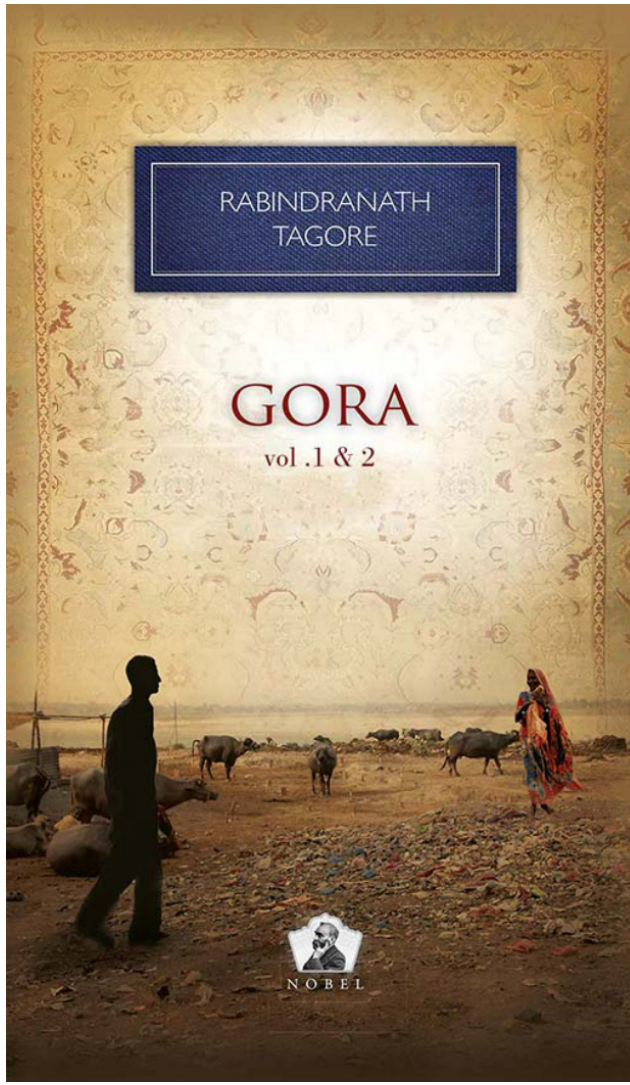
RABINDRANATH
TAGORE
GORA
vol .1 & 2
NOBEL

Rabindranath Tagore

Gora

Traducere din limba engleză de
Henriette Yvonne Stahl

Prefață de Liviu Bordaș

Editura LITERA
2012

Rabindranath Tagore, *Gora*
Copyright © Rabindranath Tagore

Cronologie de Bianca Burța-Cernat

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
Director: Marius Tucă
Director general: Dan Matiescu
Coordonator colecție: Ana-Maria Vulpescu
www.jurnalul.ro
www.bibliotecapentrutoti.ro

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777
e-mail: comenzi@lira.ro

Ne puteți vizita pe
www.litera.ro

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Mona Apa
Corector: Georgiana Enache
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

ISBN ePUB: 978-606-686-536-4
ISBN PDF: 978-606-686-537-1
ISBN Print: 978-606-93319-1-0

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

Motivația Juriului Nobel, 1913:

„În temeiul versurilor sale de o profundă sensibilitate, proaspete și frumoase, prin care, cu un meșteșug desăvârșit, a izbutit să facă din gândirea sa poetică, rostită în propriile-i cuvinte englezești, o parte integrantă a literaturii occidentale.”

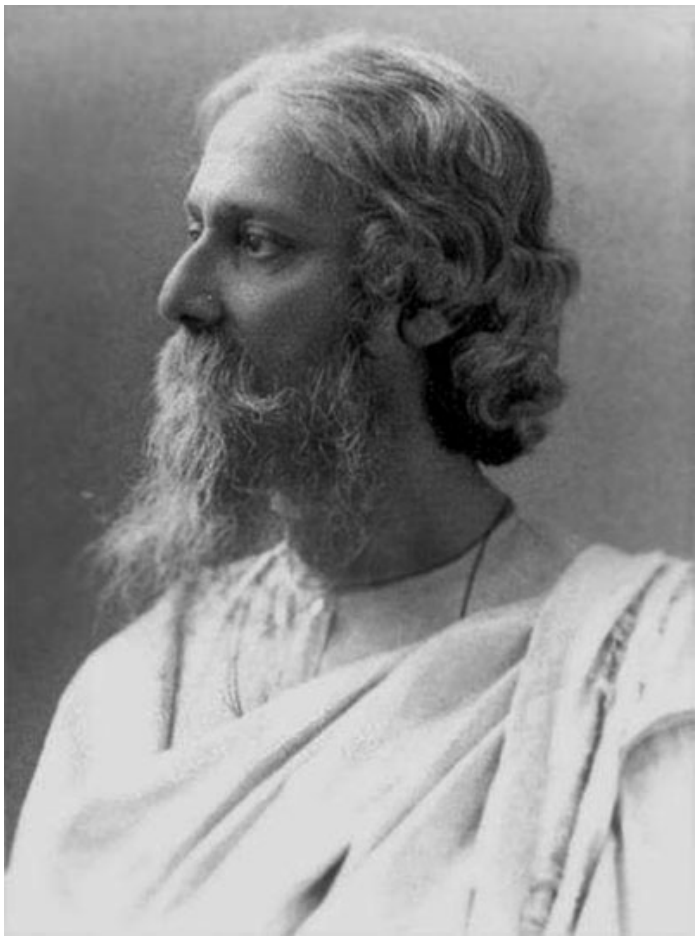

Rabindranath Tagore (1861–1941)

Cronologie

7 mai 1861 – Rabindranath Tagore se naște într-un cartier central din Calcutta, într-o familie din elita intelectuală bengaleză, fiind al paisprezecelea dintre cei cincisprezece copii ai lui Debendranath Tagore (1817–1905) și ai lui Saranda Devi (1830–1875). Prestigiul acestei familii sporește datorită lui Dwarkanath Tagore (1794–1846), bunicul scriitorului, supranumit „Prințul”. Industriaș și mare proprietar de pământ, aflat în grațiile autorităților britanice, Dwarkanath este, în același timp, un foarte generos contributor la dezvoltarea unor instituții publice din Calcutta, filantrop și susținător al reformelor sociale și religioase. Nu întâmplător, el aderă la mișcarea Brahmo-Samâj, înființată în 1828 de Raja Râm Mohan Roy – acesta din urmă, considerat părinte al Indiei moderne. Cel mai vârstnic dintre cei trei fii ai „Prințului” Tagore, Debendranath se simte de timpuriu atras spre viața contemplativă, disprețuind în taină ambițiile de bogăție și putere ale tatălui său. Va continua, în schimb, opera de reformator a acestuia. Ca și Dwarkanath, se raliază mișcării Brahmo-Samâj, al cărei conducător devine după moartea lui Raja Râm Mohan Roy. Dedicându-și viața căutărilor spirituale, aproape că duce o viață de ascet, cu lungi perioade de retragere în Himalaya, ceea ce îi aduce supranumele de „mare sfânt”. Personalitatea sa exemplară a exercitat o influență decisivă asupra lui Rabindranath Tagore.

Viitorul scriitor crește într-o casă mereu plină de oaspeți aleși: artiști, gânditori, reformatori sociali, într-o familie în care toată lumea se ocupă de muzică, de poezie, de teatru, de filosofie și de religie. Câțiva dintre frații scriitorului sunt, la rândul lor, personalități ale Calcuttei: Dwijendranath (1840–1925) este poet și filosof; Satyendranath (1842–1923), înalt funcționar în administrația statului, este totodată traducător și studiază sanscrita; Jyotirindranath (1848–1925) e muzician, poet și dramaturg; iar o soră, Swarnakumari, este prima autoare de romane în bengali.

1863 – Debendranath Tagore întemeiază un loc de meditație (*ashram*) la Shantiniketan – o localitate retrasă și pitorească, aflată la 150 de kilometri de Calcutta.

1869 – La vârsta de opt ani, Rabindranath scrie prima poezie, *Bayar*, în metrică populară bengaleză.

1872–1873 – Îşi însoţeşte tatăl în Himalaya, pentru a fi iniţiat în ceea ce se cheamă meditaţie. În timpul călătoriei citeşte cărţi în sanscrită, în bengali şi în engleză. Debendranath îi predă noţiuni de astronomie.

La întoarcerea din Himalaya compune cel dintâi poem de mari dimensiuni, *Abilash* (*Dorinţă*).

1875 – Este înscris la St. Xavier's School, dar rămâne puţină vreme aici. Trecuse înainte pe la alte câteva şcoli: Oriental Seminary – de care îşi va aminti toată viaţa ca despre o instituţie ce cultiva rigoarea excesivă, umilirea sistematică şi pedepsele corporale –, Normal School şi Royal Academy.

După decesul mamei, Rabindranath se mută în familia unuia dintre fraţi, Jyotirindranath, a cărui soţie, Kadambari Devi, fostă tovarăşă de joacă şi doar cu doi ani mai vârstnică, îi devine confidentă şi prietenă.

Jyotirindranath îl duce să viziteze o proprietate a familiei, la Shalidah, în Bengalul nord-oriental; aici învaţă să călărească şi să vâneze tigri.

Scrie un poem de peste 1600 de versuri, *Vanaphul* (*Floarea pădurilor*). Publică primul său studiu de critică literară în revista *Gyanankur*.

Aderă la Sanjivani Sabha – o mişcare secretă care năzuia la eliberarea Indiei.

1878 – Publică în *Bharati* (o revistă literară înfiinţată de doi fraţi ai săi) poemul *Kavi-Kahini* (*Povestea poetului*), cu influenţe din Shelley şi Keats. Tot în această perioadă scrie poezie religioasă.

Judecător la Ahmedabad, Satyendranath îl ia cu sine pe Rabindranath spre a-l iniţia în ştiinţele juridice. Adolescentul se sustrage însă adeseori studiului pentru a citi şi pentru a traduce din poezia europeană.

Familia îl trimite la Bombay să-şi perfecţioneze engleza. În acest scop, ia lecţii de la Annapurna, fiica unui om de ştiinţă, Turkhud. Annapurna este prima dragoste a tânărului poet.

Împreună cu fratele său Satyendranath, pleacă în Anglia, unde ar fi trebuit să studieze Dreptul. Cei doi rămân aici până în 1880, timp de şaptesprezece luni, interval în care Rabindranath încearcă fără prea mult succes să înveţe latina şi, între altele, audiază cursurile de literatură engleză ţinute de profesorul Henry Morley.

1880 – La revenirea în ţară, tatăl – conştient de lipsa de aptitudini a lui Rabindranath pentru ocupaţiile lucrative – îi propune să se dedice artei.

Publică *Vâlmîki-pratibhâ* (*Geniul lui Vâlmîki*), prima sa dramă muzicală.

În absenţa lui Jyotirindranath şi a lui Kadambari, plecaţi într-un lung voiaj, se simte singur, nefericit şi compune *Sandhya sangît* (*Cântările crepusculului*). După întoarcerea fratelui şi a cumnatei, pornesc toţi trei într-o călătorie pe Gange; sub impresia celor văzute şi încântat de viaţa simplă a oamenilor locului, Tagore compune muzică, aşterne pe hârtie cugetări şi scrie un roman istoric, *Bauthâkuranir hât* (*Piaţa tinerei regine*).

1882 – În urma unei crize mistice, scrie poezia *Mirgharer Svapnabhonha* (*Ridicarea din păcat*).

1883 – Retrăiește experiența din 1882 și scrie *Prabhât sangît* (*Cântările dimineții*).
Împreună cu Jyotirindranath fondează prima academie literară din Bengal.
Se mută cu Satyendranath și cu soția acestuia la Karwar, unde scrie o dramă în versuri, *Prakritir Pratishad* (*Izbânda naturii*).
Publică *Alocanâ* (*Dezbateri*), proză cu caracter politic, social, literar și filosofic.
Tatăl îi aduce ca soție o fetiță de zece ani, Mrinalini, de condiție mai modestă, nu foarte frumoasă și neșcolită, dar care îi va fi extrem de devotată scriitorului.

1884 – Se sinucide cumnata sa Kadambari, la vârsta de douăzeci și cinci de ani. Tagore scrie un volum de poezie în memoria ei, *Pushpânjali* (*Flori în dar*).
Moare unul dintre frați, Hemendranath.
Compune o nuvelă istorică – *Mukut* (*Coroana*) – pentru revista *Balak* (înființată de soția lui Satyendranath).
Prin voința tatălui său, devine secretar al Adi Brahma Samâj. În această calitate, publică un studiu despre Râm Mohan Roy, fondatorul Brahma-Samâj.

1885 – În romanul *Rajarshi* (*Regele sfânt*) dezaprobă sacrificarea ritualică a animalelor.

1886 – Publică volumul de povestiri *Kadi o Komal*.
Scrie *Mâyâr Khelâ* (*Jocul amăgirii*).
I se naște primul copil: o fiică numită Madhurilata.

1888 – I se naște un fiu, Rathi.

1889 – Își duce familia la Sholapur, unde fratele său e judecător.
Scrie *Râja o rânî* (*Regele și regina*), dramă în versuri de influență shakespeariană.

1890 – Scrie drama *Visarjan* (*Sacrificiu*).
La Ghazipur, pe Gange, scrie volumul de poezii *Mânasî* (*Despre judecată*).
Pleacă pentru a doua oară în Anglia. Își notează impresiile de călătorie în *Yurop-yâtrîr-dâyâri* (*Jurnalul unui călător în Europa*).
I se naște o fiică, Rani.

1891 – Scrie *Chitrângadâ* – dramă filosofică în versuri.
Publică povestirea *Ghater Katha* și comedia *Goray Galad*.

1892 – Publică un foarte important studiu de pedagogie, *Siksâr Herpher* (*Aberațiile învățământului în India*).
Scrie dialogul filosofic *Pancha Bhuter Dayari* (*Jurnalul celor cinci elemente*).
Se naște al patrulea copil al scriitorului, Mira.

1894 – Publică două volume de poezie: *Sonâr Tarî* (*Barcazul de aur*) și *Ebar Phirao More* (*Ceasul mă cheamă înapoi*) și un volum de proză, *Kathâ chatushtaya* (*Patru*

povestiri).

Scrie drama *Vidya abhishap* (*Blestemul despărțirii*).

Se naște cel de-al cincilea copil al lui Tagore: Samindra.

1895 – Publică volumul *Galpa Dasak* (*Zece povestiri*).

1897 – Scrie comedia *Vaikunther Khâtâ* (*Manuscrisul lui Vaikuntha*).

1898 – Se stabilește cu familia la Shelidah, încercând să-și împartă timpul între educația copiilor, literatură și activitatea politică.

Publică în revista *Bharati* două articole în care pledează pentru răspândirea culturii în rândul maselor.

1899 – Scrie aforisme, un volum de epigrame, *Kanikâ* (*Scântei*) și două scurte narațiuni versificate, *Kathâ* (*Balade*) și *Kahinî* (*Peisaj*).

1900 – Își scrie capodoperele poetice *Kalpanâ* (*Vise*) și *Kshanikâ* (*Lucruri trecătoare*).

1901 – Trăiește o nouă criză spirituală.

Scrie două eseuri teologice, *Brahma-mantra* și *Brahma-Upanishads*, și un volum de poezie religioasă *Naivedya* (*Darul*). Compune, de asemenea, comedia *Cirakumâr Sabhâ* (*Clubul burlacilor*).

Aderă la National Education Movement. Constantei sale pledoarii în favoarea educației poporului, Rabindranath Tagore îi adaugă acum un gest concret: transformă ashramul înființat de tatăl său la Shantiniketan într-o școală experimentală.

1902 – Se stinge din viață soția scriitorului.

1903 – Moare Rani, la doar treisprezece ani.

Scrie un roman realist despre condiția dramatică a femeii, *Chokher Bali* (*Un grăunte de nisip în ochi*), și trei volume de poezii: *Kâvya grantha* (*Opere poetice*), *Sisu* (*Copilul*) și *Svadesh* (*Țara*).

1904 – Moare la Shantiniketan discipolul său îndrăgit, tânărul Satish Chandra Roy, din cauza unei epidemii de variolă. Școala va fi mutată la Shelidah.

Scrie articolele *University Bill* (*Proiect pentru o universitate*) și *Swadeshî Samaj* (*Mișcarea națională*), unde afirmă dreptul poporului indian la autodeterminare politică și culturală.

1905 – Moare tatăl scriitorului.

Tagore se implică în acțiunile mișcării naționaliste care milita pentru independența Indiei.

Publică o a doua ediție din volumul de poezie patriotică *Svadesh* (*Țara*), cu unele adăugiri.

Scrie romanul *Naukâ Dubi* (*Naufragiul*).

1905–1906 – Redactează numeroase articole politice și studii de pedagogie, insistând

asupra urgenței unei reforme a educației în India.

1907 – Moare Samindra, cel mai mic dintre copiii lui Tagore.

1909 – Scrie *Prâyascitta* (*Ispășire*), amestec de proză și poem liric, scriere cu substrat politic ce propune o strategie de opoziție nonviolentă ca soluție de rezistență a poporului în fața tiraniei.

1910 – Tagore compune trei capodopere: drama filosofică *Râjâ* (*Regele*), romanul social *Gora* (*Gorâ*) și volumul de poezie *Jertfa lirică* (*Gitânjali*).

1911 – Scrie un volum cu caracter memorialistic, *Jîvansmrti* (*Amintiri*).
Scrie două piese de teatru: *Dâk-ghar* (*Oficiul poștal*) și *Achalâyatan* (*Imobilul*).

1912 – Recunoscut drept cel mai mare poet al Indiei, Tagore e sărbătorit (în ianuarie) de elita Calcuttei la împlinirea vârstei de cincizeci de ani.
În primăvară, însoțit de fiul său Rathindranath și de soția acestuia, Pratima Devi, scriitorul pleacă în Anglia. Prin intermediul pictorului William Rothenstein – cunoscut de Tagore la Calcutta și reîntâlnit pe tărâm englez –, un volum de poezii al scriitorului indian ajunge la Yeats, care se arată foarte încântat.
În octombrie, publică în engleză (într-o traducere proprie), la Londra, volumul de poeme *Jertfa lirică*, cu o prefață semnată de W.B. Yeats. La scurtă vreme după acest eveniment, Tagore pleacă în Statele Unite. Susține o serie de conferințe la Universitatea Harvard.

1913 – La întoarcerea din Statele Unite se oprește din nou la Londra, unde i se joacă piesa *Dâk-ghar*. Îi apar în acest an la Londra trei volume de poezie: *Grădinarul* (*The Gardener*), *Luna în creștere* (*Crescent Moon*) și *Citra* (*Chitra*).

Ezra Pound semnează un articol despre Rabindranath Tagore în publicația londoneză *Fortnightly Review* (martie 1913).
Publică în volum fragmente din corespondența întreținută vreme de opt ani cu Indira Devi, fiica fratelui său Satyendranath: *Scrisori rupte* (*Chinna Patra*).
I se decernează Premiul Nobel pentru volumul *Jertfa lirică*. Este primul scriitor asiatic căruia i se acordă această distincție.
La Banchetul Nobel de la Stockholm, din 10 decembrie 1913, ministrul britanic insarcinat cu afaceri la Stockholm a dat citire telegramei trimise de Tagore membrilor Nobel:
„Vă rog să transmiteți Academiei Suedeze aprecierea mea recunoscătoare față de deschiderea către înțelegerea operei mele, care a adus departele aproape și a făcut dintr-un străin un frate.”

1914 – Apare volumul *Sadhana: Calea desăvârșirii* (*Sadhana*), care cuprinde conferințele rostite de Tagore în 1912 la Harvard.
Scrie *Gîti-mâlya* (*Cununi de cântece*), *Gân* (*Cântece*), *Gîtâli* (*Cânturi*).

I se publică la Londra volumele *The King of the Dark Chamber* (traducerea dramei *Râjâ*, din 1910) și *The Post Office* (traducerea piesei de teatru *Dâk-ghar*).

Apar în Italia două studii consacrate poetului indian de curând nobelizat: la Veneția, studiul lui E. Castelnuovo, *Rabindranath Tagore: un poeta indiano*; iar la Roma, volumul lui E. Taglialatela, *La poesia di Rabindranath Tagore*.

1915 – Lordul Carmichael îl vizitează la Shantiniketan și îi aduce vestea primirii distincției de cavaler al reginei Marii Britanii. Evenimentul suscită nemulțumirea conaționalilor săi, care îl bănuiesc că ar fi abandonat cauza luptei pentru independența Indiei.

Face cunoștință cu Ghandi, venit pentru o săptămână la Shantiniketan.

Scrie romanele *Chaturanga* și *Căminul și lumea* (*Ghare-bâire*), două cărți de poezie, *Phâlgunî* (*Ciclul primăverii*) și *Balâkâ* (*Lebedele*), și două articole despre necesitatea emancipării femeii prin educație: *Strishiksha* (*Educația femeii*) și *Siksâr Bâhan* (*Pe calea educației*).

E. Rhys publică la New York lucrarea *Rabindranath Tagore: A Biographycal Study*.

La Londra apare volumul lui W. Rothenstein *Six Portraits of Sir Rabindranath Tagore*.

1916 – Pleacă spre Japonia împreună cu doi misionari englezi, Andrews și Pearson. Cei trei fac un scurt popas în Birmania și unul mai lung – de trei luni – în China, unde Tagore scrie o seamă de epigrame ce vor fi strânse în volumul *Stray Birds* (apărut în același an la New York).

După vizita în Japonia – pe care se vede nevoit să și-o scurteze din cauza rezervelor formulate în privința naționalismului – călătorește din nou în Statele Unite, unde conferențiază pe tema naționalismului occidental, indian și japonez, stârnind – iarăși – revoltă în rândul conaționalilor săi, dar și în presa europeană. Un grup de rezidenți indieni în America organizează un atentat asupra scriitorului.

Apar la Londra volumele *Fruit-Gathering* și *Hungry Stones and Other Stories*.

1917 – Sunt publicate în engleză, la Londra, cele două conferințe susținute de Tagore cu un an înainte în Statele Unite: *Personality* și *Nationalism*, precum și volumele *My Reminiscences*, *Sacrifice and Other Plays* și *The Cycle of Spring*.

1918 – Tagore își vede reabilitată imaginea de luptător pentru cauza Indiei. Se ocupă mai puțin de literatură, acaparat de activitatea politică.

Rostește un cuvânt de deschidere la Congresul Național Indian de la Calcutta; cu acest prilej, recită în engleză poemul *India's prayer*.

Scrie satira *Totâ Kâhinî* (*Instrucția papagalului*).

La Londra îi apar volumele: *Lover's Gift and Crossing*, *Mashi and Other Stories* și *The Parrot's Training*. Tot aici S. Radhakrishnan publică studiul *The Philosophy of Rabindranath Tagore*.

Își anunță intenția de a transforma școala de la Shantiniketan într-o instituție

universitară internațională care să se numească Vishvabharati.

Moare Madhurilata, fiica scriitorului.

1919 – Autoritățile britanice înăspresc măsurile de represiune asupra activiștilor naționaliști din India. Tagore protestează împotriva arestării lui Gandhi. După proclamarea legii marțiale, scriitorul face gestul simbolic de a renunța la titlul de cavaler al reginei.

Se raliază ideilor formulate de Romain Rolland într-un text-manifest intitulat *Declarație de independență a spiritului*.

Scrie studiul *The Center of Indian Culture*.

I se publică la Londra romanul *The Home and the World*.

1920 – Întreprinde un lung voiaj în străinătate, cu scopul de a obține sprijin financiar pentru universitatea pe care dorește să o întemeieze. E primit cu răceală în Anglia și cu ostilitate în Statele Unite. Va fi bine primit, în schimb, în Germania, Franța, Suedia, Danemarca, Italia, Austria și Cehia. La Paris face cunoștință cu Bergson. Pe parcursul acestei călătorii, redactează scrisorile care vor fi adunate ulterior în volumul *Letters from Abroad*, apărut la Madras, în 1924.

F. Belloni-Filippi publică la Roma o mică monografie dedicată scriitorului indian, intitulată *Rabindranath Tagore*.

Familia scriitorului găzduiește la Calcutta o expediție condusă de prințul Carol al II-lea al României (însoțit, printre alții, de generalii Nicolae M. Condiescu și Constantin Găvănescul).

1921 – Din nou la Paris, se întâlnește cu Romain Rolland.

Revenit în India, ține o conferință despre necesitatea unei acțiuni (culturale și politice) comune a națiunilor occidentale și a celor orientale: *Shikshar Milan* (*Unitate culturală*). Între altele, Tagore critică în această conferință dorința cvasigeneralizată de consum în țările Occidentului. Scrie, în acest an, câteva texte pe aceeași temă a dialogului dintre Est și Vest.

Se retrage la Shantiniketan pentru a se consacra proiectului său de înființare a unei universități internaționale. Sosește aici și Sylvain Levi, pe care Tagore îl întâlnise la Paris; este primul profesor străin care predă la universitatea din Shantiniketan, inaugurată la sfârșitul anului 1921.

Îi apar la Londra alte trei volume: *The Fugitive*, *The Wreck* și *Glimpses of Bengal*.

Apare la Berlin studiul lui E. Engelhardt, *Rabindranath Tagore als Mensch, Dichter und Philosoph*.

R. Assagioli publică la Florența studiul *Rabindranath Tagore*.

1922 – Tagore organizează la Shantiniketan Centrul de Reconstrucție Rurală, cu sprijinul unui agronom american, L.K. Elmhirst.

Scrie o piesă de teatru cu intrigă politică, *Muktadhârâ* (*Valul dezlănțuit*). Elaborează,

de asemenea, eseuri politice, studii de sociologie și pedagogie.

Publică la Londra eseul *Creative Unity*.

1923 – Înființează o revistă a universității din Shantiniketan, *Visva-Bharati Quarterly*.

Se publică la Londra memoriile tatălui scriitorului: *Autobiography of Maharshi Debendranath Tagore* (volum tradus în limba engleză de fiul său Satyendranath).

1924 – Călătorește în Malaysia, China și Japonia. Pornește apoi spre Peru, împreună cu L.K. Elmhirst, dar, îmbolnăvindu-se, trebuie să se oprească la Buenos Aires, unde scrie poemele din *Pûrâvi* (*Cânturile serii*).

Apar la Londra volumele *Gora* și *The Curse of Farewell*.

1925 – Apare, la o editură din Calcutta, un volum ce adună conferințele ținute de Tagore în China în anul precedent: *Talks in China*. Îi apar, de asemenea, la Londra, volumele *Red Oleanders* și *Broken Ties and Other Stories*.

Pleacă de la Buenos Aires și, traversând oceanul, călătorește spre Genova și apoi spre Milano. E avertizat de câțiva prieteni italieni asupra pericolului politic de a apărea în public. Se întoarce acasă, unde reînnoiește legăturile cu Gandhi.

Moare fratele Jyotirindranath și, câteva luni mai târziu, fratele Dwijendranath.

Orientaliștii italieni Carlo Formichi și Giuseppe Tucci sosesc în toamna lui 1925 la Shantiniketan, unde cel de-al doilea urma să predea un curs de limba și cultura italiană. Îi transmit lui Tagore invitația lui Mussolini de a vizita Italia și aduc din partea acestuia 500 de volume pentru biblioteca universității. Ideea donației îi fusese sugerată, se pare, lui Mussolini de Carlo Formichi.

Prezidează prima ediție a Congresului Filosofic Indian de la Calcutta și Conferința Muzicală Indiană de la Lucknow.

Apare la Copenhaga studiul lui J.M. Jensen, *Rabindranath Tagore*.

1926 – E primit de Mussolini la Roma (în mai 1926). Ține conferința *The Meaning of Art* și asistă la reprezentarea dramei *Chitrâ*. Are o întrevedere cu Victor Emanuel al III-lea. Se întâlnește, de asemenea, cu Benedetto Croce (în iunie 1926). Presa răstălmăcește anumite declarații ale scriitorului pentru a-l prezenta ca pe un susținător al regimului fascist. Tagore află de această înscenare de la Romain Rolland, în trecere prin Elveția. Pleacă apoi spre Austria; la Viena îl întâlnește pe Modigliani. Trimite la *Manchester Guardian* (în august 1926) o scrisoare deschisă în care condamnă fascismul și orice formă de naționalism extremist. (Ca urmare a acestui gest, Giuseppe Tucci va fi rechemat la Roma.)

Are o întâlnire cu Einstein în Germania. Turneul său european nu ocolește Estul și Balcanii: Tagore vizitează Budapesta, Zagrebul, Belgradul, Sofia și Bucureștiul, fiind primit peste tot cu onoruri. Din Constanța pleacă spre Istanbul, după care poposește la Atena.

În România, vizita lui Rabindranath Tagore (în noiembrie 1926) – din opera căruia se

traduseseră deja mai multe titluri – este un mare eveniment. Ilustrul oaspete este primit la Palatul Regal de regele Ferdinand. Ține o conferință la Teatrul Național.

Scrie *A Poet's School*.

1927 – Vizitează Malaysia, Java, Bali și Iranul.

Scrie romanul *Tin Purush* (*Trei generații*), prima parte a unei trilogii niciodată încheiate.

La Montpellier, M.J. Dave publică studiul *La poésie de Rabindranath Tagore*.

1928 – Din nou bolnav, nu poate onora o invitație la Oxford.

Scrie poezie, un roman – *Sesher Kavitâ* (*Ultimul poem*) – și începe să picteze.

Publică la Londra volumele *Lectures and Adresses* și *Letters to a Friend*; iar la New York, volumul *Fireflies*.

1929 – Călătorește în Canada, Statele Unite și Japonia.

Redactează studiul *Ideals of Education*.

În august, aflat la studii în India, Mircea Eliade îi însoțește pe Surendranath Dasgupta și pe Maitreyi Devi la Shantiniketan spre a face cunoștință cu Tagore (pe care îl va mai vizita o dată, în martie 1930).

1930 – Vizitează din nou Parisul. Cu sprijinul contesei Anna Brâncoveanu de Noailles, Tagore își expune picturile în Place Pigalle. Tot în acest an va mai avea expoziții la Londra, Birmingham, Berlin, Moscova, New York și Boston.

În Germania se întâlnește pentru a doua oară cu Einstein.

Susține o serie de conferințe la Oxford, la Manchester College.

Vizitează Geneva, de unde, la invitația guvernului sovietic, se îndreaptă spre Moscova.

Scrie cele paisprezece scrisori care, laolaltă cu un epilog, vor constitui volumul *Russia-r Chithi* (*Scrisori din Rusia*).

Apare la Paris studiul lui C.S. Mitter, *La pensée de Rabindranath Tagore*.

1931 – Se întoarce în India. Scrie direct în engleză poemul *The Child* (publicat în același an la Londra), și o serie întreagă de articole și eseuri.

Își publică la Londra, sub titlul *The Religion of Man*, conferințele rostite în 1930 la Oxford.

1932 – La București, la Fundația Universitară Carol I, Eliade ține (în luna ianuarie) conferința *Umanismul lui Rabindranath Tagore*.

Intervine fără succes pentru eliberarea lui Gandhi, care fusese din nou arestat.

Vizitează Persia. La întoarcere, află vestea morții singurului său nepot, Nitindra.

I se oferă un post de profesor la catedra de limbă bengali a Universității din Calcutta.

Se organizează la Bombay o sărbătoare în cinstea lui Tagore, la împlinirea vârstei de șaptezeci de ani.

Conferențiază pe teme de filosofie și politică. Scrie poezie, eseuri și încă o dramă psihologică, *Chandâlikâ* (*Femeia izgonită*).

Înființează o catedră de studii islamice la Shantiniketan.

Publică la Londra culegerea de poezie *The Golden Boat* și, la Calcutta, volumul de eseuri politice *Mahatmaji and the Depressed Humanity*.

1933 – Scrie romanul *Dui bon* (*Cele două surori*), tragicomedia *Bânsarî* și studiul *Sikshar Vikiran* (*Răspândirea educației*).

1934 – Peregrinează cu un grup de studenți prin diferite localități din țară, unde i se pun în scenă câteva dintre piesele de teatru, scopul acestor reprezentații fiind strângerea de fonduri pentru dezvoltarea Universității de la Shantiniketan.

Scrie romanul *Câr-âdhyaya* (*Patru capitole*).

1935 – Scrie studii de pedagogie și numeroase poeme ce vor fi adunate în volumele: *Sesh-saptak* (*Ultimul semn*), *Bithikâ* (*Strada*) și *Syâmalî* (*Cea întunecată*).

1936 – Conferențiază frecvent la Calcutta. Continuă să organizeze reprezentații ale propriilor piese de teatru, strângând astfel fonduri pentru universitate.

Înființează la Shantiniketan primul departament de studii sinologice din India.

Organizează la Calcutta *Varsha-mangal* – Sărbătoarea anotimpului ploii.

Redactează studiul filosofico-științific *Visvaparicay* (*Introducere în Univers*). Scrie studii de pedagogie și eseuri politice, dar și poezie.

Spre sfârșitul anului se îmbolnăvește grav și e la un pas de moarte. Volumul *Prântik* (*Granițe*) se nutrește din această experiență-limită.

1937 – Sub titlul *Man*, apare la Waltair un volum ce reunește conferințele susținute de Tagore în 1932 la Andhra University.

1938 – Scrie un studiu despre limba bengali.

1940 – Devine doctor *honoris causa* al Universității din Oxford.

Scrie câteva nuvele, un volum de poezie – *Sânâi* (*Flautul*) –, eseuri și un volum memorialistic, *Chile-belâ* (*Copilăria mea*), apărut în același an la Shantiniketan, în limba engleză: *My Boyhood days*.

1941 – Slăbit de boală, scrie din ce în ce mai greu. Se încăpățânează totuși să lucreze în continuare. Preocupat de criza declanșată de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, scrie două studii pe această temă. Unuia dintre ele – *Sabhyatâr sankat* (*Criza civilizației*) – i se dă citire la Shantiniketan chiar cu ocazia celei de-a optzecea aniversări a scriitorului.

Publică volumul de poezii *Janmadine* (*Aniversarea*).

Tagore este dus la Calcutta pentru a fi supus unei intervenții medicale. Se stinge din viață în ziua de 7 august, imediat după ce și-a încheiat ultimul poem.

BIANCA BURȚA-CERNAT

Din discursul de acordare a premiului, prezentat de Harald Hjärne, preşedintele Comitetului Nobel al Academiei Suedeze, la 10 decembrie 1913

Acordând Premiul Nobel poetului anglo-indian Rabindranath Tagore, Academia se află într-o postură fericită, aceea de a putea oferi această recunoaştere unui autor care, în conformitate cu cele menționate anume de Alfred Nobel în ultima sa dorință și în testamentul său, a scris în ultimul an cele mai frumoase poeme, arătând „o tendință idealistă". Mai mult, după deliberări amănunțite și conștiincioase, am constatat că poemele acestea se apropie foarte mult de standardul cerut, încât Academia a găsit că nu are nici un motiv să ezite, pe motiv că poetul n-ar fi destul de cunoscut în Europa, aceasta fiind doar din cauza distanței dintre continentul nostru și ținutul în care locuiește el. Cu atât mai mult, cu cât fondatorul premiului a statuat foarte limpede că „își exprimă dorința ca, în acordarea premiului, să nu se țină seama de nici o condiționare privind naționalitatea vreunuia dintre candidații propuși". [...]

Pentru a realiza opera sa de o viață, Tagore și-a însușit o cultură cu multiple laturi, europeană, dar și indiană, extinsă și maturizată prin călătorii în străinătate și prin studii înalte la Londra. În tinerețe a călătorit mult prin țara lui, însoțindu-și tatăl până departe, în Himalaia. Era destul de tânăr când a început să scrie în limba bengali și și-a exersat stilul atât în poezie, cât și în dramă. În paralel cu descrierea vieții oamenilor obișnuiți din țara sa, Tagore a dedicat alte opere unor probleme de critică literară, filosofie și sociologie. În concordanță cu un obicei străvechi al neamului său, s-a simțit obligat să ducă pentru un timp viața unui pustnic contemplativ, plutind într-o barcă pe apele unui afluent al râului sfânt Gange. După ce a revenit la viața obișnuită, faima sa printre oamenii din propriul popor, de om de mare înțelepciune și cunoscută pioșenie, a crescut mereu, din zi în zi. Școala în aer liber pe care a fondat-o în vestul Bengalului, așezată sub ramurile unui arbore de mango, a atras un număr de tineri care, ca discipoli fideli, i-au răspândit învățătura de-a lungul țării. În acel loc s-a retras acum, după ce a petrecut

aproape un an ca oaspete de onoare al cercurilor literare din Anglia și din America și a participat la Congresul de Istoria Religiilor ținut la Paris vara trecută (1913).

Oriunde a întâlnit minți deschise pentru a-i primi învățătura, ascultarea ce i s-a arătat i-a permis lui Tagore să exprime, în cuvinte pe înțelesul tuturor, tot ceea ce constituie comoara ținuturilor acelora de la Răsărit de care a fost atât de strâns legată existența lui. Însăși atitudinea lui a fost aceea de mijlocitor și a oferit tot ce i-a pus la îndemână obârșia. Nu a fost niciodată dornic să strălucească în fața oamenilor ca un geniu sau ca inventator al unor lucruri noi. În contast cu cultul muncii – produs al vieții în orașele închise în ele însele ale lumii vestice –, cu moștenirea spiritului neliniștit și certăreț, cu dorința de a supune natura și cu dragostea de avere și profit „pentru a ne duce viața", Tagore a spus: „în lumea ostilă în care distrugem totul, tânjim după un mers străin și nedorit al lucrurilor" (*Sâdhanâ*, p. 5). În contrast cu agitația nervoasă de colo-colo, el ne-a pus înainte cultura care a atins perfecțiunea în marile păduri liniștite ale Indiei, cultura care pune pe primul plan pacea sufletească în armonia veșnică a naturii. Este o imagine poetică, și nu istorică, cea pe care Tagore ne-a prezentat-o pentru a confirma că pacea ne așteaptă și pe noi. Prin darul dreptății alăturat celui al profeției, el a înfățișat scene care îmbină, în viziunea lui creatoare, epoca de azi cu începuturile timpului. [...]

Dacă a căutat divinitatea în mijlocul naturii, a găsit acolo o personalitate vie, cu darurile atotputerniciei, un Dumnezeu al naturii atoatecuprinzător, a cărui putere spirituală își face simțită prezența în tot ce trăiește, în lucrurile mici, ca și în cele mari, dar mai ales în sufletul omului, care este predestinat eternității. Rugăciunile și devotamentul sunt cântecele de ofrandă pe care le aduce acestei divinități fără nume. […] Acest timp de misticism fervent nu era complet necunoscut în India înainte de Tagore, răspândit printre asceții și filosofii din vechime și cel mai mult în numeroase forme de *bhakti*, o pietate a cărei esență profundă este iubirea și încrederea în Dumnezeu. Chiar din Evul Mediu, influențată de creștinism și de alte religii străine, bhakti și-a căutat idealurile credinței în diferite forme ale hinduismului, dar având fiecare o concepție monoteistă. Toate acele forme de credință au dispărut sau au fost denaturate prin sporirea amestecului de culte care i-au atras pe indieni, lipsiți de puterea care să-i ajute să reziste atracției pentru ele. Chiar dacă Tagore a împrumutat unul sau altul dintre sunetele acestei orchestre simfonice a predecesorilor săi, el a trasat o cale dreaptă în epocă, îndemnând oamenii să se apropie unul de altul și să urmeze calea păcii și a cinstei, să se unească pentru a purta răspunderi comune și pentru a transmite gânduri bune și dorințe pozitive cât mai departe, peste mări și țări. Tagore ne-a arătat în reprezentările sale, create sub impulsul gândirii lui, cum toate lucrurile trecătoare sunt absorbite de eternitate:

Timpul e fără sfârşit în mâinile tale, Doamne.
Nimic nu măsoară clipele tale.
Zile şi nopţi trec, iar erele se înalţă şi se ofilesc precum florile. Tu ştii cum să aştepţi.
Veacurile trec unul după altul, spre a desăvârşi o mică floare sălbatică.
Nu avem timp de pierdut şi, neavându-l, trebuie să ne căutăm degrabă norocul. Suntem prea săraci ca să întârziem.
Şi timpul meu trece, pentru că-l împart celor ce mi-l cer, zgomotoşi, iar la sfârşit altarul tău e gol şi fără ofrande.
La capătul zilei mă grăbesc înfricoşat că voi găsi uşa ta închisă, dar dacă o găsesc înseamnă că mai e încă vreme.

(*Jertfa lirică*, 82)

Din *Nobel Lectures, Literature 1901-1967*, Editor Horst Frenz, Elsevier Publishing Company, Amsterdam, 1969, traducere de Horia Gârbea; copyright © The Nobel Foundation 1913

Căutarea identității. Patriotism și dragoste în *India capta*

Figură centrală a „Renașterii indiene” (termenul „Risorgimento” ar fi mai potrivit), Rabindranath Tagore a fost, precum toți cei pe care contemporanii i-au recunoscut drept genii, un om cu multiple talente. Scriitor, s-a ilustrat nu numai ca poet – și nu neapărat unul mistic –, ci și ca nuvelist, romancier, dramaturg, eseist și filosof. Dar dimensiunile creativității sale nu se sfârșesc aici: el a fost deopotrivă compozitor, pictor, pedagog, intelectual angajat și mediator între Est și Vest.

Proza sa a fost, în general, umbrită de statura poetului, de figura filosofului („profet”, desigur) sau a pedagogului. Și pe nedrept. Spre deosebire de poezie, creația romanescă a lui Tagore e legată indisolubil de vremurile în care a trăit, fără a căror cunoaștere, ea nu poate fi înțeleasă în profunzimile și nuanțele ei. În romane, el se ocupă de probleme sociale, politice, culturale și religioase de primă importanță pentru India acelor ani.

În ciuda unei străvechi tradiții literare, romanul este și în India un gen împrumutat din Europa. Există o legătură subtilă, dar certă, între apariția romanului și schimbările suferite de societatea indiană sub influența culturii britanice și occidentale în general. După merituosul pionierat al lui Bankim Chandra Chatterji (1838-1894), Tagore s-a impus ca primul romancier modern indian. Prozator realist, el a scris totuși romane de idei, subordonând acestora descrierea și povestirea.

Atunci când scria ceea ce avea să devină cel mai mare roman al său, Tagore traversase deja experiența altor patru. Următoarele șapte nu vor reuși să-l depășească pe *Gora*, în ciuda metamorfozelor estetice și ideologice ale autorului. El rămâne una dintre acele capodopere care, chiar și singură, i-ar fi asigurat primul loc în proza indiană modernă.

Gora a apărut mai întâi în foiletonul lunar al revistei bengaleze *Prabashi*, din 1907 până în 1910. Când a fost reluat în volum, în acest din urmă an, mai multe fragmente – fraze, paragrafe sau chiar pagini întregi – au rămas pe dinafară. O parte din ele au fost restaurate în ediția publicată de Universitatea Vishva-

Bharati în 1928, iar restul în 1941, în cea din seria operelor complete ale lui Tagore (*Rabindra Rachanabali*), care a devenit astfel ediția standard a romanului.

Prima traducere în limba engleză, publicată de editura Macmillan din Londra în 1924 și reeditată continuu de atunci, se bazează pe ediția din 1910. Însă acesta nu este singurul ei defect. Traducătorul – William Winstanley Pearson (1881-1923), care a preferat să rămână anonim – nu știa limba bengali suficient de bine pentru a da o traducere fidelă, astfel încât ea a trebuit să fie corectată și revizuită de nepotul lui Tagore, Surendranath. Dar editura, în graba de a publica cartea, a folosit numai jumătate din textul revizuit, cealaltă jumătate rămânând așa cum era, cu numeroase greșeli și stângăcii. Tagore și-a manifestat nemulțumirea față de ea imediat după publicare. Din nefericire, această versiune engleză[1] a devenit baza tălmăcirilor în alte limbi europene, inclusiv a celei românești realizate de Henriette Yvonne Stahl, publicată în 1965 de Editura pentru Literatură Universală.

O nouă transpunere în engleză, pe baza ediției complete din 1941, a apărut abia în urmă cu cincisprezece ani, în India.[2]Această primă traducere de nivel academic are și ea unele opțiuni îndoielnice. Lăsând la o parte părțile prozaice și pedante sau transliterarea numelor proprii[3], mă voi opri doar la câteva dintre cele mai discutabile. În loc de „Dumnezeu” (*God* în engleză), cuvânt considerat a fi încărcat de conotații creștine, traducătorul indian a preferat să folosească termenii indieni *Ishvara* și *Bhagavan*, mai potriviți după propria-i declarație, contextului în care sunt folosiți (cel hinduist sau cel al sectei Brahma Samaj). De asemenea, în loc de „India”, a păstrat termenii *Bharata* sau *Bharatavarsha*, iar lui „indian” i-a preferat cel mai adesea *bharatiya*. Chiar dacă se pot avansa mai multe argumente în sprijinul acestor opțiuni, ele rămân problematice în alt context lingvistic decât cel al „englezei indiene”.[4]

În cei peste o sută de ani care s-au scurs de la publicarea lui, *Gora* a fost interpretat în multe feluri și din diferite puncte de vedere, în special în India și în mediile culturale anglofone. S-a spus adesea că, prin acest roman, Tagore a inițiat dezbaterea despre identitatea culturală a Indiei și despre locul religiei și al castei în cadrul ei. Dar problemele legate de religie și castă implică altele privitoare la gen și clasă. Romanul ridică multe alte chestiuni la fel de importante, precum statutul femeii, autoguvernarea, reconstrucția rurală, educația națională etc. Dată fiind arta romanescă a lui Tagore – neinovatoare în formă sau tehnică narativă, trăgându-și forța nu din acțiune, ci din analiză psihologică și dezbatere de idei –, o perspectivă culturală asupra lui *Gora* este, îndeosebi într-o prefață, mai interesantă decât una strict literară.

Spre deosebire de celelalte romane ale sale, aici personajul central nu este unul feminin. Gora, băiatul nou născut al unui cuplu de irlandezi din Calcutta morți în timpul răscoalei sipahilor (1857), a fost adoptat în secret de o familie de

brahmani liberali, fără ca aceştia să dezvăluie cuiva adevărata sa origine. Numele pe care i l-au dat (*gora* înseamnă „alb” în bengali) este totuşi o marcă identitară evidentă. Crescut şi educat ca un indian din societatea bună, Gora s-a identificat – în ciuda înfăţişării sale europene – cu India, ajungând ca după terminarea studiilor universitare să adopte cea mai strictă ortodoxie hindusă şi să militeze deschis împotriva dominaţiei britanice. Adevărul despre originea sa, ce i se dezvăluie abia la finalul romanului, vine ca o surpriză doar pentru el însuşi. Cititorul este prevenit chiar de la bun început, fapt care-i pune acţiunile şi discursurile într-o explicită perspectivă ironică.

Deşi Tagore nu precizează când anume se petrec faptele relatate, contextul le situează cândva în jurul anului 1880. Tinerii indieni din roman reprezintă aşadar propria lui generaţie, iar cititorul avizat poate recunoaşte multe elemente istorice împletite în naraţiune.

Însăşi biografia lui Gora are un mare număr de detalii în comun cu cea a tânărului Swami Vikekananda (1863–1902), fapt care i-a şi făcut pe mulţi să creadă că acesta ar fi fost, până la un punct, modelul său (recent a fost propus Brahmabandhab Upadhyay, 1861–1907, prieten al lui Vivekananda şi al lui Tagore). Un alt model, desigur parţial, care a fost adesea invocat, este o discipolă irlandeză a lui Swami Vivekananda, Sister Nivedita (Margaret Elisabeth Noble, 1867–1911). De fapt, ea este prima care a auzit povestea, în 1904, chiar din gura lui Tagore, şi cea care a insistat energic să-i schimbe deznodământul (iniţial, Sucharita îl respingea pe Gora după ce îi afla adevărata origine). Această origine irlandeză îl scoate pe erou în afara opoziţiei britanici (colonişti) versus indieni (colonizaţi), plasându-l în contrast cu puterea colonială (în realitate, mulţi irlandezi au intrat în rândurile mişcării naţionaliste indiene).

Nu în ultimul rând, *Gora* trimite involuntar la *Kim* (1901) al lui Rudyard Kipling, alt *Bildungsroman* al cărui erou este un orfan de origine irlandeză ce creşte în India (dar a cărui acţiune se petrece pe la mijlocul anilor 1890). De aceea mulţi au bănuit că Tagore ar fi urmărit să decolonizeze motivul orfanului alb sau să rescrie contextul colonial din cartea scriitorului englez.

Motivul orfanului domină profilul celor mai importante personaje din roman. Nu numai Gora, dar şi Binoy şi Sucharita au mame sau taţi surogat. Aceştia însă se apropie mult mai mult de modelul părintelui ideal decât mamele şi taţii biologici ai celorlalte personaje. Paresh Babu şi Anandamayi se înscriu în galeria acelor nobile figuri ce nu pot fi uitate şi nu e deloc o surpriză că, în cele din urmă, Gora îi recunoaşte ca noii săi părinţi spirituali.

Naşterea este aşadar tema în jurul căreia se construieşte drama eroului principal. Şi nu întâmplător. În hinduismul ortodox, naşterea determină atât casta, cât şi religia, mărci comunitare ce nu pot fi schimbate individual. Cineva *se naşte* hindus şi brahman – de pildă –, nu poate să *devină* decât cel mult un „bun hindus”

sau un „bun brahman”, cum ar fi spus un reprezentant al ortodoxiei de la noi.

Dar timpurile în care trăiesc eroii romanului sunt cele ale ocupației britanice a Indiei, când problema identității dobândește nebănuite complexități moderne. Identității de castă și religie (doi termeni legați indisolubil) i se adaugă cea națională, o noțiune încă fluidă, neprecizată și contradictorie. Pentru ortodoxistul Gora, „indianitatea” nu poate fi concepută decât în termenii ideologiei propriei caste și religii, ideologie care dominase formarea percepțiilor identitare în India premodernă.

Gora se crede brahman, însă din punctul de vedere al ortodoxiei hinduse – pe care o reprezintă și tatăl său adoptiv, fost liberal, devenit habotnic la bătrânețe –, el este *mleccha*, un „barbar” impur și întru-totul străin societății hinduse. Cunoașterea adevăratei identități (origini) îl transformă dintr-un hindus fanatic și xenofob, care predica un fel de *hindutva avant la lettre*, într-un liberal cosmopolit. Abia acum poate să devină cu adevărat un „indian”, unul în care nu există conflict intercomunitar: realizare la fel de subiectivă după cum era *credința* sa anterioară, dar care corespunde *simțirii* pe care aceasta o reprima.

Unii critici au susținut că deznodământul survine în urma unei intervenții exterioare, bruscă și artificială. Dar numai pentru că nu observaseră că dezbaterea interioară a lui Gora – sau, altfel spus, procesul de realizare și eliberare – începe chiar odată cu romanul. În momentul în care intră în casa lui Paresh Babu, ia naștere și conflictul său lăuntric între dogmatismul pur intelectual și liberalismul întemeiat pe simțăminte. El se amplifică pe măsura cristalizării iubirii pentru Sucharita, epifanie neașteptată a femininului *shakti* în universul său dominat de valorile virilității. Deși Gora reușește să nu trădeze nimic din zbuciumul pe care acest conflict i-l provoacă, cititorul are privilegiul să asiste la toate fazele lui. Dacă, în *Chaturanga* (1916), Tagore va opune dragostea iubirii pentru Dumnezeu, în *Gora*, ea este contrapusă iubirii de patrie. Dar, spre deosebire de celălalt roman, aici opoziția se rezolvă prin sinteză.

În ciuda frumuseții umaniste a soluției lui Tagore, Gora rămâne un caz singular. Felul în care se rezolvă pentru el problema identitară, conflictul dintre individ și comunitate, dintre religie și castă, pe de o parte, și adevăr și dreptate, pe de alta, nu poate deveni o soluție pentru întreaga Indie. El reprezintă mai degrabă dezlegarea conflictelor interioare ale autorului. Dezbaterile intelectuale ce domină romanul sunt, de fapt, o formă dialogică a problematicii din eseurile și conferințele pe care Tagore le va publica și susține în anii următori.

Toate romanele sale încarnează valorile umaniste profesate de autor. *Gora*, roman psihologic cu tematică social-politică, reușește cel mai bine acest lucru și nu întâmplător a fost criticat ca o operă tezistă. Tagore s-a identificat cu puterea raționalismului și a reformei contra stagnării și a rigidității ortodoxe. Dar ceea ce propune el pentru destinul Indiei e o poziție mediană între ideologiile opuse ale

colonialismului și naționalismului, pe un prim plan, ale reformismului iconoclast și tradiționalismului reacționar, pe unul secund.

Acestea sunt și planurile marilor conflicte din roman: întâi între societatea indiană și aparatul colonial britanic, apoi, în interiorul societății indiene, între hinduismul ortodox și mișcarea Brahma Samaj (totuși, creștinismul plutește mereu în aer, ca un al treilea termen de referință – adesea peiorativ, nuanță care s-a pierdut în traducerea lui Pearson). Cele două poziții din urmă își au originea în deceniul al treilea al secolului, odată cu mișcarea reformistă Brahma Sabha (1828) și a reacției pe care o provoacă prin crearea grupării revivaliste hinduse Dharma Sabha (1830). Le-au urmat peste câteva decenii Brahma Samaj (1861), care voia să integreze valorile occidentale cu vechile tradiții hinduse, și Arya Samaj (1875), care își propunea să reformeze societatea hindusă pe temeiul principiilor vedice. Pe plan literar, școala conservatoare era reprezentată de scriitorul Bankim Chandra Chatterji, față de care Tagore își ia atât distanțe estetice, cât și ideologice. Dar nici brahmoismul, de care familia sa era istoric legată, nu e scutit de critici usturătoare pentru mărginirea și exagerările multora dintre membrii săi – rigorism orb și puritanism, sectarism și meschinărie –, ce transformă mișcarea într-o reflecție răsturnată a conservatorismului hindus. Trebuie subliniat de asemenea că, deși Tagore dă liberalismului câștig de cauză, el construiește o pledoarie la fel de puternică în favoarea hinduismului tradițional.

Alături de *Casa și lumea* (1916) și *Patru capitole* (1934), *Gora* a inițiat romanul politic în literatura bengaleză. În cele două din urmă, critica pe care Tagore o aduce naționalismului (ideologia *svadeshi*) și extremismului indian va deveni și mai aspră. Ideologia identitară pe care Gora o construiește în opoziție deschisă cu criticile britanicilor și ale indienilor occidentalizați se întemeiază, chiar dacă nu întotdeauna explicit, pe ideea de autenticitate. Acest naționalism grefat pe valorile tradiționale ale hinduismului are multe în comun – mai ales în formele pe care le va lua la începutul secolului XX, ilustrate în *Patru capitole* – cu naționalismul ortodoxist al Mișcării Legionare.

Datorită calității traducerilor englezești – dar nu numai –, romanele lui Tagore nu s-au bucurat de prea mult succes în Occident. În timpul vieții sale, doar trei au fost traduse în engleză (nu întâmplător, două din cele cu tematică politică). Acest lucru s-a reflectat și în România, unde poetul l-a dominat fără drept de apel pe prozator. S-au tălmăcit abia o duzină de povestiri, iar dintre romane doar *Casa și lumea* (și jumătate din *Chaturanga*, după versiunea franceză). Un număr de intelectuali au citit totuși *Gora* în engleză sau în germană. Nu știm dacă ecranizarea romanului, în 1938 (în regia lui Naresh Mitra, cu Jiban Ganguly în rolul principal), a ajuns și în cinematografele românești.

După ce în 1956 s-a dat din nou „liber” la Tagore, dat fiind că poezia sa era considerată de factură mistică, proza a primit inițial mai multă atenție. Cu toate

acestea, dintre romane, nu au fost traduse decât *Naufragiul* la Chișinău și *Gora* la București.[5] După decembrie 1989, au apărut *Adio, prietene*, *Grădina*, precum și noi traduceri din *Casa și lumea* și *Chaturanga*. Așadar, numai jumătate din cele douăsprezece romane ale sale există în prezent în limba română (dar unul a circulat exclusiv în Basarabia reocupată și rămâne îngropat în caractere chirilice). De aceea, și receptarea critică a prozatorului Tagore a fost foarte carențială. Dacă despre poet s-au scris pagini pertinente și adesea inspirate, despre nuvelist și romancier există doar câteva exegeze frugale semnate de Vlad Bănățeanu, Cornelia Comorovski sau Amita Bhose.

Nu putem decât să sperăm că reeditarea capodoperei prozei lui Tagore va da un impuls redescoperirii sale ca romancier. Pasul următor ar trebui să fie traducerea ultimului roman, *Patru capitole*, a cărui problematică, alături de cea din *Gora*, își păstrează relevanța pentru cititorul de azi, nu numai în India, ci și în restul lumii. Raportul dintre identitatea națională și multiplele pluralisme – etnic, rasial, cultural, religios – ale lumii globalizate devine una dintre cele mai actuale chestiuni ale zilelor noastre și probabil cea care ne va hotărî viitorul, ca indivizi și umanitate.

LIVIU BORDAȘ
Chicago, 2012

1 O nouă traducere în 1964 (reeditată de mai multe ori), tot la Macmillan, sub semnătura lui E.F. Dodd, reprezintă o ediție foarte abreviată a romanului.

2 R. Tagore, *Gora*, traducere din bengali și note de Sujit Mukherjee, introducere de Meenakshi Mukherjee, Sahitya Akademi, New Delhi, 1997; reeditare, 2001.

3 După pronunția bengaleză, și nu după forma „standard“ (Gaura, Vinay, Mahim, Shashi, Anandamayi, Paresh, Varadasundari, Lavanya, Lalita, Brahma Samaj etc.).

4 Ele au fost urmate și într-o nouă traducere care a reușit să satisfacă deopotrivă exigențele academice și pe cele literare. R. Tagore, *Gora*, traducere de Radha Chakravarty, Penguin Books India, New Delhi, 2009.

5 Un lucru interesant pentru istoria difuzării cărții: în 1983, *Gora* a fost înregistrată ca audiobook de către Asociația Nevăzătorilor din România, iar mai de curând a fost transpusă de pe bandă magnetică în format digital (și, inevitabil, s-a „scurs“ pe Internet).

Gora

Capitolul I

La Calcutta începuse anotimpul ploios; dar acum norii dimineții se risipiseră, și cerul era scăldat de razele unui soare strălucitor.

Binoy-bhusan stătea singur pe veranda de sus a casei sale, urmărind alene fluxul și refluxul necontenit al trecătorilor. Abia își isprăvise studiile universitare, dar nu se apucase încă de o muncă susținută. Scrisese, ce-i drept, câte ceva prin ziare, organizase și nişte întruniri, dar toate acestea nu-i dăduseră satisfacția dorită. În dimineața asta, nu avea ceva precis de făcut, și nu-și găsea astâmpărul.

În fața prăvăliei de pe celălalt trotuar stătea un cerșetor *baul*6, îmbrăcat în haina pestriță a barzilor rătăcitori, și cânta:

O pasăre necunoscută în colivie intră
Nu știu de unde vine.
Să-i leg aripile putere n-am –
Nu știu unde se duce.

Lui Binoy îi trecu prin gând să-l cheme sus pe cerșetorul *baul* și să transcrie cântecul despre pasărea necunoscută. Dar așa cum îți vine greu noaptea, când se face dintr-odată frig, să te scoli și să-ți mai iei o pătură, nu l-a chemat pe cerșetorul *baul*, cântecul despre pasărea necunoscută a rămas nescris și numai acordurile lui mai răsunau ca un ecou în mintea lui Binoy.

Chiar atunci, în fața casei lui se petrecu un accident. O trăsurică trasă de o mârțoagă fusese izbită în plin de o caleașcă mare cu doi cai, care goni apoi mai departe, fără să țină seama de cei pe care-i răsturnase.

Alergând în stradă, Binoy văzu o tânără sărind din trăsură și un domn în vârstă care încerca să coboare. Se grăbi să le vină în ajutor și, văzând cât era de palid bătrânul, îl întrebă:

— Sper că nu sunteți rănit, domnule.

— Nu, nu-i nimic, îi răspunse acesta, încercând zadarnic să zâmbească, deși se vedea cât de colo că e gata să leșine.

Binoy îl prinse de braț și, întorcându-se către tânăra speriată, spuse:

— Aici stau eu. Vă rog să intrați.

După ce-l culcară pe bătrân în pat, fata privi în jurul ei după apă, luă un

urcior şi, stropindu-i obrazul, începu să-i facă vânt cu batista. Apoi se întoarse rugătoare spre Binoy:

— N-aţi putea trimite după un doctor?

Chiar în apropiere locuia un medic, aşa că Binoy trimise imediat servitorul să-l cheme.

Binoy stătea în spatele fetei, dar îi vedea chipul reflectat în oglinda din cameră. De copil, trăise mai mult în casă şi se ţinuse numai de învăţătură, iar bruma lui de cunoştinţe despre lume o dobândise din cărţi; nu cunoscuse mai deaproape alte femei, în afară de cele din cercul familiei, şi imaginea pe care o vedea în oglindă îl fascina. Binoy nu se pricepea să analizeze trăsăturile feminine, dar chipul acela tânăr, copleşit de îngrijorare şi de dragoste, părea să-i dezvăluie o lume nouă, de gingaşă strălucire.

Când, după o vreme, bătrânul deschise ochii şi suspină, fata se aplecă spre el şi îl întrebă în şoaptă, cu glas tremurător:

— Tată, eşti rănit?

— Unde mă aflu? întrebă bătrânul, încercând să se ridice.

Binoy se apropie în grabă şi-i spuse:

— Vă rog să nu vă mişcaţi până nu vine doctorul.

În timp ce vorbea, se auziră paşii doctorului, şi o clipă mai târziu acesta intră. Îl examină pe bătrân şi, negăsind nimic grav, îi recomandă să bea puţin coniac în lapte cald.

După plecarea medicului, tatăl fetei începu să se frământe şi să dea semne de îngrijorare. Ghicindu-i gândul, fata căută să-l liniştească şi-l asigură că, de îndată ce vor sosi acasă, va trimite onorariul şi costul medicamentului. Apoi se întoarse către Binoy.

Ce ochi minunaţi! Nici nu-i trecu prin gând să se întrebe dacă erau mari sau mici, negri sau căprui. Ceea ce îl impresiona era sinceritatea pe care o citea în ei. Nici urmă de sfială sau şovăire; erau plini de forţă şi de seninătate.

Intimidat, Binoy îngână:

— Oh! Onorariul medicului… o nimica toată… nu trebuie să vă faceţi griji… eu… eu am să-l…

Dar ochii tinerei, aţintiţi asupra lui, nu-i îngăduiră să-şi termine fraza, aşa că, până la urmă, trebui să-i facă pe voie.

Când bătrânul se împotrivi să trimită după coniac, fiica lui stărui, spunându-i:

— Lasă, tată, aşa a prescris doctorul!

— Doctorii au prostul obicei, răspunse bătrânul, să recomande coniac la cele mai mici tulburări. Pentru uşoara mea slăbiciune îmi ajunge un pahar cu lapte.

Apoi, după ce bău puţin lapte, se întoarse spre Binoy şi zise:

— Acum trebuie să plecăm. Mă tem că v-am deranjat prea mult.

Fata rugă să fie chemată o trăsură, dar tatăl ei exclamă stingherit:

— De ce să mai deranjăm? Locuim atât de aproape, că pot merge și pe jos.

Fata însă nu se învoi, și cum bătrânul nu se mai opuse, Binoy se duse el însuși după o trăsură.

Înainte de a pleca, bătrânul domn vru să știe numele gazdei sale, și după ce acesta se prezentă – „Binoy-bhusan Chatterji” –, își spuse și el numele: „Paresh-chandra Bhattacharya”. Apoi adăugă că locuia foarte aproape, și anume la numărul 78 pe aceeași stradă.

— Oricând veți avea timp, vom fi încântați să vă primim.

Ochii tinerei părură să încuviințeze.

Binoy ar fi dorit să-i însoțească până acasă, dar de teamă ca nu cumva gestul lui să fie socotit o dovadă de proastă creștere, șovăi; iar când trăsura fu gata să plece, și fata își înclină ușor capul, Binoy, zăpăcit de tot ce i se întâmplase, nici nu-i răspunse la salut.

Reîntors în odaia lui, Binoy se simți furios pentru purtarea sa. Revăzu în minte fiecare amănunt, din clipa în care coborâse și până în momentul plecării lor. Avea impresia că, de la început și până la sfârșit, se purtase nepermis de stângaci. Încerca zadarnic să deslușească ce-ar fi trebuit să facă și ce n-ar fi trebuit, ce-ar fi trebuit să spună și ce n-ar fi trebuit, în diferitele momente, când, deodată, ochii i se opriră asupra batistei pe care fata, după ce o folosise, o uitase pe pat. Se repezi s-o ridice, și în acea clipă refrenul cântat de cerșetorul *baul* îi reveni obsedant în minte:

O pasăre necunoscută în colivie intră
Nu știu de unde vine…

Orele treceau, iar soarele dogorea din ce în ce mai tare. Trăsurile începuseră să se scurgă iute spre cartierul administrativ. În ziua aceea, Binoy nu se putea concentra asupra nici unui lucru. Deodată, casa lui și orașul urât care-l înconjura i se păreau ireale. Razele arzătoare ale soarelui de iulie îi încingeau creierul și-i pătrundeau în sânge. Și parcă un văl de lumină strălucitoare despărțea viața lui interioară de nimicnicia traiului de zi cu zi.

În acel moment, observă oprit pe trotuar un băiat de șapte, opt ani care privea atent numerele de pe porți. Fără să știe de ce, Binoy fu încredințat că băiatul căuta casa lui și-i strigă:

— Aici, asta-i casa!

Apoi, coborând repede în stradă, îl trase pe puștan înăuntru. Scrută cu aviditate chipul băiatului, în timp ce acesta îi înmâna o scrisoare pe care-și văzu numele, scris în englezește, cu siguranță de mâna unei femei.

— Sora mea v-a trimis asta, zise băiatul.

Plicul nu conținea nici o scrisoare, ci doar niște bani.

Băiatul dădu apoi să plece, dar Binoy stărui să urce la el în cameră. Puștiul

era mai negricios decât sora lui, totuși semăna mult cu ea; iar Binoy, cu o senzație de bucurie în inimă, simți pentru el o mare duioșie.

Copilul era foarte dezgheţat. Cum intră în cameră, arătă spre un portret atârnat de perete şi întrebă:

— Al cui e portretul acela?

— Al unui prieten de-al meu, răspunse Binoy.

— Portretul unui prieten! exclamă băiatul. Cum îl cheamă?

— Oh, n-ai de unde să-l cunoşti! zise Binoy râzând. Numele lui este Gourmohan. Dar eu îi zic Gora. Am fost de mici colegi de şcoală.

— Şi acum nu mai mergeţi la şcoală?

— Nu, mi-am terminat studiile.

— Într-adevăr? Aţi terminat stu…?

Neputând rezista tentației de a cuceri admirația micului mesager, Binoy zise:

— Da, mi-am terminat toate studiile!

Băiatul îl privi cu ochii mari, plini de admirație, și oftă. Se gândea, poate, că într-o bună zi va atinge și el asemenea culmi ale învățăturii.

Când îl întrebă cum îl cheamă, băiatul răspunse:

— Numele meu este Satish-chandra Mukerji.

— Mukerji? repetă Binoy nedumerit.

Se împrieteniră repede, și foarte curând Binoy află că Paresh Babu nu era tatăl lor bun, ci că-i crescuse de când erau mici. Numele surorii sale fusese înainte Radharani, dar soția lui Paresh Babu îl schimbase într-un nume care să nu fie atât de ostentativ ortodox, și anume Sucharita.

Când Satish fu gata de plecare, Binoy îl întrebă:

— Poți merge acasă singur?

Jignit în orgoliul său, micul lui prieten răspunse:

— Întotdeauna umblu singur!

Binoy însă stărui să-l conducă până acasă, la care băiatul fu atât de dezamăgit de neîncrederea în bărbăția lui, încât zise:

— Dar de ce să mă conduceți? Mă descurc foarte bine și singur! Și pentru a-i demonstra cât era de obișnuit să circule fără însoțitor, se apucă să-i înșire toate drumurile pe care le făcuse el de unul singur.

Motivul pentru care Binoy ținu totuși cu orice preț să-l conducă până la ușa casei lui depășea posibilitățile de înțelegere ale băiatului.

Apoi, când Satish îl pofti înăuntru, Binoy refuză cu hotărâre, spunând:

— Nu, nu acum! Am să vin altă dată.

Odată întors acasă, Binoy scoase din buzunar plicul. Citi și reciti de atâtea ori adresa, încât foarte curând știa pe de rost fiecare linie și fiecare trăsătură de condei. Apoi așeză plicul și conținutul într-o casetă. Dacă cineva l-ar fi văzut

încuind caseta, ar fi fost încredințat că banii aceia nu vor fi cheltuiți niciodată, nici chiar la cea mai mare strâmtoare.

6 Pelerin și cântăreț bengalez care trăiește din cerșit.

Capitolul II

Era o seară mohorâtă din anotimpul ploios; cerul greu, încărcat de umezeală, se lăsase jos. Sub legănarea tăcută a stratului sumbru de noroi gălbui, Calcutta zăcea nemişcată, ca un dulău mare şi amărât, încolăcit cu capul pe coadă. Zi şi noapte burniţase fără încetare. Cădea o ploaie măruntă, umplând străzile cu noroi, dar nu destul de puternică pentru a le spăla. După-amiază, pe la patru, ploaia încetă puţin, dar norii păreau ameninţători. Pe vremea asta posomorâtă, când nu era plăcut să stai în casă, dar nici cuminte să ieşi afară, doi tineri şedeau pe nişte scaune de răchită, pe terasa umedă de pe acoperişul unei case cu trei etaje.

Pe această terasă se jucaseră cei doi prieteni în copilărie, când se întorceau de la şcoală; aici se plimbaseră în sus şi-n jos, citind cu glas tare înainte de examene pentru a-şi întipări mai bine în minte cursurile; aici aveau obiceiul să cineze după ce se întorceau de la facultate, pe vremea căldurilor mari, şi tot aici îi apuca adeseori ora două din noapte discutând, pentru ca la răsăritul soarelui să se deştepte amândoi, miraţi că adormiseră pe rogojini. După ce n-au mai avut de dat examene, tot pe acest acoperiş se ţineau o dată pe lună întrunirile Societăţii Patrioţilor Hinduşi, care avea ca preşedinte pe unul şi ca secretar pe celălalt dintre cei doi prieteni.

Numele preşedintelui era Gourmohan, dar prietenii şi cunoscuţii îi ziceau Gora. Statura lui uriaşă depăşea cu mult măsura tuturor lucrurilor din juru-i. Pentru că era şi din cale afară de alb, cu pielea fără cea mai mică urmă de pigmentare, unul dintre profesorii săi de la universitate îl poreclise „Muntele de zăpadă”. Era înalt de aproape şase picioare, avea oasele mari şi mâinile ca nişte labe de tigru. Timbrul vocii îi era atât de adânc şi gros, încât oricine tresărea dacă-l auzea pe neaşteptate strigând: „Cine-i acolo?” Faţa îi era mare şi puternică, iar fălcile şi bărbia păreau zăvoarele masive ale unei fortăreţe. Deasupra buzelor subţiri şi strânse, nasul se avânta ca o sabie. Ochii lui, mici şi pătrunzători, păreau să privească un obiect nevăzut, îndepărtat, şi totuşi erau capabili să revină cu iuţeala fulgerului pentru a lovi ceva din imediata apropiere. Nu se putea spune despre Gourmohan că ar fi fost un bărbat frumos, dar era cu neputinţă să treacă neobservat. Oriunde ar fi fost, se făcea imediat remarcat.

Prietenul său Binoy, deşi mai şters, era şi el un om deosebit, ca orice tânăr

bengalez cu educație și cultură. Îmbinarea dintre delicatețea-i înnăscută și inteligența-i vie imprimau chipului său o expresie neobișnuită. La universitate lua întotdeauna note mari și căpăta burse, în timp ce lui Gora îi venea greu să țină pasul cu el; de altfel, nici nu-i plăcea prea mult să citească. Gora nu înțelegea lucrurile atât de repede ca Binoy și nici n-avea memoria atât de bună. Dar Binoy, cu stăruința prietenului credincios, l-a tras după el pe Gora la toate examenele din universitate.

Iar acum, în această seară jilavă de august, iată discuția care-i absorbea pe cei doi prieteni:

— Am să-ți spun părerea mea, zise Gora. Deunăzi, când Abinash i-a atacat pe brahmoiști, el n-a făcut decât să-și demonstreze sănătatea și vigoarea morală. Ce te-a făcut să te repezi la el cu atâta înverșunare?

— Prostii! răspunse Binoy. Crezi că nu pot exista două păreri asupra aceluiași lucru?

— Dacă gândești astfel, eroarea trebuie să fie în chiar felul tău de-a gândi. Nu poți pretinde din partea societății ca, în timp ce membrii ei renegați încearcă s-o dărâme, persistând să acționeze după bunul lor plac, ea să stea cu brațele încrucișate, lăsându-i să-și facă de cap. Societatea, prin firea lucrurilor, este obligată să dezaprobe asemenea oameni și să considere drept nelegiuiri chiar acțiunile lor de bună-credință. Faptul că societatea se vede silită să considere drept „rău” ceea ce ei pretind a fi „bun” este doar una dintre sancțiunile ce trebuie aplicate celor care cu bună știință o batjocoresc.

— O fi natural, zise Binoy, dar eu nu pot fi de acord cu ideea că tot ce e natural e și bun.

— Oh, lasă-mă în pace cu binele! izbucni Gora. Lumea e destul de potrivită pentru puținii oameni buni pe care-i cuprinde. În ceea ce mă privește, lasă-i pe ceilalți să fie naturali! Altfel nu s-ar putea progresa, și viața n-ar merita să fie trăită. Dacă unii vor să pozeze în brahmoiști ortodocși, ei trebuie să accepte și micul neajuns de a fi greșit înțeleși și atacați de nebrahmoiști. Ar fi o pretenție prea mare să le ceri adversarilor tăi să te laude, în timp ce tu te foiești ca un păun, iar dacă s-ar întâmpla așa, lumea ar deveni un loc nenorocit.

— Uite ce e, eu n-am nimic împotriva atacurilor care vizează o sectă sau un partid! explică Binoy. Dar când atacul devine personal…

— Ce înseamnă să ataci o sectă? Cel mult să critici opinii. Eu vreau demascarea indivizilor. Cât despre tine, sfântule… oare n-ai lansat niciodată un atac la persoană?

— O, ba da, recunoscu Binoy, și mă tem că foarte des. Ceea ce nu înseamnă că nu mi-e rușine c-am procedat astfel.

— Nu, Binoy! exclamă Gora, brusc enervat. Așa nu se poate! În nici un caz!

Binoy rămase o clipă tăcut.

— Ce vrei să spui? Ce s-a întâmplat? întrebă el în cele din urmă. De ce eşti atât de furios?

— Se vede cât de colo că păşeşti pe calea slăbiciunii.

— Nu mai spune… slăbiciune! exclamă Binoy iritat. Ştii prea bine că, dacă aş vrea, aş putea merge chiar acum în casa lor… doar m-au invitat… Şi totuşi, precum vezi, nu mă duc.

— Ştiu. Dar nici o clipă nu uiţi că eşti în expectativă. Zi şi noapte stai şi-ţi spui: „Nu mă duc. Nu mă duc!" Ar fi mult mai bine să te duci şi să isprăveşti odată!

— Aşadar, mă sfătuieşti sincer să merg la ei? întrebă Binoy.

Gora îşi izbi genunchiul cu palma şi răspunse:

— Ba nu, eu *nu* te sfătuiesc să te duci. Îţi dau în scris că, în ziua în care le vei trece pragul, te vei da definitiv de partea lor. Vei începe să mănânci la ei, şi atunci s-a terminat cu tine![7] Vei deveni un propovăduitor militant al brahmoiştilor!

— Zău? Şi, rogu-te, spune-mi ce o să fie după aceea? zise Binoy cu un zîmbet.

— După aceea? adăugă Gora cu amărăciune. Nu există nici un „după aceea" dacă eşti mort şi te-ai dus din lumea ta. Tu, fiul unui brahman, te vei lepăda de orice disciplină şi puritate şi vei sfârşi la gunoi ca un stârv. Întocmai ca un cârmaci care şi-a spart busola, îţi vei pierde direcţia şi, încetul cu încetul, numai superstiţia şi mărginirea te vor ajuta să-ţi duci corabia la liman. Vei ajunge să pluteşti în voia valurilor. Dar n-am răbdare să discut la infinit cu tine. Îţi spun pur şi simplu: du-te şi isprăveşte odată cu asta dacă simţi că trebuie s-o faci. Dar nu-mi mai măcina nervii cu ezitarea ta continuă în pragul infernului.

Binoy începu să râdă în hohote.

— Pacientul abandonat de medici nu trebuie neapărat să moară, zise. Eu nu văd nici un semn cum că mi s-ar apropia sfârşitul.

— Nu vezi nimic? îi spuse Gora pe un ton sarcastic.

— Nu.

— Nu observi că-ţi slăbeşte pulsul?

— Nu, defel. Bate cu putere.

— Nu crezi că, dacă o anumită mână subţire ţi-ar servi hrana proscrişilor, bucatele ţi-ar părea ospăţ al zeilor?

— Ajunge, Gora! zise Binoy roşind până-n vârful urechilor. Taci din gură!

— De ce? protestă Gora. N-am vrut să te insult. Frumoasa fecioară la care mă refer nu se laudă că este „nevăzută chiar de soare".[8] Dacă cea mai mică aluzie la mâna ei, gingaşă ca o petală, pe care o poate atinge însă orice persoană de sex masculin, te loveşte ca o profanare, atunci eşti pierdut, Binoy!

— Uite ce e, Gora! Eu am un cult pentru Femeie, şi în scrierile noastre

sfinte, de asemenea…

— Nu invoca scrierile sfinte în sprijinul sentimentului ce te stăpânește. Asta nu se cheamă cult, ci ar merita o altă denumire, pe care însă n-o rostesc, căci te-ai înfuria și mai tare.

— Îți place să fii dogmatic, zise Binoy ridicând din umeri.

— Cărțile sfinte ne învață, stărui Gora, că trebuie să ai un cult pentru femeie, căci ea ne aduce lumină în cămin… Cât despre cinstea ce i se acordă în tradiția engleză, pentru că aprinde inimile bărbaților, e mai bine să nu-i zicem cult.

— Adică tu dai la o parte cu dispreț o idee măreață, numai pentru că uneori este umbrită? întrebă Binoy.

— Binu, îi răspunse Gora nerăbdător, acum, când e limpede că ți-ai pierdut discernământul, ar trebui să te lași călăuzit de mine. Eu susțin că toate expresiile exaltate pe care le găsești în cărțile englezești în legătură cu femeia n-au la bază altceva decât dorința. Altarul pe care femeia trebuie cu adevărat venerată este familia. Acolo își are ea locul de Mamă și de Stăpână a Casei, pură și drept-credincioasă. Elogiile celor ce o plasează în afara căminului ascund o insultă. Motivul pentru care mintea ta dă târcoale casei lui Paresh Babu, ca o molie în jurul unei lumânări, este – s-o spunem pe șleau – ceea ce englezii numesc „iubire”. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu imita ca o maimuță acest cult englezesc, punând iubirea mai presus de toate, socotind-o unicul obiect căruia omul trebuie să i se închine!

Binoy sări în picioare ca un cal tânăr la o lovitură de cravașă.

— Ajunge, ajunge! strigă el. Mergi prea departe, Gora!

— Prea departe! ripostă Gora. Nici n-am ajuns la esențial. Pentru simplul motiv că relațiile adevărate între bărbat și femeie sunt acoperite de negura pasiunii, trebuie să le poetizăm?

— Dacă patima noastră este cea care ne întunecă viziunea asupra raporturilor juste între femeie și bărbat, oare numai străinii poartă vina? Oare nu aceeași pasiune îi duce pe moraliștii noștri la vehemența exagerată cu care propovăduiesc că femeia este un rău de care trebuie să ne ferim? Acestea nu sunt decât două aspecte diferite ale aceleiași mentalități, manifestate în două moduri diferite. Condamnând-o pe una, nu e drept s-o scuzi pe cealaltă.

— Văd că te-am înțeles greșit, Binoy! zise Gora zâmbind. Starea ta nu este atât de disperată pe cât credeam. De vreme ce filosofia își mai găsește loc în creierul tău, poți să iubești fără teamă. Dar ai grijă să te salvezi înainte de a nu fi prea târziu! Iată de ce trebuie să se roage toți cei ce-ți doresc binele.

— Ai înnebunit de-a binelea, dragă prietene! exclamă Binoy pe un ton dojenitor. Ce am eu de-a face cu iubirea? Îți mărturisesc, spre liniștirea ta, că din tot ce am auzit și am văzut în legătură cu Paresh Babu și cu familia lui, am ajuns să nutresc un mare respect pentru ei. Poate că de aceea simt o oarecare curiozitate să

văd ce viață de familie duc.

— Bine, să-i zicem „curiozitate”… dacă preferi. Numai că trebuie să te cam păzești de această „curiozitate”. Spune, ții foarte mult să-ți duci cercetările zoologice până la capăt? Un lucru e cert: noii tăi prieteni fac parte din genul prădătoarelor, și dacă studiile tale te vor obliga să te apropii prea mult de ei, te vei afunda atât de tare, încât n-o să ți se mai vadă nici vârful cozii.

— Ai un mare cusur, Gora! obiectă Binoy. Îți închipui, probabil, că toată puterea pe care Dumnezeu a avut-o de dat oamenilor ți-a dăruit-o numai ție, și că noi, ceilalți, nu suntem decât niște bieți neputincioși.

Această remarcă îl zgudui pe Gora prin puterea noutății ei.

— Ai dreptate! strigă el, și-l lovi cu entuziasm pe spate. Ai perfectă dreptate! Acesta este marele meu cusur!

— Doamne! gemu Binoy. Ai un cusur și mai mare, Gora: totala ta incapacitate de a aprecia intensitatea loviturilor pe care le poate suporta o coloană vertebrală normală.

În acest moment, apăru Mohim, fratele vitreg al lui Gora. Masiv și gâfâind din greu, strigă:

— Gora!

Gora se ridică imediat în picioare și răspunse respectuos:

— Domnule?

— Am venit să văd, zise Mohim, dacă nu cumva norii s-au spart pe acoperișul casei noastre. Ce-i cu agitația asta? Cred că ați reușit să-i izgoniți pe englezi până în mijlocul Oceanului Indian! N-am observat, ce-i drept, pierderi prea mari la englezi, dar jos, cumnată-ta zace în pat cu o migrenă, iar răcnetele voastre de lei sunt o grea încercare pentru ea.

Și, zicând acestea, Mohim îi părăsi și coborî scările.

7 Conform normelor religioase hinduiste, cine stătea la masă cu membrii unei caste inferioare era considerat contaminat.

8 Expresie sanscrită, folosită în legătură cu femeile din castele superioare, care nu pot fi văzute decât de membrii familiei.

Capitolul III

Tocmai când Gora şi Binoy erau gata să coboare de pe acoperiş, sosi şi mama lui Gora. Binoy se aplecă şi o salută plin de respect, ştergându-i praful de pe picioare[9].

Cine o vedea pe Anandamoyi n-ar fi crezut că este mama lui Gora. Era zveltă, dar bine legată. Pe alocuri, părul începuse să-i încărunţească uşor, dar la prima vedere nu-i dădeai patruzeci de ani. Trăsăturile delicate ale feţei păreau dăltuite cu grijă de mâna unui maestru, cu linii discrete, lipsite de orice exagerare. Chipul ei purta pecetea unei inteligenţe armonioase şi agere. Faţa îi era negricioasă, fără vreo urmă de asemănare cu aceea a lui Gora. Un singur lucru te izbea când o vedeai prima dată, şi anume că pe lângă sari purta şi o bluză. În vremea aceea, unele femei tinere, moderne începuseră să adopte corsajul în îmbrăcăminte; dar doamnele de modă veche se uitau dispreţuitoare la acest port, căci trăda o influenţă străină. Soţul ei, Krishnadayal Babu, avusese un post în Departamentul Comisariatului[10], iar Anandamoyi îşi petrecuse cea mai mare parte a vieţii, de când era copilă, alături de el, departe de Bengal. De aceea, ea nu putea pricepe de ce a-ţi acoperi bine trupul era o ruşine sau un lucru ridicol. Cu toate că se devotase întru totul gospodăriei sale, ducând toată munca, de la frecatul duşumelei, spălatul rufelor, cusut şi cârpit, până la ţinerea socotelilor, şi cu toate că avea grijă de fiecare membru al familiei, ba chiar şi de vecini, nu părea niciodată copleşită de muncă.

După ce răspunse la salut, Anandamoyi zise:

— Când vocea lui Gora se aude până jos, ştiu bine c-a sosit Binu. În ultimele zile a fost însă atâta linişte în casă, încât m-am întrebat ce s-o fi întâmplat cu tine, băiatule. De ce n-ai mai dat pe la noi de atâta amar de vreme? Ai fost bolnav?

— Nu, răspunse Binoy cam şovăitor. Nu, mamă, n-am fost bolnav; dar ploaia asta care nu mai contenea…

— Vorbă să fie, ploaia! se amestecă Gora. Iar când vor trece ploile, Binoy va invoca soarele! E bine să dai vina pe elemente exterioare, căci ele nu se pot apăra; conştiinţa lui cunoaşte însă motivul real.

— Ce prostii vorbeşti, Gora! protestă Binoy.

— Ai dreptate, băiatule, zise Anandamoyi. Gora n-ar fi trebuit să vorbească astfel. Sufletul omului trece prin diferite stări. Oricare dintre noi e uneori binedispus, alteori abătut, nu poate fi întotdeauna la fel. E o greșeală să judeci oamenii după toane. Haide, Binoy, vino în camera mea să-ți dau să guști ceva. Ți-am păstrat din prăjiturile tale preferate.

Gora scutură din cap cu violență și zise:

— Nu, nu, mamă, te rog, nu-i da nimic! Nu-i pot permite lui Binoy să mănânce în camera dumitale.

— Nu fi absurd, Gora, zise Anandamoyi. Ție nu ți-am cerut-o niciodată, iar tatăl tău a devenit atât de ortodox, încât nu mănâncă decât bucate pregătite cu mâna lui. Dar Binu, el e băiatul meu cuminte, nu este bigot ca tine și sunt convinsă că n-ai să-i interzici să se poarte cum crede de cuviință.

— Ba da, am s-o fac! răspunse Gora. Și ți-o spun răspicat: nimeni nu va avea permisiunea să mănânce în camera dumitale atâta vreme cât o ai în serviciul tău pe Lachmi, care e creștină.

— Oh, scumpul meu Gora, cum poți să vorbești așa? exclamă Anandamoyi îndurerată. Până acum ai mâncat tot timpul bucate gătite de mâna ei; ea te-a legănat și te-a crescut. Ai și uitat cât îți plăcea mâncarea cu *chutney*-ul[11] preparat de ea? Și apoi, aș putea să uit vreodată că, atunci când ai avut vărsat, ea ți-a salvat viața prin devotamentul cu care te-a îngrijit?

— Atunci, fă-i o pensie, zise Gora iritat. Cumpără-i o bucată de pământ și clădește-i o căsuță, dar n-o mai ține în casă, mamă!

— Gora, crezi că toate datoriile se pot plăti cu bani? zise Anandamoyi. Ea nu vrea nici pământ, nici bani; nu vrea decât să te vadă pe tine, altfel se prăpădește.

— Bine, ține-o dacă-ți place, spuse Gora resemnat. Dar Binoy n-are voie să mănânce în odaia dumitale. Poruncile cărților sfinte trebuie respectate întocmai. Mă mir, mamă, că dumneata, fiica unui pandit[12] atât de mare, nu ții seama de datinile noastre ortodoxe. Este prea de…

— O, Gora, copil naiv ce ești! zise Anandamoyi zâmbind. A fost o vreme când am urmat cu mare grijă și uneori cu prețul multor lacrimi toate aceste obiceiuri! Unde erai tu atunci? Zi de zi mă închinam imaginii lui Shiva, făcută de mâna mea; iar tatăl tău venea și o azvârlea furios. În vremea aceea nu-mi găseam liniștea dacă mâncam orezul fiert de fitecine. Pe atunci, la noi erau puține căi ferate, și multe zile am fost silită să ajunez, în timp ce călătoream într-un car cu boi, călare pe o cămilă sau purtată într-un palanchin. Tatăl tău cucerise bunăvoința șefilor săi englezi, datorită obiceiului său neortodox de a-și lua soția cu el în toate călătoriile. Apoi a fost înaintat în grad și a putut să-și aibă casa lângă cartierele generale, în loc să fie mereu pe drumuri. Crezi că i-a fost ușor să mă abată de pe calea dreptei-credințe? Acum, când a îmbătrânit și a ieșit la pensie cu o grămadă de economii, brusc a devenit ortodox și intolerant, dar eu nu-l pot urma în toate

salturile dispoziției lui. Tradițiile mele, moștenite de la atâtea generații de strămoși, au fost smulse din rădăcină, una câte una… crezi că ele pot fi replantate printr-o singură vorbă?

— Bine, bine, răspunse Gora. Lasă-i pe strămoșii dumitale… ei nu mai pot protesta. Dar, măcar din considerație pentru noi, ar trebui să accepți anumite lucruri. Chiar dacă nu ții seama de scrierile sfinte, ar trebui să respecți măcar unele obligații.

— Crezi că e necesar să insiști atât de mult asupra acestor obligații? întrebă Anandamoyi obosită. Crezi că nu le cunosc prea bine? Îți închipui că sunt fericită când la fiecare pas mă contrazic cu bărbatul și copilul meu? Trebuie să-ți mai spun, Gora, că, în clipa în care te-am ținut pentru prima dată în brațe, mi-am luat rămas-bun de la legile tradiționale? Când strângi la piept un nou-născut, te convingi că nimeni nu se naște înlăuntrul unei caste. În ziua aceea, am avut revelația că, dacă aș disprețui un om pentru că provine dintr-o castă inferioară sau pentru că este creștin, Dumnezeu mi te-ar răpi. Rugăciunea mea a fost să mi te lase, căci tu erai lumina căminului meu. Și, în schimb, am făgăduit să primesc apă din mâna oricărui om din lumea asta!

La asemenea vorbe, Binoy simți pentru prima dată un val de neliniște în suflet și-și mută privirea de la Anandamoyi la Gora. Dar, într-o clipă, izgoni orice umbră de îndoială.

Gora părea și el nedumerit și spuse:

— Mamă, eu nu gândesc ca dumneata. În general, copiii trăiesc și se dezvoltă bine în familiile unde se respectă preceptele cărților sfinte… Cine oare ți-a vârât în cap că Dumnezeu ți-a dat dumitale o dispensă specială?

— Cel ce mi te-a dăruit mi-a inspirat și această idee, răspunse Anandamoyi. Ce puteam face? Eu n-aveam nici o putere. Of, dragul meu băiat prostuț! Nici nu știu dacă să râd sau să plâng de neghiobia ta. Dar, nu te supăra, fie cum vrei tu. Așadar, Binoy n-are voie să mănânce în camera mea – asta-i ultima ta hotărâre?

— Dacă va găsi prilejul, Binoy va dezerta cu iuțeala unei săgeți, zise Gora râzând, mai ales că i s-a deschis și pofta! Dar eu n-am de gând să-l las. E fiul unui brahman. Nu se cade să-l lăsăm să-și uite îndatoririle de dragul câtorva prăjituri. Trebuie să facă multe sacrificii, să se supună unui autocontrol riguros, înainte de a deveni demn de originea-i glorioasă. Și, te rog, mamă, nu fi supărată pe mine, te implor în genunchi, în praful lăsat în urma picioarelor tale scumpe.

— Ce idee! exclamă Anandamoyi. Pentru ce-aș fi supărată pe tine? Numai că tu nu știi ce faci. Mă doare sufletul că eu te-am crescut. Și totuși, oricât de ciudat ar părea, îmi este cu neputință să accept ceea ce tu numești religia ta. Nu-i nimic că nu vrei să mănânci în camera mea, mă mulțumesc să te am alături de mine dimineața și seara… Binoy, dragă, nu mă privi atât de trist. Ești prea sensibil.

Acum îți închipui că sunt rănită, dar de fapt nu mă doare prea tare. Nu te necăji, băiatule! Am să te poftesc într-altă zi, când bucatele îți vor fi pregătite de un brahman în toată legea! Iar în ceea ce mă privește, țin să vă anunț pe toți că am de gând să beau și pe viitor apa pe care mi-o va servi Lachmi.

Și cu acestea, Anandamoyi coborî scările.

Binoy rămase tăcut o vreme, apoi se întoarse spre Gora și zise încet:

— Nu crezi c-ai mers prea departe, Gora?

— Cine să fi mers prea departe?

— Tu!

— Nicidecum! fu răspunsul categoric al lui Gora. Sunt de părere că fiecare dintre noi trebuie să respecte anumite limite; de îndată ce le depășești cât de puțin, nu mai poți ști unde ai să te oprești.

— Dar e mama ta! protestă Binoy.

— Știu ce este o mamă, răspunse Gora; nu trebuie să mă înveți tu! Crezi că mulți au o mamă ca a mea? Dar dacă încep să nu-mi respect tradiția, într-o bună zi s-ar putea întâmpla să nu-mi mai respect nici mama. Uite ce e, Binoy, am să-ți spun ceva: sentimentul este un lucru bun, dar nu cel mai bun.

După o pauză, Binoy zise șovăitor:

— Ascultă, Gora, azi, când am auzit-o vorbind pe mama ta, am simțit o tulburare stranie. E ca și cum maică-ta ar avea ceva în gând, ceva ce nu vrea să spună și care o frământă.

— Ah, Binoy, spuse Gora nerăbdător, nu-ți da frâu liber imaginației; nu faci decât să-ți iroseşti timpul.

— Tu nu observi niciodată ce se petrece în jurul tău, i-o întoarse Binoy, și preferi să iei drept închipuire ceea ce nu izbutești să vezi. Îți mărturisesc că adeseori am avut impresia că în sufletul mamei tale se ascunde o taină… ceva ce o face să nu fie în desăvârșită armonie cu ceea ce o înconjoară și-i întristează viața familială. Gora, ar trebui să acorzi mai multă atenție vorbelor ei.

— Sunt destul de atent la cele ce-mi aud urechile, răspunse Gora. Și dacă nu încerc să le pătrund mai adânc înțelesul, e de teama unei dezamăgiri.

9 Semn de mare respect la hinduși

10 Este vorba despre fostul departament al aprovizionării armatei, în administrația colonială din India.

11 Condiment indian preparat din fructe și ardei iute

12 Hindus învățat, cunoscător al limbii sanscrite, pregătit în probleme de filosofie, religie, jurisprudență

Capitolul IV

Ideile abstracte sunt foarte bune atâta vreme cât se manifestă sub formă de opinii, dar când sunt aplicate concret, nu mai au aceeaşi forţă. Aşa s-a întâmplat şi cu Binoy, care se lăsa, în general, condus de sentimente. De aceea, oricât de tare ar fi fost în argumentarea unui principiu, de îndată ce avea de-a face cu oamenii, considerentele umane precumpăneau. Această înclinaţie a lui era atât de puternică, încât cu greu puteai spune în ce măsură accepta principiile propovăduite de Gora pentru valoarea lor intrinsecă şi în ce măsură le accepta din cauza marii prietenii ce-l lega de el.

În seara aceea ploioasă, după ce plecă de la Gora, păşind încet pe străzile pline de noroi, îşi dădu seama că în sufletul lui se dădea o luptă între principii şi simţăminte.

Când Gora susţinuse că, în momentul de faţă, pentru a salva societatea de atacurile făţişe sau ascunse, era necesar să veghezi neîncetat la modul de hrană şi la puritatea castei, Binoy consimţise fără a pregeta. Ba chiar apărase cu înflăcărare această idee în faţa celor care nu erau de acord cu ei. Spusese nu o dată că atunci când duşmanul atacă o fortăreaţă, nu înseamnă că n-ai concepţii liberale dacă eşti gata să-ţi dai viaţa ca să aperi fiece drum, fiece potecă, fiece poartă şi fiece fereastră, ba chiar fiece crăpătură.

Dar când Gora îi interzisese să mănânce în camera mamei lui, lovitura îl duruse adânc.

Binoy n-avea tată şi-şi pierduse şi mama, încă din fragedă copilărie. Avea un unchi la ţară, dar de când era mic trăise singur, şi mai târziu, ca elev sau student în Calcutta, tot singur fusese. Când Gora îl prezentase mamei sale, Anandamoyi, Binoy îi zisese numaidecât „mamă”.

Adeseori se ducea în camera ei şi nu-i dădea pace până nu căpăta din prăjiturile lui favorite. De multe ori mărturisea că e gelos pe Gora şi o învinuia că-l părtineşte când le împarte mâncarea. Dacă nu trecea pe la ea două-trei zile, Binoy ştia prea bine cu câtă emoţie îl urmărea gustând dulciurile pe care i le pregătise şi cu câtă nerăbdare aştepta să termine şedinţele lor, ca să-l vadă coborând la ea. Şi totuşi acum, Gora, în numele societăţii, îi interzisese să mănânce în camera ei! Cum va putea ea să rabde asta şi cum va putea tolera el aşa ceva?

„De azi încolo am să caut un brahman care să-ți prepare mâncarea după ritual!”, îi spusese Anandamoyi zâmbind. „Dar cât de rănită trebuie să se fi simțit!”, își zise Binoy când ajunse acasă.

Camera lui pustie era întunecată și în neorânduială, plină cu cărți și hârtii răvășite. Luă un chibrit și aprinse lampa. Sticla era năclăită de degetele unsuroase ale servitorului. Pe fața de masă albă se vedeau pete de grăsime și de cerneală. Binoy avu senzația că se sufocă în acea încăpere. Absența unei ființe și a unei afecțiuni omenești îl deprima peste măsură. Îndatoririle ce-i reveneau pentru a-și salva patria sau pentru a apăra societatea din care făcea parte îi păreră vagi și false. Mult mai reală îi era acea „pasăre necunoscută” ce intrase într-o dimineață însorită de iulie prin ușa coliviei sale, pentru a-și lua apoi iarăși zborul. Dar Binoy hotărâse să nu îngăduie minții lui să zăbovească prea îndelung asupra „păsării necunoscute”. Pentru a-și abate gândurile, căută să evoce camera lui Anandamoyi, unde Gora îi interzisese să intre.

Pardoseala de piatră lustruită, curățenia ireproșabilă… Într-o parte, patul moale, acoperit cu o cergă albă ca aripa unei lebede, iar alături, pe o măsuță, lampa aprinsă. Anandamoyi, aplecată asupra lucrului ei, țese desigur cu ață de diferite culori la cuvertură, iar Lachmi, servitoarea, stă la picioarele ei și pălăvrăgește, stâlcind limba bengali. Întotdeauna când era necăjită, Anandamoyi țesea la această cuvertură… Binoy, având în suflet imaginea chipului ei calm, absorbit de lucru, își zise:

„Fie ca lumina iubirii de pe chipul ei să-mi țină mintea neabătută. Fie ca imaginea patriei mele să mă călăuzească fără șovăire pe calea datoriei.” Și spunând încet „mamă”, își urmă gândul: „Nici una dintre scrierile sfinte nu mă va putea convinge că mâncarea din mâna ta nu este pentru mine un nectar”.

Era atâta pustiu în camera lui, încât se auzea ticăitul ceasornicului și Binoy simți că nu mai putea rămâne singur. O șopârlă pe perete prindea gângănii. Binoy o urmări câtăva vreme, apoi se ridică, își luă umbrela și ieși.

Nu știa încotro s-o apuce. Primul lui gând fusese probabil să se întoarcă la Anandamoyi, dar, brusc, își aduse aminte că era duminică, așa că hotărî să se ducă să asculte predica lui Keshub Babu la serviciul divin al Brahmo Samajului[13]. Porni într-acolo, deși prevedea că predica trebuie să fie pe sfârșite.

Pe când se apropia, văzu că lumea pleca; și cum stătea în colțul străzii cu umbrela deschisă, îl zări ieșind de la adunare pe Paresh Babu. Fața îi era luminată de o expresie de bunătate și pace. Patru sau cinci membri ai familiei sale îl însoțeau, dar ochii lui Binoy se ațintiră asupra chipului tânăr al unei singure persoane. O clipă, când trecu pe sub lumina felinarului, o văzu mai deslușit, apoi auzi zgomotul roților unei trăsuri, și chipul dispăru ca o nălucă într-o mare de întuneric.

În seara aceea, Binoy nu se simți în stare să se ducă la Gora, ci se întoarse

îngândurat acasă. A doua zi după-amiază însă, își luă inima în dinți.

Făcu mai întâi un ocol destul de mare și, cum seara era înnourată, se întunecase de-a binelea când apăru la ușa lui Gora.

Intrând, Binoy văzu că Gora abia își aprinsese lampa și se așezase să scrie. Ridicând ochii de pe hârtie, îl întrebă:

— Ei, Binoy, dincotro bate azi vântul?

Neluând în seamă întrebarea, Binoy zise:

— Vreau să te întreb ceva, Gora. Spune-mi, te rog, pentru tine, India este o realitate absolut clară? Știu că te gândești zi și noapte la India, dar spune-mi, cum te gândești la ea?

Gora se opri din scris, și un timp îl privi pătrunzător pe Binoy. Apoi puse condeiul pe masă și, rezemându-se de speteaza fotoliului, spuse:

— Așa cum căpitanul unui vapor, când e în largul oceanului, nu pierde din minte nici o clipă portul spre care plutește, fie că muncește, fie că se odihnește, așa mă gândesc eu necontenit la India.

— Și unde este această Indie a ta? urmă Binoy.

— Acolo unde acul busolei mele se mișcă zi și noapte, exclamă Gora, ducând mâna la inimă. Aici, nu în *Istoria Indiei* de Marshman[14].

— Și există vreun port special spre care arată busola ta? continuă Binoy.

— Nu! răspunse Gora cu convingere. Poate că nu-mi voi putea îndeplini misiunea, poate că mă voi scufunda și mă voi îneca, dar Portul Destinului măreț va exista întotdeauna. Aceasta este India mea, în toată amploarea ei… plină de bogăție, plină de cunoaștere, plină de dreptate. Vrei să spui că o asemenea Indie nu există nicăieri? Oare nu există nimic, nicăieri, în afară de minciună? Să fie oare realitate numai această Calcutta a ta, cu instituțiile ei, cu Tribunalul Suprem și cu câteva construcții efemere din cărămidă și mortar? Pfui!

Se opri și privi fix la Binoy, care rămase tăcut și dus pe gânduri.

Gora continuă:

— Pentru că aici citim și studiem, umblăm de colo-colo căutând de lucru, trudim ca sclavii de la zece dimineața până la cinci după-amiaza, fără sens și fără rațiune, și numim India această minciună născocită de un geniu rău, oare are vreun rost ca 350 de milioane de oameni să cinstească o minciună și să trăiască cu ideea că această lume a minciunii e o lume reală? În ciuda eforturilor noastre, nu putem prinde viață din acest miraj! Iată de ce, încetul cu încetul, murim de inaniție. Dar există și o Indie adevărată, bogată și îmbelșugată. Numai că atâta vreme cât nu ne ocupăm pozițiile în această Indie, nici intelectul și nici inima noastră nu se vor putea adăpa din seva vieții. De aceea îți spun: uită totul, învățătura din cărți, iluzia diplomelor, ispitele unei vieți servile, renunță la atracția lor și haide să ne lansăm vasul spre port. Dacă trebuie să ne scufundăm, dacă trebuie să murim, s-o facem. Tocmai pentru că este atât de vitală pentru noi, eu, cel puțin, nu pot uita nici o clipă

imaginea adevărată și completă a Indiei!

— Tot ce spui este numai fermentul agitației tale. Sau să fie chiar adevărul? întrebă Binoy.

— Adevărul, firește! tună Gora.

— Și ce se întâmplă cu cei care nu pot vedea lucrurile ca tine? întrebă Binoy cu blândețe.

— Trebuie să-i facem să vadă ca mine! răspunse Gora încleștându-și pumnii. Aceasta e sarcina noastră. Dacă oamenii nu sunt în stare să aibă o imagine limpede a adevărului, se vor închina în fața oricărei fantome. Susține în fața tuturor imaginea nezdruncinată a Indiei, și oamenii vor fi dominați de ea! Atunci nu vei mai fi obligat să cerșești din casă în casă subscripții meschine, ci oamenii se vor îmbulzi să-și ofere viața.

— Bine, arată-mi atunci, te rog, imaginea clară a Indiei tale, că, de nu, mă voi alătura mulțimilor ce nu văd adevărul!

— Încearcă s-o realizezi singur, răspunse Gora. Dacă ai credință, vei găsi bucurie în austeritatea devoțiunii tale. Patrioții noștri eleganți nu cred în acest adevăr, și de aceea nu pot avea pretenții nici față de ei înșiși, nici față de alții. Chiar dacă Zeul Bogăției, în persoană, le-ar oferi o favoare, sunt convins că n-ar cuteza să ceară mai mult decât insigna aurită de ordonanță a viceregelui. Ei n-au credință, și de aceea n-au speranță.

— Gora, protestă Binoy, nu toți oamenii au aceeași fire. Tu ai credință și-ți găsești sprijin în propria-ți forță, și de aceea nu poți înțelege felul de a gândi al altor oameni. Eu îți spun deslușit: dă-mi o sarcină, indiferent care. Fă-mă să muncesc zi și noapte. Altfel îmi pare că am prins un lucru tangibil numai atâta vreme cât sunt lângă tine, și cum mă îndepărtez, nu mai am de ce mă agăța.

— Vorbești despre muncă? răspunse Gora. În momentul de față, munca noastră este să transmitem celor necredincioși încrederea noastră neșovăitoare și neclintită în tot ceea ce aparține Indiei. Obiceiul pe care-l avem de a ne fi rușine de patria noastră a făcut ca otrava slugărniciei să ne copleșească sufletul. Dacă fiecare dintre noi, prin exemplul său, va lupta împotriva acestui venin, nu va trece mult și ne vom găsi domeniul cel mai potrivit de activitate. Acum, în orice acțiune, pur și simplu nu facem decât să copiem ceea ce istoria din cărțile de școală ne învață, spunând că a mai fost făcut de alții. Oare ne putem dărui cu adevărat, trup și suflet, într-o asemenea muncă de subalterni? Pe această cale nu putem merge decât spre decădere.

Chiar atunci, Mohim intră în odaie cu pași rari și măsurați, ținând luleaua în gură. Era ora când, revenit de la birou, după ce gusta ceva, se așeza la ușa casei sale mestecând betel și pufăind din lulea. Unul după altul se strângeau în jurul lui prietenii, pentru ca în cele din urmă să vină cu toții în camera de primire, la o partidă de cărți.

Când Mohim trecu pragul, Gora se ridică, iar fratele său vitreg, pufăind din lulea, zise:

— Tu, care eşti atât de ocupat căutând să salvezi India, ar fi mai bine dacă ţi-ai salva fratele!

Gora privi cu ochi întrebători la Mohim, care urmă:

— Noul sahib[15] de la noi de la birou este un ticălos fără pereche. Are o faţă de buldog şi în loc de „Babu” ne zice „babuini”. Odată, unui coleg i-a murit mama, şi nu i-a dat concediu, spunându-i că minte. Nici un funcţionar bengalez nu-şi primeşte leafa întreagă la sfârşitul lunii, din cauza amenzilor. De curând a apărut în ziar o scrisoare anonimă despre el, şi individul susţine că e opera mea. N-aş putea spune că se înşală întru totul! Mă ameninţă cu concedierea dacă nu scriu o dezminţire categorică. Aşa că voi, cele două nestemate ale universităţii noastre, trebuie să mă ajutaţi să ticluiesc o scrisoare bună, presărată cu expresii ca „justiţie imparţială”, „generozitate neostenită”, „amabilitate plină de bunăvoinţă” etc. etc.

Gora rămase tăcut, dar Binoy spuse râzând:

— Dada[16], cum poate rosti cineva atâtea minciuni dintr-o singură răsuflare?

— Ochi pentru ochi şi dintre pentru dinte, răspunse Mohim. Am o experienţă îndelungată cu aceşti sahibi şi-i cunosc bine. Felul cum ştiu să culeagă asemenea minciuni e mai presus de orice laudă, şi nimic nu le poate sta în cale când le sunt necesare. Dacă unul dintre ei spune o minciună, întreaga şleahtă o urlă în cor, ca şacalii; ei nu sunt ca noi, care nu ne dăm în lături de la delaţiune. Te asigur că nu e păcat să-i păcăleşti atâta vreme cât nu te prind!

Zicând acestea, Mohim râse tare şi îndelung, iar Binoy nu-şi putu reţine un zâmbet.

— Crezi că poţi să-i faci de ruşine punându-i faţă-n faţă cu adevărul! continuă Mohim. Dacă Atotputernicul nu v-ar fi înzestrat cu acest gen de inteligenţă, ţara noastră n-ar fi ajuns în halul ăsta! Trebuie să pricepeţi odată că indivizii veniţi de peste ocean nu se simt câtuşi de puţin jenaţi dacă-i prinzi jefuindu-ţi casa. Dimpotrivă, ridică ranga împotriva ta, cu îndrăzneala nevinovatului. Nu-i aşa?

— Ba da, din păcate! răspunse Binoy.

— Atunci, continuă Mohim, nu putem decât să folosim oleacă de ulei din moara făţărniciei pentru a-i măguli, zicând: „Oh, făptură dreaptă, oh, sfântule, aruncă-ne cu mărinimie ceva din traista ta, de n-ar fi decât un firicel de praf”; şi atunci, vom primi măcar o parte infimă din ceea ce-i al nostru. În acelaşi timp, am evita şi orice prilej de tulburare a păcii. A te gândi la acest lucru, iată adevăratul patriotism. Dar Gora e supărat pe mine. De când a devenit habotnic, îmi arată mult respect, deoarece sunt fratele lui mai mare, dar nu-mi ascultă vorbele ca venind din partea unuia mai în vârstă. Ce să mă fac, frate dragă? Trebuie să spun adevărul,

chiar şi despre minciună. Oricum ar fi, Binoy, tu trebuie să scrii această scrisoare. Aşteaptă un moment, mă duc să-ţi aduc foaia pe care am notat punctele principale. Şi Mohim plecă, trăgând cu nesaţ din lulea.

Gora se întoarse către Binoy şi zise:

— Binu, du-te cu dada în odaia lui şi caută să-l potoleşti până isprăvesc ce am de scris.

13 Sectă de hinduism teistic reformat, înfiinţată de Ram Mohan Roy în 1830 şi reorganizată mai târziu de Keshub Chandra Sen; a preconizat abolirea restricţiilor de castă şi a căsătoriilor între copii.

14 John Clark Marshman (1794–1877), istoric englez, autorul unei istorii a Indiei

15 Termen folosit de indieni când se adresează unui european sau când vorbesc despre el

16 Apelativ pentru fratele mai mare

Capitolul V

Anandamoyi bătu la uşa camerei de rugăciune a soţului ei.

— Mă auzi? îi zise. Nu încerc să intru, nu te speria, dar după ce isprăveşti, aş vrea să am o vorbă cu tine. Acum, că ţi-ai găsit un nou *sannyasin*[17], ştiu că n-am să te mai văd multă vreme, de aceea am venit aici. Te rog să treci neapărat pe la mine, numai pentru un minut, după ce isprăveşti. Şi cu acestea, se reîntoarse la treburile ei gospodăreşti.

Krishnadayal Babu era un bărbat negricios, nu prea înalt, mai degrabă îndesat. Ceea ce avea mai deosebit erau ochii mari. Restul obrazului era aproape ascuns sub mustaţa şi barba-i cenuşie, stufoasă. Purta de preferinţă o haină de mătase cafenie şi sandale de lemn, iar în mână ducea o ulcică de aramă, imitându-i pe asceţi. În faţă era chel, dar, din creştet, părul îi atârna lung şi răsucit într-o buclă.

Fusese o vreme când slujba îl obligase să trăiască în nordul ţării şi când, în tovărăşia soldaţilor din regiment, se ospătase după pofta inimii cu carne şi vin – bucate interzise. În zilele acelea, credea că dădea dovadă de curaj moral când, ieşind în stradă, îi ocăra şi insulta pe preoţi şi pe *sannyasini*, precum şi pe oricine avea vreo legătură cu religia. Azi însă se supunea oricărei discipline pe care o impunea dreapta-credinţă. Cum dădea cu ochii de un *sannyasin*, se aşeza la picioarele lui, sperând să deprindă de la el un nou exerciţiu religios. Avea o sete nemăsurată de a găsi o cale mai scurtă spre mântuire, o metodă ezoterică pentru a dobândi puteri oculte. După ce o vreme încercase să se iniţieze în exerciţii tantrice[18], acum descoperise un călugăr budist care-l zăpăcise cu desăvârşire.

Când i-a murit prima soţie, la naştere, avea douăzeci şi trei de ani. Incapabil să-şi vadă fiul, care fusese cauza morţii ei, Krishnadayal l-a încredinţat socrului său şi a plecat spre apus, într-o stare de profundă deznădejde şi apatie. Dar n-au trecut nici şase luni, şi s-a căsătorit cu Anandamoyi, o orfană, nepoata unui mare pandit din Benares.

În nordul ţării găsise o slujbă la Departamentul Comisariatului, şi în scurt timp izbutise să cucerească bunăvoinţa şefilor săi. Când bunicul soţiei sale a murit, nu a mai avut lângă cine s-o lase şi a luat-o cu el în peregrinările sale.

Între timp, a izbucnit Răscoala Şipailor[19], şi Krishnadayal a izbutit să salveze vieţile câtorva englezi sus-puşi, ceea ce i-a adus atât preţuire şi onoruri, cât

şi împroprietărirea cu o bucată de pământ. Curând după ce răscoala a fost înăbuşită, a renunţat la slujbă şi a venit să trăiască la Benares împreună cu fiul său nou-născut, Gora. Când băiatul a împlinit cinci ani, Krishnadayal s-a mutat la Calcutta şi, luându-l şi pe fiul său mai mare de la unchiul său, a început să se ocupe de educaţia lui. Acum, graţie protecţiei oferite de şefii tatălui său, Mohim fusese angajat la vistieria statului, unde, după cum am văzut, lucra cu toată sârguinţa.

De când era copil, Gora fusese recunoscut ca lider al băieţilor din cartier şi de la şcoală. Principala lui preocupare şi distracţie era să învenineze viaţa profesorilor. Când a mai crescut, a condus Clubul Studenţilor, plin de entuziasm în promovarea cântecelor naţionale, ţinând cursuri de limba engleză şi fiind conducătorul unui grup de mici revoluţionari. În sfârşit, acum ieşise din găoacea Clubului Studenţilor şi începuse să cotcodăcească în public la întrunirile oamenilor maturi, iar tatăl său, Krishnadayal Babu, părea să fie încântat de el.

Încetul cu încetul, Gora a devenit cunoscut în afara căminului său, dar nimeni din familia lui nu-l lua încă în serios. Mohim, ca funcţionar guvernamental, socotea de datoria lui să-l înfrâneze cât mai mult pe Gora, pe care-l lua peste picior zicându-i „patriot înfumurat” şi altele asemenea, atitudine care-i ducea adesea pe cei doi fraţi aproape de bătaie. Anandamoyi era foarte mândră văzând atitudinea de împotrivire activă a lui Gora faţă de tot ce era englez şi încerca să-l potolească prin orice mijloace, dar nu izbutea. De fapt, Gora era peste măsură de încântat când prindea un prilej să se ia la harţă pe stradă cu vreun englez. În acelaşi timp, vrăjit de elocvenţa lui Keshub Chandra Sen, părea foarte atras de Brahmo Samaj.

Cam în acea vreme, Krishnadayal a devenit brusc un habotnic atât de evlavios, încât îşi ieşea din fire chiar numai dacă Gora intra în odaia lui. O parte a casei se afla acum exclusiv la dispoziţia lui. Scrisese pe o plăcuţă, în dreptul ei, „sihăstrie”. Gora se revolta împotriva acestor purtări ale tatălui său.

— Nu mă pot împăca cu aceste nebunii, zicea el. Pur şi simplu nu le admit.

De fapt, Gora fusese pe punctul de a rupe orice relaţii cu tatăl său, când Anandamoyi intervenise şi izbutise oarecum să-i împace.

Ori de câte ori avea ocazia, Gora purta discuţii înflăcărate cu pandiţii brahmani ce se adunau în jurul tatălui său. Numai că vorbele lui nu puteau fi socotite argumente, ci mai degrabă nişte palme trase peste obrazul lor. Cei mai mulţi dintre aceşti pandiţi aveau puţină ştiinţă de carte, în schimb, dădeau dovadă de o imensă aviditate. Ei nu-i puteau face faţă lui Gora şi se temeau teribil de atacurile lui sălbatice.

Printre ei însă era unul căruia Gora începuse să-i arate mult respect. Numele lui era Vidyavagish, şi Krishnadayal îl adusese pentru a-i explica filosofia Vedanta20. La început, Gora încercase să-l trateze de sus, cu aceeaşi insolenţă ca şi pe ceilalţi, dar foarte curând fu dezarmat. După părerea lui, omul era nu numai un erudit, ci avea şi un admirabil liberalism în gândire. Gora nu-şi închipuise că putea

exista un om care, cunoscând numai învățătura sanscrită, să aibă totuși o minte atât de ageră și de deschisă. Persoana lui Vidyavagish inspira atâta forță și pace, și el vădea o răbdare atât de neclintită și atâta profunzime, încât Gora se simțea stingherit lângă el. Au început să studieze împreună filosofia Vedanta și, cum Gora nu făcea niciodată lucrurile pe jumătate, se adânci cu totul în speculațiile acestei filosofii.

Din întâmplare, cam în același timp, un misionar englez porni în presă o campanie împotriva religiei hinduse și a societății hinduse, declarând discuția deschisă. Gora se înflăcără îndată, pentru că, deși era gata oricând să-și atâțe adversarii criticând deopotrivă poruncile din cărțile sfinte și datinile populare, sări ca ars la manifestarea unei asemenea lipse de respect față de societatea hindusă din partea unui străin. Intră în luptă și porni în apărare. Nu voia să admită nici cea mai infimă fracțiune din erorile ce li se imputau hinduşilor de către adversari. După ce apărură mai multe scrisori publice, editorul, în cele din urmă, închise dezbaterea.

Dar Gora fusese atât de stârnit, încât începu să scrie o carte în limba engleză despre hinduism, făcând eforturi neprecupețite pentru a aduna argumente logice și mărturii din cărțile sfinte, spre a dovedi perfecțiunea de netăgăduit a religiei și a societății hinduse. În cele din urmă, sfârși prin a fi victima propriei sale pledoarii. Printre altele, spunea: „Trebuie să nu permitem ca țara noastră să fie adusă în fața unei instanțe străine și să fie judecată după legile unei țări străine. Ideile noastre despre umilință sau glorie nu trebuie să depindă de comparații mărunte, făcute la fiece pas, cu standardele străine. Nu trebuie să ne fie rușine de țara noastră – fie că e vorba de tradițiile, de credința sau de cărțile ei sfinte – nici în fața altora și nici în fața noastră. Trebuie să ne ferim țara și pe noi înșine de insulte, răbdând cu bărbăție greutățile patriei noastre, apărând-o cu toată puterea și cu toată mândria.”

Plin de aceste idei, Gora începu să trăiască după prescripțiile religioase: se scălda regulat în Gange, îndeplinea ceremonialul reglementar dimineața și seara, avea o deosebită grijă ce lucruri atingea și ce bucate mânca, ba chiar avea și un *tiki*21. În fiecare dimineață ștergea praful de pe picioarele părinților săi, iar în ceea ce-l privea pe Mohim, deși înainte nu se sfiise să-l numească „golan” și „snob”, acum, ori de câte ori acesta intra în cameră, Gora se ridica în picioare și-i acorda cinstea cuvenită unui frate mai mare. Mohim nu-l cruța pe Gora de ironii în legătură cu această schimbare bruscă, dar Gora nu riposta niciodată.

Prin ideile pe care le propovăduia și prin exemplul său, Gora strânsese în juru-i un adevărat partid de tineri entuziaști. Se părea că învățătura lui îi ajuta să scape de frământările pe care diferite opinii contrare le treziseră în conștiința lor. „Nu mai trebuie să dăm explicații”, păreau a-și zice ei uşurați. „N-are importanță dacă suntem buni sau răi, civilizați sau barbari, atâta vreme cât suntem noi înșine.”

Dar, oricât ar părea de curios, Krishnadayal nu părea prea încântat de

această schimbare a lui Gora. Dimpotrivă, într-o zi îl chemă şi-i zise:

— Uite ce este, fiule: hinduismul este o problemă foarte profundă. Nu oricui îi este dat să cerceteze adâncurile religiei întemeiate de *rishi*[22]. E mai bine să nu te vâri în asemenea preocupări dacă nu le cunoşti temeinic. Mintea ta nu este încă destul de coaptă, şi pe lângă asta, voi toţi aţi fost educaţi în spirit englez. Primul tău impuls spre Brahmo Samaj a fost mai nimerit pentru structura minţii tale. De aceea, nu m-am supărat, ba chiar am fost mulţumit. Dar calea pe care mergi acum nu ţi se potriveşte defel. Mă tem că n-ai să reuşeşti.

— Ce vorbeşti, tată? protestă Gora. Nu sunt eu oare hindus? Dacă nu pot înţelege azi sensul adânc al hinduismului, am să-l înţeleg mâine. Şi chiar dacă nu voi pătrunde niciodată întregul sens, calea hinduismului este singura pe care pot merge. Meritele câştigate într-o altă viaţă hindusă m-au făcut să mă nasc de data aceasta în familia unui brahman şi astfel, după repetate naşteri în religia şi societatea hindusă, am să-mi ating ţelul final. Dacă printr-o greşeală m-aş abate de la calea ce mi-a fost hărăzită, înseamnă că va trebui apoi să depun o strădanie îndoită pentru a mă întoarce pe ea.

Krishnadayal clătină însă din cap şi zise:

— Ascultă, băiete dragă, simplul fapt că cineva îşi zice hindus nu înseamnă că devine cu adevărat hindus. E uşor să devii mahomedan, e şi mai uşor să devii creştin…, dar hindus! Asta e cu totul altceva!

— Ai perfectă dreptate, tată, răspunse Gora, dar din moment ce m-am născut hindus, înseamnă că am păşit măcar pragul. Dacă merg pe calea cea bună, încetul cu încetul voi progresa.

— Mă tem, fiule, răspunse Krishnadayal, că nu voi izbuti să te conving prin argumente. Ceea ce spui este, într-un fel, adevărat. Oricare ar fi religia ce-ţi este atribuită prin karma ta, mai devreme sau mai târziu va trebui s-o urmezi – nimeni nu-ţi poate sta în cale. Facă-se voia Domnului! Noi nu suntem altceva decât instrumentele Sale!

Krishnadayal accepta cu braţele deschise atât doctrina karmei, cât şi logica liberului-arbitru sau cultul Divinităţii. Niciodată n-a simţit nevoia de a reconcilia aceste noţiuni opuse.

17 Ermit care trăieşte din cerşit

18 Exerciţii în care rolul precumpănitor îl are descătuşarea energiei active ce se află în orice om

19 Cunoscuta răscoală din anii 1857–1858, când hinduşii s-au răsculat împotriva cotropitorilor englezi

20 Doctrina de bază a întregului hinduism

21 Smoc de păr la ceafă, lăsat să crească de brahmanii ortodocşi din Bengal

22 Cei şapte înţelepţi din mitologia indiană, cărora li se atribuie imnurile vedice

Capitolul VI

Aducându-şi aminte de rugămintea soţiei sale, Krishnadayal, după ce-şi isprăvi baia şi mâncă, se duse în camera ei. De multă vreme nu mai venise pe la ea. Intră, îşi aşternu pe jos pătura lui şi se aşeză, bătos ca o săgeată, având grijă să se izoleze bine faţă de ceea ce-l înconjura.

Anandamoyi deschise discuţia:

— Uite ce e, tu vrei cu orice preţ să ajungi sfânt şi nu te mai ocupi de treburile casei, dar eu sunt peste măsură de îngrijorată din pricina lui Gora.

— De ce? Ai vreun motiv? întrebă Krishnadayal.

— Nu am un motiv precis, răspunse Anandamoyi, dar cred că dacă Gora o va continua aşa cu hinduismul, n-o să fie bine… o să se întâmple o catastrofă. Te-am prevenit încă de pe atunci să nu-i legi de gât şnurul sfânt[23], dar în vremea aceea nu erai atât de evlavios şi mi-ai spus: „Ce importanţă poate avea o bucată de sfoară?” Dar astăzi vezi că înseamnă mult mai mult decât o bucată de sfoară. Ce-o să faci acum?

— Oh, da! mormăi Krishnadayal. Pune toată vina pe mine, firește! Dar oare, la început, greşeala n-a fost a ta? Tu ai fost cea care a stăruit să nu-l dăm. În zilele acelea, aveam capul înfierbântat şi nu mă preocupau cerinţele religiei. Azi nici prin gând nu mi-ar trece să fac aşa ceva!

— Poţi să spui ce vrei, răspunse Anandamoyi, eu însă nu voi admite niciodată că am greşit. Ţii minte că am încercat tot ce a fost cu putinţă pentru a avea un copil. Am făcut tot ce mi s-a recomandat, am spus câte mantre mi s-au cerut şi am purtat nu ştiu câte talismane. Şi, într-o bună zi, m-am visat oferindu-i Dumnezeului meu un coş cu flori albe. Apoi florile au dispărut, şi în locul lor am văzut un copilaş alb ca ele. N-am cuvinte să-ţi spun ce-am simţit când l-am văzut… ochii mi s-au umplut de lacrimi. Tocmai când voiam să-l strâng la piept, m-am deşteptat din somn. Exact după zece zile mi-a fost dăruit Gora. Dumnezeu mi l-a dăruit. Cum puteam să renunţ la el şi să-l fi dat altcuiva? Pentru că într-o altă viaţă l-am purtat desigur în pântecele meu, cu preţul unor mari suferinţe, a venit pe lume să-mi zică „mamă”. Aminteşte-ţi cât de ciudată a fost venirea lui la noi! În miezul nopţii, când pretutindeni nu era decât vărsare de sânge, şi noi înşine tremuram pentru viaţa noastră, doamna aceea englezoaică s-a adăpostit la noi. Ţi-a

fost frică s-o ții în casă, dar eu am ascuns-o în grajd fără să știi. În acea noapte, ea a murit dând viață unui fiu. Dacă nu i-aș fi purtat de grijă micului orfan, el n-ar fi trăit. Ce-ți păsa ție de el? Voiai să-l dai unui misionar creștin. De ce? De ce să i-l fi dat misionarului? Ce era el pentru acest copil? Îi salvase el viața? Căpătasem copilul și mi se părea că era mai minunat decât dacă l-aș fi născut eu însămi. Orice ai spune, să știi că atâta vreme cât Cel ce mi-a dat copilul nu mi-l ia, eu nu renunț la el.

— Crezi că știu ce să-ți spun? zise Krishnadayal. În orice caz, fă ce vrei cu Gora al tău, eu nu mă amestec – de fapt, niciodată nu m-am amestecat. A trebuit să-l inițiez într-ale religiei, pentru că spunând că e fiul nostru, societatea nu l-ar fi primit altfel. Mai rămân doar două probleme de rezolvat. După lege, lui Mohim îi revine toată averea… așa că…

— Cine vrea să ia ceva din averea ta? interveni Anandamoyi. Poți să-i lași lui Mohim tot ce ai agonisit… Gora nu va cere nici o fărâmă. El e bărbat și a primit o bună pregătire. Își poate câștiga și singur traiul; de ce-ar râvni la averea altuia? Cât despre mine, îmi ajunge că el trăiește… nu țin să am alte bunuri.

— Uite ce e, nu vreau să-l las fără nimic, zise Krishnadayal. Am pământul cu care am fost împroprietărit… care poate aduce un venit de o mie de rupii pe an. Problema cea mai grea este aceea a căsătoriei lui. Ce-a fost a fost, și pace… dar eu nu pot împinge lucrurile mai departe, căsătorindu-l cu o fată de brahman, după ritualul hindus… Că te superi ori ba, așa ceva nu pot face!

— Crezi poate că eu n-am conștiință, numai pentru că nu simt ca tine, pentru că nu stropesc toată casa cu apa sfințită a Gangelui? De ce să vreau să-l însor într-o familie de brahmani? Și de ce m-aș necăji din pricina asta?

— Cum? Dar tu însăți ești fată de brahman!

— Și ce dacă sunt? răspunse Anandamoyi. De mult nu mai am mândria castei din care fac parte. De altfel, la nunta lui Mohim, când neamurile s-au arătat scandalizate din pricina obiceiurilor mele neortodoxe, am stat deoparte, fără să protestez. Aproape toată lumea îmi zicea „creștina” sau alte vorbe de ocară, și eu primeam liniștită tot ce mi se spunea, mulțumindu-mă să le răspund: „Oare creștinii nu sunt ființe omenești? Dacă voi sunteți singurii aleși ai Domnului, pentru ce v-a pus să vă târâți în praf, mai întâi în fața pathanilor[24], apoi a mogulilor[25], și acum în fața creștinilor?”

— Oh, asta-i o poveste lungă, răspunse Krishnadayal cam iritat. Tu ești femeie și nu poți pricepe asemenea lucruri. Dar există o societate, de care trebuie să ții seama… asta cel puțin o poți înțelege.

— Știi ce, prefer să nu-mi bat capul cu asemenea lucruri, zise Anandamoyi. Un lucru însă îl înțeleg bine: dacă după ce l-am crescut pe Gora ca pe copilul meu, încep acum să mă joc de-a religia, pe lângă că sfidez societatea, păcătuiesc și în fața propriei conștiințe. Nu mi-am ascuns niciodată simțămintele și

am spus pe față că nu mă supun datinilor ortodoxe, îndurând cu răbdare toate vorbele de ocară pe care mi-a fost dat să le aud. Există însă un lucru pe care l-am ascuns, și asta mă face să trăiesc cu spaima permanentă că Cel de Sus mă va pedepsi. Uite ce este, cred c-ar fi bine să-i mărturisim totul lui Gora, fie ce-o fi.

— Nu, nu! exclamă Krishnadayal profund tulburat de propunere. Nu cât eu sunt în viață. Îl cunoști pe Gora. Dacă află adevărul, nu putem ști ce va face și s-ar putea ca întreaga societate să se întoarcă împotriva noastră. Ba mai mult, am putea avea chiar neplăceri mai mari, din partea guvernului: tatăl lui Gora a fost ucis în timpul răscoalei, și noi știam că mama lui a murit, dar după ce tulburările au trecut, nu l-am înștiințat pe magistrat. Dacă dăm acum în vileag acest fapt, adio toate exercițiile mele religioase! Și cine știe ce alte nenorociri se vor abate asupra mea.

Anandamoyi rămase tăcută și, după o vreme, Krishnadayal urmă:

— În ceea ce privește căsătoria lui Gora, am o idee. Am avut un coleg de școală, pe nume Paresh Bhattacharya. De curând am aflat că s-a retras din postul de inspector școlar, are o pensie și locuiește la Calcutta. E un brahmoist în toată legea și am auzit că în casa lui sunt mai multe fete de măritat. Dacă l-am putea convinge pe Gora să se ducă în casa lui, după câteva vizite s-ar putea să se îndrăgostească de vreuna dintre ele. După aceea, putem lăsa fără grijă totul pe seama zeului iubirii.

— Ce? Gora să se ducă în casa unui brahmoist? Vremurile acestea au apus de mult pentru Gora! exclamă Anandamoyi.

Chiar în clipa aceea, Gora intră în cameră, tunând cu glasul lui puternic:

— Mamă! Dar văzându-l pe tatăl său acolo, se opri o clipă uimit. Anandamoyi se apropie în grabă de el, întrebându-l, cu chipul strălucind de dragoste:

— Ce s-a întâmplat, copilul meu? Dorești ceva?

— Nimic urgent, pot să mai aștept. Și cu acestea, Gora se întoarse și dădu să plece, dar Krishnadayal îl opri, spunându-i:

— Așteaptă o clipă, Gora, vreau să-ți spun ceva. Am un prieten brahmoist, care s-a mutat de curând la Calcutta și locuiește aproape de Beadon Street.

— O fi Paresh Babu? întrebă Gora.

— Dar cum de-l cunoști? întrebă Krishnadayal surprins.

— Am auzit despre el de la Binoy, care stă aproape de casa lui, explică Gora.

— Bine, urmă Krishnadayal, aș vrea să te duci până la el și să-l întrebi din partea mea ce mai face.

Gora șovăi o clipă, părând să se gândească la ceva, apoi răspunse:

— Bine. Primul lucru pe care-l voi face mâine va fi să mă duc la el.

Anandamoyi rămase cam mirată că Gora consimte atât de repede, dar, în clipa următoare, el zise:

— Oh, nu! Am uitat! Nu pot merge mâine.

— De ce nu? întrebă Krishnadayal.

— Mâine trebuie să mă duc la Tribeni.

— Dintre toate locurile, ai ales tocmai Tribeni! exclamă Krishnadayal.

— Mâine e sărbătoarea scăldătorii, cu prilejul eclipsei de soare, explică Gora.

— Nu te mai înțeleg, Gora! zise Anandamoyi. Parcă nu ai aici, la Calcutta, Gangele, în care poți să te scalzi fără să baţi atâta cale până la Tribeni? Eşti mai ceva ca habotnicii!

Gora părăsi încăperea fără a răspunde.

Hotărâse să se ducă la Tribeni pentru că acolo se adunau în acea zi o mulțime de pelerini. Gora nu scăpa nici un prilej pentru a se lepăda în public de orice îndoială, de toate vechile sale prejudecăți. Stând alături de oamenii de rând din țara sa, el putea spune din toată inima: „Sunt al vostru, și voi sunteți ai mei”.

23 Semn distinctiv purtat de reprezentanții castelor superioare

24 Triburi afghane care au invadat India

25 Membrii dinastiei mongole care au stăpânit India între anii 1526 și 1707

Capitolul VII

A doua zi, când Binoy se deşteptă, lumina dimineţii înflorea pură, ca surâsul unui nou-născut. Pe cer pluteau agale câţiva nori alburii.

Stătea pe verandă, depănând amintirea fericită a unei alte asemenea dimineţi, când deodată îl văzu pe Paresh Babu venind încet pe stradă, cu bastonul într-o mână şi cu Satish agăţat de cealaltă.

De îndată ce Satish dădu cu ochii de Binoy, începu să bată din palme strigând: „Binoy Babu!" Paresh Babu ridică şi el privirea şi-l văzu, iar Binoy, coborând în goană, îi întâlni pe amândoi în clipa în care intrau la el.

Satish îl luă pe Binoy de mână şi-i spuse:

— Binoy Babu, de ce n-ai venit pe la noi? În ziua aceea mi-ai făgăduit că ai să vii.

Binoy, punând mâna cu multă afecţiune pe umărul băiatului, îi zâmbi, în timp ce Paresh Babu, sprijinindu-şi cu grijă bastonul de masă, se aşeză şi zise:

— Nu ştiu ce ne-am fi făcut deunăzi dacă nu eraţi dumneavoastră. Aţi fost atât de bun cu noi!

— Oh, o nimica toată… să nu mai vorbim, protestă Binoy.

— Vreau să te întreb ceva, Binoy Babu: n-ai un câine? întrebă brusc Satish.

— Un câine? răspunse Binoy zâmbind. Nu, îmi pare rău, dar n-am.

— De ce nu ţii un câine? stărui Satish.

— Drept să-ţi spun… niciodată nu mi-a trecut prin gând să-mi iau un câine.

— Am auzit, zise Paresh Babu, venind în ajutorul lui Binoy, că Satish a venit la dumneavoastră chiar în aceeaşi zi. Mă tem că v-a cam plictisit. E atât de guraliv, încât sora lui l-a poreclit Domnul Vorbălungă.

— Şi mie îmi place uneori să pălăvrăgesc, aşa că ne-am înţeles foarte bine amândoi…, spuse Binoy. Nu-i aşa, Satish Babu?

Satish continuă cu întrebările, Binoy cu răspunsurile, iar Paresh Babu abia dacă strecura câte o vorbă, având însă întipărit pe faţă un zâmbet fericit şi calm. Când să plece, spuse:

— Casa noastră este la numărul 78, de aici tot înainte, pe partea dreaptă.

— Cunoaşte foarte bine casa noastră, interveni Satish. M-a dus până la uşă în ziua aceea.

Nu exista nici un motiv pe lume ca acest fapt să fi fost condamnabil, totuşi, Binoy se simţi ruşinat peste măsură, de parcă brusc ar fi fost dat de gol.

— Aşadar, ştiţi unde-i casa noastră, zise bătrânul domn. Deci, dacă vreodată aveţi…

— Bineînţeles… nu-i vorba de…, bâigui Binoy cu un tremur în glas.

— Suntem vecini, stăm atât de aproape, zise Paresh Babu ridicându-se. Numai pentru că locuim în Calcutta, a trebuit să treacă atâta timp până să ne cunoaştem.

Binoy îşi conduse musafirii şi se opri puţin în prag urmărindu-i cu privirea: Paresh Babu păşea încet, sprijinindu-se în baston, iar Satish, pe lângă el, turuia neîncetat.

„În viaţa mea n-am văzut un bătrân ca Paresh Babu. Îmi vine să-i şterg praful de pe picioare. Şi ce băiat încântător e Satish! Când se va face mare, va fi un bărbat adevărat. Pare la fel de sincer pe cât e de isteţ”, îşi zise Binoy în sinea lui.

Dar oricât ar fi fost de bun bătrânul şi de simpatic băiatul, nimic nu explica brusca lui explozie de stimă şi afecţiune. Starea de spirit a lui Binoy nu avea însă nevoie de justificare.

„La urma urmei”, adăugă Binoy în gând, „sunt obligat să mă duc în casa lui Paresh Babu dacă nu vreau să fiu mojic”.

Dar India partidului lui Gora îl mustra: „Ia bine seama! N-ai să intri în casa lui!”

Binoy se supusese până acum mereu opreliştilor ridicate de India în calea partidului lor. Uneori fusese cuprins de îndoieli şi totuşi ascultase. Acum însă se trezi în el un sentiment de răzvrătire, întrucât India astfel înfăţişată i se păru, pur şi simplu, o întruchipare a negaţiei.

Când servitorul veni să-l anunţe că prânzul era gata, Binoy nu-şi făcuse încă nici baia, deşi trecuse de miezul zilei.

Dând din cap cu hotărâre, spuse:

— Azi nu mănânc acasă; nu trebuie să mă aştepţi.

Apoi, fără a-şi mai pune şalul, luă umbrela şi ieşi în stradă.

Porni de-a dreptul spre casa lui Gora. Ştia că în fiece zi, la ora douăsprezece, acesta se ducea la sediul Societăţii Patrioţilor Hinduşi în Amherst Street, unde-şi petrecea toată după-amiaza scriind scrisori mobilizatoare membrilor din partidul său de pe tot cuprinsul Bengalului. La sediu se adunau şi toţi admiratorii lui Gora, sorbindu-i cu nesaţ vorbele, şi tot aici, discipolii săi devotaţi se simţeau onoraţi că le era îngăduit să-i dea o mână de ajutor.

După cum prevăzuse, Gora plecase ca de obicei, aşa că Binoy aproape că ţâşni în camera mamei lui. Anandamoyi începuse tocmai să mănânce, iar Lachmi

stătea pe lângă ea, făcându-i vânt cu un evantai.

— Ce-i cu tine, Binoy? Ce s-a întâmplat? strigă Anandamoyi uluită.

— Mamă, mi-e foame, zise Binoy, așezându-se în fața ei. Dă-mi ceva de mâncare.

— Oh, ce ghinion! zise Anandamoyi foarte tulburată. Chiar acum a plecat bucătarul brahman, și tu…

— Crezi c-am venit să mănânc mâncare gătită de un brahman? exclamă Binoy. Ți-am pomenit eu așa ceva? Am să mănânc din bucatele dumitale, mamă. Lachmi, adu-mi, te rog, un pahar cu apă.

Binoy dădu apa pe gât, iar Anandamoyi, luând o farfurie, îi dădu din mâncarea ei, servindu-l cu cea mai mare solicitudine și dragoste. Binoy mâncă cu poftă, de parcă ar fi fost lihnit de foame.

Anandamoyi parcă scăpase de o durere apăsătoare, și el, văzând-o fericită, simți că i s-a ridicat o piatră de pe inimă. Rămase uitându-se la ea cum coase. Parfumul florilor umplea încăperea. Binoy se ghemui la picioarele ei, își rezemă capul pe braț, și uitând de restul lumii, începu să pălăvrăgească cu ea ca pe vremuri.

Capitolul VIII

Acum, fiindcă doborâse această barieră, un val proaspăt de răzvrătire se revărsă în inima lui Binoy. Când ieşi din casă, i se părea că zboară… Abia atingea pământul. Ar fi vrut să-l anunțe în gura mare pe toți trecătorii că, în sfârşit, s-a eliberat din lanțurile ce-l ținuseră atâta vreme legat.

Când ajunse în fața casei cu numărul 78, îl întâlni pe Paresh Babu, care venea din direcția opusă.

— Poftiți, intrați la noi, zise Paresh Babu. Sunt încântat că vă revăd, Binoy Babu.

Îl conduse în camera de primire care dădea spre stradă. Mobila ei se compunea dintr-o masă îngustă, având într-o parte o bancă de lemn cu spetează, şi în cealaltă, două scaune de trestie. Pe un perete era atârnată o icoană viu colorată înfățişându-l pe Hristos, şi pe altul, o fotografie a lui Keshub Chandra Sen[26]. Pe masă se aflau câteva ziare împăturite cu grijă şi presate cu o greutate de plumb. Într-un colț se găsea o mică bibliotecă; pe raftul de sus se vedeau aşezate la rând operele complete ale lui Theodore Parker[27]. Deasupra bibliotecii era un glob pământesc acoperit cu o bucată de pânză.

Binoy se aşeză, şi inima începu să-i bată cu putere la gândul că o anumită ființă ar putea intra în odaie prin uşa din spatele lui.

Dar Paresh Babu zise:

— În fiecare luni, Sucharita dă lecții fetiței unui prieten al meu. Şi cum ei au un băiat de vârsta lui Satish, s-a dus şi el cu ea. I-am condus până acolo şi chiar acum mă întorceam. Dacă mai întârziam puțin, nu vă întâlneam.

La această veste, Binoy se simți pe de o parte uşurat, pe de alta, profund dezamăgit.

Acum se simțea însă în largul său să discute cu Paresh Babu, şi în timpul conversației îi dădu toate amănuntele despre viața lui. Îi povesti că este orfan, că are un unchi şi o mătuşă care trăiesc la țară, unde au o mică proprietate… că a studiat împreună cu doi veri ai săi, dintre care cel mai mare a ajuns avocat pledant, iar cel mai mic a murit de holeră. Îi spuse apoi că dorința unchiului său era să-l vadă judecător supleant, dar cum el nu râvnea la o asemenea carieră, îşi irosea timpul cu fel de fel de activități nerentabile.

Astfel trecu aproape un ceas. Dându-şi seama că ar fi fost nepoliticos să mai zăbovească fără vreun motiv serios, Binoy se ridică să plece, zicând:

— Îmi pare rău că n-am avut prilejul să-l întâlnesc pe prietenul meu Satish. Vă rog să-i spuneţi c-am fost pe-aici.

— Dacă aţi mai aştepta puţin, l-aţi vedea, răspunse Paresh Babu. Trebuie să se întoarcă numaidecât.

Binoy nu îndrăzni să profite de o propunere făcută în treacăt. Dacă Paresh Babu ar mai fi stăruit puţin, ar fi rămas, dar bătrânul era scump la vorbă şi nu-i plăcea să îndemne oamenii împotriva voinţei lor, aşa încât Binoy se văzu silit să-şi ia rămas-bun. La plecare, Paresh Babu nu-i spuse decât:

— Am să fiu încântat dacă treceţi din când în când pe la noi.

Binoy n-avea nici un chef să se ducă acasă. E drept că avea de lucru pentru ziare, şi toată lumea îi lăuda stilul în engleză, dar de câteva zile nu se mai putuse concentra la scris şi ori de câte ori se aşeza la masa de lucru, mintea începea să-i hoinărească. Aşa că, fără vreun motiv special, porni agale în direcţia opusă casei sale.

Abia făcuse câţiva paşi, că auzi glasul ascuţit al unui băieţandru, strigând:

— Binoy Babu! Binoy Babu!

Ridică privirea şi-l zări pe Satish scoţând capul dintr-o trăsurică şi făcându-i cu mâna. În aceeaşi clipită, văzu un sari şi mâneca albă a unei bluze, aşa că nu îi veni prea greu să ghicească cine era a doua persoană.

După eticheta din Bengal, Binoy n-avea voie să se uite în trăsură, dar Satish sări jos şi, luându-l de mână, îi zise:

— Vino la noi, Binoy Babu.

— De-acolo vin, îi explică Binoy.

— Da, dar eu nu eram acasă, aşa că trebuie să vii din nou, insistă Satish.

Binoy era incapabil să reziste stăruinţelor lui Satish, care îl târî în casă, strigând:

— Tată, l-am adus înapoi pe Binoy Babu!

Bătrânul domn ieşi zâmbind din camera lui şi zise:

— Aţi încăput pe mâini bune, Binoy Babu. Şi, de data aceasta, nu veţi mai scăpa atât de uşor. Satish, du-te şi cheam-o pe sora ta.

Binoy intră în încăpere: inima îi bătea repede şi cu putere. Paresh Babu remarcă:

— Văd că vi s-a tăiat răsuflarea. Satish ăsta e mare năzdrăvan!

Când Satish se întoarse în cameră, Binoy simţi mai întâi un parfum delicat. Apoi îl auzi pe Paresh Babu spunând:

— Radha, a venit Binoy Babu. Cred că îţi aduci aminte de el!

Binoy ridică timid privirea. O văzu pe Sucharita înclinându-se şi aşezându-se pe scaunul din faţa lui – şi de data aceasta izbuti să-i răspundă la salut.

— Da, zise Sucharita, Binoy Babu trecea pe stradă, și când Satish a dat cu ochii de el, a sărit imediat din trăsură. Poate că aveați vreo treabă undeva, Binoy Babu?… Sper că nu v-a încurcat!

Binoy, care nu îndrăznise să spere că Sucharita îi va adresa direct cuvântul, rămase atât de zăpăcit, încât abia putu răspunde în grabă:

— Nu, nu, n-aveam nimic de făcut și nu m-a încurcat defel.

Satish, trăgând-o pe sora lui de mânecă, îi spuse:

— Didi[28], dă-mi, te rog, cheia. Vreau să-i arăt lui Binoy Babu flașneta noastră.

Sucharita spuse râzând:

— Ce? Ai și început? Prietenii Domnului Vorbălungă n-au o clipă de liniște. Trebuie să-i asculte mai întâi flașneta, iar apoi urmează alte încercări și torturi. Binoy Babu, trebuie să vă previn că pretențiile micului dumneavoastră prieten sunt fără margini. Mă întreb cum le veți putea îndura.

Nici cu prețul vieții, Binoy nu i-ar fi putut răspunde Sucharitei la fel de firesc. Își jurase că nu va arăta nici urmă de sfială, dar abia izbuti să rostească câteva frânturi de frază:

— Nu, nu… nici vorbă. Vă rog să nu fiți… Îmi face cu adevărat plăcere.

Sucharita îi dădu cheile, și Satish se grăbi să aducă flașneta. Era formată dintr-o cutie de sticlă, în care se vedea un vaporaș așezat pe niște unde de mătase. După ce îi învârti arcul, se auzi o melodie, iar vaporul prinse să se legene pe ritmul ei. Privirile lui Satish se plimbau de la vapor la fața lui Binoy, și apoi iarăși la vapor… abia își putea stăpâni emoția.

Astfel, cu ajutorul lui Satish, Binoy își putu înfrânge stângăcia și, încetul cu încetul, reuși s-o privească pe Sucharita, în timp ce-i vorbea.

Ceva mai târziu, una dintre fetele bune ale lui Paresh Babu, pe nume Lila, intră și zise:

— Mama vă poftește pe toți sus, pe verandă.

26 Keshub Chandra Sen a dat o orientare mai largă Brahmo Samajului, incluzând și principii din dogma creștină.

27 Theodore Parker (1810–1860), predicator și reformator american, autor al unor cărți religioase

28 Apelativ pentru sora mai mare

Capitolul IX

Sus, pe terasa unde fuseseră poftiți, îi aștepta o masă întinsă, așternută cu o pânză albă și cu scaune de jur împrejur. Pe cornișa din afara grilelor se înșirau plante în ghivece mari. Privind în jos, zăreai pe marginea trotuarului frunzișul lucios al copacilor de sirish și krishnachura, spălați de ploaie.

Soarele nu apusese încă, și razele-i piezișe străluceau palide într-un colț al terasei.

Când Paresh Babu îl conduse pe Binoy sus, nu era nimeni pe terasă, dar peste o clipă sosi Satish cu un terier bălțat, alb cu negru, care răspundea la numele de Khudè (Mititelul). Satish îl puse să-și arate toate performanțele. Știa să salute cu o lăbuță, să-și plece capul până la pământ și să ceară biscuiți. Pentru succesul repurtat de Khudè, Satish a cules toate laudele, câinele rămânând cu totul indiferent… pentru el, biscuitul fiind răsplata cea mai reală.

Dintr-o cameră învecinată se auzea pălăvrăgeala unor tinere fete, întreruptă când și când de chicote de râs și de un glas bărbătesc. Acest val de voioșie trezi în sufletul lui Binoy o senzație nouă de tandrețe, tulburată parcă de o ușoară invidie. Acasă nu cunoscuse niciodată veselia exuberantă a fetelor. Acum, această muzică îi suna atât de aproape și totuși, pentru el, atât de departe! Bietul Binoy, năucit cum era, nu putea urmări cu luare-aminte turuiala necontenită a lui Satish.

În sfârșit, apăru soția lui Paresh Babu, cu cele trei fiice ale ei și cu un tânăr, o rudă îndepărtată. Doamna Baroda nu mai era tânără, dar se vedea că acordă o deosebită atenție îmbrăcămintii. În tinerețe, dusese o viață destul de modestă, și mai târziu se trezise brusc în ea dorința de a ține pasul cu lumea bună. Așa se explică de ce sariul ei de mătase fâșâia atât de tare și de ce pantofii ei cu toc înalt făceau un zgomot atât de puternic. Tot timpul căuta să sublinieze diferența dintre lucrurile ce erau brahmoiste și cele ce nu erau. De aceea, și schimbase numele lui Radharani în Sucharita.

Fata ei cea mai mare se numea Labonya. Era o tânără voinică, cu o fire veselă și sociabilă și tare vorbăreață. Chipul îi era bucălat, ochii mari, iar tenul îl avea de culoare închisă și lucios. În general, n-o preocupa prea mult îmbrăcămintea, dar mama ei avea grijă s-o strunească. Nu putea suferi pantofii cu toc înalt, dar era obligată să-i poarte, și ori de câte ori ieșea după-amiaza în oraș,

mama ei o punea să se pudreze și să-și dea cu roșu în obraji. Era cam grăsuță, iar bluzele îi veneau prea strâmte, așa că atunci când ieșea din camera ei, dichisită de maică-sa, arăta ca un balot.

Fata mijlocie purta numele de Lolita. Ea oferea un contrast aproape total cu sora ei. Mai înaltă și mai negricioasă, zveltă, cu păreri personale, deși cam scumpă la vorbă, făcea uneori observații foarte caustice. În adâncul inimii, maică-sii îi era cam frică de ea, de aceea avea grijă să n-o provoace.

Cea mai mică dintre fete, Lila, n-avea decât zece ani. Era o ștrengăriță care se certa și se bătea tot timpul cu Satish. Problema cea mai controversată era dreptul de proprietate asupra lui Khudè, care, firește, nu și l-ar fi ales ca stăpân pe nici unul dintre ei. Dacă ar fi trebuit totuși să aleagă, l-ar fi preferat probabil pe Satish, a cărui disciplină o suporta mai ușor decât exploziile agresive de mângâieri ale Lilei.

Când doamna Baroda apăru pe terasă, Binoy se ridică și se înclină adânc. Paresh Babu îl prezentă:

— Acesta este prietenul în casa căruia, deunăzi…

— Oh! exclamă doamna Baroda cu efuziune. Cât ați fost de bun! Vă suntem foarte recunoscători!

Binoy fu atât de intimidat de acest exces de recunoștință, încât nu găsi nici un răspuns potrivit.

Apoi i-a fost prezentat tânărul care le însoțea pe fete, pe nume Sudhir, student la Facultatea de Litere. Avea o înfățișare plăcută, pielea de culoare deschisă, purta ochelari și mustăcioară. Părea genul de om care nu-și găsea astâmpărul, care nu putea sta liniștit nici o clipă și tot timpul se agita, le înveselea pe fete, tachinându-le și glumind cu ele. La rândul lor, ele îl ocărau mereu, dar nu se simțeau bine fără Sudhir, care era gata oricând să le facă târguieli și să le însoțească la circ sau la grădina zoologică. Familiaritatea nestingherită a lui Sudhir cu fetele era un lucru cu totul nou pentru Binoy; de fapt, i-a produs aproape un șoc. Prima lui reacție a fost să-l condamne, dar în curând pornirea îi fu potolită de o vagă gelozie.

— Mi se pare că v-am văzut o dată sau de două ori la serviciile divine de la Brahmo Samaj, remarcă doamna Baroda, căutând să lege o conversație.

Binoy avu brusc senzația că fusese prins făptuind o crimă și recunoscu, scuzându-se inutil, că asistase o dată sau de două ori la predica lui Keshub Babu.

— Presupun că urmați cursurile la universitate, îi zise apoi doamna Baroda.

— Nu, am terminat universitatea.

— Și ce diplomă ați luat?

— Sunt licențiat în litere.

Această afirmație păru să trezească în amfitrioană respectul cuvenit față de

tânărul ce părea un băieţandru. Apoi, oftând, se uită la Paresh Babu şi zise:

— Dacă Manu al nostru ar fi trăit, acum ar fi fost şi el licenţiat.

Primul lor copil, Manoranjan, murise la vârsta de nouă ani. De atunci, ori de câte ori auzea de vreun tânăr care-şi trecuse cu succes examenele ori căpătase un post bun ori scrisese o carte bună, doamna Baroda se gândea imediat că dacă fiul ei ar fi trăit, ar fi făcut la fel.

După pierderea băiatului, soţia lui Paresh Babu socotea de datoria ei să arate societăţii virtuţile celor trei fiice ale sale. Nu pierdu, deci, prilejul şi începu să-i povestească lui Binoy cât erau ele de studioase şi nu-i ascunse nici afirmaţiile guvernantei lor englezoaice despre inteligenţa şi deosebitele lor calităţi. La serbarea de sfârşit de an de la şcoala de fete, când de faţă fusese şi locţiitorul guvernatorului împreună cu soţia lui, Labonya fusese anume aleasă dintre toate elevele şcolii pentru a le oferi colierele din ghirlande de flori, şi Binoy avusese chiar cinstea de a auzi cuvânt cu cuvânt complimentele pe care soţia locţiitorului guvernatorului i le adresase fiicei ei.

În cele din urmă, doamna Baroda încheie spunând:

— Adu, draga mea, broderia aceea pentru care ai fost premiată.

Papagalul brodat în lână era de mult cunoscut în rândul tuturor rudelor şi prietenilor. Fusese lucrat cu mari eforturi timp de mai multe luni, cu ajutorul guvernantei, aşa încât nu s-ar fi putut spune că era chiar opera Labonyei; dar nu era chip ca vreun musafir nou să scape de ceremonia exhibării papagalului.

La început, Paresh Babu s-a opus, dar văzând că protestele lui nu aveau rezultat, a renunţat să mai spună ceva.

În timp ce Binoy îşi exprima admiraţia şi preţuirea cuvenită pentru o asemenea operă de artă, servitorul intră să aducă o scrisoare pentru Paresh Babu. După ce o citi, chipul lui Paresh Babu se lumină de plăcere şi-i spuse servitorului:

— Poftește-l sus.

— Cine e? întrebă doamna Baroda.

— Fiul unui vechi prieten de-al meu, Krishnadayal, care a venit să-mi facă o vizită, răspunse Paresh Babu.

Brusc, Binoy simţi că inima i se opreşte în loc. Păli. Rămase aşezat pe scaun, cu pumnii încleştaţi, parcă ar fi fost gata de atac. Era convins că lui Gora nu-i va plăcea modul de comportare al acestor oameni şi că îi va judeca. Se pregăti, deci, să-i apere, cu anticipaţie.

Capitolul X

Pe sală, Sucharita aşează nişte gustări pe o tavă, apoi i-o dădu unui servitor să servească musafirii şi veni să se aşeze şi ea pe terasă. Servitorul intră urmat de Gora. Toţi rămăseseră surprinşi de înălţimea lui şi de pielea-i albă. Pe frunte avea semnul castei[29] făcut cu nămol din Gange. Purta un *dhuti*[30] gros şi o haină scurtă, demodată, peste care se încinsese cu un şnur. Ghetele lui ţărăneşti aveau vârfurile întoarse în sus. Intră ca o adevărată întruchipare a revoltei împotriva modernismului. Nici Binoy nu-l mai văzuse într-o ţinută atât de marţială.

De fapt, în ziua aceea, Gora era plin de ostilitate înflăcărată împotriva stării de fapt din ţară şi avea motive bine întemeiate pentru aceasta.

În ajun plecase cu un vapor la sărbătoarea scăldătorii de la Tribeni. La diferite debarcadere se urcau mulţimi de femei, însoţite de unul sau doi bărbaţi, mergând cu toţii în pelerinaj. De teamă să nu rămână jos, pasagerii îşi făceau loc cu coatele, îmbulzindu-se; iar cum picioarele le erau pline de noroi şi urcarea se făcea pe o singură scândură lunecoasă, unii dintre ei alunecau, ba chiar cădeau, în timp ce alţii erau efectiv împinşi în apă de membrii echipajului. Mulţi dintre cei ce izbutiseră să-şi găsească un loc se rătăciseră în înghesuială de tovarăşii lor. Peste toate mai şi ploua: averse trecătoare îi udau până la piele, iar puntea pe care şedeau era acoperită cu un noroi cleios. Pe feţele lor se citea o deznădejde fără margini, iar în ochi, o îngrijorare demnă de toată mila. Cu toţii ştiau prea bine că nişte făpturi atât de slabe şi neînsemnate ca ei nu puteau spera la vreun ajutor din partea căpitanului sau a echipajului, aşa că fiecare mişcare a lor trăda o spaimă reţinută. Gora a fost singurul care şi-a dat osteneala să-i ajute pe aceşti pelerini necăjiţi.

Peste balustrada punţii de sus, la clasa întâi, stăteau aplecaţi un englez şi un bengalez europenizat. Priveau spre puntea de jos fumându-şi ţigările, râzând şi făcând haz. Din când în când, dacă zăreau vreun pelerin într-o stare disperată, englezul hohotea, şi bengalezul îi ţinea isonul.

După ce se opriră astfel în două sau trei locuri, Gora nu mai putu răbda. Se urcă pe puntea de sus şi zise cu un glas de tunet:

— Ajunge! Nu vă e ruşine de voi înşivă?

Englezul se mărgini să-l măsoare cu trufie pe Gora din cap până-n picioare, dar bengalezul cuteză să-i răspundă pe un ton sarcastic:

— Rușine? Da, firește că mi-e rușine văzând prostia cumplită a acestor animale!

— Există dobitoace și mai prăpădite decât oamenii fără învățătură, strigă Gora cu fața aprinsă: oamenii fără inimă!

— Pleacă de-aici! îi replică bengalezul enervat. N-ai ce căuta la clasa întâi.

— Într-adevăr, n-am ce căuta aici, răspunse Gora. Locul meu nu este alături de indivizi ca dumneata, ci lângă pelerinii de colo. Dar te previn: nu mă sili să mai vin o dată la clasa întâi!

Și cu asta, coborî iute pe puntea de jos.

După acest incident, englezul se rezemă de speteaza șezlongului, își puse picioarele pe balustradă și se adânci în citirea unui roman. Tovarășul său de drum, bengalezul, făcu câteva încercări de a reînnoda firul conversației, dar nu izbuti. Apoi, pentru a dovedi că nu făcea parte din gloata compatrioților săi, îl chemă pe *khansama*[31] și-l întrebă dacă poate să-i servească o friptură de pui. Iar când *khansama* îi răspunse că n-avea decât ceai, pâine și unt, exclamă tare, în engleză, ca sahibul să-l audă:

— Grija pentru confortul nostru este sub orice critică pe acest vapor!

Tovarășul său de drum însă nu luă în seamă această remarcă, ba chiar, o clipă după aceea, când ziarul îi zbură de pe masă, și bengalezul, sărind din șezlong, se repezi să i-l ridice și să-l pună la loc, nu-l răsplăti nici măcar cu o vorbă de mulțumire.

La portul următor, când cei doi coborâră, sahibul se apropie pe neașteptate de Gora și, ridicându-și ușor pălăria, zise:

— Vă rog să-mi scuzați purtarea. Mi-e rușine de mine, și plecă în grabă.

Ceea ce clocotea totuși în Gora era revolta că un compatriot al său cu educație a mers atât de departe încât să țină isonul unui străin care se bucura de soarta amară a neamului său și să poată râde de pelerini cu un aer de superioritate. Faptul că oamenii din țara lui răbdau fel de fel de jigniri și obrăznicii, că ajunseseră până într-acolo încât socoteau că era inevitabil să fie tratați ca niște animale de compatrioții lor mai norocoși și că un asemenea tratament li se părea firesc și drept era determinat în primul rând – Gora știa prea bine – de profunda ignoranță ce copleșise țara; în fața acestei constatări, lui Gora i se rupea inima. Dar ceea ce-l durea mai mult era faptul că oamenii cu învățătură nu se simțeau răspunzători de această rușine și insultă continuă, ci se puteau bucura de superioritatea lor față de ceilalți. Tocmai pentru a-și manifesta disprețul pentru știința de carte formalistă și convențiile lipsite de conținut ale oamenilor educați, Gora venise în casa acestui brahmoist purtînd pe frunte semnul castei făcut cu mâl din Gange, și în picioare cu ghete țărănești.

„Doamne!”, își zise Binoy. „Gora a ieșit în ținută de război.”

Inima i se strânse gândindu-se la ce va spune și va face Gora în clipele

următoare și simți că trebuie să fie gata de apărare.

În timp ce doamna Baroda stătea de vorbă cu Binoy, Satish se văzuse silit să se distreze singur, jucându-se cu un titirez într-un colț al terasei. Dar când îl văzu pe Gora, îndeletnicirea lui nu-l mai interesă și, apropiindu-se încet de scaunul lui Binoy, se uită cu ochii mari la noul venit și întrebă în șoaptă:

— Acesta e prietenul dumneavoastră?

— Da, răspunse Binoy.

Gora îi aruncă lui Binoy o privire, dar pe urmă nu-l mai luă în seamă. Îl salută așa cum se cuvenea pe Paresh Babu, apoi, fără a arăta cea mai mică urmă de sfială, trase un scaun puțin mai departe de masă și se așeză. În ceea ce le privea pe doamne, eticheta tradițională cerea să nu se dea nici un semn că ar fi observat măcar prezența lor.

Doamna Baroda tocmai hotărâse să-și îndepărteze fetele din preajma acestui necioplit, când Paresh Babu i-l prezentă, ca pe fiul unui vechi prieten. Atunci, Gora se întoarse spre ea și se înclină.

Sucharita îl auzise pe Binoy vorbind despre Gora, dar la început nu-și dădu seama că era el și simți chiar o oarecare aversiune față de nou-venit. N-avea nici experiența și nici răbdarea necesară pentru a se înțelege cu oamenii învățați, care respectau totuși riguros obiceiurile tradiționale.

Paresh Babu începu să-i pună întrebări despre prietenul său din copilărie, Krishnadayal, și îi povesti întâmplări din vremea când erau studenți.

— Printre studenții din zilele acelea, noi doi eram cei mai îndârjiți iconoclaști pe care ți-i poți imagina… N-aveam nici urmă de respect pentru tradiții… socoteam că a mânca hrană nepermisă era prima noastră datorie. Câteva seri ni le-am petrecut mâncând alimente oprite, în birtul unui musulman, aproape de Piața Colegiului, discutând până la miezul nopții cum vom reforma societatea hindusă!

Atunci, doamna Baroda interveni, întrebând:

— Și care sunt concepțiile actuale ale prietenului dumitale?

— Astăzi, tata nu se abate de la dogmă, răspunse Gora.

— Și nu-i e rușine de el însuși? întrebă doamna Baroda, roșie de indignare.

— Rușinea e un semn de slăbiciune, râse Gora. Unor oameni le e rușine chiar să-și recunoască propriul tată.

— Dar tatăl dumneavoastră n-a fost mai demult brahmoist? își urmă interogatoriul doamna Baroda.

— Și eu am fost odată brahmoist, răspunse Gora.

— Și acum credeți într-o divinitate care are formă definită? urmă doamna Baroda.

— Nu sunt atât de superstițios încât să disprețuiesc fără justificare formele definite, răspunse Gora. Poate fi oare diminuată forma, prin simpla ei ponegrire? A

putut pătrunde cineva misterul ei?

— Dar forma e mărginită, interveni Paresh Babu cu glasul blând.

— Nimic nu se poate manifesta dacă n-are limite, stărui Gora. Infinitul a făcut apel la formă pentru a se putea manifesta. Altfel, cum s-ar fi putut el revela? Ceea ce nu este manifestat nu poate atinge perfecţiunea. Cel ce n-are formă se realizează în forme, întocmai cum gândirea se exprimă în vorbe.

— Vreţi să spuneţi că forma e mai desăvârşită decât Cel ce n-are formă? exclamă doamna Baroda, clătinând din cap cu îndoială.

— N-are importanţă ce cred eu, răspunse Gora. Forma lumii nu depinde de ce spun eu. Dacă Cel ce n-are formă ar fi fost perfecţiunea adevărată, atunci forma nu şi-ar fi găsit loc în univers.

Sucharita dorea din toată inima ca cineva să-l umilească pe acest tânăr arogant, înfrângându-l prin argumente, şi era supărată pe Binoy, care şedea liniştit şi tăcut. Violenţa din tonul lui Gora părea să trezească în Sucharita puterea unei replici zdrobitoare. Dar tocmai atunci servitorul aduse un ibric cu apă fierbinte, şi Sucharita trebui să facă ceaiul, în timp ce Binoy îi aruncă o privire întrebătoare.

Deşi între Gora şi Binoy nu era mare diferenţă de păreri în problemele religioase, faptul că Gora venise nepoftit în această casă brahmoistă şi manifesta o ostilitate atât de vădită îl durea profund pe Binoy. Când compara aerul agresiv al lui Gora cu seninătatea binefăcătoare a lui Paresh Babu, care se înălţa peste argumentele contradictorii, nu putea să nu admire calmul şi stăpânirea de sine ale celui din urmă. „Opiniile n-au nici o valoare”, îşi zise; „mai presus de orice, rămân calmul şi stăpânirea de sine a adevăratei realizări. Ce importanţă are dacă un argument e just sau fals? Adevărata realitate este ce a dobândit omul în interiorul său!”

În cursul discuţiei, Paresh Babu obişnuia să închidă ochii şi să se adâncească în profunzimile fiinţei sale cu mintea orientată spre interior. Binoy urmărea fascinat pacea ce strălucea în acele momente pe faţa bătrânului. Văzând că Gora nu era copleşit de respect faţă de acest bărbat venerabil şi că stima nu îl făcuse să-şi înfrâneze vorbele, rămase profund dezamăgit.

După ce Sucharita turnă mai multe cești de ceai, privi întrebătoare spre Paresh Babu. Era nedumerită, nu ştia căruia dintre musafiri trebuia să-i ofere ceai.

Doamna Baroda se uită la Gora şi izbucni:

— Presupun că dumneavoastră nu veţi gusta din ceaiul nostru!

— Nu, răspunse Gora hotărât.

— De ce? stărui ea. Vă e frică să nu vă pierdeţi casta?

— Da, răspunse Gora.

— Vasăzică, dumneavoastră credeţi în castă?

— Oare casta este creaţia mea, ca să nu cred în ea? Întrucât eu îi datorez societăţii supunere, trebuie să respect şi casta.

— Așadar, dumneavoastră vă simțiți obligat să vă supuneți societății în toate cerințele ei? întrebă doamna Baroda.

— A nu te supune societății înseamnă s-o distrugi, răspunse Gora.

— Și ce se întâmplă dacă e distrusă?

— Puteți să întrebați tot atât de bine: ce pagubă este dacă-ți tai craca de sub picioare?

— Mamă, ce rost are această discuție inutilă? exclamă Sucharita mânioasă. N-are să mănânce cu noi, și pace!

Gora își aținti pentru o clipă privirea asupra Sucharitei, în timp ce ea, uitându-se la Binoy, întrebă cu oarecare ezitare:

— Dumneavoastră?…

Binoy nu băuse ceai în viața lui și renunțase de multă vreme să mai mănânce pâine sau biscuiți în alte case decât cele hinduiste, dar în ziua aceea simțea că trebuie să mănânce și să bea orice i se oferea. Făcu, deci, un efort și, ridicând privirea, se uită în ochii ei și zise:

— Da, firește! Apoi aruncă o privire spre Gora, pe a cărui față trecu un vag zâmbet sarcastic.

Binoy, plin de bărbăție, bău ceaiul, deși era amar și nu-i plăcea gustul.

„Ce băiat drăguț e Binoy!”, își zise doamna Baroda în gând și, întorcându-i spatele lui Gora, își îndreptă toată atenția spre Binoy. Când Paresh Babu observă atitudinea ei, își întoarse încet scaunul spre Gora și începură amândoi o convorbire din care păreau să-i excludă pe ceilalți.

În curând, fu anunțat un alt musafir – Panu Babu. De fapt, numele lui adevărat era Haran-chandra Nag. Era renumit pentru inteligența și marea lui erudiție și, deși nu se spusese nimic nici de o parte, nici de alta, intenția lui de a se căsători cu Sucharita plutea în aer. Nu încăpea îndoială că tânărul nutrea acest gând, iar prietenele Sucharitei o tachinau în legătură cu el.

Haran preda într-o școală, dar doamna Baroda nu punea mare preț pe un biet învățător. De fapt, o spusese deslușit că bine a făcut că n-a îndrăznit să râvnească la vreuna dintre fetele ei. Ginerii la care visa ea trebuiau să fie niște cavaleri inimoși, a căror ambiție trebuia să-i ducă cel puțin la funcția de judecător supleant.

Când Sucharita îi oferi lui Haran o ceașcă de ceai, Labonya, așezată la o distanță suficient de mare ca să n-o poată atinge, o privi cu subînțeles, și colțurile gurii i se ridicară într-un zâmbet.

Acest lucru nu-i scăpă lui Binoy, care, într-un răstimp scurt, devenise neobișnuit de atent și perspicace, deși până atunci nu dăduse dovezi de spirit de observație. Faptul că cei doi tineri, Haran și Sudhir, erau atât de intimi cu familia, încât aveau consemne secrete cu fetele casei, i se păru lui Binoy un semn că Providența îi este potrivnică. Pe de altă parte, în sufletul Sucharitei, sosirea lui

Haran trezi o rază de speranță. Dacă acest nou erou ar izbuti să-l înfrângă pe îngâmfatul de Gora, ea s-ar simți răzbunată. De obicei, afirmațiile lui Haran o enervau, dar azi îl privi cu bucurie pe acest maestru al elocinței; se arătă, deci, foarte darnică, aprovizionându-l cu muniții, adică cu ceai și prăjituri.

— Panu Babu, ți-l prezint pe prietenul nostru…, începu Paresh Babu.

Dar Haran îi curmă vorba:

— Oh, îl cunosc foarte bine! Mai de mult a fost un membru entuziast al Brahmo Samajului. După aceste cuvinte, întoarse capul de la Gora și se concentră asupra cestii de ceai.

Pe atunci, numai unul sau doi bengalezi trecuseră examenul de funcționari publici în serviciul administrației coloniale, și Sudhir tocmai descria recepția dată în cinstea unuia dintre ei după întoarcerea lui din Anglia.

— N-are nici o importanță, interveni Haran. Oricât de bine ar trece bengalezii examenele, ei nu vor deveni niciodată buni administratori. Apoi, pentru a demonstra că nici un bengalez nu poate face față administrației unui district, își folosi întreaga elocvență pentru a sublinia diferitele defecte și slăbiciuni ale caracterului bengalez.

Pe măsură ce Haran își desfășura tirada, fața lui Gora se înroșea tot mai mult; până la urmă, abia stăpânindu-și răcnetul de leu, izbucni:

— Dacă aceasta e părerea dumitale, cum de nu ți-e rușine să șezi la masa asta și să mesteci pâine cu unt?

— Dar ce-oi fi vrând să fac? întrebă Haran ridicând din sprâncene cu mirare.

— Ori încerci să înlături aceste defecte din caracterul bengalez, ori te duci și te spânzuri, răspunse Gora. Ți-e atât de ușor să spui că neamul nostru nu va realiza niciodată nimic? Mă mir că nu te îneci cu pâinea!

— Nu trebuie să spun adevărul? întrebă Haran.

— Te rog să mă ierți, continuă Gora înfierbântându-se, dar dacă ai crede cu adevărat ceea ce spui, n-ai putea vorbi cu atâta ușurință despre aceste lucruri. Tocmai pentru că știi că nu-i adevărat, buzele dumitale rostesc asemenea cuvinte. Dă-mi voie să-ți spun, Haran Babu: minciuna e un păcat, critica nedreaptă e un păcat și mai mare, dar există puține păcate comparabile cu ponegrirea nedreaptă a propriului tău popor!

Haran tremura de furie, dar Gora adăugă:

— Îți închipui poate că ești singura persoană mai presus de compatrioții dumitale? Că ești singurul îndreptățit să azvârli cu pietre în ei, în timp ce noi, ceilalți, în numele strămoșilor noștri, trebuie să ne supunem fără murmur rechizitoriului dumitale?

Haran, nemaiputând da înapoi, continuă să-i insulte pe bengalezi cu și mai multă vehemență. Pomeni apoi diferite obiceiuri rele care predominau în societatea

bengaleză și spuse:

— …atâta vreme cât defectele lor se mențin, nu există nici o speranță pentru această rasă.

— Tot ce spui despre defectele bengalezilor, zise Gora disprețuitor, ai învățat pe de rost din cărțile englezești – nu ai nici o informație directă asupra subiectului. Vei avea dreptul să vorbești numai când vei ajunge să condamni toate defectele englezilor cu aceeași cinstită indignare.

Paresh Babu își dădu toată osteneala să schimbe subiectul conversației, dar îi fu cu neputință să-l potolească pe Haran, care își ieșise din fire. Între timp, soarele apusese, și cerul se coloră de razele ce răzbăteau prin vălul de nori; inima lui Binoy, în ciuda vâltorii provocate de acel război de cuvinte, parcă vibra în acordurile unei melodii.

Sosise, în sfârșit, vremea meditației de seară, și Paresh Babu coborî de pe terasă în grădină, unde se așeză sub frunzișul unui arbore champak.

Doamna Baroda simțea o profundă antipatie față de Gora, deși nici Haran nu îi era prea simpatic. Când nu mai putu suporta discuția lor, se întoarse către Binoy și zise:

— Hai, Binoy Babu, să intrăm în casă.

În fața acestui favor special acordat de doamna Baroda, lui Binoy nu-i rămăsese altceva de făcut decât să o urmeze în casă, supus.

Firește, fetele trebuiră s-o urmeze și ele, iar Satish, văzând că nu-i nici o nădejde ca discuția să se isprăvească, părăsi terasa împreună cu câinele.

Doamna Baroda profită de ocazie să-i laude lui Binoy talentele fiicelor sale și, întorcându-se către Labonya, zise:

— Draga mea, vrei să aduci albumul tău și să i-l arăți lui Binoy Babu?

Labonya era atât de obișnuită să prezinte acest album oricărui nou musafir, încât aștepta mereu să i se ceară, și acum era chiar puțin dezamăgită văzând că discuția de pe terasă nu se mai sfârșea.

Binoy deschise albumul unde se etalau câteva poeme de Moore[32] și Longfellow[33] copiate în limba engleză. Majusculele și titlurile poeziilor erau caligrafiate cu caractere ornamentale, iar scrisul era foarte frumos și îngrijit. Admirația lui era sinceră. În vremea aceea, era un merit destul de mare ca o fată să poată copia atât de bine o poezie în limba engleză.

După ce socoti că Binoy se arătase suficient de admirativ, doamna Baroda se adresă celei de-a doua fiice:

— Lolita, scumpa mea, poezia aceea pe care o reciți…

Dar Lolita răspunse cu hotărâre:

— Nu, mamă, într-adevăr nu pot. N-o mai țin bine minte! Și se întoarse să privească pe fereastră.

Maică-sa începu să-i explice lui Binoy că, firește, o știe perfect pe de rost,

dar că din modestie nu vrea s-o recite. Îi povesti apoi că de mică avea acest talent și pentru a întări afirmația, îi relată lui Binoy unul sau două dintre succesele ei remarcabile la învățătură. Adăugă că Lolita era atât de curajoasă, încât nu plângea chiar dacă o lovea cineva. În privința asta semăna mult cu tatăl ei.

În sfârșit, veni rândul Lilei. Mai întâi, când i s-a spus să recite o poezie, începu să chicotească, dar de îndată ce se porni, turui dintr-o suflare poezia *Twinkle, twinkle, little star*[34], fără să pară însă că ar înțelege ceea ce spune.

Știind că punctul următor din program era interpretarea unui cântec, Lolita ieși din cameră.

Discuția de pe terasă ajunsese la apogeu. Haran renunțase la orice argument și se mulțumea cu expresii violente, în timp ce Sucharita, jenată și contrariată de lipsa de stăpânire a lui Haran, trecu de partea lui Gora, ceea ce, firește, nu domoli agresivitatea lui Haran și nici nu-l mângâie.

Se lăsa noaptea, și cerul se întunecase cu nori grei de ploaie. Vânzătorii ambulanți începuseră să vândă ghirlande de iasomie, umplând strada cu strigătele lor. Licuricii sclipeau în frunzișul pomilor de pe marginea străzii, și o umbră deasă întuneca apa din bazinul învecinat.

Binoy reapăru pe verandă să-și ia rămas-bun, iar Paresh Babu îi spuse lui Gora:

— Veniți pe la noi oricând vă face plăcere. Krishnadayal mi-a fost ca un frate, și cu toate că azi avem opinii diferite, nu ne întâlnim și nu ne scriem niciodată, prieteniile din tinerețe rămân pe veci în carnea și în sângele omului. Îmi sunteți foarte apropiat, datorită vechilor mele relații cu tatăl dumneavoastră.

Glasul liniștit și cald al lui Paresh Babu avu un efect calmant, domolind vehemența lui Gora. La sosire, Gora nici nu-l salutase prea reverențios pe bătrânul domn, dar acum, la despărțire, se înclină în fața lui cu un respect real. Pe Sucharita nici nu o luă în seamă, căci, pentru Gora, cel mai mărunt gest că i-ar fi observat prezența ar fi fost culmea grosolăniei. Binoy făcu o plecăciune în fața lui Paresh Babu, se înclină apoi ușor în fața Sucharitei, și după aceea, cu aerul oarecum rușinat pentru că o salutase, îl urmă în grabă pe Gora.

Pentru a evita să-și ia rămas-bun de la cei doi tineri, Haran intrase în casă și răsfoia o carte de imnuri religioase brahmoiste, pe care o găsise pe masă; dar după ce musafirii plecară, se întoarse grăbit pe verandă și-i zise lui Paresh Babu:

— Dragul meu domn, cred că nu este indicat să prezentați pe orișicine fiicelor dumneavoastră.

Sucharita era atât de enervată, încât nu se mai putu stăpâni și exclamă:

— Dacă tata ți-ar fi urmat sfatul, nu te-am fi cunoscut nici pe dumneata!

— Totul e în ordine atâta vreme cât vă mărginiți la oameni din societatea dumneavoastră, explică Haran.

Paresh Babu râse.

— Văd că vrei să ne reîntoarcem iarăși la sistemul *zenana*[35] și să ne mărginim la propria noastră comunitate. Eu însă cred că fetele trebuie să vină în contact cu oameni de toate opiniile, căci altfel vor rămâne cu perspective reduse. Pentru ce să fim atât de pretenţioşi în alegerea oamenilor?

— Nu spun să nu se întâlnească cu oameni de diferite opinii, răspunse Haran. Dar aceşti indivizi nu ştiu nici măcar cum să se poarte faţă de nişte doamne.

— Ah, nu, asta nu! exclamă Paresh. Ceea ce iei dumneata drept lipsă de maniere nu-i decât timiditate… şi atâta vreme cât nu vor avea de-a face cu doamnele, timiditatea lor nu va dispărea.

29 Semn pe care-l poartă pe frunte membrii castelor superioare

30 Ţesătură din lână sau bumbac cu care se încing peste şale hinduşii

31 „Chelner“ (în limba hindi)

32 Thomas Moore (1779–1852), poet englez

33 H.W. Longfellow (1807–1882), cunoscut poet american

34 Poezioară pentru copii din cărţile de şcoală englezeşti

35 Sistem potrivit căruia femeile aparţinând castelor superioare din India trăiau într-o parte izolată a casei

Capitolul XI

Haran îşi dăduse toată osteneala să-l pună la locul lui pe Gora şi să înalţe stindardul victoriei sale în ochii Sucharitei. La început, aceasta a fost şi speranţa Sucharitei, dar, după cum au dovedit-o faptele, rezultatul a fost cu totul altul. În probleme sociale şi religioase, Sucharita nu putea fi de acord cu Gora, dar îşi stimase dintotdeauna rasa din care făcea parte şi simţise simpatie pentru compatrioţii ei, aşa că, deşi până atunci nu discutase niciodată despre starea ţării ei, când îl auzi pe Gora protestând împotriva criticilor acerbe aduse poporului său, întregul ei suflet întreg vibră de simpatie şi aprobare. Ea nu auzise niciodată pe cineva vorbind despre patrie cu atâta convingere şi cu o credinţă atât de nestrămutată.

Apoi, după plecarea lor, când Haran, plin de duşmănie, reluă atacul spunând despre Binoy şi Gora că erau nişte mitocani prost crescuţi, Sucharita, protestând împotriva unei atare atitudini, se pomeni că le ţine partea.

De fapt, revolta ei faţă de Gora nu fusese cu desăvârşire potolită. Nu putea uita impresia neplăcută pe care i-o făcuseră straiele lui ostentativ tradiţionale. Sucharita înţelesese că, într-un fel, acest dogmatism agresiv ascundea o nuanţă de sfidare şi că nu avea naturaleţea unei convingeri reale; i se părea iarăşi că credinţa lui nu-l satisface pe deplin şi că, de fapt, luase această atitudine din mânie şi din aroganţă, pentru a-i vexa pe alţii.

În seara aceea, orice ar fi făcut, fie că era la masă, fie că-i spunea poveşti Lilei, Sucharita simţea ca o suferinţă ce nu mai contenea şi o rodea până-n adâncul fiinţei ei. Un ghimpe nu poate fi scos decât dacă ştii unde e înfipt, şi Sucharita şedea singură pe verandă, căutând să descopere locul unde se afla spinul ce o supăra. În întunericul răcoros încercă să astâmpere focul neînţeles care-i ardea inima, dar în zadar. Ar fi vrut să plângă sub povara nedesluşită care o apăsa, dar lacrimile nu voiau să izvorască.

Nimic n-ar fi fost mai absurd decât să creadă că era atât de frământată numai pentru că un tânăr oarecare, necunoscut, venise în casa lor cu semnul castei sale marcat sfidător pe frunte sau pentru că nu reuşise să-l înfrângă cu argumente, îngenunchindu-i trufia. Sucharita înlătură ea însăşi această explicaţie. Şi, deodată, înţelese adevăratul motiv. Roşi de ruşine. Vreme de două sau trei ore, şezuse faţă în

față cu acest tânăr, ba din când în când îi ținuse și partea în discuție, și totuși el n-o băgase în seamă, și nici când își luase rămas-bun nu părea să-i fi observat prezența. Nu mai încăpea îndoială că tocmai această indiferență totală față de ea o rănise atât de profund. Binoy se purtase și el cu stângăcie, firească tinerilor neobișnuiți cu societatea feminină; dar stângăcia lui era o timiditate modestă, retrasă, în timp ce în atitudinea lui Gora nu fusese nici urmă de sfială.

De ce îi era cu neputință Sucharitei să suporte indiferența lui Gora sau s-o alunge din mintea ei cu disprețul cuvenit? O chinuia cumplit gândul că în fața unei asemenea desconsiderări a prezenței ei nu se putuse stăpâni și se amestecase în discuție. O dată însă, când intervenise pătimașă, combătând un argument de rea-credință al lui Haran, Gora se uitase la ea. În privirea lui, desigur, nu era nici umbră de timiditate, dar ce anume se ascundea în această căutătură ea nu putuse desluși. O fi crezut Gora că era înfiptă sau dornică să fie remarcată… din cauză că se băgase, nepoftită, într-o discuție a bărbaților? Dar ce importanță avea ce credea el? Nici una. Și totuși, Sucharita nu putea să-și oprească frământarea. Încercă din răsputeri să uite întreaga poveste, să și-o alunge din minte, dar nu izbuti. Apoi o cuprinse un sentiment de mânie față de Gora și încercă să se gândească la el cu dispreț, pentru a-l distruge în ochii ei pe acel tânăr arogant și superstițios. Dar se simțea umilită și abia își putea ține firea când își reamintea privirea fermă a acelui bărbat puternic, cu voce tunătoare.

Zbuciumându-se astfel, în prada propriilor ei sentimente contradictorii, Sucharita rămase singură pe terasă până-n noapte. Luminile se stinseră, și toți ai casei se retraseseră în camerele lor. Când auzi încuindu-se și ușa de la intrare, pricepu că servitorii își isprăviseră lucrul și se pregăteau de culcare.

În acest moment, ieși Lolita, în cămașă de noapte, și, fără a spune o vorbă, se opri lângă balustradă. Sucharita zâmbi în sinea ei, dându-și seama că Lolita era supărată pentru că îi făgăduise să doarmă în noaptea aceea cu ea și că-și uitase cu desăvârșire făgăduiala. Numai că simpla recunoaștere a uitării nu era suficientă pentru a o împăca pe Lolita… Adevărata vină a Sucharitei era că putuse uita. Dar Lolita nu era ființa care să reamintească cuiva de o promisiune făcută. Hotărâse să rămână liniștită în pat, dar pe măsură ce trecea timpul, dezamăgirea ei devenea tot mai mare, până când, nemaiputând răbda, se sculase, pentru a-i arăta pe tăcute că nici nu adormise.

Sucharita se ridică de pe scaun și, apropiindu-se încet de Lolita, o îmbrățișă și-i zise:

— Lolita dragă, nu fi supărată pe mine.

Dar Lolita se îndepărtă de ea și murmură:

— Supărată? De ce-aș fi supărată?

— Haide, scumpa mea, să mergem la culcare, stărui Sucharita luând-o de mână.

Dar Lolita se încăpățână să rămână locului, fără a răspunde; până la urmă, Sucharita trebui să tragă de ea ca să o ducă în camera lor.

În sfârșit, Lolita, cu o voce de parcă i s-ar fi pus un nod în gât, o întrebă:

— De ce-ai întârziat atât? Nu știi că e unsprezece? Am auzit bătând toate ceasurile! Iar acum, desigur, ești prea somnoroasă pentru a mai sta de vorbă.

— Îmi pare rău, draga mea, zise Sucharita trăgând-o lângă ea.

De îndată ce greșeala fu recunoscută, supărarea Lolitei se evaporă, și copila se îmblânzi pe loc.

— La cine te gândeai, stând singură atâta vreme, didi? La Panu Babu? o întrebă.

— Oh! Pleacă de-aici! strigă Sucharita împingând-o de lângă ea cu un gest de reproș.

Lolita nu-l putea suferi pe Panu Babu. De fapt, ea n-o tachina în legătură cu el, așa cum făceau surorile ei, iar însăși ideea că Haran dorea să se căsătorească cu Sucharita o înfuria.

După câteva clipe de tăcere, Lolita reîncepu:

— Ce băiat drăguț e Binoy Babu, nu-i așa, didi? Și nu se poate spune că prin această întrebare Lolita nu încerca să afle gândurile Sucharitei.

— Da, draga mea, Binoy Babu pare să fie un om simpatic, răspunse ea.

Dar acest răspuns nu mulțumea așteptările Lolitei, așa că ea continuă:

— Însă, orice ai spune, didi, Gourmohan Babu este absolut nesuferit. Ce față urâtă și ce trăsături aspre! Și vai, ce înfumurat! Ție ce impresie ți-a făcut?

— E mult prea dogmatic pentru gusturile mele, răspunse Sucharita.

— Nu! Nu! Nu-i asta! exclamă Lolita. Doar unchiul e și el foarte dogmatic… și totuși e cu totul altceva… eu… nu știu cum să-ți explic ce vreau să spun.

— Da, într-adevăr, e cu totul altceva! zâmbi Sucharita, amintindu-și de fruntea albă a lui Gora, cu semnul castei pe ea, și mânia împotriva lui i se reaprinse, înțelegând că pe această cale Gora voia să-i anunțe pe toți răspicat: „Eu nu sunt ca voi”. Și numai umilirea imensei lui trufii ar fi putut alina senzația ei că fusese ofensată.

Încetul cu încetul, se liniștiră și adormiră. Pe la orele două din noapte însă, Sucharita se trezi. Afară cădea o ploaie torențială. Lampa din colțul camerei se stinsese și, din când în când, câte un fulger străbătea prin perdeaua de plasă. În tăcerea și în melancolia nopții, cu zgomotul monoton al ploii în urechi, Sucharita simți o apăsare pe suflet. Se suci pe o parte și pe alta, încercând să adoarmă, privi cu invidie chipul Lolitei, adânc adormit… dar somnul nu venea.

În tulburarea ei, se ridică din pat și merse la ușă. O deschise, se opri în prag și privi ploaia cum cădea pe acoperiș, stropind-o la fiecare rafală de vânt. Unul după altul, i se perindau în minte toate incidentele din ajun. Chipul lui Gora,

aprins de emoție și luminat de razele soarelui ce apunea, ca și toate argumentele pe care le auzise și le uitase îi reveneau, împreună cu sunetul glasului său adânc, puternic.

Cuvintele lui îi sunară din nou în urechi:

„Cei pe care dumneata îi numești proști sunt cei din al căror partid fac eu parte. Ceea ce dumneata numești superstiție este credința mea! Atâta vreme cât nu-ți iubești țara și nu iei poziție alături de poporul dumitale, nu-ți permit să spui nici o vorbă de ocară despre patria noastră."

La acestea, Haran răspunsese:

„Cum poate ajuta o asemenea atitudine la reforma țării?"

După care Gora răcnise:

„Reformă? Asta mai poate aștepta. Mult mai importante decât orice reformă sunt dragostea de neam și respectul față de el. Reforma va veni de la sine, din interior, după ce vom fi un popor unit. Prin politica dumitale separatistă vei fărâmița țara în sute de fracțiuni. Într-adevăr, pentru că țara e plină de superstiții, dumneavoastră, cei nesuperstițioși, vă considerați nu știu de ce superiori și vă țineți la distanță! În ceea ce mă privește, nu doresc să mă diferențiez de ceilalți și n-aș face-o chiar dacă aș fi superior! Când vom fi cu adevărat uniți, atunci țara și Cel care este Dumnezeul țării noastre vor decide care anume dintre practicile noastre tradiționale vor rămâne și care vor fi abolite."

Haran îi replicase:

„Tocmai practicile și obiceiurile de care e plină țara nu permit unirea ei."

La aceasta, Gora răspunsese:

„Cine crede că trebuie smulse din rădăcini toate practicile și obiceiurile rele, înainte ca țara noastră să se unească, este asemenea celui care, vrând să treacă marea, s-ar apuca să-i sece mai întâi apa. Dezbară-te de toată mândria și disprețul dumitale și, plin de adevărata smerenie, contopește-te în sufletul dumitale cu poporul, și atunci, iubirea dumitale va trece peste mii de defecte și neajunsuri. În fiecare societate există greșeli și slăbiciuni, dar atâta vreme cât oamenii sunt uniți prin legăturile iubirii, ei vor putea să înlăture otrava. Cauza putreziciunii este întotdeauna prezentă în aer și totuși, atâta vreme cât ești în viață, ea nu-și poate produce efectul – numai lucrurile moarte se descompun. Dă-mi voie să-ți spun că noi nu ne vom supune nici unor încercări de reformă venite din afară, fie ele pornite de la dumneata, fie de la misionari străini."

„De ce nu?", întrebase Haran.

Iar Gora îi răspunsese:

„Există un motiv bine întemeiat. Omul poate fi pedepsit de părinții săi, dar când poliția este cea care aplică pedeapsa, ea mai degrabă îl înrăiește pe om în loc să-l facă mai bun; iar dacă o răbdăm, pierdem din demnitatea noastră umană. Mai întâi, mărturisește că ești una cu noi, și abia după aceea vino să ne reformezi;

altfel, chiar şi un sfat bine-venit din partea dumitale ne va fi vătămător.”

În felul acesta, Sucharita îşi reaminti în amănunt cuvintele lui Gora şi, pe măsură ce le depăna, sufletul o durea din ce în ce mai tare. În cele din urmă, obosită, se întoarse în pat şi, apăsându-şi palmele peste ochi, încercă să adoarmă. Dar faţa şi urechile îi ardeau, iar creierul îi fierbea de idei contradictorii ce se luptau într-însul.

Capitolul XII

După ce ieşiră de la Paresh Babu, Binoy zise:

— Ai putea merge mai încet, prietene Gora… picioarele tale sunt mai lungi decât ale mele, şi dacă nu-ţi moderezi oleacă pasul, o să mi se taie răsuflarea încercând să mă ţin după tine.

— În seara asta vreau să umblu singur, răspunse Gora mohorât. Am de reflectat la o mulţime de lucruri. Şi se îndepărtă repede, cu mersul său obişnuit.

Binoy se simţi profund mâhnit. Prin faptul că se revoltase în ziua aceea împotriva lui Gora, încălcase regulile sale de conduită şi s-ar fi simţit uşurat dacă Gora l-ar fi ocărât. O furtună ar fi curăţat atmosfera apăsătoare ce plutea pe cerul marii lor prietenii, şi astfel ar fi putut din nou respira liniştit.

Binoy nu-l putea condamna pe Gora pentru că, mânios fiind, plecase singur. În lunga lor prietenie, aceasta fusese prima neînţelegere reală dintre ei. Sub cerul sumbru, înnourat, străbătut din când în când de huruitul tunetelor, Binoy păşea îndurerat prin ploaie. I se părea că viaţa lui ieşise de pe făgaşul obişnuit şi că, brusc, pornise într-o nouă direcţie. În bezna nopţii, Gora o luase pe un drum, iar el, pe altul.

În dimineaţa următoare se deşteptă cu inima mai uşoară. Ajunsese la convingerea că în seara trecută îşi făcuse griji neîntemeiate. Acum, ziua, nu i se mai păreau atât de incompatibile prietenia lui cu Gora şi relaţiile cu Paresh Babu. Îi veni chiar să zâmbească la gândul că dăduse atâta importanţă acestei chestiuni şi că se frământase fără rost în ajun.

În această dispoziţie, îşi aruncă un şal[36] peste umeri şi porni cu paşi hotărâţi spre casa lui Gora. Acesta se afla la parter şi citea. Deşi îl văzuse pe fereastră, nu-şi ridică ochii de pe ziar. Binoy, fără a spune o vorbă, îi luă jurnalul din mână.

— Cred că e vorba de o confuzie, zise Gora cu răceală. Eu sunt Gourmohan, un hindus superstiţios.

— Confuzia, poate, o faci tu, răspunse Binoy. Eu sunt Binoy-bhusan, prietenul aceluiaşi Gourmohan superstiţios.

— Dar Gourmohan este un individ atât de incorigibil, încât nu cere niciodată nimănui scuze pentru superstiţiile sale.

— Și Binoy este la fel. Dar el nu încearcă să impună altora, cu forța, superstițiile sale.

Într-o clipă, cei doi prieteni se aflară în miezul unei discuții aprinse, și foarte curând, până și vecinii își dădură seama că s-au întâlnit Gora și Binoy.

— Ce rost a avut, în ziua aceea, să negi c-ai intrat în casa lui Paresh Babu? întrebă Gora în cele din urmă.

— Dar nu-i vorba de negare, zise Binoy zâmbind. Am spus că n-am fost pur și simplu pentru că nu intrasem în casa lui. Ieri am fost pentru prima dată la ei.

— Cu siguranță, cunoști foarte bine calea de a intra la ei, dar mă îndoiesc că vei găsi tot atât de ușor calea de a ieși! zise Gora pe un ton batjocoritor.

— S-ar putea să ai dreptate, spuse Binoy. Probabil că așa e firea mea. Mie nu-mi vine ușor să mă despart de un om față de care simt dragoste sau respect. Tu însuți ai avut dovada firii mele.

— Așadar, vizitele tale în casa lor vor continua de azi înainte pe termen nelimitat?

— De ce aș fi eu singurul? Ai și tu capacitatea de a te mișca, doar nu ești o mobilă bătută în cuie. Nu-i așa?

— Poate o să mă duc și eu, dar eu știu să mă și întorc, zise Gora. Însă semnele pe care le-am observat la tine nu m-au făcut să bănuiesc o revenire. Cum ți-a plăcut ceaiul pe care l-ai băut?

— Avea un gust cam amar!

— Atunci, pentru ce…

— Dacă l-aș fi refuzat, aș fi simțit un gust și mai amar în gură.

— Vasăzică, după părerea ta, tot ceea ce este necesar pentru menținerea societății e buna-cuviință? întrebă Gora.

— Nu întotdeauna. Dar ascultă-mă, Gora, când convenienețele sociale intră în conflict cu poruncile inimii…

Gora era atât de enervat, încât nu-l lăsă pe Binoy să-și isprăvească fraza.

— Sigur că da, inima! răcni el. Asta numai pentru că în ochii tăi societatea înseamnă atât de puțin, încât la fiecare cotitură poți socoti că inima ta intră în conflict cu ea. Dacă ți-ai da seama ce urmări profunde are o lovitură împotriva societății, ți-ar fi rușine să faci pe sentimentalul din pricina bietei tale inimi. Ți se rupe sufletul la gândul că ai putea aduce cea mai infimă ofensă fetelor lui Paresh Babu: al meu însă se rupe văzând cu câtă ușurință poți lovi societatea, în întregul ei, din pricina unui pretext atât de neînsemnat!

— Dar, Gora, să fim serioși! exclamă Binoy. Dacă bând un ceai lovesc societatea, atunci nu-mi rămâne decât să spun că astfel de lovituri sunt bine-venite pentru țara noastră. Dacă vom căuta să ferim țara de asemenea lucruri, o vom slăbi și vlăgui.

— Dragul meu domn, răspunse Gora, cunosc fiecare dintre aceste

argumente stereotipe, să nu crezi că sunt absolut nebun. Numai că problema nu se pune în circumstanțele de acum. Când un copil bolnav nu vrea să-și ia doctoria, mama, deși perfect sănătoasă, bea puțin din ea, făcându-se că suferă de aceeași boală. Atitudine care nu ține de tratamentul medical, ci de dragostea maternă. Și dacă această dragoste lipsește, oricât de raționale ar fi acțiunile mamei, legătura dintre mamă și copil este lezată, iar atunci dispare și efectul dorit. Eu nu lupt acum împotriva cești de ceai – pe mine mă supără că ai rupt relațiile cu țara noastră. Ar fi mult mai ușor să refuzi un ceai… chiar ofensându-le pe fetele lui Paresh Babu! În actuala situație a patriei noastre, sarcina principală este unirea spirituală a tuturor. De îndată ce am realizat aceasta, problema dacă să bem sau să nu bem ceai se rezolvă cât ai clipi din ochi.

— Păi, asta înseamnă că va mai trece multă vreme până să pot bea a doua ceașcă de ceai din viața mea! remarcă Binoy.

— Ba nu, nu văd motivul pentru care ar dura atât de mult, răspunse Gora. Dar spune-mi, Binoy: pentru ce stărui să rămâi prieten cu mine? A sosit ceasul să renunți la mine, împreună cu toate celelalte lucruri din societatea hindusă care nu-ți plac. Dacă procedezi altfel, fetele lui Paresh Babu vor fi jignite!

În acest moment, intră în cameră Abinash. Era un discipol al lui Gora, care răspândea în societate ideile acestuia: numai că tot ce spunea Gora, pe buzele lui Abinash devenea meschin și vulgar. Cu toate acestea, cei care nu erau în stare să-l înțeleagă pe Gora îl înțelegeau perfect pe Abinash, și deci îi prețuiau cuvintele. Abinash era foarte gelos pe Binoy, și de câte ori avea prilejul, încerca să-l contrazică cu cele mai absurde argumente. Binoy n-avea răbdare să asculte prostiile lui și punea repede capăt discuției, dar Gora prelua tema și intra el însuși în arenă, în timp ce Abinash se umfla în pene că Gora expune ideile lui.

Dându-și seama că ivirea lui Abinash zădărnicea, pentru moment, orice posibilitate de a se împăca cu Gora, Binoy urcă la etaj, unde o găsi pe Anandamoyi așezată în fața cămării, curățând niște legume.

— Ți-am auzit vocea mai adineauri, zise Anandamoyi. Cum de-ai venit atât de devreme? Ai luat micul dejun înainte de a pleca de-acasă?

În orice altă zi, Binoy ar fi răspuns:

— Nu, n-am mâncat nimic, și s-ar fi așezat lângă ea, petrecând câteva ore plăcute și prețuind așa cum se cuvine ospitalitatea lui Anandamoyi. Dar în ziua aceea răspunse:

— Mulțumesc, mamă, am mâncat înainte de a pleca.

Nu voia să-i mai dea lui Gora prilejul de a-l jigni… știa că nu-l iertase încă, și senzația că era ținut la distanță îl apăsa pe suflet.

Luând un briceag din buzunar, se așeză și începu s-o ajute pe Anandamoyi la curățatul cartofilor. După un sfert de ceas, coborî din nou și, văzând că Gora plecase împreună cu Abinash, rămase o vreme singur, tăcut, în camera lui Gora.

Luă apoi un ziar de pe masă și, total absent, privi coloana cu mica publicitate. În cele din urmă, suspină adânc și plecă.

După masa de prânz, simți din nou dorința să-l vadă pe Gora. Niciodată nu pregetase să se umilească în fața prietenului său; dar dacă mândria nu-i stătea în cale, demnitatea prieteniei lui îi impunea o anumită ținută. De fapt, simțea că lealitatea lui față de Gora suferise, căci își făcuse loc în inimă pentru Paresh Babu, fiind gata să primească drept pedeapsă ironiile și reproșurile lui Gora; dar să fie astfel înlăturat era mai mult decât și-ar fi putut imagina.

După ce ajunse destul de aproape de locuința lui, se întoarse din drum… Nu cuteza să meargă din nou la Gora, de teamă ca prietenia lor să nu aibă de suferit.

36 Când ieșeau pe stradă, bărbații bengalezi obișnuiau să poarte pe umeri un șal.

Capitolul XIII

Trecură astfel mai multe zile. Într-o după-amiază, după ce mâncă, Binoy luă tocul şi se aşeză să-i scrie lui Gora o scrisoare. Văzând că nu izbuteşte să-şi aştearnă gândurile pe hârtie, dădu vina pe peniţă, zicând că e boantă, şi-şi pierdu o mulţime de vreme dregând-o, foarte atent, cu un cuţit. În timp ce era absorbit de această îndeletnicire, auzi că cineva jos îl striga pe nume. Aruncă peniţa pe masă şi coborî repede, spunând:

— Poftește sus, Mohim Dada.

Mohim urcă şi se aşeză comod pe patul lui Binoy. După ce scrută îndelung mobilierul camerei, zise:

— Uite ce-i, Binoy, n-am venit niciodată la dumneata, nu pentru că nu ţi-aş fi ştiut adresa, nici pentru că n-aş fi vrut să te întreb de sănătate, ci pur şi simplu pentru că voi, tinerii-model din generaţia de azi, nu îngăduiţi nimănui să mestece *pan*37 sau să fumeze o pipă în odaia voastră. Aşadar, dacă n-ar fi fost vorba de o chestiune deosebită, n-aş fi… Aici se opri, văzând că Binoy îl ascultă cu desăvârşire năucit. Apoi continuă: Dacă te gândeşti să te duci să-ţi cumperi o lulea turcească, te rog să ai milă de mine. Te iert că nu-mi oferi tutun, dar nu te-aş putea ierta dacă m-ai sili să fumez o pipă nouă, umplută de mâna vreunui novice nepriceput.

După asta, Mohim luă un evantai de pe pat şi, făcându-şi vânt, hotărî să intre în subiect.

— Adevărul este că am venit la dumneata, sacrificându-mi somnul de după-amiază, cu un motiv bine întemeiat: vreau să-ţi cer o favoare.

— Despre ce favoare e vorba? întrebă Binoy.

— Făgăduieşte-mi mai întâi că ai să mi-o acorzi, şi după aceea am să-ţi spun despre ce este vorba.

— Fireşte că o să fac tot ce-mi ceri, numai să-mi stea în putere…

— Este un lucru pe care numai dumneata îl poţi face. Nu trebuie decât să spui da.

— Dar de ce ai atâtea îndoieli în ceea ce mă priveşte? întrebă Binoy. Ştii bine doar că sunt aproape un membru al familiei voastre, şi dacă pot să-ţi fiu cumva de folos, desigur că o voi face.

Mohim trase din buzunar un sul de frunze de *pan*, îi oferi câteva lui Binoy, vârî restul în gură și, în timp ce le mesteca, zise:

— O cunoști pe fiica mea Sasi. Nu-i așa că nu e chiar urâțică? În privința asta nu seamănă cu tată-său. Anii trec, fata crește, și eu trebuie să mă ocup de căsătoria ei. Nu mai dorm nopțile la gândul că ar putea încăpea pe mâinile unui om de nimic.

— Dar de ce ești atât de îngrijorat, Mohim Dada? zise Binoy, încercând să-l liniștească. Mai e mult până la măritișul ei.

— Dacă ai avea și dumneata o fiică, ai înțelege îngrijorarea mea, răspunse Mohim suspinând. Pe măsură ce anii trec, vârsta fetei crește și ea, de la sine, în schimb, mirele nu vine de la sine. Astfel, timpul zboară, și din zi în zi gândurile mă chinuiesc tot mai mult. Dacă dumneata ai putea să-mi dai vreo speranță, firește că nu-mi pasă dacă mai trebuie să aștept câtăva vreme.

Binoy rămase perplex.

— Mă tem că nu cunosc mulți oameni pe care ți i-aș putea recomanda, bâigui Binoy. De fapt, aș putea spune că în toată Calcutta nu cunosc pe nimeni în afară de familia voastră, totuși… am să încerc să caut.

— În orice caz, pe Sasi o cunoști… știi ce fel de fată e, și alte asemenea, nu-i așa? zise Mohim.

— Firește că da! zise Binoy râzând. Doar o cunosc de când era o mogâldeață… e o fată drăguță.

— Atunci, nu trebuie să cauți prea departe, băiete. Ți-o ofer dumitale! zise Mohim zâmbind triumfător.

— Ce? strigă Binoy dintr-odată speriat.

— Iartă-mă dacă am fost prea îndrăzneț, zise Mohim. Desigur că ești de familie mai bună decât noi, dar sunt convins că la un tânăr cu educația dumitale modernă acesta nu e un impediment!

— Nu, nu! exclamă Binoy. Nu e vorba de familie… dar gândește-te că fata e foarte tânără…

— Ce vrei să spui? protestă Mohim. Sasi e destul de mare! Fetele din casele hinduse nu sunt niște mem-sahib[38]… și nu trebuie să te dai în lături în fața obiceiurilor noastre.

Mohim nu era omul care să lase să-i scape victima din mâini, iar odată încăput în ghearele lui, Binoy nu știa cum s-o scoată la capăt. În cele din urmă, zise:

— Uite ce este, lasă-mi puțin timp să reflectez.

— Desigur că-ți las timp. Doar n-am venit să fixez chiar acum și data acelei zile fericite.

— Trebuie să mă sfătuiesc și cu ai mei…, începu Binoy din nou.

— Firește, firește! interveni Mohim. Desigur că trebuie să le ceri părerea.

Atâta vreme cât unchiul dumitale e în viață, nici vorbă nu poate fi să faci ceva împotriva voinței lui.

Apoi mai scoase niște frunze de *pan* din buzunar și plecă, cu aerul de a fi rezolvat chestiunea.

Cu câtăva vreme în urmă, Anandamoyi propusese în treacăt ca Binoy să se căsătorească cu Sasi; dar acesta nu luase în seamă spusele ei. Nici acum propunerea nu i se păru mai potrivită; totuși, ideea începu să-l preocupe. Dacă această căsătorie va avea loc, își zise, va deveni un adevărat membru al familiei lui Gora și, deci, nu va putea fi alungat atât de ușor. De altfel, întotdeauna îi luase în derâdere pe englezi, care consideră căsătoria o problemă sentimentală; la urma urmei, nu-i părea imposibil să fie soțul lui Sasi. Pentru că propunerea lui Mohim îi oferea un pretext să-l caute pe Gora pentru a-i cere părerea, ideea căsătoriei îi făcu chiar o deosebită plăcere. Nădăjduia că prietenul său îl va îndemna să primească și era convins că, dacă nu consimte destul de repede, Mohim îi va cere lui Gora să intervină.

Încetul cu încetul, aceste gânduri alungară deprimarea din sufletul lui Binoy și, dornic de a-l vedea pe Gora cât mai curând, o porni spre el. Nu merse însă prea departe, când îl auzi pe Satish strigându-l din urmă.

Se întoarse acasă cu băiatul, care scoase din buzunar un obiect înfășurat într-o batistă și-i spuse:

— Ghici, ce-i aici?

Binoy numi cele mai imposibile lucruri, ca de pildă „o țeastă”, „o cățelușă”, dar nu izbuti să ghicească.

Dezlegând în sfârșit batista, Satish scoase niște fructe negricioase și-l întrebă:

— Știi ce sunt astea?

Binoy rosti câteva nume, la întâmplare, și după ce se dădu bătut, Satish îi spuse că primiseră o lădiță cu aceste fructe de la o mătușă care locuia la Rangoon, iar mama lui i-a trimis câteva, în dar, lui Binoy Babu.

În vremurile acelea, nu se prea vedeau la Calcutta fructe de mangosteen de Burma[39], așa că Binoy le scutură, le pipăi, și după aceea întrebă:

— Spune-mi, Satish Babu, cum se mănâncă aceste fructe?

Satish, râzând de ignoranța lui Binoy, zise:

— Uite cum! Nu trebuie să le muști cu dinții… trebuie să le tai cu un cuțit și apoi să le mănânci miezul.

Nu trecuse prea mult de când întreaga familie se distrase pe socoteala lui Satish, care încercase zadarnic să rupă cu dinții coaja unui asemenea fruct; iar acum era încântat să uite ce pățise și să râdă de Binoy.

Astfel își pierdură timpul cei doi prieteni de vârste atât de diferite, apoi

Satish zise:

— Binoy Babu, mama a spus că să vii pe la noi dacă ai timp. Azi e ziua de naştere a Lilei.

— Îmi pare rău, dar azi n-am timp, zise Binoy. Trebuie să mă duc în altă parte.

— Unde? întrebă Satish.

— La prietenul meu.

— Ce? La prietenul acela?

— Da.

Satish nu prea înţelegea ce anume putea să-l împiedice pe Binoy să vină la ei şi să-l silească să meargă la un alt prieten… şi încă la un prieten pe care el nu-l putea suferi. Îl supăra până şi ideea că Binoy doreşte să vadă un asemenea prieten, care părea mai sever decât directorul şcolii lor şi din partea căruia nu se putea aştepta să-i laude flaşneta. De aceea stărui:

— Nu se poate, Binoy Babu, trebuie să vii cu mine!

În ciuda intenţiilor lui ferme, în ciuda tuturor obiecţiilor ce-i trecură prin minte, în cele din urmă, Binoy capitulă. Îl luă de mână pe micul tiran şi porni spre casa de la numărul 78. Binoy, firește, n-avea cum să nu se simtă măgulit de atenţia deosebită a doamnei Baroda, care îi trimisese acele fructe rare de Burma, să nu observe intimitatea implicată de acest gest.

Apropiindu-se de casa lui Paresh Babu, Binoy îl văzu ieşind pe Haran, împreună cu mai multe persoane necunoscute, care fuseseră poftite de ziua Lilei. Haran Babu trecu însă pe lângă el, cu aerul că nu-l observă.

Când intră în casă, Binoy auzi râsete şi gălăgie. Sudhir furase cheia sertarului unde Labonya îşi ţinea albumul. Printre poeziile alese de această candidată la gloria literară erau câteva foarte nimerite pentru a se face glume pe socoteala lor, iar Sudhir o ameninţa că le va citi în faţa musafirilor. Tocmai în momentul în care lupta între cele două tabere ajunsese la punctul culminant, Binoy apăru pe câmpul de bătaie. La sosirea lui, partizanii dispărură cât ai clipi, şi Satish se repezi după ei, ca să ia şi el parte la distracţie.

Apoi intră în odaie Sucharita, care zise:

— Mama vă roagă să aşteptaţi puţin. Soseşte îndată. Tata s-a dus să-i facă o vizită lui Anath Babu, dar se întoarce şi el curând.

Vrând să creeze o atmosferă în care Binoy să se simtă mai în largul lui, Sucharita începu să-i vorbească despre Gora.

— Cred că nu ne va mai trece niciodată pragul!

— Ce vă face să credeţi una ca asta?

— Sunt sigură că apariţia noastră, a fetelor, în faţa bărbaţilor l-a supărat, îi explică Sucharita. Cred că el nu le respectă decât pe femeile care se consacră exclusiv îndatoririlor casnice.

Lui Binoy îi veni greu să răspundă observației. I-ar fi făcut mare plăcere s-o poată contrazice, dar nu putea spune un lucru neadevărat. De aceea nu zise decât:

— Cred că, după părerea lui Gora, fetele care nu-și dăruiesc întreaga ființă sarcinilor gospodărești nu-și fac în mod cinstit datoria.

La care Sucharita răspunse:

— Atunci, n-ar fi mai bine să se facă o completă separație între îndatoririle ce revin bărbaților și cele ce revin femeilor? Dacă îngăduiți bărbaților să intre în casă, înseamnă că și obligațiile lor față de lumea din afară au de suferit! Spuneți, sunteți de aceeași părere cu prietenul dumneavoastră?

În ceea ce privește codul regulilor sociale de conduită ale femeilor, Binoy fusese întotdeauna de acord cu Gora, ba scrisese chiar articole în presă despre acest subiect. Dar acum îi venea greu să susțină aceleași păreri.

— Nu credeți, zise Binoy, că în aceste probleme suntem, de fapt, sclavii convențiilor? Mai întâi, ne simțim șocați când vedem femei în afara căminului lor, pentru că nu suntem obișnuiți cu acest lucru; apoi căutăm să justificăm ce simțim, demonstrând că asta nu se cade sau că nu e bine. La bază se află, desigur, tradiția: argumentele nu sunt decât o scuză.

Cu câteva întrebări și sugestii, Sucharita menținu conversația în jurul lui Gora, iar Binoy expuse cu sinceră elocvență părerile prietenului său. Niciodată nu-i sistematizase atât de bine ideile și argumentele. De fapt, poate că nici Gora însuși n-ar fi putut expune propriile sale principii atât de limpede și de strălucit. Stimulat de neașteptata-i agerime și de capacitatea sa de a se exprima atât de clar, Binoy se simți cuprins de exaltare și vioiciune, și fața i se lumină, în timp ce vorbea.

— Cărțile sfinte ne spun: Cunoaște-te pe tine însuți… căci cunoașterea este eliberare. Pot să vă spun că prietenul meu Gora este întruchiparea cunoașterii de sine a Indiei. Eu nu l-am considerat și nu-l voi considera niciodată un om obișnuit. În timp ce mintea noastră, a tuturor, este risipită în diferite direcții, absorbită de preocupări mărunte sau de tentația noului, el este singurul care stă ferm în mijlocul diversiunilor și, cu glasul lui de tunet, propovăduiește tuturor: Cunoaște-te pe tine însuți!

Era o conversație care ar fi continuat la infinit, deoarece Sucharita îl asculta cu nesaț, dacă din camera vecină nu s-ar fi auzit glasul ascuțit al lui Satish recitând:

Nu-mi spune în slove triste:

„Viața-i doar un vis deșert!”

Bietul Satish n-avea niciodată prilejul să-și arate performanțele intelectuale în fața musafirilor, plictisiți și așa de poeziile englezești recitate de Lila, iar doamna Baroda nu i-o cerea niciodată, deși între cei doi copii era o aprigă

rivalitate în toate domeniile. Cea mai mare bucurie a vieții lui Satish era să umilească trufia Lilei, pe orice cale posibilă. Deunăzi, Lila se produsese în fața lui Binoy, iar Satish nu avusese prilejul să-și dovedească superioritatea, căci nu fusese invitat s-o facă. Dacă ar fi încercat, ar fi fost certat. De aceea, de data aceasta începu să recite versuri în camera vecină, părând să le spună așa, pentru plăcerea lui; dar Sucharita nu-și putu stăpâni râsul.

În acel moment, Lila, cu cozile fluturându-i pe umeri, se repezi în cameră și-i spuse Sucharitei ceva la ureche.

Ceasul bătu patru. În drum spre Paresh Babu, Binoy hotărâse să plece devreme de la ei și să se ducă la Gora. Și cu cât vorbea mai mult despre Gora, cu atât era mai nerăbdător să-l întâlnească. Văzând cât e ora, se ridică grăbit de pe scaun.

— Trebuie să plecați atât de curând? exclamă Sucharita. Mama pregătește un ceai pentru dumneavoastră. Nu s-ar putea să plecați ceva mai târziu?

Pentru Binoy, aceasta nu era o întrebare, ci o poruncă: se așeză deci numaidecât la loc. Apoi intră Labonya într-o frumoasă ținută de mătase și anunță că ceaiul era servit și că mama ei îl poftește sus, pe terasă.

În timp ce Binoy își bea ceaiul, doamna Baroda îl distră cu biografia completă a fiecăruia dintre copiii ei. Lolita ieși împreună cu Sucharita pe terasă, așa că nu rămase decât Labonya, așezată pe un scaun, cu capul aplecat asupra împletiturii ei. Cineva îi făcuse odată un compliment, spunându-i că mișcarea degetelor ei delicate când tricota era foarte grațioasă, și de atunci își luase obiceiul de a împleti întotdeauna, cu sau fără rost, ori de câte ori aveau musafiri.

Paresh Babu sosi tocmai pe înserat și, întrucât era duminică, propuse să meargă cu toții la serviciul divin al Brahmo Samajului. Doamna Baroda se întoarse spre Binoy și-i spuse că, dacă n-are nimic împotrivă, să vină cu ei. După această invitație, Binoy se văzu în imposibilitatea de a mai ridica vreo obiecție.

Chemară două trăsuri și o porniră spre Samaj. După ce serviciul divin se isprăvi și se pregăteau să se urce în trăsuri, Sucharita, puțin mirată, exclamă:

— Uito-l colo pe Gourmohan Babu!

Nu încăpea îndoială că și Gora îi zărise, dar se îndepărta grăbit, prefăcându-se că nu-i vede. Binoy se simți jenat pentru lipsa de politețe a prietenului său, dar înțelese pe loc motivul retragerii lui precipitate. Gora îl văzuse în acel grup. Fericirea ce-i luminase sufletul în acele ceasuri se stinse brusc. Sucharita citi gândurile lui Binoy și le ghici cauza: și, pentru că Gora putea condamna pe nedrept un prieten ca Binoy, mai ales din pricina prejudecăților sale greșite împotriva brahmoiștilor, indignarea împotriva lui începu iarăși să domine. Dorea, mai mult ca oricând, să-l vadă înfrânt pe Gora, indiferent prin ce mijloc.

37 Frunze de betel, pe care le mestecă locuitorii din unele regiuni ale Asiei

38 Femininul de la sahib

39 Pom care crește doar în estul Indiei și are fructe cu coaja roșie, groasă, și miezul de culoare albă, zemos

Capitolul XIV

La amiază, când Gora se aşeză la masă, Anandamoyi încercă să aducă în discuţie subiectul care o preocupa cel mai mult.

— Binoy a trecut pe aici azi-dimineaţă, zise ea ca să deschidă vorba. Nu l-ai văzut?

Fără a ridica ochii din farfurie, Gora răspunse scurt:

— Ba da, l-am întâlnit.

— I-am spus să mai rămână, zise Anandamoyi după o lungă tăcere, dar a plecat şi mi s-a părut foarte absent.

Gora nu răspunse nimic, şi, după o vreme, Anandamoyi urmă:

— Gora, sunt sigură că are ceva pe suflet. Niciodată nu l-am văzut în starea asta. Nu-mi place cum arată.

Gora îşi continuă masa fără a spune o vorbă. Lui Anandamoyi îi era cam teamă de Gora, tocmai pentru că-l iubea atât de mult; de aceea, se ferea îndeobşte să insiste, când el nu-şi deschidea sufletul în faţa ei. În orice altă împrejurare ar fi renunţat, dar în ziua aceea era atât de îngrijorată pentru Binoy, încât continuă:

— Uite ce este, Gora, nu fi supărat dacă-ţi vorbesc pe şleau. Dumnezeu a creat multe feluri de oameni, dar nu le cere tuturor să păşească pe aceeaşi cale. Binoy te iubeşte, cum îşi iubeşte propria-i viaţă, de aceea acceptă tot ce vine din partea ta… dar nu poate ieşi nimic bun dacă încerci să-i impui cu sila ideile tale.

— Mamă, vrei să-mi mai dai puţin lapte? fu singurul răspuns al lui Gora.

Orice conversaţie se sfârşi. După ce Anandamoyi mâncă şi ea, se aşeză îngândurată pe pat şi începu să coasă, iar Lachmi, văzând că încercarea ei de a o atrage în discuţia despre răutatea fără seamăn a unuia dintre servitori este zadarnică, se întinse pe jos să tragă un pui de somn.

Gora îşi puse la punct corespondenţa, ceea ce îi răpi destul de multă vreme. Era sigur că Binoy îşi dăduse limpede seama cât era de supărat pe el, şi nu putea înţelege de ce nu vine să-l îmbuneze. Orice ar fi făcut, pândea tot timpul zgomotul paşilor lui Binoy. Dar ziua trecu, şi Binoy nu veni.

Tocmai când Gora se hotărâse să pună capăt lucrului, intră în odaie Mohim. Se aşeză greoi pe un scaun şi intră de-a dreptul în subiect:

— Tu ce te-ai gândit în legătură cu căsătoria lui Sasi?

Întrucât Gora nu se gândise niciodată la această problemă, nu-i rămăsese alt răspuns decât tăcerea omului care se simte vinovat.

Mohim încercă apoi să trezească în Gora simțul datoriei de unchi și îi demonstră cu argumente convingătoare că mirii sunt la mare preț și că, în actuala situație a familiei lor, le era greu să-i dea fetei zestrea cuvenită. Apoi, după ce-l văzu pe Gora strâns cu ușa și silit să mărturisească incapacitatea lui de a găsi o ieșire din această dificultate, Mohim spuse că găsise o soluție cât se poate de bună: îl propuse pe Binoy. De fapt, Mohim n-avusese nici un motiv să ajungă pe ocolite la această sugestie, dar, deși nu se sfia să-i spună lui Gora pe față multe lucruri, în adâncul inimii, lui Mohim îi era puțin frică de el.

Gora nici nu visase măcar că numele lui Binoy ar putea fi vreodată pomenit în legătură cu această problemă, mai ales că amândoi hotărâseră să rămână celibatari pentru a-și putea pune toate forțele în slujba patriei. Așa că zise:

— Dar crezi că, în principiu, Binoy vrea să se însoare?

— Păi, astfel de hinduși sunteți voi? izbucni Mohim. În ciuda semnului de castă pe care-l purtați pe frunte, în ciuda *tiki*-urilor voastre, educația englezească v-a pătruns până-n măduva oaselor. Știi și tu că, după cum spun cărțile sfinte, căsătoria este o datorie a fiecărui fiu de brahman!

Mohim, spre deosebire de bărbații moderni, cunoștea obiceiurile tradiționale, dar nu punea mare preț pe preceptele din cărțile sfinte. După părerea lui, era absurd să mănânci ostentativ, în văzul lumii, la restaurante; dar erau tot atât de nelalocul lor oamenii simpli, sobri, care citau tot timpul textele sfinte și care îi plăceau lui Gora. Politica lui Mohim era: „Când treci prin fața orbilor, închide și tu un ochi”, de aceea, fiindcă vorbea cu Gora, avu grijă să facă apel la cărțile sfinte.

Dacă această propunere ar fi venit cu două zile în urmă, Gora pur și simplu n-ar fi luat-o în seamă. Dar azi i se păru că nu e cu totul de lepădat. În orice caz, îi oferea un pretext imediat pentru a merge la Binoy. Așa că spuse:

— Bine, am să caut să aflu ce crede Binoy despre această chestiune.

— Nu trebuie decât să-l convingi în această privință, răspunse Mohim. El va crede ceea ce îi vei spune tu să creadă. Dacă pui o vorbă bună pentru noi, totul va fi în ordine și putem considera chestiunea ca și aranjată.

În aceeași seară, Gora se duse la Binoy și intră ca o furtună în odaia lui. O găsi însă goală. Îl chemă pe servitor și află că Binoy plecase la casa de la numărul 78.

Un val veninos de antipatie față de Paresh Babu, de familia acestuia și de întreaga asociație Brahmo Samaj năpădi inima lui Gora. Stăpânit de această revoltă nemărginită, plecă în goană la Paresh Babu. Avea de gând să le arunce câteva vorbe în față, așa încât să-i usture pe toți cei din familia aceasta de brahmoiști și nici Binoy să nu se mai simtă în largul lui. Dar, ajungând acasă la ei, află că plecaseră cu toții la slujba de seară.

O clipă, Gora se întrebă dacă Binoy mersese cu ei… s-ar fi putut ca în momentul acela chiar, Binoy să se afle la el. Gora nu-şi putu stăpâni însă curiozitatea şi, cu impetuozitatea lui obişnuită, porni pe dată la sediul Brahmo Samaj. Când ajunse acolo, îl văzu pe Binoy urcând într-o trăsură, în urma doamnei Baroda. Iată-l aşadar pe acest neruşinat, în văzul lumii, aşezat în trăsură cu o grămadă de fete străine! Idiotul! Să se fi lăsat cu totul prins în mreje… atât de iute şi atât de uşor! Aşadar, prietenia nu mai înseamnă nimic pentru el! Gora o porni ca din puşcă, în timp ce Binoy şedea tăcut în întunericul din trăsură, cu privirile pierdute.

Doamna Baroda, crezând că era impresionat de predică, se sfii să-i întrerupă meditaţia.

Capitolul XV

În seara aceea, după ce se întoarse acasă, Gora se urcă de-a dreptul pe terasa de pe acoperiș și începu s-o măsoare cu pași mari, în lung și-n lat.

După câtăva vreme, apăru și Mohim, gâfâind.

— Dacă oamenii n-au fost înzestrați cu aripi, pentru ce oare au construit case cu trei etaje? Zeii din ceruri nu vor răbda niciodată aceste animale de uscat care încearcă să se cațere până la cer! Ai fost la Binoy?

Fără a-i răspunde precis, Gora zise:

— Căsătoria lui Sasi cu Binoy este imposibilă.

— Dar de ce? Nu vrea Binoy?

— Eu nu vreau!

— Ce spui? strigă Mohim ridicându-și brațele îngrozit. Ce e cu capriciul ăsta nou? Pot să aflu și eu de ce nu vrei?

— Mi-am dat seama, îi explică Gora, că va fi aproape cu neputință să-l mai ținem mult timp pe Binoy în dreapta credință, și deci nu se poate să-l introducem în familia noastră.

— Asta-i bună! exclamă Mohim. Mulți bigoți am văzut de când sunt pe lume, dar tu întreci orice măsură. Ești mai grozav decât pandiții din Benares sau din Nadia[40]. Aceia sunt mulțumiți să știe că dreapta credință există, dar tu vrei ca ea să dureze pe veci. În curând, ai să vrei să purifici pe cineva numai pentru că ai visat că a trecut la creștinism.

Schimbul de cuvinte se învenină tot mai mult, apoi Mohim zise:

— Eu nu pot să-mi încredințez copila primului mitocan needucat care-mi iese în cale. E normal ca oamenii instruiți să calce câteodată vreuna dintre poruncile sfinte… Pentru asta, poți să te certi cu ei, poți chiar să-i batjocorești, dar de ce vrei s-o pedepsești pe biata mea fată, interzicându-i să se căsătorească cu unul dintre ei? N-am mai văzut om ca tine, să întoarcă toate lucrurile pe dos!

Mohim coborî de pe terasă, se duse de-a dreptul la Anandamoyi și-i zise:

— Mamă, trebuie să-i strângi puțin hățurile lui Gora!

— De ce, ce-a făcut? întrebă Anandamoyi.

Mohim îi explică:

— Pusesem aproape la cale căsătoria lui Binoy cu Sasi și i-am cerut lui

Gora să-şi dea şi el consimţământul; iar el a descoperit brusc că Binoy nu e destul de hindus… pare-mi-se că vederile lui nu corespund întru totul cu principiile legiuite de strămoşii noştri! Gora a devenit imposibil… şi dumneata ştii ce înseamnă când el se opune unui lucru. Întrucât, în afară de sfinţii părinţi, dumneata eşti singura fiinţă de pe lume de a cărei părere ţine seama Gora, nu trebuie decât să spui un singur cuvânt, şi viitorul fetei mele este asigurat. E cu neputinţă să-i mai găsesc un alt bărbat asemenea lui.

Apoi, când Mohim îi relată cu amănunte convorbirea avută cu Gora, Anandamoyi rămase tulburată, dându-şi seama mai bine ca oricând că e vorba de o neînţelegere care, încetul cu încetul, va săpa o adevărată prăpastie între Gora şi Binoy.

Urcă şi constată că Gora nu mai măsura terasa, ci citea în odaia lui, aşezat pe un scaun şi cu picioarele întinse pe altul. Trase un scaun lângă el şi se aşeză; Gora îşi dădu jos picioarele şi, şezând drept, o privi în faţă.

— Gora, scumpul meu, începu Anandamoyi, ascultă-mă şi nu te certa cu Binoy. Pentru mine, sunteţi ca nişte fraţi, şi nu pot îndura gândul că între voi s-a ivit o neînţelegere.

— Dacă prietenul meu vrea să se despartă de mine cu orice preţ, zise Gora, n-am să-mi irosesc vremea alergând după el.

— Dragul meu, nu ştiu ce este între voi, dar dacă poţi crede că Binoy vrea să rupă toate firele ce-l leagă de tine, unde e puterea prieteniei voastre?

— Mamă, răspunse Gora, ştii bine că mie-mi place să merg pe o cale dreaptă. Când cineva vrea să stea călare pe un gard, eu îi cer să-şi mute piciorul din partea unde mă aflu şi nu-mi pasă dacă unul dintre noi va ieşi vătămat din acest conflict.

— Spune-mi măcar ce s-a întâmplat! exclamă Anandamoyi. A făcut o vizită în casa unui brahmoist… acesta e păcatul lui, nu-i aşa?

— E o poveste lungă, mamă…

— O fi ea lungă, dar am şi eu ceva de spus. Te lauzi cu statornicia ta… şi zici că nu renunţi niciodată la ceea ce ai dobândit. Atunci, cum poţi renunţa atât de uşor la Binoy? Dacă Abinash al tău ar fi vrut să plece din partid, l-ai fi lăsat să devină disident, aşa, cu una, cu două? Păstrarea lui Binoy înseamnă atât de puţin pentru tine, tocmai pentru că-ţi este un prieten atât de bun?

Gora rămase tăcut şi îngândurat, deoarece Anandamoyi îi lămurise gândurile. În tot acest răstimp, crezuse că sacrifică prietenia în faţa datoriei. Acum însă vedea că adevărul era cu totul altul. Era gata să-i aplice lui Binoy cele mai grave sancţiuni ale iubirii, numai pentru că pretenţiile prieteniei sale nu fuseseră satisfăcute. Forţa prieteniei lor cerea ca Binoy să-i respecte neclintit vrerea, şi Gora era îndurerat pentru că lucrurile se petrecuseră altfel.

De îndată ce Anandamoyi observă că spusele ei îl impresionaseră, se ridică

să plece, fără o vorbă. Cât despre Gora, sări de pe scaun și-și smulse șalul din cuier.

— Încotro? întrebă Anandamoyi.

— La Binoy.

— Nu vrei să cinezi înainte de a pleca? Mâncarea e gata.

— Am să mă-ntorc cu Binoy și o să cinăm împreună.

Anandamoyi începuse să coboare, când se opri auzind pași pe scări. Recunoscându-i, zise:

— Iată-l pe Binoy, a sosit!

Peste un minut, apăru și Binoy.

Ochii lui Anandamoyi se umplură de lacrimi când îl văzu.

— Sper că n-ai cinat, Binoy, dragul meu, îi spuse ea cu afecțiune.

— Nu, mamă, răspunse el.

— Atunci vei cina la noi.

Binoy se uită la Gora, iar acesta zise:

— Binoy, după cum zice proverbul, ai să trăiești mult… tocmai plecam spre tine!

Anandamoyi simți cum i se ia o greutate de pe suflet și ieși grăbită, lăsându-i singuri pe cei doi prieteni.

Fiecare se așeză pe un scaun, dar nici unul nu avea curajul necesar pentru a discuta tocmai ce-i preocupa mai mult. În sfârșit, Gora deschise vorba, dar în jurul unei probleme mărunte.

— Îl cunoști pe noul instructor de gimnastică pe care l-am angajat pentru băieții din clubul nostru? E un profesor admirabil!

Continuară astfel până când un servitor îi anunță să coboare la cină.

Când se așezară la masă, Anandamoyi își dădu seama din felul cum vorbeau că vălul dintre ei nu fusese încă ridicat. De aceea, după ce masa se termină, zise:

— Binoy, s-a făcut atât de târziu, încât va trebui să rămâi peste noapte la noi. Am să trimit vorbă la tine acasă.

Binoy aruncă o privire întrebătoare spre Gora, apoi zise:

— O maximă sanscrită ne spune că cel care a cinat trebuie să se poarte ca un rege… așa că în noaptea asta n-am să hoinăresc pe străzi, ci am să mă odihnesc aici.

Cei doi prieteni urcară pe terasă și se întinseră pe o rogojină. Cerul era învăluit în lumina lunii de toamnă. Nori albi străvezii, molatici și ademenitori la somn, treceau prin fața lunii, plutind apoi mai departe. De jur împrejur, până la orizont, se întindeau șiruri de acoperișuri de toate înălțimile, îmbinându-se ici și colo cu vârfurile copacilor – ca o viziune ireală, imaterială, de lumini și umbre.

Ceasul din turnul unei biserici învecinate bătu ora unsprezece. Strigătele

vânzătorilor ambulanți de înghețată încetaseră. Zgomotul circulației din oraș se stingea. Jos, pe stradă, totul părea adormit; nu se mai auzea, decât când și când, vreun câine lătrând sau zgomotul unor cai izbindu-și copitele de podeaua de lemn din grajdurile vecinilor.

O vreme, nici unul dintre ei nu spuse nimic. În cele din urmă, Binoy începu șovăitor, dar încetul cu încetul, dând frâu liber emoției, povesti tot ce avea pe suflet.

— Inima mea e prea plină pentru a se mai putea stăpâni, Gora! îi zise el. Știu că pe tine gândurile mele nu te prea interesează, dar n-o să am liniște până nu ți le dezvălui pe toate. Nu știu dacă ceea ce simt e bun sau rău, dar de un lucru sunt sigur: nu-i ceva de glumă. Am citit mult despre acest subiect, și până acum crezusem că știu tot ce se poate ști despre el… Întocmai ca omul care visează la plăcerile înotului când privește un tablou ce reprezintă un lac; dar acum mă aflu chiar în apă, și înotul nu mi se pare deloc ușor!

Cu această introducere, Binoy se apucă să-i povestească lui Gora, cât putea mai bine, experiența minunată pe care o trăia. De la o vreme, mărturisi el, i se părea că zilele și nopțile îl învăluiau complet… de parcă cerul ar fi fost un loc plin de încântare, așa cum sunt primăvara stupii plini cu miere. În ultima vreme, totul i se părea altfel, totul îl interesa și avea pentru el un sens nou. Nu știuse niciodată până acum că iubea lumea atât de profund, că cerul era atât de frumos, că lumina era atât de minunată, că până și mulțimile de trecători necunoscuți de pe străzi puteau fi atât de profund reali! Pentru fiecare om ce-i ieșea în cale, ar fi vrut să facă o faptă bună… să-și consacre toate puterile pentru a sluji în eternitate lumii, așa cum face soarele.

După felul cum vorbea Binoy, cu greu s-ar fi putut bănui că se gândea la o anumită persoană. Parcă se sfia să pomenească vreun nume… sau chiar să sugereze că exista un nume ce ar fi putut fi menționat. Avea însă o vagă senzație că păcătuiește chiar și numai vorbind despre ceea ce simte. I se părea că e un abuz, o insultă… dar dorința de a-și deschide sufletul era prea ispititoare într-o noapte ca aceasta, șezând alături de prietenul său, sub cerul tăcut.

Ce față minunată! Cu câtă gingășie se dezvăluia flacăra vieții în netezimea frunții ei! Ce inteligență deosebită, ce adâncimi de nedescris în mintea ei! Cu câtă strălucire înfloreau în ochii ei gândurile cele mai profunde atunci când zâmbea! … Și câtă vrajă era în umbra genelor ei! Iar mâinile! Parcă vorbeau: erau atât de nerăbdătoare să exprime, prin frumusețea muncii, dăruirea caldă a inimii ei! Binoy simțea că viața și tinerețea lui se desăvârșeau prin această viziune… valuri mari de fericire îi izbeau pieptul, pe măsură ce bucuria i se revărsa în inimă.

Putea fi ceva mai minunat decât să ai privilegiul de a trăi un sentiment pe care atâția oameni nu l-au cunoscut, ba au trecut prin viață fără a ști că există? Să fie oare o nebunie? Să fie ceva rău într-însul? Dar, orice ar fi… acum era prea

târziu să-l mai înăbușe. Dacă talazurile îl vor duce la liman, va fi foarte bine: dar dacă-l vor duce în larg sau îl vor îneca, fie ce-o fi! Acum deznodământul nu mai putea fi evitat. Dar lucrul cel mai grav era că nici nu dorea să fie salvat… parcă adevăratul țel al vieții lui întregi era să fie dus de valuri și smuls din legăturile tradiției și din obiceiurile lui.

Gora îl asculta tăcut. Multe asemenea nopți cu clar de lună petrecuseră ei împreună, șezând singuri în liniștea ce-i înconjura și discutând cele mai diferite probleme… despre literatură, despre oameni, despre fericirea societății, despre felul cum vor trăi în viețile viitoare41… dar niciodată nu vorbiseră despre un simțământ atât de intim. Gora nu întâlnise niciodată o asemenea revelație, o expresie atât de vie a unui adevăr profund al inimii omenești. Întotdeauna disprețuitor, le socotise niște efuziuni poetice lipsite de valoare… dar în ziua aceasta îl impresionară atât de puternic, încât nu le mai putea trece cu vederea. Ba mai mult, violența cu care acest sentiment se dezlănțuia bătu și la ușa sufletului său… vraja lui îi străbătu ființa cu puterea unor fulgere. O clipă se ridicase vălul de pe un colț nebănuit al inimii lui, și lumina magică a lunii, în această noapte de toamnă, pătrunse în el și încălzi o parte obscură până atunci.

Vorbind neîncetat, nu-și dădură seama că luna apusese în dosul acoperișurilor și că în locul ei, la răsărit, apăruse o vagă dâră de lumină, ca un surâs pe chipul unui copilaș adormit. După ce Binoy își ușură povara ce-l apăsa pe suflet, începu să se simtă cam rușinat. O vreme tăcu, apoi continuă:

— Ceea ce mi s-a întâmplat trebuie să-ți pară foarte vulgar. Poate că mă disprețuiești… dar ce pot face? Niciodată nu ți-am ascuns nimic; de aceea mi-am descărcat sufletul în fața ta, indiferent daca mă înțelegi ori ba.

— Binoy, ca să fiu cinstit, îi răspunse Gora, nu pot spune că înțeleg prea bine aceste lucruri, dar nici tu cu câteva zile în urmă nu le-ai fi înțeles mai bine. De asemenea, nu pot tăgădui că, față de imensitatea vieții, această latură a ei, cu elanul și patima ce o însoțesc, mi-a făcut întotdeauna impresia unui lucru din cale afară de vulgar. Dar poate că în realitate nu este așa… trebuie s-o recunosc. Mi s-a părut că e ceva efemer și lipsit de consistență, pentru că niciodată nu i-am cunoscut puterea sau adâncimile. Dar acum nu mai pot tăgădui, pretinzând că nu e autentic, un lucru pe care tu l-ai înțeles atât de cutremurător. Numai că esențialul în această problemă este ca omul să nu acorde prea mare importanță adevărurilor din afara preocupărilor sale majore; altfel, nu și-ar putea îndeplini datoria până la capăt. De aceea, Dumnezeu n-a întunecat mintea omului, așa încât toate obiectele exterioare să-i apară asemănătoare. Trebuie să ne alegem singuri domeniul asupra căruia să ne concentrăm atenția și să ne înfrângem dorința pentru tot ce nu face parte din el, căci altfel nu vom găsi niciodată adevărul. Nu mă pot închina la altarul unde ție ți-a apărut imaginea adevărului, pentru că dacă aș proceda astfel, aș pierde adevărul interior al propriei mele vieți. Orice om are de ales între o cale sau alta.

— Înțeleg! exclamă Binoy. Ori calea lui Binoy, ori calea lui Gora. Eu sunt liber să mă realizez… tu ești liber să renunți la ființa ta.

Gora interveni nerăbdător:

— Binoy, nu încerca să fii răutăcios! Îmi dau seama că te afli azi în fața unui mare adevăr… a unui adevăr cu care nu-i de glumit. Trebuie să te dăruiești cu totul acestui sentiment dacă vrei să înțelegi adevărul… pentru tine nu există altă cale să ajungi la el. Singura dorință a vieții mele este ca adevărul meu să-mi apară într-o bună zi cu aceeași tărie. Până acum, te-ai mulțumit cu ceea ce aflaseși din cărți despre iubire. Eu, de asemenea, nu cunosc decât în teorie iubirea de patrie. Acum, când trăiești sentimentul real, îți dai seama cu cât este mai adevărat decât cel din cărți. Îți cere să-i dăruiești întregul tău univers: nu există loc unde să te poți refugia ca să scapi de el. Dacă vreodată dragostea mea de țară va deveni atât de precumpănitoare, de autentică, să știi că nici pentru mine nu va exista scăpare… Îi voi dărui întreaga mea bogăție și viață, sângele meu și chiar măduva oaselor mele, cerul meu, lumina mea, tot ce am. Cât de minunată, cât de frumoasă, de limpede, de evidentă va fi acea imagine adevărată a țării mele!… Cât de pătrunzătoare și copleșitoare vor fi durerea și bucuria mea, acoperind la un moment dat atât viața, cât și moartea, prin violența torentului ei… Iată de ceea ce mi-am dat seama, în timp ce te ascultam. Experiența pe care ți-a fost dat s-o trăiești m-a trezit și pe mine la o nouă viață. Nu știu dacă, vreodată, voi fi în stare să înțeleg ce simți tu, dar mi se pare că prin tine am putut realiza o frântură din idealul spre care năzuiește întreaga mea ființă.

În timp ce vorbea, Gora se ridică de pe rogojină și începu să se plimbe în sus și-n jos pe terasă. Zorile trandafirii de la răsărit parcă-i aduceau o solie din depărtări: era mișcat până-n adâncul inimii și parcă auzea niște imnuri vedice cântate într-o veche peșteră din munții Indiei. Se opri o clipă, tremurând din toate mădularele; și creștetul parcă i-ar fi fost străpuns de lujerul unui lotus ce se deschidea într-o floare radioasă, acoperindu-i capul și umplând cerurile cu petalele-i întinse. Întreaga lui viață, conștiința, forța lui păreau pierdute în binecuvântarea acestei sublime frumuseți.

Gora își reveni, apoi zise brusc:

— Binoy, ai să depășești și această iubire a ta. Eu îți spun: n-ai să te oprești aici. Va veni ziua când am să-ți arăt cât de mare și adevărat este Cel ce m-a chemat cu măreața Lui putere. Azi sunt cuprins de o mare bucurie… și știu că n-am să te las niciodată pe mâini mai slabe.

Binoy se ridică de pe rogojină, veni spre Gora și se opri lângă el. Acesta, cu un entuziasm neobișnuit, îl strânse la piept, spunându-i:

— Frate, de vom muri… vom muri de aceeași moarte. Noi doi suntem unul, nimeni nu ne va despărți, nimeni nu ne va sta în cale.

Emoția tumultuoasă a lui Gora se transmise și inimii lui Binoy, care, fără

să știe cum, se pomeni iar sub influența prietenului său. Măsurară împreună terasa în tăcere, în timp ce, la răsărit, cerul devenea roșu.

Gora vorbi din nou:

— Frate, zeița adorației mele nu-mi apare pe altarul frumuseții. Eu o văd acolo unde este sărăcie și foame, suferință și umilință. Nu acolo unde venerația se manifestă cu cântece și flori, ci acolo unde se jertfește sângele vieții. Totuși, cea mai mare bucurie a mea este că pe acest altar nu există nici un element de plăcere superficială care să-l ademenească pe om: aici omul trebuie să lupte din răsputeri și să fie gata să sacrifice tot ce are. O asemenea trăire nu este învăluită în gingășie; ea este o deșteptare irezistibilă, greu de îndurat, crudă și teribilă, în care corzile ființei sunt lovite atât de tare, încât toate tonurile gamei se aud ca într-un țipăt sfâșietor. Când mă gândesc la acest lucru, îmi saltă inima – o bucurie demnă de om – și știu că este dansul vieții, dansul lui Shiva. Întreaga căutare a omului este viziunea Noului, așa cum apare el în toată splendoarea, pe culmea înflăcărată a Vechiului, în timp ce acesta se năruie. Pe fundalul acestui cer roșu ca sângele, eu văd un Viitor strălucit, eliberat din lanțurile robiei, îl văd ca zorile din această zi – ascultă, poți auzi bătaia tobelor lui în pieptul meu! Și luând mâna lui Binoy, Gora o lipi de inimă.

— Gora, frate, zise Binoy profund emoționat, am să-ți fiu tovarăș până la sfârșitul zilelor mele. Dar te previn: nu mă lăsa niciodată să șovăi. La fel ca și soarta nemiloasă, trebuie să mă tragi după tine fără îndurare. Mergem amândoi pe același drum, dar n-avem aceeași tărie.

— Caracterele noastre nu seamănă, e drept, zise Gora. Dar o bucurie supremă va face ca firile noastre deosebite să devină una. Ne va uni o iubire mai mare decât cea care ne leagă acum. Atâta vreme cât această iubire mai mare nu devine pentru fiecare din noi o realitate, vor exista fricțiuni și poticniri la fiece pas. Apoi va veni ziua când, uitând toate diferențele dintre noi, uitând chiar și prietenia noastră, vom fi în stare să stăm unul lângă altul, neclintiți, într-o imensă dăruire de sine. În acea bucurie austeră, vom găsi împlinirea ultimă a prieteniei noastre.

— Așa să fie! răspunse Binoy strângându-i mâna.

— Dar, între timp, am să-ți pricinuiesc multă suferință, continuă Gora. Va trebui să înduri toată tirania mea, pentru că nu se cade să considerăm prietenia noastră ca un scop în sine, nu ne e îngăduit s-o dezonorăm încercând s-o păstrăm cu orice preț. Dacă prietenia noastră va trebui să piară de dragul acelei iubiri mărețe, nu-i nimic de făcut; dar dacă ea poate supraviețui, atunci va fi cu adevărat împlinită.

Amândoi se opriră mirați, auzind pași în spatele lor; întorcându-se, o văzură pe Anandamoyi pe terasă. Îi luă de mână și-i conduse în dormitor, spunându-le:

— Haideți, duceți-vă la culcare!

— Nu, mamă, acum nu putem dormi, exclamară amândoi deodată.

— Ba puteți! zise Anandamoyi silindu-i să se întindă pe pat. Apoi închise ușa și se așeză la căpătâiul lor, făcându-le încet vânt cu evantaiul.

— Poți să ne faci vânt cât vrei, mamă, noi tot n-o să putem dormi.

— Crezi? Las' pe mine! răspunse Anandamoyi. În orice caz, dacă stau aici, n-o să vă mai apucați iar de vorbă.

După ce adormiră amândoi, Anandamoyi ieși tiptil din odaie. Pe scări, îl întâlni pe Mohim, care urca.

— Nu acum, îi zise. Au stat de veghe toată noaptea. Abia i-am silit să se culce.

— Dumnezeule… prietenia asta e ca o pedeapsă, zise Mohim. Nu cumva știi dacă au vorbit și despre căsătorie?

— Nu, nu știu, răspunse Anandamoyi.

— Trebuie să fi luat o hotărâre, zise Mohim gândind cu glas tare. Când crezi că se vor trezi? Dacă această căsătorie nu se face repede, se vor ivi fel de fel de încurcături.

— N-o să fie nici un fel de încurcătură dacă-i lăsăm să doarmă acum, zise Anandamoyi râzând. Cât despre trezit, poți să fii sigur că asta se va întâmpla în cursul zilei de azi.

40 Orașe din India, celebre pentru școlile lor sanscrite

41 Referire la concepția hinduistă a reîncarnării

Capitolul XVI

— Adică vrei ca Sucharita să nu se căsătorească niciodată? strigă doamna Baroda.

Paresh Babu își netezi barba cu gestul său calm, obișnuit, și întrebă cu glas blând:

— Și mirele unde-i?

— Cum? Păi nu e totul pus la cale ca să se mărite cu Panu Babu?… Cel puțin așa credeam toți, iar Sucharita o știe și ea.

— Eu nu sunt convins că Sucharita îl privește cu simpatie pe Panu Babu, zise cu timiditate Paresh Babu.

— Uite ce-i, strigă soția lui, asta-i o mentalitate pe care n-o admit! Pentru că am tratat-o ca pe fata noastră, acum trebuie să-și dea aere? Când un bărbat instruit și evlavios ca Panu Babu e dispus s-o ia, crezi că trebuie să ne batem joc? Orice ai spune, cu toate că Labonya a mea e mult mai arătoasă, te asigur că niciodată n-ar zice „nu” dacă un bărbat pe care i l-am ales noi ar vrea s-o ia de nevastă. Dacă ai de gând să încurajezi ifosele Sucharitei, o să ne fie foarte greu să-i găsim un logodnic.

Paresh Babu nu discuta niciodată în contradictoriu cu soția lui, mai ales când era vorba despre Sucharita. Așa că tăcu.

Când, la nașterea lui Satish, mama Sucharitei a murit, fata abia împlinise șapte ani. Tatăl ei, Ram-sharan Haldar, după ce și-a pierdut soția, a intrat în Brahmo Samaj, și după un timp s-a mutat la Dacca. În timp ce lucra acolo ca funcționar la oficiul poștal, s-a împrietenit cu Paresh Babu. De pe atunci, Sucharita îl iubea ca pe propriul ei tată. Ram-sharan Babu a murit pe neașteptate, lăsând copiilor săi toți banii agonisiți, iar Paresh Babu a devenit tutorele lor. De atunci, cei doi orfani au trăit în familia lui Paresh Babu.

Cititorul a aflat din cele de mai sus că Haran era un brahmoist înflăcărat. Participa la toate activitățile Samajului: preda la cursurile serale, edita ziarul brahmoiștilor, era secretarul școlii de fete; într-un cuvânt, era neostenit. Toată lumea se aștepta ca acest tânăr să ajungă a ocupa cu vremea o poziție foarte înaltă în Brahmo Samaj. Își câștigase un renume chiar și în afara Brahmo Samajului, datorită elevilor din școala unde preda, fiind un bun cunoscător al limbii engleze și

având o solidă pregătire în domeniul filosofiei.

Pentru aceste multiple motive, Sucharita îi purta lui Haran un respect deosebit, ca de altfel și tuturor celorlalți brahmoiști. De fapt, chiar înainte de a se muta de la Dacca la Calcutta, fusese nerăbdătoare să-l cunoască pe Haran.

Dar cunoștința Sucharitei cu această personalitate renumită nu s-a mărginit la atât; Haran n-a ezitat să-și arate simpatia față de ea. Ce-i drept, el nu-și declarase deschis afecțiunea pentru Sucharita, dar se devotase cu tot sufletul sarcinii de a înlătura toate imperfecțiunile ei, corijându-i greșelile, sporindu-i entuziasmul și, în general, ajutând-o să progreseze în toate privințele. Toți cei din casă erau convinși că Haran se străduia să facă din această fată o ființă demnă de a-i fi tovarășă de viață. Iar Sucharita, când își dădu seama că reușise să cucerească inima acelui bărbat renumit pe care îl respecta, fără să vrea se simți mândră.

Haran nu făcuse încă nici o cerere formală celor în drept să i-o dea de nevastă, dar toată lumea știa că se va căsători cu ea. Sucharita accepta situația ca pe un fapt împlinit și încerca să găsească, prin învățătură și comportare, o cale de a deveni demnă de bărbatul care-și sacrifica viața pe altarul Brahmo Samajului. Perspectiva acestei căsătorii i se părea ca o cetate de piatră zidită din teamă, respect și responsabilitate, nu ca un viitor fericit, ci de luptă aprigă, nu un eveniment familial, ci o problemă istorică.

Această căsătorie era privită de familia Sucharitei ca un noroc deosebit. Numai că Haran ajunsese la convingerea că responsabilitățile vieții sale erau atât de mari, încât nu era de demnitatea lui să se căsătorească numai pe baza unei atracții reciproce. Deci nu putea face acest pas fără a analiza toate aspectele problemei prin prisma avantajelor pe care Brahmo Samajul le-ar putea realiza de pe urma ei. Iată cum privea el lucrurile când începu s-o pună la încercare pe Sucharita.

Dar când omul cutează să-i supună pe alții la încercări, riscă să fie și el încercat. Astfel, când Haran ajunse să fie cunoscut în familia Sucharitei sub numele de „Panu Babu”, n-a mai fost chip ca lumea să vadă în el numai un depozit de erudiție engleză și un receptacul de înțelepciune metafizică întruchipate într-un singur om pus în slujba Brahmo Samajului… ci a trebuit să se țină seama și de faptul că Haran era bărbat: iar în această calitate, n-a mai fost un simplu obiect demn de admirație, ci un subiect ce putea trezi simpatii și antipatii.

Lucrul bizar era că tocmai latura care, de la distanță, trezise respectul Sucharitei, de aproape o impresionă defavorabil. Modul în care Haran poza în paznic și apărător a tot ce era drept, bun sau frumos în Brahmo Samaj îl făcea să pară ridicol și mărunt. Adevărata legătură a unui om cu adevărul este evlavia… pentru că numai astfel omul devine smerit. Când un bărbat e trufaș și îngâmfat, comparația cu alții e inevitabilă și apare deslușit micimea lui. Fără voia ei, Sucharita observa deosebirea dintre Paresh Babu și Haran. Era destul să se uite la

chipul calm al lui Paresh Babu, pentru a vedea noblețea adevărului pe care-l purta în suflet. La Haran era tocmai pe dos: brahmoismul lui, cu îngâmfarea-i agresivă, îi întuneca tot restul ființei, și în tot ce spunea sau făcea, ceea ce ieșea la iveală era lipsa de autenticitate.

Când, obsedat de ideile sale personale despre fericirea Brahmo Samajului, Haran nu ezita să atace chiar și ideile lui Paresh Babu, Sucharita se zvârcolea ca un șarpe rănit. În vremea aceea, în Bengal, oamenii care învățau la școli englezești nu studiau *Bhagavadgita*, dar Paresh Babu i-o citea uneori Sucharitei, ba îi citise aproape în întregime și *Mahabharata*. Haran era împotriva acestui lucru și ar fi vrut să interzică asemenea cărți în casele brahmoiștilor. El nu le citise niciodată, tocmai pentru că voia să se țină departe de orice literatură promovată de hindușii ortodocși. Singura pe care o accepta dintre cărțile sfinte ale diferitelor religii din lume era Biblia. Faptul că Paresh Babu nu făcea o diferențiere netă între brahmoism și nebrahmoism – bunăoară în studierea cărților sfinte și în alte probleme pe care le socotea neesențiale – era pentru Haran un ghimpe-n suflet. Dar Sucharita, care nu suporta nici gândul că cineva ar îndrăzni să găsească, chiar fără a o declara, vreun cusur lui Paresh Babu, simțea cum, odată cu aroganța tot mai fățișă a lui Haran, scădea vertiginos prestigiul lui în ochii ei.

Însă, cu toate că zi de zi Sucharita se simțea mai înstrăinată de Haran din pricina sectarismului lui violent, a viziunii lui înguste, lipsite de suplețe, posibilitatea căsătoriei lor nu fusese niciodată pusă în discuție de nici una dintre părți. Într-o comunitate religioasă, bărbatul care face caz de valoarea sa ajunge, încetul cu încetul, să fie evaluat la nivelul propriei sale prețuiri. Faptul este atât de adevărat, încât nici chiar Paresh Babu nu punea în discuție pretențiile lui Haran, și deoarece toată lumea îl considera drept unul dintre viitorii stâlpi ai Samajului, consimți în mod tacit la proiectul de căsătorie. Ba mai mult, singura problemă pe care și-o punea era dacă Sucharita este sau nu la înălțimea unui asemenea bărbat; nici nu-i trecuse prin gând să se întrebe dacă Haran îi plăcea Sucharitei.

Pentru că nimeni nu socotea necesar să afle părerea Sucharitei în această chestiune, ajunsese și ea să nu-și cunoască propriile-i înclinații. Întocmai ca ceilalți membri ai Brahmo Samajului, acceptase ideea că, în momentul în care Haran va spune că e gata să se căsătorească cu ea, nu-i va mai rămâne decât să admită căsătoria, împlinindu-și astfel principala datorie a vieții.

Când Paresh Babu auzi însă cele câteva cuvinte violente pe care Sucharita le schimbă cu Haran, luându-i apărarea lui Gora, începu să se întrebe dacă fata nutrea suficient respect față de viitorul ei soț. Poate, gândea Paresh Babu, cu acest prilej ieșise la iveală un motiv mai profund al deosebirilor de opinii dintre ei. De aceea, când soția sa aduse din nou vorba despre căsătoria Sucharitei, nu-și mai manifestă bunăvoința din trecut.

În aceeași zi, doamna Baroda o luă la o parte pe Sucharita și-i spuse:

— Să știi că l-ai pus pe gânduri pe tata.

Sucharita tresări speriată. Faptul că ar fi putut să fie, chiar și fără voie, pricina îngrijorării lui Paresh Babu o neliniști peste măsură. Pălind brusc, întrebă:

— De ce? Ce-am făcut?

— De unde să știu eu? îi răspunse doamna Baroda. El crede că ție nu-ți place Panu Babu. De fapt, toată lumea din Brahmo Samaj crede că măritișul tău cu el este un lucru definitiv stabilit… și dacă tu acum…

— Dar bine, mamă, interveni Sucharita uimită, eu n-am spus niciodată, nimănui, că n-aș fi de acord.

Avea tot dreptul să fie uimită. Adeseori, purtarea lui Haran o enerva, dar în nici o clipă, nici măcar în gând, nu pusese sub semnul îndoielii ideea de a se căsători cu el, convinsă că problema fericirii ei personale n-avea nimic de-a face cu această hotărâre.

Apoi își aduse aminte că deunăzi, din nebăgare de seamă, își manifestase fără reticențe lipsa de simpatie față de Haran. Probabil că Paresh Babu băgase de seamă, și, la gândul că îl supărase, se simți foarte vinovată. Niciodată până atunci nu-și îngăduise o asemenea manifestare de ostilitate. Își jură că așa ceva nu se va mai întâmpla.

În aceeași după-amiază, se întâmplă ca Haran să vină în vizită; doamna Baroda îl pofti în camera ei și-i zise:

— Uite ce este, Panu Babu, toată lumea știe că ai de gând să te însori cu Sucharita noastră, dar eu n-am auzit nici o vorbă rostită de buzele dumitale în această privință. Dacă, într-adevăr, ai această intenție, de ce nu te pronunți?

Haran nu se mai putu stăpâni. Își dădea seama că trebuie să fie sigur că Sucharita îi va aparține pe veci. Capacitatea Sucharitei de a-l ajuta în munca lui pentru Samaj și afecțiunea ei pentru el – toate acestea urmau să fie verificate mai târziu. Așadar, răspunse:

— Asta se înțelege de la sine. Nu așteptam decât să împlinească optsprezece ani.

— Îți pui prea multe probleme de conștiință. E destul că a trecut de paisprezece[42].

În aceeași după-amiază, la ceai, Paresh Babu rămase foarte mirat de purtarea Sucharitei, care de multă vreme nu-i mai făcuse lui Haran o primire atât de amabilă. De fapt, amabilitatea ei se reduse la invitația de a mai rămâne, pentru a vedea o nouă broderie a Labonyei.

Lui Paresh Babu i se ridică o piatră de pe inimă și crezu că se înșelase. Zâmbea în sinea sa, la gândul că între cei doi tineri avusese loc o neînțelegere ca între îndrăgostiți și că acum se împăcaseră.

În aceeași seară, înainte de a pleca, Haran îi ceru formal lui Paresh Babu mâna Sucharitei, stăruind ca ceremonia să aibă loc cât mai curând.

În Paresh Babu se trezi o oarecare neîncredere:

— Cum? Parcă nu e bine ca într-o căsătorie fata să aibă mai puțin de optsprezece ani! Ai scris chiar articole în sprijinul acestei teze!

— Da, dar asta nu se referă la Sucharita, îi explică Haran. Ea e mult mai matură decât sunt fetele de vârsta ei.

— Să zicem că-i așa, zise Paresh Babu, care, în ciuda blândeții sale, era destul de ferm. Dar, Panu Babu, dacă nu ai un motiv cu totul special, ar trebui să-ți respecți convingerile și să aștepți până ajunge la maturitate.

Haran, rușinat că-și dezvăluise o slăbiciune, se grăbi să repare greșeala și zise:

— Bineînțeles că mă voi conforma datoriei. Voiam doar să ne logodim formal mai curând, în fața prietenilor și a lui Dumnezeu.

— Da, desigur, o idee excelentă, consimți Paresh Babu.

42 Vârsta minimă stabilită de lege pentru căsătorie în India

Capitolul XVII

După două sau trei ore de somn, Gora se trezi şi, văzându-l pe Binoy dormind alături de el, inima i se umplu de bucurie. Se simţea uşurat, ca omul care visează că a pierdut ceva foarte preţios, şi când se deşteaptă din somn îşi dă seama că totul n-a fost decât un vis. Uitându-se la Binoy, înţelese cât de searbădă i-ar fi fost viaţa dacă ar fi renunţat la prietenia lui. Gora se simţi atât de fericit, încât îl trezi pe Binoy, strigând:

— Haide, scoală-te, avem de lucru!

Gora avea de îndeplinit în fiece dimineaţă o îndatorire socială: vizitarea săracilor din cartierul său. Nu-i căuta pentru a le ţine predici sau pentru a le face un bine, ci pur şi simplu pentru că tovărăşia lor îi făcea plăcere. Intimitatea ce exista între Gora şi aceşti oameni nu se putea asemui cu relaţia dintre el şi cercul său de prieteni instruiţi. Săracii îi ziceau „Unchiule” şi îi ofereau întotdeauna o lulea anume pusă deoparte pentru musafiri aleşi, iar Gora se chinuia să tragă din lulea numai pentru că aşa se putea apropia şi mai mult de ei.

Cel mai mare admirator al lui Gora era Nanda, fiul unui tâmplar. Tânărul avea douăzeci şi unu de ani şi lucra în atelierul tatălui său, ajutându-l la confecţionarea lăzilor de lemn. Era un sportiv remarcabil şi cel mai bun jucător de crichet din echipa locală. Gora organizase un club sportiv şi unul de crichet, în care fiii de tâmplari şi de fierari se găseau pe picior de egalitate cu tinerii din familii înstărite. În acest colectiv, format din membri atât de diferiţi, Nanda era, fără efort, primul la toate exerciţiile fizice, ceea ce făcuse ca unii dintre studenţii proveniţi din păturile mai bine situate să fie geloşi pe el; dar, sub disciplina fermă a lui Gora, au fost obligaţi să-l aleagă căpitanul lor.

Cu câteva zile în urmă, Nanda se rănise la picior cu o daltă şi nu apăruse câteva zile pe terenul de crichet. Gora, preocupat de problema lui Binoy, nu se interesase de soarta lui, aşa că acum o porniră amândoi la tâmplar să afle ce se întâmplase cu tânărul.

Când ajunseră la uşa casei lui Nanda, auziră plânsetele unor femei. Nici tatăl lui Nanda, şi nici vreun alt bărbat din familie nu erau acasă, iar de la negustorul din vecini, Gora află că Nanda murise chiar în dimineaţa acelei zile şi că tocmai îi duseseră corpul la incinerare.

Nanda, mort! Atât de sănătos și puternic, atât de energic și plin de suflet și atât de tânăr… mort, chiar în dimineața aceea! Gora încremeni. Nanda era fiul unui tâmplar oarecare: puțini oameni din cercul lui vor simți golul lăsat de dispariția lui și poate pentru prea puțină vreme; dar pentru Gora, moartea lui Nanda era o lovitură brutală, absurdă și imposibilă. Băiatul avea o imensă vitalitate… unde mai găsești atâta belșug de viață în rândul oamenilor?

Vrând să știe cauza morții, aflară că avusese un tetanos. Tatăl lui Nanda voise să cheme un doctor, dar mama lui susținuse că băiatul era stăpânit de un demon, așa că trimisese după un vrăjitor, care-și petrecu noaptea întreagă la căpătâiul bolnavului, descântându-l și chinuindu-l cu cauterizări făcute cu fierul încins. La începutul bolii, Nanda ceruse să fie anunțat Gora, dar de teamă ca nu cumva acesta să insiste ca Nanda să fie îngrijit de un doctor, mama lui nu-i trimisese vorbă.

— Ce stupiditate și ce pedeapsă îngrozitoare! gemu Binoy, după ce plecară de acolo.

— Nu te mângâia, Binoy, zise Gora cu amărăciune, spunând pur și simplu că e o stupiditate și că tu nu ai nici o vină. Dacă ai avea într-adevăr o viziune clară asupra copleșitoarei stupidități ce s-a petrecut și ți-ai da seama cât de departe te poate ajunge pedeapsa, n-ai putea trece peste această întâmplare exprimându-ți doar un simplu regret.

Pe măsură ce enervarea îi creștea, Gora iuțea pasul, iar Binoy, fără a răspunde, încerca să se țină după el.

După o scurtă tăcere, Gora continuă:

— Binoy, nu pot lăsa lucrurile așa. Chinurile pe care i le-a provocat șarlatanul acela bietului Nanda mă torturează. Și torturează întreaga mea țară. Nu pot considera întâmplarea drept un fapt ordinar sau izolat.

Văzând că Binoy tace mai departe, Gora răcni:

— Știu foarte bine, Binoy, la ce te gândești acum! Zici că nu există un remediu sau că, dacă există, mai e mult până să se poată aplica. Dar eu nu pot gândi la fel. Dacă aș gândi așa, n-aș mai putea trăi. Orice rănește patria mea, indiferent cât de gravă este rana, are un remediu… și remediul e în mâinile mele. Și tocmai pentru că eu cred în acest adevăr, sunt în stare să suport toată durerea și suferința, toate umilințele pe care le văd în jurul meu.

— Eu n-aș avea curajul să-mi afirm sus și tare încrederea în fața unei mizerii atât de cumplite și atât de răspândite, zise Binoy.

— Dar nu voi admite niciodată că mizeria e eternă, răspunse Gora. Întreaga voință și forță de gândire a universului e împotriva ei, o atacă din interior și din exterior. Binoy, iarăși și iarăși te rog: niciodată, nici măcar în vis, să nu admiți că e imposibil ca țara noastră să devină liberă. Purtând în inimi convingerea că patria va fi eliberată, trebuie să fim gata de luptă. Ai vrea să trăiești liniștit, cu

ideea vagă că într-un moment prielnic va începe bătălia pentru libertatea Indiei. Eu spun că lupta a şi început şi că o ducem în fiece clipă. Ar fi cea mai mare ticăloşie din partea noastră dacă am rămâne nepăsători şi nevigilenţi.

— Uite ce este, Gora, îi răspunse Binoy. Între tine şi noi, ceilalţi, văd următoarea deosebire: întâmplările de zi cu zi ale vieţii noastre, ba chiar şi ceea ce s-a petrecut de multă vreme, pe tine te lovesc de fiecare dată cu o putere reînnoită. Iar în ceea ce ne priveşte pe noi, nu ne dăm seama de ele, după cum nu ne dăm scama că respirăm… aşa că ele nu ne provoacă nici nădejde, şi nici deznădejde, nici bucurie, şi nici tristeţe. Zilele noastre se scurg goale, iar noi, în mijlocul întâmplărilor din jur, nu devenim conştienţi nici de noi înşine, şi nici de patria noastră.

Deodată, îl văzu pe Gora înroşindu-se, iar vinele de la tâmple i se îngroşaseră: îşi încleştă pumnii şi o luă la fugă furios după un bărbat care mâna o pereche de cai, în timp ce un glas ce sperie întreaga stradă striga: „Opreşte! Opreşte!” Un bengalez îndesat, bine îmbrăcat, care trecea cu o trăsură, întoarse capul, apoi, trăgând un bici pe crupa cailor săi sprinteni, dispăru.

Ce se întâmplase?

Un bătrân bucătar mahomedan, care traversa strada purtând pe cap un coş cu provizii pentru vreun stăpân european, se nimerise în calea bengalezului semeţ. Acesta îi strigă să se dea la o parte, dar bătrânul fiind surd, nu-l auzi şi era cât pe ce să fie călcat. Izbuti să-şi scape pielea, dar se împiedică, şi conţinutul coşului – fructe, zarzavaturi, unt şi ouă – se risipi în mijlocul străzii. Şi tot cel din trăsură se întoarse mânios pe capră, strigă „Porcu’ dracului!” şi îi trase bătrânului un bici atât de usturător, încât îi dădu sângele.

— Allah! Allah! se văita suspinând bătrânul, adunându-şi resemnat lucrurile ce mai puteau fi puse în coş.

Gora se apropie de el şi începu să-l ajute. Bietul bucătar se tulbură tare văzând că un domn bine îmbrăcat îşi dă atâta osteneală pentru el şi zise:

— De ce vă osteniţi, Babu? Lucrurile astea şi aşa nu mai sunt bune de nimic.

Gora îşi dădea bine seama că ceea ce făcea nu era de nici un folos şi că în realitate doar îl încurca pe omul căruia avea aerul să-i ajute… dar simţea că era obligat să intervină pentru a le arăta trecătorilor că cel puţin se găsise un om revoltat de brutalitatea celuilalt şi că încerca, luând asupra-şi insulta, să afirme astfel dreptatea lezată.

— Paguba suferită e prea grea pentru dumneata. Vino până la mine acasă şi am să te despăgubesc. Dar dă-mi voie să-ţi spun un lucru: Allah n-are să te ierte pentru că ai acceptat o asemenea insultă fără măcar să spui o vorbă.

— Allah îl va pedepsi pe răufăcător, răspunse mahomedanul, de ce să mă pedepsească pe mine?

— Cel ce se supune nelegiuirii este şi el un răufăcător, pentru că nelegiuirea este cauza tuturor relelor din lume. Poate că nu mă înţelegi, dar trebuie să ştii că religia nu înseamnă numai a fi evlavios. Cucernicia dumitale îl încurajează pe răufăcător. Mahomed al vostru a înţeles foarte bine acest lucru, de aceea n-a propovăduit supunerea fără murmur.

Întrucât mai era drum lung până la Gora, îl duseră pe bătrân la Binoy. Acolo Gora se opri în faţa mesei de scris şi zise:

— Scoate banii pe care-i ai.

— Aşteaptă o clipă, răspunse Binoy, mă duc să aduc cheia.

Dar Gora era atât de enervat, încât dintr-o singură smucitură smulse broasca. Când trase sertarul, primul lucru de care dădu fu o fotografie mare a întregii familii a lui Paresh Babu, de care Binoy făcuse rost prin tânărul său prieten Satish. După ce Gora îi dădu bătrânului banii, acesta-şi văzu de drum; despre fotografie, nu suflă o vorbă. Binoy, văzând că prietenul său tace, nu deschise nici el discuţia, deşi s-ar fi simţit mult mai uşurat după un schimb de cuvinte asupra acestui subiect.

— Acum plec, zise brusc Gora.

— Frumos din partea ta, n-am ce zice! exclamă Binoy. Vasăzică pleci? Păi nu ştii că mama m-a poftit să dejunez la voi? Vin şi eu cu tine.

Ieşiră împreună. În drum spre casă, Gora nu scoase un cuvânt. Fotografia din sertar îi reamintise că sentimentul dominant din inima lui Binoy îl ducea pe o cale ce n-avea nimic în comun cu drumul vieţii lui.

Binoy înţelegea prea bine motivul tăcerii lui Gora, dar se feri să forţeze bariera rezervei lui, deoarece îşi dădea seama că gândurile lui Gora se învârteau în jurul obstacolului real care se înălţa în calea înţelegerii lor.

Când ajunseră acasă, îl găsiră pe Mohim în uşă, cătând în susul străzii.

— Ce s-a întâmplat? strigă el când dădu cu ochii de cei doi prieteni. Întrucât aţi stat de veghe toată noaptea, mi-am închipuit că dormiţi amândoi în tihnă, undeva la o margine de drum. Aţi cam întârziat. Du-te şi fă baie, Binoy.

După ce scăpă astfel de Binoy, Mohim se întoarse spre Gora şi zise:

— Uite ce-i, Gora: trebuie să te gândeşti serios la chestiunea despre care ţi-am vorbit. Chiar dacă Binoy nu e destul de ortodox pentru tine, putem oare găsi unul mai bun? Ortodoxia singură nu e suficientă… mai trebuie şi educaţie. Să zicem că această combinaţie de educaţie şi ortodoxie nu este în perfectă concordanţă cu cărţile noastre sfinte, dar, crede-mă, nu e o combinaţie rea. Dacă ai avea şi tu o fată, sunt convins că ai fi de părerea mea.

— Ai dreptate, dada! răspunse Gora. Cred că Binoy n-are nimic de obiectat.

— Auzi vorbă! exclamă Mohim. Cine se teme de obiecţiile pe care le-ar ridica Binoy? Mie mi-e teamă de obiecţiile tale. Dacă i-o ceri tu lui Binoy, sunt cu

totul satisfăcut. Dacă tu n-o să reușești, renunț la planul meu.

— Am să-i vorbesc, zise Gora.

După această convorbire, Mohim socoti că nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să pregătească ospățul.

Cu primul prilej, Gora îi spuse lui Binoy:

— Dada a devenit stăruitor în problema căsătoriei tale cu Sasi. Tu ce părere ai?

— Spune-mi mai întâi ce dorești tu.

— Zic că n-ar fi rău!

— Dar parcă gândeai altfel. Nu ne-am înțeles că nici unul dintre noi nu se va căsători? Credeam că hotărârea a rămas definitivă.

— Ei bine, acum, hai să hotărâm că tu te căsătorești, și eu nu.

— Dar de ce? De ce fixezi țeluri diferite pentru același pelerinaj?

— Pentru că mă tem că avem țeluri diferite. Dumnezeu îi trimite pe unii oameni pe lumea asta cu sarcini grele, dinainte hotărâte, în timp ce alții pornesc ușori ca fulgul… dacă prinzi în același jug două făpturi diferite, amândouă trebuie să care o povară egală. Vom putea merge alături numai după ce vei fi încărcat și tu cu greutatea cuvenită, prin legământul căsătoriei.

— Foarte bine! zâmbi Binoy. Încarcă atunci cât poți povara pe partea asta!

— Dar în ceea ce privește povara ca atare, ai ceva de obiectat?

— Întrucât scopul nostru este să ducem o greutate, orice e nimerit… Ce importanță are dacă e cărămidă sau piatră?

Binoy ghicise adevăratul motiv al zelului lui Gora în favoarea acestei căsătorii și se distra pe seama strădaniei sale evidente de a-l salva, ca nu cumva să se încurce cu vreuna dintre fetele lui Paresh Babu.

După-masă, avură grijă să tragă un somn bun, pentru a compensa noaptea pierdută. Cei doi prieteni nu mai schimbară nici o vorbă până nu coborâră umbrele înserării, și atunci se urcară din nou pe terasa de pe acoperișul casei.

Binoy ridică ochii spre cer și zise:

— Uite ce e, Gora, aș vrea să-ți spun un lucru: mie mi se pare că în dragostea noastră de patrie există o mare scădere. Noi ne gândim numai la jumătate din India.

— Cum? Ce vrei să spui? întrebă Gora.

— Noi privim India numai ca pe o țară a bărbaților și uităm cu totul femeile, îi explică Binoy.

— Întocmai ca bărbații englezi, ai vrea să vezi pretutindeni femei… În familie și în lumea din afara căminului, pe uscat, pe apă și în cer, la masă, la distracții și la munca noastră… Iar rezultatul va fi că femeile îi vor eclipsa pe bărbați și perspectiva ta va fi tot unilaterală.

— Oh, nu! răspunse Binoy. Nu te las să-mi respingi argumentul în felul acesta. De ce să zici că privesc lucrurile ca englezii? Ceea ce vreau eu să spun este că în planurile noastre nu le acordăm femeilor locul care, pe drept, li se cuvine. Iată, bunăoară, exemplul tău. Pot afirma cu certitudine că nici o clipă nu te gândeşti la femeile din India… pentru că, în mintea ta, ţara îţi apare fără femei. Şi o asemenea idee nu poate fi niciodată justă.

— Având-o şi cunoscând-o pe mama mea, remarcă Gora, am văzut în ea toate femeile ţării mele şi în acelaşi timp am cunoscut locul pe care trebuie să-l ocupe ele.

— Ştii ce sunt astea, Gora? Fraze cu care te autoamăgeşti, zise Binoy. Femeile din familia ta, când îşi văd de treburile gospodăriei, nu-ţi dau o adevărată cunoaştere a femeii. Ştiu că te înfurii când îndrăznesc să fac o comparaţie între societatea engleză şi societatea noastră – şi nici nu vreau s-o fac, după cum nici nu pretind a şti exact în ce măsură şi pe ce cale femeile noastre pot apărea în public fără a încălca limitele bunei-cuviinţe –, dar, după părerea mea, atâta vreme cât femeile noastre vor rămâne în dosul *purdah*[43]-ului, nu vom vedea decât jumătate din realitatea ţării noastre, ceea ce înseamnă că nu-i vom dărui întreaga noastră iubire şi forţă.

— Eu zic, interveni Gora, că la fel cum timpul are două aspecte, ziua şi noaptea, aşa şi societatea are două părţi: bărbaţii şi femeile. În condiţiile naturale ale societăţii, femeia rămâne nevăzută, întocmai ca noaptea… Întreaga ei activitate se desfăşoară, parcă, în dosul scenei. Acolo unde societatea nu mai trăieşte în condiţii naturale, noaptea încalcă ziua, iar munca şi distracţiile se desfăşoară într-o lumină artificială. Şi care e rezultatul? Rolul tainic al nopţii încetează, oboseala creşte pe zi ce trece, recuperarea devine imposibilă, şi omul îşi poate duce viaţa numai recurgând la stimulente toxice. În mod similar, dacă încercăm să scoatem femeile din cămin, liniştea muncii lor va dispărea, pacea şi fericirea societăţii vor fi distruse, iar în locul lor va domina frenezia. La prima vedere, această frenezie va fi greşit interpretată drept energie, dar o asemenea energie duce la ruină. Dintre cele două părţi componente ale societăţii, bărbatul este mai puternic, dar asta nu înseamnă şi că e mai privilegiat. Dacă încerci să aduci la suprafaţă forţa latentă a femeii, societatea va fi pusă în situaţia de a trăi din capital, şi în curând va ajunge în faliment. Părerea mea este că dacă noi, bărbaţii, venim la un ospăţ, iar femeile au grijă de provizii, festivitatea va fi o reuşită, chiar dacă femeile rămân nevăzute. Numai beţia îl poate determina pe om să-şi consume toate forţele într-o singură direcţie, într-un singur loc şi într-un singur fel.

— Gora, zise Binoy, nu vreau să pun în discuţie spusele tale… dar tu n-ai dărâmat argumentele mele. Adevărata problemă este…

— Uite ce e, Binoy, interveni Gora, dacă vom discuta mai departe problema, vom ajunge să ne certăm în toată legea. Îţi mărturisesc însă că femeile

n-au pătruns în conştiinţa mea în felul cum au pătruns de curând în conştiinţa ta. Aşadar, niciodată nu mă vei putea face să simt ceea ce simţi tu pentru ele. Deocamdată, hai să admitem că nu suntem de acord.

Vasăzică, Gora nu voia să discute acest subiect. Dar o sămânţă aruncată cade totuşi pe pământ şi aşteaptă numai prilejul să încolţească. Până acum, Gora exclusese cu desăvârşire femeile din preocupările sale şi nici prin vis nu-şi închipuia că-i lipseşte ceva din viaţă sau că în felul acesta pierdea ceva. Azi, exaltarea sentimentală a lui Binoy îi dezvăluise existenţa femeilor în societate şi măsura puterii lor. Dar cum nu se putea decide asupra locului ce li se cuvenea sau asupra necesităţii căreia îi răspundeau, nu voia să discute cu Binoy. Nu se simţea stăpân pe subiect, dar nici nu putea mărturisi că sunt lucruri nedemne de a fi discutate, aşa încât prefera să tacă.

Seara, când Binoy era gata să plece, Anandamoyi îl chemă în camera ei şi-l întrebă:

— Ia spune, s-a hotărât căsătoria ta cu Sasi?

Binoy îi răspunse, zâmbind cam stingher:

— Da, mamă… Gora a avut rolul de peţitor!

— Sasi e fată bună, zise Anandamoyi. Dar gândeşte-te bine, Binoy, să nu faci o copilărie. Eu te cunosc destul de bine, băiete. Te-ai pripit să iei o hotărâre pentru că-ţi dădeai seama că nu te puteai lămuri pe tine însuţi. Mai ai tot timpul să reflectezi. Eşti destul de mare ca să judeci singur: nu lua o hotărâre atât de gravă fără a-ţi scruta adevăratele simţăminte.

Îl bătu apoi uşor pe umăr, şi el, fără a răspunde, plecă cu paşi măsuraţi.

43 Perdeaua care desparte în casele hinduse partea rezervată femeilor

Capitolul XVIII

În drum spre casă, Binoy se gândi la vorbele lui Anandamoyi – întotdeauna ținuse seama până și de cele mai mici sfaturi ale ei. În noaptea aceea simți o mare povară pe suflet.

A doua zi de dimineață, se deșteptă cu o senzație de ușurare: își zicea că scăpase de orice altă obligație, plătind prețul cuvenit pentru a păstra prietenia lui Gora. I se părea că prin consimțământul său la căsătoria cu Sasi acceptase o legătură pentru toată viața, care, la rândul ei, îi dădea dreptul de a fi dezlegat în alte privințe. Această legătură a căsătoriei era o garanție care-l scăpa pentru totdeauna de bănuielile neîntemeiate ale lui Gora cum că va fi smuls din sânul dogmatismului de tentația de a se căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă.

Urmarea a fost că Binoy începu să frecventeze regulat și fără nici un scrupul casa lui Paresh Babu; cu firea lui, nu i-a fost greu să se simtă ca la el acasă între oamenii ce-i erau dragi. Scăpase de teama pe care o nutrea de părerea lui Gora, și în curând, se pomeni adoptat aproape ca un membru al familiei lui Paresh Babu.

La început, Lolita i se arătase ostilă, dar această dușmănie dură numai atâta vreme cât crezu că Sucharita îl simpatiza. De îndată ce văzu limpede că Sucharita n-avea pentru el o înclinație deosebită, revolta îi trecu și își îngădui să admită fără șovăire că Binoy Babu e un bărbat excepțional de plăcut.

Nici chiar Haran nu-i mai era ostil: ba dimpotrivă, avea aerul că dorește să sublinieze manierele alese ale lui Binoy, vrând să spună implicit că Gora nu le posedă. Apoi, întrucât Binoy nu se angaja niciodată cu el într-o discuție în contradictoriu – tactică sugerată de Sucharita –, în jurul mesei de ceai domnea mereu pacea.

Când Haran nu era însă de față, Sucharita îl încuraja pe Binoy să-și expună opiniile în probleme sociale. Nu-și putea stăpâni curiozitatea de a afla cum doi oameni instruiți, ca Gora și Binoy, puteau găsi o justificare vechilor superstiții din țara lor. Dacă nu i-ar fi cunoscut personal, ar fi privit cu dispreț asemenea atitudine, socotind că nu merită să le acorde atenție. Dar chiar din prima zi când îl văzuse pe Gora, îi fusese cu neputință să-i îndepărteze imaginea din minte. Ori de câte ori avea prilejul, îndrepta conversația spre felul de viață și părerile lui Gora,

iar prin întrebările și obiecțiile ei, încerca să afle cât mai multe lucruri despre el. Paresh Babu căutase să-i dea Sucharitei o educație liberală, lăsând-o să cunoască opiniile tuturor sectelor: de aceea el nu interzicea asemenea discuții și nu se temea că ele ar putea s-o abată de pe calea cea bună.

Într-o zi, Sucharita îl întrebă pe Binoy:

— Spune-mi, te rog, Gourmohan Babu crede într-adevăr în caste sau declarațiile pe care le face nu sunt decât o formă exagerată a patriotismului său?

— Admiți că există trepte pe o scară, nu-i așa? i-o întoarse Binoy. Și ai ceva de obiectat că unele sunt mai sus decât celelalte?

— N-am nimic de obiectat, pentru că trebuie să urc pe ele. Dar pe pământul neted, nu cred că sunt necesare.

— Așa este, zise Binoy. Dar la noi, scara reprezintă societatea, și rostul ei este să-i ajute pe oameni să urce de jos… până sus, spre țelul final al vieții umane. Dacă țelul nostru ar fi fost doar societatea, sau chiar lumea aceasta, n-ar fi fost necesar să recunoaștem diferențele și ne-am fi putut mulțumi cu condițiile sociale din Europa: lupta neîncetată pentru a ocupa un loc cât mai bun.

— Mă tem că nu te înțeleg prea bine, spuse Sucharita. Ceea ce te întreb eu este: poți spune că scopul pentru care pretinzi să fi fost create diferențele de castă în societatea noastră a fost realizat?

— Nu e atât de ușor să vezi chipul realizării în lumea aceasta, răspunse Binoy. India a oferit o mare soluție problemei sociale, și anume sistemul castelor… Și această soluție se aplică în ochii lumii întregi. Europa n-a fost încă în stare să găsească o formulă mai satisfăcătoare, întrucât acolo societatea înseamnă o îndelungă luptă și frământare. Societatea omenească mai așteaptă încă rezolvarea finală a soluției oferite de India.

— Te rog, nu fi supărat pe mine, zise Sucharita cu timiditate. Dar spune-mi, dumneata ești numai ecoul opiniilor lui Gourmohan Babu sau crezi într-adevăr în ceea ce spui?

— De fapt, zise Binoy zâmbind, eu n-am puterea de convingere a lui Gora. Când văd defectele societății noastre, când mă izbesc de abuzurile ce se fac sub egida sistemului nostru de caste, nu mă pot opri să-mi arăt îndoiala; dar Gora îmi spune că îndoiala provine din tendința de a vedea partea măruntă a lucrurilor mărețe… A considera ramurile rupte și frunzele veștejite drept natura ultimă a copacului nu este decât urmarea frământării intelectualiste. Gora zice că nu trebuie să preamărim crengile ce se usucă, ci să privim pomul întreg ca să putem înțelege rostul lui.

— Să lăsăm deoparte ramurile veștede, spuse Sucharita. Dar avem tot dreptul să privim roadele. Și spune-mi, ce fel de roade au dat castele în țara noastră?

— Ceea ce dumneata zici că sunt roadele castei nu sunt doar produsele

acestui sistem, ci rezultatul tuturor condițiilor din țara noastră. Dacă încerci să muști cu un dinte care se clatină, te va durea… dar de vină nu e dintele, ci faptul că dintele ți se clatină. Deoarece, din diferite cauze, boala și slăbiciunea ne-au atacat, am ajuns să denaturăm ideea pe care o reprezintă India, fără a fi în stare s-o ducem la biruință. Iată de ce Gora spune mereu: „Însănătoșiți-vă, deveniți puternici!”

— Bine, vasăzică, dumneata consideri că brahmanul este un fel de om divin? continuă Sucharita. Consideri, într-adevăr, că praful de pe picioarele unui brahman purifică un om?

— Și crezi că e un omagiu prea mare adus în lumea aceasta creată de noi? Puțin lucru ar fi fost pentru societatea noastră dacă am fi putut crea brahmani adevărați? Avem nevoie de oameni divini… de supraoameni, și îi vom dobândi numai dacă vom fi în stare să-i dorim din toată inima, din toată ființa. Dar dacă o dorim într-un fel irațional, vom ajunge să populăm pământul cu demoni, care nu se vor da în lături de la nici o nelegiuire și vor fi încântați să-și scuture praful de pe picioare în capul nostru.

— Și acești supraoameni există undeva pe lume? întrebă Sucharita.

— Există, da, în necesitățile și în țelurile cele mai adânci ale Indiei, întocmai cum copacul există în sămânță. Dacă alte țări au nevoie de generali ca Wellington, de oameni de știință ca Newton și de milionari ca Rothschild, țara noastră are nevoie de brahmani – de brahmanul care nu știe ce este teama, de brahmanul care urăște lăcomia, care știe să biruiască tristețea, care nu ține seama de pierderi… a cărui ființă este una cu Ființa Supremă. India are nevoie de brahmanul cu judecata fermă, calmă și limpede… și numai când îl va avea, atunci va fi liberă! Nu ne plecăm capul în fața regilor, după cum nu ne lăsăm grumazul prins în jugul cotropitorilor. De teamă ne-am plecat capetele; suntem prinși în mrejele propriei noastre lăcomii, suntem sclavii propriei noastre nesăbuințe. Adevăratul brahman, prin disciplina lui austeră, ne va scăpa de teamă, de lăcomie, de nesăbuință… nouă nu ne trebuie supraoameni care să lupte pentru noi, să facă comerț pentru noi sau să ne asigure vreun alt beneficiu pământesc.

Până aici, Paresh Babu rămăsese un simplu auditor, dar, în acest moment, interveni cu glas domol:

— Nu pot pretinde că aș cunoaște India; nu știu, firește, ce anume și-a dorit India sau dacă a izbutit să dobândească ceea ce a dorit… pentru că nu poți să te întorci la vremurile trecute. Strădania noastră ar trebui să fie îndreptată spre ceea ce se poate face în prezent… Ce rost are să întindem brațele în deșarte apeluri spre trecut?

— Am vorbit și am gândit și eu deseori ca dumneavoastră, zise Binoy. Dar, așa cum zice Gora, putem noi, oare, ucide trecutul, declarând pur și simplu că e mort și dispărut? Trecutul este mereu cu noi, căci ceea ce a fost odată adevărat nu poate dispărea niciodată.

— Concepția prietenului dumitale asupra acestor lucruri, obiectă Sucharita, nu este concepția omului de rând. Atunci, cum putem fi siguri că vorbiți în numele țării întregi?

— Vă rog să nu credeți cumva, protestă Binoy, că prietenul meu Gora este unul dintre acei oameni obișnuiți care se laudă că sunt hinduși în toată legea. Pe el îl preocupă semnificația profundă a hinduismului și o privește cu atâta seriozitate, încât n-a considerat niciodată viața adevăratului hindus drept ceva superficial, ce ar putea suferi la cea mai mică atingere și ar pieri la o atingere mai brutală.

— Mi se pare că, în această privință, prietenul dumitale este foarte original… prin felul în care nu permite nici cea mai ușoară atingere a hinduismului, zise Sucharita zâmbind.

— Vigilența lui este, într-adevăr, originală, explică Binoy. Dacă-i ceri lămuriri, îți răspunde imediat: „Da, cred în fiece fărâmă a hinduismului, cred că prin contactul cu un om din altă castă se poate pierde apanajul castei, cred că puritatea se poate pierde printr-o alimentație nepotrivită și sunt convins că toate acestea sunt perfect adevărate”. Dar știu că nu le spune decât din dogmatism și, cu cât opiniile lui le par auditorilor mai absurde, cu atât le enunță mai ferm. El susține respectarea riguroasă, fără discriminare, a regulilor prescrise, pentru că, dacă ar ceda într-o problemă minoră, cei nesăbuiți ar fi ispitiți să încalce reguli mai grave sau adversarii ar crede că au repurtat o victorie. Așa că nu permite, chiar și în ceea ce mă privește, nici o relaxare.

— Și printre brahmoiști există o mulțime de asemenea oameni, zise Paresh Babu. Aceștia vor să rupă orice legătură cu hinduismul, fără nici o discriminare, ca nu cumva cei din afara credinței lor să deducă – în mod greșit – că ei ar admite obiceiurile rele. Acestor oameni le este greu să ducă o viață naturală, pentru că ei sau se prefac sau exagerează și cred că adevărul este atât de slab, încât ar avea nevoie să fie apărat prin forță sau prin prefăcătorie. Bigoți sunt cei ce-și zic: „Adevărul depinde de mine, nu eu depind de adevăr”. În ceea ce mă privește, mă rog lui Dumnezeu să rămân întotdeauna un simplu și modest iubitor al adevărului, fie într-un templu brahmoist, fie în fața unui altar hindus… și îi cer ca nici o opreliște exterioară să nu stea în calea devoțiunii mele.

După aceste cuvinte, Paresh Babu rămase tăcut o vreme, vrând parcă să-și odihnească mintea în adâncurile ființei sale. Cele câteva cuvinte rostite de el păreau a fi ridicat nivelul întregii discuții… și nu datorită cuvintelor ca atare, ci a atmosferei de pace ce izvora din experiența de viață a lui Paresh Babu. Chipul Lolitei și cel al Sucharitei se luminară într-o strălucire de evlavie. Binoy simți și el că nu mai avea nimic de spus. Își dădea seama că Gora era prea tiranic… Simțea că printre calitățile lui Gora nu se puteau număra pacea simplă și calmul ce învăluia gândirea, vorba și fapta celor ce trăiesc în adevăr… și, la auzul vorbelor rostite de Paresh Babu, această constatare îl lovi și mai dureros.

În seara aceea, când Sucharita se duse la culcare, Lolita veni și se așeză pe marginea patului ei. Sucharita înțelese din primul moment că Lolita era frământată de ceva și știa de asemenea că avea legătură cu Binoy. Așa că îi ușură situația, zicând:

— Știi, Lolita, mie îmi place foarte mult Binoy Babu!

— Te cred, pentru că vorbește tot timpul despre Gourmohan Babu, remarcă Lolita.

Deși Sucharita pricepu insinuarea, se prefăcu a nu observa nimic și zise pe un ton inocent:

— Ai dreptate! Îmi face o deosebită plăcere să-l aud expunând părerile lui Gour Babu. Parcă-l văd în fața ochilor.

— Mie nu-mi face nici o plăcere! interveni tăios Lolita. Pe mine Gora mă înfurie.

— De ce? întrebă Sucharita mirată.

— Pentru că în fiecare zi nu aud decât de Gora și iarăși de Gora, răspunse Lolita. Prietenul său Gora poate că este un om deosebit, dar oare Binoy Babu nu este și el bărbat?

— Așa este, Lolita. Și crezi că devotamentul său l-ar împiedica să fie bărbat? întrebă Sucharita râzând.

— Umbra prietenului său l-a învăluit atât de mult, încât Binoy Babu aproape că nu mai poate fi văzut. Ca și cum un gândac ar înghiți o musculiță. N-am nici o simpatie pentru musculița ce se lasă înghițită, și nici prețuirea mea pentru gândac nu crește.

Sucharita, pe care violența Lolitei o amuza, se mulțumi să râdă, fără a spune o vorbă.

— Poți să râzi, dacă-ți place, didi, continuă Lolita, dar să știi că dacă cineva ar încerca să mă pună astfel în umbră, n-aș răbda nici o zi. Uite, să luăm un exemplu: orice ar crede lumea, tu nu încerci niciodată să mă pui pe al doilea plan. Așa e firea ta, și de aceea îmi ești atât de dragă. Adevărul e că asta ai învățat-o de la tata… fiecare își are locul lui.

Dintre toți ai casei, ele țineau cel mai mult la Paresh Babu. Numai când rosteau cuvântul „tată” parcă li se umplea inima de emoție.

— Tata nu poate fi asemuit cu nimeni! protestă Sucharita. Dar, orice ai spune, Binoy Babu vorbește foarte frumos.

— Dar bine, draga mea, tu nu-ți dai seama că ideile sale par atât de minunate tocmai pentru că nu sunt ale lui? Dacă și-ar fi exprimat propriile-i gânduri, cuvintele lui ar fi fost simple și calde… n-ar fi sunat ca niște fraze dinainte ticluite. Și dacă ar fi fost astfel, mi-ar fi plăcut mult mai mult.

— Nu văd de ce te supără asta, scumpa mea, zise Sucharita. Explicația este că și-a însușit părerile lui Gourmohan Babu.

— Dacă ar fi așa cum spui, e oribil, zise Lolita. Crezi că Dumnezeu ne-a dat inteligență pentru a expune ideile altora și ne-a dat gură pentru a repeta pur și simplu frazele altora, chiar dacă le repetăm splendid? Mă lipsesc de asemenea splendoare!

— Dar de ce nu vrei să înțelegi că Binoy Babu îl iubește atât de mult pe Gourmohan Babu încât, într-adevăr, au ajuns să gândească la fel?

— Ah, nu, nu și nu! izbucni Lolita. Asta nu-i adevărat. Pur și simplu, Binoy Babu s-a obișnuit să accepte tot ceea ce spune Gourmohan Babu… Asta nu-i iubire, asta-i sclavie. Se amăgește, crezând că are aceleași păreri ca și prietenul său. Și pentru ce? Când un om ține la cineva, îl urmează chiar fără a fi de acord cu el… se poate supune cu ochii deschiși. De ce nu recunoaște pe față că acceptă părerile lui Gourmohan Babu numai pentru că-l iubește? Că doar asta e explicația! Spune-mi sincer, didi, tu nu crezi că acesta e adevărul?

Sucharita nu privise lucrurile din această perspectivă. Întreaga ei curiozitate se concentrase în jurul lui Gora, iar Binoy, ca o entitate de sine stătătoare, nu-i trezise interesul. Așadar, fără a răspunde direct la întrebarea Lolitei, spuse:

— Bine, să admitem că ai dreptate, ce putem face?

— Mi-ar plăcea să desfac legăturile dintre ei și să-l eliberez pe Binoy Babu de prietenul său, răspunse Lolita.

— De ce nu încerci, draga mea?

— Nu cred că aș ajunge prea departe; dar dacă tu ți-ai pune mintea cu el, sunt convinsă că ceva s-ar întâmpla.

În adâncul inimii ei, Sucharita știa că avea influență asupra lui Binoy, dar ca să bagatelizeze remarca Lolitei, începu să râdă. Lolita însă continuă:

— Singurul lucru care-mi place la el este felul cum luptă să scape de sub controlul lui Gourmohan Babu de când a intrat sub influența ta. Oricare altul în locul lui ar fi început prin a scrie o piesă de teatru, bătându-și joc de fetele brahmoiste… dar el a rămas cu mintea limpede, după cum o dovedesc atenția lui față de tine și respectul pentru tata. Trebuie să încercăm să-l ajutăm pe Binoy Babu să fie pe picioarele lui. Este inadmisibil să trăiască numai pentru a propovădui ideile lui Gourmohan Babu.

În acel moment, năvăli în cameră Satish, strigând:

— Didi! Didi!

Fusese la circ cu Binoy și, cu toate că era destul de târziu, Satish nu-și putea stăpâni entuziasmul după spectacol, la care asistase pentru prima dată. Le povesti tot ce văzuse, apoi zise:

— Am încercat să-l aduc aici pe Binoy Babu, să doarmă noaptea asta cu mine, dar, după ce a intrat în casă, a plecat spunând că mâine vine din nou. I-am spus, didi, că într-o zi trebuie să vă ducă și pe voi toate la circ.

— Și ce ți-a răspuns? întrebă Lolita.

— A spus că fetele se sperie dacă văd un tigru. Dar eu nu m-am speriat deloc! Și, zicând aceasta, Satish își umflă pieptul cu mândrie bărbătească.

— Oh, într-adevăr! zise Lolita. Cunosc eu bine genul de bărbat curajos ca prietenul tău Binoy Babu. Dar ascultă, didi, trebuie să-l rugăm să ne ducă și pe noi la circ.

— Mâine după-masă e iar spectacol, zise Satish.

— Foarte bine, mergem mâine, hotărî Lolita.

A doua zi, când Binoy sosi, Lolita exclamă:

— Ai venit tocmai la timp, Binoy Babu. Hai să mergem!

— Unde? întrebă Binoy mirat.

— La circ, bineînțeles, declară Lolita.

La circ! Să stea în plină zi cu un grup de fete în fața întregului public din cort! Binoy era năucit.

— Presupun că Gourmohan Babu o să fie furios, nu-i așa? continuă Lolita.

La această întrebare, Binoy ciuli urechile, iar când Lolita repetă:

— Gourmohan Babu are păreri bine stabilite în ceea ce privește mersul la circ cu niște fete, nu-i așa?

Binoy răspunse:

— Fără îndoială!

— Te rog, expune-ne și nouă aceste păreri, zise Lolita pe un ton rugător. Mă duc s-o chem pe sora mea, ca să le audă și ea.

Binoy simți înțepătura, dar râse. Lolita continuă:

— De ce să râzi, Binoy Babu? Ieri i-ai spus lui Satish că fetelor le e frică de tigri… dar nu cumva și dumitale ți-e frică de unul?

După toate acestea, lui Binoy nu-i rămase altceva de făcut decât să însoțească fetele la circ. Dar, mai mult decât atâta, în drum spre circ avu destulă vreme să rumege furios imaginea sub care îi apăruse nu numai Lolitei, ci și celorlalte fete în ceea ce privește relațiile cu prietenul său.

La prima ocazie când Lolita îl întâlni pe Binoy, îl întrebă:

— I-ai povestit lui Gourmohan Babu că deunăzi ai fost cu noi la circ?

De data aceasta, tăișul întrebării pătrunse adânc și-l făcu pe Binoy să tresară și să roșească, răspunzând:

— Nu, încă nu i-am spus.

Capitolul XIX

Dar a doua zi dimineață, în timp ce Gora lucra, Binoy intră pe neașteptate și, fără nici o introducere, spuse:

— Deunăzi le-am însoțit la circ pe fetele lui Paresh Babu.

— Știam, zise Gora, continuând să scrie.

— De unde știai? întrebă Binoy uluit.

— De la Abinash, care a fost și el întâmplător în aceeași zi la circ, răspunse Gora și-și văzu de lucru fără a mai spune ceva.

Faptul că Gora aflase, și încă de la Abinash, care desigur nu se dăduse în lături să exagereze lucrurile, redeșteptă vechile sentimente de umilință ale lui Binoy. În același timp, îl străfulgeră gândul că noaptea trecută adormise foarte târziu, pentru că fusese absorbit într-o ceartă imaginară cu Lolita. „Lolita crede că mi-e frică de Gora, ca unui școlar de învățătorul său. Cât de nedrepți pot fi oamenii când îi judecă pe alții! E adevărat că îl respect pe Gora pentru calitățile sale deosebite, dar nu cum crede Lolita. E nedreaptă și față de mine, și față de el. Lolita își închipuie că sunt un copil, iar Gora e tutorele meu!” Toate aceste gânduri îl chinuiseră noaptea trecută.

Gora continuă să scrie, iar Binoy își reaminti cele două sau trei întrebări usturătoare puse de Lolita. Îi venea foarte greu să le șteargă din minte. Brusc, simți în inimă o revoltă. „Ei, și ce dacă m-am dus la circ?” își zise. „Cine e Abinash să aibă dreptul de a discuta cu Gora viața mea? Și cum îi poate îngădui Gora acestui idiot să ducă o asemenea discuție? E Gora oare paznicul meu, de trebuie să-i dau socoteală unde merg și cu cine? Purtarea lui e o insultă la adresa prieteniei noastre!”

Binoy n-ar fi fost atât de indignat împotriva lui Gora și a lui Abinash dacă nu și-ar fi dat brusc seama de propria-i lașitate. De fapt, încerca să-l învinuiască pe prietenul său pentru că se simțise constrâns să-i ascundă câteva zile fapta pe care o săvârșise. Dacă Gora s-ar fi arătat mânios și l-ar fi ocărât, cei doi prieteni s-ar fi întâlnit pe același plan, și Binoy ar fi fost liniștit. Dar tăcerea solemnă a lui Gora îi dădea senzația că se află în fața lui la judecată. Iar amintirea întrebărilor caustice ale Lolitei îl învenina și mai mult.

În curând, în odaie intră Mohim, cu luleaua în mână, și, după ce le oferi

pan din cutia lui, zise:

— Din partea noastră, Binoy, fiule, totul este rânduit. Acum nu mai rămâne decât consimțământul unchiului tău, apoi cu toții vom răsufla ușurați. I-ai scris?

Stăruința lui Mohim în legătură cu căsătoria îl irită peste măsură pe Binoy în ziua aceea. Firește, știa că Mohim n-avea nici o vină, de vreme ce Gora îi dăduse de înțeles că e de acord, dar asta nu însemna că nu se simțea foarte umilit de acest așa-zis consimțământ al său. Și-apoi, Anandamoyi încercase să-l convingă să-și schimbe părerea: iar el nu se simțise niciodată atras de viitoarea lui logodnică. Așadar, cum putea ieși o hotărâre clară dintr-o asemenea confuzie? Nu putea spune nici măcar că Gora l-ar fi constrâns într-un fel, pentru că prietenul său n-ar fi stăruit dacă el ar fi ridicat, cu seriozitate, cea mai mică obiecție. Și totuși, cum de ajunsese logodit?… În acest „totuși”, Binoy simți din nou înțepătura aluziilor Lolitei. În realitate, nu se întâmplase nimic nou: la baza răzvrătirii lui se afla ascendentul pe care îl dobândise Gora asupra sa de-a lungul anilor, de când se legase prietenia lor. Binoy accepta acest ascendent pentru că era blând și bun din fire și pentru că-l iubea profund pe Gora. Relațiile ierarhice ajunseseră să predomine până și în prietenia lor. Până acum, Binoy nu-și dăduse seama de acest lucru, dar azi nu-l mai putea tăgădui. Și astfel, din respect față de Gora, se pomeni obligat să se căsătorească cu Sasi.

— Nu, încă nu i-am scris unchiului meu, fu răspunsul său la întrebarea lui Mohim.

— Asta-i greșeala mea! zise Mohim. De ce să scrii tu? E datoria mea. Dă-mi numele și adresa unchiului tău, fiule!

— De ce vă grăbiți atât de tare? răspunse Binoy. Căsătoriile nu se pot încheia în lunile *Aswin* și *Kartik*[44]. În *Aghran*… dar era să uit că și în această lună există o dificultate. Este o lună fără noroc în datina familiei noastre și de aceea noi niciodată nu serbăm ceremonii fericite în *Aghran*.

Mohim își puse jos luleaua și zise:

— Uite ce este, Binoy: dacă ai de gând să te ții de toate superstițiile, înseamnă că educația voastră modernă nu este decât vorbăraie goală, ceva învățat pe de rost. În țara asta prăpădită, e și așa destul de greu să găsești în calendar zile de bun augur, și dacă, peste toate, fiecare casă își mai consultă și istoricul familiei, cum o să mai ajungem să facem căsătoria?

— Dacă astfel stau lucrurile, de ce admiteți că *Aswin* și *Kartik* nu sunt luni norocoase? întrebă Binoy.

— Eu? strigă Mohim. Nicidecum! Dar ce pot face?… În țara asta, poți să nu-l cinstești pe Cel de Sus, dar dacă nu respecți toate prescripțiile referitoare la lunile *Bhodra*, *Aswin* și *Kartik*, sau la joile și sâmbetele din fiece săptămână și la toate fazele lunii, nu poți trăi în propria-ți casă! Și, trebuie să mărturisesc, deși

spun că nu accept toate aceste opreliști, de fapt, când nu țin seama de calendar, nu mă simt în apele mele… toată atmosfera ce se creează îmi dă o stare de frică, întocmai cum se propagă malaria, așa că nu mă pot dezbăra de acest sentiment.

— Așa e și în familia mea, zise Binoy, nici ai mei nu-și pot lecui frica de luna *Aghran*! Cel puțin, mătușa mea n-ar consimți niciodată la o nuntă în această lună.

Astfel, Binoy izbuti să obțină deocamdată o amânare; iar Mohim, neștiind ce să mai invoce, se retrase.

Gora își dădu seama din tonul lui Binoy că prietenul său începe să dea înapoi. Nu mai trecuse pe la ei de câteva zile și-l bănuia că merge la Paresh Babu mai des ca oricând. Iar acum, prin încercarea de a amâna discuția referitoare la căsătorie, îi trezi lui Gora grave îndoieli. Așadar, lăsând scrisul, se întoarse și zise:

— Binoy, dacă ți-ai dat o dată cuvântul față de fratele meu, de ce-l încurci cu amânări inutile?

Pe Binoy, enervat, îl luă gura pe dinainte:

— Mi-am dat cuvântul sau mi-a fost smuls?

Gora, surprins de această revoltă neașteptată, făcu un efort să se stăpânească și-l întrebă pe un ton incisiv:

— Cine ți-a smuls cuvântul?

— Tu!

— Eu? Cum? Abia am rostit câteva cuvinte în această chestiune… Poți pretinde că asta înseamnă a smulge o promisiune?

În realitate, Binoy n-avea nici o dovadă convingătoare în sprijinul afirmației sale! Ce spunea Gora era adevărat: schimbaseră doar câteva cuvinte… iar cuvintele schimbate nu fuseseră destul de stăruitoare pentru a se putea spune că Gora i-ar fi „smuls” promisiunea. Și totuși, nu era mai puțin adevărat că Gora îi obținuse cu forța consimțământul.

De obicei, cu cât probele sunt mai slabe, cu atât acuzatorul devine mai îndrăzneț; astfel, Binoy, cu o emoție absurdă în glas, spuse:

— Nu trebuie prea multe cuvinte pentru a smulge o promisiune!

— Retrage-ți cuvântul! urlă Gora ridicându-se brusc de la masă. Promisiunea ta n-are o valoare atât de mare încât să ți-o cerșesc sau să ți-o smulg!

Apoi îl strigă pe Mohim, care, fiind în camera vecină, sosi numaidecât cu o figură foarte îngrijorată.

— Dada, nu ți-am spus de la început că însurătoarea lui Binoy cu Sasi este imposibilă… și că eu nu sunt de acord?

— Ba da, așa este. Nimeni pe lume n-ar fi vorbit astfel. Orice alt unchi ar fi arătat un oarecare interes față de căsătoria nepoatei sale!

— Ce-ți veni să mă pui pe mine să scot castanele din foc în locul dumitale? izbucni Gora.

— Nimic altceva decât ideea că era cea mai nimerită cale de a obține consimțământul lui, răspunse Mohim cu glas jalnic.

— Vă rog să mă excludeți din această afacere! strigă Gora, roșind. Eu nu sunt pețitor de meserie: am altă treabă.

Și, zicând acestea, ieși din odaie.

Înainte ca nefericitul Mohim să poată relua discuția, Binoy ajunsese și el în stradă, așa încât singura mângâiere ce-i mai rămase a fost luleaua, pe care o ridică din locul unde o pusese mai adineauri.

Binoy se certase de multe ori cu Gora, dar o izbucnire atât de vulcanică nu avusese loc niciodată între ei: de aceea, în primul moment s-a îngrozit de urmările faptei sale. Ajuns acasă, avu senzația că mii de sulițe îi străpung conștiința. N-avea poftă de mâncare, nu-i venea să doarmă, gândindu-se la lovitura ce i-o dăduse lui Gora în cele câteva clipe. Se căia mai ales pentru că, în mod atât de nedrept și ilogic, pusese toată vina pe seama lui Gora. „Rău am făcut! Am greșit!”, își spunea mereu.

În aceeași zi, după-amiază, pe când Anandamoyi își luase broderia și se apucase de cusut, Binoy intră și se așeză lângă ea. Anandamoyi auzise câte ceva din cele petrecute de la Mohim, iar când la prânz îi văzuse fața lui Gora, pricepu că bântuise o furtună mare.

— Mamă, zise Binoy, am greșit! Ceea ce i-am spus azi-dimineață lui Gora referitor la căsătoria mea cu Sasi a fost o prostie!

— Ei, și? Să știi, Binoy, că așa se întâmplă întotdeauna când încerci să înlături un gând ce te chinuiește. Și e foarte bine că s-a întâmplat astfel. Nu va trece mult, și amândoi o să uitați cu desăvârșire acest conflict.

— Dar, mamă, aș vrea să știi că eu nu sunt împotriva căsătoriei cu Sasi.

— Nu agrava lucrurile, băiete, încercând să dregi conflictul prin cârpeli. Căsătoria e pentru o viață, pe când cearta e trecătoare.

Binoy însă nu putu primi sfatul lui Anandamoyi. Dându-și seama că nu putea merge la Gora, se duse la Mohim și îl înștiință că nu mai există nici un obstacol în calea căsătoriei, care poate avea loc peste patru luni și că el va avea grijă ca unchiul lui să nu ridice nici o obiecție.

— Vasăzică, putem sărbători imediat logodna? stărui Mohim.

— Cum vreți. Puteți fixa data după ce-l întrebați pe Gora, răspunse Binoy.

— Ce? Să-i cer iarăși avizul lui Gora?! zise Mohim enervat și deprimat.

— Da, da, trebuie neapărat!

— Bine, dacă trebuie, trebuie, dar… Mohim băgă în gură un pumn de *pan* și nu-și mai isprăvi fraza.

În ziua aceea, Mohim nu spuse nimic, dar a doua zi de dimineață intră în camera lui Gora, cu teama că va avea de dus o luptă grea ca să obțină din nou consimțământul lui. În momentul în care îi relată cum venise Binoy să-și exprime

dorința de a se căsători cu Sasi și chiar să-l roage să ceară avizul lui Gora în legătură cu logodna, Gora se arătă mulțumit și zise:

— Bine! Să facem logodna!

— Văd că de data aceasta ești foarte binevoitor. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu cumva să ridici data viitoare cine știe ce obiecție nouă!

— Necazul n-a fost din pricina obiecției, ci a cererii mele, zise Gora.

— Bine, zise Mohim, eu nu mai am decât o modestă rugăminte: să nu mai ridici nici o obiecție și să nu mai faci nici o cerere. Mă mulțumesc cu ceea ce pot face singur. De unde era să știu că cererea ta va avea efect contrar? Aș vrea să știu însă un singur lucru: vrei într-adevăr să se facă această căsătorie?

— Da, o doresc!

— Atunci, mărginește-te la dorință și nu te mai amesteca în această chestiune.

44 Potrivit religiei hinduiste, luni nefaste pentru căsătorie

Capitolul XX

Gora ajunsese în cele din urmă la concluzia că de la distanţă îi va fi greu să-l ţină în frâu pe Binoy şi că va trebui să-l păzească chiar la locul primejdiei. Socoti că cea mai bună cale de a-l stăpâni pe Binoy era să întreţină relaţii strânse cu Paresh Babu. Şi chiar în după-amiaza primei zile de după ceartă, se duse la Binoy.

Vizita lui Gora depăşea toate aşteptările lui Binoy, care, peste măsură de uimit, era în acelaşi timp foarte fericit. Dar uluirea îi crescu şi mai mult când Gora începu să vorbească fără urmă de ostilitate despre fetele lui Paresh Babu. Firește, Gora n-a trebuit să facă eforturi prea mari pentru a trezi interesul lui Binoy asupra acestui subiect, aşa încât, până târziu de tot, cei doi prieteni discutară problema sub toate aspectele ei.

Noaptea, în drum spre casă, Gora se gândi numai la discuţia lor şi, până-l cuprinse somnul, nu-şi putu alunga această preocupare. Nu ţinea minte să mai fi fost vreodată în viaţa lui copleşit de o asemenea tulburare: de fapt, problema femeilor nu fusese niciodată cuprinsă în gândurile lui. Binoy îi dovedise însă că ele făceau parte integrantă din lume şi că problema lor trebuie rezolvată fie printr-o soluţie definitivă, fie printr-un compromis, dar în nici un caz trecută cu vederea.

Aşadar, a doua zi, când Binoy îi spuse lui Gora: „Paresh Babu m-a întrebat adeseori de tine, haide cu mine până la el”, Gora acceptă fără cea mai mică ezitare. Ba mai mult, nici nu mai părea atât de indiferent ca la început, când nu-l interesase nici Sucharita, nici celelalte fete ale lui Paresh Babu. Urmase apoi ostilitatea lui disprețuitoare față de ele, ca acum să ardă de nerăbdare să le cunoască mai bine. Voia să descopere natura atracţiei care exercitase o influenţă atât de puternică asupra inimii lui Binoy.

Se însera când ajunseră la Paresh Babu. Sus, în odaia de primire, Haran recitea, la lumina unei lămpi, un articol pe care-l scrisese în limba engleză. Paresh Babu nu era de fapt decât un pretext, scopul real al lui Haran fiind s-o impresioneze pe Sucharita. Aceasta stătea la capătul mesei şi asculta în tăcere, ferindu-şi ochii de lumina lămpii de pe masă, cu un evantai din frunze de palmier. Cum era supusă din fire, se străduia să asculte cu atenţie, dar gândurile îi erau hoinare. Când servitorul anunţă sosirea lui Gora şi Binoy, ea tresări şi se pregăti să

părăsească încăperea, dar Paresh Babu o opri, spunându-i:

— Unde te duci, Radha? A venit doar Binoy al nostru, cu Gora.

Sucharita se aşeză cam intimidată, dar bucuroasă totuşi că lectura articolului plicticos al lui Haran fusese întreruptă. Era desigur emoţionată la ideea că-l va revedea pe Gora, dar în acelaşi timp intimidată şi mai ales îngrijorată de prezenţa lui. I-ar fi fost greu să spună dacă îi era teamă că se vor lua din nou la harţă sau o emoţiona altceva.

Numai la auzul numelui lui Gora, Haran se crispa. Abia îi răspunse la salut şi rămase apoi tăcut şi posomorât. Iar Gora, în clipa în care dădu cu ochii de Haran, simţi cum se trezesc în el toate instinctele combative.

Doamna Baroda plecase cu cele trei fete ale ei într-o vizită şi se înţelesese cu Paresh Babu ca el să treacă seara şi să le ia. Când sosiră Gora şi Binoy, se făcuse tocmai timpul să pornească după ele, dar se văzu silit să mai întârzie puţin; când nu-şi mai putu amâna plecarea, le şopti lui Haran şi Sucharitei că se întoarce cât mai curând, iar, între timp, să-i distreze ei pe musafiri.

„Distracţia” începu foarte curând, căci, cât ai clipi, se dezlănţui o bătălie în toată legea. Subiectul dezbătut era simplu. În apropiere de Calcutta trăia un judecător districtual pe nume Brownlow, cu care Paresh Babu se împrietenise pe vremea când locuia la Dacca. Judecătorul şi soţia lui îl preţuiau mult pe Paresh Babu, pentru că nu-şi ţinea soţia şi fetele închise în *zenana*. În fiecare an, sahibul îşi sărbătorea ziua de naştere printr-o petrecere câmpenească. Nu de mult, doamna Baroda îi făcuse o vizită doamnei Brownlow şi, după bunu-i obicei, se lăudase cu progresele realizate de fetele ei în domeniul literaturii engleze. Doamna Brownlow se arătase entuziasmată şi sugerase că, întrucât anul acesta va veni la serbarea câmpenească şi locţiitorul guvernatorului, împreună cu soţia, ar fi bine dacă fetele lui Paresh Babu ar juca în faţa lor o mică piesă de teatru în limba engleză. Doamna Baroda primise încântată propunerea, şi acum se afla tocmai cu fetele ei la nişte prieteni, pentru repetiţii. Când Gora fu întrebat dacă ar putea lua şi el parte la serbare, răspunse cu o violenţă nelalocul ei: „Nu!” După aceea începu o controversă înflăcărată în legătură cu englezii şi bengalezii şi cu dificultăţile ce stăteau în calea relaţiilor sociale dintre ei.

— Este vina poporului nostru, spuse Haran. Avem atâtea superstiţii şi obiceiuri proaste, încât suntem nedemni să-i frecventăm.

La care Gora îi răspunse:

— Dacă ceea ce spui este adevărat, atunci, oricât am fi de nedemni, ar trebui să ne fie ruşine să ne milogim pentru a intra în relaţii cu englezii.

— Dar, replică Haran, cei ce sunt într-adevăr demni sunt primiţi cu deosebită consideraţie de englezi… iată, bunăoară, aceşti prieteni ai noştri.

— Acest gen de consideraţie faţă de unii oameni nu face decât să accentueze umilinţa celorlalţi compatrioţi ai lor: după mine, este curată insultă,

zise Gora.

Furia puse în curând stăpânire pe Haran, iar Gora, întărâtându-l, ajunse în curând să-l domine.

În timp ce discuția continua astfel, Sucharita, la adăpostul evantaiului, îl privea cu ochi mari pe Gora; cuvintele pe care le auzea n-o impresionau. Dacă ar fi fost conștientă de modul în care îl fixa pe Gora, s-ar fi ruşinat, desigur. Dar îşi pierduse cu desăvârşire controlul asupra ființei sale. Gora şedea în fața ei, cu brațele-i puternice întinse pe masă. Lumina lămpii cădea pe fruntea lui albă, lată, pe când el sau râdea dispreţuitor, sau se încrunta mânios. Dar în acest joc al trăsăturilor lui era o anumită demnitate, ce arăta că omul nu se complăcea să arunce cuvinte, ci că opiniile lui se bazau pe ani şi ani de cugetare şi de experiență. Când vorbea, nu participa numai cu glasul, ci expresia feței şi fiece mişcare a corpului dovedeau o profundă convingere. Sucharita se minuna urmărindu-l. I se părea că, pentru prima dată în viață, vede un bărbat adevărat, un bărbat ce se deosebea de toți ceilalți. Pe lângă el, Haran Babu părea atât de neînsemnat, încât trăsăturile lui, gesturile lui şi chiar îmbrăcămintea lui începură să-i pară ridicole. Vorbise atât de mult cu Binoy despre Gora, încât nu-l mai imagina decât ca pe şeful unui partid, cu păreri bine definite şi mai ales ca pe un om ce poate fi de folos țării. Acum însă, când se uita la fața lui, dincolo de părerile lui politice sau eventualele servicii aduse țării, vedea bărbatul. Pentru prima dată în viața ei, vedea ce este un bărbat, cum este sufletul unui bărbat, şi în bucuria acestei rare trăiri, uitase cu desăvârşire propria-i existență.

Expresia pierdută a Sucharitei nu-i scăpă lui Haran şi îl făcu incapabil să se concentreze pentru a găsi argumente întemeiate. În cele din urmă, se ridică enervat de pe scaun şi, adresându-se Sucharitei ca unei rude apropiate, zise:

— Sucharita, vrei să vii cu mine alături? Vreau să-ți vorbesc!

Sucharita se ghemui pe scaun de parcă ar fi fost lovită. Deşi Haran era un obişnuit al casei şi-i putea vorbi astfel – şi altădată tonul acesta nu i s-ar fi părut nefiresc –, acum, în prezența lui Gora şi Binoy, i se păru o insultă. Mai ales că Gora îi aruncă o privire fugară, astfel încât ofensa lui Haran deveni de neiertat. La început, se prefăcu că nu-l aude, dar când Haran repetă enervat:

— Nu mă auzi, Sucharita? Am să-ți spun ceva. Te rog, vino în camera de alături!, ea îi răspunse fără a ridica privirea spre el:

— Aşteaptă până se întoarce tata şi ai să-mi spui atunci!

După acest incident, Binoy se ridică zicând:

— Cred că e vremea să plecăm.

Dar Sucharita îi răspunse în grabă:

— Nu, Binoy Babu, să nu plecați atât de devreme. Tata v-a rugat să-l aşteptați. Se întoarce numaidecât.

Glasul Sucharitei era rugător, şi lui Binoy i se păru că vede o căprioară

speriată în fața unui vânător.

Haran ieși cu pași apăsați din odaie, spunând:

— Eu nu mai pot aștepta, trebuie să plec!

Ajuns în stradă, începu să regrete purtarea-i nesăbuită, dar nu mai putea găsi un pretext pentru a reveni.

După plecarea lui, Sucharita se simți foarte rușinată și, neștiind ce să facă sau să spună, rămase cu capul plecat.

Astfel, Gora avu prilejul să-i studieze înfățișarea. Unde era îngâmfarea semeață pe care o atribuise întotdeauna fetelor instruite? Fără îndoială, expresia ei trăda o inteligență vie, dar domolită de sfială și modestie! Fruntea îi era pură și neprihănită, ca o fâșie de cer de toamnă: buzele ei stăteau acum nemișcate, dar, în arcuirea dulce a cuvântului nerostit, semănau cu un mugure fraged. Gora nu privise niciodată de aproape îmbrăcămintea unei femei moderne, pe care o condamnase fără s-o fi văzut; dar de data aceasta, sariul de modă nouă înfășurat pe trupul Sucharitei i se păru minunat.

Ținea un braț sprijinit de masă, iar mâna ce ieșea de sub mâneca încrețită a bluzei îi apăru ca o gingașă solie a unei inimi sensibile. În lumina domoală a lămpii, întreaga încăpere, cu umbrele ei, cu tablourile de pe pereți, cu mobilierul simplu formau o imagine completă, în care obiectele ce o compuneau se pierdeau, rămânând doar atmosfera unui cămin, creată prin grija și mâinile iscusite ale unei femei. Revelația acestui fapt, Gora o avu într-o clipă.

Încet-încet, în timp ce se uita la ea, Sucharita deveni o realitate intensă și o ființă concretă – de la buclele răzlețe ce-i cădeau pe tâmple, până la marginile sariului. Gora o vedea pe Sucharita deopotrivă în ansamblu și în toate amănuntele.

O vreme, rămaseră cu toții stingheriți, în tăcere; apoi Binoy își îndreptă privirile spre Sucharita și reluă un subiect pe care-l discutaseră cu câteva zile în urmă:

— După cum îți spuneam deunăzi, a fost o vreme când credeam că nu există nici o speranță, nici pentru țara și nici pentru societatea noastră, că vom fi întotdeauna considerați ca niște minori, iar englezii vor rămâne pe veci tutorii noștri. Majoritatea compatrioților noștri gândesc astfel și azi. Cu o asemenea mentalitate, oamenii ori rămân cufundați în interesele lor egoiste, ori devin indiferenți față de soarta lor. La un moment dat, m-am gândit foarte serios să ocup o slujbă în aparatul administrativ; o puteam primi, prin protecția tatălui lui Gora. Dar Gora m-a făcut să văd lucrurile cu luciditate.

Gora, văzând o vagă urmă de surpriză pe chipul Sucharitei, zise:

— Să nu credeți că cele spuse erau pornite din ostilitate față de administrația engleză. Dar cei care lucrează în administrație devin cu timpul mândri de puterea ei, cred că au dobândit și ei o oarecare putere și astfel tind să formeze o clasă aparte, să se izoleze de compatrioții lor. Pe zi ce trece, văd lucrul

acesta mai limpede. Un unchi al meu a fost pe vremuri judecător supleant. Astăzi e pensionar, dar pe vremea când era în slujbă, judecătorul districtual avea obiceiul să-i facă observații, zicând: „*Babu*, de ce sunt atâția oameni achitați la tribunalul dumitale?”, iar el îi răspundea: „Sahib, lucrul se explică foarte ușor. Oamenii pe care îi trimiți la închisoare sunt, în ochii dumitale, niște câini, dar pentru mine, cei pe care-i judec îmi sunt frați!” În vremea aceea, în rândurile compatrioților noștri se găseau mulți oameni capabili să spună asemenea vorbe nobile și mulți englezi capabili să le asculte. Acum însă cătușele slujbei au devenit o podoabă, iar judecătorii din ziua de azi au ajuns să-i considere cu toții pe compatrioții lor doar cu puțin mai presus de niște câini. Și experiența ne arată că pe măsură ce urcă pe scara ierarhică devin din ce în ce mai răi. Dacă te ridici pe umerii altuia, îi privești de sus pe frații tăi și, de vreme ce îi socotești inferiori, ești, prin forța lucrurilor, nedrept față de ei. Această situație nu poate duce la nimic bun.

În timp ce vorbea, Gora izbi atât de tare cu pumnul în masă, încât lampa se zgudui.

— Gora, zise Binoy zâmbind, masa asta nu e proprietatea administrației, iar lampa îi aparține lui Paresh Babu.

La aceste cuvinte, Gora izbucni într-un hohot de râs, și casa întreagă păru să se umple de veselia lui. Sucharita fu surprinsă, dar în același timp încântată văzând că Gora putea să râdă cu atâta poftă tinerească și de o glumă îndreptată împotriva lui.

Ea nu-și închipuise, desigur, că oamenii cu idei mărețe pot să râdă din toată inima.

În seara aceea, Gora abordă multe subiecte, și deși Sucharita tăcea, pe chipul ei se citea că era întru totul de acord cu el, iar inima lui Gora era plină de entuziasm. În cele din urmă, adresându-se Sucharitei, îi spuse:

— Aș vrea să-ți atrag atenția asupra unui fapt. Dacă, văzând puterea englezilor, începem să nutrim ideea greșită că nu putem deveni, la rândul nostru, puternici decât dacă ajungem să fim exact ca ei, ne aflăm în fața unei imposibilități, deci n-o vom realiza niciodată; pentru că, prin simpla imitație, nu vom fi nici ca ei și nu vom fi nici puternici. Eu am o singură rugăminte: integrează-te în India, accept-o cu tot ce are ea bun și rău; dacă are cusururi, caută să i le tămăduiești din interior. Dar trebuie să le vezi cu ochii dumitale, să le înțelegi, să reflectezi asupra lor, să-ți întorci fața spre ele și să devii una cu ele. Dacă stai pe o poziție adversă și dacă, pătrunsă până-n măduva oaselor de doctrina creștină, încerci să le privești din afară, nu le vei înțelege niciodată. Vei izbuti numai să lovești India și niciodată nu-i vei putea fi de folos.

La începutul pledoariei, Gora spusese că e o rugăminte, dar părea mai degrabă o poruncă. Vorbele lui aveau o forță atât de violentă, încât nu mai așteptau consimțământul interlocutorului.

Sucharita îl asculta cu capul plecat, inima îi bătea puternic văzând că Gora i se adresa tocmai ei și cu atâta râvnă. Lăsând la o parte sfiala, îi spuse simplu, cu modestie:

— Eu nu m-am gândit niciodată, până acum, atât de real și de grandios la țara mea. Vreau însă să pun o singură întrebare: ce legătură e între țară și religie? Oare religia nu trece dincolo de țară?

Această întrebare rostită de glasul domol al Sucharitei răsună foarte dulce în urechile lui Gora, iar expresia din ochii ei i-o îndulci și mai mult.

— Ceea ce depășește țara, răspunse Gora, ceea ce e mai mare decât patria nu se poate dezvălui decât tot prin țara ta. Dumnezeu și-a manifestat natura lui unică, eternă, într-o mare diversitate de forme. Dar cei ce spun că Adevărul este unul, și deci că numai o formă a religiei este adevărată, admit numai acest adevăr, adică susțin că Adevărul este unul singur, dar uită să recunoască faptul că Adevărul este nemărginit. Unitatea nemărginită se manifestă în Multiplicitatea nemărginită. Pot să vă asigur că prin cerul deschis al Indiei veți putea vedea soarele… deci nu trebuie să treceți oceanul și să stați la fereastra unei biserici creștine.

— Vreți să spuneți că, pentru India, există o cale anume ce duce la Dumnezeu? Prin ce se caracterizează ea? întrebă Sucharita.

— Ceea ce o caracterizează este recunoașterea că Ființa Supremă, ce nu poate fi definită, se manifestă în cadrul anumitor limite… și că de la Ea vine curentul nesfârșit de clipe trecătoare sau timpul ce durează, materia subtilă sau densă. Ea are atribute infinite și, în același timp, este fără nici un atribut; ea are forme infinite și în același timp este fără formă. În alte țări, oamenii au încercat să-l limiteze pe Dumnezeu într-o definiție. Desigur că și în India oamenii au încercat să-l întruchipeze pe Dumnezeu într-unul sau altul dintre aspectele Lui particulare, dar aceste încercări n-au fost considerate niciodată definitive și nici una dintre ele n-a fost concepută ca singura întruchipare posibilă. De când e lumea, orice indian cu adevărat cucernic a recunoscut că Dumnezeu, în nemărginirea Lui, depășește aspectul particular ce poate fi adevărat pentru cel ce i se închină.

— Ceea ce poate fi valabil pentru înțeleptul cucernic, dar cu ceilalți ce faci? continuă Sucharita.

— Am spus întotdeauna și o spun și acum că, în orice țară, omul ignorant deformează adevărul, răspunse Gora.

— Dar nu cumva în țara noastră această deformare a mers mai departe decât în alte părți? stărui Sucharita.

— S-ar putea să fie așa, răspunse Gora. Dar aceasta, tocmai pentru că India a dorit să recunoască în întregime cele două aspecte opuse: subtilul și concretul, ceea ce este în interior și ceea ce este în exterior, spiritul și trupul. Iar cei ce nu pot cuprinde subtilul se limitează la înțelegerea concretului, și ignoranța lor aplicată la acest aspect poate duce la deformări extraordinare. Dar, orice ar fi, nu

trebuie să renunțăm niciodată la modul grandios, variat și minunat în care a încercat India să realizeze în trup, minte și acțiune, și din toate punctele de vedere, pe Cel ce este Unul, adevărat, atât în forme nesfârșite, cât și fără forme, atât în manifestarea lui materială, cât și în cea spirituală, atât perceput de simțuri, cât și perceput de ființa interioară. Ar fi o nebunie dacă în locul acestei concepții am admite ca unică religie acea combinație seacă, îngustă și lipsită de consistență, dintre teism și ateism, pe care a produs-o Europa secolului al optsprezecelea.

Sucharita rămase câtăva vreme dusă pe gânduri, iar Gora, văzând-o că tace, urmă:

— Să nu crezi că sunt bigot sau că mă număr printre cei care, brusc, au devenit ortodocși; cuvintele mele au alt sens decât cel pe care ei îl atribuie acestor noțiuni. Mintea mea se extaziază în fața profundei și măreței unități pe care am descoperit-o, studiind diferitele manifestări și nenumăratele strădanii ale Indiei. Această descoperire mă face să stau fără șovăire în praful de pe marginea șoselei, alături de cei mai săraci și mai ignoranți oameni din neamul meu. Unii pot înțelege, alții nu pot înțelege mesajul Indiei… dar asta nu schimbă sentimentul meu că sunt una cu toată India și că poporul ei este și al meu; și sunt convins că, prin toți compatrioții mei, spiritul Indiei acționează în taină, dar neîncetat.

La aceste cuvinte, pe care Gora le rostise cu glasul său puternic, pereții și mobilele încăperii prinseră parcă să vibreze. Firește, Sucharita nu putea înțelege semnificația lor deplină, dar primul val al unei iminente realizări pornise cu violență, și Sucharita pricepu că viața nu este limitată la granițele familiei sau ale unei secte; această revelație o copleși cu o forță aproape dureroasă.

Aici, convorbirea lor se sfârși, pentru că pe scară se auziră pași grăbiți și râsete. Paresh Babu și fetele se întorceau acasă, și Satish făcuse una dintre obișnuitele lui pozne.

Când intrară în odaie și dădură cu ochii de Gora, Lolita și Satish deveniră gravi și rămaseră pe loc, iar Labonya ieși grăbită. Satish se apropie tiptil de scaunul lui Binoy și începu să-i șoptească ceva la ureche, iar Lolita își trase un scaun în spatele Sucharitei și se așeză și ea, pe jumătate ascunsă în umbră.

Apoi intră Paresh Babu și spuse:

— Am întârziat puțin. Panu Babu a plecat?

Fiindcă Sucharita nu răspundea, Binoy zise:

— Da, n-a mai putut aștepta.

Iar Gora se ridică și, înclinându-se respectuos în fața lui Paresh Babu, spuse:

— Acum trebuie să plecăm și noi.

— N-am avut plăcerea să stau de vorbă cu dumneata în seara asta, zise Paresh Babu. Sper că o să mai treci pe la noi când vei avea timp.

Tocmai când Gora și Binoy ieșeau pe ușă, apăru doamna Baroda. Amândoi

se înclinară în faţa ei, iar ea strigă:

— Cum? Vreţi să plecaţi?

— Da, răspunse Gora scurt.

Doamna Baroda se întoarse spre Binoy şi-i spuse:

— Dar, Binoy Babu, nu te pot lăsa să pleci; trebuie să rămâi cu noi la cină. De altfel, am ceva să-ţi spun.

Satish, zburdând de bucurie la auzul acestei invitaţii, îl luă pe Binoy de mână şi zise:

— Da, foarte bine, mamă, nu-l lăsa pe Binoy Babu să plece; trebuie să doarmă la noapte cu mine.

Văzând că Binoy ezită, doamna Baroda se adresă lui Gora:

— Trebuie să-l luaţi şi pe Binoy Babu? Aveţi neapărată nevoie de el?

— Oh, nu, nu, deloc, răspunse Gora în grabă. Rămâi, Binoy, eu plec. Şi ieşi repede.

Când doamna Baroda îi ceruse lui Gora consimţământul pentru ca Binoy să rămână, acesta din urmă, fără să vrea, aruncă o privire furişă spre Lolita, care-şi întoarse faţa, zâmbind. Binoy nu se putea supăra pentru micile ei tachinări, totuşi, ele îl înţepau ca nişte ghimpi. După ce se aşeză din nou, Lolita îi zise:

— Binoy Babu, ar fi fost mai cuminte din partea dumitale dacă o luai azi la sănătoasa.

— De ce? întrebă Binoy.

— Pentru că mama are un plan, prin care te va pune într-o situaţie neplăcută, îi explică Lolita. Ne lipseşte un actor în piesa pe care o jucăm la serbarea câmpenească a judecătorului districtual, şi mama s-a gândit să umpli dumneata golul.

— Doamne, Dumnezeule! exclamă Binoy. Niciodată!

— Aşa i-am spus şi eu mamei, zise Lolita râzând. Spuneam că prietenul dumitale nu-ţi va permite niciodată să joci în piesă.

La acest atac, Binoy se crispă şi zise:

— Nu e cazul să discutăm părerea prietenului meu. În viaţa mea n-am jucat teatru… pentru ce m-aţi ales tocmai pe mine?

— Dar noi? Dumneata crezi că toată viaţa am jucat teatru? zise Lolita pe un ton plângăreţ.

În acest moment, reveni doamna Baroda, iar Lolita îi spuse:

— N-are nici un rost să-l rogi pe Binoy Babu să joace în piesă, mamă, dacă nu-l poţi convinge pe prietenul său să-şi dea consimţământul…

— Dar nu e vorba despre consimţământul prietenului meu, interveni Binoy supărat. Pur şi simplu, n-am pic de talent dramatic.

— De asta să nu-ţi faci griji, strigă doamna Baroda. Te învăţăm noi foarte repede. Vrei să spui că fetele mele pot să joace teatru, şi dumneata nu? Ce

absurditate!

Și astfel, Binoy nu mai avu nici o cale de scăpare.

Capitolul XXI

Ieşind din casa lui Paresh Babu, Gora o porni pe stradă. Nu o luă spre casă, cu pasu-i obişnuit, ci se îndreptă agale, absent, spre fluviu. În acea vreme, Gangele şi malurile lui nu fuseseră încă invadate de hidoşenia pe care a adus-o mai târziu lăcomia negustorească. Nu exista calea ferată paralelă cu el, nu existau poduri, iar cerul nopţii de iarnă nu era întunecat de respiraţia încărcată de funingine a unui oraş suprapopulat. În acele zile, apele Gangelui aduceau cu sine, în mijlocul agitaţiei şi al prafului din Calcutta, mesajul păcii, de pe culmile imaculate ale Himalayei.

Mintea lui Gora fusese atât de absorbită până acum de propriile-i preocupări, încât natura nu găsise încă puterea de a-i atrage atenţia. Din lumea ce-l înconjura, el nici măcar nu băgase de seamă ceea ce nu era legat nemijlocit de strădaniile lui.

În seara aceasta însă, mesajul Cerului, întunecimea lui luminată de stele îi pătrunseseră în inimă prin multiple emoţii mărunte. Apa curgea aproape fără valuri. Luminile bărcilor trase la debarcadere se stinseseră, şi în frunzişul des al copacilor de pe celălalt mal părea să se fi strâns întreaga melancolie a pământului. Deasupra acestui tablou veghea planeta Jupiter, precum conştiinţa trează a nopţii.

Până astăzi, Gora trăise izolat, într-o lume a lui, de gândire şi acţiune… acum se petrecea ceva nou.

Oare ce anume? În el se deschidea o punte de legătură cu Natura, iar apa adâncă, întunecată a Gangelui, malurile masive şi negre ale fluviului, cerul nemărginit, învăluit în întuneric, deasupra capului său, îl chemau parcă cu bucurie. Şi Gora simţi cum în noaptea aceea sufletul i se deschisese şi se dăruia tainelor naturii.

Lângă şosea, din parcul ce înconjura birourile, un arbust exotic răspândea spre Gora mireasma neobişnuită a florilor sale şi domolea bătăile inimii lui tulburate, iar fluviul îl ducea departe de lumea muncii neostenite a omului, spre o regiune nevăzută, neexplorată, unde arborii aveau flori minunate şi aruncau umbre pline de taină spre ţărmurile unor ape necunoscute; într-o lume unde, sub cerul curat şi limpede, zilele erau ca privirea sinceră a unor ochi larg deschişi, iar nopţile, ca nişte umbre sfioase tremurând sub pleoapele coborâte.

Gora se simți învăluit într-o intensă armonie suavă ce-l atrăgea în adâncurile necunoscute ale ființei lui. Întreaga lui făptură vibra, copleșită în același timp de valuri de suferință și bucurie. I se părea că în această noapte de toamnă, pe malurile Gangelui, în prezența misterului tainic ce cuprindea universul, uitase cu desăvârșire de existența sa și trăia clipe nemaiîntâlnite… lumina vagă a stelelor îi licărea în ochi, zgomotele nedefinite ale orașului îi sunau în urechi. Pentru că, atâția ani de-a rândul, nu recunoscuse vraja ei, Natura se răzbuna, prinzându-l în mrejele-i fermecate, legându-l strâns de pământ, de apă, de cer și smulgându-l din rutina vieții lui de până acum.

Uluit de starea pe care o trăia, Gora se prăbuși pe treptele unui debarcader părăsit. Șezând pe malul apei, se întrebă iarăși și iarăși ce-o fi însemnând această trăire nouă, ce sens avea și ce loc trebuie să-i dea în planul de viață pe care și-l făurise. Și nici nu știa măcar dacă trebuie să lupte împotriva acestei stări pentru a o depăși.

Dar când își încleștă pumnii, își aduse aminte de privirile întrebătoare ale unor ochi fermecători, blânzi și sfioși, strălucind de inteligență și… în gând, simți atingerea degetelor desăvârșite ale unor mâini. Întreaga lui ființă fu străbătută de fiorii unei bucurii nespuse; toate întrebările și îndoielile se potoliră cu desăvârșire în această trăire profundă din bezna nopții; și se temea să plece din locul unde se afla, ca nu cumva să piardă fericirea câștigată.

În noaptea aceea, când sosi acasă, Anandamoyi îl întrebă:

— De ce-ai întârziat, copilul meu? Cina s-a răcit de tot!

— Oh, nu știu nici eu de ce, mamă! Am stat mult singur pe malul apei.

— N-ai fost cu Binoy?

— Nu, am fost singur.

Anandamoyi rămase uluită, pentru că niciodată Gora nu mai făcuse așa ceva… să mediteze singur pe malul Gangelui până la o oră atât de înaintată! N-avea obiceiul să șadă singur și să gândească în tăcere! Anandamoyi îl urmări în timp ce mânca distrat și observă o oarecare neliniște și emoție în trăsăturile feței lui. După o pauză, îl întrebă domol:

— Ai fost azi la Binoy, nu-i așa?

— Nu, am fost amândoi la Paresh Babu acasă.

Răspunsul o puse pe Anandamoyi pe gânduri, și după o clipă, ea mai riscă o întrebare:

— Te-ai înțeles bine cu toată familia?

— Da, cu unele rezerve, răspunse Gora.

— Îmi închipui că fetele lui n-au nimic împotrivă să iasă cu oricine.

— Absolut nimic.

Altădată, un asemenea răspuns ar fi fost rostit mult mai apăsat. În fața acestui ton neobișnuit, Anandamoyi se simți cu totul dezorientată, cum nu mai

fusese niciodată în fața lui Gora.

A doua zi de dimineață, Gora nu se grăbi, ca de obicei, să se apuce de lucru. Se opri vreme îndelungată în fața ferestrei camerei sale, privind absent spre răsărit. La capătul ulicioarei, pe partea cealaltă a străzii principale, era o școală. În curtea școlii se înălța un bătrân pom de *jambolan*, iar deasupra coroanei lui înfrunzite plutea un văl subțire de ceață, prin care abia pătrundeau razele purpurii ale soarelui ce răsărea. Încet, ceața prinse să se risipească, și săgețile luminoase ale soarelui străpunseră desișul de frunze, ca niște baionete strălucitoare. În stradă începură forfoteala pietonilor și zgomotul circulației.

Deodată, privirile lui Gora fură atrase de câteva siluete: era Abinash împreună cu mai mulți prieteni, venind pe ulicioară spre casa lui. Cu un mare efort izbuti să alunge starea de emoție ce-l cuprinsese ca o vrajă. „Nu, nu se poate!”, își zise cu atâta forță, încât se cutremură ca lovit și ieși în goană din odaie.

Nu-și putea ierta că nu fusese gata la timp ca să-și primească prietenii… aceasta nu i se mai întâmplase. Hotărî să nu mai intre niciodată în casa lui Paresh Babu și să găsească un mijloc pentru a-și alunga orice gând în legătură cu această familie; la nevoie, îl va evita un timp și pe Binoy.

În cursul conversației cu prietenii săi, hotărâră să facă o excursie pe jos, de-a lungul șoselei Grand Trunk. Se învoiră de asemenea să nu-și ia bani cu ei, ci să trăiască numai din pomenile pe care le vor primi.

Gora era plin de entuziasm față de acest plan. O bucurie imensă îl cuprinse la gândul că va scăpa de orice constrângere și că va porni liber la drum. I se părea că simpla idee a acestei aventuri îi eliberase inima din mrejele ce o învăluiseră. Ca un copil care scapă de la școală, Gora plecă aproape gonind de acasă pentru a face rost de cele necesare în vederea excursiei, iar mintea lui era necontenit frământată de ideea că numai munca este o realitate, toate sentimentele ce-l covârșiseră cu atâta putere nefiind decât niște iluzii.

Tocmai în clipa aceea, Krishnadayal intra în casă, ținând în mână un vas cu apă sfințită din Gange, purtând pe umeri un șal pe care erau scrise nume de zei și repetând mantre sfinte. Gora, grăbit cum era, dădu peste el. Îngrozit de ceea ce făcuse, Gora se aplecă să-i atingă picioarele, cerându-i astfel iertare: dar Krishnadayal se feri de el și, spunând iute: „Nu face nimic, nu face nimic!”, se dădu la o parte, convins că atingerea lui Gora distrusese toate efectele băii pe care o făcuse de dimineață în Gange.

Gora nu-și dădea seama că grija lui Krishnadayal de a nu se atinge de nimeni se referea mai ales la el, crezând că exagerările tatălui său se datorează preocupării aproape bolnăvicioase de a evita o eventuală contaminare, prin contactul cu orice om. O ținea la distanță chiar și pe Anandamoyi, soția lui, ca pe o proscrisă, iar pe Mohim abia îl vedea, întrucât acesta era prea ocupat. Singurul membru al familiei cu care avea oarecare legătură era nepoata lui, Sasi, pe care o

învăța texte sanscrite și ritualul corect al cultului.

De aceea, când Krishnadayal se dădu speriat la o parte, Gora se mărgini să zâmbească de mentalitatea tatălui său. De altfel, datorită purtării lui, se înstrăinase încetul cu încetul de el și, cu toate că nu era de acord cu obiceiurile nedogmatice ale lui Anandamoyi, își concentrase întreaga afecțiune asupra mamei sale.

După ce-și isprăvi micul dejun, Gora își puse într-o boccea un rând de schimburi. Apoi, luându-și bocceaua în spinare, se duse la Anandamoyi și-i spuse:

— Mamă, dă-mi voie să plec câteva zile de acasă!

— Unde, copilul meu? întrebă ea.

— Nu știu nici eu precis, îi răspunse Gora.

— Ai ceva de lucru pe undeva?

— Nu, nu în sensul obișnuit al cuvântului. Pur și simplu vreau să călătoresc.

Văzând că Anandamoyi tace, Gora, speriat, o imploră:

— Mamă, nu cumva să zici „nu”. Mă cunoști destul de bine. Nu trebuie să te temi că devin ascet și că plec pentru totdeauna! Nu pot să stau departe de dumneata mai mult de câteva zile. Asta o știi prea bine, nu-i așa?

Niciodată nu-și exprimase Gora atât de răspicat dragostea pentru mama lui. Și chiar și acum, după ce o făcu, se simți oarecum stingherit.

Anandamoyi, deși încântată în sinea ei, își dădu seama că se petrece ceva neobișnuit și, pentru a-i ușura situația, îi spuse:

— Merge și Binoy cu tine, nu-i așa?

— Vezi cum ești, mamă? Dacă nu e Binoy să ți-l păzească pe Gora, crezi că o să ți-l fure cineva. Binoy nu merge cu mine și am să te vindec de această încredere superstițioasă în el, întorcându-mă sănătos, voinic, chiar dacă n-o să fie el ca să mă ocrotească!

— Dar ai să-mi dai vești despre tine? zise Anandamoyi.

— Mai bine împacă-te cu gândul că nu vei avea nici o știre de la mine; și – cine știe – poate că vei primi chiar o veste. Nimeni n-are să ți-l fure pe Gora… fii pe pace. Și-apoi, nici nu e cine știe ce comoară, cum îți închipui dumneata! Dacă cineva râvnește la această boccea, am să i-o dăruiesc și am să mă întorc acasă… n-am s-o apăr cu prețul vieții mele, poți fi convinsă!

Gora se aplecă până la pământ și șterse praful de pe picioarele lui Anandamoyi, iar ea îl binecuvântă, sărutându-și degetele cu care îi atinse capul. Dar nu încercă să-l convingă să renunțe la planul lui. Niciodată nu se opunea vreunei acțiuni a lui Gora numai pentru că ei îi producea suferință sau pentru că se temea de vreun pericol imaginar. De-a lungul vieții, trecuse prin multe greutăți și primejdii și cunoștea lumea din afara căminului ei. Anandamoyi nu știa ce-i teama. Dar de data aceasta era speriată, nu pentru că i s-ar fi putut întâmpla ceva rău lui Gora, ci pentru că ghicise, încă de astă-noapte, că băiatul ei trece printr-o criză de

conştiinţă, şi era convinsă că acesta era motivul plecării lui neaşteptate.

Tocmai când Gora ieşea în stradă cu bocceaua în spinare, apăru Binoy, ţinând în mână, cu cea mai mare grijă, doi trandafiri de un roşu închis.

— Binoy, zise Gora, în curând voi vedea dacă eşti o pasăre aducătoare de noroc sau de ghinion.

— Pleci într-o călătorie? întrebă Binoy.

— Da.

— Încotro?

— Ecoul răspunde şi el „încotro”! zise Gora râzând.

— Alt răspuns mai bun n-ai?

— Nu. Du-te la mama, ea are să-ţi spună totul. Acum trebuie s-o iau din loc.

Şi, zicând acestea, Gora o porni cu paşi grăbiţi.

Intrând în camera lui Anandamoyi, Binoy se aplecă şi aşeză cei doi trandafiri la picioarele ei. Anandamoyi îi ridică şi-l întrebă:

— De unde-i ai, Binoy?

Binoy, fără a-i da un răspuns precis, zise:

— Ori de câte ori primesc un lucru de preţ, vreau să-l pun la picioarele dumitale, în semn de admiraţie. Dar parcă eşti îngrijorată, mamă?

— Ce te face să crezi? întrebă Anandamoyi.

— Pentru că ai uitat să-mi oferi obişnuita frunză de betel, zise Binoy.

Anandamoyi îi dădu frunza de betel, şi încetul cu încetul, conversaţia se înfiripă. Binoy fu incapabil să-i dea vreo lămurire în legătură cu călătoria fără ţel a lui Gora. Dar, în cursul conversaţiei, când Anandamoyi îl întrebă dacă nu cumva îl dusese în ajun pe Gora la Paresh Babu, el îi povesti cu de-amănuntul tot ce se petrecuse, iar ea ascultă cu încordare fiece cuvânt.

La plecare, Binoy îi spuse:

— Mamă, după ce ai primit omagiul veneraţiei mele, îmi îngădui să iau florile ce au primit binecuvântarea dumitale?

Anandamoyi râse şi-i dădu lui Binoy cei doi trandafiri. Pricepuse că florile se bucurau de atâta preţuire nu numai din cauza frumuseţii lor… şi că aveau pentru el o valoare mai profundă.

După ce Binoy plecă, ea se gândi mult la cele ce auzise şi se rugă fierbinte lui Dumnezeu ca Gora să nu fie nefericit şi să nu se întâmple nimic ce ar putea vătăma prietenia lui cu Binoy.

Capitolul XXII

Cei doi trandafiri îşi aveau povestea lor.

În seara din ajun, când Gora plecase singur din casa lui Paresh Babu, bietul Binoy rămăsese într-o mare încurcătură. Pricina era propunerea de a juca în piesa de teatru ce urma să fie prezentată la serbarea judecătorului.

Lolita, pe care piesa nu o entuziasma prea mult, ba chiar o plictisea, dorea însă cu înfocare să-l atragă şi pe Binoy. Nu-l putea suferi pe Gora şi voia să facă din Binoy o unealtă pentru a-l contraria pe Gora. Nici ei nu-i era clar de ce o enerva gândul că Binoy este influenţat de prietenul său; dar, indiferent de motive, simţea că nu va răsufla uşurată decât după ce-l va elibera pe Binoy din această robie.

Aşa că, mişcându-şi capul cu subînţeles, îi zise:

— Ai putea spune ce-ţi displace în piesa noastră, domnule?

— Nu zic că piesa e proastă, răspunse Binoy, dar ce mă supără este că se joacă în casa judecătorului.

— Asta e părerea dumitale sau a altcuiva?

— Nu sunt de vină dacă uneori expun şi părerile altora, zise Binoy, şi de altfel să ştii că ele nu se pot tălmăci uşor. Poate n-o să mă crezi, dar câteodată eu îmi exprim părerile prin cuvintele mele, iar alteori, prin cuvintele altuia.

Lolita se mulţumi să zâmbească, fără a mai spune nimic, dar peste câteva clipe zise:

— Prietenul dumitale Gourmohan Babu îşi închipuie, cred, că e un mare eroism să disprețuiești invitaţia unui judecător… Îţi pare că aceasta e o tactică de luptă împotriva englezilor?

— Nu ştiu ce crede prietenul meu, dar în ceea ce mă priveşte, sunt convins că da, îi răspunse Binoy cam iritat. Vrei să spui că nu e o metodă de luptă? Cum să ne afirmăm respectul faţă de noi înşine dacă nu renunţăm la supunerea faţă de cei ce-şi închipuie că ne onorează făcându-ne un semn cu degetul mic?

Lolita era din fire orgolioasă şi-i plăcea să-l audă pe Binoy vorbind despre importanţa respectului de sine; dar, dându-şi seama că argumentele ei erau slabe, continuă să-l înţepe pe Binoy cu aluzii răutăcioase.

— Uite ce este, îi spuse în cele din urmă Binoy. Nu văd pentru ce-ţi

continui pledoaria. De ce nu spui, pur și simplu, „Aș vrea să joci în piesă”? În cazul acesta, ca să-ți fac pe plac, aș accepta, poate, să-mi sacrific convingerile.

— Auzi vorbă! exclamă Lolita. Cum aș putea spune așa ceva? Dacă convingerea dumitale este fermă, cum ai putea acționa împotriva ei numai pentru că te rog eu? Cu condiția, firește, ca această convingere să fie cu adevărat a dumitale!

— Fie cum zici dumneata, zise Binoy. Să admitem că n-am păreri proprii… Dar dacă nu-mi dai voie să le sacrific de dragul dumitale, lasă-mă cel puțin să mă declar învins de argumentele dumitale și să consimt să joc în piesă.

În acest moment, doamna Baroda intră în cameră. Binoy se ridică și zise:

— Vreți să-mi spuneți, vă rog, ce-am de făcut ca să-mi joc bine rolul?

— Nu trebuie să-ți bați capul cu nimic, răspunse doamna Baroda triumfătoare. Avem noi grijă să-l interpretezi bine. Tot ce ai de făcut este să vii regulat la repetiții.

— Perfect! Iar acum am să mă retrag.

— Oh, nu, trebuie să cinezi cu noi, spuse doamna Baroda.

— Vă rog să mă scuzați, dar…

— Nu, Binoy Babu, rămâi în seara asta la noi, stărui doamna Baroda.

Binoy rămase la masă, dar nu se simți în largul lui, ca de obicei. Sucharita era și ea foarte tăcută și absorbită de gândurile ei. Nu se amestecă nici când Lolita căută să-l convingă pe Binoy, ci se ridică și ieși să se plimbe pe verandă. Avea impresia că firul legăturii dintre ea și Binoy se rupsese.

Când Binoy își luă rămas-bun de la Lolita, privi chipul ei serios și zise:

— Ästa-i norocul meu! M-am dat bătut, și tot nu sunt pe placul dumitale.

Fata întoarse capul și nu-i răspunse.

Lolita nu plângea ușor, dar în seara aceea simți că, fără să vrea, ochii i se umpleau de lacrimi. De ce oare? Se străduise să-l rănească pe Binoy, și, până la urmă, tot pe ea o durea?

Cât timp refuzase să joace în piesă, Lolita stăruise cu îndârjire, dar imediat ce el acceptă, tot entuziasmul îi pieri. Argumentele împotriva participării lui luau proporții tulburătoare în mintea ei și o chinuia gândul că Binoy n-ar fi trebuit să accepte numai pentru că-l rugase ea. Ce importanță avea rugămintea ei? Să fi cedat numai din politețe?… Parcă după politețea lui tânjea ea!

Pentru ce îi părea rău acum că se lăsase convins? Nu-și dăduse toată osteneala să-l atragă în piesă? Ce drept avea să fie supărată pe el pentru că cedase în fața stăruințelor ei, chiar dacă o făcuse numai din politețe? Un lucru era neîndoielnic: Lolita era torturată de acea întâmplare și avea mustrări de conștiință, mult mai mult decât ar fi fost firesc să fie.

Altădată, când era tulburată, își căuta mângâiere la Sucharita, dar în seara asta nu se duse la ea; nu pricepea de ce-i bate inima atât de tare și de ce lacrimile

stau gata să izvorască.

A doua zi de dimineață, Sudhir îi aduse Labonyei un buchet de flori; în el erau și doi trandafiri roșii, pe care Lolita îi scoase numaidecât. Când i se ceru explicația acestui gest, ea răspunse:

— Nu pot vedea boboci atât de frumoși striviți ca într-un pământuf. E o sălbăticie să legi la un loc atâtea flori! Și, dezlegând buchetul, puse florile în diferite vaze din cameră.

Satish, care intră în cameră ca o vijelie, o întrebă:

— Didi, de unde ai florile astea?

Fără a-i răspunde, Lolita îl întrebă la rândul ei:

— Azi nu te duci pe la prietenul tău?

Până în clipa aceea, Satish nu se gândise la Binoy, dar când îi auzi numele, începu să zburde zicând:

— Da, sigur că da! Și ar fi vrut să plece numaidecât.

— Cum vă petreceți timpul când sunteți împreună? întrebă Lolita ținându-l în loc.

— Povestim, îi răspunse Satish scurt.

— Ascultă, Satish, de ce nu i-ai dărui și tu ceva? urmă Lolita. El îți dă atâtea poze!

Binoy decupase diferite ilustrații din reviste englezești, iar Satish își alcătuise un album din ele. Era atât de pasionat să umple toate filele albumului încât, cum vedea o poză, chiar și într-un volum prețios, îl furnicau degetele s-o taie. Ceea ce îi și atrăsese multe ocări din partea surorilor sale.

Și iată că afla acum – ca o revelație neașteptată și neplăcută – că darurile trebuie să fie reciproce. Îi venea foarte greu să se împace cu gândul că ar putea să se despartă de vreunul dintre obiectele lui dragi, pe care le păstra cu atâta grijă într-o veche cutie de tablă; de aceea pe față i se așternu o expresie de spaimă. Lolita îl ciupi de obraz și-i spuse râzând:

— Lasă, nu te necăji, Satish. Iată, dă-i aceşti doi trandafiri.

Încântat că problema darului se soluționase atât de ușor, Satish plecă cu florile la prietenul său. Îl întâlni chiar pe stradă și, cum îl zări, începu să strige:

— Binoy Babu, Binoy Babu! Apoi, ascunzând trandafirii sub haină, zise: Ghici, ce am aici pentru dumneata?

După ce Binoy se dădu, ca de obicei, bătut, Satish scoase cei doi boboci roșii.

— Oh, ce frumoși sunt! exclamă Binoy. Dar Satish Babu, nu cred că sunt ai tăi, nu-i așa? Sper să nu încap pe mâna poliției pentru deținerea unor lucruri furate!

Brusc, Satish fu cuprins de îndoieli: nu știa dacă putea afirma că florile erau ale lui; de aceea, după ce stătu o clipă pe gânduri, zise:

— Firește că nu-s ai mei! Mi i-a dat Lolita, să ți-i dăruiesc.

După ce se lămuriră, Binoy își luă rămas-bun și-i făgădui lui Satish că va trece după-amiază pe la ei.

Binoy nu putuse uita durerea pe care i-o provocaseră cuvintele Lolitei în seara din ajun. Cum nu era certăreț din fire, vorbele ei tăioase îl găsiseră nepregătit. La început, o considerase pe Lolita ca un fel de umbră a Sucharitei, dar în ultima vreme se simțea lângă ea ca un elefant furios care nu poate scăpa din hățul celui ce-l mână. Nu se gândea tot timpul decât cum să fie, cât de puțin, pe placul Lolitei și să găsească astfel un pic de liniște. Dar după ce se întorsese acasă, cuvintele ei înțepătoare și ironice îi reveneau în minte stăruitor, așa încât adormi foarte greu.

„Nu sunt decât umbra lui Gora. N-am păreri proprii… Așa crede Lolita și mă disprețuiește din cauza asta, dar se înșală.” Frământat de aceste gânduri, căuta mereu alte argumente împotriva lor. Dar argumentele nu-i erau de nici un folos, fiindcă Lolita nu-l învinuise niciodată pe față, ci se mulțumise cu aluzii, nedându-i prilej de a se apăra. Binoy avea răspunsuri la toate atacurile ei, dar nu avusese nici când și nici de ce să le rostească. Lucru care îl supăra din cale afară. Și apoi, culmea era că, după ce se dăduse bătut, Lolita nu păruse defel încântată. Se simțea din ce în ce mai tulburat. „Să fiu oare atât de demn de dispreț?”, se întreba amărât.

Când află de la Satish că Lolita îi trimisese trandafirii pe această cale ocolită, bucuria îl copleși. Era ca o ofrandă de pace, un semn că se predă. În primul moment, se gândise să ducă florile acasă, dar în cele din urmă hotărâse să le sfințească, punându-le la picioarele lui Anandamoyi.

În seara aceleiași zile, când Binoy sosi la Paresh Babu, o găsi pe Lolita repetând cu Satish lecțiile pentru a doua zi.

Primele cuvinte ale lui Binoy au fost:

— Roșu e culoarea războiului; florile împăcării trebuie să fie albe!

Lolita se uită la el nedumerită, ca și cum n-ar fi înțeles ce voia să spună. Dar Binoy scoase de sub șal un buchet de flori de leandru și i-l oferi spunându-i:

— Oricât ar fi de frumoși trandafirii dumitale, ei au o nuanță de mânie. Florile pe care ți le ofer eu, firește, nu se pot asemui cu ei ca frumusețe. Merită totuși să le primești, pentru că poartă haina albă a smereniei.

— Despre ce flori vorbești? Care flori ale mele? întrebă Lolita, roșind până-n vârful urechilor.

— Să mă fi înșelat? se bâlbâi Binoy încurcat. Satish Babu, ale cui erau florile pe care mi le-ai dat?

— Cum, Lolita? Nu mi-ai spus tu să i le dau? răspunse Satish contrariat.

— Cui ți-a spus să le dai? îl întrebă Binoy.

— Dumitale, bineînțeles.

Lolita, roșind și mai tare, îl îmbrânci pe Satish și-i spuse:

— În viața mea n-am văzut un prost ca tine! N-ai cerut tu florile ca să i le dai lui Binoy Babu, în schimbul pozelor pe care ți le-a dăruit?

— Da, e adevărat, dar tu mi-ai spus să i le dau! strigă Satish cu desăvârșire năucit.

Lolita își dădu seama că acest schimb de cuvinte cu Satish nu făcea decât să-i întărească lui Binoy convingerea că ea îi trimisese florile și că nu voia ca el s-o știe.

— Nu fi supărată, Lolita, zise Binoy. Să zicem că m-am înșelat și că florile nu sunt din partea dumitale. Dar dă-mi voie să-ți spun că florile mele au un scop bine definit: ele reprezintă simbolul păcii dintre noi, împăcarea după ceartă.

Lolita însă îl întrerupse, întorcând furioasă capul spre el:

— Când ne-am certat noi și despre ce împăcare vorbești?

— Vasăzică totul, de la început până la sfârșit, n-a fost decât o amăgire a mea? exclamă Binoy. N-a fost ceartă, n-au fost nici flori și nici împăcare! După câte văd, nu numai că mi-am închipuit cu totul greșit că un obiect strălucitor e de aur, ci, pur și simplu, obiectul strălucitor nici n-a existat! Oare nu a existat nici propunerea dumitale să joc în piesa de teatru?…

— Da, aceea a fost reală, interveni Lolita. Dar cine s-a certat din pricina ei? Ce te face să crezi că am pus la cale o conspirație ca să-ți forțez consimțământul? Ai acceptat, și eu am fost mulțumită, atâta tot! Dar dacă aveai motive serioase să nu joci în piesă, pentru ce ai acceptat, indiferent de persoana care ți-a cerut-o?

Acestea fiind spuse, Lolita părăsi odaia. Totul îi ieșise pe dos! Chiar în dimineața aceea, hotărâse să-i mărturisească lui Binoy că-i pare rău că stăruise și că, dacă nu vrea, nimeni nu-l silește să joace în piesă. Și iată unde se ajunsese…

La rândul său, Binoy crezuse că Lolitei nu-i trecuse supărarea pentru că refuzase la început și că tot mai era mânioasă crezând că, deși aparent capitulase, în sinea lui ar fi preferat să nu joace. Îi părea foarte rău că Lolita luase totul în serios și se hotărî să nu mai ridice nici o obiecție, nici măcar în glumă, și să-și interpreteze rolul cu atâta dăruire și iscusință, încât nimeni să nu-l poată învinui de indiferență.

Din zorii zilei, Sucharita ședea singură în camera ei, încercând să citească *Imitația lui Hristos*[45]. În dimineața aceea nu se ocupă de îndeletnicirile ei obișnuite. Din când în când însă gândurile îi fugeau, și paginile cărții se acopereau parcă de ceață; atunci, încordându-și puterile, se căznea să urmărească cu atenție textul, nevrând să-și recunoască slăbiciunea.

La un moment dat, i se păru că aude glasul lui Binoy; fără să se gândească ce face, puse cartea pe masă și se ridică să meargă în camera de primire. Dar mânioasă pe sine că acordă atât de puțin interes lecturii, luă cartea și se așeză din nou, astupându-și urechile cu palmele pentru a nu fi tulburată de zgomotele ce i-ar

putea abate atenția.

Cum se mai întâmplase ca, împreună cu Binoy, să vină în vizită și Gora, Sucharita se întreba fără să vrea dacă nu cumva și de data aceasta veniseră amândoi. Spera că venise și Gora, dar îi era teamă că Binoy sosise singur.

În timp ce mintea îi era preocupată de aceste gânduri, în odaie intră Lolita.

— Ce este, ce s-a întâmplat, scumpa mea? exclamă Sucharita văzându-i fața.

— Nimic! răspunse Lolita clătinând din cap.

— Unde ai fost tot timpul? stărui Sucharita.

— A venit Binoy Babu, zise Lolita. Cred că vrea să-ți vorbească.

Sucharita nu avu curajul să întrebe dacă Binoy venise singur ori ba. Dar dacă ar fi venit cu cineva, Lolita i-ar fi spus-o, desigur. Totuși, mai spera… așa că plecă din odaie, hotărâtă să-și facă datoria de gazdă și să renunțe la constrângerea pe care singură și-o impusese (de a citi cartea). Dar, înainte de a ieși, o mai întrebă pe Lolita:

— Nu vii și tu?

— Du-te mai întâi tu, am să vin și eu mai târziu, îi răspunse Lolita cam iritată.

Când Sucharita intră în camera de primire, dădu cu ochii de Binoy și de Satish, care stăteau de vorbă.

— Tata nu e acasă, dar se întoarce numaidecât. Mama a plecat cu Labonya și cu Lila la profesorul nostru ca să-și învețe rolurile. A lăsat vorbă că dacă vii, să te rugăm s-o aștepți.

— Dumneata nu joci în piesă? întrebă Binoy.

— Dacă toată lumea ar juca, cine ar mai fi spectator? răspunse Sucharita.

De obicei când Binoy și Sucharita erau împreună, găseau întotdeauna subiect de conversație. De data aceasta însă, parcă între ei se afla un obstacol care-i împiedica să vorbească nestingheriți. Sucharita intrase în odaie hotărâtă să nu deschidă subiectul obișnuit: Gora. Lui Binoy de asemenea îi venea greu să-i pomenească numele, închipuindu-și că și restul familiei, la fel ca Lolita, îl consideră, poate, un fel de satelit al prietenului său.

După câteva fraze convenționale adresate lui Binoy, negăsind altă cale de scăpare, Sucharita se apucă să discute cu Satish despre calitățile și defectele albumului său. Criticând metoda lui de a-și așeza pozele, izbuti să-l înfurie pe Satish, care, enervat, începu s-o contrazică, țipând cu vocea-i ascuțită.

Între timp, Binoy se uita nemângâiat la buchetul său de flori de leandru care zăcea pe masă și, ca omul cu orgoliul rănit, își spunea în gând: „Lolita ar fi trebuit măcar din politețe să primească florile”.

Deodată se auziră pași, și Sucharita tresări de spaimă când îl văzu intrând pe Haran. Rămase cu o expresie speriată, și când Haran își aținti privirile asupra ei,

roşi.

În timp ce se aşeză, Haran se întoarse spre Binoy:

— Prietenul dumitale, Gora Babu, n-a venit azi?

— De ce să vină? răspunse Binoy enervat de această întrebare inutilă. Aveai nevoie de el?

— Sunt obişnuit să vă văd întotdeauna împreună, răspunse Haran. De aceea te-am întrebat.

Binoy era atât de supărat, încât, de teamă să nu se dea de gol, zise brusc:

— Nu e în Calcutta.

— Îmi închipui că a plecat să-şi propovăduiască credinţa, zise ironic Haran.

Binoy simţi că se înfurie şi mai tare, dar tăcu.

Sucharita ieşi din odaie fără a spune o vorbă. Haran se ridică imediat şi o urmă. Dar Sucharita plecă atât de repede, încât el n-o mai putu ajunge din urmă. Enervat, o strigă:

— Sucharita, am să-ţi spun ceva.

— Nu mă simt bine azi, răspunse Sucharita şi intră în camera ei, încuind uşa.

În sfârşit apăru şi doamna Baroda, care-l pofti pe Binoy în odaia vecină, pentru a-i da îndrumările necesare în legătură cu rolul său în piesă. Când, după această scurtă întrevedere, Binoy reveni în odaia de primire, observă că florile lui dispăruseră de pe masă.

În seara aceea, Lolita nu luă parte la repetiţie.

Sucharita, la rândul ei, rămase în cameră cu *Imitaţia lui Hristos* în mână şi cu privirile pierdute în întunericul de afară.

I se părea că o ţară necunoscută, minunată îi apăruse în faţa ochilor ca o vrajă, ceva ce nu semăna cu nici una dintre experienţele vieţii ei de până atunci. Pe cer, ghirlande de stele îşi împrăştiau lumina, alungând bezna nopţii. Inima i se umplu de teamă şi de emoţie în faţa misterului ce învăluia lumea şi depăşea puterea ei de înţelegere.

„Cât de neînsemnată mi-a fost viaţa până acum”, îşi zise ea. „Tot ceea ce era sigur, azi îmi apare îndoielnic, şi munca mea de zi cu zi, lipsită de sens. Poate că în acea împărăţie mistică, cunoaşterea este desăvârşită, iar orice trudă nobilă şi adevărata semnificaţie a vieţii vor fi, în cele din urmă, revelate. Cine m-a adus oare în faţa portalului tainic al acestui ţinut minunat, necunoscut şi cutremurător? De ce-mi bate inima? De ce trupul nu mă ajută când încerc să înaintez?”

45 Carte religioasă anonimă, atribuită călugărului Thomas à Kempis, foarte răspândită în mediile catolice

Capitolul XXIII

Câteva zile, Sucharita îşi petrecu vreme îndelungată în rugăciune. Avea din ce în ce mai multă nevoie de ajutorul lui Paresh Babu. Într-o zi, când Paresh Babu stătea şi citea singur în camera lui, Sucharita intră şi se aşeză tăcută lângă el. Paresh Babu puse cartea pe masă şi o întrebă:

— Ce-i cu tine, scumpa mea Radha?

— Nimic, tată, îi răspunse Sucharita şi începu să aşeze cărţile de pe masa de scris, deşi toate erau perfect rânduite. Apoi, după câteva clipe, spuse: Tată, de ce nu-mi mai citeşti cu glas tare, cum aveai obiceiul?

— Pentru că eleva mea a absolvit şcoala, zise Paresh Babu cu afecţiune. Acum poţi să înţelegi lucrurile şi fără îndrumarea mea.

— Ba nu. Nu înţeleg nimic, tată! protestă Sucharita. Aş vrea să citim împreună, ca altădată.

— Fie, consimţi Paresh Babu. Vom începe de mâine.

— Tată, zise brusc Sucharita după o scurtă tăcere, de ce nu mi-ai explicat nimic din tot ce a spus deunăzi Binoy Babu despre caste?

— Ştii bine, fetiţă dragă, răspunse Paresh Babu, că întotdeauna am dorit ca voi, fetele mele, să judecaţi singure şi să nu adoptaţi pur şi simplu părerile mele sau ale altcuiva, fără să le fi analizat cu discernământul vostru. A lămuri cuiva o problemă înainte ca ea să se fi pus în mintea acelei fiinţe este ca şi cum ai da de mâncare unui om căruia nu-i e foame; rezultatul va fi o indigestie. Dar ori de câte ori îmi vei pune o întrebare, sunt gata să-ţi spun tot ce ştiu despre acel subiect.

— Bine! Atunci îţi pun o întrebare, zise Sucharita. De ce condamnăm noi, brahmoiştii, deosebirile de castă?

— Dacă o pisică şade şi mănâncă alături de un om, nu se supără nimeni, începu Paresh Babu; dar dacă anumiţi oameni intră în odaia unde mănâncă unii, toate bucatele vor fi aruncate! Cum poţi să nu condamni sistemul castelor, care a dus la o asemenea disprețuire şi la o asemenea jignire a omului? Dacă asta nu-i o nelegiuire, nu ştiu ce mai poate fi! Oamenii care îi pot disprețui atât de mult pe semenii lor nu se vor ridica niciodată la adevărata noblețe, fiindcă, la rândul lor, vor fi şi ei disprețuiţi de alţii.

— Decăderea în care se află azi societatea noastră a oferit un teren prielnic

pentru multe greșeli, zise Sucharita repetând vorbele rostite de buzele lui Gora, și aceste greșeli au pătruns în toate aspectele vieții noastre. Dar este oare un motiv pentru a condamna realitatea societății noastre, ca atare?

— Ți-aș fi putut răspunde, îi spuse Paresh Babu cu blândețea-i obișnuită, dacă aș ști unde să găsesc această realitate. Dar ceea ce văd cu adevărat în fața ochilor în țara noastră este această aversiune a omului față de om și modul cum îi împarte și subîmparte ea pe compatrioții noștri. În asemenea împrejurări, cum pot să-mi caut mângâierea într-o „realitate" ca atare, când, de fapt, ea este imaginară?

— Dar, întrebă Sucharita repetând din nou ca un ecou cuvintele lui Gora, nu este oare unul dintre ultimele adevăruri ale țării noastre că toți oamenii trebuie priviți cu imparțialitate?

— Această viziune fără părtinire, zise Paresh Babu, a fost o realizare pur intelectuală: inima nu a participat. În această atitudine nu încăpeau nici iubirea și nici ura, ea depășea simpatiile și antipatiile. Dar inima omului nu-și poate găsi liniștea într-o abstracție ce nu răspunde nici uneia dintre cerințele ei. Astfel, deși teoretic există egalitate între concetățenii noștri, vedem totuși că celor care fac parte dintr-o castă inferioară nu le este îngăduit nici măcar să intre în templul închinat Celui de Sus. Când egalitatea nu se respectă nici în lăcașul Domnului, ce importanță are dacă ideea egalității se află sau nu se află în filosofia noastră?

Tăcută, Sucharita reflectă asupra cuvintelor lui Paresh Babu, căutând să le înțeleagă, și, în cele din urmă, întrebă:

— Spune-mi, tată, de ce n-ai explicat aceste lucruri și lui Binoy Babu și prietenului său?

Paresh Babu zâmbi și-i răspunse:

— Ei nu pot înțelege, nu pentru că le-ar lipsi inteligența, ci aș putea spune mai degrabă pentru că sunt prea deștepți și nu vor să înțeleagă. Ei preferă să explice altora teza lor! Odată, când se va trezi în ei dorința de a înțelege aceste lucruri și de a le privi prin prisma adevărului suprem – adică prin prisma dreptății –, nu vor avea nevoie de inteligența mea pentru a găsi explicația. În momentul de față, amândoi se încăpățânează să privească lucrurile dintr-un alt punct de vedere, și nici unul dintre argumentele mele nu le poate fi de folos.

Deși Sucharita urmărise cu respect expunerea lui Gora, suferea din pricină că aveau concepții diferite și nu putea accepta în liniște concluziile lui. Acum, în timp ce vorbea Paresh Babu, conflictul ei intim n-o mai chinuia. Nu admitea că Gora sau Binoy sau orice altă ființă ar putea înțelege oricare problemă de pe lume mai bine decât Paresh Babu. Ba mai mult decât atât, se supăra fără să știe de ce pe oricine n-avea aceleași păreri cu el. În ultima vreme însă, se pomenise că ascultă părerile lui Gora fără a le respinge cu disprețul ei obișnuit. Tocmai de aceea, inima ei căuta cu nesaț adăpost sub aripa ocrotitoare a lui Paresh Babu, ca în copilărie.

Se ridică de pe scaun și se apropie de ușă; se întoarse însă și, punând mâna

pe speteaza scaunului pe care ședea Paresh Babu, îl rugă:

— Tată, mă lași să stau lângă dumneata în timpul meditației de astă-seară?

— Firește, scumpa mea, îi răspunse Paresh Babu.

Mai târziu, Sucharita se retrase în camera ei, închise ușa și se strădui să respingă toate ideile susținute de Gora.

Iată însă că deodată îi apăru chipul lui Gora, strălucind de convingere și certitudine, și Sucharita își zise: „Cuvintele lui Gora nu sunt doar simple vorbe, sunt Gora însuși. Cuvântul lui Gora are formă și mișcare, are viață, este plin de forța credinței și de durerea dragostei lui pentru țara noastră. Părerile lui nu pot fi nimicite dacă le combați. Ele reprezintă însuși omul… și încă un om cu totul neobișnuit”.

N-o lăsa inima să se ridice împotriva lui pentru a-l combate. În sufletul Sucharitei se dădea o luptă cumplită. Lacrimile o năpădiră. Faptul că Gora era cel care o adusese în această stare și că o părăsise fără nici o mustrare de conștiință o durea – și această durere în suflet o făcea să-i fie rușine de ea însăși.

Capitolul XXIV

Se hotărâse ca Binoy să recite într-o manieră dramatică poemul *Puterea muzicii* de Dryden46, iar fetele, în costume de epocă, să prezinte tablouri vivante, care să ilustreze subiectul poemului. Tot ele aveau să și cânte și să recite poezii în limba engleză.

Doamna Baroda îl încredinţase în repetate rânduri pe Binoy că-l vor ajuta să se pregătească până în ziua serbării. Câțiva prieteni care știau bine englezește îi făgăduiseră și ei sprijinul, căci ea nu cunoştea bine limba engleză. Dar când începură repetițiile, acei prieteni rămaseră uimiți. Binoy știa să recite atât de bine, încât doamna Baroda fu lipsită de plăcerea de a-l vedea pe nou-venit în postură de învățăcel. Cei care până atunci nu-i acordaseră o prețuire deosebită lui Binoy își schimbară cu totul părerea când văzură cât de bine cunoștea limba engleză. Haran îl rugă să colaboreze la gazeta lui, iar Sudhir stărui să țină câteva conferințe în limba engleză la Asociația Studenților.

Cât despre Lolita, ea era într-o stare de spirit stranie. Pe de o parte, era mulţumită că Binoy n-avea nevoie de ajutorul nimănui, pe de alta era revoltată la gândul că Binoy, conștient de capacitatea lui, se va împăuna că n-are ce învăța de la nimeni.

De fapt, Lolita nu era în stare să spună precis ce anume ar fi dorit de la Binoy și cum și-ar fi putut redobândi liniștea sufletească. Nemulţumirea ei se manifesta în toate fleacurile, și ținta săgeților ei era mereu Binoy. Dar își dădea seama că nu se purta nici leal și nici politicos față de el și suferea din pricina aceasta. Ar fi vrut să se stăpânească, dar, la cel mai mic pretext, resentimentul punea stăpânire pe ea și izbucnea iar fără nici un rost, neputând să-și explice nici sieși propria-i purtare.

Mai întâi îl chinuise pe Binoy până când consimțise să ia parte la spectacol, acum îl șicana ca să se retragă. Dar cum putea el da înapoi, fără a le răsturna toate planurile? Și apoi, Binoy părea să fie mândru de noile talente pe care și le descoperise.

În cele din urmă, într-o bună zi, Lolita îi spuse mamei sale:

— Eu nu mai pot juca în piesa asta!

Doamna Baroda, cunoscându-și bine fata, o întrebă înspăimântată:

— Ce este? Ce ți s-a întâmplat?

— Nu mai pot și pace! repetă Lolita.

Într-adevăr, din clipa în care s-a văzut că Binoy n-avea ce învăța, Lolita n-a mai vrut să-și recite poezia sau să-și repete rolul dacă el era de față. Învăța singură, spre nemulțumirea partenerelor ei, dar cum nu se lăsa convinsă, până la urmă toți au cedat și repetițiile au continuat fără ea.

În ultimul moment însă, când Lolita își exprimă intenția de a nu mai apărea pe scenă, mama ei rămase uluită. Știind prea bine că orice ar fi spus sau orice ar fi făcut nu ar fi fost de nici un folos, se văzu silită să apeleze la ajutorul lui Paresh Babu.

Când era vorba de lucruri lipsite de importanță, el nu intervenea niciodată în preferințele sau în aversiunile fetelor lui. Totuși, în cazul acesta, fiindcă își luaseră angajamente ferme față de judecător și nu mai era timp să se găsească o altă soluție, Paresh Babu o chemă pe Lolita și, punând mâna pe capul ei, zise:

— Lolita, nu crezi că ar fi urât dacă te-ai retrage acum?

— Nu pot să particip, tată, zise Lolita abia înfrângându-și plânsul. E peste puterile mele.

— Nu-i vina ta dacă nu faci față perfect, zise Paresh Babu, dar dacă nu apari deloc, e într-adevăr urât din partea ta.

Lolita coborî privirile în pământ, pe când tatăl ei continuă:

— Draga mea, un angajament odată luat trebuie dus până la capăt. Nu mai e momentul să dai înapoi, pentru că pur și simplu orgoliul tău este rănit. Ce importanță are dacă suferi din orgoliu? Nu poți răbda de dragul datoriei împlinite? De ce nu încerci, fetița mea dragă?

— Voi încerca, zise Lolita ridicând capul și privindu-l în față.

În aceeași seară, făcu un efort deosebit și, lăsând la o parte orice ezitare provocată de prezența lui Binoy, își interpretă rolul cu ardoare, aproape cu sfidare. Binoy o auzea recitând pentru prima dată și era sincer uimit de vigoarea și claritatea dicțiunii, de forța și corectitudinea interpretării poemului. Era încântat. Lolita întrecuse toate așteptările lui. Glasul ei îi răsună în urechi mult timp după ce fata își isprăvise recitarea. Un bun interpret exercită o anumită fascinație asupra auditorului… Cel ce recită beneficiază de vraja poemului, așa cum florile trag seva din ramurile pe care înfloresc. Începând din acel moment, pentru Binoy, Lolita fu învăluită în poezie.

Până atunci, Lolita îl ținuse pe Binoy numai în înțepăturile aluziilor ei tăioase și, întocmai cum omul caută să pună mâna totdeauna acolo unde-l doare, el nu sesizase din ființa Lolitei decât vorbele ei caustice și zâmbetele ei ironice. Gândurile lui Binoy în ceea ce o privea se rezumau numai la încercarea de a desluși ce anume o determinase să facă un anumit gest sau să spună o anumită frază, și cu cât antipatia ei devenea mai greu de înțeles, cu atât mai mult se străduia

să priceapă ce se întâmplă cu ea. Adeseori, acestea erau primele lui gânduri când se deștepta dimineața din somn și, ori de câte ori pornea spre Paresh Babu, se întreba îngrijorat: oare în ce dispoziție o va găsi pe Lolita? Când o găsea amabilă, Binoy avea senzația că i se lua o greutate de pe suflet; apoi îl preocupa modul cum ar putea-o face să aibă mereu această dispoziție… dar soluționarea acestei probleme era peste puterile lui.

Iată pentru ce, după sâcâiala din ultimele zile, poemul recitat de Lolita îl emoționă peste măsură și neașteptat de mult, așa încât nici nu găsi cuvinte pentru a-și exprima încântarea. Bineînțeles, nu cuteză să-i spună nimic Lolitei, pentru că nu știa dacă laudele lui i-ar fi făcut plăcere. Se întreba chiar dacă legătura obișnuită de la cauză la efect este valabilă pentru ea… Îi părea foarte probabil ca această lege să nu i se aplice Lolitei, tocmai pentru că era o lege naturală! De aceea, Binoy se apropie de doamna Baroda și își exprimă toată admirația pentru modul cum își interpretează Lolita rolul, după care, aprecierile doamnei Baroda despre înțelepciunea și inteligența lui Binoy ajunseră la culme.

Efectul succesului n-a fost mai puțin ciudat asupra Lolitei. De îndată ce-și dădu seama că recitarea a fost reușită, că plutise pe valurile dificultăților ei ca o barcă minunată, întreaga ei ostilitate față de Binoy dispăru și nu mai rămase nici urmă din dorința ei de a-l necăji. Din acel moment, participă cu mult zel la repetiții și totodată se apropie mai mult de Binoy. Acum nu ezita chiar să-i ceară sfatul.

La această schimbare în atitudinea Lolitei, Binoy simți cum i se ia piatra ce-l apăsa pe piept. Inima îi era atât de ușoară, încât îi venea să se ducă la Anandamoyi și să facă vreo poznă, ca pe vremea când era copil. Multe idei i se adunaseră în minte și tare ar fi vrut să le discute cu Sucharita, dar în ultima vreme abia mai dădea cu ochii de ea.

Deși Binoy nu scăpa nici un prilej să stea de vorbă cu Lolita, simțea că va trebui să fie foarte prudent. Știa cu câtă intransigență sunt judecați, atât el, cât și prietenul său, astfel încât conversația lor nu decurgea nici repede și nici firesc.

Uneori Lolita îi spunea:

— De ce vorbești ca din cărți?

Iar Binoy îi răspundea:

— Probabil pentru că toată viața am citit, și mintea mea a devenit și ea ca o pagină tipărită.

Atunci Lolita spunea:

— Te rog, nu căuta să vorbești atât de corect… spune exact ce gândești. Vorbeşti atât de frumos, încât s-ar putea crede că expui ideile altcuiva.

Urmarea era că, ori de câte ori voia să exprime în fața Lolitei o idee printr-o frază adecvată și frumos construită, încerca să o simplifice înainte; iar dacă din întâmplare făcea vreo metaforă, se simțea rușinat.

Lolita, la rândul ei, se lumină de parcă, în mod inexplicabil, se risipise un

nor. Doamna Baroda rămase surprinsă de schimbarea ei. Nu mai era țâfnoasă ca în trecut, criticând mereu totul, ci participa din tot sufletul la pregătirea spectacolului, copleșindu-i cu nenumărate idei și sugestii. Exuberanța ei era temperată însă în oarecare măsură de spiritul chibzuit al doamnei Baroda. Zelul fiicei sale o stingherea, așa cum în trecut o supărase dezinteresul ei.

Lolita, plină de noul ei entuziasm, căuta adeseori să stea de vorbă cu Sucharita și, cu toate că aceasta râdea și glumea cu ea, Lolita simțea de fiecare dată o anumită reticență și, dezamăgită, pleca de lângă ea.

Într-o zi, Lolita se duse la Paresh Babu și-i spuse:

— Tată, nu e drept ca didi să stea singură cu cărțile ei, în timp ce noi ne străduim pentru spectacol. De ce nu joacă și ea?

Paresh Babu observase că Sucharita se ținea departe de celelalte fete și-și spusese chiar că izolarea ei melancolică nu e sănătoasă. Acum, auzind-o și pe Lolita, ajunse la concluzia că, dacă nu o va convinge să ia parte la distracția celorlalți, acest fel de a fi va deveni o deprindere. Așa că o sfătui pe Lolita:

— De ce nu-i spui mamei?

— Am să-i spun, zise Lolita, dar dumneata trebuie s-o convingi pe didi. Altfel, nu va consimți niciodată.

În sfârșit, Paresh Babu îi vorbi Sucharitei și avu plăcuta surpriză să constate că fata nu caută nici un pretext să se eschiveze, ci, plină de bunăvoință, se arată gata să-și îndeplinească sarcinile ce-i revin.

De îndată ce Sucharita își părăsi izolarea, Binoy încercă să revină la tonul intim de dinainte, dar parcă între timp ceva se schimbase și îl împiedica să se apropie. Ochii ei priveau în depărtări, iar expresia îi era atât de detașată de tot ce o înconjura, încât Binoy se simți stingherit. Sucharita fusese întotdeauna cam distantă, însă acum această atitudine se accentuase. Lua parte la toate repetițiile, dar după ce-și interpreta rolul, părăsea imediat încăperea. Și astfel se înstrăină din ce în ce mai mult de Binoy.

Gora fiind plecat, Binoy se simțea liber și se apropie tot mai mult de familia lui Paresh Babu, iar pe măsură ce își arăta adevărata lui fire, toată lumea se simțea atrasă de el. Binoy era de-a dreptul fericit că gusta din plin o libertate pe care n-o cunoscuse până atunci. Și tocmai acum, Sucharita se îndepărta de el! Dar trebui să admită în sinea lui că aceasta nu-i provoca o durere greu de îndurat, cum s-ar fi întâmplat altădată.

Și, lucru ciudat, nici Lolita, care observase schimbarea Sucharitei, nu-și făcea griji din pricina asta. Să fi fost oare numai din pricina entuziasmului pentru spectacol și pentru rolul ce o absorbise cu totul?

Haran era de-a dreptul fericit văzând că Sucharita ia parte la reprezentație. Se oferi chiar să recite un pasaj din *Paradisul pierdut*[47] și să țină o scurtă conferință despre „Farmecul muzicii”, ca introducere la poemul lui Dryden –

sugestie care o plictisea pe doamna Baroda, iar pe Lolita pur și simplu o enerva. Dar Haran îi expusese în scris judecătorului intenţiile sale, şi acesta fusese de acord. Când Lolita sublinie că li s-ar putea obiecta lungimea spectacolului, Haran o reduse la tăcere scoţând victorios din buzunar scrisoarea de mulţumire a judecătorului.

Nimeni nu cunoştea data întoarcerii lui Gora din călătorie. Sucharita, deşi se hotărâse să nu se mai gândească la el, nutrea zi de zi speranţa că-l va vedea apărând. Şi tocmai când se chinuia cel mai mult din pricina indiferenţei lui Gora şi a tulburării din inima ei şi căuta să găsească cu orice preţ o cale de a scăpa din această frământare, Haran veni la Paresh Babu şi-l rugă din nou să oficieze ceremonia logodnei lui cu Sucharita.

— Dar mai este atâta vreme până când se va putea face căsătoria, obiectă Paresh Babu. Crezi că e bine să vă legaţi de pe acum?

— După părerea mea, e foarte important pentru amândoi, răspunse Haran, să ne simţim legaţi unul de altul o perioadă de timp mai îndelungată înainte de căsătorie. Pentru sufletele noastre, această legătură spirituală va fi ca o punte între simpla cunoştinţă şi căsătorie… o legătură fără povara îndatoririlor conjugale.

— Ar fi bine dacă i-ai cere părerea Sucharitei, îi sugeră Paresh Babu.

— Ea a consimţit, stărui Haran.

Numai că Paresh Babu se cam îndoia de sentimentele Sucharitei pentru Haran. O chemă şi-i vorbi despre propunerea acestuia.

Sucharita ajunsese într-o asemenea stare încât se agăţa şi de un fir de pai numai ca să scape de frământarea ce o chinuia. Consimţi, deci, imediat şi fără şovăire, aşa că toate îndoielile lui Paresh Babu se risipiră. El îi atrase din nou atenţia asupra implicaţiilor unei logodne de lungă durată şi cum, nici după aceste lămuriri, Sucharita nu avu nimic de spus, hotărâră ca imediat după serbarea de la domnul Brownlow să se fixeze ziua logodnei.

O vreme, Sucharita avu senzaţia că scăpase din ghearele unui balaur, împăcată cu gândul că, măritându-se cu Haran, se va pregăti serios să slujească Brahmo Samajul. Hotărî să citească zilnic, împreună cu Haran, cărţi religioase scrise în limba engleză, pentru a-şi putea modela viaţa după ideile lui. Astfel, acceptând o sarcină dificilă, chiar neplăcută, i se părea că se înalţă.

De multă vreme nu mai citise ziarul editat de Haran. În prima zi după ce luase marea hotărâre, primi un exemplar proaspăt tipărit, trimis probabil chiar de Haran. Sucharita luă ziarul, se duse în camera ei şi se aşeză să-l citească de la început până la sfârşit, cu senzaţia că împlineşte o datorie; era pregătită, ca o elevă sârguincioasă, să-şi însuşească toate învăţăturile.

Dar, în ciuda bunelor ei intenţii, se pomeni în situaţia unei corăbii care, plutind cu toate pânzele întinse, se izbeşte de o stâncă. Ziarul cuprindea un articol intitulat „Mania de a privi în trecut”. Era un atac vehement împotriva oamenilor

care, deși trăiesc în epoca modernă, privesc mereu la trecut. Raționamentul nu era fals – de fapt, erau exact argumentele pe care le căuta Sucharita –, dar cum citi articolul, își dădu seama că atacul îl vizează direct pe Gora. Firește, nu se menționa numele lui și nici nu se făcea vreo referire la scrierile sale, dar nu încăpea nici o îndoială că despre el era vorba. Întocmai ca un soldat ce se bucură văzând că fiecare glonț tras din arma lui ucide câte un om, articolul dezvăluia o satisfacție plină de cruzime, rănind cu fiecare cuvânt.

Întreaga orientare a ziarului i se păru intolerabilă Sucharitei, care era gata să-l rupă în bucăți. Apoi își zise: „Gourmohan Babu ar fi putut face praf acest articol!” În același timp, în fața ochilor îi apăru chipul lui strălucitor, iar în urechi îi răsună glasul lui puternic. Și în comparație cu această imagine și cu amintirea felului său de exprimare, atât de neobișnuit, articolul și autorul său îi apărură Sucharitei atât de vulgari și demni de dispreț, încât azvârli ziarul pe dușumea.

După ce rămăsese retrasă mai multe zile, Sucharita apăru în camera de primire și se așeză lângă Binoy.

— Ce s-a întâmplat cu ziarul în care apar articolele dumitale și ale prietenului dumitale? îl întrebă ea în cursul conversației. Mi-ai făgăduit că mi le aduci să le citesc și eu!

Binoy nu-i spuse că n-a mai îndrăznit să-și țină promisiunea din cauza schimbării pe care o observase în atitudinea ei și se mărgini să-i răspundă:

— Le am pregătite și ți le aduc mâine.

A doua zi, Binoy sosi cu un teanc de reviste și ziare pe care i le lăsă Sucharitei. Acum însă, după ce le primise, nu mai vru să le citească și le puse într-o ladă. Nu le citea, tocmai pentru că dorea din tot sufletul să le citească. Încerca din nou să-și domolească inima răzvrătită, refuzându-i posibilitatea de a fi distrasă și forțând-o să accepte autoritatea indiscutabilă a lui Haran.

46 John Dryden (1631–1700), poet și dramaturg englez

47 Celebrul poem al poetului englez John Milton (1608–1674)

Capitolul XXV

Într-o duminică dimineaţă, în timp ce Anandamoyi prepara nişte *pan*, iar Sasi, aşezată lângă ea, toca nuci de betel, sosi Binoy. Sasi, intimidată, ieşi în grabă, împrăştiind pe jos toate nucile pe care le avea în poală. Anandamoyi zâmbi.

Binoy se împrietenea uşor cu toată lumea. Era, deci, dintotdeauna în termeni foarte buni cu Sasi.

Se tachinau tot timpul unul pe altul. Sasi descoperise un sistem: îi ascundea papucii lui Binoy şi nu i-i dădea înapoi până ce nu-i făgăduia să-i spună o poveste. Iar Binoy, ca să se răzbune, inventa poveşti de groază, în care amesteca şi întâmplări din viaţa ei. Pedeapsă binemeritată pentru Sasi, care la început căuta să scape învinuindu-l pe povestitor că spune minciuni, apoi îl contrazicea cu glas mai tare decât al lui şi, în sfârşit, înfuriată, fugea din odaie. Uneori încerca să-i răspundă inventând şi ea diferite poveşti despre Binoy, dar neavând destulă fantezie, nu se putea lua la întrecere cu adversarul ei.

Cu toate acestea, ori de câte ori Binoy intra în casă, Sasi lăsa totul şi venea imediat, iar joaca începea. Uneori îl necăjea atât de tare, încât Anandamoyi trebuia s-o dojenească. Dar vina nu era numai a ei. Binoy se pricepea atât de bine s-o provoace, încât ea nu-şi mai putea ţine firea.

Iar acum, când aceeaşi Sasi, conştientă de noua situaţie, ieşi din odaie la apariţia lui Binoy, Anandamoyi zâmbi, dar zâmbetul ei nu trăda fericire.

Binoy, la rândul lui, se simţi atât de tulburat din pricina acestui incident neînsemnat, încât rămase o vreme tăcut. Îşi dăduse brusc seama cât de nefireşti erau noile lui relaţii cu Sasi.

Când acceptase să se căsătorească, nu se gândise decât la prietenia lui cu Gora: nu văzuse limpede implicaţiile acestei căsătorii. Apoi, aşa cum scrisese chiar el nu o dată în ziarul lor, era convins că în India căsătoria este o problemă socială, şi nicidecum una personală. Deci când veni vorba de căsătoria lui, nu se gândi o clipă la atracţie sau la aversiune. Văzând-o însă acum pe Sasi retrăgându-se din faţa viitorului ei soţ, copleşită de sfială, întrezări imaginea relaţiilor viitoare dintre ei.

Acum de-abia îşi dădea seama cât de departe îl târâse Gora, împotriva firii lui. Îl năpădiră mânia împotriva prietenului său şi mustrările de conştiinţă faţă de

sine însuși. Reamintindu-și că Anandamoyi își arătase de la început rezerva, se simți copleșit de admirație și uimit de luciditatea ei.

Anandamoyi înțelese limpede ce se petrecea în sufletul lui Binoy și, pentru a-i abate gândurile, zise:

— Binoy, ieri am primit o scrisoare de la Gora.

— Ce spune? întrebă Binoy cu un aer destul de absent.

— Mai nimic despre el, răspunse Anandamoyi. În schimb, e îndurerat de starea oamenilor săraci de la țară. Îmi povestește pe larg toate nelegiuirile săvârșite de un judecător într-un sat numit Ghosepara.

Fiind într-o dispoziție ostilă lui Gora, Binoy spuse cam iritat:

— Ochii lui Gora văd întotdeauna greșelile altora și iartă toate defăimările sociale pe care noi, zi de zi, le aruncăm cu ghiotura împotriva semenilor noștri, pretinzând că sunt acte de virtute.

Anandamoyi zâmbi văzând cum Binoy, în goana după argumente împotriva lui Gora, se trezi o clipă în postura de apărător al partidei adverse. Dar nu spuse nimic.

— Zâmbești, mamă, continuă Binoy, și te miri că m-am revoltat, așa, deodată. Am să-ți spun de ce sunt supărat. Deunăzi, Sudhir m-a luat cu el la niște prieteni de la țară. Când am plecat din Calcutta, începuse să plouă: în timp ce trenul se oprise într-o stație, am văzut un bengalez îmbrăcat în haine de european, cu o umbrelă deschisă deasupra capului, așteptând-o pe soția lui să coboare din vagon. Femeia ținea în brațe un copil și cu mare greutate îl apăra de ploaie, acoperindu-l cu șalul ei. Stătea așa, pe peronul deschis, înfrigurată și modestă. Când am văzut cum nesimțitul de bărbat se adăpostea sub umbrelă și cum femeia, udă până la piele, accepta fără murmur această situație, socotind-o bineînțeles firească, și că nimănui din gară nu i se părea un fapt nelalocul lui, am văzut parcă tot Bengalul, în care nu există nici o femeie, săracă sau bogată, care să se poată apăra de ploaie sau de arșiță. În acea clipă, am jurat să nu mai rostesc niciodată minciuna că noi ne respectăm femeile, că le socotim îngerii noștri păzitori, zeițele noastre și alte asemenea!…

Dându-și seama că din pricina emoției ridicase glasul, Binoy se opri brusc. Și încheie pe un ton liniștit:

— Mamă, crezi poate că-ți țin o conferință, așa cum fac uneori în fața altora. Mi se pare că m-am deprins să vorbesc ca la conferințe. Acum însă nu vreau să țin discursuri. Nu-mi dădusem seama câtă importanță au femeile pentru țara noastră. Era o problemă care nu mă preocupase niciodată. Dar n-am să te mai plictisesc cu palavrele mele, mamă. Tocmai pentru că vorbesc atât de mult, nimeni nu crede că vorbele pe care le rostesc exprimă propriile mele idei. Pe viitor am să fiu mai atent!

Apoi, tot atât de brusc precum venise, Binoy plecă, cu sufletul copleșit de

emoție.

Anandamoyi îl chemă pe Mohim și-i spuse:

— Căsătoria lui Binoy cu Sasi nu se va face niciodată!

— De ce? întrebă Mohim. Ești cumva împotrivă?

— Da, sunt împotrivă, deoarece știu că e ceva irealizabil. Aș avea oare vreun alt motiv?

— Gora a consimțit, Binoy de asemenea; atunci, pentru ce să nu se facă? Dar, firește, dacă nu ești de acord, sunt convins că Binoy nu o va lua niciodată.

— Îl cunosc pe Binoy mai bine decât tine.

— Chiar mai bine decât Gora?

— Da, îl cunosc mai profund decât Gora, și de aceea, după ce am cântărit în fel și chip propunerea ta, socot că n-ar trebui să-mi dau consimțământul.

— Bine, dar aşteaptă măcar să se întoarcă Gora.

— Mohim, ascultă-mă pe mine: dacă vei încerca să împingi lucrurile prea departe, te asigur că vom avea necazuri. Nu vreau ca Gora să mai discute acest subiect cu Binoy.

— Bine, o să mai vorbim, zise Mohim, umplându-și gura cu *pan* și ieșind din cameră.

Capitolul XXVI

Gora pornise în călătorie cu patru tovarăşi de drum: Abinash, Motilal, Basanta şi Ramapati. Cei patru ajunseră însă la concluzia că era greu să ţină pasul cu entuziasmul neîndurător al lui Gora. Abinash şi Basanta, pretextând că sunt bolnavi, se întoarseră la Calcutta după câteva zile, iar ceilalţi doi, numai din lealitate faţă de Gora şi nevrând să-şi părăsească liderul, nu procedară la fel. Acum însă Motilal şi Ramapati plăteau scump devotamentul lor, pentru că marşurile, oricât ar fi fost de lungi, păreau să nu-l obosească pe Gora, după cum nu-l plictiseau nici popasurile oricât de prelungite. Indiferent de forma sub care se manifesta lipsa de confort, şedea zile de-a rândul în casele oamenilor, bucuroşi să găzduiască pelerini brahmani. Mulţimi de săteni se strângeau în jurul lui Gora să-l asculte şi nu mai voiau să se despartă de el.

Gora vedea pentru prima dată condiţiile de trai din ţara lui. Până atunci nu cunoscuse decât viaţa oamenilor înstăriţi din Calcutta. Cât de fărâmiţată, cât de mărginită, cât de slabă era această vastă întindere a Indiei rurale… Cât de indolentă şi de inconştientă de puterea ei, cât de ignorantă şi de indiferentă faţă de prosperitatea ei! Abisuri de diferenţe sociale existau între sate aşezate la depărtare de câteva mile numai! Câte nenumărate obstacole imaginare create de ei înşişi îi împiedicau să-şi ocupe locul cuvenit în marele concert al lumii! Cele mai vulgare lucruri li se păreau măreţe, cele mai mărunte tradiţii, neclintite ca o stâncă. Dacă nu i-ar fi văzut cu ochii lui, Gora nu şi-ar fi putut închipui niciodată cât de inertă le era gândirea, cât de meschină viaţa şi cât de neputincioase eforturile.

Într-o bună zi, izbucni un incendiu în satul în care tocmai se afla. Gora rămase uimit când văzu că sătenii nu erau în stare să se unească nici măcar pentru a lupta împotriva unei calamităţi atât de grave. Se zăpăciseră toţi, fiecare alerga încoace şi-n colo, jelindu-se şi văicărindu-se, fără pic de raţiune în tot ce făceau. În apropiere nu era nici o sursă de apă potabilă. Femeile din sat aduceau de la mare depărtare apa necesară gospodăriei. Nici chiar sătenilor mai înstăriţi nu le trecuse prin gând să-şi sape un puţ, pentru a pune capăt lipsei de apă. Mai fuseseră incendii în sat, dar cum toţi le acceptaseră ca pe nişte lovituri ale Destinului, nu se gândiseră să ia măsuri pentru a-şi asigura o sursă de apă mai apropiată.

Lui Gora începură să-i pară ridicole conferinţele pe care le ţinea acestor

oameni despre starea țării lor, de vreme ce obiceiurile oarbe le întunecaseră capacitatea de discernământ chiar în fața celor mai grave lipsuri ale vieții lor materiale. Dar mult ca orice îl uimi constatarea că atât Motilal, cât și Ramapati nu păreau defel tulburați de cele ce vedeau… ba, dimpotrivă, socoteau deplasată agitația lui Gora. Cei doi tineri își ziceau în sinea lor: „Oamenii săraci s-au obișnuit cu acest fel de viață, și ceea ce nouă ni se pare greu, pentru ei este firesc”. Ajunseră chiar să creadă că râvna de a le crea o viață mai bună era pur sentimentalism. Gora însă suferea fără contenire văzând ignoranța, apatia și mizeria care îi copleșiseră deopotrivă pe indieni, fie ei bogați sau săraci, instruiți sau ignoranți, punându-le la fiecare pas piedici în calea progresului.

Peste câtăva vreme, Motilal, primind vestea că i se îmbolnăvise cineva din familie, plecă acasă. Astfel că numai Ramapati mai rămase cu Gora.

Mergând mai departe, ajunseră pe malul unui râu, într-un sat locuit de mahomedani. Căutară multă vreme o casă unde să poată primi găzduire. În sfârșit, nimeriră la gospodăria izolată a unui hindus; era bărbierul satului. După ce gazda le oferi celor doi musafiri brahmani ospitalitatea cuvenită, Gora și Ramapati intrară în casă. Dădură cu ochii de un băiat mahomedan care – aflară imediat – fusese adoptat de bărbier și de soția lui. Ramapati, foarte dogmatic în obiceiurile lui, se simți din cale afară de dezgustat, iar când Gora își dojeni gazda pentru că nu respectă normele de conduită ale unui hindus, acesta îi spuse:

— Unde-i deosebirea, domnule? Noi îi zicem Hâri, iar ei îi zic Allah! Atâta tot!

Între timp, soarele se înălțase pe cer, și razele dogoreau. Râul era departe: pentru a ajunge până acolo, trebuiau să meargă cale lungă, pe nisip încins. Ramapati, chinuit de sete, se întreba unde va putea găsi niște apă care să poată fi băută de un hindus. Lângă casa bărbierului era un puț, dar apa fusese spurcată prin atingerea acestui renegat, și Ramapati n-o putea folosi pentru a-și potoli setea…

— Băiatul acesta n-are părinți? întrebă Gora.

— Ba da, trăiesc și tatăl și mama lui, totuși e ca și orfan, îi răspunse bărbierul.

— Cum adică?

Atunci bărbierul îi spuse povestea băiatului.

Pământul pe care trăiau oamenii din acest ținut fusese arendat unor plantatori de arbori din care se extrăgea indigoul, veșnic în conflict cu arendașii țărani fiindcă nu-i lăsau să cultive luncile de pe malurile râului. Toți țăranii cedaseră în fața sahibilor, în afară de cei din acest sat, adică din Ghosepara, care refuzaseră să se lase deposedați de plantatori. Toți erau mahomedani, iar conducătorul lor, Faru Sardar, nu știa ce-i frica. În timpul conflictului cu plantatorii, fusese de două ori întemnițat, pentru că se bătuse cu polițiștii. În cele din urmă, ajunsese la sapă de lemn, muritor de foame, dar tot nu se dăduse învins.

Anul acesta, țăranii izbutiseră să culeagă o recoltă timpurie de pe luncile de la marginea râului; ceva mai târziu, abia acum o lună, plantatorul sosise cu o ceată de bătăuși și luase cu forța toată recolta din gospodăriile țăranilor. Faru Sardar, apărând interesele consătenilor săi, îl izbise atât de tare pe sahib în brațul drept, încât medicii se văzuseră siliți să i-l amputeze. Asemenea îndrăzneală nu se mai pomenise prin partea locului.

Din acel moment, poliția pornise să devasteze întreaga regiune, asemenea unui foc mistuitor. Nici o gospodărie nu scăpase de jaful polițiștilor și nici o femeie nu fusese cruțată. Pe lângă Faru, mai fuseseră duși la închisoare și alți săteni, iar dintre cei care scăpaseră, mulți fugiseră din sat. În casa lui Faru nu mai era fărâmă de pâine, iar soția lui nu mai avea decât o singură bucată de pânză pentru a o înfășura pe trup în chip de sari, dar pânza era așa de ruptă, încât femeia nu se mai putea arăta între oameni. Unicul lor fiu, Tamiz, care încă de pe când era în casa părinților săi îi zicea soției bărbierului „mătușică”, murea de foame, așa că cei doi oameni, buni la suflet, îl luaseră la ei.

La o depărtare de vreo două sau trei mile se afla administrația fabricii de indigo, și tot acolo se oprise și inspectorul de poliție cu oamenii lui. Nimeni nu putea prevedea când aveau să facă o descindere în sat și ce anume erau în stare să săvârșească sub pretextul unei anchete. În ajun apăruseră pe neașteptate în casa bătrânului Nazim, vecinul bărbierului. Nazim avea un cumnat mai tânăr, care venise dintr-un alt district să-și vadă sora. Când dădu cu ochii de el, inspectorul de poliție spuse:

— Ha! Iată un cocoș gata de luptă! Uite cum se umflă-n pene! Nu-i așa?

Și îl izbi cu ciomagul în obraz, rupându-i câțiva dinți și umplându-i gura de sânge. În fața acestei brutalități, sora tânărului sări în ajutorul fratelui ei, dar primi o lovitură sălbatică, de se prăvăli ametită la pământ. Înainte, polițiștii n-aveau curajul să comită asemenea atrocități, dar acum, când toți bărbații zdraveni erau fie în pușcărie, fie fugiți, își vărsau mânia pe săteni, fără teamă de pedeapsă. Și nimeni nu știa câtă vreme umbra lor va mai întuneca cerul acestui sat.

Gora asculta fascinat povestirea bărbierului, dar Ramapati, torturat de sete, fără să aștepte sfârșitul povestirii, repetă întrebarea:

— Cât mai e până la cea mai apropiată așezare hindusă?

— Colectorul arenzilor pentru fabrica de indigo e un brahman, îl cheamă Madhav Chatterjee, zise bărbierul. Casa lui este aproape. Îl puteți găsi în clădirile fabricii, la două sau trei mile depărtare.

— Ce fel de om e? întrebă Gora.

— Mâna Satanei pe pământ, îi răspunse bărbierul. Nu puteți găsi un mișel mai ticălos. De vorbit însă, vorbește cu duhul blândeții. El îl găzduiește pe inspectorul de poliție de când a venit prin partea locului; paguba și-o va scoate tot de la noi, bineînțeles, cu un mic profit pe deasupra!

— Haide, Gora Babu, să mergem! interveni Ramapati nerăbdător. Nu mai pot îndura setea.

Nerăbdarea lui Ramapati ajunsese la culme, când o văzu pe soția bărbierului scoțând apă din puțul din curte și turnând urcioare pline pe capul nemernicului de băiat mahomedan, care se îmbăia! Nervii lui ajunseseră la limita rezistenței și simțea că nu mai poate zăbovi o clipă în acea casă.

Gora, pregătindu-se de plecare, îl întrebă pe bărbier:

— Cum se face că ați rămas aici, în ciuda atâtor samavolnicii? Nu puteți pleca undeva, la niște rude?

— De când mă știu am locuit aici, îi explică bărbierul, și mă simt legat de toți vecinii. Sunt singurul bărbier hindus în ținutul ăsta și, fiindcă n-am pământ, oamenii fabricii nu se leagă de mine. Și apoi, sunt aproape singurul bărbat rămas din tot satul. Dacă aș pleca și eu, femeile ar muri de frică.

— Acum te lăsăm, zise Gora, dar după ce ne vom potoli foamea și setea, ne vom întoarce la dumneata.

Lunga poveste despre asuprirea bieților oameni îl făcuse pe flămândul și însetatul Ramapati să dea întrega vină tot pe săteni, care, zicea el indignat, își atraseseră singuri nenorocirea pe capul lor. După părerea lui Ramapati, să te împotrivești unuia mai tare ca tine era culmea prostiei și a neghiobiei. Socotea că acești mahomedani necioplți primiseră ce meritaseră și că se vor învăța minte să nu mai fie insolenți. Aceasta este categoria de indivizi, zicea el, care intră întotdeauna, și numai din vina lor, în conflict cu poliția. De ce nu cedează în fața stăpânilor și a superiorilor lor? Ce rost a avut demonstrația lor de independență? Pot măcar acum să se fălească cu vitejia lor? Într-un cuvânt, simpatia lui Ramapati trecuse pe nesimțite de partea sahibilor.

În timp ce înaintau pe nisipul încins, sub dogoarea soarelui de amiază, Gora nu scotea o vorbă. Când, în sfârșit, apăru printre pomi acoperișul clădirii unde se afla administrația fabricii de indigo, se opri brusc și zise:

— Ramapati, du-te și fă-ți rost de mâncare; eu mă întorc la bărbier.

— Cum? exclamă Ramapati. Ai de gând să nu mănânci nimic? De ce să nu te întorci după ce-om gusta ceva în casa acestui brahman?

— Am eu grijă de mine, nu-ți bate tu capul! răspunse Gora. Caută-ți de mâncare și apoi întoarce-te la Calcutta. Eu cred că am să mai rămân câteva zile la Ghosepara… dar tu n-ai să rezişti.

O sudoare rece îl năpădi pe Ramapati. Nu-i venea să-şi creadă urechilor. Cum putea Gora, bun hindus cum era, să spună că va locui în casa acelor oameni impuri? Oare își pierduse mințile, sau hotărâse să se sinucidă prin înfometare? Dar nu era momentul să reflecteze prea mult! Fiece clipă îi părea un veac, și, de altfel, nu era nevoie de stăruință pentru a-l convinge să profite de prilej ca s-o șteargă înapoi la Calcutta. Totuși, înainte de a intra în clădirea administrației, se opri și

aruncă o privire spre silueta înaltă a lui Gora, trecând cu paşi mari peste nisipurile pustii şi înfierbântate.

Cât de singur părea!

Gora abia mai putea îndura foamea şi setea, dar, cu cât se gândea mai mult, cu atât respingea ideea că trebuie să-şi respecte casta mâncând la masa unuia ca Madhav Chatterjee, a acelui nemernic lipsit de conştiinţă. Faţa îi era congestionată, ochii, injectaţi, iar capul îi ardea de revoltă. „Ce mare greşeală am săvârşit”, îşi zicea el, „că am căutat să-mi definesc puritatea prin criterii exterioare! Adică îmi păstrez casta pură mâncând în casa acelui hindus, care îi asupreşte pe bieţii mahomedani, şi-mi pierd puritatea în casa omului care nu numai c-a luat parte la nenorocirea lor, dar îl adăposteşte pe unul dintre ei cu riscul de a fi el însuşi proscris? Nu ştiu care va fi ultima mea hotărâre, dar, deocamdată, nu pot accepta o asemenea concluzie!”

Bărbierul rămase tare surprins când îl văzu pe Gora revenind singur. Primul gest al lui Gora fu să ia cana de băut a bărbierului şi, având grijă s-o spele bine, o umplu cu apă din puţ. Bău şi după aceea zise:

— Dacă aveţi în casă o mână de orez şi de *dal*[48], daţi-mi, vă rog, să mi le fierb.

Gazda se grăbi să-i dea toate cele trebuincioase pentru a-şi pregăti mâncarea, iar Gora, după ce şi le găti şi le mâncă, îi spuse:

— Am să rămân o vreme la dumneavoastră.

Bărbierul se arătă îngrozit şi, împreunându-şi mâinile ca pentru rugăciune, zise:

— Sunt încântat de cinstea ce-mi faceţi, dar casa mea e supravegheată de poliţie, şi dacă vă găseşte aici, putem avea necazuri.

— Poliţia n-o să îndrăznească să se atingă de dumneata atâta vreme cât sunt eu aici; iar dacă ar îndrăzni, voi avea eu grijă.

— Nu, nu! îl imploră bărbierul. Vă rog să vă schimbaţi gândul. Dacă veţi încerca să mă apăraţi, sunt un om pierdut. Poliţiştii vor crede că vreau să-i vâr în bucluc şi că am chemat un străin ca să fie martor la nelegiuirile lor. Până acum am izbutit să scap de urgia lor, dar dacă mă pecetluiesc o dată, nu-mi rămâne decât să-mi caut de drum, şi satul întreg se duce de râpă.

Gora, care trăise numai la oraş, înţelegea cu greu motivele de îngrijorare ale bărbierului. El crezuse întotdeauna că era suficient să aperi cu fermitate binele, pentru ca răul să fie biruit. Socotea că datoria lui era să nu-i lase în voia sorţii pe aceşti săteni nefericiţi. Dar bărbierul căzu în genunchi şi, îmbrăţişându-i picioarele, zise:

— Dumneavoastră, domnule, care sunteţi un brahman, aţi binevoit să fiţi oaspetele meu… şi ar fi o adevărată crimă din partea mea să vă rog să plecaţi. Dar tocmai pentru că îmi dau seama că vă este cu adevărat milă de noi, mă încumet să

vă spun că dacă încercați să împiedicați tirania poliției în timp ce locuiți în casa mea, nu veți izbuti decât să mă nenorociți.

Gora, supărat de ceea ce numea laşitatea neîntemeiată a bărbierului, plecă în după-amiaza aceleiaşi zile, regretând că mâncase sub acoperişul unui prăpădit de renegat! Ostenit şi dezamăgit, ajunse pe seară la administrația fabricii de indigo. Ramapati nu-şi pierduse vremea şi, după ce prânzise, plecase spre Calcutta: aşa că Gora nu-l mai întâlni.

Madhav Chatterjee îl primi cu mare respect şi-l pofti să fie oaspetele său; dar Gora, copleşit de mânie, izbucni:

— Nu voi bea nici măcar apă în casa dumneavoastră!

Când Madhav îi ceru uluit explicații, Gora se apucă să-l judece aspru pentru nelegiuirile pe care le săvârşea.

Inspectorul de poliție era întins pe o *tukta*49, rezemat de o pernă enormă şi fuma liniştit din *hoo-kah*50. La explozia lui Gora se ridică în capul oaselor şi întrebă pe un ton aspru:

— Cine eşti şi de unde dracu' vii?

— Ah! Probabil sunteți domnul inspector, zise Gora fără a-i răspunde la întrebare. Aflați de la mine că am înregistrat tot ce-ați făcut la Ghosepara. Dacă nu îndreptați cât mai curând abuzurile săvârşite…

— Ne spânzuri pe toți! Nu-i aşa? zise inspectorul întorcându-se către prietenul său. Mi se pare c-am pus mâna pe un borfaş cam îngâmfat. Cred chiar că e cerşetor, uită-te la ochii lui!… Sergent, vino încoace! strigă spre unul dintre oamenii lui.

Madhav, cu un aer năucit, speriat, îl prinse pe inspector de mână şi începu să pledeze:

— Oh, domnule inspector, nu vă pripiți. De ce să insultați un om cumsecade?

— Halal cumsecade! izbucni inspectorul. Cine e el să te ocărască… sau vrei poate să spui că nu te-a ocărât?

— Ceea ce a spus el n-a fost tocmai un neadevăr. Atunci, de ce să ne supărăm? răspunse Madhav mieros. Eu, pentru păcatele mele, am ajuns agentul plantatorilor de indigo. Se poate spune ceva mai rău despre mine? Şi să nu mi-o luați în nume de rău, domnule inspector, dar credeți că este o insultă dacă cineva spune că un inspector de poliție este mâna Satanei? Rostul tigrilor este să ucidă şi să-şi mănânce prada; ce sens ar avea să pretindem că sunt un model de blândețe?… Asta este şi pace! Trebuie să mâncăm şi noi o pâine!

Nimeni nu-l văzuse pe Madhav ieşindu-şi din fire – dacă nu întrezărea, bineînțeles, vreun beneficiu material. Cum să ştie de la bun început cine-i poate fi de folos şi cine-i poate dăuna? De aceea, înainte de a se decide dacă să ocărască sau să insulte pe cineva, cântărea întotdeauna argumentele pro şi contra. Era de

părere că energia trebuie consumată cu chibzuială.

— Uite ce este, Babu, îi spuse inspectorul lui Gora. Noi am venit aici să executăm ordinele administrației. Dacă încerci să te amesteci în treaba asta, te asigur că dai de belea!

Gora ieși fără a-i răspunde ceva, iar Madhav îl urmă și-i spuse:

— Tot ceea ce spuneți este adevărat, domnule: noi facem aici muncă de călăi. Iar în ceea ce-l privește pe potlogarul ăsta de inspector, e păcat să stai chiar pe aceeași laviță cu el! Nici nu vă pot spune câte nelegiuiri am săvârșit din pricina acestui individ! Dar nu va mai dura mult. Câțiva ani încă, și îmi voi strânge banii necesari pentru a o putea căsători pe fiica mea, și după aceea, eu și soția mea ne vom putea retrage la Benares să ducem o viață cucernică. Am început să mă satur de îndeletnicirea asta… și uneori îmi vine să mă spânzur și să isprăvesc cu toate! Dar unde aveți de gând să dormiți la noapte? De ce nu vreți să cinați la mine și să dormiți în casa mea? Am să rânduiesc totul pentru dumneavoastră, așa încât să nu întâlniți nici măcar umbra acelui nemernic.

Gora era înfometat, căci mâncase foarte puțin în această zi funestă, dar întreaga lui ființă ardea de indignare, și pentru nimic în lume nu ar fi rămas în casa aceea. Ca să scape de stăruințele lui Madhav, spuse că trebuie să plece mai departe.

— Îngăduiți-mi să vă dau măcar o lanternă, zise acesta.

Dar Gora plecă în goană, fără a-i mai da vreun răspuns; iar Madhav, întorcându-se în casă, îi spuse inspectorului:

— Sunt sigur că omul acesta se duce să ne reclame, amice. Dacă aș fi în locul dumitale, aș trimite pe cineva la judecător, ca să ajungă înaintea lui.

— De ce? întrebă inspectorul.

— Pentru a-i spune, îi explică Madhav, că există un tânăr Babu, venit de cine știe unde, care umblă să strângă mărturii împotriva dumitale.

48 Plantă leguminoasă; tocată, este folosită curent în alimentația indienilor.

49 Laviță

50 Un fel de narghilea

Capitolul XXVII

Domnul Brownlow, judecătorul, însoțit de Haran, își făcea plimbarea de seară pe malul râului. Ceva mai departe, soția lui, împreună cu fetele lui Paresh Babu, se plimba cu trăsura.

Domnul Brownlow avea obiceiul să organizeze serate în parcul casei sale, la care invita câțiva dintre bengalezii mai bine situați, după cum avea și obiceiul să prezideze întotdeauna distribuirea premiilor la liceul din localitate. Dacă era solicitat să onoreze prin prezența sa vreo nuntă din casa unei familii mai înstărite, primea cu amabilitate invitația. Ba mai mult, dacă era rugat să asiste la câte o serbare, accepta să șadă câtva timp într-un fotoliu somptuos și se străduia să asculte cu răbdare cântecele interpretate. Anul trecut, la o asemenea serbare din casa unui avocat, i-a plăcut atât de mult cum și-au interpretat doi băieți rolul, încât a cerut să se repete sceneta.

Soția lui fiind fiica unui misionar, le invita adeseori la ceai pe soțiile misionarilor din localitate. Întemeiase școala de fete din district și depunea eforturi mari pentru a strânge un număr suficient de eleve. Văzând cât de sârguincioase erau la învățătură fetele lui Paresh Babu, le încuraja, și chiar acum, când nu mai stăteau în aceeași localitate, era în corespondență cu ele și le trimitea în dar, de Crăciun, cărți religioase.

În casa judecătorului, invitații începură să sosească: doamna Baroda apăru împreună cu fetele ei, precum și cu Haran, Sudhir și Binoy. Erau cu toții găzduiți în vila administrației. Paresh Babu, neputând suporta atâta agitație și forfoteală, rămăsese singur la Calcutta. Sucharita încercase prin toate mijloacele să rămână cu el, dar Paresh Babu, socotind de datoria lor să onoreze cum se cuvine invitația judecătorului, stăruise să plece și ea.

Se stabilise că piesa și recitările vor avea loc în cadrul unei serate ce se va da peste două zile, în casa judecătorului. La această serată fuseseră poftiți și comisarul districtului, locțiitorul guvernatorului împreună cu soția și numeroși alți prieteni de-ai judecătorului, englezi nu numai din districtele învecinate, ci și din Calcutta. Se făcuseră pregătiri anume pentru găzduirea câtorva bengalezi de seamă, cărora – zicea lumea – urma să li se amenajeze un cort special în parc, cu gustări și răcoritoare după legea lor tradițională.

Haran izbuti foarte curând, prin conversația sa aleasă, să intre în grațiile judecătorului; iar cunoștințele lui neobișnuit de vaste din doctrina creștină îl uimiră atât de mult pe sahib, încât domnul Brownlow îl întrebă chiar pentru ce, dacă a ajuns atât de departe, n-a trecut la creștinism!

În seara aceasta se plimbau pe malul râului, absorbiți într-o discuție serioasă despre Brahmo Samaj și cele mai bune metode de reformare a sistemului social hindus, când deodată, chiar în mijlocul conversației lor, apăru pe neașteptate Gora și-l acostă pe sahib cu un:

— Bună seara, sir!

Încercase în ajun să aibă o întrevedere cu judecătorul, dar descoperi foarte repede că, pentru a obține o audiență la sahib, trebuie să plătească mită subalternilor săi. Nefiind dispus să încurajeze acest obicei rușinos, decisese să-i taie calea în timpul plimbării lui de seară. La această întâlnire, atât Haran, cât și Gora se făcură că nu se cunosc.

Judecătorul se arătă destul de surprins de această apariție neașteptată. După câte ținea minte, nu mai întâlnise în provincia lui o făptură ca aceasta, cu asemenea statură de uriaș, cu oase mari și viguroase. Nici fața lui nu semăna cu aceea a bengalezilor obișnuiți. Omul purta o cămașă kaki și un *dhuti* dintr-o țesătură groasă, cam soios. În mână ținea un baston de bambus, iar șalul și-l răsucise pe cap într-un fel de turban.

— Vin direct de la Ghosepara, începu Gora.

La auzul acestor vorbe, judecătorul scoase un fel de șuierat printre dinți. Acum o zi, fusese înștiințat că un străin încearcă să se amestece în ancheta de la Ghosepara. Acesta trebuie să fie individul! Îl măsură pe Gora din cap până-n picioare cu o privire aspră și scrutătoare și îl întrebă:

— Din ce parte a țării ești?

— Sunt brahman din Bengal, spuse Gora.

— Oh! Și lucrezi la vreun ziar! Nu-i așa?

— Nu.

— Atunci ce căutai la Ghosepara?

— Cutreieram ținutul și m-am oprit din întâmplare în satul acela. Văzând consecințele opresiunii polițienești, precum și primejdia altor abuzuri în viitorul apropiat, am venit la dumneavoastră cu nădejdea că veți pune capăt nelegiuirilor.

— Știi că oamenii din Ghosepara sunt o șleahtă de nemernici? zise judecătorul.

— Nu sunt niște nemernici, ci oameni îndrăzneți și independenți, care nu rabdă nedreptatea fără să protesteze! îi răspunse Gora.

În fața acestui tânăr indian cu gândirea deformată de educația modernă, judecătorul simți că se înfurie și mârâi printre dinți:

— De necrezut! Apoi adăugă cu glas tare: Dumneata nu cunoști situația

reală din acele locuri. Tonul aspru cu care rostise aceste cuvinte urmărea să pună punct discuției.

Gora însă îi răspunse cu glasu-i puternic:

— Dumneavoastră o cunoașteți mult mai puțin decât mine!

— Uite ce este, zise judecătorul. Te previn că, dacă te amesteci în chestiunea de la Ghosepara, n-ai să scapi cu una, cu două.

— Întrucât le sunteți ostili sătenilor și ați hotărât să nu îndreptați nelegiuirile săvârșite împotriva lor, zise Gora, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să mă reîntorc la Ghosepara și – în limita puterilor mele – să-i încurajez să se opună abuzurilor poliției.

Judecătorul se opri brusc din mers și, întorcându-se spre Gora, îl străfulgeră cu privirea și strigă:

— Ce obrăznicie!

Gora se îndepărtă încet, fără a-i mai răspunde.

— Ce-o fi însemnând acest simptom la compatrioții dumneavoastră din ziua de azi? îl întrebă disprețuitor judecătorul pe Haran.

— Înseamnă pur și simplu că educația lor este încă de suprafață, răspunse Haran cu un aer de superioritate. De fapt, ei n-au o educație spirituală și morală. Indivizii aceștia n-au fost în stare să asimileze ceea ce este mai bun în cultura engleză. Tocmai pentru că au învățat totul pe de rost, fără o pregătire morală temeinică, ingrații aceștia nu recunosc că dominația britanică în India este un noroc al Providenței.

— Și nu vor dobândi cultura morală decât după ce-l vor accepta pe Hristos, zise judecătorul sentențios.

— Într-o privință aveți dreptate, consimți Haran și începu o analiză subtilă a dogmei creștine, expunând ideile pe care le accepta, precum și pe cele cu care nu era de acord.

Judecătorul fu atât de absorbit de această expunere, încât timpul trecu pe nesimțite. Abia când soția lui, după ce le condusese pe fetele lui Paresh Babu la vila unde erau găzduite, trecu cu trăsura pe lângă el și-l strigă: „Harry, n-ai de gând să vii acasă?” își dădu seama cât era de târziu.

— Doamne! exclamă judecătorul uitându-se la ceas. E opt și douăzeci. Apoi îi strânse călduros mâna lui Haran și se urcă în trăsură spunând: Am petrecut o seară extrem de plăcută datorită conversației interesante pe care am avut-o cu dumneata.

Reîntors la vilă, Haran relată în amănunt discuția avută cu judecătorul, dar nu pomeni un cuvânt despre incidentul provocat de apariția neașteptată a lui Gora.

Capitolul XXVIII

Patruzeci şi şapte de săteni fuseseră întemniţaţi, nefericiţii, fără nici o judecată; pur şi simplu ca pildă pentru ceilalţi.

După ce plecă de la judecător, Gora porni în căutarea unui avocat şi află că Satkori Haldar era unul dintre cei mai buni din localitate. Când se duse la el, descoperi că fuseseră colegi de şcoală.

— Să fii chiar tu, Gora? exclamă acesta. Ce cauţi pe-aici?

Gora îi spuse că venise să-l roage să facă demersurile necesare la tribunal pentru eliberarea sub cauţiune a deţinuţilor din Ghosepara.

— Cine garantează pentru ei? întrebă Satkori.

— Eu, bineînţeles.

— Poţi tu depune cauţiunea pentru patruzeci şi şapte de oameni?

— Dacă *mukhtear*-ii[51] garantează, sunt gata să plătesc cheltuielile curente.

— O să coste foarte mult.

A doua zi, fu înaintată la tribunal cererea de eliberare. Dar când judecătorul dădu cu ochii de făptura înaltă din ajun, cu hainele murdare şi turbanul răsucit pe cap, respinse scurt cererea. Printre cei ce fuseseră condamnaţi să le putrezească oasele în puşcărie erau şi copii de paisprezece ani şi moşnegi de optzeci.

Gora îi ceru lui Satkori să-i apere, dar acesta îi spuse:

— Unde-ai să găseşti martori? Toţi cei care au văzut ceva sunt în temniţă! Şi apoi, întregul ţinut a fost terorizat în cursul cercetărilor ce au urmat după rănirea sahibului. Judecătorul bănuieşte o conspiraţie, organizată de nişte agitatori din mediile intelectuale. Dacă o să vreau să-i apăr, mă va bănui poate şi pe mine! Ziarele anglo-indiene se plâng mereu că vieţile englezilor din mediul rural sunt primejduite dacă li se dă prea mult nas băştinaşilor. Între timp însă, băştinaşii abia mai pot trăi în ţara lor! Ştiu prea bine că abuzurile sunt cumplite, dar nu le putem opri!

— Nu putem! strigă Gora. De ce n-am…?

— Văd că nu te-ai schimbat deloc de când ai terminat şcoala, zise râzând Satkori. Ei bine, Gora, să ştii că nu putem face nimic, pur şi simplu pentru că fiecare avem de întreţinut o nevastă şi copii; dacă nu ne câştigăm pâinea cea de

toate zilele, îi condamnăm la foamete. Câți oameni poți găsi dispuși să poarte pe umeri grijile ce-i amenință pe alții, cu riscul de a-și duce la pieire propriile familii, mai ales în țara noastră, unde familiile sunt atât de numeroase? Bărbații care au de hrănit douăsprezece sau mai multe guri nu pot lua asupra lor și grija altora.

— Vasăzică, nu vrei să faci nimic pentru acești nenorociți? stărui Gora. Nu poți face un demers la Curtea de Apel sau la…?

— Mi se pare că tu nu-ți dai seama de situație! interveni Satkori cam iritat. A fost rănit un englez! Fiecare englez este socotit un rege… și o rană provocată ultimului alb înseamnă o rebeliune împotriva suveranității britanice! Eu n-am de gând să mă pun rău cu judecătorul, protestând împotriva orânduirii, mai ales când știu că nu va folosi la nimic!

Gora hotărî să se întoarcă acasă a doua zi cu trenul de 10.30, în speranța că va putea obține ajutorul vreunuia dintre avocații de la Calcutta. Dar în timp ce mergea spre gară, se întâmplă un incident care îl opri din drum.

În ultima zi a serbării date de judecător, urma să aibă loc un meci de crichet între o echipă de studenți din Calcutta și una din localitate. În timp ce echipa străină își făcea antrenamentul, unul dintre jucători se răni destul de grav la picior. Lângă terenul de joc se afla un mare rezervor de apă; doi studenți îl duseseră pe jucătorul rănit lângă bazin și se apucară să-i panseze piciorul cu o bucată de pânză înmuiată în apă rece. Dar deodată apăru un polițist, care începu să-i lovească pe tineri unde-i nimerea, ocărându-i cu cele mai urâte înjurături.

Studenții din Calcutta nu aveau de unde să știe că acesta era un bazin rezervat și că folosirea lui era interzisă; dar chiar dacă ar fi știut… ei nu erau obișnuiți să fie insultați de poliție, fără motiv. Tinerii erau plini de vigoare și, revoltați de purtarea polițistului, își făcură singuri dreptate. Auzind vacarmul, mai mulți sergenți de stradă alergară într-acolo. Exact în acea clipă, apăru și Gora.

Gora îi cunoștea bine pe studenții din Calcutta. Nu o dată le organizase meciuri de crichet; iar acum, când îi văzu astfel maltratați, nu se putu stăpâni și le sări într-ajutor.

— Băgați de seamă! le răcni el polițiștilor. Să nu vă atingeți de băieți!

Auzind cuvintele lui, polițiștii se repeziră la Gora cu înjurături murdare, și în curând începu o adevărată luptă. Lumea se strânse, și peste câteva clipe, pâlcuri-pâlcuri de oameni se adunară în jurul lor. Încurajați de intervenția lui Gora și sub îndrumarea lui, studenții se năpustiră asupra forțelor de ordine și le risipiră. Pentru spectatori era o mare distracție, dar pentru Gora, bineînțeles, n-a fost de glumă.

Pe la trei-patru după-amiază, pe când Binoy, Haran și fetele lui Paresh Babu repetau în vila administrației, apărură doi studenți pe care Binoy îi cunoștea și-i spuseră că Gora și câțiva băieți din echipă fuseseră arestați și se aflau acum în beciul poliției, așteptând să fie judecați a doua zi.

Gora, la puşcărie! Vestea îi îngrozi pe toţi – în afară de Haran. Binoy alergă imediat la fostul său coleg, Satkori Haldar, şi împreună cu el se duseră la poliţie.

Satkori îi propuse lui Gora să ceară eliberarea sub cauţiune, dar acesta refuză cu îndârjire atât un apărător, cât şi eliberarea sub cauţiune.

— Uită-te la el, se adresă Satkori lui Binoy. Cine ar crede că Gora şi-a isprăvit studiile? Îmi vine să cred că n-a căpătat mai multă minte decât avea pe băncile şcolii!

— Nu vreau să fiu eliberat numai pentru că, din întâmplare, am prieteni sau bani, zise Gora. După legile noastre, dreptul de a împărţi justiţia este de competenţa regelui. Orice nedreptate se va întoarce asupra lui. Dar dacă, sub această guvernare, oamenii trebuie să-şi cumpere eliberarea din temniţă, cheltuindu-şi tot avutul pentru a li se face dreptate, în ceea ce mă priveşte nu voi cheltui un ban ca să obţin o asemenea dreptate.

— După legea lui Mohamed, ar trebui să-ţi pui zălog capul pentru a plăti mita cuvenită, zise Satkori.

— A fost greşeala celor ce împart dreptatea, nu a regelui. Există şi azi judecători nelegiuiţi care iau mită. Dar în regimul nostru, omul nenorocit, fie el reclamant sau pârât, nevinovat sau vinovat, dacă ajunge să bată la uşa regelui pentru a-şi cere dreptatea, se pomeneşte complet ruinat. Şi pe lângă toate, atunci când reclamantă este Coroana, şi oameni ca mine pârâţii, toţi procurorii şi toţi avocaţii sunt de partea regelui, iar alături de mine nu rămâne nimeni, în afară de soarta mea. Dacă dreptatea e de partea Coroanei, pentru ce mai trebuie un procuror al guvernului care să-i ţină partea? Dacă însă pledoariile avocaţilor sunt necesare în acest sistem, pentru ce n-ar avea dreptul şi partea adversă la un apărător din oficiu? Nu-i oare aceasta o politică a guvernului sau mai bine zis o luptă împotriva supuşilor săi?

— De ce te înfurii, bătrâne? zise râzând Satkori. Civilizaţia nu-i o marfă ieftină. Dacă trebuie să faci judecăţi subtile, trebuie să alcătuieşti şi legi subtile, şi dacă există legi subtile, trebuie să negociezi legea, iar când e vorba de negociere, iată că apare şi factorul vânzare-cumpărare. De aceea, tribunalele civilizaţiei devin în mod natural nişte pieţe, unde justiţia se cumpără şi se vinde; iar cei ce nu au bani riscă, bineînţeles, să fie traşi pe sfoară. Dă-mi voie să te întreb: ce-ai fi făcut tu dacă ai fi fost rege?

— Dacă aş fi făcut eu legi atât de subtile, răspunse Gora, încât nici inteligenţa judecătorilor cu lefuri mari să nu le poată pătrunde misterul, aş fi prevăzut avocaţi experţi, plătiţi de guvern, care să pledeze din oficiu pentru ambele părţi. Şi, în orice caz, nu m-aş fi fălit că sunt superior legiuitorilor moguli sau pathani, în timp ce sărmanii mei supuşi trebuie să suporte toate cheltuielile pentru a obţine o judecată dreaptă.

— Ah, da, am înțeles! zise Satkori. Totuși, întrucât acea zi fericită încă n-a sosit și întrucât nu ești rege, ci doar un deținut așteptând judecata unui împărat civilizat, trebuie sau să cheltuiești bani, sau să beneficiezi de ajutorul gratuit al unui prieten avocat. Atitudinea ta nu poate duce la un sfârșit bun.

— Las' să am sfârșitul ce mi-o fi sortit, dar n-am să fac nici un efort, zise Gora cu emfază. Vreau să am aceeași soartă ca cei lipsiți de mijloace.

Binoy îl imploră să fie mai rezonabil, dar Gora, nedându-i ascultare, îl întrebă:

— Cum de ești și tu pe-aici?

Binoy roși. Dacă Gora n-ar fi fost la închisoare, probabil că i-ar fi explicat motivul vizitei sale, chiar cu oarecare sfidare; dar în aceste împrejurări, fiind incapabil să-i răspundă pe șleau, zise:

— Despre mine vom vorbi mai târziu… deocamdată tu ești cel care…

— Eu sunt musafirul regelui, îl întrerupse Gora. Regele însuși se ocupă de mine, așa că nu trebuie să-mi purtați de grijă.

Binoy știa că nu-i chip să-i schimbe hotărârea, așa încât renunță la ideea de a angaja un avocat care să-l apere. Totuși îi spuse:

— Știu că n-ai să poți mânca hrana de la închisoare, de aceea o să am grijă să ți se trimită mâncare din afară.

— Binoy, zise Gora iritat, de ce-ți irosești energia? Nu vreau nimic din afară. Nu vreau nici o îmbunătățire a situației, ci să rabd soarta obișnuită a tuturor celor din pușcărie.

Foarte tulburat, Binoy se întoarse la vilă, unde Sucharita îl aștepta la fereastra deschisă a camerei ei. Se închisese în odaie, neputând suporta nici o tovărășie și nici o conversație.

Când îl văzu pe Binoy venind spre vilă, speriat și răvășit, inima ei îngrijorată începu să bată iute, dar, făcând un efort, își stăpâni emoția, luă o carte în mână și ieși din odaie. Lolita ședea într-un colț al salonului brodând, lucru pe care de obicei îl detesta, în timp ce Labonya și Sudhir jucau un joc de societate, iar Lila îi privea. Haran discuta cu doamna Baroda despre regia spectacolului a cărui premieră se apropia.

Sucharita ascultă încremenită relatarea lui Binoy despre ciocnirea din dimineața acelei zile dintre Gora și poliție, în timp ce Lolitei i se urcă sângele la cap, și broderia îi căzu jos.

— Nu te îngrijora, Binoy Babu, zise doamna Baroda. Chiar diseară am să-i vorbesc soției judecătorului despre Gourmohan Babu.

— Vă rog să nu faceți una ca asta, o imploră Binoy. Dacă Gora află, n-o să mă ierte până la sfârșitul zilelor.

— Trebuie să luăm neapărat măsuri pentru apărarea lui, remarcă Sudhir.

Apoi Binoy le povesti pe îndelete încercările lor de a-l elibera pe Gora sub

cauțiune și refuzul lui Gora de a primi serviciile unui apărător.

— Ce răsfăț deplasat! zise Haran cu dispreț, incapabil să-și ascundă sila la auzul celor relatate.

Până în acel moment, indiferent de sentimentele ei față de Haran, Lolita îi arăta în mod aparent respect și nu-l contrazicea niciodată. Acum însă clătină cu vehemență din cap și strigă:

— Nu-i nici un fel de răsfăț… Gourmohan Babu s-a purtat așa cum trebuia să se poarte. El a avut dreptate. Oare rostul judecătorului este să ne tiranizeze, ca noi, la rândul nostru, să avem de ce ne dezvinovăți? Trebuie să le plătim lefuri grase, și apoi să plătim avocați care să ne scape din ghearele lor? Decât o asemenea dreptate, mai bine să stai în temniță!

Haran, uluit, holbă ochii la Lolita. O socotise întotdeauna un copil și nu-și închipuia că ar fi putut avea păreri proprii. Dojenind-o aspru pentru această ieșire necuviincioasă, îi spuse:

— Ce înțelegi tu din aceste probleme? Mi se pare că ți-au sucit capul aiurelile tineretului necopt și iresponsabil de prin școli, care a învățat pe de rost câteva cărți, dar n-are nici idei și nici cultură proprie!

Apoi începu să descrie întâlnirea lui Gora cu judecătorul din seara premergătoare, povestind și cele ce-i spusese după aceea judecătorul. Cele auzite despre Ghosepara erau cu totul noi pentru Binoy. Se simți speriat, înțelegând că judecătorul nu-l va elibera cu ușurință pe Gora.

Scopul pe care-l urmărise Haran Babu povestind întâmplarea dădu greș cu desăvârșire. Sucharita fu profund îndurerată de josnicia lui Haran, care, până atunci, nu pomenise nimic despre întâlnire; cu toții îl disprețuiau, indignați de ura meschină pe care i-o purta lui Gora și pe care acum o dăduse pe față.

Sucharita tăcuse tot timpul. La un moment dat, fu cât pe-aci să izbucnească, dar se stăpâni și luându-și cartea de pe masă, începu s-o răsfoiască cu mâinile tremurânde.

— Nu-mi pasă dacă Haran Babu e de partea judecătorului, zise Lolita pe un ton sfidător. Pentru mine, întreaga întâmplare arată cu adevărat noblețea sufletului lui Gour Babu!

51 Funcționari judiciari aleși din rândurile populației indiene

Capitolul XXIX

Deoarece chiar în ziua aceea urma să sosească locţiitorul guvernatorului, judecătorul veni la tribunal exact la ora zece şi jumătate, sperând să isprăvească repede cu împărţirea dreptăţii.

Satkori Babu, care-i apăra pe studenţi, încercă să profite de ocazie şi să-l apere şi pe prietenul său. După cum se prezenta situaţia, ajunsese la concluzia că tactica cea mai bună era să recunoască vinovăţia clienţilor săi. Aşadar, ceru îngăduinţa tribunalului, invocând ca circumstanţă atenuantă tinereţea şi lipsa de experienţă a pârâţilor.

Judecătorul pronunţă sentinţa: lovituri de bici, de la cinci până la douăzeci şi cinci, după vârsta băieţilor şi gravitatea infracţiunii fiecăruia. Gora, neavând apărător care să pledeze pentru el, încercă singur să demonstreze cât de nejustificată fusese brutalitatea poliţiei. Judecătorul îl întrerupse, dojenindu-l aspru, şi-l condamnă la o lună de închisoare, pentru a fi insultat poliţia în exerciţiul funcţiunii. Îi mai spuse să fie recunoscător că a scăpat atât de uşor.

Sudhir şi Binoy erau şi ei în sala de şedinţe, dar Binoy nu avu după aceea puterea să se ducă să mai dea ochii cu Gora. Simţi că i se taie răsuflarea şi ieşi în grabă din sală. Sudhir stărui să se întoarcă cu el la vila administraţiei, să facă baie şi să mănânce ceva. Dar Binoy nici nu-l luă în seamă şi, trecând prin curtea tribunalului, se aşeză sub un copac şi-i spuse lui Sudhir:

— Întoarce-te singur la vilă, am să vin şi eu cât de repede.

Binoy nu-şi dădu seama cât timp trecuse de la plecarea lui Sudhir. Dar, după ora prânzului, o trăsură se opri în faţa lui şi, ridicând privirea, îi văzu pe Sudhir şi pe Sucharita coborând din trăsură şi venind spre el. În timp ce se apropiau, Binoy se ridică iute şi auzi glasul Sucharitei, profund emoţionat, spunându-i:

— Binoy Babu, nu vrei să vii cu noi?

Binoy observă că trecătorii îi privesc miraţi şi se urcă repede în trăsură. În drum spre vilă, nici unul dintre ei nu scoase o vorbă.

Când ajunse la vilă, Binoy îşi dădu seama că în mijlocul grupului lor izbucnise un conflict grav. Lolita declarase că nu se va duce pentru nimic în lume la serbarea judecătorului din acea seară; doamna Baroda era în faţa unei cumplite

dileme, iar Haran se simțea furios din pricina revoltei nesăbuite a unei puștance ca Lolita. Iarăși și iarăși deplângea această boală de care se molipsiseră adolescenții din ziua de azi, care-i făcea să nesocotească orice disciplină. Erau urmările faptului că li se îngăduie să intre în contact cu fel de fel de oameni și să discute cu ei fel de fel de aberații!

Când sosi Binoy, Lolita zise:

— Binoy Babu, te rog să mă ierți. Ți-am făcut un mare rău, pentru că n-am fost în stare să înțeleg cât de juste erau obiecțiile dumitale. Numai pentru că nu știm nimic despre ceea ce se petrece în afara cercului nostru strâmt, înțelegem atât de greșit lucrurile! Panu Babu pretinde că felul acesta de administrație i-ar fi hărăzit Indiei de către Providență. Dacă așa este, atunci nu pot spune decât că dorința noastră înflăcărată de a blestema această administrație este de asemenea hărăzită de Providență.

Haran interveni furios:

— Lolita, tu…

Dar Lolita, întorcându-i spatele, exclamă:

— Lasă-mă, te rog, în pace! Nu vorbesc cu dumneata! Binoy Babu, să nu te lași convins de nimeni. Astă-seară nu vom juca pentru nimic în lume la spectacol!

— Lolita! strigă doamna Baroda căutând să-i taie vorba. Tu ești o fată cuminte, asta o știu bine! De ce nu-l lași pe Binoy Babu să-și facă baia și să mănânce ceva? Știi că e aproape unu și jumătate? Uită-te la el cât e de palid și de ostenit!

— În casa asta eu nu mai pot mânca, zise Binoy. Aici noi suntem oaspeții judecătorului.

La început, doamna Baroda încercă să potolească spiritele, căutând să-l convingă cu duhul blândeții pe Binoy să rămână; apoi, văzând că fetele ei tac, izbucni mânioasă:

— Ce vă veni la toți? Suchi, fii bună și explică-i tu lui Binoy Babu că ne-am dat cuvântul, că lumea a fost invitată și că, într-un fel sau altul, trebuie să ne facem datoria. Altfel, ce vor crede despre noi? Dacă nu ne ținem de cuvânt, n-am să mai pot da niciodată ochii cu ei.

Dar Sucharita rămase mută și-și pironi ochii în pământ.

Binoy se duse la debarcader să întrebe când pleacă vaporul și află că peste două ore și că avea să sosească la Calcutta a doua zi dimineața, pe la opt.

Haran își vărsă tot focul mâniei împotriva lui Binoy și a lui Gora, recurgând la cele mai urâte expresii, iar Sucharita părăsi imediat încăperea și se retrase într-o cameră. Curând o urmă și Lolita, care o găsi întinsă pe pat, cu fața ascunsă-n palme.

Lolita zăvorî ușa pe dinăuntru și, apropiindu-se încetișor de Sucharita, se

așează lângă ea și începu s-o mângâie încetișor pe păr. După o vreme, când Sucharita își mai reveni, Lolita îi ridică încet mâinile de pe obraji și, uitându-se în ochii ei, zise:

— Didi, hai să plecăm din casa asta și să ne întoarcem la Calcutta. Îmi este cu neputință să mă duc deseară la judecător.

Multă vreme, Sucharita nu-i răspunse; dar după ce Lolita îi repetă de mai multe ori propunerea, se așeză în capul oaselor și zise:

— Cum să facem una ca asta, scumpa mea? Eu n-am vrut să vin de la început, dar dacă tata m-a trimis, cum pot să plec fără să fi îndeplinit însărcinarea pe care mi-a dat-o?

— Dar tata nu știe nimic despre cele petrecute, argumentă Lolita. Dacă ar ști, te asigur că nu ne-ar cere să rămânem aici.

— Ce te face să fii atât de sigură? zise Sucharita, istovită.

— Spune-mi drept, didi, te simți în stare să-ți interpretezi rolul diseară? Poți să intri în casa judecătorului? Te vezi pe estradă, gătită, recitând poezii? Eu n-aș putea scoate o vorbă, să știu mai bine că-mi mușc limba până-mi dă sângele.

— Așa este, scumpa mea, zise Sucharita. Dar omul trebuie să îndure chiar și chinurile iadului. În situația asta, noi n-avem scăpare. Crede-mă că n-am să uit ziua asta cât oi trăi!

Lolita, furioasă pe Sucharita pentru că era atât de supusă, se duse la mama ei și-i spuse:

— Nu plecăm, mamă?

— Ce-i cu fata asta? exclamă doamna Baroda. Trebuie să fim acolo abia diseară la nouă!

— Eu vorbeam despre Calcutta, zise Lolita.

— Cine-a mai auzit așa ceva?

— Și dumneata, Sudhir Dada, zise Lolita întorcându-se spre el, ai de gând să rămâi aici?

Sudhir fusese foarte impresionat de condamnarea lui Gora, dar n-avea destulă tărie de caracter pentru a rezista tentației de a-și arăta talentul în fața unei societăți atât de distinse de englezi. Drept răspuns, mormăi ceva în sensul că are oarecare ezitări, dar că va trebui totuși să participe la serată.

— Ne pierdem vremea cu fleacuri, zise doamna Baroda. Haideți mai bine să ne odihnim, căci altfel o să arătăm ca niște stafii diseară. Nimeni n-are voie să se dea jos din pat înainte de cinci și jumătate. Și, cu aceasta, trimise pe fiecare în camera lui.

În curând, adormiră cu toții, în afară de Sucharita, căreia nu-i ardea de somn, și de Lolita, care ședea dreaptă, fără să se întindă.

Sirena vaporului sună de mai multe ori, chemând la bord pasagerii. În ultima clipă, când vaporul trebuia să plece, și marinarii erau gata să ridice paserela,

Binoy, care stătea pe puntea de sus, văzu o tânără bengaleză alergând spre vas. Îmbrăcămintea și silueta ei îi aminteau de Lolita. La început, Binoy nu-și crezu ochilor. Când însă fata se apropie, nu mai avu nici o îndoială. O clipă se gândi că venise să-l convingă să se întoarcă, dar își aminti că nici Lolita nu voia să meargă în seara aceea la judecător.

Lolita apucă să se urce pe vapor chiar în timp ce marinarii dezlegau parâmele. Binoy, foarte speriat, se grăbi s-o întâmpine.

— Hai să urcăm pe puntea de sus, îi zise ea.

— Dar pleacă vaporul, exclamă Binoy înspăimântat.

— Știu, zise Lolita și, fără a-l aștepta, urcă scările.

Vaporul se urni în timp ce sirena șuiera, iar Binoy, după ce găsi pe puntea de sus un scaun liber pentru Lolita, o privi cu ochi întrebători.

— Plec la Calcutta, îi spuse Lolita. Mi-am dat seama că-mi este cu neputință să rămân aici.

— Și ce spun ceilalți? întrebă Binoy.

— Deocamdată nu știe nimeni, zise Lolita. Le-am lăsat un bilet, și vor afla când îl vor citi.

Binoy, uluit de această manifestare de independență, începu șovăitor:

— Dar…

Lolita îi tăie însă vorba:

— Acum, după ce vaporul a plecat, ce rost mai are acest „dar”? Nu văd de ce, numai pentru că m-am născut fată, trebuie să accept totul fără să protestez. Există și pentru noi, fetele, cuvintele „posibil” și „imposibil”, „drept” și „nedrept”. Mi-ar fi venit mai ușor să mă sinucid decât să iau parte la spectacolul lor.

Binoy, dându-și seama că se află în fața faptului împlinit, găsi că nu mai are rost să se frământe dacă ceea ce făcuse Lolita era bine sau rău.

După câteva clipe de tăcere, Lolita urmă:

— Am fost foarte nedreaptă cu prietenul dumitale Gourmohan Babu. Nu știu de ce, dar de când l-am văzut și l-am auzit pentru prima dată, am fost mereu împotriva lui. Vorbea cu atâta vehemență și mi se părea că toți ceilalți zic „da” la tot ce spunea, încât de fiecare dată mă înfuriam. N-am suportat niciodată constrângerea, nici prin vorbă, nici prin faptă. Dar acum văd că Gourmohan Babu se constrânge și pe el însuși, nu numai pe alții… asta e forță adevărată… N-am mai întâlnit om ca el.

Lolita vorbea fără contenire, nu numai din pricina remușcărilor pe care le avea față de Gora, pe care-l judecase atât de greșit, ci mai ales pentru că, pe măsură ce trecea vremea, era tot mai îngrijorată pentru fapta pe care o săvârșise. De asemenea, începea să-și dea seama că nu era tocmai nimerit să călătorească pe vapor însoțită numai de Binoy.

Dar știind bine că, cu cât ți-e mai rușine de purtarea ta, cu atât devine ea

mai ruşinoasă, se porni pe vorbă şi povesti câte-n lună şi în stele.

Lui Binoy însă îi pierise graiul. Pe de o parte, se gândea la necazul şi insulta ce se abătuseră asupra lui Gora din pricina judecătorului, şi pe de alta, la propria sa înjosire de a fi acceptat să joace în piesa de teatru găzduită în casa aceluiaşi judecător. Iar pe deasupra mai era şi situaţia neplăcută pe care o crease acum Lolita. Toate acestea laolaltă îl amuţiseră.

Nu demult, ar fi criticat aspru îndrăzneala nesăbuită a Lolitei, dar acum n-o mai putea judeca astfel. În realitate, privea această fugă îndrăzneaţă cu mirare, dar şi cu oarecare admiraţie. Şi apoi îl exalta gândul că, din întregul grup, numai el şi Lolita fuseseră cu adevărat indignaţi de jignirea adusă lui Gora.

Numai că el, Binoy, n-avea a se teme de consecinţele supărătoare ale acestei sfidări; Lolita, în schimb, avea să simtă multă vreme gustul amar al faptei ei nesăbuite. Lui Binoy i se părea bizar că, înainte, o crezuse ostilă lui Gora. Cu cât reflecta mai mult, cu atât o admira mai tare pentru intoleranţa ei faţă de nedreptate, pentru curajul cu care-şi susţinea convingerile, fără a ţine seama de prudenţă. Binoy se simţea atât de entuziasmat de Lolita, încât nu ştia cum să-şi stăpânească simţămintele.

Se gândea că Lolita îl disprețuia – şi pe bună dreptate – pentru că n-avea tăria şi curajul convingerilor sale. Era conştient că n-ar fi fost niciodată în stare să nesocotească cu atâta curaj laudele sau desconsiderarea familiei sale, pentru a merge pe calea pe care el o credea dreaptă. Se trădase de atâtea ori pe el însuşi, de teamă să nu-i displacă lui Gora sau de teamă că Gora l-ar putea crede slab, pentru ca după aceea, prin argumentări subtile, să se amăgească cu gândul că părerile lui Gora erau chiar ale sale!

Îşi dădea seama că Lolita îi era superioară prin independenţa gândirii ei şi o prețuia. Ar fi vrut să-i ceară iertare, pentru că adeseori o judecase greşit şi o condamnase în sinea lui… Se căznea zadarnic să găsească cuvinte pentru a exprima ceea ce simţea. Viziunea Lolitei, aşa cum îi apărea acum, în lumina gloriei ce o învăluia după splendidul ei act de curaj, îi dădu senzaţia că abia acum viaţa lui se împlinise cu adevărat.

Capitolul XXX

Odată ajunși la Calcutta, Binoy o conduse pe Lolita până în fața casei lui Paresh Babu.

Înainte de această călătorie cu vaporul, Binoy nu-și dăduse seama de sentimentele sale reale față de Lolita. Mintea lui fusese preocupată numai de disputele lor, iar principala lui grijă, aproape de fiecare dată când o întâlnea, fusese cum să-i intre în voie acestei fetișcane năzdrăvane. Mai întâi îi apăruse la orizontul vieții Sucharita, ca luceafărul de seară strălucind în puritatea gingășiei feminine, iar Binoy simțise cum ființa i se desăvârșește prin bucuria acestei minunate revelații. Cu timpul însă mai răsăriră și alte stele, și Binoy nu-și aducea aminte când coborâse sub orizont prima stea, cea care-i vestise sărbătoarea luminii pe pământ.

Din clipa în care Lolita, manifestându-și răzvrătirea, se urcase pe vapor, Binoy își spusese: „Acum Lolita și cu mine suntem singuri unul lângă altul, izolați de restul lumii”; și nu putea uita că, în tulburarea ei, Lolita îi părăsise pe toți ai săi și venise lângă el. Indiferent de motivul sau scopul urmărit, un lucru era sigur: Binoy nu mai era un străin pentru Lolita, ci singurul suflet alături de ea. Toți ai ei erau departe, în timp ce el era aproape; sentimentul acestei apropieri vibră în inima lui ca un fulger ce sfâșie cerul înnorat.

După ce Lolita se retrăsese în cabina ei, deși se înnoptase de-a binelea, Binoy nu putuse adormi. Se descălțase și ieși pe puntea vaporului, începând să se plimbe cu pași tăcuți. N-avea nici un motiv special s-o păzească pe Lolita în timpul acestei călătorii, dar era peste puterile lui să nu trăiască din plin vraja întâmplării neașteptate și a răspunderii ce, brusc, se așezase pe umerii lui. De aceea, se hotărâse să-și sacrifice somnul pentru a sta de veghe.

Întunericul nopții era adânc, de nepătruns. Cerul fără nori se boltea plin de stele, sprijinindu-se, ca pe un soclu masiv și negru, pe copacii ce se aliniau unul lângă altul, de-a lungul malurilor. Jos, tăcută, apa fluviului lat curgea spre ocean. Iar în mijlocul acestei tăceri dormea Lolita. Nu se întâmplase nimic deosebit, decât că Lolita îi încredințase toată pacea și frumusețea somnului ei. Atât, și nimic mai mult! Pentru Binoy însă, această răspundere era un dar neprețuit și-l păzea cu toată grija.

Nici tatăl ei, nici mama şi nici o altă rudă nu era aproape, şi totuşi Lolita şi-a putut aşeza trupul minunat în acest pat străin, pentru a dormi fără griji şi fără teamă. Pieptul ei se ridica şi cobora, respirând în cadenţa unui poem – poezia somnului ei –, nici o buclă nu i se răvăşise în cosiţele împletite cu atâta măiestrie, mâinile i se odihneau pe pătură, destinse şi calme, expresie dulce a gingăşiei feminine, iar picioarele ei neastâmpărate se opriseră, în sfârşit, în loc, aşa cum se opreşte cadenţa muzicii la sfârşitul unui bal… iată tabloul pe care-l vedea Binoy în imaginaţia sa.

Ca un mărgăritar în scoică, Lolita dormea învăluită de întunericul mut, înconjurată de cerul înstelat, iar pentru Binoy, odihna ei desăvârşită părea să fie singurul lucru important pe lume. „Stau de veghe! Stau de veghe!” erau cuvintele ce se înălţau, ca glasul triumfător al unei trompete, din adâncul bărbatului ce se trezea în Binoy, însoţit de solia tăcută a mirelui veşnic treaz ce veghează asupra universului.

Dar mai era şi un alt gând care-i revenea mereu prin bezna nopţii fără lună: „Acum Gora e în temniţă!” Până atunci, Binoy luase parte la toate bucuriile şi necazurile prietenului său… de data aceasta însă, pentru prima oară, era altfel. Ştia prea bine că pentru un om ca Gora închisoarea nu era de neîndurat. Dar de la începutul şi până la sfârşitul acestui episod important din viaţa lui Gora, Binoy fusese departe de prietenul său şi nu avusese nici un amestec. Se vor mai reîntâlni, oare, după ce drumurile vieţii lor îi despărţiseră astfel, şi golul creat de această despărţire se va mai putea umple vreodată? Nu cumva această întâmplare putea însemna sfârşitul marii şi nezdruncinatei lor prietenii?

Pe măsură ce orele treceau, Binoy îşi simţea sufletul deopotrivă plin şi gol; şi astfel stătea înfrânt în faţa creaţiei şi a distrugerii, cu ochii pierduţi în întuneric.

Când trăsura opri în faţa casei lui Paresh Babu, şi Lolita coborî, Binoy văzu că tremură şi înţelese că făcea un efort uriaş pentru a-şi aduna puterile. Adevărul este că, până în clipa aceea, fusese incapabilă să aprecieze la justa ei valoare ofensa adusă societăţii prin purtarea ei îndrăzneaţă. Ştia prea bine că tatăl ei n-o va dojeni niciodată prin vorbe şi tocmai de aceea se temea de tăcerea lui mai mult decât de orice.

Binoy era foarte încurcat. Nu-şi dădea seama ce trebuie să facă în aceste împrejurări. Pentru a afla dacă prezenţa lui o supără ori ba, zise ezitând:

— Cred c-ar fi mai bine să plec.

— Ah, nu, te rog, intră la tata, îi răspunse Lolita în grabă.

Binoy fu încântat de tonul stăruitor al acestor vorbe. Aşadar, datoria lui nu se sfârşise conducând-o până acasă. Acest incident legase viaţa lui de aceea a Lolitei într-un fel neobişnuit. Binoy simţi că în clipele acelea trebuie să fie cât mai aproape de ea. Gândul că Lolita avea încredere în el îl emoţiona profund şi-i dădea senzaţia că ea îl luase de mână şi se sprijinea de el. Dacă Paresh Babu va fi supărat

pentru purtarea ei nesăbuită și necuviincioasă, va trebui să-și asume el întreaga responsabilitate, să se lase condamnat de toată lumea și să stea în fața dojenilor ca o armură ocrotitoare.

Dar Binoy nu înțelegea ce se petrecea în mintea Lolitei. De fapt, ea nu-l luase pe Binoy ca să-i servească drept scut ocrotitor; motivul real era că nu-i plăcea să ascundă nimic. Voia ca Paresh Babu să cunoască precis, cu de-amănuntul, toate cele petrecute. Voia să se expună din plin judecății tatălui ei, oricare ar fi ea.

În plus, era mânioasă pe Binoy. Iar gândul că nu avea nici un motiv să fie furioasă îi sporea în mod ciudat furia, în loc s-o domolească.

Pe vas, starea ei de spirit fusese alta. De când era copil avea ieșiri violente și făcea lucruri cam nesăbuite. Dar actul de independență de acum era într-adevăr grav. Fapta ei devenea cu atât mai supărătoare prin prezența lui Binoy, dar asta îi dădea o tainică bucurie a emancipării.

Ocrotirea căutată lângă un om relativ străin, apropierea atât de fățișă, fără vreun paravan familial sau social, creau, fără îndoială, o situație critică, ce putea fi condamnată. Dar purtarea lui Binoy, discreția lui naturală învăluiseră întreaga întâmplare în atâta puritate, încât Lolita se bucură din plin de modestia lui înnăscută, a cărei revelație o avu pe de-a întregul cu acest prilej. Parcă nu mai era Binoy cel care lua parte la toate jocurile și năzdrăvăniile lor, cel care vorbea și glumea fără nici o reticență, arătându-se prietenos chiar și cu servitorii. În ciudățenia clipei, el s-ar fi putut ușor apropia, sub pretextul că-i poartă de grijă… dar se apropiase de inima ei tocmai pentru că păstrase cu atâta decență distanța.

Singură în cabină, peste noapte, gândurile n-o lăsară să adoarmă… ceasurile lungi treceau greu; după ce se suci încoace și-ncolo în pat, i se păru că se lumina de ziuă. Deschise încetișor ușa cabinei și privi afară. Noaptea era pe sfârșite, dar întunericul nu voia să se risipească din copacii încărcați cu rouă, ce se înșiruiau pe malul fluviului. O adiere rece se pornise, unduind suprafața apei, iar zgomotele de jos, din sala motoarelor, arătau că începea o nouă zi de lucru.

Lolita ieși din cabină și, în timp ce pășea ușor spre puntea de sus, dădu cu ochii de Binoy; înfășurat în șal, dormea pe un scaun. Inima ei începu să bată iute când își dădu seama că, probabil, stătuse toată noaptea de veghe la ușa ei… atât de aproape, și totuși atât de departe! Se întoarse imediat și, oprindu-se în ușa cabinei, îl privi pe Binoy cum doarme pe fundalul întunecat al acestui peisaj neobișnuit. Pentru Lolita, figura lui deveni centrul galaxiei ce veghea asupra lumii întregi.

Uitându-se la el, o duioșie de nedescris îi năpădi inima, iar ochii i se umplură de lacrimi. I se păru că Dumnezeul căruia tatăl ei o învățase să i se închine coborâse la ea și o binecuvântase cu ambele mâini… iar în clipa sfântă când, pe malurile fluviului adormit, sub ocrotirea dulce a pădurii ce-l învăluia în frunzișu-i bogat, lumina se îmbina în taină cu bezna ce se retrăgea, Lolitei îi păru că-n acest

spațiu nesfârșit și înstelat al universului răsună sfâșietoare muzica unei *vina*[52] divine.

Prin somn, Binoy își mișcă o mână, și Lolita se furișă repede în cabină, închise ușa și se întinse din nou pe pat. Mâinile și picioarele îi erau reci, și multă vreme nu izbuti să-și potolească bătăile inimii.

Încetul cu încetul, întunericul se topi, și vaporul începu să se urnească. După ce se aranjă puțin, Lolita ieși și se duse să se rezeme de balustrada punții. Șuieratul sirenei îl trezise pe Binoy, care, cu privirile îndreptate spre răsărit, aștepta prima rază a zorilor.

Când o văzu pe Lolita ieșind pe punte, se ridică și voi să intre în cabină. Dar Lolita îl salută și-i spuse:

— Mă tem că n-ai prea dormit astă-noapte.

— Oh, n-aș putea spune c-a fost o noapte grea, îi răspunse Binoy.

După aceste cuvinte, nu mai avură ce-și spune.

În razele soarelui ce răsărea, roua de pe desișurile de bambus strălucea ca aurul. Nici unul dintre ei nu mai văzuse un răsărit asemănător. Niciodată lumina zilei nu-i emoționase ca acum. Pentru prima oară în viața lor, își dădeau seama că cerul nu-i pustiu, ci privește, bucurându-se fără vorbe de miracolul ce însoțește fiece nouă ivire a creației. Conștiința amândurora era trează și simțiră cu intensitate marea conștiință ce stă la temelia universului. Așa se explică pentru ce nici Binoy, și nici Lolita nu scoteau o vorbă.

Vaporul ajunse la Calcutta. Binoy luă o trăsură și, așezând-o pe Lolita înăuntru, se urcă pe capră lângă birjar. Cine putea spune pentru ce, în timp ce goneau pe străzile Calcuttei, în sufletul Lolitei vântul își schimbă direcția și deveni potrivnic? Ideea că, în această situație dificilă, Binoy a fost alături de ea pe vapor, intrând astfel atât de adânc în viața ei, că acum o conducea acasă de parcă ar fi fost tutorele ei, o apăsa pe suflet. Nu putea îndura gândul că, prin forța lucrurilor, Binoy putea avea impresia că dobândise o anumită autoritate asupra ei. Pentru ce oare i se schimbase dispoziția? De ce se oprise dulcea muzică a nopții asupra unui acord atât de aspru, de îndată ce Lolita reintră în viața de toate zilele?

Când, ajunși în fața ușii, Binoy îi spuse „Cred că ar fi mai bine să plec”, supărarea Lolitei crescu. Oare Binoy își închipuia că-i era frică să apară cu el în fața tatălui ei? Dorea să arate cât mai limpede că nu-i era rușine de ceea ce făcuse și că era gata să-i povestească absolut totul tatălui ei. Nu admitea ca Binoy să fugă. O adusese până acasă, de parcă ar fi socotit-o și el vinovată. Ținea să arate că relațiile ei cu Binoy sunt aceleași de mai înainte; nu voia să scadă în ochii lui, îngăduind ca iluziile și ezitările din noaptea trecută să dăinuie și în lumina strălucitoare a zilei.

52 Instrument muzical asemănător chitarei, foarte răspândit în India

Capitolul XXXI

Când Satish dădu cu ochii de Binoy și de Lolita, se repezi la ei și, prinzându-i pe fiecare de o mână, întrebă:

— Dar Sucharita unde-i? Ea n-a venit?

Binoy, pipăindu-și buzunarul tunicii, își făcu ochii roată și strigă:

— Sucharita! Da, zău, oare unde-o fi? Să știi că s-a pierdut!

— Nu vorbi prostii! exclamă Satish dându-i un brânci. Spune-mi, Lolita didi, unde-i Sucharita?

— Sucharita vine mâine, îi răspunse Lolita și vru s-o pornească spre camera lui Paresh Babu.

Satish nu-i dădea însă drumul.

— Vreți să vedeți cine a venit la noi?

Dar Lolita, smulgându-și mâna, îl repezi:

— Acum dă-ne pace! Trebuie să vorbesc cu tata.

— Tata nu-i acasă, o informă Satish, și nu se va întoarce curând.

La această veste, atât Binoy, cât și Lolita răsuflară ușurați. Întâlnirea cu Paresh Babu se mai amâna.

— Ai spus c-a venit cineva. Cine e? întrebă Lolita.

— Ei bine, n-am să-ți spun! îi răspunse Satish. Binoy Babu, încearcă să ghicești cine a venit. Dar n-ai să ghicești niciodată, sunt sigur! Niciodată!

Binoy rosti fel de fel de nume imposibile, ca de pildă Nawab Surajuddaula, regele Nabakrishna sau Nandakumar. După fiecare nume, Satish striga „Nu”, cu o voce ascuțită, tot mai încântat că nimeni nu ghicea cine sosise în casa lor. Până la urmă, Binoy se declară învins și spuse:

— Bine, atunci las-o pe sora ta să afle misterul, și după aceea, dacă este cazul, mă chemați și pe mine.

— Nu. Veniți amândoi! stărui Satish.

— În ce odaie să mergem? întrebă Lolita.

— La etaj, zise Satish.

La ultimul etaj al casei, într-un colț al terasei dinspre sud, era o odăiță cu o verandă zidită, ca s-o apere de soare și de ploaie. Urmându-l docili pe Satish, urcară până sus, și acolo, în veranda închisă, dădură cu ochii de o femeie de vârstă

mijlocie, cu ochelari, care stătea așezată pe o mică rogojină, citind *Ramayana*. Unul dintre brațele ochelarilor ei se rupsese, iar sfoara care-l înlocuise îi atârna în dosul urechii. Părea de vreo patruzeci și cinci de ani. Avea părul cam rar, dar fața ei era proaspătă și bucălată, ca un fruct copt. Între sprâncene avea semnul castei, dar nu purta nici un fel de podoabă și era îmbrăcată ca o văduvă.

Când dădu cu ochii de Lolita, își scoase repede ochelarii, puse cartea pe rogojină și o privi cu multă curiozitate. Apoi, când în spatele Lolitei îl văzu pe Binoy, se ridică în grabă și, trăgându-și sariul pe cap, schiță un gest de parcă ar fi vrut să se retragă în odaie. Satish însă o prinse de mână și-i spuse:

— Mătușică, de ce fugi? Aceasta e sora mea Lolita, iar el e Binoy Babu. Sora mea mai mare sosește mâine.

Această scurtă prezentare părea să fi fost suficientă și nu încăpea nici o îndoială că Satish îl descrisese complet, cu toate amănuntele, pe prietenul său, știut fiind că, ori de câte ori avea prilejul să vorbească despre subiectele ce-l interesau, Satish nu uita nici un detaliu.

Lolita rămase mută, deoarece îi era cu neputință să ghicească cine ar putea fi această „mătușică” a lui Satish. Dar văzând că Binoy se aplecă fără zăbavă s-o salute, ștergându-i praful de pe picioare, făcu la fel.

Mătușica intră în odaie, se întoarse cu o rogojină mai mare și, după ce o întinse pe jos, zise:

— Stai jos, fiule! Stai jos, măicuță!

După ce Lolita și Binoy se așezară, își ocupă și ea locul, iar Satish se strecură lângă ea. Cu un braț în jurul umerilor lui Satish, le spuse nou-veniților:

— Probabil că nu mă cunoașteți. Eu sunt mătușa lui Satish – mama lui a fost sora mea.

Nu atât vorbele rostite, cât ceva din expresia feței și din tonul glasului ei sugera o viață petrecută în suferință.

Când zise „Eu sunt mătușa lui Satish”, strângându-l pe copil la piept, Binoy, fără a cunoaște alte amănunte din viața ei, simți o profundă milă pentru acea femeie și spuse:

— N-o să admit să fiți numai mătușica lui Satish. O să aibă de furcă cu mine dacă are de gând să pună stăpânire pe dumneavoastră! De altfel, e destul de rău că-mi zice mereu Binoy Babu și nu vrea să-mi zică dada, ca să rabd să mă excludă și de la plăcerea de a avea o mătușă.

Niciodată nu-i venise greu lui Binoy să cucerească inimile oamenilor. Așa încât acest tânăr cu înfățișare plăcută, cu vorbă atât de caldă, puse pe loc stăpânire pe inima mătușicii.

— Și unde este sora mea, adică mama ta, fiule? îl întrebă ea pe Binoy.

— Mama mea a murit demult, zise Binoy, dar nu pot spune că n-am mamă! Ochii i se umplură de lacrimi, gândindu-se ce însemna pentru el

Anandamoyi.

În scurt timp, între ei se înfiripă o conversație atât de animată, încât nimeni n-ar fi bănuit că abia se cunoscuseră. Din când în când, se amesteca și Satish cu pălăvrăgeala lui. Lolita însă tăcea.

Lolita fusese întotdeauna rezervată și-i trebuia multă vreme până să se apropie de un străin. În plus, acum era preocupată de grijile ei. Prietenia arătată de Binoy unei necunoscute o enervă. În sufletul ei îl condamnă pentru superficialitate, gândind că nu privea cu destulă seriozitate situația extrem de dificilă în care se afla ea. Deși, dacă Binoy ar fi stat mut, cu fața mohorâtă, tot n-ar fi fost pe placul ei! Ar fi fost furioasă că încearcă să ia asupră-și o problemă care n-o privește decât pe ea și pe tatăl ei.

Adevărul era că ceea ce noaptea trecută i se păruse ca o muzică, acum era de o disonanță enervantă: orice ar fi făcut Binoy nu era nimerit. În nici un fel, el nu putea drege lucrurile. Numai Dumnezeu știe ce ar fi putut smulge din rădăcini cauza tulburării ei! De ce să socotești femeile nesăbuite dacă viața lor se rezumă doar la sentiment și să le condamni pentru căile ciudate pe care le mână inima? Dacă temelia dragostei e bună, inima te conduce cu atâta simplitate și armonie, încât rațiunea, rușinată, trebuie să se dea bătută, dar dacă dragostea are un cusur, mintea e incapabilă să-l înlăture și n-are rost să cauți explicații pentru ce te simți atras sau respins, de ce ești fericit sau nenorocit.

Se făcuse târziu, și Paresh Babu tot nu se întorcea. Binoy ar fi vrut să plece acasă. Încercă să reziste acestui impuls, întreținând conversația cu mătușa lui Satish. Dar Lolita părea să fi simțit ceva, căci în cele din urmă, neputându-și stăpâni revolta, îi întrerupse brusc spunând:

— Pe cine aștepți? Nu putem ști cât va mai întârzia tata. Nu crezi că ar trebui să te duci la mama lui Gourmohan Babu?

Binoy tresări… cunoștea prea bine tonul Lolitei când era supărată pe el! Îi aruncă o privire, apoi sări în picioare cu iuțeala săgeții scăpate din arc. Într-adevăr, pe cine aștepta? Nu-și făcuse iluzii că prezența lui ar fi fost absolut necesară în aceste împrejurări. De fapt, voise să plece chiar la sosire și n-a rămas decât pentru că Lolita îi ceruse deslușit să intre în casă. Iar acum, tot ea îi punea această întrebare!

Lolita se sperie în fața bruscheții cu care se ridică Binoy. Văzu cum zâmbetul lui dispare cu desăvârșire, așa cum se stinge lumina când sufli într-o lampă. Nu-l văzuse niciodată atât de mâhnit, atât de jignit și, uitându-se la el, simți că remușcările o ustură ca o lovitură de bici.

Satish sări de pe rogojină și, agățându-se de brațul lui Binoy, îl implora să mai rămână:

— Binoy Babu, stai jos, nu pleca încă… Mătușică, te rog, spune-i lui Binoy Babu să rămână la micul dejun cu noi… Lolita, de ce i-ai spus să plece?

— Nu, Satish dragă, nu azi! zise Binoy. Dacă mătușica vrea să primească omagiile mele, am să vin să mănânc la voi într-altă zi. Acum am întârziat și așa prea mult.

Mătușa lui Satish observase și ea tristețea din glasul lui Binoy, și inima ei întreagă era alături de el. Plimbându-și privirea sfioasă de la el la Lolita, pricepu că în spatele vorbelor se ascunde ceva mai profund.

Lolita nu găsi nici o scuză, ci se retrase în camera ei să plângă, așa cum mai plânsese de atâtea ori.

Capitolul XXXII

Binoy plecă imediat la Anandamoyi, chinuit şi de umilinţă, şi de mustrări de conştiinţă. Cum de nu se dusese de-a dreptul la mama lui? Ce prost a fost când a crezut că Lolita avea nevoie de el! Dumnezeu l-a pedepsit pe drept, pentru că sosind la Calcutta n-a lăsat la o parte această obligaţie şi n-a alergat la Anandamoyi… A trebuit să-l întrebe Lolita: „Nu crezi că ar trebui să te duci la mama lui Gora?" Cum era cu putinţă ca, măcar o clipă, mama lui Gora să-i fi fost mai aproape Lolitei decât lui? Lolita n-o cunoştea, ştia doar că e mama lui Gora, dar pentru el Anandamoyi reprezenta imaginea tuturor mamelor de pe lume!

Anandamoyi tocmai îşi terminase baia şi şedea singură în odaia ei. Părea adâncită în meditaţie când Binoy intră şi se prosternă la picioarele ei, exclamând:

— Mamă!

— Binoy! îi răspunse Anandamoyi, mângâindu-l pe capul plecat.

Cine mai are glasul unei mame? Numele lui rostit de buzele lui Anandamoyi parcă-i domoli întreaga făptură. Făcând un efort să-şi stăpânească emoţia, zise încet:

— Mamă, n-am venit destul de iute la dumneata!

— Am aflat totul, zise Anandamoyi cu blândeţe.

— Ai aflat! exclamă Binoy uluit.

Anandamoyi îi povesti că Gora îi trimisese o scrisoare prin avocat, dându-i de veste că s-ar putea să ajungă la închisoare. Sfârşitul scrisorii spunea:

„Închisoarea nu-i poate face nici un rău lui Gora al dumitale; dar dacă dumneata vei suferi câtuşi de puţin, el n-o va putea îndura. Suferinţa dumitale va fi singura lui pedeapsă… alta, judecătorul nu-i poate da. Mamă, te rog nu te gândi numai la copilul dumitale. Există multe mame ai căror fii zac în puşcărie – şi nu din vina lor! Eu vreau să trăiesc întocmai ca ei şi să le împărtăşesc greutăţile. Dacă soarta a vrut ca să-mi împlinească această dorinţă, te rog, nu te întrista.

Poate că nu-ţi mai aduci aminte, mamă, că în anul foametei mi-am uitat odată punga cu bani pe masă, în odaia care dă spre stradă. Când, peste câteva minute, m-am întors, am văzut că punga fusese furată. În ea erau cincizeci de rupii, bursa mea, bani pe care-i pusesem deoparte ca să-ţi cumpăr un lighean de argint în care să te speli pe picioare. În timp ce mă mistuia mânia împotriva hoţului,

Dumnezeu mi-a luminat deodată mintea şt mi-am zis: „Banii ăştia sunt darul meu pentru omul înfometat care i-a furat!” Acest gând mi-a izgonit regretele fără rost, şi sufletul mi s-a liniştit. Tot astfel îmi zic şi azi: „Mă duc de bunăvoie la închisoare, singur am consimţit, fără regrete, fără mânie, să-i accept adăpostul”. Vor fi neajunsuri în ceea ce priveşte hrana şi alte asemenea, dar în cursul ultimei mele călătorii am acceptat ospitalitatea a tot felul de oameni, care trăiau în cele mai diferite condiţii, şi nu întotdeauna în casele lor am avut confortul cu care mă obişnuisem, ba uneori nu mi-am putut potoli măcar foamea şi setea. Ceea ce acceptăm singuri nu mai reprezintă o încercare grea: de aceea, poţi fi sigură că nimeni nu m-a silit să intru la închisoare… intru de bunăvoie şi mulţumit.

Când mă bucuram de dulceaţa căminului, nu-mi dădeam seama cât de mare este privilegiul de a putea profita de aerul şi de lumina de afară… Uităm tot timpul de mulţimea oamenilor care, cu sau fără vină, sunt întemniţaţi şi insultaţi şi nu se pot bucura de acest privilegiu dăruit de Dumnezeu. Nu ne gândim la ei – atât de mulţi! – şi nu participăm la durerea lor. N-aş vrea să fiu pecetluit cu soarta lor, dar nu vreau nici să mă ţin la distanţă, înrolându-mă în rândul numeroşilor făţarnici care caută să pară respectabili.

Să ştii, mamă, că după această experienţă am învăţat multe despre viaţă şi despre lume. Cei care se complac în rolul de judecători în cele mai multe cazuri sunt demni de milă. Oamenii întemniţaţi rabdă pedeapsa cuvenită pentru păcatele săvârşite de cei ce îi judecă pe alţii, iar nu pentru propriile lor păcate. Sunt mulţi cei care prin greşelile lor contribuie la săvârşirea unei crime, dar numai o parte dintre vinovaţi îndură suferinţa ispăşirii. Nu putem şti când, cum şi unde vor fi ispăşite şi păcatele celor ce trăiesc în confort, ducând o viaţă onorabilă în afara zidurilor închisorii. Dar, în ceea ce mă priveşte, dispreţuiesc falsa lor onorabilitate şi prefer să port pe pieptul meu pecetea infamiei. Binecuvântează-mă, mamă, şi nu plânge pentru mine. Krishna a purtat toată viaţa pe piept semnul loviturii pe care i-a dat-o Bhrigu53 cu piciorul – şi acest semn s-a imprimat din ce în ce mai adânc în carnea lui. Dacă El, Krishna, a acceptat acest semn ca o podoabă, pentru ce-ai fi dumneata îngrijorată, ce motiv ai avea să fii neliniştită din pricina mea?”

După ce primise această scrisoare, Anandamoyi încercase să-l trimită pe Mohim la Gora, dar Mohim îi răspunsese: „Eu am slujbă. Sahibul nu mă va învoi”, şi se apucase să-l judece cu asprime pe Gora pentru violenţa şi nebunia lui, încheind astfel: „Într-o zi, am să-mi pierd şi slujba numai pentru că sunt rudă cu el”.

Anandamoyi socoti că nu avea rost să i se adreseze lui Krishnadayal, faţă de care devenise foarte reticentă când era vorba de Gora. Ştia prea bine că-n inima soţului ei Gora nu ocupase niciodată locul cuvenit unui fiu, ba dimpotrivă, simţea chiar o oarecare ostilitate împotriva lui. În căsnicia lor, Gora fusese întotdeauna ca un zid despărţitor, ca lanţul munţilor Vindhya. Pe de o parte se afla Krishnadayal,

cu întregul său patrimoniu de dogmatism, iar pe de alta stătea Anandamoyi cu proscrisul ei, Gora. Părea că orice comunicare între aceste două ființe fusese oprită, cu toate că pe lumea aceasta numai Anandamoyi și Krishnadayal cunoșteau povestea lui Gora.

Astfel, dragostea lui Anandamoyi pentru Gora deveni comoara ei și numai a ei. Încerca pe toate căile să-i facă viața cât mai ușoară, în această familie unde nu era decât un tolerat. Grija ei cea mai mare era ca nu cumva vreunul din familie să poată spune: „Asta s-a întâmplat din pricina lui Gora al tău”, sau „Trebuie să îndurăm această defăimare din pricina lui Gora al tău”, sau „Am suferit această pagubă din pricina lui Gora al tău!” Anandamoyi își dădea seama că trebuie să ducă singură întreaga povară a lui Gora. Și soarta a vrut ca acest Gora al ei să fie de o dârzenie cu totul neobișnuită! Nu era ușor să-i nesocotești prezența. Pretutindeni se impunea cu violență.

Până acum izbutise să-l crească pe neîmblânzitul ei Gora, chiar în mediul acesta potrivnic, veghind zi și noapte asupra lui. În mijlocul familiei ostile, fusese supusă la multe umilințe și îndurase mult fără a putea cere ca cineva să ia parte la durerea ei.

După ce Mohim ieșise din odaie, Anandamoyi rămăsese singură, șezând tăcută în fața ferestrei și urmărindu-l pe Krishnadayal, care se întorcea după baia de dimineață. Era uns pe frunte și pe brațe cu mâlul sfințit al Gangelui și murmura mantre sfinte. Când era astfel purificat, nimeni, nici chiar Anandamoyi, nu avea voie să se apropie de el. Oprelişti, oprelişti, nimic altceva decât oprelişti!

Suspinând, plecă de la fereastră și se duse în camera lui Mohim. Îl găsi așezat pe jos, citind ziarul. Servitorul îi unsese pieptul cu ulei, pregătindu-l astfel pentru baia de dimineață.

— Mohim, îi zise Anandamoyi, trebuie să găsești pe cineva care să meargă cu mine. Vreau să-l văd pe Gora. Mi se pare că va trebui să intre la închisoare, dar sper că-mi vor îngădui să-l văd înainte.

Deși îl ocăra mai tot timpul, Mohim avea o reală afecțiune pentru Gora.

— Să fie al dracului! strigă. Lasă-l pe derbedeu să stea la pușcărie… e o minune că n-a intrat mai demult!

Cu toate acestea, îl chemă îndată pe omul său de încredere, pe care-l trimise cu banii necesari pentru taxele legale, și hotărî ca, dacă șeful îi dă concediu și stăpâna casei consimte, să meargă și el.

Anandamoyi știa că Mohim nu va răbda niciodată să-l vadă pe Gora în necaz fără a pune umărul, iar când află că Mohim era dispus să-i dea puținul ajutor pe care i-l putea acorda, nu mai avu nimic de spus. De asemenea, știa prea bine că nu va găsi în această casă atât de ortodoxă nici un membru al familiei care s-o însoțească la închisoarea în care se afla Gora și să se expună astfel privirilor curioase și observațiilor aspre ale oamenilor. Așadar, nu-și mai repetă rugămintea

și se întoarse în camera ei, cu buzele strânse și ochii umbriți de durere. Când Lachmiya izbucni în hohote de plâns, o dojeni și-i spuse să iasă din odaie. Se obișnuise să-și rabde singură, în tăcere, toate necazurile. Primea cu liniște atât bucuria, cât și durerea, iar zbuciumul sufletului ei nu-l cunoștea decât Cel de Sus.

Mângâierea pe care Binoy i-o putea oferi lui Anandamoyi era mult mai mare decât o putea el bănui. După câteva cuvinte rostite, rămase tăcut; dar, prin firea ei, Anandamoyi nu aștepta cuvinte de mângâiere din partea altora. Dimpotrivă, se ferea de orice discuție în legătură cu necazurile ei. Așa că nu mai vorbi despre această întâmplare, ci spuse simplu:

— Binu, după cât văd, încă nu ți-ai făcut baia. Du-te și spală-te iute, ai întârziat la micul dejun.

După ce Binoy își făcu baia și se așeză la masă, Anandamoyi, văzând locul liber de lângă el, simți cum i se sfâșie inima pentru Gora. Iar când se gândi că băiatul ei are parte la închisoare de o hrană grosieră, neîndulcită de grija unei mame, bucate de două ori mai amare prin regulamentul jignitor al închisorii, Anandamoyi nu mai putu răbda să-l vadă pe Binoy mâncând singur și, invocând un pretext, părăsi odaia.

53 În mitologia indiană, unul dintre cei zece înțelepți

Capitolul XXXIII

Când veni acasă și află de sosirea neașteptată a Lolitei, Paresh Babu ghici că încăpățânata lui fată intrase, desigur, într-un bucluc cu totul deosebit. Răspunzând privirilor lui întrebătoare, Lolita spuse:

— Tată, am plecat de acolo. Mi-a fost cu neputință să mai rămân.

Când Paresh Babu o întrebă ce se petrecuse, ea spuse:

— Judecătorul l-a băgat la închisoare pe Gourmohan Babu.

La început, Paresh Babu nu prea pricepu cum anume ajunsese Gora în încurcătură, dar după ce Lolita îi povesti pe îndelete totul, rămase o vreme tăcut și îngândurat, îngrijorat mai cu seamă pentru mama lui Gora.

„Judecătorului", își zise el, „îi este ușor să-l condamne pe Gora ca pe un hoț de rând, acesta fiind rezultatul firesc al obișnuitului său dispreț pentru dreptate. Tirania omului față de om este mult mai cumplită decât toate celelalte cruzimi de pe lume. Și cât de vastă și intolerabilă a devenit ea la adăpostul societății și guvernului!"

În timp ce asculta povestea condamnării lui Gora, aceste gânduri îi apărură în minte cu o deosebită claritate.

Văzându-l tăcut și îngândurat, Lolita îl întrebă nerăbdătoare:

— Nu-i așa că e o nedreptate îngrozitoare, tată?

El îi răspunse, ca de obicei, calm:

— Nu putem ști precis până unde a mers Gora, dar ceea ce putem spune cu certitudine este că dacă într-adevăr convingerile lui l-au făcut să treacă limitele legii, e totuși incapabil să săvârșească ceea ce în limba engleză se numește „o crimă". Dar ce putem face noi, copila mea? În vremea noastră, simțul dreptății n-a ajuns încă la deplina lui înțelepciune. Pedeapsa îl așteaptă pe cel care a săvârșit o infracțiune banală, ca și pe cel care a săvârșit o crimă; amândoi poartă aceleași cătușe, în aceeași temniță. Pentru acest lucru nici un om nu poate fi condamnat… de vină sunt păcatele tuturor oamenilor.

Apoi, trecând brusc la alt subiect, Paresh baba o întrebă:

— Cu cine ai venit?

Lolita ridică semeață capul și îi răspunse cu o emfază cam exagerată:

— Cu Binoy Babu.

Dar, în ciuda emfazei, tonul ei trăda o oarecare slăbiciune. I-a fost peste puteri să rostească aceste vorbe simplu și fără rușine, ba dimpotrivă, fața i se înroși, sporindu-i emoția.

Paresh Babu avea pentru această fată capricioasă și neînfricată mai multă afecțiune decât pentru ceilalți copii ai săi; iar stima lui față de cinstea Lolitei era cu atât mai mare, cu cât desele ei conflicte cu restul familiei se declanșau tocmai din această pricină. Tatăl ei pricepuse bine că această trăsătură de caracter a ei nu era apreciată. De aceea, cu multă grijă, căuta să-i cultive simțul dreptății, ca nu cumva, în încercările de a i se înfrânge îndărătnicia, să fie zdrobită și noblețea sufletului ei.

Frumusețea celorlalte fete ale lui era ușor recunoscută de toți cei ce le vedeau, pentru că aveau trăsături regulate și pielea obrazului de culoare deschisă. Lolita, negricioasă, cu chipul neobișnuit, producea impresii variate. Doamna Baroda își manifestase întotdeauna față de soțul ei teama că va fi greu să-i găsească un bărbat potrivit. Dar frumusețea pe care Paresh Babu o vedea pe chipul Lolitei nu era tributară nici culorii pielii și nici trăsăturilor, ci sufletului pe care-l oglindea… Lolita nu impresiona printr-o frumusețe desăvârșită, ci prin fermitatea forței ei, prin strălucirea independenței… caracteristici ce îi atrag pe câțiva aleși și îi resping pe cei mulți!

Dându-și seama că datorită personalității ei Lolita nu va fi niciodată ca celelalte fete, Paresh Babu și-o apropiase cu o solicitudine aproape dureroasă; și era cu atât mai îngăduitor față de greșelile ei, cu cât știa că nimeni altul nu i le va ierta. Din clipa în care Lolita îi spusese că venise numai cu Binoy, Paresh Babu își dădu seama câte va avea ea de îndurat în viitorul apropiat… știa că societatea îi va aplica pentru această neînsemnată încălcare a legilor ei pedeapsa ce s-ar fi cuvenit unei încălcări mult mai grave.

În timp ce se gândea la aceste lucruri, Lolita continuă:

— Tată, știu c-am greșit, dar acum am înțeles deslușit un lucru: între judecător și poporul țării noastre există asemenea relații, încât ospitalitatea lui ocrotitoare nu ne face cinste. Puteam să mai stau acolo și să accept ospitalitatea lui după ce mi-am dat seama de acest lucru?

Paresh Babu nu putea răspunde ușor la întrebare. De aceea nici nu încercă să-i dea vreun răspuns, ci o mângâie ușor pe cap pe îndărătnica lui copilă.

După-amiază, Paresh Babu se plimba încolo și încoace prin grădina din fața casei, gândindu-se la cele ce se petrecuseră, când Binoy apăru și-l salută respectuos. Paresh Babu discută cu el pe-ndelete despre condamnarea lui Gora și semnificația acestei întâmplări, dar nu pomeni nimic despre călătoria lui Binoy cu Lolita pe vapor. Când se întunecă, îi spuse:

— Haide, Binoy, să intrăm.

Dar Binoy refuză.

— Trebuie să mă duc acasă.

Paresh Babu nu repetă invitația, iar Binoy, aruncând o privire fugară înspre terasă, se îndepărtă încet.

Lolita îl văzuse de pe terasă și, când tatăl ei intră singur, ea coborî în odaia lui, crezând că Binoy va veni mai târziu. Văzând însă că Binoy nu mai vine, Lolita, după ce-și făcu de lucru cu cărțile și hârtiile de pe masa tatălui ei, se pregăti să iasă. Paresh Babu o opri și, privind cu afecțiune fața ei dezamăgită, îi spuse:

— Lolita, vrei să-mi cânți un imn religios?

Apoi împinse lampa la o parte, pentru ca lumina să nu cadă pe chipul ei.

Capitolul XXXIV

A doua zi sosi şi doamna Baroda, cu restul familiei.

Haran era atât de revoltat de purtarea Lolitei încât, neputându-se stăpâni, veni împreună cu ei direct la Paresh Babu.

Doamna Baroda trecu pe lângă Lolita fără a-i spune vreo vorbă: era atât de indignată, încât nu-i aruncă nici măcar o privire şi intră în camera ei.

Labonya şi Lila erau de asemenea foarte supărate pe Lolita: prin plecarea ei şi a lui Binoy, programul fusese atât de trunchiat, încât se făcuseră de râs.

Sucharita nu luase parte nici la exploziile furibunde ale lui Haran, nici la regretele lacrimogene ale doamnei Baroda şi nici la tristeţea Labonyei şi Lilei pentru eşecul suferit, ci păstrase tot timpul o tăcere ca de gheaţă şi îşi interpretase mecanic rolul. La sosire intră în odaie ultima, mişcându-se ca un automat.

Sudhir era atât de indignat de rolul pe care-l jucase, încât nici nu intră împreună cu ceilalţi. Iar Labonya, mânioasă că nu răspunsese aşa cum se cuvine stăruinţelor ei, jură că de azi înainte nu mai voia să aibă nimic de-a face cu el!

— Asta-i prea din cale afară! exclamă Haran intrând cu paşi apăsaţi în camera lui Paresh Babu.

Lolita, care-i auzi glasul din camera vecină, veni imediat şi, sprijinindu-se cu mâinile de speteaza scaunului pe care şedea tatăl ei, îl privi pe Haran drept în faţă.

— Mi-a povestit Lolita tot ce s-a petrecut, zise Paresh Babu, şi cred că n-are rost să mai discutăm.

Pentru Haran, calmul obişnuit al lui Paresh Babu nu era decât semnul unei slăbiciuni de caracter. De aceea îi răspunse cu un aer de superioritate:

— Ceea ce s-a întâmplat, desigur, este de domeniul trecutului, dar cauza care a dus la această comportare mai dăinuieşte, şi deci se impune discutarea ei. Lolita nu s-ar fi purtat astfel dacă dumneavoastră n-aţi fi manifestat faţă de ea întotdeauna o indulgenţă exagerată. Răul pe care l-aţi pricinuit prin atitudinea dumneavoastră îl veţi înţelege abia după ce veţi afla amănuntele acestui incident ruşinos!

Paresh Babu, simţind că în spatele scaunului său era pe cale de a se dezlănţui o furtună, o trase pe Lolita lângă el şi, ţinând-o de mână, îi spuse lui

Haran cu un zâmbet blând:

— Panu Babu, când vei avea și dumneata copii, vei vedea că pentru a-i crește este nevoie și de afecțiune!

Lolita, aplecându-se spre tatăl ei și îmbrățișându-l cu un braț, îi șopti la ureche:

— Tată, se răcește apa, du-te și-ți fă baia.

— Mă duc îndată, îi răspunse Paresh Babu pe un ton care atrăgea atenția asupra prezenței lui Haran. Încă nu e prea târziu.

— Poți să te duci liniștit, tată, stărui Lolita cu gingășie. O să avem noi grijă de Panu Babu în timp ce faci baie.

După ce Paresh Babu părăsi încăperea, Lolita se așeză pe scaunul lui, se instală bine într-însul, își aținti privirea asupra feței lui Haran și zise:

— După câte văd, crezi că ai dreptul să spui tot ce-ți place tuturor oamenilor din casa asta!

Sucharita, care o cunoștea bine pe Lolita, cu câtăva vreme în urmă s-ar fi speriat de expresia feței ei. Dar de data aceasta se așeză încetișor pe un scaun lângă fereastră și-și aținti privirile pe paginile unei cărți deschise. Prin firea și educația ei, Sucharita știa întotdeauna să se stăpânească, iar loviturile repetate pe care le primise în ultimele zile o făcură mai tăcută decât fusese vreodată. Până la urmă însă, încordarea tăcerii ei ajunsese la limita rezistenței, așa că dojana adresată de Lolita lui Haran îi oferi mult așteptatul prilej de a-și da frâu liber simțămintelor ascunse.

— După câte văd, continuă Lolita, îți închipui că știi mai bine decât tata care sunt îndatoririle lui față de noi! Ai vrea să fii șeful întregului Brahmo Samaj!

Haran, uluit de îndrăzneala cu care-i vorbea Lolita, era pe punctul de a o admonesta cu severitate. Dar înainte de a putea scoate o vorbă, Lolita urmă:

— Am răbdat destul aerele dumitale de superioritate, dar, dă-mi voie să-ți spun, dacă ai de gând să ți le manifești și față de tata, nici un suflet din casa asta nu o va tolera… nu, nici chiar servitorii!

— Lolita, zise Haran năucit, într-adevăr…

Dar Lolita îi tăie vorba:

— Uite ce e: lasă-mă să vorbesc și eu. Te-am ascultat destul, așa că acum ascultă-mă și dumneata pe mine. Dacă nu mă crezi, întreab-o și pe Suchi: tatăl meu este mult mai mare decât ai putea ajunge dumneata vreodată… Asta vrem să ți-o spunem deslușit. Iar acum, dacă ai să ne dai vreun sfat, te ascultăm.

Obrazul lui Haran era negru de mânie.

— Sucharita, strigă el sărind de pe scaun.

Ridicându-și privirile de pe carte, Sucharita se uită la el.

— Cum îi îngădui Lolitei să mă insulte în fața ta?

— N-a vrut să te insulte, zise Sucharita încet. Ceea ce dorește Lolita este

să te porți față de tata cu respectul cuvenit. Te asigur că nici nu ne putem imagina că ar exista pe lume cineva care să fie demn de mai mult respect.

O clipă crezu că Haran vrea să părăsească încăperea, dar acesta nu plecă. Se trânti din nou pe scaun cu un aer foarte solemn. Cu cât simțea că pierde, încetul cu încetul, stima tuturor celor din casă, cu atât mai disperat lupta să-și mențină poziția cucerită, uitând că dacă strângi prea tare un resort slab, se rupe.

Lolita, văzându-l pe Haran redus la o tăcere jalnică și sumbră, se ridică, se duse lângă Sucharita și începu să vorbească cu ea, de parcă nu se petrecuse nimic deosebit.

În clipa aceea, în odaie năvăli Satish și, prinzând-o de mână pe Sucharita, începu să tragă de ea, zicând:

— Haide, didi, haide!

— Unde să merg? întrebă Sucharita.

— Oh, te rog, vino cu mine, stărui Satish. Trebuie să-ți arăt… Lolita, nu i-ai spus încă, nu-i așa?

— Nu, zise Lolita. Îi făgăduise că nu va divulga secretul și se ținuse de cuvânt. Nu-i spusese Sucharitei nimic despre „mătușica”.

Dar cum nu se cuvenea să-și lase musafirul singur, Sucharita spuse:

— Foarte bine, domnule Vorbălungă, am să vin puțin mai târziu. Așteaptă să-și termine tata baia.

Satish nu-și mai găsea astâmpărul. În general, căuta mereu să plece din preajma lui Haran. Dar, întrucât îl respecta, nu îndrăzni să mai insiste. În ceea ce-l privea pe Haran, Satish nu-l interesase în mod deosebit și avea tendința să-l strunească. Satish așteptă dar clipa când Paresh Babu ieși din baie, le prinse de mână pe surorile lui și le trase după el.

— În legătură cu propunerea pe care v-am făcut-o pentru logodna mea formală cu Sucharita, zise Haran, aș vrea să n-o mai amânăm. S-o fixăm, deci, pentru duminica ce vine.

— Eu n-am nici o obiecție, îi răspunse Paresh Babu. Hotărârea o va lua însă Sucharita.

— Dar ați obținut o dată consimțământul ei, stărui Haran.

— Atunci, fie cum dorești dumneata, spuse Paresh Babu.

Capitolul XXXV

Binoy nu se mai simți în stare să meargă la Paresh Babu, dar singurătatea casei lui era atât de apăsătoare, încât în ziua următoare se duse dis-de-dimineață la Anandamoyi și-i spuse:

— Mamă, aș vrea să stau la dumneata câteva zile.

Binoy credea că ar putea-o mângâia pe Anandamoyi în durerea pricinuită de absența forțată a lui Gora, iar Anandamoyi fu mișcată de această intenție. Plină de afecțiune, puse mâna pe umărul lui fără a spune o vorbă.

Odată instalat, Binoy începu să se răsfețe cu fel de fel de pretenții, ba chiar să se certe în glumă cu Anandamoyi pentru că nu se ocupă mai mult de el, crezând că astfel va izbuti să abată gândurile amândurora de la necazul ce-i mistuia. Dar când se lăsa seara, cu a ei melancolie, Binoy nu-și mai putea stăpâni depresia. O ruga pe Anandamoyi să-și lase baltă toate treburile gospodărești și să iasă cu el pe veranda din fața camerei lui, unde o convingea să se așeze pe rogojină și să-i povestească despre zilele copilăriei ei și despre căminul părintesc… Erau toate povești dinaintea căsătoriei ei, când, orfană de tată, era răsfățată de toți elevii din școala bunicului ei, marele pandit. Toată lumea îi arăta o indulgență nemărginită, iar mama ei, văduvă, o înconjura cu o grijă deosebită.

— Mamă, spuse în cele din urmă Binoy. Nici nu-mi pot închipui că a fost o vreme în care nu erai mama noastră! Cred că elevii din școala bunicului dumitale te socoteau ca pe o micuță mamă și că, de fapt, l-ai crescut și pe bunicul dumitale!

În seara următoare, Binoy, culcat pe rogojină, cu capul în poala lui Anandamoyi, zise:

— Mamă, câteodată aș vrea să-i pot înapoia lui Dumnezeu tot ce-am învățat din cărți și să mă refugiez în brațele dumitale ca un copil… să fiu pe lume numai eu cu dumneata și nimeni altul.

Tonul lui Binoy era atât de deprimat și părea să dezvăluie o inimă atât de împovărată, încât Anandamoyi se simți deopotrivă surprinsă și tulburată. Se aplecă spre el și începu să-l mângâie încetișor pe cap, iar după o lungă tăcere întrebă:

— Binoy, e totul în ordine cu familia lui Paresh Babu?

La această întrebare, Binoy tresări zicându-și: „Nu-i poți ascunde nimic! Privirile mamei îți pătrund până-n suflet!” Apoi, cu glas reținut, spuse:

— Da, toți sunt foarte bine!

— Tare mi-ar face plăcere să le cunosc și eu pe fetele lui Paresh Babu, urmă Anandamoyi. La început, Gora n-a avut o părere prea bună despre ele; dar judecând după modul cum au știut să-l cucerească mai târziu, mi se pare că sunt cu totul deosebite.

— Și eu am dorit întotdeauna să ți le prezint, zise Binoy cu însuflețire, dar de teamă ca nu cumva Gora să se împotrivească, nu ți-am propus niciodată.

— Cum o cheamă pe cea mare? continuă Anandamoyi.

Au urmat alte întrebări și răspunsuri. Numai când îi veni rândul Lolitei, Binoy încercă să ocolească subiectul, dând un răspuns evaziv. Anandamoyi însă, zâmbind de tactica lui, nu se mulțumi cu atât.

— Am auzit că Lolita e foarte deșteaptă, zise Anandamoyi.

— Cine ți-a spus? întrebă Binoy.

— Cine să-mi spună? Tu, firește! îi răspunse Anandamoyi.

Fusese o vreme când Binoy nu se sfia să vorbească despre Lolita. Astăzi însă uitase cu desăvârșire că, în perioada în care n-avea nici o reticență, îi descrisese în culori foarte vii mintea ageră a Lolitei.

Anandamoyi, ocolind toate piedicile ca un marinar încercat, cârmi conversația cu atâta dibăcie, încât foarte curând îi fură dezvăluite toate amănuntele prieteniei dintre Lolita și Binoy. Ba mai mult, Binoy îi povesti cum arestarea și condamnarea neașteptată a lui Gora o îndureraseră atât de mult, încât fugise înapoi la Calcutta numai cu el pe vapor. În emoția cu care vorbea, dispăru orice urmă a oboselii ce se așternuse pe chipul lui. I se păru un noroc cu totul deosebit că poate să zugrăvească deschis un caracter atât de minunat!

În sfârșit, când îi chemară la cină, și convorbirea lor luă sfârșit, Binoy avu impresia că se trezește dintr-un vis și-și dădu seama că-i povestise lui Anandamoyi tot ce avea pe suflet. Iar ea îl ascultase și urmărise totul cu atâta atenție și simplitate, încât destăinuirile făcute nu-i lăsaseră nici un sentiment de jenă sau de sfială.

Până acum, Binoy nu-i ascunsese niciodată nimic lui Anandamoyi și luase obiceiul să vină la ea și să-i destăinuiască până și cele mai mărunte griji. Dar de când îi cunoscuse pe membrii familiei lui Paresh Babu, i se furișase în suflet o oarecare jenă care-l chinuise. Acum, după ce urechile înțelegătoare și binevoitoare ale lui Anandamoyi auziseră iarăși toate necazurile lui, se simțea ușurat și fericit. De altfel, era convins că sentimentele lui și-ar fi pierdut din puritate dacă n-ar fi putut să le depună ca un omagiu la picioarele lui Anandamoyi… Ar fi dăinuit o umbră ce-ar fi întunecat neprihănirea dragostei lui.

În timpul nopții, Anandamoyi se gândi în fel și chip la destăinuirea lui Binoy. Își dădu seama că taina vieții lui Gora amenință să producă încurcături și socoti că-n casa lui Paresh Babu ar putea găsi o soluție. În cele din urmă, hotărî să-

i cunoască fetele, orice s-ar întâmpla.

Capitolul XXXVI

Mohim şi toţi ai săi începuseră să considere căsătoria lui Sasi cu Binoy aproape ca pe un fapt împlinit. Fata, sfioasă acum în faţa viitorului soţ, renunţase să mai apară în preajma lui. Iar pe Lakshmi, mama lui Sasi, Binoy abia o întâlnea.

Doamna Lakshmi nu era nici pe departe timidă, dar avea o fire foarte puţin comunicativă, iar uşa odăii ei era aproape întotdeauna închisă. Îşi ţinea tot avutul sub lacăt şi cheie – în afară doar de bărbatul ei. Dar, supus regimului sever al nevestei, nici acesta nu avea libertatea pe care şi-ar fi dorit-o, cercul prietenilor săi şi orbita mişcărilor sale fiind, de asemenea, limitate. Lakshmi izbutise să-şi supravegheze îndeaproape micul ei univers, aşa că celor de afară le era greu să pătrundă, iar celor dinăuntru le era greu să iasă dintr-însul! Trăiau atât de izolaţi, încât nici chiar Gora nu era un oaspete bine-venit în aripa casei locuită de Lakshmi.

Această împărăţie a doamnei Lakshmi nu fusese niciodată tulburată de vreun conflict între puterea legislativă şi cea executivă, deoarece ea singură aplica legile făcute tot de ea; iar eventualele probleme mai spinoase tot ea le rezolva, întruchipând atât prima instanţă de judecată, cât şi ultima. În relaţiile sale exterioare, Mohim trecea drept un bărbat voluntar, dar sub jurisdicţia soţiei sale, voinţa lui nu se putea manifesta nici în cele mai neînsemnate treburi.

Din spatele *purdah*-ului, Lakshmi îşi formase o părere despre Binoy – şi anume o părere foarte bună. Mohim, care-l ştia pe Binoy de când era copil, îl considera prietenul lui Gora, şi nimic mai mult. Soţia lui fusese însă cea care îi atrăsese atenţia asupra lui ca potenţial ginere. Unul dintre meritele lui Binoy – şi nu cel mai mic – era că nu va cere niciodată zestre; de aceea, Lakshmi ţinea mult să pună mâna pe el.

Acum Mohim se frământa în fel şi chip, pentru că deşi Binoy se mutase în casa lor, nu putea deschide vorba despre căsătorie, băiatul părând foarte necăjit din cauza nenorocirii ce se abătuse asupra lui Gora.

Totuşi, când sosi duminica, Lakshmi nu mai putu răbda, luă în mână cârma, îi întrerupse odihna lui Mohim şi, echipându-l cu o cutie de *pan* şi cu toate cele trebuincioase, îl goni spre locul unde Binoy îi citea lui Anandamoyi ceva din ultimul număr al revistei *Bangadarshan*, pe care de curând începuse s-o editeze

Bankiruchandra.

Mohim, după ce-i oferi *pan* lui Binoy, începu prin a-i ține o predică despre efectele nebuniei neînfrânate a lui Gora; apoi, numărând zilele ce rămăseseră până la expirarea pedepsei lui, menționa oarecum în treacăt că trecuse aproape jumătate din luna *Aghran*. Și socoti că, în sfârșit, poate intra în subiect.

— Uite ce este, Binoy, îi zise el. Ideea ta cum că în luna *Aghran* nu se poate face căsătoria e o prostie. După cum ți-am mai spus, dacă la toate legile și opreliștile noastre adaugi și un almanah familial, ar însemna să nu se mai facă în țara noastră nici o căsătorie.

Văzându-l pe Binoy încurcat, Anandamoyi îi sări într-ajutor:

— Binoy o cunoaște pe Sasi de când era un țânc și nu se vede căsătorit cu ea. De aceea a și invocat pretextul cu luna *Aghran*.

— Dacă-i așa, trebuia s-o spună deslușit de la început, zise Mohim.

— Uneori îți trebuie timp ca să te lămurești chiar și asupra propriilor tale simțăminte, zise Anandamoyi. Dar, Mohim, eu nu pricep pentru ce ești atât de îngrijorat. Doar n-au dispărut toți ginerii de pe fața pământului! Așteaptă să se întoarcă Gora; el cunoaște o mulțime de băieți de însurat și-ți va putea peți un ginere pe placul tău.

— Hm! mârâi Mohim cu o mutră acră. Apoi, după o scurtă tăcere, izbucni: Dacă nu te amestecai dumneata, mamă, Binoy n-ar fi ridicat nici o obiecție!

Binoy, scos din fire, era cât pe ce să protesteze, dar Anandamoyi îl opri.

— Să știi, Mohim, că nu ești prea departe de adevăr, îi zise ea. Eu nu l-am încurajat câtuși de puțin pe Binoy în această privință. E încă prea tânăr și, chiar dacă ar fi cedat unui imbold momentan, până la urmă n-ar fi fost bine!

Și astfel, Anandamoyi îl apără pe Binoy, atrăgându-și asupra ei întreaga furie a lui Mohim; iar Binoy se simți cam rușinat de propria-i slăbiciune. Dar Mohim nu mai zăbovi pentru a-i da lui Binoy posibilitatea să mărturisească deschis că nu era dispus să se însoare cu Sasi. Ieși furios din odaie, zicându-și în sinea lui: „O mamă vitregă nu poate simți niciodată ca o mamă bună”.

Anandamoyi știa prea bine că Mohim îi aduce această învinuire. Știa, de asemenea, că în codul justiției statornicite de societate toate neplăcerile familiale erau puse pe socoteala mamelor vitrege; totuși, în acțiunile ei nu ținea niciodată seama de ce avea să zică lumea despre ea. Din ziua în care îl luase pe Gora în brațe, se rupsese cu desăvârșire de tradiție și de datini; de fapt, viața ei întreagă pornise pe o cale pe care, inevitabil, avea de întâmpinat dezaprobarea societății.

Dar necontenitele ei mustrări de conștiință, pentru că viața o silise să ascundă adevărul, o făcuseră să fie neclintită în fața comentariilor răutăcioase ale altora. Când oamenii o învinuiau că e creștină, îl strângea pe Gora la piept și spunea: „În fața lui Dumnezeu, nu e o învinuire dacă ziceți că sunt creștină!” Încetul cu încetul, se obișnuise să nu țină seama de regulile de conduită ale

mediului ei social și să se călăuzească numai după propria-i judecată. Așa că nici o acuzație adusă ei de Mohim, tacită sau exprimată, nu-i putea schimba atitudinea pe care o socotea justă.

— Binoy, rupse tăcerea Anandamoyi, n-ai mai trecut de mult pe la Paresh Babu! Nu-i așa?

— Nu-i chiar așa de mult, mamă, răspunse Binoy.

— Vreau să spun că n-ai fost pe la ei din ziua în care v-ați întors, tu și Lolita, cu vaporul, zise Anandamoyi.

De fapt, nu trecuseră prea multe zile, dar Binoy se ducea până atunci atât de des la Paresh Babu, încât Anandamoyi abia îl mai vedea. Privind lucrurile prin această prismă, era evident că absența lui fusese foarte îndelungată… mai ales pentru el!

Binoy nu răspunse nimic, dar începu să destrame marginea *dhuti*-ului său.

În aceeași clipă, servitorul intră și anunță că niște domnișoare doresc s-o vadă pe Anandamoyi. Binoy se ridică în picioare cu intenția de a se retrage, dar chiar când se întrebau amândoi cine ar putea fi, în odaie intrară Sucharita și Lolita, așa că nu mai putu pleca. Rămase pe loc, încurcat și tăcut.

Fetele se aplecară și șterseră praful de pe picioarele lui Anandamoyi. Lolita nu-i acordă nici o atenție lui Binoy, dar Sucharita îi făcu semn cu capul și-l întrebă ce mai face.

Apoi se întoarse spre Anandamoyi și zise:

— Suntem fetele lui Paresh Babu.

Anandamoyi își arătă numaidecât bucuria.

— Nu trebuie să vă prezentați, dragele mele. E drept că nu v-am văzut niciodată, dar am impresia totuși că faceți parte din familia noastră!

Astfel, în câteva clipe, Anandamoyi le făcu să se simtă ca la ele acasă.

Binoy ședea retras și tăcut, până când Sucharita încercă să-l atragă în conversație, remarcând:

— N-ai mai dat pe la noi de mult!

Binoy aruncă o privire furișă spre Lolita și răspunse:

— Da, de teamă să nu abuzez de ospitalitatea dumneavoastră, așa încât prezența mea să ajungă să vă plictisească.

— Nu știi că acolo unde există afecțiune nu există plictiseală? zise Sucharita zâmbind.

— Oare să nu știe? Ba eu cred că știe… nici nu vă pot spune cum mă sucește și mă-nvârtește de dimineața până seara… capriciile lui nu-mi lasă nici o clipă de răgaz! spuse Anandamoyi uitându-se cu dragoste la Binoy.

— Cel de Sus m-a făcut pe mine numai pentru a verifica răbdarea pe care ți-a dăruit-o ție, mamă! replică Binoy.

La această remarcă, Sucharita atinse ușor cu cotul brațul Lolitei și spuse:

— Auzi, Lolita? Mi se pare că şi noi am fost încercate, dar nu ne-am arătat la înălţime!

Văzând că Lolita nu răspunde, Anandamoyi zise râzând:

— De data aceasta, Binu şi-a pus la încercare propria-i răbdare. Nici n-aveţi idee ce însemnaţi pentru el. De fapt, seara nu vorbeşte decât despre voi şi e destul să audă numele lui Paresh Babu ca să se simtă fericit.

În timp ce vorbea, Anandamoyi se uită la Lolita, care, deşi se străduia din răsputeri să pară indiferentă, nu izbuti şi roşi până-n vârful urechilor.

— Nici nu vă puteţi închipui cu câţi oameni s-a războit apărându-l pe Paresh Babu! continuă Anandamoyi. Toţi prietenii lui atât de ortodocşi îl învinuiesc că e brahmoist, ba unii au încercat chiar să-l excludă din rândurile lor. Nu înţeleg de ce te simţi atât de jenat, Binu dragă, n-are de ce să-ţi fie ruşine. Ce părere ai, copilă dragă? zise ea adresându-se Lolitei.

Între timp, Lolita ridicase privirile, dar când Anandamoyi se întoarse către ea, le coborî iar în pământ. Şi astfel, tot Sucharita trebui să răspundă în locul ei:

— Binoy Babu a fost foarte bun că ne-a dăruit prietenia lui… şi acesta nu este numai meritul nostru, ci şi al generozităţii lui.

— Aici nu sunt de acord! spuse Anandamoyi zâmbind. Îl cunosc pe Binoy de când era copil, şi de când îl ştiu nu s-a împrietenit cu nimeni, în afară de Gora al meu. Nu s-a apropiat nici chiar de tinerii din grupul lui. Dar de când v-a cunoscut pe voi, aproape că nu mai dădeam ochii cu el! Din pricina asta eram chiar supărată pe voi, dar acum îi dau dreptate… aveţi prea mult farmec, scumpele mele!

Acestea fiind zise, Anandamoyi le mângâie pe cele două fete, atingându-le sub bărbie şi sărutându-şi apoi degetele.

Binoy avea un aer atât de jenat, încât Sucharitei i se făcu milă de el şi zise:

— Binoy Babu, tata a venit cu noi şi e jos. Stă de vorbă cu Krishnadayal Babu.

Binoy avu astfel prilejul să se retragă, lăsând-o pe Anandamoyi cu cele două fete. Ea începu să le povestească despre prietenia cu totul deosebită dintre Gora şi Binoy şi descoperi că fetele îi sorbeau cu nesaţ vorbele.

De fapt, Anandamoyi nu iubea pe nimeni pe lume mai mult decât pe aceşti doi băieţi, cărora le dăruise, încă din frageda lor copilărie, întreaga adoraţie a sufletului ei de mamă. Aşa cum copiii modelează statuete cu chipul lui Shiva şi se închină apoi lor, tot astfel îi crescuse pe aceşti doi băieţi, pentru a le dărui apoi întreaga ei iubire.

Povestea acestor doi idoli ai vieţii ei suna atât de duios pe buzele ei şi era atât de vie, încât Sucharita şi Lolita simţeau că nu se mai satură ascultând-o. Şi ele îi preţuiau pe Gora şi pe Binoy, dar acum îi vedeau într-o lumină nouă, prin prisma magică a dragostei de mamă.

După ce o cunoscu pe Anandamoyi, furia Lolitei împotriva judecătorului

se aprinse din nou. La observațiile ei aspre, Anandamoyi zâmbi și zise:

— Draga mea, numai Dumnezeu știe ce înseamnă pentru mine întemnițarea lui Gora, și totuși nu pot fi supărată pe judecător. Eu îl cunosc pe Gora! El nu poate concepe ca o lege făcută de oameni să stea în calea a ce îi pare lui drept. Gora și-a făcut datoria. Autoritățile și-o fac acum pe a lor. Așa că trebuie să suporte consecințele. Dacă ai citi, scumpo, scrisoarea pe care mi-a trimis-o Gora al meu, ți-ai da seama că nu se dă în lături de la suferință și că nu e mânios pe nimeni. El a cugetat dinainte asupra consecințelor faptei sale. Și Anandamoyi scoase scrisoarea dintr-o casetă unde o pusese bine și i-o întinse Sucharitei, zicând: Vrei s-o citești cu glas tare, scumpa mea? Îmi face plăcere s-o mai aud o dată!

După lectura minunatei scrisori a lui Gora, toate trei rămaseră o vreme tăcute. Anandamoyi șterse câteva lacrimi izvorâte nu numai din durerea ei de mamă, ci și din bucurie și mândrie. Gora al ei era un om și jumătate! Nu era un laș care să se milogească la judecător, cerându-i îndurare. Acceptase întreaga răspundere a faptei sale cunoscând toate greutățile vieții de închisoare și nu reproșa nimănui nimic. Or, dacă el putea îndura totul fără a clipi, și ea, mama lui, își putea duce suferința!

Lolita se uită la Anandamoyi, pătrunsă de admirație. Fata era crescută în prejudecățile unei familii brahmoiste, și totuși niciodată nu simțise mai mult respect față de o femeie cum simțea față de aceasta, pe care o socotea copleșită de superstițiile ortodoxiei. Doamna Baroda o educase într-o anumită mentalitate și, ori de câte ori voia s-o dojenească pentru o greșeală, îi spunea că un copil ca ea ar merita să trăiască într-un cămin hindus, observație după care Lolita se simțea totdeauna peste măsură de umilită.

Astăzi însă, fiecare cuvânt rostit de Anandamoyi o umplea de admirație. Câtă tărie de caracter, cât bun-simț, cât discernământ și câtă înțelepciune! Alături de această femeie, Lolita își simți toată micimea, pentru că își dădea seama cât de puțin reușea să-și stăpânească emoțiile. Într-adevăr, din pricina agitației ce-o cuprinsese, nu-i adresase nici un cuvânt lui Binoy, ba nici nu-și îndreptase privirile spre el! Înțelepciunea calmă ce se oglindea pe chipul lui Anandamoyi potoli și tulburarea din sufletul ei. Și astfel reuși să găsească o atitudine simplă și naturală față de cei din jurul ei.

— Acum, după ce v-am văzut, exclamă Lolita, înțeleg perfect de unde are Gora Babu atâta forță.

— Mă tem, zise zâmbind Anandamoyi, că nu înțelegi tocmai bine situația. Dacă Gora ar fi fost un fiu obișnuit, crezi că aș fi avut de unde să iau această tărie? Crezi că aș fi putut îndura atât de ușor această durere a lui?

Capitolul XXXVII

Spre a înțelege de ce era atât de emoționată Lolita în timpul vizitei făcute la Anandamoyi, trebuie să ne întoarcem puțin în urmă.

În ultimele zile, în fiecare dimineață, primul gând al Lolitei era: „Binoy Babu nu va veni azi!” Și, cu toate acestea, cât era ziua de lungă, trăia cu nădejdea că totuși va sosi. Din când în când își spunea, plină de iluzii, că poate și sosise, dar că în loc să urce în salonul de la etaj, se oprise jos cu Paresh Babu. Obsedată de acest gând, colinda o cameră după alta, revenind de mai multe ori de unde plecase. Apoi, când ziua se sfârșea, și ea se ducea să se culce, nu mai știa ce să facă cu gândurile ce o năpădeau. Abia își putea stăvili lacrimile, pentru ca imediat să se înfurie pe… nici ea nu știa pe cine… probabil pe ea însăși! Și mereu își zicea: „Ce-o fi asta? Ce se petrece cu mine? Nu văd nici o ieșire, nici o cale. Cât o s-o mai duc așa?”

Lolita știa că Binoy face parte din societatea ortodoxă și că nu putea fi vorba între ei de o căsătorie; și totuși, era cu desăvârșire incapabilă să-și stăpânească sentimentele! „Ce rușine… În ce hal am ajuns!” Dându-și seama că Binoy se gândea la ea cu simpatie, îi venea cu atât mai greu să-și înfrâneze inima. Din același motiv, în timp ce aștepta cu nerăbdare apariția lui Binoy, era torturată de teama că ar putea totuși să sosească.

După ce se luptă cu ea însăși vreme de câteva zile, în acea dimineață simți că nu mai poate răbda și ajunse la concluzia că dacă toată frământarea ei este pricinuită de absența lui Binoy, poate că întâlnirea cu el i-o va potoli. Așadar, îl ademeni pe Satish în camera ei și-i spuse:

— Pare-mi-se că te-ai certat cu Binoy Babu!

Satish dezminți revoltat, cu toate că, de când îi sosise mătușica, aproape că îl uitase pe prietenul său Binoy.

— Halal prieten, n-am ce zice! continuă Lolita. Zici că nu mai poți după el, tot timpul mă omori cu „Binoy Babu în sus, Binoy Babu în jos”, iar el nici nu întoarce capul să se uite la tine!

— Cum de nu! strigă Satish. Ce știi tu? Ba se uită la mine!

De obicei, Satish se mulțumea cu afirmații pline de emfază, încercând să-și mențină astfel avantajul tipic celui mai mic membru al familiei. De data asta însă

simțea că era necesară o dovadă în plus. Așa că porni imediat la Binoy, dar reveni în curând cu următoarea știre:

— Nu mai locuiește la el acasă!

— Dar de ce n-a venit pe aici înainte de a pleca? stărui Lolita.

— Păi, s-a mutat de mult, zise Satish.

După această informație, Lolita se duse la Sucharita și zise:

— Didi, dragă, nu crezi că s-ar cuveni să-i facem o vizită mamei lui Gourmohan Babu?

— Dar n-o cunoaștem, obiectă Sucharita.

— Ei, și? exclamă Lolita. Nu știi că tatăl lui Gour Babu este un vechi prieten de-al tatei?

Sucharita își reaminti și ea de acest lucru.

— Da, ai dreptate, consimți ea. Apoi, brusc entuziasmată, adăugă: Du-te și vorbește cu tata, să vedem ce zice el!

Dar Lolita refuză, așa încât Sucharita se văzu obligată să vorbească ea.

— Desigur, zise imediat Paresh Babu. Trebuia să ne fi gândit mai demult să mergem.

Se învoiră să plece după micul dejun, dar abia luaseră hotărârea, că Lolita se și răzgândi. Mândria rănită ieși la suprafață și-o făcu să dea înapoi, să șovăie.

— Ai să mergi tu cu tata, îi zise Sucharitei. Eu nu mă mai duc!

— Asta nu! exclamă Sucharita. Cum să merg eu singură cu tata? Vino și tu, scumpa mea, iubita mea Lolita! Nu fi îndărătnică, nu ne răsturna planurile!

În cele din urmă, Lolita se lăsă convinsă. Dar oare aceasta nu însemna o capitulare în fața lui Binoy? Dacă lui îi fusese ușor să nu dea pe la ei atâta vreme, era, oare, bine să fugă ea după el? Umilința înfrângerii o făcea să fie furioasă pe Binoy. Se străduia din răsputeri să se convingă că ideea vizitei la Anandamoyi nu pornise din speranța de a-l vedea pe Binoy. Iată motivul nemărturisit pentru care refuzase să-l salute, ba chiar să se uite la el.

Cât despre Binoy, ajunsese la concluzia că purtarea Lolitei era determinată de faptul că descoperise sentimentele lui nemărturisite și că, pe această cale, voia să-i arate că le respinge. Nu era destul de încrezut pentru a-și închipui că Lolita era îndrăgostită de el.

Dar iată că Binoy se întoarse, se opri timid în ușă și le înștiință pe Anandamoyi și pe cele două fete că Paresh Babu e gata de plecare. Transmisese mesajul din dosul ușii, așa încât Lolita să nu-l poată vedea.

— Ce spui? strigă Anandamoyi. Crede că o să-l las să plece fără să guste ceva? N-am să întârzii mult, Binoy. Vino și stai aici până pregătesc eu totul. De ce te-ai oprit în ușă?

Binoy intră și se așeză cât mai departe de Lolita. Dar, între timp, Lolita își recăpătase liniștea și, fără nici o urmă din încordarea de adineauri, zise pe un ton

natural:

— Știi, Binoy Babu, că prietenul dumitale Satish te-a căutat azi-dimineață acasă la dumneata, ca să vadă dacă nu cumva l-ai părăsit pentru totdeauna?

Binoy tresări uimit, de parcă auzise un glas din ceruri; apoi se ruşină, pentru că nu izbutise să-şi ascundă încântarea. Spontaneitatea lui firească pierise cu desăvârşire.

— A fost Satish la mine? zise, roşind până-n vârful urechilor. În ultimele zile n-am stat acasă.

Cele câteva cuvinte rostite de Lolita umplură inima lui Binoy de bucurie şi, într-o clipă, îi risipiră toate îndoielile ce învăluiseră ca un coşmar îngrozitor întregul lui univers. Deodată simți că nu mai dorește nimic pe lumea asta. „Sunt salvat! Sunt salvat!”, striga vocea inimii lui. „Lolita nu se îndoiește de mine. Lolita nu e supărată pe mine!”

Foarte curând, toate barierele dintre ei dispărură, şi Sucharita zise râzând:

— Am impresia că, atunci când ne-a văzut sosind, Binoy Babu a crezut că suntem nişte fiare cu colți, gheare şi coarne, sau c-am venit înarmate până-n dinți, gata de asalt!

— Cei ce tac sunt întotdeauna vinovați, zise Binoy. În lumea asta, primul care depune reclamația câştigă procesul. Dar nu mă aşteptam din partea dumitale, didi, la o asemenea sentință! Dumneata eşti aceea care te retragi, şi apoi îi învinuieşti pe alții că s-au îndepărtat!

Era prima dată când Binoy i se adresase Sucharitei zicându-i didi, consacrând astfel raporturile frățeşti dintre ei. Cuvântul răsună duios în urechile Suharitei, deoarece simți că intimitatea ce se crease între ei, aproape de la prima întâlnire, se întărise sub forma unei prietenii îmbucurătoare.

În acest moment, reapăru Anandamoyi, care-l trimise pe Binoy jos, să se ocupe de gustările lui Paresh Babu, rămânând să se ocupe ea de fete.

Când, într-un târziu, Paresh Babu şi fetele plecară, deja se întunecase; Binoy îi spuse lui Anandamoyi:

— Mamă, să ştii că azi nu te mai las să lucrezi nimic. Haide să mergem sus.

Binoy abia se mai putea stăpâni. O conduse pe Anandamoyi pe terasă şi, după ce întinse cu mâinile lui rogojina, o rugă să se aşeze.

— Ei, ce-i cu tine, Binu? îl întrebă Anandamoyi. Ce vrei să-mi povesteşti?

— Nimic, îi răspunse Binoy. Aş dori ca dumneata să vorbeşti, mamă.

Adevărul este că Binoy stătea ca pe ghimpi să afle părerea lui Anandamoyi despre fetele lui Paresh Babu.

— Nemaipomenit! exclamă Anandamoyi. Pentru asta m-ai luat de la treabă? Credeam că ai să-mi spui ceva important!

— Dacă nu te aduceam aici, n-ai fi putut vedea acest apus minunat!

Soarele de noiembrie se stingea peste acoperişurile Calcuttei, într-o lumină destul de mohorâtă. Culorile nu erau prea frumoase, fiindcă aurul razelor era absorbit de zăbranicul de fum ce plutea la orizont. Dar în seara aceasta, chiar şi un apus de soare posomorât şi întunecat i se părea lui Binoy plin de culoare şi strălucire. Avea impresia că totul din jur îl îmbrăţişează, că cerul coborâse până la el şi-l dezmiardă cu atingerea lui.

— Fetele sunt încântătoare, zise Anandamoyi.

Dar Binoy nu se mulţumi cu atât şi izbuti să lege mai departe discuţia, dezvăluind, fără să vrea, o mulţime de amănunte despre relaţiile sale cu familia lui Paresh Babu. Toate acestea nu prezentau o importanţă deosebită, dar interesul viu al lui Binoy şi înţelegerea plină de simpatie a lui Anandamoyi, singurătatea terasei şi umbrele din ce în ce mai dese ale serii de noiembrie se îmbinau pentru a împodobi fiecare amănunt al poveştii atât de obişnuite, dându-i un sens profund.

Brusc, Anandamoyi zise suspinând:

— Ah, cât mi-ar plăcea ca Gora să se căsătorească cu Sucharita!

Binoy se îndreptă de spate şi spuse:

— Exact la asta m-am gândit şi eu, şi nu o dată, mamă! Sucharita s-ar potrivi de minune cu Gora!

— Dar ar fi cu putinţă? zise Anandamoyi îngândurată.

— De ce nu? exclamă Binoy. Am motive să cred că lui Gora nu-i displace Sucharita.

Anandamoyi observase în ultima vreme că Gora era stăpânit de un sentiment nou şi ghicise şi ea, din unele informaţii răzleţe date fără voie de Binoy, că Sucharita era aceea care exercita o atracţie asupra lui Gora. După câteva clipe de tăcere, spuse:

— Mă tem că Sucharita nu va consimţi să se căsătorească cu un bărbat dintr-o familie hinduistă.

— Eu mă tem, zise Binoy, că mai degrabă lui Gora nu i se va îngădui să ia o fată dintr-o familie brahmoistă. N-aţi avea nimic de obiectat împotriva acestui fapt?

— Din partea noastră nici o obiecţie, te asigur! răspunse Anandamoyi.

— Într-adevăr? strigă Binoy.

— Da, Binu, poţi fi convins că n-avem nimic de obiectat, repetă Anandamoyi. De ce ne-am opune? În căsătorie este vorba despre unirea a două inimi… dacă această apropiere se produce, ce importanţă mai are felul de mantre recitate? Ajunge ca ceremonia să se facă în numele lui Dumnezeu!

Binoy avu senzaţia că i se ridică o mare greutate de pe suflet şi zise cu entuziasm:

— Mamă, să ştii că sunt uimit de aceste vorbe. Cum ai ajuns la concepţii atât de liberale?

— Mai întrebi? Prin Gora, firește! răspunse Anandamoyi râzând.

— Dar Gora susține exact ideile opuse! protestă Binoy.

— Ce importanță are ce spune Gora? zise Anandamoyi. Prin el am învățat totuși ceea ce știu: că singurul lucru autentic este omul și că toate motivele conflictelor care-i despart pe oameni sunt iluzorii! În definitiv, copilul meu, care-i deosebirea între un hindus brahmoist și un hindus ortodox? În inimile oamenilor nu există castă… prin inimă îi unește Dumnezeu pe oameni și în inimă El li se dezvăluie. Crezi că e bine să-L ținem la distanță și să lăsăm unirea inimilor pe seama dogmei și a formalismului?

— Vorbele dumitale sunt ca un nectar pentru mine, mamă, zise Binoy aplecându-se să-i șteargă praful de pe picioare. Ziua de azi, petrecută cu dumneata, a fost plină de învățăminte!

Capitolul XXXVIII

Sosirea lui Harimohini, mătușa Sucharitei și a lui Satish, aduse perturbări considerabile în atmosfera casei lui Paresh Babu. Dar înainte de a expune desfășurarea evenimentelor, ar fi bine să povestim viața lui Harimohini, cu înseși cuvintele prin care o povestise ea Sucharitei:

— Eram cu doi ani mai mare decât mama ta, și amândouă ne bucuram de o nesfârșită grijă și dragoste în casa tatălui nostru. Eram singurii copii în casă, și toate rudele ne iubeau atât de mult, încât ne răsfățau fără măsură.

Când am împlinit opt ani, m-au căsătorit cu un băiat din bine-cunoscuta familie Roy Chowdhuries, din Palsha, care era pe cât de nobilă, pe atât de bogată. Dar n-am avut o soartă fericită, pentru că de la început s-a iscat o neînțelegere între tatăl și socrul meu din pricina zestrei, și multă vreme neamurile bărbatului meu n-au putut ierta ceea ce ei socoteau a fi zgârcenia tatei. Adeseori mă amenințau, zicând cu răutate: „Și dacă băiatul nostru își mai ia o nevastă? Atunci să vezi ce-o să pățești!”

Când tatăl meu a văzut câte aveam de îndurat, a jurat să nu-și mărite cealaltă fată cu un băiat dintr-un neam avut, și de aceea, pentru mama ta, n-au mai căutat un ginere bogat.

Familia bărbatului meu era foarte numeroasă, și, de la vârsta de nouă ani, am început să dau ajutor în bucătărie la pregătirea bucatelor pentru șaizeci-șaptezeci de persoane. Nu mâncam decât după ce toți ceilalți fuseseră serviți, și de obicei mă hrăneam cu resturi; uneori nu-mi rămânea decât orez sau orez cu *dal*. De cele mai multe ori, luam prima masă pe la ora două și câteodată chiar seara, iar când isprăveam masa, trebuia să încep pregătirea cinei, așa încât nu izbuteam să cinez decât noaptea, pe la unsprezece sau douăsprezece. N-aveam un loc anume unde să dorm, ci dormeam pe unde apucam, și uneori n-aveam nici saltea.

Disprețul cu care mă tratau în mod intenționat îl împărtășea și bărbatul meu, care multă vreme m-a ținut la distanță.

Când am împlinit șaptesprezece ani, am născut-o pe fiica mea Monorama. Fiindcă adusesem pe lume o fată, situația mea s-a înrăutățit și mai mult. Totuși, fetița mea mi-a fost de o mare bucurie și mângâiere în mijlocul atâtor umilințe. Lipsită de orice afecțiune din partea tatălui său sau a vreunei alte ființe din casă,

Monorama atrăgea toată grija și dragostea mea – o iubeam ca pe lumina ochilor.

După trei ani am născut un băiat, și atunci situația mi s-a îmbunătățit, pentru ca, în cele din urmă, să-mi ocup locul cuvenit în calitate de stăpână a casei. Pe soacra mea n-am apucat-o în viață, iar tatăl bărbatului meu a murit la doi ani după nașterea Monoramei. După moartea lui, soțul meu s-a judecat cu frații săi mai mici pentru împărțirea averii părintești și, în sfârșit, după ce o bună parte din moștenire a fost irosită în procese, frații s-au despărțit.

Când Monorama a ajuns la vârsta măritișului, mi-a fost atât de frică să nu se ducă prea departe, încât am căsătorit-o cu un tânăr din satul Shimula, cam la zece mile de Palsha. Ginerele era un tânăr din cale afară de chipeș, un adevărat *Kartik*[54]. Avea trăsături frumoase, pielea albă și se trăgea dintr-o familie destul de înstărită.

Înainte de a fi copleșită definitiv de durere, providența m-a lăsat o vreme să gust din fericire. E drept că un timp foarte scurt, dar cât a durat mi s-a părut că sunt răsplătită pentru toți anii de umilință și de suferință pe care-i îndurasem. Până la urmă, am cucerit și dragostea și respectul bărbatului meu, așa încât nu făcea nimic fără a-mi cere sfatul. Dar totul era prea frumos pentru a dăinui. Prin părțile noastre izbucni holera, și în numai patru zile mi-am pierdut și bărbatul, și băiatul. Dumnezeu mi-a dat probabil zile ca să cunosc suferința fără margini pe care omul o poate îndura.

Încetul cu încetul, am ajuns să-mi cunosc ginerele cu adevărat. Cine și-ar fi putut închipui că un șarpe atât de veninos se poate ascunde în sufletul unei ființe cu o înfățișare fermecătoare? Fata mea nu-mi spusese niciodată că bărbatul ei căzuse în beție și că se împrietenise cu oameni de nimic, așa că atunci când ginerele meu venea să-mi ceară, sub diferite pretexte, bani, eram încântată să-i dau, deoarece n-aveam pe nimeni pe lume, și numai pentru ei strângeam.

Foarte curând însă fata mea mi-a interzis să-i mai dau bani, spunându-mi: „Dacă-i dai bani, îl răsfeți și nu știi pe ce-i poate cheltui.” Am crezut că Monorama se temea ca nu cumva familia lui să-l condamne pentru că lua bani de la rudele nevestei. Și parcă-mi pierdusem mințile – am continuat să-i dau pe ascuns bani, ceea ce l-a dus la ruină. Când fata mea a prins de veste, a venit la mine plângând și mi-a dezvăluit tot adevărul. Îți poți închipui cum m-am căit și cât eram de deznădăjduită! Și când te gândești că un frate mai mic al bărbatului meu a fost cel care l-a călăuzit pe ginerele meu pe drumul decăderii!

Când nu i-am mai dat bani și a bănuit că intervenise fata mea, nici n-a mai încercat să se ascundă. Acum o trata pe Monorama cu brutalitate, insultând-o și în fața străinilor, așa încât am început, din nou, să-i dau bani pe ascuns, deși știam că-l ajut să înainteze pe calea iadului. Dar ce puteam face? Nu puteam răbda s-o știu pe Monorama maltratată și chinuită.

Apoi a venit o zi… ah, cât de bine îmi amintesc ziua aceea! Era spre

sfârșitul lui februarie. Căldurile începuseră neobișnuit de timpuriu. Tocmai vorbeam cu vecinii că mangotierii din grădina casei erau aproape în întregime înfloriți. La vremea amiezii, un palanchin se opri în fața porții. Monorama, cu fața zâmbitoare, coborî dintr-însul, se apropie de mine și-mi șterse praful de pe picioare.

„Ce-i cu tine, Monu?” am întrebat-o. „Ce veşti aduci?”

Ea îmi răspunse, tot cu zâmbetul pe buze:

„Cum adică? Nu pot veni la mama mea fără a-i aduce vreo veste?”

Soacra fetei mele nu era o femeie rea şi-mi trimisese vorba aceasta: „Monorama aşteaptă un copil şi cred că pentru ea ar fi cel mai bine să stea la mama ei până după naştere!” Eu, firește, am crezut că acesta era motivul adevărat. Cum era să-mi închipui că bărbatul ei începuse s-o bată, deşi ştia că-i însărcinată şi că soacră-sa o trimisese la mine pentru că se temea să nu pățească ceva în starea în care se găsea?

Astfel, Monorama conspirase împreună cu soacra ei pentru a-mi ascunde adevărul. Când voiam s-o ung cu ulei sau s-o ajut la baie, ea găsea întotdeauna o scuză… De fapt, nu voia să mă lase să văd vânătăile de pe urma loviturilor primite de la bărbatul ei!

Ginerele meu a venit de mai multe ori şi a făcut gălăgie, încercând s-o ia înapoi pe soția lui. Știa că, atâta vreme cât Monorama locuia la mine, îi va fi greu să stoarcă vreun ban. Dar, cu timpul, prezența ei nu l-a mai jenat şi a început, fără nici o rușine, să-mi ceară bani chiar în fața Monoramei. Fetița mea s-a arătat plină de hotărâre şi mi-a interzis să-i dau ascultare, dar, de teamă ca nu cumva furia lui împotriva fetei mele să depăşească orice limită, nu-i puteam rezista şi îi dădeam.

În cele din urmă, Monorama mi-a spus: „Mamă, lasă-mă să am eu grijă de banii dumitale!” Şi, zicând acestea, a pus stăpânire pe casetă şi pe chei. Când ginerele meu a înțeles că nu mai putea scoate un ban de la mine şi că hotărârea Monoramei era neînduplecată, a început să stăruie ca nevasta lui să se întoarcă acasă. Am încercat s-o conving pe Monorama să-i dea bani, spunându-i: „Dă-i, scumpa mea, ce-ți cere, ca să scăpăm de el; altfel, cine ştie ce mai poate face?”

Dar Monorama mea era atât de dârză în unele lucruri, pe cât era de blândă în altele. Îmi răspundea mereu: „Nu, mamă, niciodată! Nu se poate!”

Într-o zi, bărbatul ei a apărut din nou. Avea ochii injectați şi a zis: „Mâine după-masă trimit un palanchin şi, dacă n-o laşi pe nevasta mea să se întoarcă acasă, o să fie rău de voi!”

A doua zi pe seară când sosi palanchinul, i-am spus Monoramei: „Cred că n-ar fi cuminte să te împotrivești; mai bine du-te şi am să trimit eu pe cineva săptămâna viitoare să te aducă înapoi”. Dar Monorama mi-a spus: „Lasă-mă să mai stau aici, mamă, nu pot pleca în seara asta. Spune-le să vină peste câteva zile”. Eu i-am răspuns: „Scumpa mea, dacă trimit palanchinul gol, vom fi noi în stare să ne

apărăm de brutalitatea bărbatului tău? Zău, Monu, ar fi mai bine să pleci acum”. Dar ea se împotrivea: „Nu, mamă, nu azi. Pe la mijlocul lunii viitoare se întoarce acasă socrul meu, și atunci am să plec și eu.”

Eu însă am stăruit să plece imediat, și în cele din urmă Monorama a început să se pregătească, în timp ce eu le dădeam de mâncare servitorilor și oamenilor care duceau palanchinul. Eram atât de ocupată, încât n-am putut s-o ajut să se gătească și nici măcar să-i dau câteva din dulciurile ei favorite, sau să schimb câteva vorbe cu ea înainte de plecare. Când să se urce în palanchin, Monorama s-a aplecat și mi-a atins picioarele, zicând: „Rămâi cu bine… mamă!”

În clipa aceea, nu știam că-și lua rămas-bun pentru totdeauna! Până-n ziua de azi mi se rupe inima la gândul că ea n-a vrut să plece, și că eu am trimis-o. Această rană nu mi se va închide niciodată.

În aceeași noapte, Monorama a fost apucată de durerile facerii și a murit din cauza unei nașteri premature; și înainte de a primi eu vestea morții, corpul ei neînsuflețit a fost ars în grabă și pe ascuns.

Ce poți tu înțelege, draga mea, din chinul unei dureri ce nu se poate descrie în vorbe, pentru a cărei tămăduire nu există leac și care nu poate fi ștearsă nici cu lacrimile vărsate de-a lungul unei vieți întregi? Dar nici după ce am pierdut tot ce aveam mai drag necazurile mele nu s-au sfârșit.

După moartea bărbatului și a fiului meu, frații mai mici ai soțului meu priveau cu invidie averea ce-mi rămăsese. Deși știau că după moartea mea totul le va reveni lor, n-aveau răbdare să aștepte. Nici nu-i condamn, pentru că într-adevăr era aproape o crimă ca o femeie nenorocită ca mine să mai trăiască! Cum poți cere unor oameni, ale căror pofte sunt nedomolite, să se împace cu existența unei făpturi care, deși nu dorește nimic pe lume, stă totuși în calea plăcerilor lor?

Atâta vreme cât Monorama mai era în viață, mi-am apărat cu tărie drepturile, fiind hotărâtă să nu mă las convinsă de nimeni și de nimic, pentru că voiam să-i las ei tot ce agonisisem. Dar cumnații erau furioși că strâng bani pentru fata mea; li se părea că fur bani din buzunarele lor. Aveam un servitor bătrân și de încredere al bărbatului meu, pe nume Nilkanta, care era singurul meu aliat. El era cel care se împotrivea atunci când eu, ca să fiu lăsată în pace, eram pe cale de a ajunge la o înțelegere cu ei. Nilkanta zicea mereu: „Să vedem cine ne poate despuia de ce ne dă legea!”

Monorama a murit tocmai când lupta pentru apărarea drepturilor mele era în toi, și chiar a doua zi după moartea ei, unul dintre cumnații mei a venit la mine și m-a sfătuit să renunț la tot ce mai aveam și să încep o viață ascetică. „Soră”, îmi zise el, „se vede cât de colo că Dumnezeu nu vrea să duci o viață lumească. N-ar fi mai bine dacă, pentru zilele pe care le mai ai de trăit, te-ai retrage undeva într-un loc sfânt și ți-ai închina viața religiei? Noi îți vom asigura întreținerea.”

Am trimis atunci după guru meu și l-am întrebat: „Spune-mi, părinte, cum

m-aș putea elibera de această suferință de neîndurat ce s-a abătut asupra mea? Mă simt ca mistuită de flăcări, care mă înconjoară din toate părțile, și ori încotro mă-ntorc, nu pot scăpa de chin."

Guru m-a dus în templul nostru și, arătându-mi chipul lui Krishna, mi-a spus: „Iată, acesta este bărbatul tău, fiul tău, fiica ta, tot ce ai. Slujește-l și închină-te Lui și toate dorințele îți vor fi satisfăcute, iar golul din sufletul tău va fi împlinit."

Astfel am început să-mi petrec viața în templu, încercând să-i dăruiesc lui Dumnezeu sufletul meu. Dar cum era să mă dăruiesc Lui, înainte ca El să mă ia? Din păcate, El încă nu mă luase la El!

Atunci l-am chemat pe Nilkanta și i-am spus: „Nil Dada, am hotărât să renunț la avere în favoarea cumnaților mei și nu le cer în schimb decât o mică pensie lunară pentru întreținerea mea!" Dar Nilkanta mi-a spus: „Nu, asta nu se poate! Dumneata ești femeie și nu trebuie să-ți bați capul cu asemenea treburi!"

Dar eu am continuat: „Ascultă, Nil Dada, ce nevoie mai am eu de avere?" „Auzi vorbă!" se împotrivi Nilkanta. „Să renunți la drepturile dumitale legale! Nici în vis să nu te gândești la o asemenea nebunie!" Pentru Nilkanta, nimic nu era mai presus de drepturile pe care legea i le acorda unui om. Eu însă treceam printr-un zbucium cumplit. Ajunsesem să urăsc preocupările vieții lumești, ca pe o otravă, și totuși nu-mi venea să-l supăr pe bătrânul Nilkanta, singurul meu prieten de nădejde din lumea aceasta!

În cele din urmă, într-o bună zi, fără știrea lui Nilkanta, am iscălit un act. Nu știam prea bine ce cuprindea, dar întrucât nu voiam să mai păstrez nimic din averea mea, nu mă temeam de înșelăciunea cumnaților mei. Socoteam că ceea ce fusese al socrului meu era drept să aparțină copiilor săi.

După ce actul a fost autentificat, l-am chemat pe Nilkanta și i-am spus: „Nil Dada, te rog să nu fii supărat pe mine, am renunțat la avere. Nu-mi mai trebuie nimic." „Ce?" a strigat Nilkanta îngrozit. „Cum de-ți veni să faci una ca asta?"

Când a citit copia actului și a văzut că renunțasem într-adevăr la toate drepturile mele, s-a făcut foc de mânie, pentru că după moartea stăpânului său singurul scop al vieții lui fusese să-mi păzească averea. Toate gândurile și străduințele lui urmăreau acest țel. Singura lui distracție era să colinde avocații, să găsească argumente legale și să culeagă dovezi; era atât de pasionat, încât nu mai avea timp să se ocupe de treburile lui. Când și-a dat seama că, dintr-o singură trăsătură de condei a unei femei smintite, drepturile pentru care luptase fuseseră nimicite, a simțit că nu poate îndura și această lovitură. „Bine", mi-a spus el, „eu am isprăvit cu această avere. Am plecat!"

Plecarea lui Nil Dada și gândul că se desparte de mine mânios însemnau ultima nenorocire ce mă putea lovi. L-am chemat înapoi și l-am implorat să nu

plece, spunându-i: „Dada, nu fi supărat pe mine. Mai am ceva bani economisiți. Ia banii aceștia, cinci sute de rupii, și dă-i băiatului dumitale, ca să-i cumpere, când s-o însura, găteli miresei și să primească astfel binecuvântarea mea.” „Ce să fac eu cu acești bani”, mi-a strigat Nilkanta, „după ce toată averea stăpânului meu s-a făcut praf? Cinci sute de rupii nu sunt o mângâiere pentru mine. Păstrează-ți banii!” Și cu acestea m-a părăsit și ultimul prieten credincios al bărbatului meu.

Acum stăteam toată ziua la templu. Cumnații mei însă nu-mi dădeau pace și-mi spuneau mereu: „Du-te și te așază într-un loc sfințit!”, dar eu le răspundeam: „Căminul strămoșesc al bărbatului meu este pentru mine singurul loc sfințit. Și zeul familiei noastre se află acolo unde mă adăpostesc eu.” Numai că prezența mea, în orice parte a casei, îi supăra și nu mă puteau tolera niciunde. Își aduseseră mobila lor și-și împărțiseră între ei toate odăile. În cele din urmă, mi-au spus: „Dacă vrei, poți să iei cu tine chipul zeului familiei noastre, n-avem nimic împotrivă!” Văzându-mă că mai ezit, mi-au pus următoarea întrebare: „Cu ce ai de gând să te întreții?”

La aceasta le-am răspuns: „Pensia pe care mi-ați stabilit-o îmi va fi suficientă!” Dar ei aveau aerul că nu înțeleg ce le spun și m-au întrebat: „Ce vorbești? Nici pomeneală de vreo pensie!”

Și astfel, într-o bună zi, la treizeci și patru de ani după căsătorie, am plecat din casa bărbatului meu, doar cu chipul zeului familiei în brațe. M-am dus să-l caut pe Nil Dada, dar am aflat că se retrăsese la Brindabau.

M-am alăturat unor pelerini care plecau din satul nostru la Benares, dar, păcătoasă cum sunt, nu mi-am găsit liniștea nici acolo. Zi de zi mă rugam zeului meu, zicând: „Oh, Doamne, întruchipează-mi-Te în realitate, cum au fost bărbatul și copiii mei!” Dar El nu-mi asculta ruga. Inima mea nici până azi nu și-a găsit mângâierea, iar sufletul și trupul meu sunt înecate în lacrimi. Oh, Doamne, cât de grea și aspră e viața omului!

De la vârsta de opt ani, de când m-am dus în casa bărbatului meu, n-am mai pus piciorul în casa părinților mei. Zadarnic i-am implorat să mă lase acasă măcar la nunta mamei tale. Ei n-au vrut. Apoi am auzit că v-ați născut voi, și după aceea am aflat că sora mea a murit; dar până azi Cel de Sus nu mi-a dat prilejui să vă strâng în brațe pe voi, copiii mei orfani!

Când mi-am dat seama că, și după câteva pelerinaje în locuri sfinte, inima mea nu scăpase de legăturile pământești și era însetată după o făptură căreia să-i dăruiască dragostea, am început cercetările ca să dau de urma voastră. Am aflat astfel că tatăl vostru părăsise religia și societatea ortodoxă. Dar, pentru mine, acest fapt n-avea nici o importanță. Orice s-ar fi întâmplat, mama voastră a fost sora mea!

În sfârșit, am descoperit unde sunteți și am venit aici cu un prieten din Benares. Am aflat că Paresh Babu nu se închină zeilor noștri, dar e destul să te uiți

la chipul lui pentru a vedea că zeii noștri îl iubesc. Pentru a fi iubit de Dumnezeu – o știu bine – nu este destul să aduci jertfe; iar eu vreau să aflu cum a izbutit Paresh Babu să cucerească atât de desăvârșit bunăvoința lui Dumnezeu.

Oricum ar fi, copila mea, nu mi-a sosit încă ceasul pentru a mă retrage definitiv din viața lumească, încă nu sunt pregătită pentru a trăi singură. Când Dumnezeu, în bunătatea Lui, mi-o va cere, o voi face. Dar, deocamdată, nu pot suporta gândul de a trăi departe de voi, copiii mei dragi, pe care acum, în sfârșit, i-am găsit.

54 Zeitate indiană

Capitolul XXXIX

Paresh Babu o primise în casă pe Harimohini în timp ce doamna Baroda era plecată. Luase toate măsurile ca „mătușica” să poată locui într-o cameră izolată de la ultimul etaj al casei, unde să trăiască după placul ei și să-și respecte fără nici o dificultate riturile castei.

Când doamna Baroda se întoarse acasă și văzu că gospodăria ei se complicase prin această apariție neașteptată, se înfurie peste măsură și-i spuse lui Paresh Babu în termeni categorici că îi este peste puteri să accepte această nouă sarcină.

— De vreme ce duci casa cu întreaga noastră familie, îi răspunse Paresh Babu, nu văd de ce n-ai putea-o suporta și pe această văduvă nenorocită.

Doamna Baroda era convinsă că Paresh Babu este lipsit de cel mai elementar simț practic și că nu știe ce e viața de zi cu zi. Întrucât el habar n-avea de treburile gospodărești, doamna Baroda era sigură că orice hotărâre pe care soțul ei o lua singur era greșită. Dar, în același timp, știa că dacă hotărâse să facă un lucru, puteai să pledezi, să te superi sau chiar să te prăpădești plângând, el rămânea neînduplecat, ca o stană de piatră. Ce să te faci cu un asemenea bărbat? Ce femeie poate ajunge la capăt cu un bărbat cu care este imposibil să te cerți, chiar când ar trebui s-o faci? Așa că doamna Baroda se resemnă și se dădu bătută.

Sucharita era cam de vârsta Monoramei, și Harimohini avea impresia că seamănă cu fata ei. Firea lor era și ea asemănătoare: calmă și hotărâtă. Uneori, când o vedea pe Sucharita din spate, Harimohini simțea o tresărire în inimă.

Într-o seară, când Harimohini ședea singură în întuneric și plângea în tăcere, Sucharita veni la ea. Harimohini își strânse nepoata la piept și murmură cu ochii închiși:

— Ea se întorsese, se întorsese lângă inima mea! N-a vrut să plece, eu am trimis-o. Îmi voi putea oare ispăși fapta în viața asta? Dar poate că am suferit destul, și acum se-ntoarce iarăși la mine! Iat-o, cu același zâmbet pe față! Oh, măicuță scumpă, comoara mea! Și începu să-i mângâie obrajii Sucharitei și s-o sărute, udând-o cu lacrimile ei.

Pe Sucharita o năpădi plânsul și spuse cu vocea înecată:

— Mătușică dragă, nici eu n-am avut parte de dragostea de mamă. Acum,

după atâta vreme, parcă mama mea dispărută s-a întors la mine. De câte ori, când nu aveam puterea să-l strig pe Dumnezeu la durere, când mi se părea că mi se rupe inima de chin, n-am chemat-o pe mama? Iar acum, mama mi-a auzit strigătul și a venit la mine!

Dar Harimohini zise:

— Nu vorbi așa, copilă, nu vorbi așa. Când te aud spunând vorbele astea, mă simt atât de fericită, încât mă înspăimânt! Oh, Doamne, nu-mi răpi și această fericire! Am încercat să mă lepăd de orice legătură pământească, să-mi fac o inimă de piatră, dar n-am izbutit… Sunt prea slabă! Fie-ți milă de mine, Doamne, nu mă lovi din nou! Oh, Radharani, scumpa mea, pleacă de lângă mine și lasă-mă singură! Nu te lipi de mine. Oh, Stăpâne al vieții mele, oh, Krishna, ce nenorociri îmi pregătești din nou?

Sucharita se apropie de ea și-și puse capul în poala ei, ca un copil.

— Mătușică, spune ce vrei, dar pe mine niciodată nu mă vei putea îndepărta de lângă dumneata. N-am să te părăsesc niciodată… am să rămân mereu lângă dumneata!

În câteva zile, între Sucharita și mătușa ei se crease o legătură atât de strânsă, de parcă ar fi fost împreună de când lumea, fapt care o înfuria și mai mult pe doamna Baroda.

— Uită-te la fata asta! exclamă ea. Parcă n-ar fi primit niciodată îngrijire și dragoste din partea noastră! Unde a fost mătușa ei vreme de atâția ani? Spuneți și voi! Ne-am ostenit s-o creștem de când era mică, și acum, pentru ea, mătușica este totul! Nu i-am spus întotdeauna bărbatului meu că această Sucharita, pe care toți o ridică în slăvi, e o mâță blândă care zgârie rău? Degeaba ne-am sacrificat pentru ea!

Doamna Baroda știa prea bine că mândrirea ei n-are ecou în sufletul lui Paresh Babu, ba mai mult decât atât, știa că dacă-și arată aversiunea față de Harimohini, va pierde din stima bărbatului ei. Toate acestea o făceau și mai mânioasă și mai hotărâtă să-i demonstreze lui Paresh Babu, în ciuda convingerii lui, că toți oamenii cu mintea limpede erau de partea ei. Așadar, porni să discute problema lui Harimohini cu toți membrii Brahmo Samajului, fie ei oameni de seamă sau neînsemnați, pentru a-i convinge de părerile ei. Nu mai isprăvea plângându-se de influența nefastă pe care o exercita asupra copiilor ei exemplul permanent al acestei biete femei superstițioase, care practica idolatria!

Antipatia doamnei Baroda nu se manifesta numai în afara casei, ci și în interior, așa încât viața lui Harimohini devenise insuportabilă. Servitorul din casta înaltă, care avea sarcina să aducă apă pentru bucătăria lui Harimohini, era pus la alte treburi tocmai când avea ea nevoie de serviciile lui. Dacă se remarca acest neajuns, Baroda zicea: „Ei și? Ce importanță are? Nu-i aici Ramdin?”, deși știa foarte bine că Harimohini nu putea găti cu apă adusă de Ramdin, care era dintr-o

castă inferioară. Și când vreun membru al familiei îi atrăgea atenția asupra acestui fapt, Baroda spunea: „Dacă aparține unei caste atât de înalte, de ce a venit într-o casă de brahmoiști? Noi nu putem respecta toate aceste distincții prostești; iar eu, în ceea ce mă privește, nici nu le admit.”

În asemenea momente, simțul datoriei căpăta la doamna Baroda proporții aproape dramatice. Adeseori spunea: „Brahmo Samajul este prea îngăduitor în problemele sociale… și depune eforturi prea mici pentru progresul social.” Apoi continua, explicând că ea nu era pentru o asemenea toleranță… nu, ea nu admite nici un fel de îngăduință, atâta vreme cât mai are vreo putere! Dacă lumea n-o înțelege, nu e vina ei; iar dacă rudele ei vor fi de altă părere, se va supune! În concluzie, doamna Baroda nu uita să reamintească auditorilor că toți oamenii sfinți care au realizat lucruri mărețe au trebuit să îndure împotrivire și defăimare.

Dar, după câte se părea, nici o șicană n-o atingea pe Harimohini… ba mai curând era încântată că mai ispășește astfel din păcatele ei. Renunțările pe care și le impusese prin ascetismul adoptat de bunăvoie erau în perfect acord cu chinul necontenit ce-i măcina sufletul. Harimohini avea aerul că primește cu bucurie durerea și că așteaptă să trăiască din plin orice suferință, pentru a o birui.

Când Harimohini află că aprovizionarea cu apă a bucătăriei sale produsese perturbări în mersul casei, renunță să mai gătească și începu să se hrănească numai cu fructe și lapte, pe care le închina zeilor înainte de a le mânca. Sucharita era profund mâhnită de acest lucru. Dar mătușa ei o mângâie spunându-i:

— Scumpa mea, nu te necăji. E foarte bine așa. Este o disciplină necesară, care nu mă supără, ci, dimpotrivă, îmi dă bucurie.

— Mătușică, îi răspundea Sucharita, dacă n-am să mai primesc apă sau mâncare din mâinile unor oameni ce provin dintr-o castă inferioară, ai să-mi îngădui să te servesc eu?

— Tu, draga mea, zise Harimohini, ai să trăiești după credința ta; nu trebuie, de dragul meu, să mergi pe altă cale. Te am lângă mine, te pot strânge în brațe, și această fericire îmi ajunge. Paresh Babu a fost pentru tine ca un tată, ca un adevărat guru: trebuie să cinstești învățătura lui; Dumnezeu te va binecuvânta pentru această purtare.

Harimohini se împăcase cu micile șicane ale doamnei Baroda, le acceptase cu atâta naturalețe încât parcă nici nu le observa. În fiecare dimineață, când Paresh Babu venea la ea și o întreba: „Ce mai faceți? Cum vă simțiți? Sper că nimeni și nimic nu vă supără!”, ea îi răspundea: „Nu, mulțumesc, sunt foarte fericită!”

Dar aceste șicane o supărau din cale afară pe Sucharita. În general, ea nu se plângea și era mai ales foarte atentă ca nu cumva să scape vreo observație împotriva doamnei Baroda în fața lui Paresh Babu. Așa că, deși răbda totul în tăcere, fără umbră de supărare, împrejurările o apropiaseră și mai mult de mătușa ei și, în ciuda protestelor lui Harimohini, încetul cu încetul luă asupră-și sarcina de-

a o servi.

În cele din urmă, văzând cât de mult îi dă de lucru Sucharitei, Harimohini hotărî să-şi reia obiceiul de a-şi prepara singură bucatele.

— Mătuşică, zise însă Sucharita, am să fac întocmai cum zici dumneata, dar trebuie să-mi îngădui să-ţi aduc eu apa. Să ştii că nu admit să mă refuzi.

— Scumpa mea, zise Harimohini, nu trebuie să te simţi jignită, dar apa aceea trebuie să i-o închin zeului meu.

— Mătuşică! protestă Sucharita. Zeul dumitale face şi el parte din societatea ortodoxă? Trebuie să-şi respecte şi el casta? Contaminarea apei, prin atingerea unei mâini din altă castă, îl poate păngări şi pe el?

În cele din urmă, Harimohini se văzu silită să cedeze în faţa devotamentului Sucharitei şi acceptă, fără rezerve, serviciile nepoatei sale. Apoi Satish, imitând-o pe sora lui, ceru stăruitor să mănânce şi el din bucatele mătuşii. Astfel se treziră tustrei uniţi, formând o mică familie, separată într-un ungher din căminul lui Paresh Babu. Lolita era singura punte de legătură între cele două grupuri, deoarece doamna Baroda avusese grijă ca nici una dintre celelalte fete ale ei să nu se apropie de cămăruţa lui Harimohini. Ar fi vrut să încerce şi cu Lolita, dar nu cutezase!

Capitolul XL

Doamna Baroda îşi poftea adeseori în vizită prietenele din Brahmo Samaj, şi nu o dată se adunară toate pe terasa din faţa odăii lui Harimohini. În aceste ocazii, Harimohini, cu firea-i simplă şi deschisă, căuta să dea o mână de ajutor la primirea lor; numai că aceste cucoane o priveau de sus. Doamna Baroda făcea comentarii caustice la adresa comportării şi obiceiurilor ortodoxe, iar unele dintre invitate îi ţineau isonul.

Sucharita, care stătea mereu prin preajma mătuşii ei, trebuia să înghită fără murmur şi aceste atacuri; ea nu putea reacţiona altfel decât arătându-le prin acţiunile ei că atacurile o atingeau şi pe ea, întrucit adoptase şi ea obiceiurile lui Harimohini. Aşadar, când serveau gustările, Sucharita refuza să ia ceva, spunând:

— Nu, mulţumesc, nu mănânc din acestea.

Doamna Baroda, auzind-o, izbucnea:

— Ce? Vrei să spui că nu mai poţi mânca cu noi?

Iar când Sucharita repeta că preferă să nu ia din acele gustări, doamna Baroda devenea sarcastică şi le spunea prietenelor ei:

— Nu ştiaţi că domnişoara noastră începe să se simtă membră a unei caste superioare? Atingerea noastră o contaminează!

— Ce spui? Sucharita a devenit ortodoxă? Cât trăieşti ţi-e dat să vezi minuni! remarcau musafirele.

Harimohini însă se necăjea şi-i spunea:

— Nu, Radharani, nu e bine ce faci, scumpa mea, du-te şi gustă ceva cu ele!

Nu putea îndura ca nepoata ei să sufere din pricina asta, dar Sucharita rămânea neînduplecată.

Într-o zi, una dintre musafirele brahmoiste voi să intre, din pură curiozitate, în camera lui Harimohini, cu pantofii în picioare. Văzând-o, Sucharita o opri şi-i zise:

— Nu intraţi, vă rog, în această odaie!

— Pentru ce să nu intru?

— Pentru că aici se află zeul familial al mătuşii mele.

— Ah! Un idol! Adică ea se închină la idoli?

— Da, maică, mă închin la idoli, îi răspunse Harimohini.

— Cum puteți crede în idoli?

— Credință! De unde să aibă credință o făptură nevrednică cum sunt eu? Dacă aș fi avut credință, aș fi fost salvată!

Din întâmplare, Lolita asistă la acest incident și, roșind până-n vârful urechilor, se întoarse către musafiră și o întrebă:

— Așadar, dumneavoastră credeți în Cel căruia-i vă închinați?

— Ce întrebare! S-ar putea să nu cred în El? fu răspunsul.

Lolita, clătinând din cap cu dispreț, zise:

— Dumneavoastră nu numai că n-aveți credință, dar, ceea ce este și mai grav, nici nu știți că n-o aveți!

Și astfel, Sucharita se înstrăină cu desăvârșire de toată lumea, cu toate că Harimohini se străduia din răsputeri s-o împiedice să facă lucruri care nu erau pe placul doamnei Baroda.

În trecut, doamna Baroda nu se avusese prea bine cu Haran; dar acum se crease între ei o înțelegere reciprocă, îndreptată împotriva celorlalți membri ai familiei. În consecință, doamna Baroda era încântată să constate că, indiferent de ce spune lumea, dacă exista un om care să lupte pentru adevăratele idealuri ale Brahmo Samajului, acesta era Panu Babu. În același timp, Haran le spunea tuturor că doamna Baroda era cel mai strălucit exemplu de femeie brahmoistă, întrucât, cu o conștiinciozitate nemaiîntâlnită, căuta să apere pe toate căile puritatea societății brahmoiste față de orice pângărire. În această preamărire a doamnei Baroda, Haran îngloba, firește, și o insinuare discretă împotriva lui Paresh Babu.

Într-o zi, Haran îi spuse Sucharitei, în prezența lui Paresh Babu:

— Am auzit că în ultima vreme nu mai mănânci decât hrană sfințită, care a fost închinată idolilor. Este adevărat?

Sucharita se îmbujoră la față, dar încercă să se comporte ca și cum n-ar fi auzit întrebarea. Își făcu de lucru cu penițele și călimara de pe masă, iar Paresh Babu, privind-o cu simpatie, îi spuse lui Haran:

— Panu Babu, să știi că tot ceea ce mâncăm noi sunt alimente sfințite prin grația Celui de Sus.

— Dar, după cât se pare, Sucharita e gata să renunțe la Dumnezeul nostru, zise Haran.

— Chiar dacă acest lucru ar fi posibil, crezi că poți schimba ceva cicălind-o? îl întrebă Paresh Babu.

— Când un om e în pericol de a fi dus de un torent, nu e de datoria noastră să încercăm a-l trage înapoi la mal? îi răspunse Haran.

— A azvârli cu tină în el nu înseamnă a-l trage la mal, zise Paresh Babu. Dar, Panu Babu, n-ai de ce te speria. O cunosc pe Sucharita de când era în fașă, și dacă ar fi căzut în apă, aș fi știut-o înainte de a afla vreunul dintre voi și n-aș fi

privit cu indiferență asemenea întâmplare.

— Sucharita e aici și ne poate răspunde, zise Haran. Eu am auzit că a refuzat să mănânce cu ceilalți. Întrebați-o dacă e adevărat sau nu.

Sucharita puse deoparte călimara și zise:

— Tata știe că am renunțat la alimentele pe care le-au atins alți oameni, iar dacă tata tolerează acest lucru, sunt liniștită. În cazul că ești nemulțumit, poți să-mi spui mie, dar nu înțeleg pentru ce-l plictisești pe tata cu aceste lucruri. Nu știi cât de nesfârșită este îngăduința lui față de fiecare dintre noi? Asta e răsplata ce i se cuvine?

Haran își pierdu cumpătul la acest răspuns deslușit și se gândit uluit: „Iată că și Sucharita știe să ridice glasul în apărarea ei!"

Paresh Babu iubea liniștea și detesta discuțiile, atât în legătură cu el, cât și cu alții. Dusese o viață pașnică, nu umblase niciodată după o situație înaltă în Brahmo Samaj. Haran îl învinuia că nu dă dovadă de entuziasm față de cauza brahmoiștilor, dar Paresh Babu se mulțumi să-i spună:

— Dumnezeu a creat două categorii de corpuri: mobile și inerte. Eu fac parte din a doua categorie. Dumnezeu îi folosește pe oamenii de genul meu pentru a îndeplini sarcini ce li se potrivesc. Nu văd nici un folos dacă un om ca mine devine agitat și încearcă să facă lucruri care nu-i stau în fire. Acum sunt bătrân, dar de mult se știe ce anume pot să realizez și ce nu. Nu vei ajunge la nici un rezultat încercând să mă scoți din ale mele.

Haran se făcea că e în stare să trezească entuziasmul chiar și într-o inimă de piatră. Era convins că dispune de o forță ce-i poate stimula chiar și pe cei inerți, o forță ce poate insufla pocăință în sufletul păcătoșilor… și că nimeni nu putea rezista multă vreme stăruințelor lui. Ajunsese la concluzia că toate schimbările în bine, observate la diferiții membri ai Brahmo Samajului, sunt exclusiv meritele lui.

Haran nu se îndoia că, în dosul culiselor, influența lui acționa din plin; iar când cineva o lăuda pe Sucharita, se lumina la față de mulțumire. Avea impresia că el era cel care formase caracterul Sucharitei, prin îndrumările, exemplul și tovărășia lui. Începuse să spere că viața ei va fi una dintre cele mai strălucite realizări ale lui și va contribui la consolidarea prestigiului său. Trufia lui Haran nu admitea înfrângeri. Chiar și acum, în fața deplorabilului regres al Sucharitei, Haran era tot mulțumit, întrucât punea toată vina pe umerii lui Paresh Babu. El nu cântase niciodată, din tot sufletul, în corul celor ce-l preamăreau și-l admirau pe Paresh Babu, iar acum se felicita, convins că în scurt timp toți vor vedea cât de întemeiată fusese rezerva lui plină de prudență.

Oamenilor pe care Haran pretindea să-i călăuzească pe calea cea dreaptă le putea ierta orice, în afară de un singur lucru: să devină independenți, să meargă pe drumul ales după propria lor judecată. Nu se îndura să-și scape din mână victimele. Se lupta cu fiecare în parte și, cu cât vedea mai deslușit că sfaturile lui n-au efect,

cu atât devenea mai stăruitor. Ca un mecanism pus în funcțiune, nu se mai putea opri. Motorul mergea înainte, și el continua să turuie neîncetat aceleași lucruri, în aceleași urechi surde la vorbele lui, fără a-și da seama că a pierdut de mult partida.

Felul de a fi al lui Haran o supăra mult pe Sucharita, nu atât pentru ea, cât pentru Paresh Babu, care devenise un subiect discutat de întregul Brahmo Samaj; și Sucharita se frământa cum și ce ar putea face împotriva acestei situații.

Apoi Sucharita mai suferea și din pricina lui Harimohini, care, în cele din urmă, își dădu seama că pe măsură ce zilele treceau, în ciuda eforturilor ei de a rămâne în umbră, devenise un motiv de discordie în sânul familiei. Umilințele îndurate de mătușa ei o amărau din ce în ce mai tare pe Sucharita, cu atât mai mult cu cât nu vedea cum s-ar putea ieși din această situație.

Tot atunci, doamna Baroda începu să-l cicălească pe Paresh Babu pentru a grăbi căsătoria Sucharitei.

— Nu mai putem avea grijă de Sucharita, insista doamna Baroda, mai ales acum, când a început să trăiască după bunul ei plac. Dacă se mai amână căsătoria ei, voi fi silită să le scot din casă pe celelalte fete, deoarece viața ei contrară bunului-simț este un exemplu periculos pentru ele. Ai să te căiești pentru indulgența ta, ține minte ce-ți spun! Uită-te la Lolita. Niciodată n-a fost ca acum. Ce crezi? Unde este rădăcina îndărătniciei ei?… Nu mai ascultă de nimeni, și însăși persoana ei a devenit supărătoare pentru toată lumea. Gândește-te la întâmplarea aceea… să mor de rușine și mai multe nu… crezi că Sucharita n-a avut nici un rol? Până acum, nu m-am plâns niciodată de ea, pentru că o iubești pe Sucharita mai mult decât pe propriile tale fete, dar acum, dă-mi voie să ți-o spun clar și răspicat: așa nu mai merge.

Paresh Babu era foarte necăjit – și nu pentru schimbarea în obiceiurile Sucharitei, ci din pricina neînțelegerilor din familie. Știa bine că dacă doamnei Baroda îi intră ceva în cap, nu se lasă până nu-și realizează dorința, iar dacă vede că eforturile ei nu duc totuși la rezultatul dorit, își înzecește sforțările, dar nu renunță. Se gândi că, în actualele împrejurări, grăbirea căsătoriei Sucharitei ar aduce liniște în sufletul fetei. De aceea îi răspunse soției sale:

— Dacă Panu Babu o poate convinge pe Sucharita să fixeze ziua, n-am nimic împotrivă.

— Tare aș vrea să știu de câte ori mai trebuie să i se ceară consimțământul, strigă doamna Baroda. Sunt pur și simplu năucită! Pentru ce ne închinăm în fața mofturilor ei? Vrei să-mi spui unde mai găsește ea un bărbat ca acesta? Poți să te superi ori nu, treaba ta, dar trebuie să le zicem lucrurilor pe nume: Sucharita nici nu e demnă de Panu Babu!

— Eu n-am putut încă desluși, zise Paresh Babu, care sunt cu adevărat sentimentele Sucharitei față de Panu Babu. De aceea, atâta vreme cât nu se înțeleg între ei, prefer să nu mă amestec.

— Așa! Vasăzică încă n-ai desluşit ce simte ea? exclamă doamna Baroda. Bine că recunoşti! Fata asta e greu de înțeles, crede-mă. Ascultă ce-ți spun eu: în adâncul sufletului ei, este cu totul altfel decât vrea să pară!

Capitolul XLI

Într-un ziar apăru un articol în care se deplângea scăderea entuziasmului în rândurile Brahmo Samajului. Articolul cuprindea aluzii atât de clare la adresa familiei lui Paresh Babu încât, deşi nu se menţiona nici un nume, toată lumea înţelegea la cine se referă; după cum din stilul articolului se putea ghici cine era autorul. Sucharita izbuti cu mari eforturi să-l citească până la capăt, pentru ca apoi să-l rupă în bucăţi… avea impresia că, oricât de mărunt l-ar rupe, chiar de-ar reduce hârtia la atomii care o formau, furia ei nu putea fi domolită!

În acea clipă intră în odaie Haran şi se aşeză pe un scaun lângă ea. Sucharita era atât de ocupată să rupă ziarul, încât nici nu ridică ochii să se uite la el.

— Sucharita, zise Haran, vreau să discut cu tine o problemă foarte importantă, aşa că te rog să mă asculţi.

Sucharita continuă să sfâşie hârtia, iar când n-o mai putu rupe cu degetele, luă foarfeca şi începu s-o taie în bucăţi şi mai mici. Înainte de a isprăvi, în cameră intră Lolita.

— Lolita, spuse Haran, am ceva de discutat cu Sucharita.

Lolita dădu să plece, dar Sucharita o prinse de rochie şi o reţinu.

— Dar Panu Babu are de vorbit cu tine între patru ochi! protestă Lolita.

Sucharita însă, fără a ţine seama de protestul ei, o trase şi o sili să se aşeze lângă ea.

Cum Haran era incapabil prin firea lui să priceapă o aluzie, începu fără nici o jenă să vorbească în faţa Lolitei:

— Cred că n-are nici un rost să mai amânăm căsătoria. Am vorbit cu Paresh Babu, care a spus că de îndată ce îţi dai consimţământul putem fixa ziua căsătoriei. Aşadar, am hotărât ca duminica viitoare…

Dar Sucharita, fără a-l lăsa să-şi isprăvească fraza, zise simplu:

— Nu!

În faţa acestui refuz hotărât, Haran rămase năuc. Avusese întotdeauna impresia că Sucharita era toată numai supunere şi niciodată nu-şi închipuise c-ar fi capabilă printr-un singur cuvânt să-i respingă propunerea.

— Nu!? repetă el furios. Ce vrei să spui prin acest „nu”?… Vrei poate să

amâni ziua?

— Nu, repetă simplu Sucharita.

— Dar, pentru Dumnezeu, ce vrei să spui? zise Haran cu răsuflarea tăiată și cu desăvârșire uluit.

— Nu consimt la căsătorie, zise Sucharita lăsând capul în piept.

— Nu consimți! Ce vorbă-i asta? repetă Haran zăpăcit.

— Panu Babu, mi se pare că nu mai înțelegi limba maternă! interveni Lolita pe un ton sarcastic.

Haran, aruncând niște priviri ucigătoare spre Lolita, zise:

— Aș putea admite mai ușor că nu mai înțeleg limba maternă decât să recunosc că atâta amar de vreme n-am știut să apreciez la justa lor valoare cuvintele rostite de o ființă față de care am nutrit întotdeauna numai respect!

— Uneori trebuie să treacă timp până să-i înțelegi pe oameni, remarcă Lolita, și poate că acest lucru se referă și la dumneata.

— De la început și până la sfârșit, zise Haran, a existat o concordanță desăvârșită între faptele și vorbele mele. Pot afirma fără teamă că niciodată n-am dat nimănui ocazia de a mă înțelege greșit. Sucharita poate să spună dacă am dreptate ori ba!

Lolita era pe cale de a-i replica, dar Sucharita o opri:

— Ceea ce spui este perfect adevărat! Dumneata nu ai nici o vină.

— Dacă nu-mi găsești nici o vină, de ce mă tratezi într-un mod atât de rușinos?

— Ai dreptul să spui că purtarea mea e rușinoasă, îi răspunse Sucharita. Trebuie să accept această rușine, pentru că nu pot să…

În acel moment, se auzi de afară un glas:

— Didi, pot să intru?

Cu o expresie de imensă ușurare, Sucharita strigă:

— Dumneata erai, Binoy Babu? Intră, te rog.

— Ai greșit, didi, nu-i Binoy Babu, ci pur și simplu Binoy. Nu trebuie să mă copleșești cu atâtea formalități! zise Binoy intrând. Apoi, dând cu ochii de Haran și văzând expresia de pe chipul lui, adăugă glumeț: Oh, văd că ești supărată pe mine… da, înțeleg… pentru că n-am dat pe-aici atâta vreme!

Haran încercă să-i răspundă pe același ton:

— Da, într-adevăr, acesta e un motiv de supărare, dar nemaiputându-se stăpâni, urmă: Cred că ai venit într-un moment foarte puțin potrivit. Tocmai discutam cu Sucharita o chestiune importantă.

— Ce ghinion! zise Binoy pregătindu-se să plece. Niciodată nu știe omul dacă a ales momentul potrivit! Iată de ce nu mai îndrăznesc să dau pe-aici!

Când era pe punctul de a ieși, Sucharita interveni:

— Nu pleca, Binoy Babu. Noi am isprăvit discuția. Ia loc, te rog.

Binoy pricepu că sosirea lui o salvase pe Sucharita dintr-o situație dificilă, așa încât, încântat, se așează la loc, zicând:

— Eu nu refuz niciodată o amabilitate. Dacă mi se oferă un scaun, îl accept imediat. Asta-i firea mea. Așa că, didi, păzește-te! Să nu spui niciodată ce nu crezi, căci te vei căi de consecințe!

Haran amuți, dar atitudinea lui dovedea hotărârea de a le arăta tuturor că nu e el omul care să părăsească încăperea înainte de a spune tot ce avea de spus.

Din clipa în care Lolita auzi în fața ușii glasul lui Binoy, sângele începu să-i alerge grăbit prin vine și, în ciuda eforturilor depuse, nu reuși să se mai poarte cu naturalețe. Acum Binoy intrase, dar ea nu i se putea adresa ca unui prieten; tot timpul se frământa, nenorocită că nu știe unde să se uite și cum să-și țină mâinile. De fapt, ar fi ieșit din odaie, dar Sucharita tot o mai ținea de rochie.

Binoy, emoționat și el, se adresa în mod ostentativ Sucharitei, căci în ciuda prezenței lui de spirit nu cuteza să-i vorbească direct Lolitei. Încercă să-și ascundă tulburarea vorbind cu volubilitate, fără întrerupere.

Sfiala Lolitei și a lui Binoy nu trecu neobservată de Haran. Îl supăra faptul că Lolita, care în ultima vreme luase o atitudine atât de sfidătoare față de el, era atât de supusă în fața lui Binoy. Furia lui Haran împotriva lui Paresh Babu crescu și mai mult văzând dovada palpabilă a pacostei pe care o adusese acesta în familie, permițând fetelor sale să intre în legătură cu oameni din afara Brahmo Samajului. Gândul că Paresh Babu va trăi să se căiască de greșeala săvârșită răsuna în el cu forța unui blestem.

Văzând că Haran n-are de gând să plece, Sucharita îi spuse lui Binoy:

— N-ai văzut-o de mult pe mătușa mea. De atâtea ori m-a întrebat de dumneata. N-ai vrea să mergem sus s-o vezi?

— Doar nu-ți închipui, protestă Binoy în timp ce se ridica s-o urmeze, că trebuia să-mi reamintești de mătușica? Tocmai asta era și intenția mea!

După ce Sucharita plecă cu Binoy, Lolita se ridică și spuse:

— Cred, Panu Babu, că n-ai nimic special să-mi spui, nu-i așa?

— Nu, răspunse Haran. Și întrucât presupun că ești așteptată în altă parte, nu te mai reții.

Lolita, pricepând insinuarea, ridică semeață capul pentru a-i arăta că nu se simte atinsă de înțepătura aluziei și zise:

— A trecut atâta vreme de când Binoy Babu n-a mai fost pe la noi, încât într-adevăr trebuie să mă duc să stau de vorbă cu el. Între timp, dacă vrei să-ți citești opera… ah, am uitat… sora mea chiar adineauri a rupt în bucăți ziarul dumitale. Totuși, dacă poți suporta să citești ceva scris de altul, răsfoiește aceste gazete. Și, spunând asta, luă de pe o măsuță din colțul odăii câteva articole scrise de Gora, pe care le păstrase cu toată grija, și le așeză în fața lui Haran, mergând apoi sus.

Harimohini se arătă încântată de vizita lui Binoy, nu numai pentru că avea o afecțiune deosebită pentru acest tânăr, ci și pentru că el nu era ca ceilalți musafiri – toți oameni din Calcutta, cu o cultură engleză și bengaleză superioară ei, care-i arătau fățiș că o consideră o făptură dintr-o altă specie; încetul cu încetul, aerele lor de superioritate o intimidaseră, făcând-o să se retragă din ce în ce mai mult în sine.

Binoy era un sprijin pentru ea. Deși trăia și el în Calcutta și avea o cultură solidă, nu-i arăta nici cea mai mică urmă de dispreț, ci, dimpotrivă, o trata cu o caldă afecțiune. Așa că, într-un timp scurt, Binoy cuceri în inima ei locul unei rude apropiate.

Dacă ironia lui Haran nu i-ar fi lovit orgoliul, Lolita nu l-ar fi urmat imediat pe Binoy în camera lui Harimohini; dar tonul și cuvintele lui Panu Babu o siliră să se poarte așa, iar odată ajunsă acolo, tot ele îi alungară timiditatea, ajutând-o să vorbească natural cu Binoy. Frânturi din conversația și râsetele lor ajungeau până la etajul de jos, iritându-l și înfuriindu-l pe Haran, care, părăsit, ședea singur în odaia Sucharitei.

Curând, Haran se plictisi de propria-i tovărășie și socoti că o convorbire cu doamna Baroda i-ar putea alina rănile. O găsi și-i anunță că Sucharita refuză să se căsătorească cu el. Doamna Baroda se arăta peste măsură de indignată.

— Panu Babu, îi zise ea pe un ton dojenitor, socot că greșești dacă te porți blând în această chestiune. Fata și-a dat consimțământul – de mult și în repetate rânduri; apoi, întregul Brahmo Samaj știe că este un lucru de mult stabilit. Nu este admisibil ca dumneata să accepți răsturnarea tuturor planurilor, pentru că ei i s-a năzărit astfel. Nu trebuie să renunți la drepturile dumitale, așa, cu una, cu două. Fii ferm și vom vedea dacă o să poată face ceva!

De fapt, sfatul dat lui Haran ca să persevereze era inutil. Îngâmfat cum era, își zicea tot timpul în sinea lui: „Trebuie să-mi înfăptuiesc planul, din principiu. În ceea ce mă privește, nu mi-ar fi greu să renunț la Sucharita, dar aici e în joc prestigiul Brahmo Samajului!”

Binoy, pentru a înlătura orice constrângere din relațiile sale cu Harimohini, o rugă să-i dea ceva de mâncare. Aceasta, încântată, începu să se agite și-i pregăti niște fructe, dulciuri și semințe prăjite, pe care le puse pe o tavă de aramă, așezându-i-o în față împreună cu un pahar cu lapte.

— Am crezut c-o voi pune pe mătușica într-o mare încurcătură spunându-i că mi-e foame la o oră atât de nepotrivită, dar văd că n-am reușit!, îi spuse Binoy râzând.

Acestea fiind zise, se pregăti să facă o demonstrație a apetitului său, când, pe neașteptate, își făcu apariția doamna Baroda.

Binoy se aplecă atât de tare asupra tăvii cu bucate, încât de-abia i se mai vedea fața, și zise:

— Cum de nu v-am văzut jos? Am zăbovit o vreme pe acolo.

Doamna Baroda nu luă însă în seamă remarca şi nici salutul lui, în schimb, uitându-se la Sucharita, se răsti:

— Vasăzică, domnişoara noastră e aici? De altfel, bănuiam! Ea se distrează, în timp ce bietul Panu Babu a aşteptat-o toată dimineaţa, de parcă i-ar cerşi bunăvoinţa! V-am crescut cu grijă de când eraţi mici, iar aşa ceva nu e cu putinţă. Stau şi mă întreb: cine o învaţă să se poarte astfel? N-aş fi crezut ca în familia noastră să se poată întâmpla asemenea lucruri! Cum o să mai apărem în faţa Brahmo Samajului?

Harimohini, foarte tulburată de această ieşire a doamnei Baroda, îi spuse Sucharitei:

— N-am ştiut că te aşteaptă cineva jos. Îmi pare rău că te-am reţinut! Du-te, scumpa mea! Coboară numaidecât! Trebuia să fiu mai atentă.

Lolita era cât pe ce să izbucnească, protestând că Harimohini n-avea nici o vină, dar Sucharita, strângând-o tare de mână, îi făcu semn să tacă şi, fără a-i răspunde doamnei Baroda, plecă.

În cele povestite până acum am arătat că Binoy se bucura de simpatia doamnei Baroda. Aceasta era aproape sigură că, prin influenţa familiei sale, nu va trece mult până când Binoy va deveni un membru al Brahmo Samajului şi era foarte măgulită la gândul că meritul de a-l fi convertit pe acest tânăr îi va reveni ei. De fapt, nu o dată se lăudase cu această ispravă în faţa prietenilor ei brahmoişti. Tocmai de aceea se simţi profund jignită văzându-l pe acelaşi Binoy în tabăra inamicului. Şi, culmea, o câştigase de partea lui şi pe propria ei fiică, pe Lolita.

— Lolita, ce cauţi tu aici? o întrebă ea pe un ton tăios.

— Binoy Babu a urcat sus, şi eu am…

— Lasă-l pe Binoy Babu să stea cu cine vrea, dar locul tău e jos!

Lolita pricepu imediat că Haran urzise o intrigă, pomenind numele ei alături de cel al lui Binoy. Faptul o îndârji într-atât, încât termină fraza începută cu reticenţă, pe un ton cam agresiv:

— Binoy Babu n-a mai fost de mult pe la noi. Vreau să stau pe-ndelete de vorbă cu el, după aceea voi coborî şi eu.

Doamna Baroda înţelese din tonul Lolitei că fata n-avea de gând să se lase intimidată şi, temându-se că va fi silită să-şi recunoască înfrângerea în faţa lui Harimohini, părăsi încăperea fără a mai riposta, făcându-se că nici nu-l vede pe Binoy.

După ce doamna Baroda plecă, nu mai rămase nici urmă din dorinţa Lolitei de a sta de vorbă pe-ndelete cu Binoy, după cum spusese. O vreme rămaseră tustrei într-o tăcere deplină: apoi Lolita se ridică, ieşi şi coborî în odaia ei, încuind uşa.

Binoy îşi dădea acum seama care era situaţia lui Harimohini în această casă. Încetul cu încetul, ea îi povesti tot trecutul ei.

După ce îşi termină povestea, Harimohini spuse:

— Crede-mă, copilul meu, viaţa lumească nu este potrivită pentru o femeie nenorocită ca mine. Ar fi fost mult mai bine dacă m-aş fi putut aşeza undeva într-un loc sfânt şi aş fi încercat să-l slujesc acolo pe Dumnezeu. Îmi rămăseseră nişte bani, puţini, ce-i drept, dar aş fi putut trăi câtăva vreme din ei şi chiar dacă aş fi isprăvit banii, m-aş fi descurcat cumva, bunăoară ca bucătăreasă într-o familie. Sunt o mulţime de oameni care trăiesc astfel la Benares! Dar sunt atât de păcătoasă, încât n-am reuşit să-mi împlinesc dorinţa. Când rămân singură, amintirea propriilor nenorociri mă năpădeşte şi parcă nu mă lasă nici să mă gândesc la Dumnezeu. Uneori mi se pare că înnebunesc. Radharani şi Satish au fost pentru mine ca o plută pentru un înecat… numai gândul că aş putea să-i părăsesc mă înspăimântă. Zi şi noapte sunt chinuită de groaza că va trebui să renunţ şi la ei… Numai astfel se explică cum, după ce am pierdut tot ce-am avut, într-un timp scurt, am ajuns să-i iubesc atât de mult. Nu mă sfiesc să-ţi spun tot ce-am pe suflet, fiule, şi îţi mărturisesc că numai de când i-am găsit pe aceşti doi copii pot iarăşi să mă închin din toată inima… iar dacă-i pierd, Dumnezeul meu nu mi se va părea altceva decât o stană de piatră.

După aceste vorbe, Harimohini îşi şterse lacrimile.

Capitolul XLII

Sucharita coborî şi, oprindu-se în faţa lui Haran, îi zise:

— Pentru ce mă aştepţi? Ce vrei să-mi spui?

— Stai jos, spuse Haran.

Sucharita însă rămase în picioare.

— Sucharita, mi-ai făcut un mare rău, începu Haran.

— Şi dumneata mi-ai făcut mie un rău, zise Sucharita.

— Eu îmi menţin cuvântul dat şi…, încercă să continue Haran.

Dar Sucharita îl întrerupse:

— Crezi că oamenii îşi pot face rău unul altuia numai prin vorbe? Vrei să mă sileşti să acţionez împotriva sentimentelor mele, numai din cauza unui cuvânt? Oare adevărul nu e mai important decât o mulţime de vorbe false? Pur şi simplu pentru că am spus de mai multe ori acelaşi lucru, greşeala trebuie să persiste? Acum, după ce mi-am dat seama că am greşit, nu-mi mai pot respecta promisiunea… dacă aş proceda altfel, ar fi într-adevăr o greşeală şi mai mare.

Haran nu putea înţelege cum de se produsese o asemenea schimbare în Sucharita. N-avea nici sensibilitatea, nici modestia necesară pentru a pricepe că stăruinţele lui nesăbuite o siliseră pe fată să-şi iasă din rezerva şi calmul ei natural. Drept care, dând toată vina pe seama noilor ei prieteni, o întrebă:

— Care e eroarea pe care pretinzi c-ai descoperit-o acum?

— De ce mă întrebi? zise Sucharita. Nu-ţi ajunge când îţi spun că-mi retrag consimţământul?

— Nu, pentru că noi trebuie să dăm explicaţii la Brahmo Samaj, stărui Haran. Ce vei spune tu şi ce voi spune eu membrilor Samajului?

— În ceea ce mă priveşte, zise Sucharita, n-am de spus nimic. Dacă dumneata trebuie să dai explicaţii, n-ai decât să le spui că Sucharita e prea tânără, ori prea zănatică, ori prea schimbătoare. Spune ce vrei! Dar între noi nu mai avem ce să ne spunem.

— Nu se poate termina în felul acesta, strigă Haran. Dacă Paresh Babu…

Chiar în acel moment intră Paresh Babu.

— Aud? Dumneata erai, Panu Babu? îl întrebă. Vrei să-mi spui ceva?

Sucharita vru să iasă din odaie, dar Haran o opri şi spuse:

— Nu, Sucharita, nu pleca. Trebuie să discutăm problema cu Paresh Babu.

Sucharita se întoarse și se opri în picioare în locul unde stătuse, în timp ce Haran zise:

— Paresh Babu, după atâta amar de vreme, Sucharita îmi spune pe neașteptate că nu consimte la căsătoria noastră. E drept din partea ei să se joace astfel cu o problemă de importanță vitală? Oare dumneata nu porți o parte din răspunderea acestei întâmplări rușinoase?

Paresh Babu, mângâind părul Sucharitei, zise cu blândețe:

— Scumpa mea, nu trebuie să mai stai, poți pleca!

Auzind aceste cuvinte simple, dar atât de pline de înțelegere și de afecțiune, Sucharita începu să plângă și ieși în grabă din odaie.

— Tocmai fiindcă mă temeam că Sucharita își dăduse consimțământul fără a-și fi scrutat perfect simțămintele, am ezitat când mi-ai cerut să facem logodna, zise Paresh Babu.

— Nu s-ar putea întâmpla, replică Haran, ca ea să-și fi scrutat foarte bine simțămintele atunci când și-a dat consimțământul, iar refuzul ei să se bazeze pe necunoașterea propriilor înclinații?

— Ambele ipoteze sunt posibile, zise Paresh Babu. Dar dintr-o asemenea îndoială nu poate ieși o căsătorie.

— De ce n-o sfătuiești dumneata pe Sucharita în interesul ei?

— Ar trebui să știi că eu n-o pot sfătui pe Sucharita altfel decât spre binele ei.

— Dacă într-adevăr ai fi procedat așa, izbucni Haran, Sucharita n-ar fi ajuns niciodată în această stare. Tot ce se întâmplă în ultima vreme în familia dumitale, ți-o spun pe față, se datorează exclusiv lipsei dumitale de discernământ.

Paresh Babu schiță un zâmbet în timp ce îi răspundea:

— Aici ai dreptate… dacă nu răspund eu de cele ce se petrec în familia mea, cine ar putea s-o facă?

— Te asigur însă că într-o bună zi te vei căi de toate! exclamă Haran.

— Căința este un dar al grației divine. Mă tem de greșeală, Panu Babu, dar nu de căință, răspunse Paresh Babu.

În acest moment, Sucharita reveni și, prinzându-l de mână pe Paresh Babu, zise:

— Tată, e vremea rugăciunii!

— Panu Babu, vrei să mă aștepți puțin? îl întrebă Paresh Babu.

— Nu! răspunse Haran scurt și plecă.

Capitolul XLIII

Sucharita era înspăimântată de lupta ce o aştepta, atât cu ea însăşi, cât şi cu cei din jur. Cu timpul, sentimentul ei faţă de Gora, de care nici nu era conştientă, se intensifică; iar când, după arestarea lui, deveni evident, aproape covârşitor, ea nu mai ştia unde o va duce. Nu putea vorbi cu nimeni despre ceea ce simţea, ba chiar se ferea să-şi facă ei înseşi mărturisiri.

Apoi, n-avea o clipă de singurătate şi de linişte, pentru a găsi o soluţie care să pună capăt conflictului ei intim, căci Haran izbutise să-i mobilizeze pe toţi brahmoiştii, care acum roiau furioşi în jurul ei. Ba mai mult, avea motive să creadă că Haran va suna clopotul de alarmă în gazete.

Tot atunci, situaţia mătuşii ei ajunsese într-un punct în care, dacă nu se găsea foarte repede o soluţie, dezastrul era inevitabil. Sucharita îşi dădea seama că trece printr-o criză şi că a sosit ziua când nu va putea să mai meargă pe calea de până acum şi nici să gândească pe făgaşul din trecut.

Singurul ei sprijin în aceste zile grele îi era Paresh Babu. Nu-i cerea nici sfat, nici îndrumare, pentru că o bună parte din gândurile ei îi păreau prea ruşinoase pentru a le discuta cu el, şi deci nu i le dezvăluia. Viaţa şi tovărăşia lui Paresh Babu îi erau însă de ajuns. Ele erau adăpostul ocrotitor ce înlocuia atât grija paternă, cât şi dragostea devotată a unei mame.

În aceste seri de toamnă, Paresh Babu nu se mai ducea în grădină să-şi facă rugăciunea, ci se retrăgea pentru meditaţie într-o mică odaie din partea de apus a casei. Prin uşa deschisă pătrundeau razele soarelui la asfinţit, luminându-i părul alb şi faţa liniştită. În aceste momente, Sucharita intra încetişor şi se aşeza lângă el. Avea impresia că inima ei tulburată şi chinuită îşi află liniştea lângă calmul profund al meditaţiei lui Paresh Babu. Şi astfel, când deschidea ochii, aproape întotdeauna el o găsea aşezată lângă el – discipolă tăcută şi liniştită –, iar seninătatea ce părea s-o cuprindă îi îngăduia să reverse asupra ei binecuvântarea inimii lui.

Datorită faptului că viaţa lui Paresh Babu tindea permanent spre uniunea cu Fiinţa Supremă, mintea lui era întotdeauna îndreptată spre bine şi spre adevăr; grijile pământeşti nu fuseseră niciodată precumpănitoare pentru el. Libertatea dobândită pe această cale îl făcea incapabil să aplice altora vreo constrângere în

ceea ce privește credința sau comportarea lor. Avea o încredere naturală în bunătatea oamenilor și o asemenea răbdare față de ei, încât adeseori era criticat de sectanții pătimași. Dar, deși criticile aduse îl dureau, ele nu-i tulburaseră niciodată echilibrul sufletesc. Adeseori repeta în sinea sa: „Nu primesc nimic din mâinile altora, ci primesc totul numai de la El”.

Tocmai pentru a se putea bucura de această profundă liniște a lui Paresh Babu, Sucharita se obișnuise în ultima vreme să meargă la el, indiferent sub ce pretext. Când conflictul din inima ei și conflictul cu lumea înconjurătoare deveniră atât de acute încât echilibrul inimii ei lipsite de experiență era amenințat, își găsea liniștea doar așezându-și capul la picioarele tatălui ei.

Sucharita nădăjduia că, dacă va dobândi puterea de a aștepta, forțele ce i se opuneau vor fi înfrânte prin răbdare. Dar nu-i fusese sortit să-și vadă împlinite speranțele și se pomeni silită s-o apuce pe căi necunoscute ei.

Când doamna Baroda se convinse că dojenile ei nu aveau să schimbe hotărârea Sucharitei și că nu era chip să-l atragă pe Paresh Babu de partea ei, întreaga sa furie se îndreptă cu forțe înnoite asupra lui Harimohini. Numai gândul că această femeie se află în casa ei o scotea din minți.

Doamna Baroda îl poftise pe Binoy la ceremonia pe care o organiza în fiecare an în memoria tatălui ei. Familia și prietenii urmau să se adune seara, așa că, în ziua aceea, doamna Baroda, ajutată de Sucharita și de fetele ei, era foarte ocupată cu aranjarea camerei de primire.

În agitația pregătirilor, doamna Baroda observă că Binoy urcă spre Harimohini și, cum omului pornit îi sare țandăra din cel mai neînsemnat fleac, simți că nu poate suporta așa ceva. Lăsând baltă toată treaba, urcă după el până-n camera lui Harimohini. Aici îl găsi așezat pe rogojină, vorbind prietenește cu ea.

— Uite ce este, izbucni doamna Baroda adresându-se lui Harimohini, n-am nimic împotrivă să stai cât vrei în casa asta, și noi o să-ți purtăm bucuros de grijă, dar ascultă ce-ți spun, o dată pentru totdeauna: nu putem tolera idolul dumitale în această odaie!

Harimohini trăise toată viața într-un sat, și despre brahmoiști își închipuia că erau un fel de sectă creștină. Singura problemă pe care și-o pusese în legătură cu ei era în ce măsură putea să aibă de-a face cu ei fără a-i supăra. Încetul cu încetul, își dăduse seama că prezența ei îi supără și începuse să se gândească la o soluție adecvată. Vorbele doamnei Baroda spuse pe șleau îi arătau că nu mai avea timp să reflecteze și că soluția trebuia găsită imediat. În primul moment se gândi să se mute într-o altă casă din Calcutta, așa încât să-i poată vedea măcar din când în când pe Sucharita și pe Satish; dar mai târziu se întrebă dacă modesta sumă de bani pe care o avea îi va ajunge să facă față cheltuielilor de trai în Calcutta.

După ce doamna Baroda apăru și dispăru ca o furtună, Binoy rămase neclintit, cu capul plecat.

Harimohini rupse tăcerea, zicând:

— M-am gândit să plec într-un pelerinaj. Nu crezi că vreunul dintre voi m-ar putea însoți în călătorie, fiule?

— Aș fi încântat să te pot însoți, îi răspunse Binoy, dar îmi trebuie câteva zile ca să mă pregătesc de plecare. Până atunci, n-ai vrea să vii să locuiești la mama mea?

— Tu nu știi, băiete, zise Harimohini, ce povară e ființa mea. Dumnezeu a pus pe umerii mei greutăți atât de mari, încât nimeni nu mă poate ajuta. Povara prezenței mele devenise insuportabilă chiar în căminul propriului meu bărbat. Trebuia să pricep asta! Dar văd că înțeleg foarte greu anumite lucruri. Am tot hoinărit și am încercat să umplu golul din inima mea, dar oriunde am fost, mi-am purtat cu mine nenorocirea. Așa că, fiule, lasă-mă în plata Domnului. Pentru ce să-mi impun din nou ființa în casa altuia? Voi încerca să mă adăpostesc, în sfârșit, la picioarele Celui ce poartă povara întregii lumi. Nu pot să lupt mai departe…

În timp ce vorbea, Harimohini își ștergea mereu lacrimile.

— Nu, mătușică! zise Binoy. Nu vreau să vorbești așa. Pe mama mea n-o poți asemui cu nimeni pe lume! O făptură care a fost în stare să-i închine lui Dumnezeu toate greutățile vieții nu va osteni niciodată să poarte și durerile altora. Așa este mama mea, și așa este și Paresh Babu. Nu, mătușică, nici nu vreau să aud asemenea vorbe! Am să te duc mai întâi în pelerinajul plănuit de mine, apoi te voi însoți în pelerinajul dumitale.

— Bine, zise Harimohini, dar trebuie să le dai întâi de veste că…

— Sosirea noastră îi va vesti, o întrerupse Binoy. Ea este cea mai bună vestire!

— Atunci, mâine-dimineață…, începu Harimohini, dar Binoy interveni din nou:

— Pentru ce mâine?… N-ar fi mai bine chiar în astă-seară?

În acest moment, apăru Sucharita, care-l chemă pe Binoy:

— M-a trimis mama să-ți spun că începe ceremonia.

— Îmi pare rău, dar nu pot participa. Am ceva de discutat cu mătușica, zise Binoy.

Adevărul era că, după cele petrecute, Binoy nu mai dorea să accepte invitația doamnei Baroda. Întreaga ceremonie i se părea curată fățărnicie.

Harimohini se sperie însă și stărui să se ducă.

— Poți să-mi vorbești după aceea. Du-te, asistă la ceremonie, și după ce se va isprăvi, întoarce-te la mine.

— Cred c-ar fi mai bine pentru dumneata dacă ai veni, adăugă Sucharita.

Binoy pricepu că, dacă nu lua parte la ceremonie, scandalul ce mocnea în această casă avea să se dezlănțuie. Așa că se duse în camera pregătită pentru ceremonie, dar docilitatea lui nu-și atinse scopul.

După serviciul divin se serviră gustări, dar Binoy refuză, spunând:

— Nu, mulțumesc, n-am poftă de mâncare.

— Nu mă mir că ți s-a stricat apetitul dacă ai mâncat fel de fel de dulciuri acolo, sus, zise doamna Baroda pe un ton ironic.

Binoy izbucni în râs și zise:

— Asta-i soarta pofticioșilor! Își compromit viitorul cedând ispitelor oferite de prezent.

Și cu aceasta, se pregăti de plecare, dar doamna Baroda îl întrebă:

— Te duci iarăși sus, nu-i așa?

Binoy îi răspunse scurt „da” și ieși, șoptindu-i Sucharitei în dreptul ușii:

— Didi, vino până la mătușica o clipă. Am neapărată nevoie de dumneata.

Lolita era ocupată să-i servească pe musafiri, dar în momentul în care trecu pe lângă Haran, acesta zise fără nici un rost:

— Binoy Babu nu-i aici, s-a dus sus.

Lolita se opri în fata lui și, privindu-l drept în ochi, îi spuse pe un ton tăios.

— Știu. Dar nu va pleca din casă fără să-și ia rămas-bun de la mine. De altfel, am să urc și eu, de îndată ce-mi îndeplinesc obligațiile.

Haran observase că Binoy îi șoptise ceva Sucharitei și că aceasta îl urmase aproape imediat. În timpul reuniunii făcuse mai multe încercări nereușite de a intra în vorbă cu Sucharita, dar ea îi respinse avansurile atât de evident în fața brahmoiștilor invitați, încât Haran se simți de-a dreptul insultat. Iar acum, când își dădu seama că nu izbutise să trezească nici în Lolita conștiința păcatului ei, se înfurie de-a binelea.

Când Sucharita ajunse sus, o găsi pe Harimohini așezată între niște boccele unde-și strânsese tot avutul. Era gata de plecare. Mirată, o întrebă pe mătușa ei ce vrea să facă.

Harimohini, incapabilă să-i dea un răspuns, începu să plângă.

— Unde-i Satish? întrebă ea într-un târziu. Spune-i, măicuță, să vină o clipă la mine, vrei?

Sucharita, năucită, se uită la Binoy, care-i spuse:

— Dacă mătușica rămâne aici, neînțelegerile din casă nu vor conteni, așa că o iau la mama.

— M-am gândit să plec apoi de acolo într-un pelerinaj, adăugă Harimohini. Nu e bine ca un om ca mine să se așeze în casa nimănui. Pentru ce să cad mereu pe capul cuiva?

În ultima vreme, Sucharita se gândise mult la situația mătușii ei și ajunsese la concluzia că, prelungindu-și șederea, nu va face decât să se expună jignirilor. Așa că, fără a-i răspunde, se duse și se așeză simplu pe rogojină lângă Harimohini.

Afară se întunecase de-a binelea, dar felinarele nu fuseseră încă aprinse. Stelele străluceau palide pe cerul mohorât de toamnă, iar în întunericul din odaie

nu se vedea care dintre ele plângea.

Brusc, pe scări răsună glasul strident al lui Satish, strigând:

— Mătușică, mătușică!

Harimohini se ridică în grabă.

— Mătușică, zise Sucharita. În seara asta n-ai unde să pleci. Mâine-dimineață vom vedea ce-i de făcut. Nu poți fugi așa, fără să-ți iei rămas-bun de la tata, după cum se cuvine. Ar fi foarte îndurerat!

Enervat de insultele proferate de doamna Baroda la adresa lui Harimohini, Binoy nu se gândise la acest lucru. Socotise că Harimohini nu trebuia să mai petreacă nici o noapte sub acel acoperiș și voia să-i arate stăpânei casei că se înșală dacă își închipuie că Harimohini va răbda jignirile ei fără a crâcni, doar pentru că n-avea alt adăpost. De aceea, singura lui grijă fusese s-o scoată din casă cât mai curând.

Spusele Sucharitei îl readuseră la realitate, amintindu-i că în casa aceea Harimohini mai avea și alte relații, în afară de cele cu stăpâna casei, și că nu se cădea să țină mai mult seama de insultă decât de ospitalitatea oferită cu atâta generozitate și căldură de capul familiei. Ca urmare, spuse:

— Sucharita are dreptate. Nu poți pleca fără a-ți lua rămas-bun de la Paresh Babu.

Tocmai atunci intră Satish, strigând:

— Mătușică, știi că rușii invadează India? Nu-i grozav?

— Și tu de partea cui ești? îl întrebă Binoy.

— Eu sunt cu rușii! zise Satish.

— Atunci, n-au de ce se teme! zise zâmbind Binoy.

Văzând că momentul de criză trecuse și că Binoy își schimbase gândul, Sucharita îi lăsă singuri și coborî încetișor.

Capitolul XLIV

Paresh Babu ședea singur în odăița lui și, ca de obicei, citea înainte de culcare dintr-un volum de Emerson[55]. Lampa era aprinsă când Sucharita intră și-și trase încet un scaun lângă el. Paresh Babu puse cartea pe masă și o privi drept în față.

Sucharita nu găsi nici un pretext pentru a-și justifica venirea. Incapabilă să spună ceva concret, se mulțumi să-l roage:

— Tată, citește-mi puțin!

Paresh Babu îi citi și-i dădu explicații până se făcu aproape ora zece. Dar acum, Sucharita simțea iarăși că nu poate să vorbească despre vreun subiect neplăcut, tulburându-i astfel liniștea. De aceea se ridică, pregătindu-se să se retragă, dar Paresh Babu o opri, spunându-i:

— Ai venit să-mi vorbești despre mătușa ta, nu-i așa?

Mirată că-i ghicise gândurile, Sucharita îi spuse:

— Așa este, tată, dar nu-ți face griji în seara asta. Putem vorbi și mâine.

Paresh Babu îi făcu însă semn să se așeze și-i spuse:

— Am observat că mătușa ta nu se simte bine aici. Nu mi-am închipuit că datinile și credința ei se vor ciocni atât de grav cu obiceiurile și ideile mamei tale. Acum, când văd cât o indispun, sunt convins că și mătușa ta se simte stingherită din pricina asta.

— Mătușica e gata de plecare, zise Sucharita.

— Știam că va proceda astfel, continuă Paresh Babu, dar mai știu că voi sunteți singurele ei rude, deci n-o puteți lăsa să plece în lumea largă. De aceea, am chibzuit în ultima vreme asupra acestui lucru.

Sucharita nu bănuise niciodată că Paresh Babu își dădea seama de situația neplăcută în care ajunsese mătușa ei și că era preocupat să găsească o soluție. Căutase să-i ascundă o realitate care-l putea mâhni, dar când îl auzi vorbind astfel, de recunoștință, ochii i se umplură de lacrimi.

— M-am gândit să-i găsesc o locuință potrivită, zise apoi Paresh Babu.

— Dar mă tem că ea… ea…, îngână Sucharita.

— Vrei să spui că nu va putea plăti chiria? Dar n-ai de gând să-i iei chirie, fată dragă?

Sucharita se uită la el cu gura căscată când îl auzi spunând:

— Las-o să locuiască în casa ta, și atunci nu va avea de plătit nici o chirie.

Aceste cuvinte o buimăciră și mai tare pe Sucharita, dar Paresh Babu o lămuri:

— Nu știi că aveți două case în Calcutta? Una este a ta, cealaltă a lui Satish. Tatăl tău, înainte de-a muri, mi-a încredințat niște bani, pe care i-am dat cu dobândă, și, când am strâns o sumă mai mare, am investit-o cumpărând două case în oraș. Chiriile pe care le-am încasat le-am investit de asemenea. Nu de mult s-a mutat chiriașul din casă, așa că acum e liberă și o poți pune la dispoziția mătușii tale.

— Dar o să poată trăi acolo singură? întrebă Sucharita.

— De vreme ce te are pe tine, ruda ei, de ce să trăiască singură? zise Paresh Babu.

— Tocmai pentru aceasta voiam să-ți vorbesc astă-seară, tată, exclamă Sucharita. Mătușa e hotărâtă să plece din casa aceasta, și eram frământată la gândul că va pleca singură!… Venisem să-ți cer sfatul. Să știi, tată, că voi face întocmai cum spui dumneata.

— Cunoști ulicioara de lângă casa noastră? o întrebă Paresh Babu. Ei bine, casa ta se află la a patra poartă de pe ulicioară. Din veranda noastră poți s-o și vezi. Dacă vei locui acolo, nu te vei simți părăsită. Ne vom putea vedea cât de des poftești, ca și când am trăi în aceeași casă.

Sucharita simți că i se ridică o imensă povară de pe suflet. Gândul despărțirii de Paresh Babu o durea, cu toate că în mintea ei își făcuse de mult loc convingerea că datoria o va sili foarte curând să plece de lângă el.

Cu inima prea plină de bucurie pentru a putea vorbi, Sucharita rămase tăcută lângă Paresh Babu, care, de asemenea, era absorbit de gânduri. Sucharita era discipola, fiica și prietena lui. Devenise viață din viața lui. Fără ea, nici rugăciunile nu i se mai păreau complete. În zilele în care Sucharita venea și stătea lângă el în timpul meditației, i se părea că rugăciunile sunt mai rodnice și că în timp ce dragostea lui caldă căuta să înalțe și gândurile Sucharitei spre Cel ce este bun, însăși viața lui se înălța.

Nimeni dintre ai săi nu venise către el cu încrederea și smerenia neprihănită a Sucharitei. Întocmai cum floarea își îndreaptă fața spre soare, așa se îndrepta ființa ei întreagă spre el și se deschidea ca o floare. Un asemenea devotament nu putea primi decât un răspuns pe potrivă. Astfel, inima lui întreagă își revărsa darul, ca ploaia ce cade dintr-un nor încărcat.

Nu există prilej mai minunat pentru dăruire decât să poți da, zi de zi, tot ce ai mai bun și mai adevărat unei ființe cu sufletul deschis. Acest prilej i-l oferise Sucharita lui Paresh Babu, și de aceea legătura dintre ei era atât de profundă.

Acum sosise timpul despărțirii lor materiale. Pomul a copt fructul,

hrănindu-l cu seva lui vitală; și iată că trebuie să-l lase să se desprindă de el. Durerea tainică ce-o simțea în inimă, Paresh Babu i-o închina acum Celui ce sălășluiește în ea.

De altfel, simțise de la o vreme că Sucharita era chemată să-și trăiască propria-i viață. Paresh Babu era convins că fata strânsese provizii din belșug pentru pelerinajul ce-o aștepta și știa că aceste rezerve îi vor ajunge pentru a păși pe calea cea dreaptă a lumii, pentru a-și însuși experiențe noi din bucuriile și durerile vieții, din încercările prin care va trece și din faptele pe care le va săvârși.

„Du-te cu bine, copila mea", își zicea în inima lui. „Este cu neputință să rămâi veșnic în umbra îndrumării sau chiar a grijii mele ocrotitoare. Dumnezeu te va elibera de mine și te va duce, prin felurite experiențe, spre împlinirea destinului tău… fie ca viața ta să se desăvârșească în El." Astfel, Paresh Babu îi închină lui Dumnezeu această jertfă sfântă, pe Sucharita lui, pe care o ocrotise de mică cu toată dragostea inimii lui.

Paresh Babu nu și-ar fi permis să-i arate doamnei Baroda nici o împotrivire și nici să-și manifeste enervarea față de neînțelegerile apărute în sânul familiei sale. Știa prea bine că atunci când un șuvoi pornește brusc printr-un jgheab vechi și îngust, curentul este agitat, iar singurul remediu este ca apa să fie lăsată să se reverse liberă pe plaiurile întinse. Văzuse cum făgașurile săpate de tradiție și obiceiuri în viața familiei sale fuseseră desfundate de întâmplările neașteptate, concentrate toate în jurul Sucharitei, și-și dădea seama că pacea nu putea fi restabilită decât eliberând-o de toate opreliștile și lăsând-o să-și croiască singură relațiile ei, și numai ale ei, cu lumea exterioară. De aceea, încet și liniștit, luase măsurile necesare pentru a-i da libertatea să-și trăiască viața ei.

Amândoi șezură fără a vorbi, până când ceasul bătu unsprezece. Atunci Paresh Babu se ridică și, luând-o de mână, o conduse pe verandă. Stelele străluceau pe cerul senin, fără nori, și cu Sucharita lângă el, în liniștea nopții, Paresh Babu se rugă cu glas tare:

— Izbăvește-ne, Doamne, de neadevăr și fă ca adevărul să-și reverse strălucirea și lumina asupra vieților noastre!

55 R.W. Emerson (1803–1882), eseist și filosof american

Capitolul XLV

În dimineața următoare, când Harimohini, luându-și rămas-bun de la Paresh Babu, îi făcu plecăciunea cuvenită unui om mai bătrân, el își retrase iute piciorul așa încât ea să nu i-l poată atinge.

— Vă rog să nu faceți asta! exclamă el foarte stingherit.

— Niciodată în viața aceasta sau în viețile viitoare nu-mi voi putea plăti datoria față de dumneavoastră, îi spuse Harimohini cu lacrimi în ochi. Ați făcut ca viața să fie posibilă chiar și pentru o făptură nenorocită ca mine… nimeni altul n-ar fi putut-o face… chiar dacă ar fi vrut. Dar Dumnezeu a fost bun cu dumneavoastră, și de aceea m-ați putut salva până și pe mine.

Paresh Babu murmură, foarte încurcat:

— N-am făcut nimic deosebit, meritul este doar al Sucharitei.

Dar Harimohini nu-l lăsă să-și isprăvească vorba:

— Știu, știu! Dar și Radharani este a dumneavoastră. Tot ce face ea de fapt faceți dumneavoastră. Când i-a murit mama, apoi când și-a pierdut tatăl, credeam c-a fost sortită nefericirii… Cum mi-aș fi putut închipui că Dumnezeu o va binecuvânta astfel după atâta nenorocire? Când, după peregrinările mele, am ajuns în cele din urmă aici și v-am cunoscut, am înțeles că lui Dumnezeu poate să i se facă milă chiar și de mine!

În acel moment intră Binoy și spuse:

— Mătușică, a venit mama să te ia.

— Cine a venit? exclamă Sucharita roșind până-n vârful urechilor.

— E jos, stă de vorbă cu mama dumitale, îi răspunse Binoy.

Sucharita coborî în goană.

— Dați-mi voie să merg cu dumneavoastră și să vă rânduiesc noua locuință, îi spuse Paresh Babu lui Harimohini.

După ce Paresh Babu plecă, Binoy zise uluit:

— Mătușică! N-am știut că aveți o casă!

— Nici eu, băiatule, n-am știut până azi, îi răspunse Harimohini. Nu știa decât Paresh Babu. Mi se pare că e casa lui Radharani.

— Credeam că, în sfârșit, poate fi și Binoy de folos cuiva pe lume, dar văd că nu mi-e dat să am această bucurie. Până-n clipa asta n-am putut face nimic

pentru nimeni, nici chiar pentru mama… ea, în schimb, m-a ajutat mereu. Pentru mătușica, de asemenea, pare-se că nu pot face nimic, așa că trebuie să mă mulțumesc doar să primesc bunătatea ei. Văd că soarta mea e să primesc, nu să dau!

Peste câteva momente apăru Anandamoyi, însoțită de Lolita și de Sucharita. Harimohini păși spre ea și o salută zicând:

— Când Dumnezeu te binecuvântează, o face din plin. Didi, El mi te-a dăruit azi pe dumneata! Cu aceste vorbe, îi strânse mâna lui Anandamoyi și o pofti să se așeze lângă ea pe rogojină. Apoi urmă: Didi, știi că Binoy nu vorbește decât despre dumneata?

— Așa a fost de când era mic, răspunse Anandamoyi zâmbind. Când îl interesează un subiect, nu mai vrea să audă de nimic altceva. Vă asigur că în curând vine rândul „mătușii” lui!

— Așa este! exclamă Binoy. Sunteți prevenite, deci! Mi-am găsit mătușica destul de târziu, dar mi-am cucerit-o singur! Și fiindcă atâția ani nu m-am putut bucura de prezența ei, trebuie să profit cât mai mult acum!

Anandamoyi se uită la Lolita și zise zâmbind cu subînțeles:

— Binoy al nostru nu numai că știe să dobândească ceea ce dorește, dar are și arta de a păzi bine ceea ce a dobândit! Credeți că nu știu cum vă prețuiește pe toți, de parcă ați fi pentru el o comoară la care nici în vis n-a sperat? N-am cuvinte să vă spun cât sunt de fericită că v-a cunoscut… a devenit alt om și o știe prea bine!

Lolita voi să-i răspundă ceva, dar nu-și găsi cuvintele și se încurcă atât de tare, încât Sucharita îi sări într-ajutor:

— Binoy vede în fiecare om numai ce are bun, și astfel își câștigă dreptul de a se bucura de tot ce au mai bun prietenii săi. Acesta însă, în mare parte, este meritul lui.

— Mamă, se băgă în vorbă Binoy, lumea nu mă consideră o făptură atât de interesantă încât să merit laudele dumitale! Aș fi vrut nu o dată să te lămuresc în această privință, dar vanitatea m-a împiedicat. Acum însă îmi dau seama că nu-ți voi mai putea ascunde această revelație dezastruoasă pentru mine… Mai bine ar fi, cred, să schimbăm subiectul.

În acest moment apăru Satish, ținându-și în brațe noul cățeluș, ultima lui achiziție. Văzându-l, Harimohini se dădu înapoi speriată și-i spuse:

— Satish, scumpul meu, te rog, pleacă de aici cu câinele ăsta. Fii băiat cuminte, dragul meu!

— Nu-ți face nimic, mătușică, exclamă Satish. N-are să intre în odaia dumitale. Uite, îl mângâi puțin și o să stea liniștit.

Harimohini se retrase cât mai departe de animal, pe care n-avea voie să-l atingă, în timp ce continua să-l implore pe Satish:

— Scumpul meu, pentru numele lui Dumnezeu, du-l de aici!

Atunci Anandamoyi îl trase pe Satish cu câine cu tot spre ea și, luând cățelul în poală, zise:

— Vasăzică dumneata ești Satish, prietenul lui Binoy?

Lui Satish i se păru foarte firesc să fie numit prietenul lui Binoy și răspunse „da” fără pic de modestie. Apoi se opri în fața lui Anandamoyi, privind-o cu ochi mari. Ea îi spuse că este mama lui Binoy.

Sucharita îl dojeni pe fratele ei:

— Domnule Vorbălungă, fă, te rog, *pronam* în fața mamei!

Ruşinat, Satish încercă să facă o plecăciune.

Între timp, își făcu apariția doamna Baroda, care, fără a lua în seamă prezența lui Harimohini, o întrebă pe Anandamoyi dacă nu vrea să ia o mică gustare.

— Eu mănânc orice fel de bucate, îi răspunse Anandamoyi, dar acum n-aș lua nimic, mulțumesc. După ce se va întoarce Gora, dacă ne dați voie, vom onora ospitalitatea dumneavoastră.

De fapt, Anandamoyi nu voia să facă în absența lui Gora nici un gest care ar fi contrariat dorințele lui.

Doamna Baroda îl observă în acel moment pe Binoy și zise:

— Oh, Binoy Babu, ești aici? Nu te-am văzut când ai venit!

— Tocmai eram pe cale să vă aduc la cunoștință că sunt aici, îi răspunse Binoy.

— De altfel, ieri ai șters-o pe furiș, deși erai musafirul nostru! Ei, ce zici, azi n-ai vrea să iei micul dejun cu noi fără să fi fost invitat?

— Să știți că în asemenea condiții mi se pare mai ispititor, zise Binoy. Un bacșiș este întotdeauna mai plăcut decât salariul obișnuit.

Harimohini rămase uluită de această conversație. Nu încăpea îndoială că Binoy mânca în mod obișnuit în această casă și, pe lângă toate, nici Anandamoyi nu părea să respecte regulile castei sale. Aceste constatări erau departe de a o încânta.

După ce doamna Baroda plecă, ea se încumetă să întrebe cu timiditate:

— Didi, bărbatul dumitale nu este…?

— Bărbatul meu este hindus habotnic, îi răspunse Anandamoyi.

Harimohini nu știa ce să mai creadă și-și manifestă atât de vizibil uluirea, încât Anandamoyi se văzu silită să-i explice:

— Uite ce este, surioară: atâta vreme cât societatea mi s-a părut a fi cel mai important lucru de pe lume, am respectat legile ei. Dar, într-o bună zi, Dumnezeu mi s-a arătat în așa fel încât nu mi-a mai îngăduit să respect societatea. Și fiindcă El însuși mi-a luat casta, nu-mi mai pasă de ce cred alții despre mine.

— Și ce spune soțul dumitale? întrebă Harimohini, la fel de nelămurită

după o asemenea explicație.

— Bărbatul meu nu e mulțumit, zise Anandamoyi.

— Dar copiii dumitale?

— Nici lor nu le place. Dar oare viața mi s-a dat numai pentru a fi pe placul bărbatului și copiilor mei? Îmi vine greu, surioară, să explic această problemă altora. Nu mă înțelege decât Acela care știe totul! Și, zicând acestea, Anandamoyi își împreună mâinile și se înclină în tăcere.

Harimohini își zise în gând că poate vreo misionară europeană o convertise la creștinism și simți cum i se strânge inima, îndepărtând-o de Anandamoyi.

Capitolul XLVI

Labonya, Lolita și Lila nu se mai dezlipeau nici o clipă de Sucharita. Deși păreau foarte încântate s-o ajute la aranjarea noului ei cămin, entuziasmul lor nu servea decât pentru a le ascunde lacrimile.

Ani de-a rândul, sub diferite pretexte, Sucharita se străduise să-l ajute pe Paresh Babu, făcându-i în fiecare zi câte un mic serviciu. Îi aducea flori în odaie, îi rânduia cărțile și hârtiile, îi aerisea hainele sau îl anunța când baia era pregătită. Celelalte fete nu se sinchiseau de aceste amănunte.

Acum însă se apropia clipa în care nu va mai avea prilejul să-l ajute. Aceste mărunte servicii puteau fi, bineînțeles, îndeplinite de oricine sau puteau fi date uitării, dar despărțirea inevitabilă începu să le chinuiască inima amândurora.

În ultima vreme, ori de câte ori Sucharita intra în camera tatălui ei, fiecare gest mărunt lua proporții uriașe – și pentru ea, și pentru el. Apăsarea pe care o simțea el pe suflet se exprima printr-un suspin, iar ei, durerea îi umezea ochii.

În ziua în care urma ca – după masa de prânz – Sucharita să se mute în noul ei cămin, Paresh Babu, intrând în odaia lui pentru meditația de dimineață, găsi flori așezate în fața scaunului său și pe Sucharita așteptându-l. Labonya și Lila propuseseră ca în dimineața aceea să-și facă cu toții rugăciunea împreună, dar Lolita le convinsese să renunțe. Ea știa ce mult însemna pentru Sucharita că putea să asiste la rugăciunea tatălui lor și bănuia că astăzi, mai mult ca oricând, era însetată după binecuvântarea lui. Lolita voia să evite prezența altora, pentru a nu tulbura intimitatea legăturii profunde dintre ei.

Când, la sfârșitul rugăciunii, pe Sucharita o năpădiră lacrimile, Paresh Babu îi spuse:

— Nu te uita în urmă, copila mea! Nu șovăi, ci primește cu curaj tot ce ți-a hărăzit soarta. Mergi înainte cu bucurie, adună-ți toate puterile, pentru a alege mereu binele din tot ce vei avea de înfruntat. Dăruiește-te în întregime lui Dumnezeu, bizuie-te pe El ca unicul tău ajutor, și atunci, chiar în mijlocul greutăților și greșelilor, vei putea urma calea cea dreaptă. Dacă însă te vei împărți, oferind parte din tine lui Dumnezeu și parte altor griji, îți va fi greu. Fie ca Dumnezeu să te călăuzească și să nu mai ai neoie de ajutorul neînsemnat pe care ți-l pot da alții.

Când ieşiră din odaia de rugăciune, îl găsiră pe Haran aşteptându-i. Sucharita, nevrând să-şi manifeste în ziua aceasta nici un resentiment, îl salută cu căldură.

Haran, care şedea pe scaun, îşi umflă pieptul, înălţă capul şi capul, şi zise cu glas solemn:

— Sucharita, să ştii că această zi a apostaziei faţă de adevărul pe care l-ai mărturisit atâta vreme este o zi de doliu pentru noi.

Sucharita nu-i răspunse, dar simţi cum tonul lui vibrează discordant, tulburând armonia de care îi era cuprinsă fiinţa.

— Numai conştiinţa fiecărui om îi poate spune cine e fidel crezului său şi cine-i apostat, remarcă Paresh Babu. Adeseori ne frământăm fără rost, pentru că judecăm lucrurile greşit, din exterior.

— Vrei să spui că n-ai nici o temere pentru viitor? întrebă Haran. Şi că n-ai motive de căinţă pentru trecut?

— Panu Babu, răspunse Paresh Babu, eu nu-i îngădui niciodată minţii mele să cultive temeri imaginare; iar în ceea ce priveşte faptele trecute ce cheamă căinţa, le voi cunoaşte atunci când va sosi clipa căinţei.

— Şi tot imaginar este faptul că fiica dumitale, Lolita, a plecat singură pe vapor cu Binoy Babu? stărui Haran.

Sucharita roşi, iar Paresh Babu răspunse:

— Am impresia, Panu Babu, că eşti foarte iritat şi aş fi nedrept faţă de dumneata dacă ţi-aş cere să discuţi aceste probleme într-o asemenea stare de spirit.

Haran însă clătină din cap şi spuse:

— Eu nu discut niciodată în stare de enervare, întotdeauna răspund de cele ce vorbesc; aşadar, nu trebuie să-mi duci de grijă. De altfel, nu este vorba de o chestiune personală. Tot ce am spus a fost în interesul Brahmo Samajului. Ar fi fost necinstit din partea mea să tac. Dacă n-ai fi fost orbit, ai fi văzut şi dumneata, atunci când Lolita a călătorit singură cu Binoy Babu, că familia dumitale începe să se abată de la calea cea dreaptă pe care păşea înainte. Şi acesta nu este numai un motiv de căinţă, dar, ceea ce este mai grav, va discredita Samajul.

— Dacă scopul dumitale este critica, aspectul exterior al lucrurilor e îndestulător; dar dacă vrei să le judeci, trebuie să pătrunzi în profunzimea lor. Săvârşirea unui fapt nu este suficientă pentru a dovedi vinovăţia unui om.

— Dar aceste fapte nu sunt întâmplătoare, răspunse Haran. Trebuie să fie o deficienţă în casa dumitale, de vreme ce s-a putut petrece aşa ceva. Dumneata ai lăsat să intre în familie oameni din afara cercului nostru, oameni ce încearcă să vă îndepărteze de la tradiţiile din trecut. Nu vezi cu ochii dumitale cât de mult v-au abătut de pe vechiul făgaş?

— Mă tem, Panu Babu, că avem vederi foarte diferite în această privinţă.

În tonul lui Paresh Babu se observa acum o nuanţă de supărare.

— Văd că refuzi să priveşti cu ochii deschişi; de aceea, fac apel la mărturia Sucharitei. Să ne spună ea dacă relaţiile dintre Binoy şi Lolita sunt numai de ordin exterior. Nu cumva este o legătură mai adâncă?… Nu, Sucharita, nu pleca. Mai întâi să răspunzi la întrebare. Eu cred că este o chestiune serioasă.

— Oricât ar fi de serioasă, nu te priveşte pe dumneata! răspunse Sucharita apăsat.

— Dacă ar fi fost vorba despre vederile mele, zise Haran, problema nu m-ar fi preocupat nici măcar o clipă şi n-aş fi insistat. După câte văd, nu vă mai pasă de Samaj, dar atâta vreme cât sunteţi membri, Samajul este obligat să vă judece.

În acea clipă intră în cameră ca o furtună Lolita şi zise:

— Dacă Brahmo Samajul te-a însărcinat pe dumneata ca judecător, e mai bine să nu mai facem parte din el!

— Îmi pare foarte bine, Lolita, că eşti aici, zise Haran ridicându-se de pe scaun. Se cuvine ca învinuirea ce ţi se aduce să fie discutată în prezenţa dumitale.

De data aceasta, Sucharita era cu adevărat furioasă, şi ochii îi scăpărau când strigă:

— Să faci tribunal în casa dumitale dacă-ţi place, Haran Babu. Dar noi nu-ţi recunoaştem dreptul, pe care singur ţi l-ai arogat, de a insulta oamenii în casa lor… Haide, Lolita, să plecăm.

Dar Lolita nu se clinti din loc.

— Nu, didi, n-am de ce să fug; sunt gata să ascult tot ce are de spus Panu Babu. Aşadar, domnule, despre ce e vorba?

Haran se fâstâci şi nu ştiu cum să înceapă. Atunci luă cuvântul Paresh Babu:

— Lolita, scumpa mea, astăzi Sucharita pleacă de la noi. Nu se cuvine să fie gâlceavă în casă chiar în dimineaţa asta. Panu Babu, orice greşeli am fi săvârşit, cu acest prilej trebuie să ne ierţi.

Haran se văzu redus la o tăcere solemnă. Dar cu cât Sucharita arăta că nu voia să aibă nimic de-a face cu el, cu atât se încăpăţâna mai mult în hotărârea de a nu o pierde. Deoarece nici acum nu renunţase la ea, plecarea iminentă a Sucharitei cu mătuşa ei ortodoxă îl scotea din minţi, pentru că ştia că acolo nu o va putea urma.

Venise, aşadar, în această dimineaţă cu armele sale ucigătoare bine ascuţite, pregătite pentru a o constrânge să ia hotărârea pe care o dorea. Haran era sigur că săgeţile lui morale lovesc întotdeauna în plin. Nici prin vis nu-şi închipuise că Sucharita şi Lolita îi vor rezista cu săgeţi tot atât de ascuţite, pe care le vor scoate din tolba lor.

Dar chiar atunci când evenimentele luară această nouă întorsătură, Haran nu se arătă dezamăgit sau deprimat. Mottoul lui era „Adevărul – adică Haran – trebuie să învingă”. Firește, pentru adevăr trebuie să lupţi; aşadar, îşi puse tolba cu

săgeți la cingătoare, amânând pentru altă dată lupta.

Între timp, Sucharita urcă la mătușa ei și-i spuse:

— Nu te superi, mătușică, dacă azi la prânz mănânc cu ei?

Harimohini nu răspunse nimic. O crezuse pe Sucharita trecută definitiv la dogmă, și pe lângă aceasta, spera că acum, când fata era independentă și dispunea de o avere personală, urmând să locuiască chiar într-o casă separată, vor putea trăi, în sfârșit, după legea lor. Așa că, nemulțumită de neașteptata propunere a nepoatei sale, rămase tăcută.

Sucharita înțelese ce se petrecea în sufletul ei:

— Te asigur, mătușică dragă, că zeul dumitale e mulțumit de purtarea mea. Cel ce este Stăpânul inimii mele mi-a poruncit să mănânc astăzi cu ei. Dacă nu-i ascult porunca, El se va supăra și mă tem mai mult de mânia Lui decât de a dumitale.

Harimohini nu înțelegea nimic. Cum adică: atunci când trebuise să suporte insultele doamnei Baroda, Sucharita respectase dogma și-i împărtășise umilințele, iar acum, când sosise ziua eliberării, nu profita de ocazie?

Era neîndoielnic că Harimohini nu înțelesese nimic din gândurile profunde ale nepoatei sale… și probabil că nici n-ar fi putut înțelege vreodată.

Deși nu-i putea interzice formal să mănânce cu ceilalți, era supărată pe ea și mârâi în sinea sa: „De unde o fi luat fata asta obiceiul de a mânca alimente impure? Doar s-a născut și ea într-o casă de brahmani!”

Urmă o scurtă tăcere, apoi Harimohini zise cu glas tare:

— Un singur lucru te rog. Fă ce vrei, mănâncă cu ei dacă ai chef, dar cel puțin să nu bei apa adusă de servitorul acela!

— Ce spui, mătușică? exclamă Sucharita. Păi nu este același Ramdin care mulge în fiecare dimineață vaca și-ți aduce laptele pe care-l bei?

Harimohini făcu ochii mari și zise uluită:

— Să știi că mi s-a tăiat răsuflarea, draga mea! Cum poți asemui apa cu laptele?… Auzi colo!… Parcă amândouă ar avea aceeași lege!

— Bine, mătușică, zise Sucharita râzând. Azi n-am să beau apă adusă de Ramdin. Dar dă-mi voie să te previn: nu cumva să-i interzici și lui Satish, pentru că el va face exact pe dos.

— Oh, cu Satish e altceva, zise Harimohini. Nu știi că partea bărbătească se bucură de privilegiul de a călca toate legile și de a nu respecta nici chiar disciplina impusă de ortodoxie?

Capitolul XLVII

Haran începu bătălia.

Trecuseră vreo două săptămâni de când Lolita călătorise cu vaporul până la Calcutta, întovărășită numai de Binoy. Câțiva brahmoiști auziseră povestea acestei călătorii; apoi tot mai mulți aflară unii de la alții, iar în ultimele două zile vestea se răspândi ca focul într-o șură de paie uscate.

Haran le explică multora cât de importantă era sancționarea diferitelor abateri izolate, pentru a apăra integritatea vieții de familie a brahmoiștilor. Sarcină ușoară, întrucât fiecare urmează cu bucurie chemarea adevărului și a datoriei atunci când se cer condamnarea și pedepsirea unor greșeli săvârșite de alții! Într-adevăr, o bună parte dintre membrii importanți ai Samajului nu se lăsară stingheriți de vreo falsă modestie, ci, plini de entuziasm, se alăturară lui Haran întru îndeplinirea unei asemenea grave îndatoriri. Acești stâlpi ai sectei brahmoiste nu-și precupețiră eforturile și merseră din casă în casă demascând pericolul ce amenință Brahmo Samajul dacă se vor îngădui asemenea purtări.

Totodată, începu să circule știrea – firește, cu exagerările de rigoare – că Sucharita a îmbrățișat dogma și că, mai mult decât atât, s-a adăpostit în casa unei mătuși hinduse, unde-și petrece vremea închinându-se la idoli, aducând jertfe și complăcându-se în fel de fel de practici austere superstițioase.

După ce Sucharita se mutase în casa ei, în sufletul Lolitei începu să se dea o luptă cumplită. Seară de seară, la culcare, își jura că niciodată nu se va lăsa biruită, și în fiece dimineață, la sculare, își reafirma hotărârea. Efort zadarnic, căci mintea îi era stăpânită exclusiv de Binoy. Când îi auzea glasul în camera de la parter, inima începea să-i bată mai iute. Dacă nu trecea pe la ei două sau trei zile, suferea din cauza mândriei rănite. Atunci, sub diferite pretexte, îl trimitea pe Satish la el, apoi îl trăgea de limbă ca să afle tot ce făcuse sau spusese Binoy în timpul vizitei.

Pe măsură ce această obsesie punea stăpânire pe ea, creștea și teama Lolitei. Oare s-ar putea să nu izbândească? Ajunsese atât de departe încât uneori era chiar supărată pe tatăl ei că nu pusese capăt prieteniei lor cu Binoy și Gora.

În cele din urmă, hotărî că trebuie să lupte până la capăt, că preferă să moară decât să se lase învinsă. Născocea diferite preocupări pentru a-și umple

zilele. Se gândi chiar c-ar putea-o imita pe vreuna dintre europencele despre care citise și să-și dedice viața unei opere de binefacere.

Într-o zi se duse la Paresh Babu și-i spuse:

— Tată, oare n-aș putea începe să dau lecții într-o școală de fete?

Paresh Babu se uită la chipul fetei lui și-i citi în ochi dorința de a scăpa de focul ce-i mistuia inima.

— De ce nu, draga mea? îi răspunse el. Dar există vreo școală de fete potrivită scopului tău?

Prea multe școli nu erau în vremea aceea și cu toate că existau una sau două școli elementare pentru fete, femeile din familiile înstărite nu obișnuiau să predea în învățământ.

— Așadar, nu există nici o școală corespunzătoare? întrebă Lolita cu disperare în glas.

— După câte știu eu, nu! zise Paresh Babu cu regret.

— Atunci, n-am putea înființa noi o școală, tată? continuă Lolita.

— Cred că pentru asta ne-ar trebui foarte mulți bani, zise Paresh Babu, și mulți oameni care să ne ajute.

Lolita crezuse întotdeauna că era suficient să stimuleze dorința oamenilor de-a face fapte bune pentru a reuși, dar nu cunoștea obstacolele ce stăteau în calea îndeplinirii acestor dorințe. După o scurtă tăcere, se ridică și plecă, lăsându-l pe Paresh Babu să încerce a ghici singur cauza durerii ce măcina inima fiicei sale dragi.

Și, deodată, Paresh Babu își aduse aminte de insinuarea făcută deunăzi de Haran în legătură cu Binoy. „Oare nu cumva am procedat într-adevăr greșit?” se întrebă el suspinând. Dacă ar fi fost vorba despre oricare dintre celelalte două fete ale lui, lucrul n-ar fi avut atâta importanță, dar Lolita avea prea multă personalitate și lua viața prea în serios. Ea nu cunoștea jumătăți de măsură, bucuriile și durerile ei nu erau niciodată numai pe jumătate reale, iar restul imaginare.

În aceeași zi, pe la amiază, Lolita se duse la Sucharita. Un *durry*[56] rustic acoperea pardoseala odăii principale. Într-o parte se vedea patul ei, iar la celălalt capăt, patul mătușii ei, Harimohini. Dar cum Harimohini nu dormea în pat, Sucharita îi urmă exemplul și-și puse așternutul de-a dreptul pe podea. Pe perete era atârnat un portret al lui Paresh Babu. În odăița vecină se afla patul lui Satish, iar pe o masă lângă perete se vedeau, într-o mare neorânduială, cărți, caiete, o călimară și tocuri. Satish plecase la școală, și toată casa era cufundată în tăcere.

Harimohini mâncase și se pregătea să se odihnească, iar Sucharita, cu părul despletit, stătea pe pat absorbită de lectura unei cărți puse pe o perniță, în poală; în jur se mai vedeau și alte cărți. Când o văzu pe Lolita, Sucharita, încurcată, închise cartea, dar imediat îi fu rușine de gestul ei. Înfrânse rușinea și redeschise cartea la pagina unde citea. Era unul dintre volumele scrise de Gora.

Harimohini se ridică în capul oaselor și exclamă:

— Intră, intră, măicuță. Crezi că nu știu cât o doare inima pe Sucharita de dorul vostru? Numai când e tristă citește din cărțile alea. Ședeam culcată aici și mă gândeam ce bine ar fi dacă cineva dintre ai voștri ar trece pe la noi, și iată c-ai apărut! Ai să trăiești mult, draga mea!

Lolita nu pierdu vremea și intră de-a dreptul în subiectul ce o preocupa. În clipa în care se așeză, zise:

— Suchi didi, ce-ar fi dacă am înființa o școală pentru fetele din cartierul nostru?

— Asta-i bună! exclamă Harimohini înspăimântată. Ce vreți să faceți cu o școală?

— Cum am putea-o înființa, draga mea? întreba Sucharita. Cine ne-ar ajuta? Ai vorbit cu tata?

— Am putea fi amândouă învățătoare! îi explică Lolita. Și, eventual, ne-ar putea ajuta și Labonya.

— Nu-i vorba aici numai de personalul pedagogic, remarcă Sucharita. Mai sunt o serie întreagă de legi și regulamente ce trebuie respectate când înființezi o școală. Apoi trebuie să avem un loc corespunzător, să recrutăm eleve și să strângem fondurile necesare. Ce putem face noi, niște fete, în fața atâtor greutăți?

— Să nu vorbești astfel, didi! exclamă Lolita. Pentru că ne-am născut fete trebuie neapărat să ne irosim viața între cei patru pereți ai căminului? Nu putem fi de nici un folos în lumea asta?

Durerea pe care o exprimau aceste cuvinte își găsi ecou în inima Sucharitei. Problema școlii începu s-o preocupe și pe ea.

— Sunt o mulțime de fete în cartierul nostru, continuă Lolita. Părinții lor ar fi încântați dacă ne-am oferi să le învățăm carte gratuit. Iar în ceea ce privește locul, putem găsi ușor spațiul necesar pentru cele câteva eleve ce vor veni la început – chiar în casa ta. Deci, problema banilor n-ar fi chiar o mare greutate.

Harimohini se simți cu adevărat înspăimântată la gândul că o mulțime de fete străine din cartier vor invada casa, venind să învețe acolo. Toate eforturile sale și le concentrase asupra unui comportament cât mai corect și a respectării tuturor ritualurilor religioase, după poruncile din cărțile sfinte. Căuta să se apere de orice posibilitate de contaminare. Enervată, protestă categoric la gândul că izolarea ei putea fi violată.

Sucharita însă o liniști:

— Să n-ai nici o teamă, mătușică. Dacă vom avea eleve, putem organiza totul așa încât clasele să fie la parter. Nu le vom lăsa să urce la etaj ca să te supere. Așa că, Lolita, dacă putem găsi câteva eleve, sunt gata să mă alătur planului tău.

— În orice caz, nu strică să facem o încercare! zise Lolita.

Harimohini bombănea, e drept, mai puțin furioasă, și, până la urmă, spuse:

— De ce oare vreți mereu să-i imitați pe creștini, dragele mele? N-am auzit niciodată ca niște hinduse să vrea să fie învățătoare… nu, zău, n-am auzit una ca asta de când sunt!

De pe acoperișul casei lui Paresh Babu începură adevărate tratative cu fetele de pe acoperișurile caselor învecinate. Dar prima întrebare pe care o puseră celelalte fete exprima uimirea lor că fetele din familia lui Paresh Babu, care crescuseră atât de mari, nu erau încă măritate. Așa că, până la urmă, Lolita începu să evite aceste convorbiri de pe un acoperiș pe altul.

Labonya însă era cea mai entuziastă participantă la aceste întrevederi, stăpânită cum era de o curiozitate nemărginită pentru istoriile familiilor vecine. „Recepțiile” ei de după-masă sub cerul liber, în timp ce-și pieptăna părul pe terasa de pe acoperișul casei, erau foarte apreciate și, prin poșta aerului, se transmiteau cele mai variate știri de la o casă la alta.

Așadar, Lolita îi încredință Labonyei misiunea de a recruta eleve pentru viitoarea lor școală; iar când proiectul fu astfel proclamat de pe acoperișurile caselor, multe fete îl primiră cu entuziasm.

Între timp, Lolita se apucă de pregătiri în camera de la parterul casei Sucharitei, măturând, rânind și împodobind-o cu mult zel.

Dar camera astfel pregătită rămase goală. Capii familiilor vizate se înfuriară la gândul că fetele vor fi ademenite – sub pretextul de a le învăța carte – să intre într-o casă brahmoistă. Ba chiar socotiră de datoria lor să interzică orice comunicare cu fetele lui Paresh Babu. Le răpiră astfel copiilor nu numai plăcerea de a sta seara la aer pe terasele de pe acoperiș, dar le și debitară o mulțime de informații nu tocmai măgulitoare despre prietenele lor brahmoiste, așa încât biata Labonya, când ieși într-o seară pe terasă cu pieptenele în mână, găsi acoperișurile caselor dimprejur ocupate de generația mai vârstnică, fără urmă de tineret și fără saluturile cordiale de mai înainte.

Lolita însă nu se dădu bătută.

— Există destul de multe fete din familii brahmoiste sărace care nu pot plăti taxele de la școala Bethune[57]. Le-am face un serviciu dacă ne-am ocupa de școlarizarea lor.

Și Lolita nu se mărgini numai la descoperirea acestor eleve, ci apelă și la ajutorul lui Sudhir.

Faima succeselor la învățătură ale fetelor lui Paresh Babu se răspândise de mult. De fapt, zvonurile depășiseră chiar adevărul. Așa că mulți părinți primiră cu bucurie știrea că aceste fete erau dispuse să dea lecții gratuite copiilor lor.

Peste câteva zile, școala Lolitei începu cu vreo douăsprezece eleve; iar discuțiile cu Paresh Babu asupra măsurilor ce urmau să fie luate și a regulilor de aplicat o absorbeau atât de mult, încât nu-i mai rămânea nici un moment liber pentru grijile ei. Avusese chiar o discuție aprinsă cu Labonya privitoare la premiile

pe care le vor împărți la sfârșitul anului școlar și la persoana examinatorului.

Cu toate că Labonya n-avea prea multă simpatie pentru Haran, era vrăjită de reputația erudiției lui, fiind deci convinsă că dacă Haran le va da ajutor, fie ca învățător, fie ca examinator, renumele școlii va crește. Dar Lolita nici nu voi să audă de una ca asta; nu suporta nici măcar ideea ca Haran să aibă vreun amestec în munca lor.

Totuși, în scurt timp după deschiderea școlii, elevele începură să se retragă, până când, într-o zi, clasa rămase goală. Șezând singură în clasa tăcută, Lolita tresărea la fiecare pas, sperând, în ciuda evidenței, că până la urmă tot va sosi măcar o elevă. Dar nu apăru nici una. Când se făcu ora două, își dădu seama că se petrecuse un lucru grav, așa că se duse până la o elevă care locuia chiar lângă școală. ÎșI găsi eleva acasă, cu ochii în lacrimi.

— Mama nu mă mai lasă la școală, îi strigă copila plângând.

— Ne-a tulburat toată liniștea casei, spuse mama fără a-i explica deslușit ce anume îi supăra.

Lolita avea mult bun-simț și niciodată nu insista atunci când observa cea mai mică urmă de reticență; așadar, fără a întreba care era motivul, spuse simplu:

— Dacă nu vă convine, nu văd de ce vă necăjiți.

Se duse apoi în casa următoare, unde i se dădu o altă explicație.

— Sucharita a devenit habotnică, îi luă gura pe dinainte pe părinții fetei. Am auzit că respectă prescripțiile de castă și se închină idolilor pe care-i ține în casă.

— Dacă aceasta este obiecția dumneavoastră, putem muta școala în casa noastră, sugeră Lolita.

Dar întrucât nici această propunere nu păru să înlăture obstacolul, Lolita nu mai avu nici o îndoială că exista altceva la mijloc. Deci, fără a mai vizita alte eleve, se duse acasă, îl chemă pe Sudhir și-l întrebă:

— Ascultă, Sudhir, spune-mi tu, ce s-a întâmplat?

— Panu Babu luptă din răsputeri împotriva școlii voastre, îi răspunse Sudhir.

— Pentru ce? întrebă Lolita. Pentru că în casa lui didi este o ființă care se închină la idoli?

— Nu numai din pricina asta…, începu Sudhir, dar se opri.

— Atunci, de ce? întrebă Lolita nerăbdătoare. Nu vrei să-mi spui?

— Oh! E o poveste lungă! zise Sudhir pe un ton evaziv.

— Ceva în legătură cu greșelile mele?

Văzând că Sudhir continuă să tacă, Lolita roși de mânie și exclamă:

— Am înțeles! Pedeapsa pentru călătoria cu vaporul! Așadar, în Samajul nostru nu există iertare pentru faptele necugetate! Da? Înseamnă, deci, că în comunitatea noastră nu mai pot face nici o faptă bună! Asta-i metoda adoptată de

voi pentru redresarea morală a unui om și pentru ridicarea Samajului? Așa e?

Sudhir încercă să potolească revolta Lolitei.

— Nu e chiar așa. De ceea ce se tem ei cu adevărat este ca nu cumva Binoy Babu și prietenul său să se amestece și ei în funcționarea școlii.

Aceasta o înfurie și mai mult pe Lolita.

— Se tem? repetă ea. Păi, dacă ar fi așa, ar fi un noroc nemaipomenit pentru noi. Crede Samajul că ne-ar putea da oameni măcar pe jumătate atât de competenți ca ei?

— Da, asta-i adevărat, zise Sudhir cu voce tremurătoare, intimidat de enervarea Lolitei. Dar Binoy Babu nu este…

— Nu este brahmoist, știu! interveni Lolita. Adică este „tabu” pentru Brahmo Samaj! Cu un asemenea Samaj n-am de ce mă făli!

Între timp, Sucharita găsise singură explicația pentru retragerea elevelor de la școala lor. Părăsi, deci, sălile de clasă fără a spune o vorbă și se duse sus, unde începu să-i ajute lui Satish să se pregătească pentru examenul ce se apropia.

După ce se despărți de Sudhir, Lolita se întoarse la Sucharita. O găsi în odaia lui Satish și o întrebă imediat:

— Ai auzit ce s-a întâmplat?

— N-am auzit nimic, dar am înțeles totul, îi răspunse Sucharita.

— Iar noi trebuie să răbdăm fără a crâcni? întrebă Lolita.

Sucharita o prinse de mână și-i zise:

— Lasă, să răbdăm orice ni se întâmplă, pentru că suferința nu e cu păcat. N-ai văzut cu câtă liniște rabdă tata orice?

— Dar bine, Suchi didi, exclamă Lolita, îmi vine de multe ori să cred că dacă rabzi răul fără a protesta, e ca și cum l-ai răsplăti. Adevăratul remediu al răului este să lupți împotriva lui.

— Și la ce fel de luptă te gândești, scumpa mea? întrebă Sucharita.

— Nu m-am gândit încă. De altfel, nici nu-mi cunosc puterile… dar știu că trebuie făcut ceva. Cine poate ataca cu atâta viclenie niște fete ca noi e un ticălos, chiar dacă are cele mai bune păreri despre propria-i persoană. Un singur lucru îți spun: să știi că n-am să mă dau bătută! Nu, niciodată! Și nu-mi pasă de greutățile pe care le voi avea de întâmpinat! zise Lolita bătând cu piciorul în podea.

Sucharita, fără a-i răspunde, o mângâia ușor pe mână. Apoi, după o scurtă tăcere, spuse:

— Lolita dragă, să vedem mai întâi ce zice tata despre aceste lucruri.

— Chiar acum mă duc la el, zise Lolita și se ridică.

Ajungând aproape de ușa casei, Lolita îl văzu pe Binoy ieșind de la ei. Părea deprimat. Când o zări, se opri un moment, parcă neștiind ce să facă: să-i vorbească, ori ba. Apoi, cu un efort vizibil, o salută înclinându-se ușor, fără a ridica privirea spre ea, și-și văzu de drum.

Lolita își simți inima străpunsă de niște săgeți de foc. Intră în grabă în casă și se duse de-a dreptul în camera mamei ei. O găsi pe doamna Baroda la masă, încercând să se concentreze asupra registrului de socoteli deschis în fața ei.

Când văzu chipul Lolitei, doamna Baroda se sperie și-și aținti imediat privirile în registru, studiindu-l cu atâta atenție, de parcă situația întregii familii ar fi depins de rezultatul socotelilor.

Lolita își trase un scaun lângă masă și se așeză, dar mama ei tot nu-și ridică ochii. În cele din urmă, Lolita spuse:

— Mamă!

— Așteaptă o clipă, fetițo, îi zise doamna Baroda pe un ton rugător, nu vezi că…

Și se aplecă și mai tare asupra cifrelor pe care le urmărea.

— N-am de gând să te reții prea mult, zise Lolita. Vreau să știu un singur lucru: Binoy Babu a trecut pe aici?

— Da, spuse doamna Baroda, fără a ridica privirea din registru.

— Și ce i-ai spus?

— Oh, asta-i poveste lungă.

— Vreau să știu dacă ați vorbit despre mine, stărui Lolita.

Văzând că n-are să scape, doamna Baroda puse tocul pe masă, ridică ochii și zise:

— Da, fetițo, am vorbit despre tine! Mi-am dat seama că lucrurile au mers prea departe… tot Samajul vorbește despre voi, și deci eram obligată să-i atrag atenția.

De rușine, Lolita simți cum sângele îi năvălește la cap.

— Tata i-a interzis lui Binoy Babu să mai vină pe la noi? întrebă ea.

— Crezi că tatăl tău își bate capul cu asemenea lucruri? zise doamna Baroda. Dacă s-ar fi gândit la asta, n-am fi ajuns aici.

— Iar Panu Babu o să continue să vină pe la noi ca și până acum? continuă Lolita.

— Auzi vorbă. Dar pentru ce n-ar mai veni Panu Babu? exclamă doamna Baroda.

— Atunci, de ce să nu vină și Binoy Babu?

Doamna Baroda își trase din nou registrul în față și zise:

— N-am timp să discut cu tine, Lolita! Nu mă plictisi acum, am o mulțime de treburi!

…Profitând de absența Lolitei, care era la școală, îl chemase pe Binoy și-i spusese verde-n față ce gândea. Crezuse că Lolita nu va afla niciodată nimic. De aceea era atât de furioasă văzând că mica ei stratagemă fusese descoperită. În același timp, își dădea seama că soluția pașnică la care se gândise nu mai era posibilă… ba, dimpotrivă, se anunța o furtună violentă, iar întreaga ei furie era

îndreptată spre soțul ei, care nu voia să-şi asume răspunderea. Ce pacoste pe capul unei biete femei, să aibă un soț atât de incapabil!

Lolita plecă nespus de îndurerată. Coborî la Paresh Babu şi-l găsi în odaia lui, cercetând corespondența. Fără nici o introducere, îl întrebă direct:

— Tată, crezi că Binoy Babu nu e demn să aibă relații cu noi?

Paresh Babu înțelese imediat ce voia fata lui să spună. Poziția pe care o adoptase Brahmo Samajul în jurul familiei lui nu-i scăpase. Reflectase serios asupra problemei. Dacă n-ar fi bănuit de ce natură erau sentimentele Lolitei față de Binoy, n-ar fi acordat nici cea mai mică atenție comentariilor din afară. Dar, dacă în inima Lolitei înflorise dragostea pentru Binoy, trebuia să-şi pună întrebarea: care era datoria lui față de cei doi?

De când trecuse la brahmoism, aceasta era prima criză ce se producea în familia lui. Temerile şi îndoielile îl asaltau. Conştiința lui îi spunea că, la fel ca în vremea când îşi părăsise credința strămoşească şi se îndreptase către Dumnezeu, trebuia şi acum, în aceste zile de grea încercare, să pună iarăşi adevărul mai presus de toate considerentele de prudență socială şi să caute astfel lumina.

Răspunzând, deci, întrebării puse de Lolita, Paresh Babu spuse:

— Cred că Binoy este un om deosebit. Are caracter şi este tot atât de cult pe cât este de deştept.

Urmă o scurtă tăcere, apoi Lolita spuse:

— Mama lui Gour Babu a fost de două ori pe la noi în ultimele zile. M-am gândit că ar trebui să merg cu Suchi didi şi să-i întoarcem vizita.

Paresh Babu nu-i răspunse nimic; ştia că de-acum fiecare mişcare a lor era discutată şi că o asemenea vizită va mări proporțiile scandalului ce se iscase în jurul familiei sale. Dar, deoarece nu vedea nimic urât în această vizită, socoti că n-are de ce să se opună.

— Foarte bine, duceți-vă amândouă. Aş fi venit şi eu dacă n-aş fi atât de ocupat.

56 Rogojină țesută din tulpina unui soi de mei indian

57 Colegiu înființat de misionari metodişti

Capitolul XLVIII

Binoy nu şi-ar fi putut închipui niciodată că vizitele sale întâmplătoare, ca musafir şi prieten în casa lui Paresh Babu, ar putea provoca o erupţie vulcanică atât de puternică în societatea brahmoistă. Când s-a dus pentru prima dată la ei, se simţise oarecum stingher. Nu ştia care sunt limitele îngăduite în asemenea relaţii şi procedase cu prudenţă. Dar, încetul cu încetul, timiditatea îi dispăruse. Nu credea că vizitele lui puteau fi periculoase, aşa încât acum, când auzi că purtarea lui faţă de Lolita dăduse naştere unui scandal în societatea brahmoistă, rămase ca trăsnit. Ce-l durea însă mai mult decât orice era conştiinţa că sentimentele sale pentru Lolita întreceau cu mult o prietenie obişnuită şi socotea că în actuala situaţie era o crimă să nutrească asemenea sentimente faţă de o fată dintr-o familie cu mentalitate diferită. De altfel, se gândise adeseori că i-ar veni greu să definească limpede situaţia lui de prieten de încredere al casei, şi nu o dată îi trecuse prin gând că se purta necinstit şi că, dacă le-ar mărturisi tuturor sentimentele lui adevărate, ar trebui să se ruşineze de purtarea lui.

Tocmai când era frământat de aceste gânduri, primi într-o zi un bilet de la doamna Baroda, care-l poftea la dejun pentru a sta de vorbă cu el. Când ajunse acolo, ea îl întrebă:

— Binoy Babu, dumneata eşti hindus, nu-i aşa?

Urmă răspunsul lui pozitiv, iar imediat după aceea o altă întrebare:

— Nu-i aşa că nu te gândeşti să părăseşti societatea hindusă?

Când Binoy confirmă, doamna Baroda îl întrebă:

— Atunci, nu înţeleg de ce…?

Mama Lolitei nu-şi termină întrebarea, şi Binoy se simţi incapabil să răspundă ceva, fiindcă înţelese ce vrea ea să spună. Ştia că fusese descoperit şi evită să se mai uite în ochii ei. Cum adică, un lucru pe care voia să-l ascundă, aşa încât nici soarele, nici luna, nici aerul să nu-l dibuiască, era cunoscut de toată lumea!? Atunci îşi zise în sinea lui: „Ce-o fi crezând Paresh Babu despre această poveste? Şi ce cred oare Lolita şi Sucharita despre mine?”

Printr-o favoare a vreunui spirit bun, îşi găsise pentru scurt timp un locşor în acest paradis… iar acum, atât de curând după ce pătrunsese într-însul, iată-l izgonit pentru totdeauna, cu capul plecat de ruşine.

Părăsind casa lui Paresh Babu, o zărise pe Lolita şi i se păru că, dacă în clipele acelea, când se despărţea de ea pentru totdeauna, îi mărturisea vina-i gravă, ar fi distrus cu desăvârşire orice urmă a prieteniei lor şi, incapabil s-o facă, se mărgini să se încline în faţa ei fără a o privi. Apoi plecă.

Nu de mult, era doar un străin faţă de familia lui Paresh Babu; iar acum, ajunsese să fie din nou… tot străin. Dar ce diferenţă! Pentru ce simţea azi un gol atât de mare în inimă? Înainte de a intra în această casă, avea impresia că nu-i lipseşte nimic… Îl avea pe Gora şi o avea pe Anandamoyi. Acum se simţea ca un peşte pe uscat şi, oriîncotro se întorcea, nu-şi găsea locul. În mijlocul mulţimii ce roia pe bulevardul agitat, Binoy vedea pretutindeni imaginea învăluită în umbră a ruinii ce-i ameninţa viaţa. Se minuna el însuşi de marele gol din jurul lui; iarăşi şi iarăşi ridica privirile spre cerul mut şi fără suflet, întrebându-l: pentru ce şi când s-a întâmplat şi cum de a fost cu putinţă?

Brusc, auzi pe cineva strigând:

— Binoy Babu! Binoy Babu!

Întoarse capul şi-l văzu pe Satish alergând după el. Îl prinse în braţe şi exclamă:

— Tu erai, frăţioare? Ce-i cu tine, prietene? Dar glasul lui era înlăcrimat. Niciodată nu-şi dăduse seama ca acum de duioşia prieteniei cu acest băiat din casa lui Paresh Babu.

— De ce nu vii pe la noi? îl întrebă Satish. Mâine o să vină să cineze la noi Labonya şi Lolita didi, şi mătuşica m-a trimis să te poftesc şi pe dumneata.

Binoy, bănuind că mătuşica nu aflase ultimele evenimente, îi spuse:

— Uite ce este, Satish, transmite-i, te rog, mătuşii *pronam*-urile mele şi spune-i că n-am să pot veni.

Satish, prinzându-l de mână, începu să-l implore:

— Pentru ce nu poţi veni? Trebuie să vii! Să ştii că n-o să te las, orice ai spune.

Satish avea motive speciale să stăruie cu atâta ardoare. Făcuse o lucrare scrisă despre „Blândeţea faţă de animale” şi căpătase nota patruzeci şi doi – cea mai mare notă fiind cincizeci. Ţinea cu orice preţ s-o citească şi Binoy. Ştia că prietenul său era foarte învăţat şi deştept şi era convins că un om ca el va fi în stare să aprecieze adevărata valoare a compunerii. Iar dacă va reuşi să scoată de la Binoy afirmaţia că lucrarea lui este excelentă, o va putea privi de sus pe sceptica lui soră, Lila, în cazul în care ea va îndrăzni să-şi exprime lipsa de preţuire faţă de geniul său. De fapt, Satish stăruise pe lângă mătuşica să-l poftească şi pe Binoy, cu intenţia secretă ca surorile lui să fie de faţă când compunerea lui va fi lăudată.

Auzind că Binoy nu poate să vină, Satish se arătă foarte dezamăgit. Atunci, Binoy, punându-i braţul pe umăr, îi spuse:

— Haide, Satish, vino tu la mine!

Și cum Satish avea compunerea în buzunar, primi invitația; și astfel, băiatul, dornic de glorie literară, se duse la Binoy, cu toate că această vizită însemna o pierdere considerabilă din timpul său prețios, acum, în preajma examenelor.

Binoy, bucuros să stea lângă Satish, nici nu prea asculta cu atenție compunerea, lăudând-o apoi cu o lipsă de discernământ aproape inadmisibilă pentru un om cu principii sănătoase de critică constructivă. Peste toate, trimise servitorul la prăvălie să cumpere niște dulciuri și îl îndopă pe Satish.

După aceea îl însoți pe băiat până aproape de casă, iar la despărțire îi spuse cu o emoție cam bizară:

— Și acum, Satish, trebuie să plec.

Satish îl prinse de mână și încercă să-l tragă în casă.

— Nu și nu, trebuie să intri!

În ziua aceea însă, stăruințele lui Satish fură zadarnice.

Binoy parcă era pe altă lume… Se duse la Anandamoyi, dar n-o găsi. Intră în camera izolată de la mansardă, unde dormea de obicei Gora. Câte zile și nopți fericite petrecuseră ei în această odaie când erau copii! Câte discuții nesfârșite purtaseră acolo și câte hotărâri luaseră! Cum se mai certau și cum se împăcau apoi, ca niște adevărați prieteni! Binoy simțea nevoia să pătrundă din nou în lumea copilăriei lui și să uite prezentul… dar prezentul îi stătea în cale și parcă nu-l lăsa să intre. Până în clipa de față, Binoy nu-și dăduse seama când se deplasase centrul vieții lui și-i schimbase direcția… Acum însă pricepuse totul fără putință de îndoială și se simțea înspăimântat.

Anandamoyi întinsese rufele la uscat pe acoperișul casei, și când veni să le strângă, mare îi fu uimirea văzându-l pe Binoy în camera lui Gora. Apropiindu-se cu pași grăbiți de el, îi puse mâna pe umăr și-l întrebă:

— Ce s-a întâmplat, Binoy? Ce-i cu tine de ești atât de palid?

— Știi, mamă, când am început să mă duc pe la Paresh Babu, și Gora se înfuria pe mine. Atunci credeam că n-are dreptate… dar acum văd că mânia lui era întemeiată și că am fost un prost.

Anandamoyi râse ușor și zise:

— Nu vreau să spun că ai o inteligență deosebită, dar tare aș vrea să știu unde e prostia ta în acest caz special?

— Mamă, îi răspunse Binoy, niciodată n-am ținut seama de diferența esențială ce există între obiceiurile noastre și ale lor. Nu m-am gândit decât la plăcerea ce o sorbeam din prietenia lor și la ceea ce puteam învăța de la ei, de aceea mă simțeam atras acolo. Nici o clipă nu mi-a trecut prin cap c-aș avea vreun motiv de teamă!

— De fapt, interveni Anandamoyi, nici mie nu-mi trecea prin cap una ca asta.

— Mamă, dumneata nu știi c-am trezit o adevărată furtună în jurul lor… în societatea brahmoistă s-a stârnit un scandal atât de mare, încât niciodată nu voi mai putea intra în casa…

— Gora avea obiceiul să spună un lucru, îl întrerupse Anandamoyi, pe care întotdeauna l-am considerat just. Spunea că cel mai mare rău este atunci când, deşi din exterior pare să fie pace, în interior bântuie furtuna. Dacă în Samaj e furtună, n-are de ce să-ți pară rău. Vei vedea că, până la urmă, totul se va termina cu bine. Atâta vreme cât purtarea ta a fost sinceră şi cinstită, totul se va îndrepta.

Dar Binoy simțea că tocmai aici era încurcătura. Nu știa sigur dacă purtarea lui fusese cu desăvârşire cinstită, ori ba. Știind că Lolita făcea parte dintr-o societate diferită de a lui, aşadar că o căsătorie cu ea era imposibilă, Binoy avea impresia că iubirea lui față de ea era într-un fel un păcat nemărturisit şi-l chinuia gândul că acum sosise momentul inevitabil al ispăşirii.

— Mamă, exclamă deodată Binoy, ar fi fost mai bine dacă acceptam propunerea de a mă căsători cu Sasi. Ar trebui să mă leg prin ceva mai puternic de lumea căreia îi aparțin cu adevărat… ar fi trebuit să mă leg în aşa fel încât să nu pot scăpa niciodată!

— Cu alte cuvinte, zise Anandamoyi râzând, în loc să devină mireasa ta, Sasi ar fi devenit o cătuşă! Frumoasă soartă pentru ea!

Tocmai în acest moment intră servitorul, anunțând că fetele lui Paresh Babu sosiseră în vizită. Inima lui Binoy începu să bată iute; credea că fetele veniseră să i se plângă lui Anandamoyi de purtarea lui şi s-o roage să-i atragă atenția ca pe viitor să fie mai prudent. Se ridică în grabă şi spuse:

— Atunci, eu o să plec, mamă.

— Să nu pleci din casă, Binoy. Aşteaptă puțin jos, îi zise Anandamoyi prinzându-l de mână.

În timp ce cobora la parter, Binoy îşi zicea: „Vizita asta este absolut de prisos. Ceea ce s-a întâmplat este iremediabil. Mai bine mor decât să mai pun vreodată piciorul în casa lor.” Când pedeapsa cuvenită pentru un păcat începe să ardă ca focul, chiar dacă păcătosul a fost mistuit până n-a mai rămas din el decât un leş carbonizat, focul tot nu se stinge.

Ajuns la parter, tocmai voia să intre în camera unde avea obiceiul Gora să lucreze, când îl întâlni pe Mohim, care se întorcea de la slujbă. Era cu cureaua desfăcută, parcă voind să lase mai multă libertate pântecului său.

— Ia te uită, tu erai, Binoy? exclamă Mohim. De-ai şti cât doream să dau de tine! Îl conduse în odaia lui şi-i oferi o frunză de betel din cutia pe care o purta în buzunar. Adu-mi nişte tutun, strigă spre camera vecină. Apoi intră de-a dreptul în subiectul ce-l preocupa: În chestiunea aceea, vasăzică, ne-am înțeles, nu-i aşa? Deci nu ne mai rămâne decât să…

Mohim observă imediat că atitudinea lui Binoy nu era atât de ostilă ca în

trecut. Ce-i drept, nu părea nici entuziasmat, dar n-avea aerul că încearcă să evite discuția sau s-o amâne; iar când Mohim îi spuse că vrea să fixeze definitiv data, Binoy spuse:

— Așteaptă să se întoarcă Gora, și atunci vom putea hotărî ziua.

— Până atunci nu mai sunt decât câteva zile! exclamă Mohim pe un ton plin de satisfacție și adăugă: Ce părere ai, Binoy, dacă am lua împreună o gustare? Îmi pari cam prăpădit astăzi. Sper că n-ai de gând să te îmbolnăvești!

După ce Binoy izbuti să scape de primejdia gustărilor, Mohim intră în casă pentru a-și potoli foamea ce-l chinuia; iar Binoy începu să răsfoiască prima carte pe care o găsi pe biroul lui Gora. Apoi o trânti pe masă și porni să măsoare camera cu pași apăsați, până când un servitor apăru și-i spuse că este așteptat sus.

— Cine este așteptat? întrebă Binoy.

— Dumneavoastră, răspunse servitorul.

— Doamnele sunt tot sus? întrebă Binoy.

— Da, îi răspunse servitorul.

Binoy îl urmă la etaj, cu expresia unui student chemat în sala de examen. În fața ușii șovăi o clipă, dar Sucharita îl strigă cu glasul ei obișnuit, sincer și prietenos:

— Intră, Binoy Babu!

Auzind-o vorbind pe un asemenea ton, Binoy avu senzația că cineva îi dăruise brusc o avere la care nu visa.

Când intră în odaie, atât Sucharita, cât și Lolita rămaseră surprinse de chipul lui, care purta urmele durerii brutale și neașteptate prin care trecuse. Fața lui, de obicei senină și fericită, era descompusă. Emoționată și îndurerată la vederea acestui chip, Lolita nu-și putu totuși ascunde o oarecare bucurie.

În orice altă zi, Lolitei i-ar fi fost greu să intre în vorbă cu Binoy, dar acum exclamă chiar în clipa în care intră în odaie:

— Oh, Binoy Babu, vrem să te consultăm într-o chestiune!

Aceste cuvinte se revărsară asupra lui Binoy ca o ploaie de fericire. Tresări de bucurie, și fața lui palidă și tristă deveni într-o clipă strălucitoare.

— Noi, cele trei surori, urmă Lolita, vrem să înființăm o mică școală de fete.

— Serios? exclamă Binoy plin de entuziasm. Visul vieții mele a fost să predau la o școală de fete!

— Va trebui să ne ajuți, zise Lolita.

— N-o să-mi puteți găsi nici un cusur la sarcinile pe care sunt în stare să le îndeplinesc, zise Binoy. Dar trebuie să-mi spuneți ce am de făcut.

— Păzitorii hinduismului, îi explică Lolita, n-au încredere în noi pentru că suntem brahmoiste. Dumneata va trebui, deci, să ne ajuți să învingem această dificultate.

— Oh, fiți fără grijă, exclamă Binoy emoționat, e un obstacol peste care voi trece.

— Știu că Binoy poate să vă ajute, adăugă Anandamoyi. N-are seamăn când e vorba să cucerească oamenii prin farmecul cuvintelor sale pline de convingere.

— Pe urmă, reluă Lolita, trebuie să ne ajuți să întocmim regulamentul de funcționare a școlii, programa analitică, să fixăm orarul, să ne dai sfaturi în legătură cu numărul claselor, și altele asemenea.

Deși asemenea probleme erau floare la ureche pentru el, se simțea cam năucit. Oare Lolita nu știa că maică-sa îi interzisese să mai aibă vreo legătură cu familia ei și că în Samaj se pornise o adevărată campanie împotriva familiei lui Paresh Babu? Era nedumerit și nu știa dacă, acceptând propunerea Lolitei, greșește față de sine sau păcătuiește față de ea, dar n-avea tăria să refuze cererea ei de ajutor.

Sucharita era și ea cam uimită. Nici nu visase că Lolita avea să-i ceară lui Binoy, așa, pe neașteptate, un asemenea ajutor. Relațiile dintre ea și Binoy erau destul de complicate pentru a nu le mai complica cu o nouă problemă. Sucharita se simți înspăimântată văzând că Lolita, care cunoștea situația existentă, îi făcea lui Binoy o asemenea propunere, fără a fi constrânsă de nimeni și de nimic. Deși își dădea seama cât de revoltată era Lolita, se întreba dacă era bine să-l implice și mai mult în toată această problemă pe nefericitul de Binoy. Așa că începu să vorbească cu oarecare sfială:

— Trebuie să discutăm mai întâi problema cu tata; așadar, nu te entuziasma prea tare, Binoy Babu, pentru numirea dumitale în postul de inspector al școlii de fete.

Binoy își dădu seama că Sucharita, plină de tact, încearcă să-i arate că propunerea nu e încă sigură, și îndoielile începură a-l chinui din nou. Era clar că Sucharita era la curent cu toate problemele familiei și că Lolita le cunoștea și ea. „Atunci, pentru ce Lolita?…”, se întreba el. Dar totul rămânea o enigmă!

— Firește, trebuie să vorbim cu tata, consimți Lolita. Acum, după ce Binoy Babu s-a declarat de acord să ne ajute, putem aduce la cunoștința tatei planurile noastre. Sunt sigură că nu va ridica nici o obiecție. Îl vom convinge apoi să ne ajute și el la școală; și să știți, zise uitându-se la Anandamoyi, n-o să vă lăsăm pe dinafară nici pe dumneavoastră.

— Foarte bine, eu am să vă mătur, zise râzând Anandamoyi. Nu văd ce altceva aș putea face!

— E mai mult decât suficient! zise Binoy. În acest caz, putem fi siguri de cel puțin un lucru: școala noastră va fi curată ca o oglindă!

După ce Sucharita și Lolita plecară, Binoy își luă și el rămas-bun, simțindu-se ca în paradis…

În timpul acesta, Mohim se duse la Anandamoyi și-i spuse:

— Văd că Binoy pare mai maleabil, așa că ar fi bine dacă am pune totul la punct cât mai repede. Cine știe dacă nu își schimbă iar părerea?

— Ce spui, Mohim? exclamă Anandamoyi surprinsă. De când ți se pare că Binoy e dispus să se însoare? Mie nu mi-a spus nimic.

— Păi, mi-a vorbit chiar azi, răspunse Mohim. Mi-a spus că putem hotărî ziua, de îndată ce se va întoarce Gora.

— Mohim, te asigur că l-ai înțeles greșit, zise Anandamoyi clătinând din cap.

— Oricit de prost aș fi, exclamă Mohim, sunt destul de bătrân pentru a înțelege limpede ce mi se spune. Să știi că nu m-am înșelat.

— Ascultă, băiete, zise Anandamoyi, știu c-ai să te superi pe mine, dar trebuie să-ți spun că o să iasă mare încurcătură din pricina asta.

— Dacă dumneata vrei să faci încurcături, zise Mohim cu gravitate, e firesc să se și producă.

— Mohim, zise Anandamoyi, o să rabd tot ce-mi spui, dar nu pot consimți la un lucru ce nu va aduce decât nefericire… și o spun spre binele nostru, al tuturor.

— Dacă n-ai mai vorbi despre binele nostru și ne-ai lăsa să ne descurcăm singuri, răspunse Mohim pe un ton cam aspru, nu s-ar mai auzi despre nici o nemulțumire și ar fi, poate, mai bine pentru noi toți. Ce-ai zice dacă te-ai ocupa de binele nostru numai după ce Sasi se va mărita?

Anandamoyi nu-i răspunse: se mărgini să suspine, în timp ce Mohim, scoțând din buzunar cutia cu *pan*, ieși mestecând eterna frunză de betel.

Capitolul XLIX

Lolita se duse la Paresh Babu şi-i spuse:

— Fiindcă suntem brahmoiste, la şcoala noastră nu vine nici o fată hindusă. De aceea m-am gândit că ar fi bine, pentru opera pe care vrem s-o întreprindem, dacă ne-ar ajuta un hindus. Ce părere ai, tată?

— Unde veți găsi un hindus? întrebă Paresh Babu.

Lolita venise la tatăl ei bine înarmată, pregătită să facă față sarcinii atât de grele de a pomeni numele lui Binoy, dar, când sosi momentul, curajul îi dispăru brusc. Totuși, făcând un mare efort, spuse:

— De ce-ar fi greu? Există o mulțime de oameni care ar putea face față. Bunăoară, Binoy Babu… sau…

Cuvântul „sau” era cu desăvârşire de prisos… de fapt, n-avea nici un rost, aşa încât propoziția rămase neterminată.

— Binoy! exclamă Paresh Babu. Pentru ce ar accepta Binoy?

Fără să-şi dea seama, tatăl ei o lovise în orgoliu. Cum adică? Binoy Babu să nu accepte? Oare Paresh Babu nu ştia că Lolita avea puterea să-l convingă? Dar nu spuse decât:

— Nu văd nici un motiv ca să nu accepte!

După o scurtă tăcere, Paresh Babu zise:

— Dacă va cântări bine lucrurile, nu cred că va consimți vreodată la această colaborare.

Lolita roşi până-n vârful urechilor şi începu să învârtească cheile pe legătura atârnată de sariul ei. Pe Paresh Babu îl durea sufletul văzând chipul frământat al fetei lui, dar nu găsi nici un cuvânt de mângâiere. Apoi, după o vreme, Lolita ridică încet ochii şi zise:

— Aşadar, tată, este cu neputință să înființăm această şcoală?

— În momentul de față există o mulțime de greutăți, zise Paresh Babu. Dacă încercați, totuși, vă veți atrage fel de fel de critici.

Lolitei i se păru extrem de dureros să accepte în tăcere această nedreptate şi să-l vadă pe Haran victorios. De altfel, nici n-ar fi dat ascultare sfatului dacă acesta n-ar fi venit din partea tatălui ei. Nu-i era teamă de greutăți şi îi venea greu să se resemneze. Se ridică în tăcere şi ieşi.

Ajunsă în camera ei, găsi o scrisoare. După adresă, văzu că i-o trimisese o fostă colegă de şcoală, anume Shariabala, care se căsătorise şi se mutase din Calcutta.

Iată ce-i scria prietena aceasta, printre altele:

„Am fost foarte tulburată auzind nenumăratele zvonuri în legătură cu voi toţi şi mă tot gândeam să-ţi scriu, ca să aflu veşti despre tine şi ai tăi, dar n-am avut timpul necesar. Alaltăieri însă am primit o scrisoare din partea cuiva (nu vreau să-i spun numele), care cuprindea despre tine veşti ce m-au cutremurat. Adevărul este că n-aş fi crezut nici o vorbă dacă n-aş avea încredere în caracterul celui ce mi-a scris. Este cu putinţă ca tu să te gândeşti la o căsătorie cu un hindus? Dacă este adevărat, atunci… etc. etc.”

De indignare, Lolitei i se urcă sângele la cap şi, fără a zăbovi, se aşeză să răspundă cam în termenii următori:

„Mă mir că-mi scrii să mă întrebi dacă această ştire este adevărată ori ba. Ai atât de puţină încredere în Brahmo Samaj, încât pui la îndoială afirmaţia unuia dintre membrii săi? Îmi spui apoi c-ai rămas uluită când ai aflat că aş putea să mă mărit cu un hindus! Dă-mi voie să-ţi spun că există tineri evlavioşi şi bine cunoscuţi în Brahmo Samaj, dar numai gândul că m-aş putea căsători cu vreunul dintre ei îmi repugnă, în timp ce cunosc unul sau doi hinduşi cu care orice fată brahmoistă ar fi mândră să se poată mărita. În momentul de faţă n-am altceva să-ţi comunic.”

În ziua aceea, Paresh Babu nu mai lucră nimic şi rămase multă vreme dus pe gânduri. Într-un târziu, se duse la Sucharita, care, văzându-l cât este de tulburat, se sperie. Ştia ce anume îl îngrijora, deoarece reflectase şi ea zile de-a rândul la această problemă.

Intrând cu Sucharita în camera ei, Paresh Babu se aşeză şi zise:

— Draga mea, a sosit momentul să ne gândim serios la Lolita.

— Ştiu, tată, îi răspunse Sucharita privindu-l cu căldură.

— Nu mă refer la scandalul din societatea noastră, zise Paresh Babu. Stau însă şi mă întreb dacă nu cumva Lolita este…

Văzând că Paresh Babu ezită, Sucharita încercă să-i vină în ajutor:

— Lolita mi-a vorbit întotdeauna deschis; dar în ultima vreme am observat că se ascundea de mine. Înţeleg prea bine că…

— Lolita poartă pe suflet o asemenea povară, interveni Paresh Babu, încât nu vrea să şi-o mărturisească nici sie înseşi. Sunt foarte încurcat. Nu ştiu cum e mai bine să procedez… Tu ce crezi, i-am făcut oare un rău lăsându-l pe Binoy să intre în casa noastră?

— Tată, ştii prea bine că Binoy Babu n-are nici o vină, zise Sucharita. Are un caracter cinstit… de fapt, printre cunoştinţele noastre am întâlnit foarte puţini

oameni cu un suflet ca al lui!

— Ai dreptate, Radha, ai perfectă dreptate! exclamă Paresh Babu cu elan, de parcă abia acum descoperise acest adevăr. Ceea ce contează este caracterul său… şi în faţa lui Dumnezeu tot asta contează! Trebuie să-i mulţumim lui Dumnezeu că Binoy este un om bun şi că nu ne-am înşelat asupra lui.

Paresh Babu începu să respire din nou liber, simţind că scăpase dintr-o ispită. Fusese totdeauna smerit în faţa lui Dumnezeu şi acceptase unităţile de măsură cu care Dumnezeu îi cântărea pe oameni, socotindu-le criterii ale adevărului etern. Tocmai pentru că nu lăsase să-i pătrundă în minte măsuri false, fabricate de societatea lui, n-avea mustrări de conştiinţă. Şi acum era de-a dreptul uimit, dându-şi seama că, vreme îndelungată, nu pricepuse un lucru atât de evident.

— Astăzi, draga mea, am învăţat ceva de la tine!

Sucharita se aplecă imediat şi-i atinse picioarele exclamând:

— Nu! Nu! Ce vorbeşti, tată?

— Sectarismul, zise Paresh Babu, îi face pe oameni să uite cu desăvârşire adevărul simplu şi evident că omul este om… Sectarismul creează un fel de vârtej, în care diferenţa impusă de societate între hindus şi brahmoist capătă importanţă mai mare decât adevărul universal… În tot acest timp, m-am învârtit zadarnic în acest vârtej al erorii.

După câteva clipe de tăcere, Paresh Babu urmă:

— Lolita nu poate renunţa la hotărârea de a înfiinţa o şcoală de fete. M-a rugat să-i dau voie să apeleze la ajutorul lui Binoy.

— Nu, tată, exclamă Sucharita, mai aşteaptă puţin!

Dar în mintea lui Paresh Babu apăru imaginea Lolitei, deznădejdea de pe chipul ei când părăsise camera pentru că nu o încurajase să-i ceară ajutorul lui Binoy, şi îl duru sufletul. Ştia precis că voluntara lui fiică nu suferea atât din pricina nedreptăţii pe care i-o făcea societatea brahmoistă, ci pentru că tocmai tatăl ei o oprea să declare război acestei nedreptăţi. Asta îl făcea să şovăie.

— Pentru ce să aşteptăm, Radha? zise el.

— Pentru că, dacă procedezi altfel, se supără mama, îi răspunse Sucharita.

Paresh Babu îi dădu dreptate, dar înainte de a-i putea răspunde intră Satish şi-i şopti Sucharitei ceva la ureche.

— Nu, domnule Vorbălungă, nu acum! Mâine! îi răspunse ea.

— Dar mâine trebuie să mă duc la şcoală, zise bosumflat Satish.

— Ce este, Satish, ce doreşti? întrebă Paresh Babu zâmbindu-i cu afecţiune.

— O, iarăşi una de-a lui Satish…, începu Sucharita.

Dar Satish n-o lăsă să-şi isprăvească vorba, ci, astupându-i gura cu mâna, exclamă:

— Nu, nu, să nu-i spui! Să nu-i spui!

— Dacă e un secret, cum îți închipui că Sucharita o să mi-l spună? întrebă Paresh Babu.

— Nu, tată, zise Sucharita. De fapt, abia așteaptă să-i afli secretul.

— Niciodată, niciodată! strigă Satish luând-o la fugă.

Secretul era că Binoy îi lăudase mult compunerea și îi făgăduise să i-o arate și Sucharitei, care pricepu din primul moment pentru ce îi vorbea Satish despre acest fapt în prezența lui Paresh Babu. Bietul Satish încă nu-și dăduse seama că, în lumea aceasta, cele mai tainice gânduri ale lui puteau fi deslușite cu ușurință.

Capitolul L

Peste patru zile, Haran Babu se înfiinţă la doamna Baroda cu o scrisoare în mână. În ultima vreme renunţase la gândul că l-ar putea influenţa pe Paresh Babu.

Înmânându-i doamnei Baroda scrisoarea, Haran Babu zise:

— Am căutat să vă previn de la început! Dar se pare că purtarea mea v-a displăcut. Acum însă veţi putea vedea din această scrisoare cât de departe au ajuns lucrurile! Şi îi întinse scrisoarea de răspuns pe care Lolita i-o trimisese prietenei sale Shailabala.

După ce o citi, doamna Baroda exclamă:

— Cum era să prevăd una ca asta? Spune şi dumneata! Nici nu mi-aş fi închipuit să se întâmple aşa ceva! Dar dă-mi voie să-ţi spun că vina nu este a mea. Cu toţii v-aţi unit ca să-i suciţi capul Sucharitei, preamărind în cor bunătatea ei – în tot Brahmo Samajul nu era o fată care s-ar fi putut asemui cu ea! Acum a sosit timpul să puneţi o frână idealului vostru de fată brahmoistă. Bărbatul meu a fost acela care i-a adus în casă pe Binoy şi pe Gora şi, deşi mi-am dat toată osteneala să-l convertesc pe Binoy ca să intre în rândurile noastre, a început povestea cu aşa-zisa „mătuşică” venită de nu ştiu unde în casă la noi, apoi s-au apucat de idolatrie, iar acum Binoy este atât de sălbăticit, încât nici nu vrea să dea ochii cu mine. La rădăcina tuturor necazurilor noastre se află însă Sucharita. Am ştiut întotdeauna ce zace în ea… dar n-am spus nimic. Am crescut-o ca pe copilul meu, şi acum, iată-mi răsplata! N-avea nici un rost să-mi arăţi această scrisoare… dumneata trebuie să procedezi aşa cum crezi că e mai bine!

Haran Babu îşi manifestă plin de generozitate regretul şi mărturisi cu candoare că, într-o vreme, o judecase foarte greşit pe doamna Baroda. În cele din urmă, se duseră la Paresh Babu.

— Priveşte! exclamă soţia lui trântindu-i scrisoarea pe masă.

După ce o citi cu toată atenţia de două ori, Paresh Babu ridică privirea şi spuse:

— Ei, şi?

— Cum „Ei, şi?”, repetă doamna Baroda mânioasă. Ce vrei mai mult? Ce dovadă mai doreşti? Ai îngăduit cultul idolilor, respectarea castelor… practic, ai tolerat totul. Acum, nu mai lipseşte decât un singur lucru: să o măriţi pe una dintre

fetele dumitale cu un tânăr dintr-o familie hindusă! După asta, îmi închipui că vei face penitența cuvenită și vei intra și dumneata în societatea hindusă… dar dă-mi voie să-ți spun că…

— Nu trebuie să-mi spui nimic, zise Paresh Babu zâmbind. N-a sosit încă ceasul să-mi spui! Problema ce se pune acum este să aflu pentru ce credeți toți că Lolita are de gând să se mărite cu un hindus. În scrisoare nu găsesc nimic în sprijinul acestei bănuieli; cel puțin din câte pot să-mi dau seama.

— Până acum n-am putut descoperi mijlocul să-ți deschid ochii, exclamă soția lui iritată. Dacă n-ai fi fost atât de orbit de la început, toate acestea nu s-ar fi întâmplat! Spune-mi, te rog, putea cineva scrie ceva mai desluşit decât stă scris negru pe alb aici?

— Cred, interveni Haran Babu, că ar fi mai bine s-o întrebăm chiar pe Lolita ca să ne explice ce-a vrut să spună în scrisoare. O să-i pun eu întrebările cuvenite dacă-mi îngăduiți.

Dar înainte de a mai spune cineva ceva, în odaie țâșni ca o furtună Lolita, zicând:

— Uite, tată! Iată ce scrisori anonime vin de la Brahmo Samajul nostru!

Paresh Babu citi epistola dată de Lolita. O scrisoare plină de insulte și fel de fel de sfaturi, pe care autorul scrisorii, crezând că măritișul ei cu Binoy fusese definitiv hotărât, socotea că trebuie să i le comunice. Pe lângă toate acestea, lui Binoy i se atribuiau intenții josnice, pretinzându-se că foarte curând o să se sature de soția lui brahmoistă și o va părăsi pentru a se recăsători cu o fată dintr-o familie hindusă.

Haran Babu luă scrisoarea din mâna lui Paresh Babu și, după ce o citi, se întoarse spre Lolita și-i spuse:

— Lolita, scrisoarea asta te-a înfuriat, dar oare nu ești singură vinovată că ți s-a putut trimite o anonimă? Spune, cum ai putut să scrii cu mâna ta o scrisoare ca aceasta?

— Vasăzică, cu dumneata poartă Shaila corespondența despre mine? îl întrebă Lolita după o clipă de mirare.

— Cunoscându-și îndatoririle față de Brahmo Samaj, era obligată să-mi trimită scrisoarea ta, răspunse Haran Babu evaziv.

— Spune-mi o dată pentru totdeauna ce vrea Brahmo Samajul, zise Lolita stând țeapănă în fața lui.

— În ceea ce mă privește, eu nu dau crezare zvonurilor care circulă în Samaj cu privire la tine și la Binoy Babu, îi explică Haran Babu, dar aș vrea să aud o dezmințire rostită de buzele tale.

Încleștându-și mâinile tremurânde pe speteaza unui scaun, Lolita îi răspunse, cu ochi scânteietori:

— Spune-mi, te rog, pentru ce nu le dai crezare?

— Lolita, zise Paresh Babu punând mâna pe umărul ei, eşti prea enervată acum pentru a putea discuta; lasă, o să lămurim împreună mai târziu. Deocamdată, să nu mai vorbim despre asta.

— Nu încerca să cocoloşeşti lucrurile, Paresh Babu, acum, când am intrat în subiect! interveni Haran Babu.

La această remarcă, Lolita se înverşună şi mai tare şi exclamă:

— Vasăzică, tata e cel care cocoloşeşte lucrurile! Tata nu este ca voi, lui nu îi e frică de adevăr… daţi-mi voie să vă spun că, după părerea lui, adevărul e mai presus chiar decât Brahmo Samajul vostru! Cât despre mine, pot să vă asigur că nu văd nimic rău şi nici imposibil într-o căsătorie cu Binoy!

— S-a hotărât să treacă la brahmoism? întrebă Haran Babu.

— Nu s-a hotărât nimic, zise Lolita, şi nici nu văd ce rost ar avea ca Binoy să treacă la brahmoism!

Până în acest moment, doamna Baroda nu scosese o vorbă… sperând că Haran Babu va ieşi victorios, iar soţul ei va fi silit să-şi recunoască vinovăţia şi să se căiască. Dar, la ultimele cuvinte ale Lolitei, nu se mai putu stăpâni şi interveni:

— Lolita, ai înnebunit? Ce vorbeşti?

— Nu, mamă, răspunse Lolita, nu sunt nebună… ceea ce spun este bine cugetat! Refuz să fiu îngrădită din toate părţile… Sunt hotărâtă să mă eliberez de Haran Babu şi de societatea lui.

— Presupun că vrei libertate nelimitată! zise Haran Babu pe un ton sarcastic.

— Nu, răspunse Lolita, pentru mine, libertate înseamnă eliberare de sub robia minciunii şi a atacurilor mârşave. Acolo unde nu văd nimic rău sau potrivnic religiei mele, pentru ce intervine Brahmo Samajul, punându-mi piedici?

Cu o aroganţă ostentativă, Haran Babu se întoarse spre Paresh Babu şi zise:

— Iată, Paresh Babu! Poftim! Am ştiut eu că până la urmă vom ajunge aici! Am făcut tot ce-am putut pentru a vă preveni, dar a fost zadarnic.

— Uite ce este, Panu Babu, se băgă în vorbă Lolita. Te previn de un singur lucru: eşti prea îndrăzneţ când încerci să dai sfaturi unor oameni mult mai presus de dumneata în toate privinţele!

Şi, încheind discuţia cu această lovitură, Lolita ieşi din odaie.

— Uf, ce încurcătură! exclamă doamna Baroda. Acum să vedem ce putem face!

— Va trebui să ne facem datoria, zise Paresh Babu. Numai că, într-o atmosferă atât de agitată, nu putem desluşi care ne este datoria. Vă rog să mă iertaţi, dar nu pot discuta acum această problemă. Simt nevoia să rămân singur.

Capitolul LI

Aflând ce se petrecuse, Sucharita înțelese că Lolita se băgase iar într-o încurcătură. După o scurtă tăcere, își trecu brațul peste umerii Lolitei și spuse:

— Surioară scumpă, mă simt înspăimântată!

— Și de ce, mă rog? întrebă Lolita.

— S-a făcut atâta zarvă în Brahmo Samaj, zise Sucharita, și te pomenești că Binoy Babu nici nu se gândește să…

— Ba se gândește, zise Lolita cu convingere, deși ținea capul plecat.

— Panu Babu a încurajat-o pe mama în convingerea ei că Binoy nici nu se gândește la căsătorie dacă aceasta ar implica părăsirea religiei lui. Lolita, cum de nu te-ai gândit la toate aceste greutăți înainte de a-i vorbi astfel lui Panu Babu?

— Să nu crezi că-mi pare rău de ce i-am spus! strigă Lolita. Dacă Panu Babu și cei de-o teapă cu el cred că, gonindu-mă până la țărmul oceanului ca pe un animal hăituit, vor pune mâna pe mine, nu va trece mult și-și vor da seama că s-au înșelat. El nu știe că prefer să mă arunc în mare și să mor decât să mă las prinsă în colții acestei haite.

— Ar fi bine să ne sfătuim cu tata, îi sugeră Sucharita.

— Te asigur că tata nu va trece niciodată de partea vânătorilor. El n-a voit niciodată să ne țină legate în lanțuri. Niciodată nu s-a înfuriat când noi eram de altă părere și niciodată n-a încercat să ne îngrădească libertatea, vorbindu-ne în numele Brahmo Samajului! De câte ori nu s-a supărat mama pe el din pricina asta? Singura grijă a tatei era ca nu cumva să ne pierdem capacitatea de a judeca singure. După ce ne-a crescut așa, crezi că ne va părăsi în mâinile unui zbir al Samajului, ca Panu Babu?

— Foarte bine, zise Sucharita, să presupunem că tata n-are nici o obiecție. Ce-ai de gând să faci după aceea?

— Dacă nimeni n-o să ia măsuri, am să…, începu Lolita.

Dar Sucharita, îngrijorată, interveni:

— Nu, nu, scumpa mea, să nu întreprinzi nimic! Am eu un plan.

În seara aceleiași zile, tocmai când Sucharita se pregătea să se ducă la Paresh Babu, sosi el la ea. Era în ceasul când Paresh Babu avea obiceiul să se plimbe prin grădină, singur, cu gândurile lui… căutând parcă în întunericul curat al

serii să înlăture toate urmele lăsate de munca zilei și pregătindu-se pentru odihna nopții, umplându-și inima cu pacea neprihănită. În seara aceasta, după ce-și sacrificase liniștea meditației și apăruse în camera Sucharitei cu chipul muncit de griji, fiica lui devotată se simți îndurerată, ca o mamă ce-și vede copilul zăcând tăcut pe patul de boală, în loc să zburde fericit.

— Îmi închipui c-ai aflat totul, Radha, nu-i așa? o întrebă Paresh Babu.

— Da, tată, îi răspunse Sucharita, am auzit. Dar pentru ce ești atât de îngrijorat?

— Un singur lucru mă neliniștește, răspunse Paresh Babu, și anume dacă Lolita va putea duce povara acestei furtuni, pe care singură a dezlănțuit-o. Când omul este copleșit de emoții, trufia oarbă îi întunecă mintea, dar când roadele acțiunilor noastre se coc unul după altul, puterea de a îndura consecințele faptelor săvârșite dispare. După ce a chibzuit temeinic asupra consecințelor propriilor ei acțiuni, oare a ales Lolita calea cea mai bună pe care să meargă?

— Pot să-ți spun cu certitudine un singur lucru, răspunse Sucharita, și anume că Lolita nu se va lăsa niciodată înfrântă de vreo sancțiune pe care societatea i-ar aplica-o.

— În ceea ce mă privește, vreau un singur lucru, îi explică Paresh Babu. Să am convingerea că revolta Lolitei n-a fost expresia trecătoare a unui moment de furie.

— Nu, tată, zise Sucharita coborându-și privirea, dacă ar fi fost așa, nu i-aș fi dat ascultare nici o clipă. Când a primit o lovitură neașteptată, au răbufnit din ea lucruri bine și îndelung cugetate! O fată ca Lolita nu poate fi pusă la încercare, și nici oprimată. Și apoi, tată, Binoy Babu e un om atât de bun!

— Dar oare Binoy e dispus să devină membru al Brahmo Samajului?

— De asta nu sunt sigură, răspunse Sucharita. Ce părere ai, n-ar fi bine să-i facem din nou o vizită mamei lui Gor Babu?

— M-am gândit și eu c-ar fi bine să treceți pe la ea, consimți Paresh Babu.

Capitolul LII

Deşi locuia la Anandamoyi, Binoy se ducea în fiecare dimineaţă acasă. Într-una dintre aceste dimineţi, când intră în odaia lui, găsi o scrisoare. Era o anonimă, în care era sfătuit în fel şi chip să nu se căsătorească cu Lolita. Scrisoarea voia să demonstreze, chipurile, că nu numai el, Binoy, ar fi nenorocit în această căsătorie, ci şi că pe Lolita o aştepta un dezastru. Dacă însă, în ciuda acestor sfaturi, va stărui în intenţiile sale, ar fi bine să nu uite că Lolita are plămânii slabi şi că doctorii o bănuiesc chiar de oftică.

Binoy rămase încremenit în faţa acestei scrisori. Niciodată nu-şi închipuise că cineva putea născoci asemenea minciuni sfruntate. Se înţelegea de la sine că diferenţa în obiceiurile lor sociale făcea imposibilă căsătoria lui cu Lolita! Tocmai de aceea şi simţea de multă vreme că dragostea lui faţă de Lolita era neîngăduită. Dar, primind scrisoarea, Binoy îşi dădu seama că în rândurile Brahmo Samajului căsătoria era considerată ca un lucru sigur şi suferi peste măsură gândindu-se la potopul de ofense ce vor cădea pe capul Lolitei. Socoti, deci, că nu e vorba numai de o indiscreţie, ci e de-a dreptul o ruşine ca numele Lolitei să fie astfel pus în legătură cu al lui şi întreaga poveste să devină obiectul unor bârfe vulgare. Şi se gândea că Lolita regretă acum prietenia pe care o avusese pentru el, blestemând ziua în care îl întâlnise, şi că nu va mai voi niciodată să-l privească în ochi.

Dar, vai, cât de ciudată este inima omului! În timp ce căzuse pradă acestor mustrări de conştiinţă, sufletul îi era cuprins de o bucurie atât de vie şi de profundă, încât se simţea îmbătat de fericire. Inima lui nu voia să perceapă nici ruşinea, nici insulta, iar pentru a nu fi cuprins de aceste sentimente, începu să măsoare cu paşi grăbiţi veranda. Şi cu cât lumina dimineţii devenea mai strălucitoare, cu atât îl cuprindea un soi de nebunie. Până şi strigătele negustorilor ambulanţi de pe stradă îl tulburau adânc. Oare nu cumva tocmai acest torent de ofense ce se abătuse asupra Lolitei o va aduce spre limanul ferm al inimii lui? Binoy nu-şi putu alunga din minte imaginea Lolitei, plutind pe acest şuvoi, părăsindu-şi societatea şi venind spre el: iar inima lui nu putea striga decât „Lolita este a mea! Numai a mea!” Niciodată până acum nu avusese curajul să rostească aceste vorbe; dar azi, când inima lui îşi striga atât de limpede dorinţa, nu se mai putu stăpâni.

În timp ce, exaltat din cale afară, măsura veranda, îl zări pe Haran Babu apropiindu-se de casa lui… Pricepu numaidecât cine se afla în dosul scrisorii anonime.

După ce-l pofti pe Haran Babu să ia loc, Binoy rămase în aşteptare, dar fără obişnuita lui expresie de încredere. În cele din urmă, Haran Babu începu:

— Binoy Babu, dumneata eşti hindus, nu-i aşa?

— Da, firește că sunt! răspunse Binoy.

— Nu trebuie să te superi de această întrebare, zise Haran Babu cu amabilitate. Adeseori suntem orbiți şi nu privim lucrurile din toate punctele de vedere… Dar când există primejdia ca purtarea noastră să aducă tulburări într-o comunitate oarecare, în asemenea momente trebuie să considerăm că ne e prieten acela care ne atrage atenția asupra consecințelor purtării noastre şi asupra limitelor până unde putem merge fără riscuri.

— Cred că nu e necesară o introducere atât de lungă, zise Binoy încercând să râdă. N-am obiceiul să mă supăr când mi se pun întrebări neplăcute, după cum nu obişnuiesc să-mi brutalizez interlocutorii! Poți să mă întrebi fără teamă tot ce dorești, indiferent la ce te referi.

— Nu vreau să te acuz de nici o nelegiuire săvârşită cu bună-ştiință, se scuză Haran Babu, şi e inutil să-ți spun că fructul unei imprudențe e adeseori plin de otravă.

— Dacă socotești că unele lucruri sunt inutile, exclamă Binoy cu o umbră de plictiseală, să le laşi deoparte. Spune-mi numai ceea ce dorești cu adevărat să-mi spui.

— Atunci, răspunde-mi: e drept ca dumneata, care eşti hindus şi nu poți părăsi comunitatea hinduşilor, să frecventezi casa lui Paresh Babu în aşa fel încât să dai naştere unor bârfe în jurul fetelor sale? zise Panu Babu.

— Uite ce este, Panu Babu, zise Binoy. Îmi pare rău, dar nu pot fi răspunzător de ceea ce născocesc oamenii dintr-o comunitate pe seama unei întâmplări… asta depinde în mare măsură de caracterul oamenilor. Dacă membrii Brahmo Samajului pot vorbi despre fetele lui Paresh Babu în aşa fel încât să dea naştere unui scandal, ruşinea e a Samajului, nu a lor.

— Bine, exclamă Haran Babu, dar dacă o fată pleacă de sub ocrotirea mamei sale şi călătorește singură cu un străin pe vapor, nu e un fapt pe care societatea are dreptul să-l discute? Răspunde-mi la această întrebare!

— Dacă pui pe acelaşi plan un eveniment absolut exterior cu o greşeală de ordin interior, ce rost a avut să părăseşti comunitatea hindusă pentru a deveni brahmoist? îl întrebă Binoy. Indiferent de ce s-a întâmplat, Panu Babu, nu văd rostul unei discuții asupra acestor probleme. Pot să hotărăsc foarte bine şi singur care-mi este datoria, iar dumneata nu mă poți ajuta câtuşi de puțin în această chestiune.

— Văd că nu vrei să discutăm, replică Haran Babu. Dar mai vreau să-ți spun un ultim cuvânt, și anume: de azi încolo, să ocolești casa aceea, pentru că dacă te-ai mai duce pe acolo ar fi foarte urât din partea dumitale. Frecventând casa lui Paresh Babu, n-ai adus decât necazuri; nici nu-ți dai seama ce mare rău le-ai făcut tuturor.

După plecarea lui Haran Babu, Binoy rămase chinuit de îndoieli. Paresh Babu, cu sufletul său nobil și curat, îl primise în casa lui, apoi îl primise și pe Gora, cu sinceră afecțiune; se prea poate ca Binoy să fi întrecut măsura ducându-se prea des în casa lui Paresh Babu, totuși, nici o clipă nu pierduse stima și dragostea lui. În această casă brahmoistă, Binoy găsise un cămin cum nu găsise până atunci nicăieri; iar atmosfera i se potrivea atât de bine, încât prietenia cu această familie dăduse parcă elanului său de viață mai multă forță. Iar acum, tocmai în familia unde-și găsise refugiu, unde fusese înconjurat de atâta dragoste și trăise o asemenea fericire, amintirea lui să fie un motiv de mâhnire? El era cauza bârfelilor ce întinau reputația fetelor lui Paresh Babu! Și din pricina lui suferea Lolita o înjosire ce-i compromitea viitorul! Exista oare o cale de a îndrepta o asemenea crimă? Doamne! Doamne! Ce piedici îngrozitoare pune în calea adevărului ceea ce numim noi „societate”! De fapt, nu exista nici un obstacol real în calea unirii lui cu Lolita. Dumnezeu, adevăratul Stăpân al inimii amândurora, știa că el era gata să-și sacrifice viața pentru binele și fericirea ei… și oare nu Dumnezeu a fost Acela care l-a apropiat de Lolita? Legile Lui eterne nu cunosc obstacole. Oare Dumnezeul căruia i se închinau în Brahmo Samaj oameni ca Panu Babu era altul? Oare nu El era stăpânul tuturor inimilor omenești? Un monstru îngrozitor își arăta colții încercând să împiedice unirea lor. Și dacă va asculta numai poruncile societății, și nu legea Celui ce e stăpânul inimilor omenești, oare nu va săvârși un păcat? Dar, vai! Poate că Lolita ține seama tocmai de aceste opreliști sociale! Și apoi, poate că sentimentele Lolitei față de el… Îndoielile ce-l năpădiră pe Binoy nu cunoșteau margini.

Capitolul LIII

În timp ce Haran Babu era la Binoy, Abinash veni s-o anunțe pe Anandamoyi că, după câte aflase, căsătoria lui Binoy cu Lolita era lucru hotărât.

— Nu-i adevărat! exclamă Anandamoyi.

— De ce n-ar fi adevărat? întrebă Abinash. Credeți că Binoy n-ar fi capabil de o asemenea căsătorie?

— E o întrebare la care nu-ți pot răspunde, zise Anandamoyi, dar știu că Binoy nu-mi putea ascunde un lucru atât de important. Nu, niciodată!

Abinash stărui însă, spunându-i că aflase din surse demne de încredere, din chiar medii brahmoiste, și că trebuie să fie adevărat. Și continuă spunând că prevăzuse de mult acest sfârșit trist pentru Binoy și că, de altfel, discutase problema și cu Gora. După ce o informă pe Anandamoyi, Abinash coborî la Mohim și-i relată cu lux de amănunte această noutate.

În aceeași dimineață, când Binoy se întoarse la Anandamoyi, ea îi citi pe față o profundă tulburare.

După ce îi dădu de mâncare, îl chemă în odaia ei și-l întrebă:

— Ce-i, Binoy, ce s-a întâmplat?

— Citește, te rog, scrisoarea aceasta, mamă! spuse Binoy.

După ce Anandamoyi o citi, Binoy continuă:

— Azi de dimineață am primit vizita lui Panu Babu, care mi-a tras o săpuneală în toată legea.

— Pentru ce? întrebă Anandamoyi.

— Pretinde că purtarea mea a provocat în Brahmo Samaj un scandal în jurul fetelor lui Paresh Babu, îi explică Binoy.

— După câte zice lumea, căsătoria ta cu Lolita s-a și hotărât, spuse Anandamoyi. Așa că nu văd nici un motiv de scandal!

— Dacă această căsătorie ar fi fost posibilă, n-ar fi existat motiv de scandal, zise Binoy. Dar mișelia este să răspândești un asemenea zvon când căsătoria nu se poate face! Este o mârșăvie mai ales față de Lolita!

— Dacă tu ai avea curaj, zise Anandamoyi, ai putea-o salva din ghearele acestor cleveteli.

— Spune-mi cum, mamă! exclamă Binoy surprins.

— Cum?… Căsătorindu-te cu ea! spuse Anandamoyi.

— Dar cum, mamă? zise Binoy uluit. Oare ce-ți închipui despre Binoy al dumitale? Crezi că ajunge ca Binoy să spună „Vreau să mă însor”, și toată lumea să accepte fără comentarii… adică eu nu trebuie decât să dau din cap, și totul se face?

— Nu văd pentru ce atâtea discuții, zise Anandamoyi. Trebuie să faci doar ceea ce stă în puterea ta și totul va fi bine. Și un lucru pe care poți să-l faci este să declari că vrei să te căsătorești cu ea.

— Dar o propunere atât de nebunească nu este oare o insultă pentru Lolita? întrebă Binoy.

— Pentru ce e nebunească? exclamă Anandamoyi. De vreme ce zvonul despre căsătoria voastră s-a putut răspândi, înseamnă că lumea crede că ea este posibilă. După părerea mea, n-ar trebui să mai eziți nici o clipă!

— Dar, mamă, trebuie să ne gândim și la Gora. Nu crezi? pledă Binoy.

— Nu, băiete! zise Anandamoyi cu hotărâre. Aceasta nu este o problemă în care Gora te poate sfătui. Știu că va fi furios, dar, deși n-aș vrea să se supere pe tine, nu văd altă soluție. Dacă ai cât de puțină considerație pentru Lolita, nu poți admite ca ea să fie de râsul Samajului.

Ușor de spus, dar greu de făcut! Pentru că, de la condamnarea lui Gora, dragostea lui Binoy pentru el se întețise, așa încât nu-i putea da o lovitură atât de grea. Și apoi, mai era și tradiția lumii în care trăiau. Răzvrătirea împotriva societății ți se pare lucru ușor… dar când vine momentul acțiunii, îți dai seama că e foarte greu! Teama de necunoscut, groaza de a păși pe căi neumblate te fac să dai înapoi fără motive precise.

— Cu cât te cunosc mai bine, mamă, exclamă Binoy, cu atât mă uimești mai mult! Cum ai ajuns să gândești atât de lucid? Am impresia că dumneata nu păşeşti pe pământ. Oare Dumnezeu ți-a dat aripi? Parcă n-ai întâmpinat nici o piedică pe lumea asta…

— Dumnezeu nu mi-a scos nici o piedică în cale! zise râzând Anandamoyi. El mi-a netezit-o!

— Dar, mamă, zise Binoy, orice ar rosti buzele mele, mintea gândește altfel! După toată educația, învățătura și justificările mele, îmi dau seama brusc că nu sunt decât un mare prost!

În acest moment, intră în odaie Mohim și începu să-l întrebe cu atâta brutalitate despre legăturile lui cu Lolita, încât Binoy se simți peste măsură de umilit. Dar, stăpânindu-se din răsputeri, șezu tot timpul cu ochii ațintiți în pământ, până când Mohim plecă, insultându-i în modul cel mai grosolan și pe el și pe Lolita. Lăsă să se înțeleagă că familia lui Paresh Babu urzise cu neruşinare o conspirație pentru a-l încătuşa pe Binoy, care fusese atât de prost încât se lăsase prins în cursă.

— Și acum, să vedem dacă l-or putea păcăli și pe Gora! strigă el. Dar cu el o să le meargă mai greu!

Văzându-se atacat din toate părțile, Binoy rămase pe scaun, mut și înspăimântat, până când Anandamoyi îl trezi spunând:

— Știi ce-ar trebui să faci, Binoy? Să te duci la Paresh Babu. Și după ce vei discuta cu el, totul îți va apărea limpede.

Capitolul LIV

Văzând-o pe Anandamoyi apărând pe neașteptate, Sucharita exclamă surprinsă:

— Ce surpriză! Și tocmai mă pregăteam să vin la dumneavoastră.

— Nu știam că te pregăteai să vii, zise râzând Anandamoyi, dar știu ce te aducea la mine. Eu am venit cu același scop, pentru că din clipa în care am auzit vestea, nu m-am mai putut stăpâni și am socotit că trebuie să te văd.

Sucharita, destul de mirată că zvonurile ajunseseră până la urechile lui Anandamoyi, ascultă cu atenție cele ce-i spuse aceasta:

— Măicuță, să știi că eu l-am privit întotdeauna pe Binoy ca pe copilul meu. Când am aflat că voi toți l-ați primit cu brațele deschise, nu știi cât v-am binecuvântat în inima mea! Deci, cum era să rămân nepăsătoare când am auzit că sunteți necăjiți? Nu știu dacă pot să vă ajut cu ceva… dar am fost atât de tulburată, încât am simțit că trebuie să alerg aici. Scumpa mea, crezi că Binoy e de vină?

— Oh, nu, defel! exclamă Sucharita. Lolita singură este vinovată de toată zarva care s-a făcut. Binoy nici n-a visat că Lolita va apărea pe vapor și, totuși, lumea vorbește de parcă ei ticluiseră planul dinainte, pe ascuns. Iar Lolita este atât de îndărătnică, încât nu va încerca niciodată să combată zvonurile sau să explice ce s-a întâmplat în realitate!

— Totuși, trebuie să se ia măsuri! zise Anandamoyi. De când a aflat tot ce se spune, Binoy n-a mai avut o clipă de liniște… ba chiar și-a asumat întreaga răspundere.

Sucharita roși ușor și, plecând capul, întrebă:

— Dumneavoastră credeți că Binoy Babu…

— Uite ce este, copila mea, interveni Anandamoyi văzând ezitarea dureroasă a Sucharitei. Pot să te asigur că orice i se va cere lui Binoy să facă pentru Lolita, o va face. Îl cunosc de când era copil și știu că dacă Binoy se dăruiește o dată, se dăruiește cu totul, fără rezervă. Tocmai de aceea am trăit permanent cu teama ca nu cumva inima lui să-l ducă într-un loc nepotrivit.

— Nu trebuie să aveți nici o grijă în ceea ca privește consimțământul Lolitei, zise Sucharita cu senzația că i se luase o piatră de pe suflet. Îi cunosc prea bine sentimentele. Dar oare Binoy Babu e dispus să-și părăsească comunitatea?

— Cred că o va face dacă e necesar, zise Anandamoyi. Dar pentru ce să vorbești despre părăsirea comunității lui, în actuala stare de lucruri? Crezi că e neapărat necesar?

— Cum, ce vreți să spuneți? strigă Sucharita. Vreți să spuneți că Binoy Babu se poate căsători cu o fată brahmoistă, rămânând mai departe hindus?

— Dacă el e dispus să procedeze astfel, spuse Anandamoyi, ce obiecții se pot ridica?

— Eu nu văd cum ar fi posibil! răspunse Sucharita nedumerită.

— Mie, măicuță, mi se pare lucrul cel mai simplu din lume, îi explică Anandamoyi. Uită-te la mine: în casa mea, eu nu mă supun obiceiurilor pe care le respectă restul familiei… de aceea multă lume pretinde că sunt creștină. Când are loc vreo ceremonie specială, mă retrag de bunăvoie. Poți zâmbi, scumpa mea, dar știi că nici măcar Gora nu bea apă în odaia mea? Și totuși, n-am nici un motiv să spun că acea casă nu e căminul meu și că nu fac parte din societatea hindusă. În ceea ce mă privește, n-aș putea face o asemenea afirmație. Rămân în comunitate și în casă, accept toate jignirile care mi se aduc și… nu-mi vine greu să-mi duc viața. Dacă obstacolele vor deveni de neînvins, voi porni pe calea pe care Dumnezeu mi-o va arăta, dar până atunci eu le spun deslușit tot ce simt, iar ei hotărăsc dacă mă acceptă ori ba.

— Dar…, zise Sucharita cam încurcată, dumneavoastră cunoașteți opiniile Brahmo Samajului… presupunând că Binoy Babu…

— Opiniile lui sunt de aceeași natură, interveni Anandamoyi. Opiniile Brahmo Samajului nu sunt din altă lume. Toate articolele ce apar în revistele dumneavoastră, pe care Binoy mi le-a citit adeseori, nu mi se pare că tălmăcesc idei extraordinare și nemaiauzite.

În acest moment intră Lolita, care o căuta pe Sucharita. Văzând-o pe Anandamoyi, Lolita se intimidă și roși, citind pe chipul Sucharitei că vorbeau despre ea. Ar fi vrut să se retragă, dar nu putea găsi nici o scuză pentru a pleca imediat.

— Haide, Lolita, vino, măicuță! exclamă Anandamoyi, luând-o de mână și așezând-o pe scaunul de lângă ea.

Și, întorcându-se spre Sucharita, Anandamoyi își continuă pledoaria:

— Uite ce este, scumpa mea! Mi se pare că unul dintre cele mai grele lucruri este să pui în armonie răul cu binele… și totuși, în lumea asta, ele se găsesc laolaltă… și această îmbinare produce durere și fericire… Deci nu trebuie să vedem numai răul, pentru că toate lucrurile au și o latură bună. Apoi, dacă este posibilă o asemenea îmbinare, nu pricep pentru ce ar fi greu să se unească doi oameni cu păreri diferite și pentru ce n-ar putea fi ei totuși fericiți. Oare o adevărată unire între două făpturi omenești este numai o problemă de opinii?

Sucharita continua să stea cu capul plecat, și Anandamoyi vorbi mai

departe:

— Oare Brahmo Samajul nu permite unirea între doi oameni dacă ei o doresc? Ar putea oare comunitatea voastră să despartă prin porunci exterioare două făpturi care în fața lui Dumnezeu sunt unite într-o singură inimă? Măicuță dragă, nu există undeva în lumea asta o societate care să nu țină seama de toate aceste mici diferențe de opinii și să îngăduie unirea pe planuri cu adevărat importante? Oare rostul oamenilor este numai să lupte cu Dumnezeul lor? Acesta să fie singurul scop pentru care a fost creată societatea?

Profunda înflăcărare cu care vorbea Anandamoyi izvora numai din dorința ei de a înlătura opozițiile în calea căsătoriei lui Binoy cu Lolita? Nu cumva spera ca, prin argumentarea ei, să înlăture vagile ezitări pe care le avea Sucharita asupra acestui subiect? Pentru că ar fi un dezastru dacă Sucharita ar gândi altfel. Dacă Sucharita ar fi convinsă că Binoy nu se poate căsători cu Lolita decât devenind brahmoist, ar însemna ca Anandamoyi să-și vadă spulberată singura speranță care o susținuse în aceste zile de îngrijorare. Chiar în aceeași zi, Binoy îi pusese întrebarea: „Mamă, crezi că va trebui să trec la Brahmo Samaj? Crezi că trebuie să fac acest sacrificiu dacă mi se cere?”

Iar ea îi răspunsese: „Nu, nu! Nu văd de ce ar fi necesar”. Apoi Binoy o mai întrebase: „Dar să presupunem că vor face presiuni asupra mea! Ce să fac?”

După o scurtă tăcere, Anandamoyi îi spusese: „Nu, aceasta nu e o problemă în care se pot face presiuni!”

Dar Sucharita părea să nu fie de acord cu cele spuse de Anandamoyi și nu-i răspunse nimic. Înseamnă că, înlăuntrul ei, Sucharita n-o aprobă!

Atunci Anandamoyi își zise: „Numai dragostea față de Gora m-a putut face să trec peste tradițiile societății mele. Dar oare inima Sucharitei e atrasă spre Gora? Dacă ar fi așa, n-ar da atâta importanță unui lucru neînsemnat”.

Anandamoyi era mâhnită. Nu mai rămăseseră decât două sau trei zile până la eliberarea lui Gora din închisoare, și ea își închipuise că lumea în care se va întoarce îi va dărui fericirea. Anandamoyi simțea că sosise momentul unei legături sentimentale pentru Gora. Era convinsă că, altfel, va avea de întâmpinat greutăți de neînchipuit. Dar nu orice fată putea să-l cucerească și să-l păstreze pe Gora. Pe de altă parte, știa că ar fi o greșeală să-l însoare cu o fată dintr-o familie hindusă… De aceea refuzase Anandamoyi atât de multe propuneri din partea părinților cu fete de măritat. Gora spusese că nu se va căsători niciodată, iar oamenii se mirau că ea, ca mamă, nu protesta împotriva unei astfel de hotărâri. În sfârșit, descoperise că Gora fusese prins în mrejele unei fete și se simți foarte încântată, așa încât opoziția tacită a Sucharitei însemna o grea lovitură pentru ea. Dar Anandamoyi nu era ființa care să depună ușor armele și își zise în sinea ei: „Nu face nimic, nu aduce anul ce aduce ceasul!”

Capitolul LV

— Binoy, spunea Paresh Babu, n-aș vrea să săvârșești un act necugetat numai din dorința de a o scoate pe Lolita din încurcătură. Agitația din comunitatea noastră n-are prea multă importanță… ceea ce azi li se pare atât de interesant mâine va fi cu desăvârșire dat uitării.

Binoy înțelegea bine că face acest act de curaj pentru a-și împlini datoria față de Lolita. Știa că o asemenea căsătorie îi va aduce neajunsuri în viața socială și, mai presus de toate, nu putea pierde din vedere supărarea lui Gora. Dar căuta să-și alunge din minte orice gând neplăcut. Iar acum, când Paresh Babu voia să respingă gestul lui, simțea că-i e cu neputință să dea înapoi. De aceea spuse:

— N-am să vă pot plăti niciodată afecțiunea pe care mi-ați arătat-o și nu pot suporta gândul că am putut fi, măcar pentru o zi, cauza celei mai mici neplăceri în familia dumneavoastră. — Binoy, nu m-ai înțeles, exclamă Paresh Babu. Personal, sunt încântat că ai atâta considerație pentru noi; dar intenția dumitale de a te căsători cu fata mea, pentru a-mi dovedi respectul pe care ni-l porți, exclude oarecum considerația față de sentimentele fiicei mele. De aceea, ți-am explicat că această dificultate nu este atât de gravă încât să te oblige să faci un sacrificiu cât de mic.

Așadar, Binoy scăpa de orice răspundere! Și totuși, sufletul lui n-o luă la goană pe drumul libertății ce i se deschisese. N-avea deloc aerul să-și ia zborul cu elanul unei păsări ce se ridică în văzduh după ce a scăpat din colivie. Dimpotrivă, rămăsese pe loc, cu toate că zăgazurile obligațiilor, clădite atâta vreme pe temelia datoriei, se prăbușiseră. Dacă până acum pășise înainte, tremurând de frică și uitându-se mereu în urmă, din clipa aceasta, când se simțea liber și stăpân pe sine, îi venea greu să dea înapoi. În situația în care-l adusese datoria, mintea îi spunea: „Acum, frate Binoy, retrage-te, nimic nu te obligă să mergi mai departe”, dar inima i se împotrivea: „Poți să dai înapoi dacă-ți place, dar să știi că eu rămân aici”.

După ce Paresh Babu își încetă pledoaria pentru a-l convinge că nu are nici o răspundere, Binoy zise:

— Să nu credeți că vreau să fac un sacrificiu din simțul datoriei. Dacă dumneavoastră v-ați da consimțământul, ar fi pentru mine cea mai mare fericire… n-am crezut să am norocul de a… Dar m-am temut ca nu cumva…

— Să n-ai nici un motiv de teamă, interveni Paresh Babu fără să șovăie. Și, cum iubea adevărul, îi mărturisi: Am auzit de la Sucharita că Lolita nu-ți este ostilă.

Un val de bucurie se revărsă în inima lui Binoy când află că Lolita îi dezvăluise Sucharitei taina ascunsă în adâncul sufletului ei. Ar fi vrut să știe când și cum i se destăinuise. O bucurie intensă și tainică îi fremăta în suflet la gândul că fusese obiectul unor convorbiri intime între cele două prietene.

— Dacă credeți că sunt demn de ea, nimic nu mă poate face mai fericit, spuse el deodată.

— Așteaptă puțin, zise Paresh Babu. Aș vrea să mă duc până sus să vorbesc cu soția mea.

După ce-i povesti totul soției sale, aceasta spuse în grabă:

— Binoy va trebui să intre în Brahmo Samaj.

— Asta se înțelege de la sine, răspunse Paresh Babu.

— Trebuie să lămurim mai întâi acest lucru, zise doamna Baroda, așa că trimite să-l cheme aici pe Binoy.

Când Binoy apăru, doamna Baroda zise fără nici o altă introducere:

— Așadar, trebuie să stabilim ziua în care va avea loc ceremonia inițierii.

— Este neapărat necesar să intru în Brahmo Samaj? întrebă Binoy ezitând.

— Firește că este neapărat necesar! exclamă ea. Ce întrebare… Altfel cum te-ai putea căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă?

Binoy lăsă capul în jos și nu răspunse nimic. Vasăzică, prin faptul că îi ceruse fata în căsătorie, Parash Babu crezuse că, implicit, Binoy vrea să intre în Brahmo Samaj.

— Am cel mai mare respect pentru Brahmo Samaj, zise Binoy cam încurcat, și până acum n-am avut nici o atitudine potrivnică învățăturilor sale. Dar este absolut necesar să devin membru al acestei comunități?

— Dacă părerile dumitale sunt în acord cu ale noastre, nu văd de ce te-ai opune intrării în rândurile noastre, zise doamna Baroda.

— Îmi este cu neputință să spun că societatea hindusă nu înseamnă nimic pentru mine, explică Binoy.

— În cazul acesta, a fost o eroare din partea dumitale să pui problema căsătoriei, zise cu regret doamna Baroda. Ai vrut să te căsătorești cu fiica noastră numai din milă sau ca să ne faci un bine?

Era o grea lovitură pentru Binoy. Își dădu seama că, într-adevăr, propunerea lui le-a putut părea jignitoare.

Chiar cu un an în urmă fusese promulgată legea căsătoriei civile, iar el și Gora scriseseră în vremea aceea articole foarte vehemente împotriva ei. Așa că acum îi venea greu să-și renege calitatea de hindus și să declare că vrea să se căsătorească după legea căsătoriei civile.

Dându-și seama că nu putea spera la consimțământul lui Paresh Babu dacă rămânea hindus, Binoy suspină adânc și se ridică să plece. Apoi, salutându-i respectuos pe amândoi, zise pe un ton umil:

— Vă rog să mă iertați, dar n-aș vrea să mai adaug nici un cuvânt, ca nu cumva să-mi agravez greșeala.

Și ieși.

Coborând, o văzu pe Lolita singură la un mic pupitru în colțul verandei, scriindu-și corespondența. Auzindu-i pașii, ea ridică ochii și-l privi o clipă cu o emoție intensă. Prietenia lor era destul de veche, și nu o dată Lolita îl privise în față… dar de data aceasta, ochii ei parcă exprimau o taină. Taina gândurilor Lolitei, cunoscută numai de Sucharita, i se dezvălui în clipa aceea și lui Binoy. În umbra genelor ei negre, duioșia privirii era ca un nor încărcat cu răcoarea ploii ce se pregătea. Privirea fugară cu care îi răspunse Binoy îi sfâșie inima cu o durere fulgerătoare. Fără a spune o vorbă, Binoy se înclină spre ea și coborî scările.

Capitolul LVI

Paresh Babu și Binoy așteptau la poarta închisorii eliberarea lui Gora.

O lună de zile nu e mult. Gora mai fusese despărțit de prietenii și de rudele sale în timpul pelerinajelor și mai mult de patru săptămâni. Acum însă, ieșind după o lună de închisoare și dând cu ochii de Paresh Babu și de Binoy, avu senzația că se născuse din nou în lumea vechilor săi prieteni. În lumina zorilor, citi afecțiunea blândă de pe fața liniștită a lui Paresh Babu și, aplecându-se, îi șterse praful de pe picioare, cu bucuria unei devoțiuni pe care n-o cunoscuse până atunci. Paresh Babu îi îmbrățișă pe cei doi prieteni, apoi Gora îl prinse de mână pe Binoy și zise râzând:

— Încă din copilărie am învățat împreună, Binoy, dar de data asta ți-am luat-o înainte. Eu am urmat și cursurile acestei școli.

Dar Binoy nu se simțea în stare să participe la veselia lui, așa că rămase tăcut. Simțea că Gora, după încercările grele ale vieții în pușcărie, era mai mult ca oricând prietenul lui! De aceea păstră o tăcere aproape reverențioasă și solemnă, până când Gora îl întrebă:

— Ce face mama?

— Mama e bine, răspunse Binoy.

— Vino, dragul meu, te așteaptă o trăsură, zise Paresh Babu.

Când să se urce în trăsură, apăru și Abinash în goană, urmat de un grup de studenți.

Gora se și așezase, dar Abinash îl rugă să aștepte un moment.

În timp ce-i vorbea, studenții începură să cânte cu glas tare:

Azi, după noaptea întunecată a durerii
Zorile au răsărit!
S-au sfărâmat lanțurile oprimării
Zorile au răsărit!

— Tăceți din gură! strigă Gora roșind de mânie.

Studenții tăcură imediat și-l priviră mirați.

— Abinash, ce-nseamnă asta?

Abinash, fără a-i răspunde, scoase de sub șal o cunună groasă, înfășurată cu grijă în frunze de bananier, în timp ce un student începu să citească cu glas

ascuțit și iute, ca o flașnetă stricată, un discurs scris cu litere de aur despre eliberarea lui Gora din temniță.

Dând la o parte cununa oferită de Abinash, Gora exclamă mânios:

— Ce rost are această mascaradă? V-ați pregătit o lună de zile ca să mă cooptați în trupa voastră și să ne dăm în spectacol aici, la marginea șoselei?

Într-adevăr, Abinash plănuise îndelung această primire. Crezuse că-l va impresiona pe Gora și nu-i spusese nimic lui Binoy, nevrând să împartă cu nimeni gloria pe care era convins c-o va dobândi. De fapt, în vremea aceea, nu erau obișnuite asemenea manifestări. Abinash pregătise chiar prin gazete un reportaj în care descria scena, lăsând loc liber pentru unul sau două amănunte ce urmau să fie completate după întoarcerea la Calcutta.

— Nu-i frumos din partea ta că vorbești astfel! protestă Abinash. Adevărul este că noi am participat la suferințele tale din închisoare. Clipă de clipă, în luna aceasta, pieptul nostru a fost mistuit de focul unei dureri intense.

— Te-nșeli, Abinash, spuse Gora. Dacă te-ai uita mai bine, ai vedea că focul nici măcar n-a fost aprins și că în pieptul vostru nu-i nici o rană.

Dar Abinash nu se lăsă și urmă:

— Guvernul a încercat să te dezonoreze, dar noi, în calitate de reprezentanți ai Indiei, ai Patriei noastre, îți oferim azi această cunună, ca un omagiu pe…

— Asta întrece orice! exclamă Gora și, întorcând spatele lui Abinash și suitei sale, îl pofti pe Paresh Babu să se urce în trăsură.

În timp ce-și ocupă locul, Paresh Babu răsuflă ușurat, iar Gora și Binoy îl urmară fără întârziere.

A doua zi de dimineață, după călătoria până la Calcutta cu vaporul, Gora ajunse acasă. În fața casei îl aștepta o mulțime de lume. Izbuti cu mare greutate să se strecoare printre cei adunați și urcă repede la Anandamoyi, care se îmbăiase foarte devreme în ziua aceea și acum sta gata să-l întâmpine. Gora intră și se plecă la picioarele ei, iar ea nu-și putu stăpâni lacrimile, pe care atâta amar de zile se străduise să le oprească.

Când Krishnadayal se întoarse de la baia din apa Gangelui, Gora se duse la el, dar îi făcu *pronam*-urile de la distanță și nu-i atinse picioarele. După ce Krishnadayal se așeză pe un scaun, destul de departe de Gora, acesta din urmă zise:

— Tată, vreau să-ți cer iertare.

— Nu văd pentru ce, îi răspunse Krishnadayal.

— N-am suferit defel la închisoare, îi explică Gora. Singura nenorocire a fost că nu m-am putut feri de contaminare. Mustrările mele de conștiință nu contenesc. Iată pentru ce trebuie să-ți cer solemn iertare.

— Nu, nu trebuie! strigă Krishnadayal înspăimântat. N-are rost să fii atât

de exagerat. Nu sunt de acord să procedezi astfel.

— Bine, zise Gora. Va trebui atunci să cer părerea pandiților.

— Nu cred că e necesar să consulți vreun pandit, răspunse Krishnadayal. Pot să te asigur că, în cazul tău, n-ai săvârșit nici un păcat și n-ai nevoie de penitență.

Gora nu pricepuse niciodată cum un om precum Krishnadayal, care punea atâta preț pe riturile împotriva contaminării, nu-i impunea nici o regulă sau oprelişte; ba dimpotrivă, nu aproba dogmatismul lui și-i condamna atitudinea.

În ziua aceea, când Anandamoyi așternu masa, puse scaunul lui Binoy lângă Gora, dar acesta zise:

— Mamă, te rog, împinge scaunul lui Binoy puțin mai departe!

— Pentru ce? Cu ce-a greșit Binoy? exclamă Anandamoyi mirată.

— Binoy n-a greșit cu nimic, răspunse Gora, dar eu sunt contaminat.

— N-are a face, răspunse Anandamoyi. Binoy nu e omul care să țină seama de asemenea lucruri.

— Binoy poate să nu țină seama, dar eu țin, zise Gora.

După masă, cei doi prieteni urcară în camera de la mansardă, dar nici unul dintre ei nu-și găsea cuvintele pentru a reînnoda firul discuțiilor de altădată. Binoy nu știa cum să-l pună la curent cu principala problemă ce-l frământa de o lună. Gora ar fi vrut să-l întrebe despre familia lui Paresh Babu, dar se feri să pomenească numele lor, așteptând să aducă Binoy vorba. E drept că-l întrebase pe Paresh Babu ce mai fac fetele lui; dar aceasta era simplă politețe. Ființa lui era dornică să afle veşti mult mai amănunțite, nu numai că erau cu toții sănătoşi.

În această atmosferă intră Mohim și se așeză, gâfâind din greu după sforțarea făcută cu urcatul scărilor. După ce se mai liniști, spuse:

— Uite ce este, Binoy, până acum l-am așteptat pe Gora. Acum, c-a sosit, nu mai are rost să amânăm. Așadar, să stabilim imediat data. Ce părere ai, Gora? Știi desigur la ce mă refer, nu-i așa?

În loc de răspuns, Gora începu să râdă, iar Mohim continuă:

— Râzi? Te miri că n-am uitat! Ei bine, dă-mi voie să-ți spun că cine are o fată nu trăiește cu capul în nori… fata e un obiect foarte real… pe care nu-l poți uita așa, cu una, cu două! Nu râde, Gora, acum trebuie să hotărâm totul.

— Bărbatul de care depinde hotărârea este aici de față! exclamă Gora.

— Pe dracu’! protestă Mohim. Aștepți o hotărâre de la un om nehotărât! Acum, că te-ai întors, trebuie să pui tu umărul.

De data aceasta, Binoy păstră o tăcere solemnă; nici nu deschise măcar gura, pentru a răspunde la insinuările lui Mohim. Iar Gora, dându-și seama că povestea-i cu tâlc, zise:

— Eu pot să-mi asum sarcina de a lansa invitațiile, chiar și de a comanda prăjiturile, ba sunt gata să-mi ofer serviciile și cu prilejul ospățului, dar hotărârea

de a se însura cu fata dumitale nu o poate lua decât Binoy. De altfel, eu nu sunt în termeni prea intimi cu cel ce este mai mare peste poveștile de dragoste… ci caut să păstrez distanța cuvenită și mă înclin în fața lui de la oarecare depărtare.

— Să nu-ți închipui că ținându-te la distanță o să scapi! zise Mohim. Nu poți să știi niciodată când te vizitează dragostea. Habar n-am ce planuri are cu tine, dar știu că lui Binoy i-a jucat o festă strașnică. Și dă-mi voie să-ți spun că te vei căi amarnic dacă nu intervii în această chestiune și lași totul pe seama dragostei.

— Prefer să mă căiesc decât să-mi asum răspunderi ce nu mă privesc, zise râzând Gora. Pentru că, dacă mi le-aș asuma, pedeapsa ar fi mult mai grea. Sper că soarta mă va cruța de o asemenea căință.

— Adică vrei să spui că o să stai cu brațele încrucișate când un hindus își batjocorește onoarea, casta și prestigiul? întrebă Mohim. Ai renunțat la mâncare și la somn pentru ca hindușii să-și respecte legea, iar acum, când cel mai bun prieten al tău este pe cale să-și sacrifice casta și să se însoare cu o fată dintr-o familie brahmoistă, nu spui nimic? Să știi că n-ai să mai poți apărea cu fața curată înaintea oamenilor! Iar tu, Binoy, poate că te superi pe mine, deși Gora putea auzi vorbele astea din gura multora care i le-ar fi spus; de fapt, oamenii abia așteaptă să-i dea de veste. Eu măcar o spun în fața ta și cred că așa e bine pentru toată lumea. Dacă totul nu e decât minciună, dezminte zvonul, și afacerea va fi închisă; dar dacă e adevărat, lămurește lucrurile o dată pentru totdeauna!

După ce Mohim plecă, Binoy nu scoase nici o vorbă; apoi Gora se întoarse spre el și-l întrebă:

— Ce este, Binoy, ce s-a întâmplat?

— E greu să-ți explic așa cum se cuvine, începu Binoy, dacă mă limitez numai la câteva fapte. De aceea, am decis să-ți povestesc întreaga poveste în amănunt. Numai că, în lumea asta, nimic nu se întâmplă așa cum am dori noi… La început, evenimentele par să curgă lin și-ți dau târcoale ca niște tigri în căutarea prăzii, apoi deodată, fără să prinzi de veste, se reped și te înșfacă de beregată. Zvonurile sunt și ele ca un foc care mocnește, apoi brusc izbucnește și nu mai e chip să-l stingi. De aceea, uneori cred că singura modalitate ca omul să fie liber este să stea absolut imobil.

— Unde e libertatea dacă numai tu rămâi imobil? întrebă Gora râzând. Restul lumii socotește că e bine să se miște – și atunci, crezi că te lasă să stai imobil? De fapt, provoci exact efectul contrar: dacă toată lumea din jurul tău este activă, și numai tu ești inactiv, vei vedea că te păcălești singur. Așadar, trebuie să veghezi mereu, cu încordare, ca în această mișcare generală să fii întotdeauna gata să intri în acțiune.

— Ai dreptate, consimți Binoy, numai că eu n-am fost pregătit niciodată! Și de data asta s-a întâmplat la fel. Nu-mi dau seama ce urmări pot să aibă faptele mele, iar apoi, după ce faptul s-a produs, trebuie să suport consecințele. Nu are rost

să fug de o situație grea, pentru simplul motiv că ar fi fost mai bine dacă nu s-ar fi produs.

— Dacă nu știu ce s-a întâmplat, mi-e greu să discut problema, observă Gora.

Binoy își adună puterile pentru spovedanie și începu:

— Împrejurări independente de voința mea m-au pus într-o situație de așa natură încât, dacă nu mă căsătoresc cu Lolita, ea va trebui să îndure până la sfârșitul zilelor oprobriul neîntemeiat al societății brahmoiste.

— Spune-mi mai precis de ce natură e situația în care ai fost pus, interveni Gora.

— E o poveste lungă, răspunse Binoy. Am să-ți spun tot cu timpul; deocamdată însă trebuie să te mulțumești cu ce ți-am spus.

— Bine, zise Gora. Mă mulțumesc cu atât, dar nu pot să-ți spun decât un singur lucru: dacă împrejurările au fost inevitabile, și părerile de rău pentru consecințe sunt inevitabile. Dacă Lolita trebuie să sufere umilințe din partea comunității ei, nu e nimic de făcut.

— Dar remediul acestui neajuns stă în mâinile mele! exclamă Binoy.

— Dacă așa stau lucrurile, e foarte bine, remarcă Gora. Numai că nu poți trece la fapte pur și simplu pentru că-ți asumi o anumită responsabilitate. Oamenii strâmtorați pot să fure și să ucidă, dar oare situația lor justifică asemenea acte? Spui că vrei să-ți faci datoria față de Lolita căsătorindu-te cu ea; dar ești sigur că aceasta este cea mai înaltă îndatorire a ta? Oare n-ai îndatoriri și față de societate?

Binoy, în loc să-i răspundă că tocmai ținând seama de îndatoririle sale față de societate hotărâse să nu se însoare cu o fată dintr-o familie brahmoistă, începu să pledeze cu înfocare:

— În această problemă, cred că noi doi nu suntem de aceeași părere. Nu mă ridic împotriva societății numai din cauza atracției pe care o simt față de o anumită persoană. Ceea ce susțin eu este că există ceva mai presus de societate și de individ, ceva de care trebuie să ținem seama și că acest ceva este religia. Sunt de acord că principala mea datorie nu este să salvez un individ, dar tot principala mea datorie nu este să salvez nici societatea; cea mai înaltă îndatorire a mea este să apăr unica și singura religie adevărată.

— Eu nu pot să respect o religie, interveni Gora pe un ton apăsat, care contestă drepturile individului și ale societății revendicând totul pe seama ei.

— Dar eu pot! exclamă Binoy cu îndrăzneală. Religia nu e clădită pe temelia societății și a individului, ci, dimpotrivă, societatea și individul depind de religie. Dacă începi să consideri drept religie ceea ce, din întâmplare, dorește societatea să fie religie, societatea însăși se va găsi minată; dacă societatea ridică obstacole în calea libertății religioase, prin simplul fapt că trecem peste aceste piedici absurde ne facem datoria față de societate. Dacă, fiind obligat să mă

căsătoresc cu Lolita, săvârșesc acest act fără a păcătui, aș proceda împotriva religiei refuzând s-o fac, pur și simplu pentru că gestul meu ar putea fi defavorabil societății.

— Crezi că ești singurul tău judecător și că ești în stare să apreciezi ce este bine și ce este rău? întrebă Gora. Te-ai gândit la situația copiilor rezultați dintr-o asemenea căsătorie?

— Să pornești pe calea unui astfel de raționament, interveni Binoy stăruitor, înseamnă să eternizezi toate nedreptățile sociale. Atunci, pentru ce-l condamni pe bietul funcționar care înghite fără a protesta șicanele și insultele sahibului? Crezi că el nu se gândește la situația copiilor săi?

Binoy arăta o îndrăzneală nemaiîntâlnită în discuția cu Gora. Cu câteva săptămâni în urmă, întreaga lui ființă s-ar fi cutremurat numai la gândul unei eventuale părăsiri a comunității lui. De fapt, nu cutezase să dezbată acest subiect nici cu sine însuși, și dacă Gora n-ar fi pus problema în această lumină, discuția ar fi evoluat exact în sensul opus, după bunul obicei de mult înrădăcinat în mintea lui Binoy. Dar pe măsură ce-și urma pledoaria, tendința lui, susținută de simțul datoriei, devenea tot mai puternică.

Discuția cu Gora deveni înflăcărată și pătimașă. În asemenea controverse, Gora nu făcea de obicei apel la rațiune; își exprima pur și simplu ideile, cu o violență de care puțini oameni erau capabili. Și de data aceasta își dădu toată osteneala să nimicească orice argument invocat de Binoy, dar își dădu seama că existau obstacole pe care nu le bănuise. Atâta vreme cât n-a fost vorba decât despre părerile lui Gora, deosebite de părerile lui Binoy, primul ieșise întotdeauna victorios; dar acum stăteau față-n față două ființe reale. Gora nu mai putea răspunde doar cu armele glasului său puternic, pentru că acum săgețile loveau o inimă sensibilă și profund îndurerată.

— Acest duel de cuvinte n-are nici un rost, spuse răspicat Gora, pentru că problema nu poate fi discutată în esență. Numai inima poate s-o înțeleagă. Dar faptul că tu vrei să-ți părăsești comunitatea căsătorindu-te cu o fată brahmoistă mă îndurerează peste măsură. Poate că tu poți s-o faci; eu însă n-aș putea… iată care este deosebirea dintre noi… nu e nici în înțelepciune, nici în inteligență. Sentimentele tale sunt orientate în alt sens. E greu să te simți solidar cu societatea dacă poți să izbești cu sabia tocmai acolo unde simt eu pulsația vieții. Ceea ce iubesc eu este India, indiferent de defectele pe care i le găsești sau de insultele pe care i le adresezi. Nu doresc să fie nimeni mai presus de ea, nici eu, și nici altul! Nu vreau să fac nici cel mai mărunt gest care m-ar putea îndepărta de ea chiar cu un fir de păr!

Și, înainte ca Binoy să-i fi putut răspunde ceva, Gora urmă:

— Nu, Binoy, n-are rost să discuți cu mine această problemă! Dacă lumea întreagă va părăsi India, și asupra ei vor ploua criticile cu duiumul, voi rămâne

alături de ea în defăimare… voi rămâne lângă India mea, cu castele, cu superstițiile, cu idolatria ei! Dacă vrei să te desparți de ea, trebuie să te desparți și de mine.

Gora se ridică și ieși pe verandă, începând s-o măsoare cu pași apăsați, în timp ce Binoy rămase pe loc tăcut. Apoi veni servitorul și anunță că o mulțime de lume se adunase în fața casei, așteptând să-l vadă pe Gora. Acesta, bucuros că i se oferea prilejul să plece de lângă Binoy, coborî în grabă.

Ieșind în stradă, îl văzu în mulțime pe Abinash. Gora se împăcase cu ideea că Abinash era supărat pe el, dar constată că pe chipul acestuia nu era urmă de supărare. De fapt, Abinash tocmai făcea apologia lui Gora, relatând cu superlative incidentul din ajun, când acesta refuzase cununa.

— Stima mea față de Gourmohan Babu a crescut enorm, perora el în fața tuturor. Știam de mult că este un om deosebit; dar ieri mi-am dat seama că este o mare personalitate. Ne-am dus ieri să-i prezentăm omagiul nostru; dar el a respins omagiul, într-un mod cum puțini oameni ar fi făcut-o în ziua de azi! Credeți că acest gest poate fi trecut cu vederea?

Gora, auzind asemenea vorbe, se simți foarte jenat și, plin de furie împotriva lui Abinash, fu cât pe ce să-și piardă cumpătul. Plin de nerăbdare, exclamă:

— Uite ce este, Abinash! Acest gen de omagiu este pentru orice om o insultă. Ți-ai închipuit că n-am să am destulă modestie pentru a respinge invitația ta și a mă asocia la spectacolul vostru pe marginea șoselei! Și vrei să spui că aceasta denotă o mare personalitate! Vrei să organizezi un circ ambulant, ca pe urmă să întinzi mâna cerând pomană? Nici unul dintre voi n-are de gând să înceapă a presta o muncă adevărată? Dacă vreți să munciți alături de mine, e foarte bine! Dacă vreți să luptați împotriva mea, iarăși e foarte bine! Dar vă implor, nu mai umblați așa, gură-cască, strigând „Bravo! Bravo!”…

Aceste vorbe nu făcură însă decât să aprindă și mai mult entuziasmul lui Abinash, care, cu o față radioasă, se întoarse către cei prezenți, având aerul că vrea să le atragă tuturor atenția asupra minunatei semnificații a cuvintelor lui Gora.

— Mulțumită ție, exclamă el, am putut vedea cu ochii noștri adevărata generozitate a ființei tale, spre gloria eternă a patriei noastre! Unui asemenea om suntem gata să-i încredințăm și viața noastră! Și, zicând acestea, se aplecă să-i atingă picioarele, dar Gora se feri iute. Gourmohan Babu, strigă Abinash, văd că refuzi orice omagiu din partea noastră, dar sper că nu vrei să ne răpești plăcerea de a te avea în mijlocul nostru la serbarea pe care vrem s-o organizăm. Noi am hotărât totul și nu trebuie decât să accepți.

— Atâta vreme cât nu-mi fac penitența, răspunse Gora, nu mă pot așeza la masă alături de voi.

— Penitența! exclamă Abinash cu ochii strălucitori. O asemenea idee nouă

nici nu ne-ar fi trecut prin gând, dar Gourmohan Babu nu poate încălca nici o lege a religiei hinduse.

Toți cei adunați primiră cu entuziasm propunerea ca sărbătorirea să se facă cu prilejul ceremoniei de penitență. Urmau să fie poftiți și câțiva dintre marii pandiți ai țării, și astfel, văzând râvna lui Gourmohan de-a face penitență, vor avea dovada concretă că religia hindusă este și acum o realitate vie.

Apoi discutară când și unde să aibă loc ceremonia, iar când Gora declară că acasă la el n-ar fi nimerit, unul dintre adepții săi devotați, care avea o căsuță pe malul Gangelui, propuse să se organizeze totul acolo. Hotărâră de asemenea că toate cheltuielile serbării vor fi suportate de membrii partidului lor.

Înainte ca mulțimea să se risipească, Abinash începu o cuvântare plină de elocvență și însuflețire; gesticulind cu amândouă mâinile, le spunea auditorilor:

— Gourmohan poate fi supărat pe mine, dar când inima omului e plină de emoție, el nu se mai poate stăpâni. Pentru salvarea *Vedelor*, sfânta țară a Indiei are avatarurile[58], și, astfel, azi a apărut un nou avatar, pentru păstrarea religiei hinduse. Din toată lumea, țara noastră e singura care are șase anotimpuri… În această patrie a noastră au apărut din când în când avatari și vor mai apărea și în viitor. Suntem într-adevăr norocoși, pentru că avem în fața ochilor dovada acestui adevăr! Fraților! Haide să strigăm cu toții „Trăiască Gourmohan!”

Însuflețiți de elocvența lui Abinash, toți cei care se adunaseră acolo începură să strige și să-l aclame. Iar Gora, foarte încurcat, se refugie în casă.

Era prima lui zi de libertate, după o lună de închisoare, și Gora se simți cuprins de o mare oboseală. Izolat în temniță, zile de-a rândul visase cum va lucra pentru țara lui, cu entuziasm renăscut… iar azi stătea singur și-și punea mereu întrebarea: „Doamne, unde e oare țara mea? Să fie o realitate numai pentru mine? Iată-l pe cel mai vechi prieten al meu, cu care am discutat atâtea proiecte și care cunoaște nădejdile vieții mele, iată-l gata să rupă într-o clipă toate legăturile cu trecutul și viitorul său, fără nici o remușcare, pentru a se căsători cu fata de care s-a îndrăgostit! Și iată-i pe aceștia, care fac parte din ceea ce toată lumea zice că este partidul meu, cărora le-am tălmăcit de atâtea ori concepțiile mele, spunând acum că sunt un avatar, venit pe lume numai pentru păstrarea religiei hinduse! Că sunt, nici mai mult, nici mai puțin, o întruchipare a cărților sacre! De ce nu vorbesc despre India? Șase anotimpuri! Într-adevăr, în India sunt șase anotimpuri, dar dacă singurul rod al acestor șase anotimpuri este un fruct copt în genul lui Abinash, ar pierde oare lumea ceva dacă am avea cu două sau trei anotimpuri mai puțin?”

În acest moment, veni servitorul să-l anunțe că-l cheamă Anandamoyi. Gora tresări brusc, zicându-și „Mă cheamă mama!” și simțind că aceste cuvinte dobândiseră o semnificație nouă. Apoi își zise: „Indiferent ce se întâmplă, o am pe mama. Iar ea mă cheamă. Prin ea mă simt unit cu restul lumii. Ea nu mă va lăsa să mă îndepărtez de nimeni. Cei ce-mi sunt aproape se află în camera ei. Și în temniță

mama m-a chemat mereu și am putut-o vedea; acum, scăpat din zidurile închisorii, mă cheamă iar și mă duc la ea”. Cu aceste gânduri în minte, privi pe fereastră cerul rece al amiezii de iarnă și, brusc, neînțelegerile lui cu Binoy și Abinash i se părură neînsemnate. În soarele amiezii avu impresia că India își întinde brațele spre el… văzu cum se desfășoară în fața lui râurile și munții, orașele și mările Indiei, iar din infinit se revarsă o lumină senină și pură, în mijlocul căreia India întreagă strălucea glorioasă. Inima lui Gora era atât de plină de bucurie, încât ochii i se umplură de lacrimi, și toată deznădejdea îi dispăru din suflet. Ființa lui entuziastă se pregătea pentru truda nesfârșită în slujba Indiei, deși roadele ei păreau atât de îndepărtate! Nu putea cuprinde cu ochii grandoarea Indiei pe care o întrezărise în meditațiile lui, dar n-avea în suflet nici o umbră de regret. „Mă cheamă mama!”, își zise iarăși. „Mă duc acolo unde se află – la depărtări nemărginite în timp și totuși prezent în fiece clipă – Cel ce ne dă toată hrana, Cel ce susține universul, Cel ce este dincolo de moarte, și totuși trăiește în mijlocul vieții, Cel ce revarsă lumina neprihănită a Viitorului asupra Prezentului imperfect și mizerabil… acolo voi merge… mama mă cheamă spre Cel ce este infinit de departe, și totuși infinit de aproape.” Copleșit de această bucurie, Gora avu senzația că nu s-a despărțit de Binoy și de Abinash – și toate neînțelegerile supărătoare din ziua aceea se topiră într-o armonie desăvârșită.

Când Gora intră în camera lui Anandamoyi, chipul lui era aproape transfigurat de strălucirea fericirii ce-l cuprinsese și de senzația că în dosul tuturor lucrurilor pe care le vedea se află o prezență minunată. În primul moment, nici n-o recunoscu pe fata care ședea lângă Anandamoyi!

Sucharita se ridică și se înclină în fața lui.

— Dumneata erai? zise Gora. Ia loc, te rog!

Spusese „Dumneata erai?” cu aerul că nu se află în fața unui eveniment obișnuit, ci a unei prezențe din altă lume.

Într-o vreme, Gora o evitase pe Sucharita, apoi, în timpul pelerinajului, preocupat de munca lui și absorbit de diferite greutăți, izbutise, mai mult sau mai puțin, să nu se gândească la ea. Dar, în închisoare, amintirea Sucharitei devenise obsedantă. Înainte, Gora abia dacă se gândise că în India erau și femei, dar prin Sucharita descoperise acest adevăr: iar revelația neașteptată și completă a acestei mari și străvechi realități îi cutremură ființa robustă cu forța unei lovituri violente. În închisoare, când razele soarelui și aerul proaspăt pătrundeau înăuntru, inima i se umplea de durere – și atunci Gora nu mai concepea lumea exterioară formată numai din bărbați și numai ca o societate căreia trebuie să-și consacre munca… În meditațiile lui apăreau și două zeități ce dominau această lume minunată de dincolo de zidurile închisorii; pe fundalul catifelat al cerului albastru și rece care le înconjura, soarele, luna și stelele scăldau chipurile lor într-o strălucire nemaiîntâlnită… Una dintre zeități era iluminată de dragostea maternă pe care

Gora o știa de când se născuse, iar cealaltă – de frumusețea și de gingășia fetei pe care o cunoscuse de curând.

În zilele sumbre și fără bucurie din închisoare, Gora n-avusese puterea să alunge amintirea chipului ce-i apărea în minte. Imaginea unică a acestui chip îi dăruise un sentiment de profundă libertate, iar greutățile vieții din închisoare i se păreau un vis înșelător, fără tangențe cu realitatea. Zvâcnirile inimii sale zbuciumate spărgeau zidurile închisorii și se contopeau cu cerul, zburdau pe frunzele și florile ce licăreau în soare și se izbeau ca valurile de țărmurile lumii copleșite de muncă.

Gora își spunea mereu că n-avea rost să se sperie de o imagine a fanteziei sale, așa că vreme de o lună se lăsă furat de aceste gânduri, mângâindu-se cu ideea că omul trebuie să se ferească numai de lucruri reale.

Dar când, la ieșirea din închisoare, dădu cu ochii de Paresh Babu, inima i se umplu de bucurie. În primul moment, Gora nu-și dădu seama că bucuria întâlnirii cu Paresh Babu avea ceva și din vraja chipului ce-i obsedase zi de zi imaginația. Încetul cu încetul însă, în timp ce călătorea cu vaporul spre Calcutta, deveni conștient că Paresh Babu exercită asupra lui o atracție atât de puternică nu numai prin virtuțile sale.

Așadar, Gora își adună puterile pentru a reîncepe lupta, zicându-și că nu se va da bătut. Hotărâse încă de pe vapor să plece din nou, undeva departe, și să nu îngăduie sufletului său să fie legat nici cu cele mai gingașe lanțuri!

În această stare de spirit avusese loc discuția cu Binoy. La prima întâlnire cu prietenul său, după o despărțire atât de lungă, n-ar fi început între ei o controversă atât de aprigă dacă Gora n-ar fi dezbătut, de fapt, propriul său conflict. Din ce în ce vedea mai limpede că argumentele invocate în cursul discuției atingeau și onoarea lui, și de aceea vorbise cu atâta vehemență… vehemența răspundea cerințelor sale celor mai intime. Dar când violența lui trezi în Binoy o violență la fel de mare și când, în sinea lui, Gora trebui să admită justețea argumentelor lui Binoy, el singur fiind acela care dădea dovadă de bigotism prostesc, când Gora se răzvrăti cu întreaga-i ființă împotriva prietenului său, Binoy nu-și închipuia că Gora îi dădea lovituri atât de dure fiindcă și le dădea în același timp și sie însuși.

După această discuție, Gora hotărî că nu e cinstit să dezerteze de pe câmpul de luptă și-și zise: „Dacă pentru a-mi apăra viața îl scap din mână pe Binoy, înseamnă că e pierdut pentru totdeauna!”

58 În mitologia indiană, prin „avatar“ se înțelege încarnarea unui zeu pe pământ în trupul unui om sau animal.

Capitolul LVII

Dar în tot timpul acesta, Sucharita nu fusese pentru Gora o ființă reală, ci mai degrabă o abstracție. Sucharita întruchipa în ochii lui toate femeile Indiei, ea îi adusese revelația acestei realități, ea era simbolul gingășiei și al purității, al iubirii și al virtuții în familiile patriei sale.

De aceea, când văzu lângă mama lui această întruchipare a harului ce se revărsa asupra copiilor Indiei, a iubirii ce-i ajuta pe bolnavi, mângâia pe cei oropsiți și binecuvânta cu dragoste pe cei mai neînsemnați oameni, îl copleși un val de fericire. O văzu pe Sucharita ca o manifestare a forței ce nu-l părăsește nici pe cel mai nenorocit om în mijlocul tuturor durerilor și nenorocirilor ce se abat asupra lui, o manifestare a forței ce niciodată nu-i disprețuiește pe oameni și, având dreptul la veneraţia lor, se dăruiește din plin chiar și celui mai nevrednic dintre ei. I se păru că Sucharita este făptura ale cărei mâini frumoase și îndemânatice pun pecetea jertfei pe orice muncă omenească și că reprezintă darul nepieritor de iubire îndelung răbdătoare și atotputernică pe care Dumnezeu l-a dăruit omenirii. „Noi, oamenii”, își zise Gora, „am lăsat să treacă neobservat acest dar divin… l-am ascuns cu bună știință în spatele altor lucruri… Poate exista o dovadă mai deslușită a decăderii noastre?” Apoi se gândi că patria ar trebui să fie reprezentată printr-o femeie, ea fiind cea care șade pe floarea de lotus cu o sută de petale[59] și sălășluiește în adâncul inimii Indiei… iar bărbații nu sunt decât slujitorii ei. Nenorocirile țării sunt jigniri aduse ei – și tocmai pentru că oamenii sunt indiferenți la aceste jigniri, au ajuns în ziua de azi să le fie rușine că sunt oameni.

Gora rămase uluit de propriile-i gânduri. Nu-și dăduse seama cât de imperfectă fusese imaginea lui despre India atâta timp cât fusese orb la existența femeilor din țara lui. Nu-și dăduse seama cât de incompletă fusese concepția lui despre datoria față de patrie atâta timp cât femeile Indiei nu fuseseră pentru el o realitate, ci simple umbre! Deodată, înțelese că ideea lui despre datorie avea forță, dar n-avea viață, avea mușchi, dar n-avea nervi. Într-o clipă, Gora înțelese că, cu cât bărbatul se îndepărtează mai mult de femeie și cu cât locul ocupat de ea în viața lui este mai restrâns, cu atât devine el mai slab.

De aceea, când Gora îi zise Sucharitei „Dumneata erai?”, cuvintele lui exprimau mai mult decât o simplă politețe. Salutul său exprima bucuria și

miracolul noii sale descoperiri.

Gora purta urmele vieții în închisoare. Părea mai puțin viguros decât înainte de condamnare. Și, cu drept cuvânt, hrana din închisoare i se păruse atât de dezgustătoare, încât mai tot timpul postise. Chipul lui palid pierduse mult din strălucirea luminoasă din trecut și, fiindcă fusese tuns, slăbiciunea feței se observa și mai tare.

Văzându-i figura chinuită, în sufletul Sucharitei se trezi un sentiment de veneraţie însoțit de o durere imensă. Simțea nevoia să se aplece și să-i șteargă praful de pe picioare! Gora îi apăruse ca flacăra pură a unui foc ce arde atât de strălucitor, încât nu se vede nici fum, și nici jar; iar admirația îmbinată cu o milă plină de gingășie palpita atât de tare în pieptul ei, încât fu incapabilă să scoată măcar o vorbă.

Anandamoyi rupse tăcerea spunând:

— Acum înțeleg cât aș fi fost de fericită dacă iveam și o fată. Nu-ți pot spune, Gora, ce mângâiere a fost Sucharita pentru mine cât timp ai fost departe! Înainte de a o cunoaște, nu știam că suferința are și o parte bună, și anume că, în asemenea momente, omul cunoaște multe lucruri măreţe și bune. Adeseori suntem deznădăjduiți, pentru că nu știm cât de diferite sunt căile Domnului întru mângâierea durerilor noastre. Poate că vorbele mele te supără, măicuță, dar nu pot să nu-i mărturisesc fiului meu fericirea ce mi-ai dăruit-o în aceste zile triste!

Gora privi cu o expresie solemnă de recunoștință chipul sfios al Sucharitei, apoi, adresându-i-se lui Anandamoyi, zise:

— A venit, mamă, să ia parte la durerea dumitale în zilele în care erai îndurerată, iar acum a venit să-ți sporească fericirea în această zi de bucurie… Oamenii cu suflet mare știu să fie prieteni buni.

Binoy, care își dădu seama cât de stânjenită era Sucharita, exclamă:

— Didi, când hoțul e prins, toată lumea îl pedepsește, iar tu ai fost acum prinsă de toți cei pe care i-ai ajutat, așa că trebuie să-ți primești răsplata. Crezi că poți să fugi? N-ai unde! Te cunosc de multă vreme și niciodată nu te-am dat în vileag. Am tăcut, deși știam că nu-ți voi putea ascunde multă vreme calitățile.

— Ai tăcut, Binoy, nu-i așa? zise râzând Anandamoyi. Tu ești din fire băiat tăcut, nu? Auzi colo! Din prima zi în care te-a cunoscut, mi-a cântat numai imnuri de laudă despre Sucharita, și nimic nu-l putea opri!

— Auzi ce spune, didi? strigă Binoy. Acum ai dovada de netăgăduit că știu să prețuiesc meritele și că știu să fiu recunoscător!

— Așadar, acum îți lauzi propriile-ți merite! spuse Sucharita.

— Totuși, n-ai să le auzi niciodată din gura mea, protestă Binoy. Dacă vrei să le afli, trebuie să vii la mama… ai să rămâi surprinsă… de altfel, eu însumi rămân uluit când o aud! Dacă mama îmi făgăduiește să-mi scrie biografia, accept chiar să mor de tânăr.

— Auzi ce vorbește băiatul ăsta! exclamă Anandamoyi.

Gheața se spărsese, și timiditatea Sucharitei dispăru.

— Vino într-o zi pe la noi, Binoy! îi spuse Sucharita înainte să plece.

Sucharita îl poftise pe Binoy, dar nu îndrăzni să-l cheme și pe Gora. Acesta nu putu pricepe motivul adevărat al reticenței ei și se simți mâhnit. Până acum, lui Gora nu-i păruse rău niciodată că nu era sociabil ca Binoy, care se împrietenea ușor cu fel de fel de oameni și se simțea oriunde ca la el acasă; dar acum recunoscu în sinea lui că această trăsătură a caracterului său constituia un mare neajuns.

59 În filosofia tradițională indiană, floarea de lotus cu o sută sau cu o mie de petale se identifică cu realizarea desăvârșirii spirituale.

Capitolul LVIII

Binoy înțelese că Sucharita îl poftise ca să discute problema căsătoriei lui cu Lolita. Deși se decisese, lucrurile nu păreau a fi complet puse la punct. Își dădea seama că, până la sfârșitul vieții sale, nu se va putea despărți cu adevărat nici de unii, nici de ceilalți.

Până acum, principala grijă a lui Binoy fusese cum să-i comunice lui Gora intențiile sale. Pentru el, Gora nu era numai ființa ce-i fusese adeseori sprijin în viață, ci întruchipa în ochii lui și anumite idei… un anumit crez. Această strânsă legătură devenise o a doua natură și prilej de permanentă bucurie, așa încât orice conflict cu Gora era un conflict cu sine însuși.

Dar acum greul trecuse, și șovăiala lui în fața datoriei ce se cerea împlinită dispăruse. Prin faptul că-i vorbise lui Gora despre obligațiile sale față de Lolita se simțea mai puternic. Era ca un bolnav care înainte de operație se simte înspăimântat, dar după ce bisturiul începe să taie, vede că durerile pot fi îndurate și că, în realitate, lucrurile nu sunt atât de grave cum își închipuise.

Până atunci, Binoy nu se simțise în stare să discute problema nici cu sine însuși, dar, după ce deschisese discuția, mintea îi căuta neîncetat răspunsuri la eventualele argumente ale lui Gora și se pregătea să nimicească sub diferite aspecte toate obiecțiile pe care acesta le-ar fi putut ridica. Dacă ar avea prilejul să discute pe-ndelete cu Gora, chiar dacă acesta s-ar enerva, ar putea ajunge la o concluzie definitivă… numai că simțea în Gora o reticență de a duce discuția până la capăt. Iar asta îl cam supăra și se gândea în sinea lui: „Gora nu vrea să înțeleagă, nici să se explice, ci recurge pur și simplu la violență. Violență! Cum să mă înclin în fața violenței? Orice s-ar întâmpla, eu voi rămâne de partea adevărului!” În momentul în care rosti cuvântul „adevăr”, avu senzația că o ființă vie pusese mâna pe inima lui. Pentru a-i rezista lui Gora, trebuia să aibă de partea lui argumentul cel mai puternic, iar Binoy hotărî să se bizuie pe adevăr, sprijinul cel mai puternic pe care-l cunoștea. De aceea repetă iarăși și iarăși în gând acest cuvânt. Convins că-și găsise refugiul în adevăr, se trezi în el stima față de sine însuși, iar când porni spre Sucharita, pășea cu capul sus. Starea lui de spirit nu-i îngăduia să deslușească pentru ce era atât de încrezător… să fi fost oare faptul că lupta pentru adevăr sau că lupta pentru altceva?…

Când sosi la Sucharita, o găsi pe Harimohini gătind de zor; Binoy se opri în ușa bucătăriei și, după ce o rugă să-i dea o masă demnă de un fiu de brahman, urcă la etaj.

Sucharita cosea; fără a-și ridica ochii de pe lucru, intră de-a dreptul în subiectul ce o preocupa:

— Uite ce este, Binoy Babu, acolo unde nu există un obstacol interior, crezi că e bine să ne lăsăm împiedicați de un obstacol exterior?

În discuția cu Gora, Binoy luase o anumită atitudine, dar acum, în fața Sucharitei, se apucă să susțină teza exact contrară. Ascultându-l cum vorbea, nimeni n-ar fi crezut că el și Gora avuseseră în ajun păreri opuse!

— Oare nu minimalizezi prea mult obstacolele exterioare? o întrebă Binoy.

— Am motive bine întemeiate, Binoy Babu, îi explică Sucharita. Obstacolele brahmoiste nu sunt de ordin absolut exterior, întrucât societatea noastră se bazează pe principii religioase, în timp ce societatea dumneavoastră este îngrădită numai de criterii sociale. De aceea, dacă Lolita trebuie să-și părăsească comunitatea, aceasta este o problemă gravă pentru ea, în timp ce, dacă dumneata trebuie s-o părăsești pe a dumitale, n-ai prea mult de pierdut.

Apoi începură să discute dacă e bine sau rău ca religia personală a unui om să fie îngrădită de o comunitate.

În timpul acestei discuții intră Satish aducând o scrisoare și un ziar. Când dădu cu ochii de Binoy, sări în sus de bucurie, căci, pentru el, prezența lui Binoy era o adevărată sărbătoare… Nu trecu mult, și cei doi prieteni discutau plini de voioșie, în timp ce Sucharita citi scrisoarea Lolitei și își aruncă apoi ochii asupra ziarului.

În această gazetă brahmoistă dădu peste un articol care relata că o bine cunoscută familie brahmoistă fusese amenințată de pericolul căsătoriei uneia dintre fete cu un tânăr hindus, dar că scăpase de primejdie întrucât tânărul refuzase să se căsătorească. În legătură cu aceasta, articolul făcea o seamă de comparații între slăbiciunea deplorabilă a familiei brahmoiste și credința fermă a tânărului hindus, iar comparația nu era nicidecum în favoarea familiei brahmoiste.

Sucharita își dădu seama că, indiferent de ce spune lumea, căsătoria dintre Lolita și Binoy trebuia să se facă cu orice preț. În același timp, era sigură că n-o poate scoate la capăt discutând cu el, de aceea îi trimise un bilet Lolitei, rugând-o să vină imediat până la ea, fără a-i pomeni însă că Binoy era și el acolo.

Întrucât nici un calendar din lume nu putea transforma o zi obișnuită într-una de sărbătoare, Satish se văzu silit să-și părăsească prietenul și să plece la școală. Iar Sucharita îl rugă pe Binoy s-o scuze puțin până își face baia.

Binoy rămase singur.

Acum, că vâltoarea discuției se potolise, începu să pâlpâie în el speranța inimii sale tinere. Era pe la nouă dimineața; pe ulicioara din fața casei abia treceau

câțiva oameni. Ticăitul ceasului de pe biroul Sucharitei era singurul zgomot ce tulbura tăcerea. Atmosfera odăii începu să-l vrăjească și, deodată, i se păru că știe de când lumea această cameră. Linia mesei de lucru, husele brodate de pe fotolii, pielea de căprioară de sub scaun, cele două sau trei tablouri de pe pereți, cărțile legate în pânză roșie înșirate pe un raft – toate exercitau o profundă fascinație asupra spiritului său. O vrajă tainică părea să fi coborât în interiorul acestei încăperi în care simțea, ca o sfioasă și minunată prezență, amintirea discuțiilor ce avuseseră loc între cele două prietene în singurătatea amiezilor calme. Binoy încercă să-și închipuie cum și unde erau așezate în timp ce stăteau de vorbă și-și imagina confidențele lor, în genul celei la care se referise Paresh Babu când îi spusese: „Am aflat de la Sucharita că Lolita nu-ți este ostilă”. O emoție cu neputință de descris, ca o melodie dulce cântată de un trubadur, începu a fremăta în sufletul lui Binoy, iar în tainițele inimii lui se trezi un sentiment straniu ce n-ar fi putut fi tălmăcit în vorbe decât de un poet sau de un artist. Și întreaga lui făptură fu cuprinsă de neliniște. Simțea că nu va scăpa de această stare decât trecând la acțiune, dar în același timp era peste puterile lui să întreprindă ceva. I se părea că un văl îl separă de tot ceea ce-l înconjura, și toate lucrurile parcă erau la depărtări infinite… Și totuși, n-avea puterea să dea la o parte vălul.

Harimohini veni să-l întrebe dacă nu dorea o gustare. La răspunsul lui negativ, ea intră și se așeză să-i țină de urât.

Atâta vreme cât Harimohini locuise în casa lui Paresh Babu, îl privise cu multă simpatie pe Binoy; dar de când se instalase cu Sucharita într-o casă ce era ca și a ei, nu mai suporta nici un străin. Ajunsese la concluzia că, dacă Sucharita nu respecta cu strictețe normele de comportare, aceasta se datora exclusiv prietenilor ei. Deși știa că Binoy nu era brahmoist, avusese prilejul să se convingă că nu respecta prea riguros obiceiurile hinduse; de aceea, în ultima vreme nu mai era încântată să împartă cu acest fiu de brahman bucatele sfințite de zeii ei.

În cursul conversației, Harimohini îl întrebă:

— Dumneata ești fiu de brahman, nu-i așa? Atunci, pentru ce nu-ți faci rugăciunile de seară?

— Mătușică dragă, zise Binoy scuzându-se, am învățat pe de rost atâtea lucruri, încât am uitat formulele ritualului de seară!

— Și Paresh Babu a învățat multe lucruri, îi replică Harimohini, dar întotdeauna își face rugăciunile, atât dimineața, cât și seara, după religia lui.

— Dar, mătușică, exclamă Binoy, ceea ce face el nu se poate realiza numai prin învățarea pe de rost a câtorva formule. Dacă am s-ajung vreodată asemenea lui, am să procedez ca el!

— Atâta vreme cât nu ești ca el, zise Harimohini pe un ton cam aspru, pentru ce nu mergi pe urmele strămoșilor dumitale? Crezi că e bine să nu fii nici

una, nici alta? La urma urmei, omul e o făptură religioasă. Dar aşa, cum se poate?…

În acest moment, intră Lolita, care, văzându-l pe Binoy, tresări speriată şi o întrebă pe Harimohini unde-i Sucharita.

— Radharani s-a dus să-şi facă baia, zise Harimohini.

Iar Lolita, crezând că e nevoie să dea o explicaţie, zise:

— Sucharita mi-a trimis vorbă să vin.

— Ia loc până soseşte, zise Harimohini. Trebuie să apară dintr-un moment într-altul.

Harimohini n-avea nici faţă de Lolita sentimente prea prietenoase. Ar fi vrut s-o despartă pe Sucharita de lumea în care trăise, pentru a pune cu desăvârşire stăpânire pe ea. Celelalte fete ale lui Paresh Babu nu erau prietene atât de intime cu Sucharita cum era Lolita, şi lui Harimohini nu-i plăcea deloc obiceiul ei de a sosi la orice oră, pentru a sta de vorbă cu nepoata ei. Căuta adeseori să le întrerupă conversaţia, pretextând că Sucharita are ceva de lucru prin casă sau îşi exprima regretul în faţa Lolitei că, în ultima vreme, Sucharita nu prea progresa la învăţătură. Făcea această afirmaţie cu toate că, ori de câte ori Sucharita încerca să înveţe, Harimohini avea grijă să-i spună că studiile nu numai că nu erau necesare fetelor, ci le erau de-a dreptul dăunătoare. Fiindcă nu izbutise să-i îngrădească cum ar fi dorit viaţa Sucharitei, îşi vărsa focul criticându-i când prietenii, când îndeletnicirile intelectuale.

Lui Harimohini nu-i făcea defel plăcere să şadă cu Binoy şi cu Lolita, dar, pentru că era mânioasă pe ei, rămase pe loc. Simţise că între cei doi tineri exista o legătură tainică şi-şi zise: „Indiferent de legile societăţii noastre, n-am să îngădui niciodată în casa mea o asemenea prietenie nerușinată… nişte purtări ca la creştini”.

În sufletul Lolitei se adunase de asemenea un fel de aşteptare contrariată. În ajun hotărâse s-o însoţească pe Sucharita la Anandamoyi, dar când să plece, se răzgândise. De fapt, îl preţuia mult pe Gora, dar în acelaşi timp nu-şi putea stăpâni ostilitatea împotriva lui, deoarece nu uita că atitudinea lui Gora îi adusese multe şi felurite neplăceri. Acest sentiment era atât de puternic în sufletul Lolitei, încât, de la eliberarea lui Gora din închisoare, sentimentele ei faţă de Binoy suferiseră o schimbare. Până atunci se mândrea cu influenţa pe care o avea asupra lui Binoy, iar gândul că acesta era iarăşi înrâurit de personalitatea prietenului său o înfuria din cale-afară.

Binoy, pe de altă parte, când o văzu pe Lolita intrând în odaie, se simţi tulburat. De când numele ei fusese legat de al lui în bârfele brahmoiştilor, Binoy nu mai putea gândi clar în faţa ei: mintea îi era cuprinsă de agitaţie, ca un ac magnetic în plină furtună.

Când dădu cu ochii de Binoy, Lolita se înfurie pe Sucharita. Pricepu că

fusese chemată să descurce firele pe care ea singură le încurcase și că Sucharita nădăjduia să domolească cu ajutorul ei rezistența lui Binoy. Se întoarse spre Harimohini și spuse:

— Vă rog să-i spuneți lui didi că nu pot s-o aștept și c-am să vin altă dată. Și, fără a se uita la Binoy, ieși grăbită.

Harimohini, văzând că prezența ei nu mai era necesară, se ridică și plecă să-și vadă de treburile gospodăriei.

Expresia de foc mocnit de pe fața Lolitei nu-i era străină lui Binoy; atâta doar că trecuse multă vreme de când n-o mai văzuse. Credea că zilele negre, de spaimă, când Lolita îi arunca cu atâta dibăcie săgeți otrăvite, n-au să revină niciodată, dar iată că azi își scosese vechile-i arme… fără pic de rugină! Nimănui nu-i vine ușor să suporte mânia cuiva, dar unui om ca Binoy îi era peste măsură de greu să îndure disprețul. Nu uitase cât de aprigă fusese antipatia Lolitei în vremea când credea despre el că nu e decât un satelit al „planetei Gora”, iar acum îl chinuia gândul că, în ochii Lolitei, șovăiala lui părea lașitate. Nu putea îndura gândul că ea consideră drept timiditate ceea ce nu era decât o simplă ezitare născută din simțul datoriei. Iar Lolita nu-i oferea măcar prilejul să-i dea o cât de scurtă explicație. Cea mai mare pedeapsă pentru Binoy era să i se răpească dreptul de a-și pleda cauza, deoarece era convins că știe să pledeze și să-și aleagă cuvintele cu măiestrie și că era dăruit de la natură cu puterea de a susține o discuție și de a-și argumenta teza. Dar ori de câte ori între el și Lolita apărea câte un conflict, ea nu-i oferea prilejul unei explicații. Și astăzi, ca de obicei, lucrurile se petrecură la fel.

Văzând un ziar pe masă, enervat cum era, îl ridică și, deodată, observă un semn cu creionul pe marginea unui articol. Citi pasajul însemnat și pricepu imediat că el și cu Lolita erau obiect de discuții și comentarii. În același timp, își dădu seama că Lolita va fi de acum înainte expusă mereu acestui gen de insulte din partea comunității ei. Și-i dădu dreptate: o ființă impulsivă ca Lolita nu putea să nu-l condamne că-și pierde vremea cu discuții subtile asupra principiilor de viață socială, în loc să caute s-o scape de aceste umilințe. Comparându-se cu această fată independentă și reamintindu-și de curajul și totala ei nepăsare față de părerile societății, Binoy se simți rușinat.

După ce-și făcuse baia și-i dăduse lui Satish să mănânce înainte de a-l trimite la școală, Sucharita reveni, dar îl găsi atât de posomorât și de deprimat pe Binoy, încât nu reîncepu discuția întreruptă mai înainte.

Se așezară la masă. Văzând că Binoy uită să se spele după ritual, Harimohini exclamă:

— Binoy, de vreme ce nu respecți nici unul dintre obiceiurile noastre hinduse, de ce nu treci la brahmoism?

Binoy, simțindu-se oarecum ofensat, îi răspunse:

— În ziua în care pentru mine hinduismul va însemna numai oprelişti în relaţiile cu alţi oameni, oprelişti cu privire la mâncare şi o mulţime de alte legi şi porunci fără sens, chiar dacă nu mă fac brahmoist, am să mă fac creştin, musulman sau orice altceva… Dar deocamdată nu mi-am pierdut într-atâta încrederea în hinduism.

Binoy plecă foarte tulburat din casa Sucharitei. Avea senzaţia că primeşte lovituri din toate părţile şi se simţea ca într-un pustiu, fără nici un adăpost la orizont!

Se tot întreba cum de a putut ajunge într-o situaţie atât de nefirească. Mergea încet, cu capul plecat, copleşit de griji. Ajunse într-un parc şi se aşeză la umbra unui copac. În trecut, ori de câte ori se aflase la o răspântie în viaţă, fie că era vorba de o problemă gravă, fie de una măruntă, se ducea s-o discute cu prietenul său, şi întotdeauna găsise o soluţie; dar azi, drumul spre Gora îi era închis, şi trebuia să se descurce singur.

Când razele soarelui începură să pătrundă până la el, Binoy se ridică şi porni din nou pe stradă; dar abia făcu câţiva paşi, când deodată auzi glasul lui Satish strigându-l:

— Binoy Babu! Binoy Babu!

Şi, într-o clipă, micul său prieten îl prinse de mână. Era ultima zi a săptămânii, şi Satish se întorcea de la şcoală, bucuros că nu va mai învăţa până luni.

— Hai, Binoy Babu, vino până la noi! stărui Satish.

— De ce să vin? întrebă Binoy.

— Dar de ce să nu vii? insistă Satish.

— Crezi că mă primesc ai tăi dacă merg atât de des? explică Binoy.

Satish nu pricepu argumentul lui Binoy şi zise:

— Lasă, hai cu mine!

Satish nu înţelesese nimic din marea nenorocire ce se abătuse asupra lui Binoy în relaţiile cu familia sa, iar Binoy era profund emoţionat de iubirea sinceră şi nevinovată pe care i-o purta băiatul. Desăvârşita fericire pe care o găsise în casa lui Paresh Babu se păstrase neatinsă numai în relaţiile cu acest copil. După toate întâmplările şi necazurile, numai în sufletul lui nu coborâse norul îndoielii, şi nici o lovitură din partea societăţii nu distrusese prietenia lor. Punând braţul pe umerii lui Satish, zise:

— Haide, frăţioare, am să te conduc până la uşa casei tale.

Îmbrăţişându-l pe Satish, Binoy avu impresia că ia şi el o fărâmă din gingăşia ce-l înconjura pe acest băiat, crescut în atmosfera de iubire şi afecţiune a Sucharitei şi a Lolitei.

Pălăvrăgeala lui Satish nu conteni nici o clipă şi-i răsuna atât de dulce în urechi, încât sinceritatea şi puritatea simţămintelor copilăreşti îl făcură să uite puţin

frământarea și zbuciumul vieții.

Pentru a ajunge la Sucharita, trebuia să treacă prin fața casei lui Paresh Babu, iar de pe stradă se vedea în camera lui Paresh Babu de la parter. Ajungând în dreptul casei, Binoy nu se putu împiedica să arunce o privire. Îl văzu pe Paresh Babu șezând la masa lui de lucru. Nu putea deslușì dacă vorbea ori ba, dar Lolita ședea lângă el pe un scaun, cu spatele la geam, având aerul unui copil cuminte.

Lolita plecase de la Sucharita într-o asemenea stare de agitație, de răscolire, încât nu-și găsea locul: neștiind cum să-și aline amarul, intrase încetișor în camera lui Paresh Babu. Ființa lui reflecta întotdeauna o pace atât de profundă, încât chiar și Lolita, cât era ea de neastâmpărată, se ducea adeseori în odaia lui și se așeza tăcută lângă el, pentru a-și domoli tulburarea. Văzând-o, Paresh Babu zise:

— Ce este, Lolita?

— Nimic, tată, răspunse ea, doar că odaia dumitale e atât de plăcută și de răcoroasă!

Paresh Babu știa că, în ziua aceea, fata lui venise la el cu inima rănită, pentru că și în inima lui se ascundea o durere. De aceea începu să discute probleme ce ar fi putut ușura povara pe care bucuriile și suferințele cotidiene o aduc în viața omului.

Văzând tabloul acesta liniștit, Binoy se opri o clipă fără a-l mai asculta pe Satish, care-i expunea o problemă foarte complicată de tactică militară: îl întreba dacă nu s-ar putea instrui o trupă de tigri pentru a o pune pe linia întâi de bătaie în fața inamicului, și astfel victoria să fie asigurată. Până în acest moment, întrebările și răspunsurile se succedaseră fără întrerupere, dar acum, observând că răspunsul nu mai vine, Satish ridică ochii spre Binoy, să vadă ce se întâmplase. Urmărind privirile acestuia, o văzu pe Lolita și o strigă imediat:

— Lolita didi, Lolita didi! Am pus mâna pe Binoy Babu când veneam de la școală și l-am adus cu mine acasă.

Lolita sări de pe scaun, iar Paresh Babu întoarse capul să privească în stradă. Binoy roși până-n vârful urechilor, dându-și seama că singur provocase acest incident. Apoi, izbutind într-un fel să-și ia rămas-bun de la Satish, intră la Paresh Babu.

Dar odată intrat, constată că Lolita dispăruse. Își dădu seama că le tulburase liniștea și, simțindu-se un intrus, aproape ca un spărgător, se așeză șovăitor și sfios pe un scaun.

După ce obișnuitele întrebări de politețe despre sănătate și alte asemenea fuseseră rostite de ambele părți, Binoy începu:

— Întrucât eu nu respect cu prea multă evlavie regulile și obiceiurile societății hinduse și, de fapt, le încalc aproape în fiecare zi, m-am gândit că este de datoria mea să-mi caut adăpost în Brahmo Samaj. Așa că aș dori să fiu inițiat de

dumneavoastră.

Cu cincispreze minute în urmă, această hotărâre nu se concretizase încă în mintea lui Binoy; Paresh Babu însuși era atât de puțin pregătit, încât, luat prin surprindere, rămase câteva momente tăcut. Apoi zise:

— Ai cântărit bine, sub toate aspectele, această hotărâre?

— În această problemă n-am prea mult de reflectat, răspunse Binoy. Mi se pare că nu am de ales decât între bine și rău. Lucrurile mi se par absolut limpezi. După tot ce-am învățat, nu mai pot concepe în mod cinstit că religia nu înseamnă decât opreliștea de a încălca anumite reguli și obiceiuri. De aceea și cred că apar contradicții la tot pasul. Atâta vreme cât rămân în mijlocul celor ce respectă hinduismul cu reală devoțiune, nu reușesc decât să-i supăr și să le trezesc revolta. Or, sunt convins că e o atitudine foarte greșită din partea mea. Fără a mă gândi la celelalte aspecte ale chestiunii, trebuie să scap de acest rău, pentru că altfel simt că-mi pierd respectul față de propria-mi ființă.

Paresh Babu n-avea nevoie de o explicație atât de lungă, ea fiindu-i necesară mai mult lui Binoy, pentru a-l întări în hotărârea luată. Pieptul i se umflă de mândrie, gândindu-se la vâltoarea luptei dintre bine și rău, în care se afla, și de unde, fiind de partea binelui, va ieși, desigur, victorios. Era în joc demnitatea lui de bărbat.

— Crezi că, în ce ceea privește credința religioasă, părerile dumitale sunt în acord cu concepțiile Brahmo Samajului? întrebă Paresh Babu.

— Ca să fiu sincer, începu Binoy după o clipă de tăcere, a fost o vreme când credeam că sunt o ființă profund religioasă și aveam chiar conflicte serioase pe teme religioase, dar acum îmi dau seama că sunt foarte puțin evoluat în acest domeniu. E un lucru pe care l-am înțeles în mare parte datorită dumneavoastră. De fapt, n-am simțit în viață nevoia unei religii, și deoarece în suflet nu mi s-a dezvoltat o credință reală, până acum m-am mărginit să urmez credința comunității mele și am susținut-o cu tot felul de argumente, pe cât de subtile, pe atât de pedante. Niciodată n-am simțit nevoia să aflu care religie este cea adevărată, căutând să demonstrez adevărul acelei religii care-mi promitea victoria în controverse. Cu cât argumentarea părea mai dificilă, cu atât mai mândru eram de ea. Nici acum nu știu dacă voi ajunge vreodată să fiu un om cu adevărat și sincer religios, dar sunt sigur că, trăind într-un mediu prielnic și alături de oameni ce-mi pot fi pildă, voi face progrese în acest sens. În orice caz, n-am să mă mai înjosesc în ochii mei afișând ca un drapel al victoriei idei ce sunt în contradicție violentă cu convingerile mele intime.

În timp ce-i prezenta lui Paresh Babu poziția sa, în minte i se conturau tot mai clar argumente în favoarea hotărârii luate, așa încât la un moment dat ajunse să vorbească cu un entuziasm care nu putea fi decât urmarea unei îndelungi chibzuințe, hotărârea părând să fi fost luată după zile întregi de cântărire a tuturor

argumentelor pro și contra.

Paresh Babu îl rugă însă stăruitor să reflecteze mai temeinic, ceea ce-i dădu lui Binoy impresia că se îndoiește de fermitatea hotărârii sale. Aceasta îl îndârji mai tare și-l făcu să declare iarăși și iarăși că orice revenire era exclusă. Nici unul dintre ei nu vorbi despre o eventuală căsătorie cu Lolita.

În acest moment intră doamna Baroda, sub pretextul de a căuta ceva prin odaie, iar, după ce isprăvi, porni spre ușă cu aerul că nici nu observase prezența lui Binoy. Bietul băiat se aștepta ca Paresh Babu s-o cheme și să-i dea de știre, dar acesta nu spuse nici o vorbă; de fapt, socotea că nu sosise încă momentul să anunțe vestea – voia să mai păstreze secretul. Dar Binoy, în fața disprețului fățiș și a mâniei aprige a doamnei Baroda, nu se putu abține și ieși în urma ei; se aplecă să-i șteargă praful de pe picioare, zicând:

— Am venit azi aici ca să vă spun că doresc să intru în Brahmo Samaj. Știu că nu merit să fiu primit, dar sper să mă inițiați și să devin demn de această cinste.

Doamna Baroda îl ascultă uluită; și deodată se întoarse și intră din nou în odaia lui Paresh Babu, privindu-l cu ochi întrebători.

— Binoy mi-a cerut să-l inițiez, explică Paresh Babu.

La auzul acestor vorbe, doamna Baroda se simți cuprinsă de mândria omului ce făcuse o cucerire; și totuși, nu se bucura din toată inima. De fapt, dorința ei arzătoare fusese să aibă măcar o dată în viață prilejul de a-i da o lecție lui Paresh Babu. În nenumărate rânduri îi declarase bărbatul ei, cu gravitatea unei profeții, că se va căi amarnic; când îl vedea impasibil la toată vâltoarea dezlănțuită în societatea lor, revolta ei nu cunoștea margini; iar acum, când toate greutățile erau pe cale să dispară, și în sânul familiei avea să revină armonia, îi era cu neputință să se bucure cu adevărat! De aceea zise cu un aer solemn:

— Dacă această propunere ar fi fost făcută acum câteva zile, n-am fi avut de îndurat atâtea supărări și înjosiri.

— Aici nu-i vorba de supărările și înjosirile noastre, remarcă Paresh Babu. Binoy dorește să fie inițiat, și atâta tot.

— Numai să fie inițiat? întrebă doamna Baroda.

— Dumnezeu știe că eu sunt pricina tuturor supărărilor și înjosirilor dumneavoastră! exclamă Binoy.

— Uite ce este, Binoy, zise Paresh Babu, să nu pornești pe calea inițierii fără a înțelege pe deplin sensul ei. Ți-am spus și adineauri că nu trebuie să faci nici un pas ce poate avea consecințe grave pentru dumneata, numai pentru că ai impresia că noi ne aflăm într-o situație grea.

— Asta e adevărat, consimți doamna Baroda; dar părerea mea este că n-are dreptul să stea cu brațele încrucișate după ce ne-a vârât pe toți într-o asemenea belea.

— Dacă în loc să stai liniștită cu brațele încrucișate, interveni Paresh Babu, te enervezi și te agiți, lucrurile se încurcă și mai tare. Nu cred că datoria noastră este să facem întotdeauna ceva; de multe ori în viață, principala datorie a omului este să nu facă absolut nimic.

— Da, firește, zise supărată soția lui. Eu sunt o proastă și nu sunt în stare să înțeleg nimic. Dar, înainte de a pleca, aș vrea să știu ce se va hotărî în chestiunea aceasta… Îmi pare rău, dar mă așteaptă o mulțime de treburi.

— Aș vrea să fiu primit duminică, adică poimâine, zise Binoy. Deci, dacă Paresh Babu…

— Nu, îl întrerupse Paresh Babu. Eu nu pot face nici o inițiere din care familia mea să tragă foloase. Trebuie să apelezi direct la Brahmo Samaj.

Brusc, lui Binoy îi pieri tot elanul. De fapt, nu ajunsese la un punct unde ar fi putut să ceară în mod formal organizației brahmoiste inițierea și admiterea în comunitate, cu atât mai mult cu cât tocmai aceasta compromisese numele Lolitei punându-l alături de al lui. Cum să ceară el admiterea și cum să scrie cererea? Cum va mai ieși în fața lumii, după ce petiția i-ar fi fost publicată în gazetele brahmoiste? O va citi Gora, o va citi și Anandamoyi!… Și apoi, pe lângă toate, ea nici nu va apărea în întregime, și cititorii hinduși nu vor afla decât zelul neașteptat al lui Binoy de a intra în Brahmo Samaj, ceea ce nu era tocmai adevărat. Binoy simțea că, numai dacă toate faptele vor fi dezvăluite, va putea scăpa de rușine.

Văzând că Binoy tace, doamna Baroda se alarmă și zise:

— Oh! Am uitat! Binoy Babu nu cunoaște în Brahmo Samaj pe nimeni în afară de noi. Dar să nu-ți faci griji, facem noi toate demersurile necesare. Trimit imediat după Panu Babu. N-avem timp de pierdut – duminica e foarte aproape.

Tocmai atunci Sudhir trecea prin fața ușii, vrând să meargă sus.

— Sudhir, îl strigă doamna Baroda, duminică Binoy va intra în Brahmo Samaj!

Sudhir se arătă încântat. Avusese întotdeauna o mare admirație pentru Binoy, și gândul că acesta va fi primit în Brahmo Samaj îl umplea de bucurie. Întotdeauna i se păruse absurd ca un om cu o inteligență și o pregătire atât de excepționale, care scria într-o engleză perfectă, să nu fie membru al Brahmo Samajului. Inima îi sălta de bucurie în fața dovezii că oameni de calitatea lui Binoy nu pot fi fericiți decât în cadrul comunității lor.

— Dar cum putem pregăti totul până duminică? zise el. Nu se va putea face destulă publicitate!

Sudhir ar fi dorit ca hotărârea lui Binoy să fie anunțată cu surle și trâmbițe, ca un exemplu pentru toată lumea.

— Ba se poate! exclamă doamna Baroda. Putem rândui cu ușurință totul până duminică. Du-te repede, Sudhir, și cheamă-l pe Panu Babu.

Bietul Binoy, prin exemplul căruia Sudhir ținea să demonstreze lumii

întregi forța invincibilă a Brahmo Samajului, se simțea foarte prost! Un gest care în teorie și în faza argumentării părea lipsit de importanță devenea foarte neplăcut acum, când urma să fie dat în vileag.

Auzind că avea să fie chemat și Panu Babu, Binoy se ridică să plece. Dar doamna Baroda, care nu mai voia să-l scape din mână, stărui să rămână pe loc, întrucât Panu Babu va sosi imediat și deci nu va trebui să aștepte mult.

Binoy se scuză însă, spunând:

— Nu, vă rog să mă iertați, nu pot să mai aștept.

I se părea că, dacă scapă din încercuire și câștigă timp, va putea reflecta mai bine și se va simți mai ușurat.

Odată cu Binoy se ridică și Paresh Babu, care, punând mâna pe umărul lui, zise:

— Nu te pripi, Binoy… Înainte de a lua vreo hotărâre, du-te, liniștește-te și chibzuiește bine. Să nu faci un pas atât de important, care poate avea urmări serioase asupra întregii tale vieți, fără a fi pe deplin împăcat cu conștiința ta.

Doamna Baroda, de data aceasta scoasă din fire de purtarea bărbatului ei, îi spuse:

— Cei ce încep o acțiune fără a cugeta temeinic asupra ei, cei ce stau cu brațele încrucișate până când se vâră în bucluc și pe ei, și pe alții, când își dau seama că nu mai există nici o cale de scăpare spun „Stai și gândește-te!”. Cred și eu că-ți convine să stai și să reflectezi, dar, între timp, viața noastră, a tuturor, e în primejdie!

Când Binoy părăsi casa, Sudhir îl însoți – nu-și mai găsea astâmpărul. Era ca omul pofticios ce dă târcoale unei mese așternute pentru un ospăț ales. Ar fi vrut să-l ducă chiar atunci pe Binoy la prietenii săi din comunitatea brahmoistă, să le dea el marea veste și să înceapă fără întârziere sărbătoarea bucuriei. Dar Binoy, în fața entuziasmului expansiv al lui Sudhir, se simțea din ce în ce mai amărât. Când Sudhir îi propuse să meargă amândoi de-a dreptul la Panu Babu, Binoy pur și simplu îi întoarse spatele și plecă fără a-i răspunde ceva.

Cum mergea așa grăbit, aproape se ciocni de Abinash și de doi-trei membri din partidul său, care veneau în goană. Văzându-l pe Binoy, se opriră, iar Abinash exclamă:

— Ah, ce bine! Uile-l pe Binoy Babu! Haide cu noi, Binoy Babu!

— Unde vă duceți? întrebă Binoy.

— Unde? În grădina Kashipore, să facem pregătirile pentru ceremonia de penitență a lui Gourmohan Babu.

— Nu, protestă Binoy, acum n-am timp să merg cu voi.

— Ce spui? strigă Abinash. Îți dai seama ce eveniment se pregătește? Dacă era un fleac, Gourmohan Babu nici n-ar fi propus această ceremonie! În ziua de azi, hindușii trebuie să-și afirme forța, iar penitența lui Gourmohan Babu va fi un

eveniment de seamă pentru poporul nostru! Îi vom pofti pe toți pandiții mai cunoscuți, așa încât manifestația noastră să aibă răsunet în întreaga societate hindusă. Lumea își va da seama că suntem încă în viață! Vor afla cu toții că hinduismul nu e pe moarte!

Binoy izbuti până la urmă să scape de stăruințele lui Abinash și-și văzu de drum.

Capitolul LIX

Haran Babu sosi numaidecât la chemarea doamnei Baroda. După ce privi cu un aer grav în jur, zise:

— Datoria noastră este s-o chemăm pe Lolita şi să discutăm această chestiune cu ea.

Când apăru Lolita, Haran Babu zise pe un ton solemn, de înmormântare:

— Uite ce este, Lolita, viaţa ta a ajuns la o răspântie de mare răspundere. Pe de o parte, este religia ta; pe de alta, sentimentul tău; iar tu trebuie să hotărăşti pe care dintre ele o vei alege!

După ce rosti aceste cuvinte, făcu o pauză pentru a vedea efectul produs asupra Lolitei. Era convins că lupta lui pătimaşă pentru dreptate constituie o pildă în faţa căreia laşitatea se cutremură, şi făţărnicia se topeşte ca ceara în faţa focului… Ardoarea sa morală era o chezăşie într-adevăr preţioasă pentru Brahmo Samaj!

Dar Lolita nu răspunse nimic şi, întrucât rămase mută, Haran Babu continuă:

— Ai auzit, desigur, că Binoy Babu, ţinând seama de situaţia în care te afli, sau poate din vreun alt motiv, şi-a exprimat dorinţa de a deveni membru al Brahmo Samajului.

Era o veste neaşteptată pentru Lolita; dar nu făcu nici un comentariu şi rămase ca o stană de piatră. Doar ochii îi scăpărau.

— Paresh Babu, continuă Haran, s-a arătat, firește, încântat de asemenea dovadă de bunăvoinţă din partea lui Binoy, dar tu eşti singura care trebuie să hotărască dacă această ştire este îmbucurătoare ori nu. De aceea, în numele Brahmo Samajului îţi cer să uiţi dorinţele tale nebuneşti şi, scrutându-ţi inima numai în ceea ce priveşte religia ta, să-ţi pui următoarea întrebare: „Avem oare motive să ne bucurăm cu adevărat de acest lucru?”

Văzând că Lolita rămâne tot mută, Haran Babu crezu că produsese o impresie puternică asupra ei şi continuă cu tot mai multă ardoare:

— Iniţiere! Cred că nu e necesar să spun că iniţierea este un moment de mare importanţă în viaţa unui om. Ai admite tu oare ca o asemenea ceremonie să fie profanată? La imperativul fericirii, al convenienţelor sociale sau al

ataşamentului personal, crezi că e bine să compromitem Brahmo Samajul promovând minciuna şi cinstind fățărnicia? Spune-mi, Lolita, vrei să fii amestecată în acest trist incident din istoria Brahmo Samajului şi să-i porți răspunderea câte zile vei mai avea?

Chiar şi la această întrebare, Lolita rămase mută ca o stană de piatră; doar degetele i se încleştară mai tare pe marginea scaunului pe care şedea. Haran Babu îşi urmă rechizitoriul:

— Adeseori mi-a fost dat să văd cu câtă impetuozitate pornirile omului slăbesc caracterul lui şi ştiu, de asemenea, că trebuie să iertăm slăbiciunile omeneşti; dar atunci când aceste slăbiciuni nu aduc prejudicii numai celui ce le săvârşeşte, ci altor sute de oameni, şi zdrobesc singurul lor adăpost, spune-mi, Lolita, crezi că o asemenea slăbiciune poate fi iertată? Oare Dumnezeu ne-a dat dreptul s-o iertăm?

— Nu, nu! Panu Babu! strigă Lolita ridicându-se de pe scaun şi oprindu-se în faţa lui. Nu trebuie să ne ierți! Ne-am obişnuit toți cu atacurile dumitale, şi nici unul dintre noi n-ar putea suporta iertarea pe care ne-o oferi! Şi cu acestea, Lolita ieşi din odaie.

Doamna Baroda rămase profund tulburată de cele spuse de Haran Babu, deşi, pe de altă parte, nu voia cu nici un preţ să-l scape din mână pe Binoy. Iar Haran Babu, nici chiar văzând-o contrariată, nu se lăsă înduplecat. Până la urmă, doamna Baroda se despărți supărată pe el. Era într-o mare încurcătură: nu izbutise să aibă de partea ei nici pe Paresh Babu, nici pe Haran Babu. Nimeni n-ar fi crezut că o să ajungă într-o situație atât de paradoxală; şi, astfel, se văzu silită să-şi schimbe părerile despre Haran Babu.

În ceea ce îl priveşte pe Binoy, atâta vreme cât ideea iniţierii îi plutise vag în minte, îşi exprimase încântat hotărârea de a intra în Brahmo Samaj. Dar când văzu că trebuie să scrie o cerere şi că Haran Babu va fi solicitat să-şi spună părerea, se cutremură de groaza publicității… I se părea că nici la Anandamoyi nu va găsi înțelegere. Şi cum nu avea chef să se plimbe, plecând de la Paresh Babu, se duse de-a dreptul acasă, urcă în odaia lui de culcare şi se trânti pe pat.

Se întunecase. Servitorul veni să-i aducă o lampă aprinsă, şi tocmai atunci îl auzi pe Satish strigându-l de jos:

— Binoy Babu! Binoy Babu!

Glasul lui Satish îl trezi la viață, de parcă în mijlocul unui deşert i s-ar fi oferit o înghițitură de apă. În momentele acelea, singura fiinţă de pe lume care-l putea mângâia era Satish, aşa încât, la auzul vocii lui, întreaga toropeală îi dispăru. Sări din pat strigând:

— Ce este, frăţioare? Ce te aduce aici?

Apoi, fără a se mai încălța, coborî iute la parter pentru a-l găsi la capul scării nu numai pe Satish, ci şi pe doamna Baroda. Aşadar, iarăşi hărțuială, iarăşi

zbucium!

Îi pofti sus, iar doamna Baroda îl trimise pe Satish să se aşeze pe verandă; pentru a-l mângâia de acest exil dureros, Binoy îi dădu nişte cărţi cu poze şi-l conduse în odaia vecină, unde era o lampă aprinsă.

Doamna Baroda porni la atac:

— Uite ce e, Binoy: întrucât nu cunoşti pe nimeni în Brahmo Samaj, vei scrie numai o scrisoare către preotul comunităţii noastre, iar eu o voi duce mâine şi voi face toate demersurile necesare pentru ca duminică să aibă loc iniţierea. Nu vei avea nici o bătaie de cap, rânduiesc eu totul.

Binoy era atât de puţin pregătit, încât nu putu răspunde nici un cuvânt. Totuşi, supus, scrise scrisoarea şi i-o dădu doamnei Baroda. Ajunsese la concluzia că, indiferent de ce se va întâmpla, trebuia s-o apuce pe o cale de unde nu mai putea da înapoi, să facă un gest care să nu-i mai îngăduie şovăiala.

În treacăt, doamna Baroda pomeni şi despre căsătoria lui cu Lolita.

După plecarea ei, Binoy se simţi cuprins de un soi de silă. Chiar şi amintirea Lolitei trezea în sufletul său o oarecare repulsie. Oare nu cumva şi Lolita o încurajase pe mama ei în această grabă cu totul deplasată? Pe măsură ce-şi pierdea respectul de sine, i se părea că pierde respectul şi pentru toţi ceilalţi.

Pe de altă parte, doamna Baroda credea că, sosind acasă cu acest trofeu, îi va face Lolitei o mare plăcere, întrucât descoperise că fata ei era îndrăgostită de Binoy. Acum parcă nici nu înţelegea de ce se făcuse atâta zarvă în jurul acestei căsătorii. De fapt, găsea că, în afară de ea, toată lumea purta o oarecare vină. De câteva zile nici nu-i mai adresase cuvântul Lolitei. Dar acum, după ce se conturase calea ieşirii din încurcătură – în mare măsură datorită presiunilor exercitate de ea –, abia aştepta s-o îmbuneze pe îndărătnica ei fiică, înştiinţând-o de acest strălucit succes. Paresh Babu nu făcuse decât încurcături, iar Lolita însăşi fusese incapabilă să-l conducă pe Binoy aşa cum trebuia. Nici din partea lui Panu Babu nu primise ajutorul aşteptat. Aşadar, a trebuit să descurce lucrurile singură! Da! Da! O femeie e în stare să realizeze ceea ce nu pot face o sută de bărbaţi!

Ajunsă acasă, află că Lolita se culcase devreme pentru că nu se simţea bine. Zâmbind în sinea ei, îşi zise: „Acuşi o însănătoşesc eu!” Luă o lampă aprinsă şi se duse în odaia Lolitei; aceasta nu se culcase încă, ci stătea întinsă pe canapea şi citea.

Lolita se ridică imediat în capul oaselor şi întrebă:

— Unde ai fost, mamă?

Întrebarea fu rostită pe un ton aspru, întrucât Lolita aflase că mama ei se dusese cu Satish la Binoy.

— Am fost la Binoy, răspunse maică-sa.

— Pentru ce? întrebă Lolita.

„Auzi vorbă!” îşi zise doamna Baroda cam supărata. „Lolita vorbeşte cu

mine de parcă i-aș fi dușmancă! Ce copil nerecunoscător!”

— Iată pentru ce! exclamă ea întinzându-i scrisoarea lui Binoy. După ce o citi, Lolita se făcu roșie ca focul, cu atât mai mult cu cât maică-sa îi spusese, pentru a-și exagera succesul, că făcuse presiuni mari asupra lui Binoy până să scrie scrisoarea. Mândră nevoie mare, spuse că nimeni în afară de ea n-ar fi putut duce la bun sfârșit această treabă!

Lolita își acoperi fața cu mâinile și se trânti iarăși pe canapea, iar maică-sa, crezând că fata se sfiește să-și arate emoția, ieși din odaie.

Dar a doua zi de dimineață, când se duse să ia scrisoarea pentru a o duce la Brahmo Samaj, o găsi ruptă în bucățele!

Capitolul LX

În seara următoare, tocmai când Sucharita se pregătea să meargă la Paresh Babu, servitorul o anunță că un domn voia s-o vadă.

— Cine e? Binoy Babu? îl întrebă ea.

Servitorul îi răspunse că nu era Binoy Babu, ci un domn foarte înalt. Sucharita tresări și-i spuse servitorului să-l poftească sus.

În ziua aceea, Sucharita nu prea avusese timp să se gândească la găteli și nici să se ocupe de înfățișarea ei; de aceea, când se privi în oglindă, rămase foarte nemulțumită de felul cum arăta. Dar cum nu mai avea vreme să se schimbe, își netezi în grabă părul, își potrivi sariul și coborî. Uitase că pe masă se aflau cărțile scrise de Gora. Îl găsi așezat chiar în fața mesei! Cărțile erau întinse în văzul lui, iar Sucharita n-avu putere nici să le strângă, nici să le acopere.

— Mătușica voia de multă vreme să te vadă; mă duc să-i spun c-ai venit, zise Sucharita și ieși, neavând curajul să stea singură cu Gora.

Peste câteva minute, reveni cu Harimohini.

Binoy îi vorbise lui Harimohini despre viața și ideile lui Gora, despre credința și evlavia lui; și ea o rugase de câteva ori pe Sucharita să-i citească din scrierile lui. Deși nu putea înțelege totul prea bine, pricepea că Gora respecta întocmai cărțile sfinte și că scrierile lui erau un protest împotriva vieții deșănțate din ziua de azi. În orice caz, asculta lecturile cu multă plăcere. Harimohini îl admira pe Gora pentru că, în ochii ei, nimic nu era mai minunat și mai meritoriu decât ca un tânăr din vremurile noastre, care a învățat la școli englezești, să fie un apărător atât de vajnic al tradiției. Când îl cunoscuse pe Binoy, fusese încântată de el, dar, pe măsură ce-l vedea mai des și mai ales după ce se mutase cu Sucharita, abaterile lui începură s-o supere. Tocmai pentru că îi acordase prea mare încredere, acum îi găsea și cusururi pe care nu le avea și de aceea aștepta cu și mai multă râvnă întâlnirea cu Gora.

Când dădu cu ochii de Gora, rămase uimită. Iată un adevărat brahman! Strălucitor ca flăcările unui rug! Parcă era *Mahadeva*[60], învăluit în nimbul gloriei! Gora îi trezi un respect atât de puternic, încât atunci când acesta se aplecă să-i facă *pronam*-ul cuvenit, se retrase emoționată.

— Am auzit atâtea despre dumneata! exclamă Harimohini. Stau și mă

întreb cum de a avut cineva neobrăzarea să te vâre în puşcărie!

— Dacă judecătorii ar fi ca dumneavoastră, zise Gora râzând, închisorile ar fi populate numai de lilieci şi de şobolani!

— Nu-i chiar aşa, tinere, răspunse Harimohini. Lumea asta nu duce lipsă de hoţi şi de escroci. Dar oare judecătorul era orb? E destul să se uite cineva la faţa dumitale pentru a vedea că nu eşti un om de rând, că eşti trimisul lui Dumnezeu. Trebuie neapărat să închidă oameni ca dumneata pentru a umple temniţele? Doamne, Dumnezeule! Ce fel de dreptate e şi asta?

— Judecătorii, îi explică Gora, de teamă ca nu cumva uitându-se la feţele oamenilor să vadă mărirea lui Dumnezeu, îşi fac meseria cu ochii aţintiţi numai asupra culegerilor de legi. Credeţi că ar putea altfel să mănânce şi să doarmă, după ce condamnă atâta amar de lume la biciuire, munci forţate, temniţă şi chiar spânzurătoare?

— Când am răgaz, zise Harimohini, o pun pe Radharani să-mi citească din scrierile dumitale; aşteptam de multă vreme ziua în care voi putea auzi asemenea vorbe rostite de buzele dumitale. Nu sunt decât o biată femeie neînvăţată şi nenorocită… nu pot înţelege totul, şi mintea mea nu poate cuprinde orişice, dar am convingerea fermă că de la dumneata am ce învăţa!

Gora n-o contrazise, ci tăcu plin de modestie.

— Trebuie să iei ceva înainte de a pleca de la noi, continuă Harimohini. A trecut multă vreme de când nu mi-a fost dat să primesc în casă un tânăr brahman ca dumneata. De data aceasta trebuie să te mulţumeşti cu câteva dulciuri, dar altă dată am să te poftesc la o masă în toată legea.

Rămasă singură cu Gora, în timp ce Harimohini se dusese să aducă gustările, Sucharita se simţi foarte emoţionată.

— A fost astăzi Binoy pe la dumneata? întrebă Gora deodată.

— Da, răspunse ea.

— Eu nu l-am mai văzut de mult, zise Gora, dar ştiu pentru ce a venit aici.

Gora se opri, iar Sucharita rămase şi ea tăcută.

— Dumneavoastră căutaţi, continuă Gora, să-l siliţi pe Binoy să se căsătorească după ritualul brahmoist! Crezi că e cinstit?

Sucharita, jignită de aceste cuvinte, îşi pierdu toată sfiala şi şovăiala şi, privind drept în ochii lui Gora, îi răspunse:

— Vrei să spui că o căsătorie după ritualul nostru brahmoist nu este bună?

— Poţi fi sigură, zise Gora, că din partea dumitale nu mă aştept la nimic superficial. De la dumneata am pretenţii mult mai mari decât de la un sectant de rând. Pot afirma cu absolută certitudine că dumneata nu faci parte din categoria oamenilor care îşi irosesc puterile în cadrul unei secte numai pentru a spori numărul adepţilor ei. Aş dori să-ţi urmezi judecata dumitale şi să nu te înjoseşti, lăsându-te indusă în eroare de părerile altora. Trebuie să fii conştientă în sufletul

dumitale că nu eşti numai o membră oarecare a unui anumit partid!

Sucharita, adunându-şi toate puterile spre a susţine discuţia, zise:

— Vrei să spui că dumneata nu faci parte dintr-un anumit partid?

— Nu, răspunse Gora, eu sunt hindus! Un hindus nu face parte din nici un partid. Hinduşii sunt o naţiune, şi încă o naţiune atât de vastă încât naţionalitatea lor nu poate fi restrânsă în limitele unei definiţii. Şi, la fel cum oceanul nu poate fi identificat cu valurile lui, nici hinduşii nu pot fi identificaţi cu sectele lor.

— Atunci, cum se poate ca, nefăcând parte dintr-un anumit partid, spiritul de partid să fie atât de dezvoltat în rândul hinduşilor? întrebă Sucharita.

— Pentru ce se apără un om când e lovit? zise Gora. Pentru că are vitalitate. Piatra rabdă fără murmur orice lovitură.

— Dacă hinduşii cred, continuă Sucharita, că este o ameninţare ceea ce, după părerea mea, constituie însăşi esenţa religiei, ce-mi rămâne de făcut? Spune-mi?

— Dă-mi voie să-ţi spun, răspunse Gora, că dacă ceea ce socoteşti dumneata a fi datorie dă o lovitură atât de dureroasă acestei vaste fiinţe ce se numeşte naţiunea hindusă, cred c-a sosit momentul să reflectezi serios dacă nu cumva spiritul dumitale dă dovadă de eroare sau orbire şi dacă într-adevăr ai analizat problema sub toate aspectele. Nu e drept să recurgi la violenţă şi, lăsându-te dusă de obiceiuri şi delăsare, să afirmi fără rezerve că singurul crez adevărat este cel al comunităţii dumitale. Când un şobolan roade o gaură în carena unui vapor, el ţine seama numai de înclinaţiile şi de dorinţele lui; nu-şi dă seama că folosul realizat este un fleac în comparaţie cu imensa pierdere pe care o provoacă celorlalţi. Aşadar, dumneata ar trebui să-ţi pui problema dacă acţionezi numai în interesul sectei dumitale sau al întregii omeniri. Îţi dai seama ce înseamnă întreaga omenire? Cât de variate sunt necesităţile ei, câtă diversitate au caracterele ei şi cât de nenumărate sunt tendinţele ei? Nu toţi oamenii se află în acelaşi loc şi la acelaşi nivel… unii sunt la poalele munţilor, unii pe malul mării, iar alţii pe întinsul câmpiilor, şi cum nici unul n-are puterea să stea pe loc, toţi se află în continuă mişcare. Vrei să impui autoritatea sectei dumitale tuturor celorlalţi? Vrei să închizi ochii şi să-ţi imaginezi că toţi oamenii sunt la fel şi că toţi s-au născut pe lume pentru a deveni membri ai sectei cunoscute sub numele de Brahmo Samaj? Dacă gândeşti astfel, atunci prin ce te deosebeşti de naţiunile cotropitoare, care, îngâmfate de forţa lor fizică, refuză să admită că diferenţele dintre popoare au o importanţă uriaşă pentru întreaga omenire şi-şi închipuie că cea mai mare fericire a omenirii ar fi dacă ele ar cuceri toate celelalte popoare ale lumii şi le-ar subjuga pe veci sub puterea lor, aducând pământul întreg în sclavie?

Pentru o clipă, Sucharita uită că Gora expune o teză. Inima îi era profund mişcată de răsunetul minunat şi solemn al glasului său puternic. Nu-şi dădea seama că Gora pledează; adevărurile pe care le expunea el trezeau un ecou în adâncul

ființei ei.

— Nu societatea dumitale, continuă Gora, a creat milioanele de oameni ce populează India. Și atunci, ai dumneata dreptul să hotărăști și să decretezi care e calea cea mai nimerită pentru aceste milioane de suflete, care este credința ce răspunde mai bine nevoilor lor și prin ce acțiuni pot deveni ei puternici? Cum poți dori să aduci la un singur nivel o Indie atât de vastă? Iar când îți dai seama ce obstacole se ridică în calea unei asemenea dorințe irealizabile, te înfurii pe țară; și cu cât obstacolele devin mai mari, cu atât ura și disprețul dumitale pentru cei pe care vrei să-i fericești devin mai înverșunate! Și totuși, te închini unui Dumnezeu care i-a creat pe oameni diferiți și vrea să-i mențină ca atare. Dacă într-adevăr îl cinstești pe Dumnezeu, cum de nu-i poți desluși poruncile și pentru ce trufia partidului dumitale te împiedică să recunoști vrerea Lui?

Gora, văzând că Sucharita îl asculta fără a încerca să-i răspundă, fu cuprins de milă și, după o scurtă pauză, reîncepu pe un ton mai blând:

— Poate că vorbele mele ți se par prea aspre, dar te rog să nu te revolți împotriva mea numai pentru că mă socotești un membru al partidului opus. Dacă te-aș fi privit doar ca pe o reprezentantă a sectei adverse, n-aș fi spus nici o vorbă. Dar când văd că o ființă, căreia natura i-a dăruit o minte deschisă, e îngrădită de limitele strâmte ale unei secte, mă cuprinde disperarea.

— Nu, nu! exclamă Sucharita roșind. Să nu-ți faci griji pentru mine. Vorbește mai departe, iar eu am să caut să te înțeleg.

— Nu mai am multe de spus, zise Gora. Îți cer doar să privești India cu o minte luminată și s-o iubești cu toată sinceritatea inimii dumitale. Dacă însă îi vei privi pe oamenii din India numai ca brahmoiști și nebrahmoiști, vei avea o viziune deformată asupra țării noastre, iar pe poporul ei vei ajunge să-l disprețuiești, îl veți înțelege greșit și nu-l vei putea concepe în totalitatea lui. Dumnezeu i-a creat pe oameni diferiți unul de altul, atât în idei, cât și în acțiuni, le-a dat credințe și obiceiuri diferite, dar în esență i-a făcut identici în umanitatea lor. Există în toți ceva ce aparține Indiei în întregul ei, iar dacă-l putem concepe cu adevărat, acest ceva trece dincolo de orice meschinărie, depășește toate lipsurile și ne dezvăluie o ființă vastă și minunată, prin care ni se revelează taina unei credințe seculare. Putem vedea că flacăra jertfelor din vremile trecute pâlpâie încă sub cenușă și că va veni negreșit ziua în care, trecând peste îngrădirile timpului și spațiului, această flacără va aprinde un foc viu pe tot cuprinsul lumii. A crede, a spune chiar și numai în gând, că toate faptele și vorbele mărețe ale indienilor din vechime sunt false înseamnă a disprețui adevărul; asta nu este altceva decât ateism!

Sucharita îl ascultase cu capul plecat, dar deodată ridică privirea și-l întrebă:

— Atunci, spune-mi ce să fac.

— Eu nu mai am nimic de spus, răspunse Gora, decât cel mult o mică

completare. Trebuie să înțelegi că religia hindusă cuprinde la sânul ei, ca o mamă, oameni cu idei și opinii diferite; cu alte cuvinte, religia hindusă îl consideră pe om numai ca pe un om, și nu ca pe un membru al unui partid sau al altuia. Ea nu-l cinstește numai pe omul înțelept, ci și pe cel sărac cu duhul, și nu respectă numai o formă a înțelepciunii, ci înțelepciunea sub toate aspectele ei. Creștinii nu vor să admită adversitatea; ei pretind că de o parte este religia creștină, iar de cealaltă, o veșnică pieire, și nu recunosc nici o cale de mijloc între ele. Iar noi, pentru că am învățat în școli alături de creștini, ne-am rușinat de varietatea din hinduism. Noi nu pricepem că, prin această diversitate, hinduismul a izbutit să realizeze Unitatea a tot ce există. Atâta vreme cât nu putem scăpa din acest vârtej al învățăturilor creștine, nu vom putea înțelege adevărurile glorioase ale religiei noastre hinduse!

Sucharita asculta vorbele lui Gora, și ideile lui căpătau parcă viață, iar viitorul îndepărtat pe care îl zugrăvea prin forța viziunii sale i se dezvăluia în față. Uitând toată sfiala, uitându-se chiar și pe sine, Sucharita privea chipul lui Gora luminat de strălucirea entuziasmului său. Vedea în el expresia unei forțe secrete, prin care se realizaseră probabil toate marile înfăptuiri de pe pământ. În lumea ei, Sucharita auzise mulți oameni instruiți și culți discutând principiile adevărului, dar cuvintele lui Gora erau mai mult decât o argumentare, erau o creație. Atât de evidente erau, și de perceptibile, încât puneau stăpânire în același timp și pe mintea, și pe sufletul ei. De data aceasta, Sucharita avu impresia că-l vede pe Indra[61] cu fulgerul său. Când vocea adâncă și gravă a lui Gora îi ajungea la ureche, inima îi tresărea, și, parcă în fiece moment, fulgere aprinse îi fremătau în vine. N-avea puterea să gândească și să vadă unde se deosebeau opiniile ei de ale lui Gora și unde erau în concordanță.

În acest moment intră Satish, pe care Gora îl intimidase întotdeauna. Păstră și de data aceasta o distanță cât mai mare față de el și apropiindu-se de sora lui, îi șopti:

— A sosit Panu Babu.

Sucharita tresări de parcă tocmai primise o lovitură; în starea de spirit în care se găsea, ar fi dat orice pe lume ca să scape de acest musafir nedorit. Crezând că Gora n-a auzit șoapta lui Satish, se ridică și ieși grăbită. Coborî de-a dreptul jos și-i zise lui Haran:

— Te rog să mă ierți, dar azi nu pot sta de vorbă cu dumneata!

— Pentru ce? întrebă Haran Babu.

— Dacă vrei să vii mâine la tatăl meu, mă poți întâlni acolo, zise Sucharita fără a-i răspunde la întrebare.

— Pare-mi-se că azi ai musafiri, remarcă Haran Babu.

— Acum n-am timp, zise Sucharita ocolind iarăși întrebarea. Te rog să mă ierți.

— Dar, stărui Haran Babu, am auzit din stradă glasul lui Gourmohan

Babu. E aici, nu-i așa?

Văzându-se silită să răspundă la această întrebare directă, Sucharita zise roșind:

— Da, e aici!

— Asta-i foarte bine, exclamă Haran Babu. Am ceva de vorbit și cu el. Dacă ai ceva de lucru, poți să ne lași puțin singuri.

Și, fără a aștepta consimțământul Sucharitei, merse sus. Când intrară în odaie, Sucharita îi spuse lui Gora fără a-i arunca măcar o privire lui Haran Babu:

— Mătușa s-a dus să-ți pregătească niște gustări și mă duc și eu s-o ajut; apoi ieși grăbită, în timp ce Haran Babu, cu un aer solemn, se așeză pe un scaun.

— Arăți cam prost, îi spuse el lui Gora.

— Da, consimți Gora. Din întâmplare, am fost supus de curând unui tratament nu tocmai indicat pentru a mă simți bine.

— Așa este, răspunse Haran Babu cu glas mai blând. Probabil c-ai suferit mult.

— Nu mai mult decât se așteptau unii, zise Gora pe un ton sarcastic.

— Vreau să discut cu dumneata ceva în legătură cu Binoy Babu, zise Haran schimbând brusc subiectul. Sper că știi că face demersuri pentru a fi primit duminică în Brahmo Samaj.

— Nu, nu știam, răspunse Gora.

— Dumneata ești de acord cu acest pas? întrebă Haran Babu.

— Binoy nu-mi cere acordul, răspunse Gora.

— Credința lui Binoy Babu, continuă Haran Babu, este, după dumneata, destul de puternică pentru a-l îndreptăți la o inițiere?

— De vreme ce și-a exprimat dorința de a fi inițiat, răspunse Gora, o asemenea întrebare e absolut de prisos.

— Când dorim cu multă ardoare un lucru, remarcă Haran Babu, nu mai chibzuim temeinic asupra a ceea ce credem și a ceea ce nu credem. Dumneata cunoști firea omenească.

— Găsesc că n-are rost să mă angajez în discuții inutile despre firea omenească, zise Gora scurt.

— Cu toate că părerile mele și societatea din care fac parte nu sunt în acord cu ale dumitale, zise Haran Babu, eu am un mare respect față de dumneata și știu bine că, indiferent dacă opiniile dumitale sunt juste sau greșite, nici o ispită nu te va face să șovăi asupra lor. Dar…

— Firește, interveni Gora, va fi o grea încercare pentru Binoy să afle că am pierdut și puțina stimă pe care o ai față de mine! În lumea aceasta, deosebirea trebuie neapărat făcută între ce e just și ce nu e; dar dacă vrei să stabilești valoarea relativă a lucrurilor, pe baza prețuirii dumitale sau a lipsei dumitale de prețuire, fă-o neapărat, cu condiția însă să nu aștepți ca toată lumea să accepte verdictele

dumitale.

— Foarte bine, zise Haran Babu, chiar dacă această problemă rămâne nelămurită nu-i prea mare pagubă. Dar aș vrea să-ți pun o întrebare: nu vei ridica nici o obiecție la încercarea lui Binoy de a se căsători cu cineva din familia lui Paresh Babu?

— Haran Babu! exclamă Gora roșind ca racul. Cum îți închipui că voi discuta cu dumneata problemele privitoare la Binoy? Vorbești întruna despre firea omenească, dar nu înțelegi că Binoy este prietenul meu, și nu al dumitale?

— Am pus această întrebare, începu Haran Babu, pentru că este vorba și de Brahmo Samaj. Altfel…

— Dar eu n-am nici o legătură cu Brahmo Samaj, exclamă Gora iritat, și nici nu mă interesează îngrijorarea dumitale!

În acest moment intră Sucharita. Haran Babu se întoarse spre ea spunând:

— Sucharita, am de discutat cu tine o problemă de mare importanță.

Era o remarcă absolut inutilă. Haran Babu o făcuse intenționat, pentru a-i demonstra lui Gora intimitatea dintre el și Sucharita. Ea însă nu-i răspunse, iar Gora rămase nemișcat pe scaun fără a arăta cea mai vagă intenție de a-i oferi lui Haran Babu prilejul unei convorbiri intime cu Sucharita.

— Sucharita, repetă Haran Babu, vino în odaia de alături. Am să-ți spun ceva.

Fără a lua în seamă cererea lui, Sucharita se uită la Gora și zise:

— Ce mai face mama dumitale?

— Mama, de când o știu, face bine! zise Gora râzând.

— Da, așa este, zise Sucharita. Am avut prilejul să-mi dau seama singură cum știe să se simtă bine.

Gora își reaminti că Sucharita mersese pe la Anandamoyi în timp ce el era închis.

Între timp, Haran Babu luase o carte de pe masă și, după ce se uitase cu atenție la numele autorului de pe copertă, își aruncă ochii asupra câtorva pasaje.

Sucharita, puțin stingherită, roși, iar Gora, știind că era una dintre cărțile scrise de el, zâmbi în sinea lui.

— Aceasta este una dintre scrierile dumitale din tinerețe, nu-i așa, Gourmohan Babu? zise Haran Babu.

— Eu sunt încă tânăr! zise râzând Gora. La unele specii de animale, tinerețea trece repede, la altele durează vreme mai lungă.

— Gourmohan Babu, zise Sucharita ridicându-se, cred că gustările sunt gata! Vrei să poftești alături? Mătușica nu vrea să apară în fața lui Panu Babu și probabil te așteaptă în odaia vecină.

Această remarcă era anume adresată lui Haran Babu. Sucharita îndurase atât de multe în ziua aceea, încât nu se putuse împiedica să nu-i dea această

lovitură.

Gora se ridică, iar Haran Babu, făcându-se că nu înțelege, zise:

— Atunci am să aștept aici.

— N-are nici un rost să aștepți, zise Sucharita. E destul de târziu.

Haran Babu însă nu se clinti, și Sucharita ieși împreună cu Gora.

Prezența lui Gora în casa Sucharitei și purtarea lui față de Sucharita ațâțară spiritul combativ al lui Haran Babu. Era oare cu putință ca Sucharita să scape atât de lesne din ghearele Brahmo Samajului?

Să nu poată oare nimeni s-o salveze? Într-un fel sau altul, acest lucru trebuia evitat!

Haran Babu luă o coală de hârtie și-i scrise Sucharitei o scrisoare. Avea câteva idei fixe, printre care și aceea că, de câte ori dojenea pe cineva în numele adevărului, cuvintele lui nu puteau rămâne fără urmare. Nu putea pricepe că vorbele nu sunt totul și că există o realitate ce se cheamă inima omului.

Când, după o lungă convorbire cu Harimohini, Gora se întoarse în odaia Sucharitei să-și ia bastonul, se întunecase de-a binelea. Pe biroul Sucharitei se afla o lampă aprinsă. Haran Babu plecase, dar pe birou era o scrisoare pentru Sucharita, pusă la vedere.

Când dădu cu ochii de scrisoare, inima lui Gora se opri în loc. Știa că Haran Babu avea anumite pretenții față de Sucharita, dar nu aflase că ele întâmpinau o opoziție netă. În acea după-amiază, când Satish intrase să-i anunțe Sucharitei sosirea lui Haran Babu și când ea păruse speriată și coborâse în goană, pentru a apărea curând după aceea însoțită de Haran, Gora avusese senzația unui sunet strident în mijlocul unei armonii. Apoi, când Sucharita plecase cu el în altă cameră să-i ofere o gustare, lăsându-l pe Haran Babu singur, deși i se păruse cam nepoliticoasă, ajunsese totuși la concluzia că o asemenea purtare dovedea intimitatea dintre Sucharita și Haran Babu. Iar acum scrisoarea de pe biroul ei îi dădu o ultimă lovitură. O scrisoare este un lucru plin de mister – tocmai pentru că pe dinafară e scris numai numele, iar esențialul este în interior, scrisorile au o deosebită capacitate de a tortura oamenii.

— Am să trec și mâine, zise Gora uitându-se la Sucharita.

— Foarte bine, îi răspunse ea privind în altă parte.

Când să iasă, Gora se opri brusc și exclamă:

— Locul dumitale e în sistemul solar al Indiei… dumneata aparții țării mele… și nu văd cum ai putea să fii dusă în neant de vorbele vreunei comete hoinare! Dacă vei rămâne ferm așezată pe locul dumitale, am să pot renunța la dumneata. Oamenii te-au făcut să crezi că, în acel loc, religia te va părăsi… dar eu îți spun răspicat că adevărul și religia dumitale nu rezidă numai în părerile și spusele câtorva oameni. Ele sunt legate prin nenumărate fire de cei din jurul dumitale… dacă vrei să le menții strălucitoare și viguroase, n-ai să le poți smulge

din rădăcini pentru a le sădi într-un vas! Dacă vrei să le cultivi ca să-ți fie cu adevărat de folos, trebuie să-ți ocupi locul ce ți-a fost hărăzit de poporul dumitale, mult înainte de a te fi născut. Nu trebuie să spui niciodată „N-au nimic cu mine, și eu n-am nimic cu ei”. Dacă ai spune asta, adevărul religiei dumitale și toată puterea dumitale se vor risipi ca o umbră. Pot să te asigur că, dacă părerile dumitale te îndepărtează de locul unde te-a trimis Dumnezeu, indiferent unde ar fi, părerile dumitale nu vor triumfa niciodată… Mâine am să vin iar.

Cu aceste cuvinte de rămas-bun, Gora ieși, dar aerul păru să mai vibreze încă multă vreme în odaie, unde Sucharita rămase nemișcată ca o statuie.

60 Un alt nume al zeului Shiva

61 În mitologia hindusă, zeul care stăpânește fulgerele

Capitolul LXI

— Uite ce este, mamă, îi spuse Binoy lui Anandamoyi, ca să fiu sincer, ori de câte ori mă înclin în faţa unui idol, mă simt oarecum jenat. Până acum am reuşit să-mi ascund acest sentiment, ba mai mult, am scris şi o serie de articole, cred că destul de bune, în apărarea cultului idolilor. Dar trebuie să-ţi spun adevărul: atunci când mă închin în faţa unui idol, mintea mea nu-şi dă asentimentul.

— Să fie oare mintea ta atât de simplă, exclamă Anandamoyi, încât să nu poată privi niciodată un lucru în întregul lui şi să se piardă în amănunte? Cred că de aceea şi eşti atât de pretenţios.

— De fapt, spuse Binoy, am o minte ascuţită şi pot demonstra şi argumenta despicând firul în patru chiar şi lucruri în care nu cred. Toate principiile religioase pe care le-am susţinut cu atâta îndârjire de-a lungul anilor le-am apărat nu din punct de vedere religios, ci din punctul de vedere al partidului nostru.

— Aşa se întâmplă când omul nu este cu adevărat religios, remarcă Anandamoyi. La asemenea oameni, religia devine un motiv de trufie, ca bogăţia, onorurile sau neamul.

— Da, aprobă Binoy. Nu ne gândim la religie ca atare, ci o apărăm pentru că este religia noastră. La fel am procedat şi eu până azi, deşi n-am reuşit să mă autoamăgesc complet. Tot timpul mi-a fost ruşine de mine însumi, tocmai pentru că simulam o credinţă pe care n-o aveam.

— Crezi că n-am ştiut? exclamă Anandamoyi. Tu ai exagerat întotdeauna aceste lucruri mai mult decât ceilalţi oameni, aşa că era limpede pentru mine că în sufletul tău se afla un gol pe care trebuia să-l umpli cu altceva. N-ai fi avut nevoie de atâtea vorbe dacă ai fi avut o credinţă simplă, adevărată.

— De asta am venit acum la dumneata, continuă Binoy, să te întreb dacă este cinstit din partea mea să-mi susţin credinţa în ceva fără a crede cu adevărat.

— Auzi vorbă! spuse Anandamoyi. Crezi că e nevoie să-mi pui o asemenea întrebare?

— Mamă, zise Binoy scurt, mâine voi fi admis în Brahmo Samaj!

— Ce spui, Binoy? exclamă Anandamoyi uluită. Ei, asta chiar că nu era necesar s-o faci!

— Dar acum ţi-am explicat tocmai utilitatea acestui pas, mamă! zise

Binoy.

— Cu credința ta de azi nu poți rămâne în comunitatea hindusă? întrebă Anandamoyi.

— Dacă rămân, răspunse Binoy, mă fac vinovat de fățărnicie.

— N-ai curajul să rămâi în comunitatea noastră de teamă că vei fi nesincer? întrebă Anandamoyi. Firește, oamenii din societatea noastră te vor persecuta, dar n-ai puterea să înduri persecuția?

— Mamă, începu Binoy, dacă nu pot trăi conform legilor societății hinduse, înseamnă că…

— Uite ce e, Binoy, interveni Anandamoyi, trei sute de milioane de oameni pot trăi în comunitatea hindusă, și tu nu poți?

— Dar bine, mamă, exclamă Binoy, dacă membrii societății hinduse spun despre mine că nu sunt hindus, pot deveni hindus doar susținând cu vehemență că sunt?

— Oamenii din comunitatea mea spun despre mine că sunt creștină, zise Anandamoyi. Niciodată nu mănânc la masa lor și, totuși, nu văd cine mă poate sili să accept pecetea pe care mi-au pus-o. Cred că ar fi greșit să părăsesc o situație în care, după părerea mea, sunt la locul meu.

Binoy se pregătea să-i răspundă, dar Anandamoyi îi tăie vorba:

— Uite ce este, Binoy: în această chestiune nu-ți dau voie să pledezi, aici nu au rost argumentele! Crezi că-mi poți ascunde ceva? Îmi dau seama că sub pretextul argumentării încerci să te amăgești în ciuda convingerilor tale. Nu încerca, Binoy, să-ți arunci praf în ochi într-o chestiune atât de importantă!

— Dar mamă, zise Binoy, fără a se uita la Anandamoyi, am și trimis scrisoarea și mi-am dat cuvântul; și-apoi, duminică va avea loc inițierea.

— Asta nu se poate, zise Anandamoyi încruntându-se. Dacă-i explici lui Paresh Babu situația, el nu va face presiuni asupra ta.

— Paresh Babu n-a fost deloc entuziasmat de inițierea mea, explică Binoy. De altfel, nici nu va lua parte la ceremonie.

— Atunci, nu văd pentru ce te frământi, exclamă Anandamoyi ușurată.

— Nu, mamă, strigă Binoy, nu mă mai pot răzgândi după ce mi-am dat cuvântul. E cu neputință.

— I-ai spus lui Gora? întrebă Anandamoyi.

— Nu l-am mai văzut de când m-am hotărât, răspunse Binoy.

— Gora n-o fi acasă? întrebă Anandamoyi.

— Nu, răspunse Binoy. Am auzit că s-a dus la Sucharita.

— Ce spui? Păi a fost și ieri! exclamă Anandamoyi mirată.

— Azi s-a dus iar! remarcă Binoy.

În timp ce vorbea, se auzi din curte zgomotul unor purtători de palanchin, iar Binoy, crezând c-a sosit vreo rudă de-a lui Anandamoyi, ieși din odaie.

Musafirul sosit era Lolita, care intră la Anandamoyi și-i făcu *pronam*-urile cuvenite. Vizita ei era cu totul neașteptată, iar când Anandamoyi, surprinsă, se uită la chipul ei, înțelese că o aduseseră aici grijile provocate de inițierea lui Binoy și toate supărările legate de ea.

— Sunt încântată c-ai venit, măicuță! începu Anandamoyi, cu tactul ei obișnuit. Acum un minut a ieșit Binoy din odaie; mi-a vorbit despre inițierea lui de mâine în Brahmo Samaj.

— Cum? Se face mâine inițierea? întrebă Lolita iritată. Trebuie neapărat să facă acest lucru?

— Așadar, crezi că nu e necesar? exclamă Anandamoyi uluită.

— Cred că nu! răspunse Lolita.

Neînțelegând ce voia să spună Lolita, Anandamoyi rămase mută și privi întrebător spre ea.

— O inițiere atât de neașteptată, făcută în felul acesta, este umilitoare pentru el, continuă Lolita privind în altă parte. Ce rost are să accepte această umilință?

„Ce rost are? Lolita nu știe pentru ce o face? Și oare asta n-o bucură pe Lolita?”, își spuse în gând Anandamoyi, continuând apoi cu glas tare:

— Mâine e ziua hotărâtă și, fiindcă și-a dat cuvântul, nu mai poate da înapoi. Așa mi-a spus Binoy.

Cu ochii strălucitori, Lolita se întoarse spre Anandamoyi și zise:

— În asemenea lucruri, nimeni nu e obligat să-și țină promisiunea… Dacă este necesar, omul se poate răzgândi și trebuie s-o spună deslușit!

— Draga mea, zise Anandamoyi, lasă orice sfială și haide să vorbim deschis. Din câte am putut înțelege de la Binoy, oricare ar fi credința lui religioasă, nu văd pentru ce trebuie să-și părăsească el comunitatea. De fapt, cred că nu trebuie s-o părăsească deloc. El poate spune ce vrea, dar sunt convinsă că e, de fapt, de aceeași părere. Dumneata însă, scumpa mea, știi prea bine gândurile lui. Și el crede că nu se poate căsători cu dumneata dacă nu-și părăsește comunitatea. Te rog, nu te sfii, măicuță, și spune-mi sincer: n-am dreptate?

— Mamă, zise Lolita uitându-se drept în ochii lui Anandamoyi, am să-mi deschid sufletul în fața dumitale. Te rog să mă crezi că nu sunt de acord cu această idee. M-am gândit mult și am ajuns la concluzia că nu e necesar ca un om să rupă orice legătură cu religia, credința sau societatea lui, indiferent de natura acestor legături, pentru a se putea uni cu alții. În cazul acesta, ar însemna să nu existe prietenie între un hindus și un creștin și ar urma să ridicăm ziduri până la cer între fiecare sectă, îngrădind pe fiecare în parte.

— Ah! exclamă Anandamoyi cu fața strălucind de bucurie. Sunt atât de fericită că te aud vorbind astfel! Asta e și părerea mea! Dacă deosebirile în virtutea, firea și frumusețea oamenilor nu sunt o piedică în calea uniunii lor, pentru

ce părerile sau credința lor ar putea constitui un obstacol? Măicuță, mi-ai dat o nouă viață! Eram foarte îngrijorată pentru Binoy. Știu că ți-a dăruit toată inima și că, dacă vreunul dintre ai voștri ar avea de suferit, el n-ar putea îndura. De aceea, numai Dumnezeu știe cât mi-a fost de greu să-i pun piedici în cale. Dar acum văd că Binoy a avut noroc! Crezi că puțin lucru e pentru el să găsească atât de lesne o ieșire din această dilemă? Dă-mi voie însă să-ți mai pun o întrebare: ați discutat această chestiune cu Paresh Babu?

— Nu, răspunse Lolita stingherită, dar sunt convinsă că va înțelege totul.

— Cred că el va înțelege, remarcă Anandamoyi, că altfel nu văd de la cine ai putut moșteni atâta tărie de caracter și atâta inteligență! Acum, lasă-mă să-l chem pe Binoy ca să discutați împreună și să ajungeți la o concluzie. Și dă-mi voie să-ți mai spun ceva. Îl cunosc pe Binoy de când era copil și pot să-ți afirm cu toată convingerea că este un băiat de dragul căruia merită să înduri orice supărări. Adeseori mi-am spus că fata care-l va lua de bărbat pe Binoy va fi norocoasă. I s-au mai făcut propuneri de căsătorie, dar niciodată n-am fost mulțumită. Azi însă văd că a avut și el noroc…

Și, sărutând obrazul Lolitei, Anandamoyi ieși să-l cheme pe Binoy. După ce acesta veni, Anandamoyi lăsă servitoarea cu ei în odaie și, pretextând că se duce să pregătească o gustare, își căută de lucru în altă parte a casei.

De data aceasta, sfiala nu-i mai stăpânea nici pe Lolita, nici pe Binoy. În fața problemelor grave ce apăruseră în viața amândurora, cerând o rezolvare imediată, se vedeau siliți să privească limpede și cu seriozitatea cuvenită legătura dintre ei. Emoțiile pe care le aveau nu mai puteau arunca un văl de ceață asupra lor. Acceptară în tăcere și cu smerenie, fără comentarii și șovăire, realitatea solemnă că inimile lor erau în armonie. Valurile vieților lor se apropiau, ca apele Gangelui și ale Jumnei, pentru a se uni undeva, într-un loc sfânt[62]. Chemarea lor nu venea din partea societății, nici nu era urmarea unei identități de opinii: legătura dintre ei nu era căutși de puțin ceva artificial și, în fața acestui fapt, își dădură seama că la baza armoniei lor se afla religia, dar o religie atât de profundă și de sinceră, încât oamenii de rând n-o puteau încătușa în legi, și nici un *panchayat*[63] nu i se putea împotrivi. Lolita, cu fața și ochii strălucitori, începu:

— Nu puteam îndura gândul umilitor că nu te vei căsători cu mine decât dacă săvârșești un act ce te-ar face să-ți pierzi respectul de sine. Ceea ce doresc este să rămâi acolo unde ești acum, fără nici o șovăire.

— Și tu la fel, zise Binoy, trebuie să nu te clintești din locul unde te afli. Dacă iubirea nu recunoaște diferențele, pentru ce mai sunt diferențe pe lumea aceasta?

Vorbiră astfel vreo douăzeci de minute. În cele din urmă, uitară că el era hindus, iar ea, brahmoistă. Nu știau decât că erau două suflete omenești. Și acest gând ardea ca o flacără puternică și luminoasă în inimile amândurora.

62 Apele Gangelui și ale Jumnei curg multă vreme paralel, unindu-se lângă Allahabad, socotit de hinduși oraș sfânt.

63 Consiliu comunal în India. Aici cu sensul de instanță supremă

Capitolul LXII

Paresh Babu îşi isprăvise meditaţia de seară şi stătea acum liniştit pe veranda din faţa camerei lui. Soarele apusese aproape, când Binoy şi Lolita intrară şi se aplecară să-i şteargă praful de pe picioare.

Paresh Babu rămase cam surprins văzându-i venind împreună la el şi, fiindcă nu erau scaune la îndemână, le zise:

— Haideţi să intrăm în camera mea!

— Nu, răspunse Binoy, nu vă ridicaţi. Şi se aşează pe jos, iar Lolita se cuibări şi ea lângă picioarele tatălui ei.

— Am venit, începu Binoy, să vă cerem binecuvântarea. Aceasta va fi adevărata iniţiere a vieţii noastre.

Mirat, Paresh Babu se uită întrebător la el, iar Binoy continuă:

— Nu vreau să fac nici un jurământ care să mă lege prin vorbe sau porunci faţă de societate. Binecuvântarea dumneavoastră este singura ceremonie de iniţiere ce poate uni vieţile noastre în adevărata smerenie. Plini de devoţiune, ne punem inimile la picioarele dumneavoastră, şi Dumnezeu, prin mâinile dumneavoastră, ne va dărui ceea ce este mai bine pentru noi.

— Aşadar, Binoy, nu te mai faci brahmoist? întrebă Paresh Babu după câteva clipe de tăcere.

— Nu! răspunse Binoy.

— Vrei să rămâi în comunitatea hindusă? întrebă Paresh Babu.

— Da! răspunse Binoy.

Paresh Babu privi spre Lolita, care, ghicindu-i gândurile, zise:

— Tată, religia mea e a mea şi n-o voi părăsi niciodată. Poate voi avea neplăceri sau chiar supărări, dar nu pot crede că principiile religiei mele mă pot despărţi de cei ce au alte credinţe şi alte obiceiuri.

Văzând că tatăl ei tace, Lolita continuă:

— Înainte credeam că Brahmo Samajul este singura realitate pe lume, că tot ce era în afara lui nu era decât umbră şi că a trăi în afara lui însemna a trăi în afara adevărului. Dar în ultima vreme mi-am schimbat părerea.

Paresh Babu zâmbi puţin mâhnit, iar Lolita zise mai departe:

— Nu-ţi pot spune ce mare schimbare s-a produs în mine. Am văzut că în

Brahmo Samaj sunt mulți oameni cu care eu n-am nimic în comun, deși avem cu toții aceleași opinii religioase. De aceea, nu găsesc că au dreptate cei ce spun că oamenii care și-au găsit împreună cu mine adăpost într-o comunitate numită Brahmo Samaj sunt aproape de mine, iar toți ceilalți oameni de pe lume trebuie să fie ținuți la distanță!

Bătând-o ușor pe spate cu palma pe răzvrătita sa fiică, Paresh Babu zise:

— Crezi că o minte agitată de motive personale poate judeca limpede? Există o continuitate între generațiile trecute și cele viitoare, pentru a cărei conservare este necesară societatea – și această necesitate nu este artificială. Te-ai gândit oare că societatea căreia îi aparții poartă pe umerii ei răspunderea viitorului îndepărtat al generațiilor ce vor veni?

— Există și societatea hindusă, interveni Binoy.

— Și dacă societatea hindusă nu-și asumă răspunderea voastră, dacă refuză? întrebă Paresh Babu.

— Va trebui s-o convingem să-și asume răspunderea, răspunse Binoy aducându-și aminte de vorbele lui Anandamoyi. Societatea hindusă a oferit întotdeauna adăpost sectelor noi, ea poate fi societatea tuturor comunităților religioase.

— Ceea ce teoretic pare să fie adevărat, replică Paresh Babu, devine cu totul altfel când se trece la acțiune. Pentru că, în acest caz, cine și-ar părăsi de bunăvoie vechea societate? Începând să cinsteşti o societate care vrea să lege sentimentul religios al omului prin lanțurile unor obiceiuri exterioare, înseamnă să te transformi pe toată viața într-o marionetă!

— Admițând că societatea hindusă are asemenea vederi înguste, răspunse Binoy, trebuie să ne asumăm sarcina de a o salva din această stare. De ce să dărâmi un edificiu frumos pentru a avea mai multă lumină și mai mult aer, când poți realiza același lucru lărgindu-i ușile și ferestrele?

— Tată, interveni Lolita, eu nu pot înțelege toate aceste argumente. În ceea ce mă privește, nu m-am gândit niciodată să mă ocup de ridicarea nivelului vreunei societăți. Dar din toate părțile mă apasă atâta nedreptate, încât abia mai pot respira, și nu văd pentru ce trebuie să accept totul fără a protesta. Nu știu ce trebuie să fac și ce nu, dar, tată, simt că nu mai pot răbda!

— N-ar fi bine să mai aștepți puțin? întrebă Paresh Babu cu blândețe. Acum mintea ți-e prea tulburată.

— Foarte bine, să lăsăm să mai treacă timp, răspunse Lolita. Dar de un lucru sunt sigură: minciuna și nedreptatea vor înflori și mai departe. Și de aceea mi-e tare teamă ca nu cumva să ajung să fac un gest necugetat, care te-ar putea îndurera și pe dumneata, tată. Să nu crezi că nu m-am gândit și la asta. Și, după o matură chibzuință, mi-am dat seama că, deși am tras unele învățăminte în ultima vreme și mi s-au lămurit multe aspecte, aș putea face lucruri care mi-ar aduce

suferință și m-ar umili când n-am să mai fiu în Brahmo Samaj; dar nu șovăi, ci, dimpotrivă, gândul acesta mă umple de putere și de bucurie. Singurul lucru care mă mai preocupă este ca nu cumva gestul meu să-ți pricinuiască durere dumitale, tată!

Și, la aceste cuvinte, Lolita puse mâinile pe picioarele lui Paresh Babu.

— Draga mea, zise Paresh Babu râzând ușor, dacă m-aș bizui numai pe dorințele mele, ar trebui să fiu îndurerat ori de câte ori se petrece ceva împotriva voinței sau a părerilor mele. Eu nu pot spune că lovitura neașteptată pe care ai primit-o este ceva rău pentru tine. Odată am plecat și eu de acasă, cuprins de revoltă, și nu m-am oprit să reflectez dacă ceea ce mi se întâmpla era bine sau rău. Și totuși, nu e greu de înțeles, din aceste permanente lovituri și contralovituri de care suferă societatea din ziua de azi, că în felul acesta se înfăptuiește voința Lui. De unde să știu eu unitatea pe care El o va realiza din aceste frânturi? Ce înseamnă Brahmo Samajul în fața Lui? Sau ce înseamnă societatea hindusă? El nu-l vede decât pe Om.

Paresh Babu se opri o clipă pentru a se adânci în izolarea calmă a inimii lui și-și închise ochii pentru meditație.

După câteva clipe de tăcere, spuse:

— Uite ce este, Binoy, orânduirea socială a țării noastre este strâns legată de credințele religioase; de aceea, ritualul religios are o oarecare legătură cu normele noastre sociale. Și tu îți dai seama, cred, că nu poți aduce în comunitatea ta oameni din afara credinței tale.

Lolita nu putuse urmări îndeaproape acest raționament, deoarece ea nu înțelesese niciodată deosebirile dintre comunitatea ei și alte sisteme sociale. Credea că, în general, nu exista o diferență prea mare între practicile și obiceiurile diferitelor comunități. La fel cum deosebirile dintre ea și Binoy erau practic neînsemnate, la fel i se părea că sunt și deosebirile dintre diferitele comunități. De fapt, nici nu bănuia că ar exista vreun obstacol precis în calea căsătoriei ei cu Binoy – după ritualul hindus.

— Vă referiți la faptul că în ceremonialul nostru de căsătorie trebuie să ne închinăm unui idol? întrebă Binoy.

— Da, răspunse Paresh Babu aruncând o privire spre Lolita. Ar putea accepta Lolita acest lucru?

Binoy se uită și el la ea și observă, din expresia feței, că întreaga ei ființă se cutremura la acest gând.

Sentimentele Lolitei o aduseseră într-un loc cu desăvârșire necunoscut și plin de capcane. Binoy, înțelegând situația ei, se simți cuprins de milă și se gândi să o salveze, luând asupră-și toate greutățile. La fel cum era intolerabil să vezi un entuziasm nedomolit doborât de săgețile morții, în aceeași măsură nu puteai privi fără să te cutremuri un suflet atât de ales prăbușit și înfrânt. Așadar, lui îi revenea

sarcina de a o salva.

Lolita rămase câtăva vreme cu capul plecat, apoi, ridicându-şi privirea caldă spre Binoy, îl întrebă:

— Binoy, tu crezi într-adevăr cu toată sinceritatea, din toată inima, în idoli?

— Nu, nu cred! răspunse Binoy fără a şovăi o clipă. Pentru mine, idolul nu e un zeu, ci un simbol social.

— Adică vrei să spui că accepţi exterior drept zeu ceea ce în interior consideri a fi numai un simbol? întrebă Lolita.

— N-am să admit nici un idol la ceremonia cununiei, zise Binoy uitându-se la Paresh Babu.

— Binoy, exclamă Paresh Babu ridicându-se de pe scaun, nu cred că ai reflectat temeinic asupra acestor lucruri. Aceasta nu e o problemă pe care o poţi rezolva tu sau altcineva. Căsătoria nu este o chestiune personală, ci o problemă de ordin social. Cum poţi uita acest fapt? Gândeşte-te bine, liniştit, câteva zile şi nu lua hotărâri pripite.

Şi, zicând aceasta, Paresh Babu ieşi în grădină şi începu să se plimbe singur.

Lolita, pe punctul de a ieşi şi ea din odaie, se întoarse spre Binoy şi-i spuse:

— Dacă dorinţa noastră nu e un păcat, nu pot pricepe pentru ce trebuie să dăm înapoi, cu capul plecat şi ruşinaţi, numai pentru că dorinţa noastră nu se încadrează întocmai în legile uneia dintre comunităţi. Vrei să spui că societatea ştie să judece o purtare greşită, dar nu ştie să preţuiască ceea ce este drept?

Binoy se apropie încet de Lolita şi, oprindu-se în faţa ei, zise:

— Mie nu mi-e frică de nici o societate, iar dacă noi doi ne unim şi ne căutăm adăpost în adevăr, unde poţi găsi o societate mai presus de aceasta?

În acest moment, năvăli doamna Baroda ca o furtună şi, oprindu-se în faţa lor, exclamă:

— Binoy! Am auzit că până la urmă nu mai vrei să fii iniţiat? Aşa este?

— Am să caut un guru potrivit care să mă iniţieze, răspunse Binoy, dar nu vreau iniţierea de la nici o comunitate.

— Atunci, ce rost au avut această înşelăciune şi această conspiraţie? strigă doamna Baroda scoasă din fire. Spune-mi, pentru ce ai făcut atâta zarvă, pentru ce m-ai înşelat pe mine şi pe membrii Brahmo Samajului spunând că vrei să fii iniţiat? Nu te-ai gândit nici o clipă că purtarea ta înseamnă dezonoarea Lolitei?

— Nu toată lumea din Brahmo Samaj e de acord cu iniţierea lui Binoy, interveni Lolita. N-ai citit gazetele? Ce rost are o asemenea iniţiere?

— Dacă nu se face iniţierea, atunci nu putem face nici căsătoria! spuse doamna Baroda.

— De ce nu? replică Lolita.

— Vrei să te căsătorești după ritualul hindus? întrebă maică-sa.

— S-ar putea, răspunse Binoy. În ceea ce mă privește, am să înlătur orice obstacol s-ar ivi.

O clipă, doamna Baroda amuți, apoi zise cu brutalitate:

— Pleacă de aici, Binoy! Pleacă din casa asta și să nu te mai întorci niciodată!

Capitolul LXIII

Sucharita, care știa că Gora va veni pe la ea în ziua aceea, se simțea cuprinsă de neliniște încă din zorii zilei. Bucuria dată de perspectiva vizitei lui era amestecată cu o oarecare teamă, din pricina conflictului ce se isca la fiece pas între deprinderile și obiceiurile adânc înrădăcinate în ființa ei, încă din fragedă pruncie, și viața nouă spre care voia s-o ducă Gora.

Astfel, în ajun, când Gora se închină în fața idolului din camera mătușii ei, Sucharita simți parcă un cuțit în inimă. Nu se putea mângâia zicându-și: „Ei și, ce importanță are că Gora se închină la idoli? Dacă asta-i credința lui?…”

Ori de câte ori observa în purtarea lui Gora ceva ce intra în conflict cu credințele religioase atât de profund integrate în viața ei, se cutremura de groază. Oare Dumnezeu n-avea să-i dăruiască în sfârșit liniștea?

Astăzi, Harimohini îl conduse pe Gora din nou în camera unde se afla idolul ei, pentru a-i da Sucharitei, atât de mândră de ideile sale moderne, o lecție, și Gora din nou se închină în fața lui.

Mai târziu, când Sucharita îl conduse la parter, în camera de primire, îl întrebă fără întârziere:

— Dumneata crezi în idolul acela?

— Da, firește că da! îi răspunse Gora cu o violență nu tocmai naturală.

La auzul acestor vorbe, Sucharita nu-i răspunse nimic, ci rămase cu capul plecat.

Gora, văzând durerea ei smerită și tăcută, se emoționă și adăugă în grabă:

— Uite ce este, am să-ți spun adevărul: n-aș putea afirma precis dacă cred sau nu în idoli, dar respect credința patriei mele. Cultul pe care țara întreagă l-a practicat atâtea secole de-a rândul cred că merită să fie respectat. Niciodată nu-l voi putea privi cu scepticism, așa cum fac misionarii creștini.

Sucharita se uita la Gora, îngândurată, și, după câteva clipe el continuă:

— Știu că-ți vine foarte greu să înțelegi cu adevărat cele ce-ți spun. Ai fost atât de multă vreme membră a sectei voastre, încât nu mai ai discernământul necesar pentru a judeca limpede aceste lucruri. Dumneata, când te uiți la idolul din camera mătușii, nu vezi decât o bucată de piatră; dar eu văd inima caldă, plină de devoțiune, a mătușii dumitale. În fața acestei realități, cum aș putea fi contrariat

sau disprețuitor? Crezi că divinitatea inimii e o simplă divinitate de piatră?

— Dar devoțiunea singură nu este suficientă? întrebă Sucharita. Trebuie să te gândești și la obiectul devoțiunii?

— Cu alte cuvinte, exclamă Gora puțin iritat, crezi că a te închina unui obiect limitat este o eroare? Dar spune: dacă privești lucrurile în timp și în spațiu, mai există oare limite? Bunăoară, când repeți în gând un text din cărțile sfinte, simți în inimă o emoție profundă; dar pentru că acest text este scris pe o pagină, îi vei aprecia valoarea măsurând lățimea paginii și numărând literele textului? Caracterul nelimitat al ideii este mult mai important decât locul pe care-l ocupă ea în spațiu! Idolul mătușii dumitale este pentru ea mai nemărginit chiar decât cerul fără sfârșit, cu soarele, luna și stelele de pe el. Pentru dumneata, nemărginit este numai obiectul ce are dimensiuni atât de mari încât trebuie să închizi ochii pentru a ți-l imagina. Nu știu dacă ceea ce-ți spun îți poate fi de folos, dar trebuie să știi că infinitul inimii poate fi văzut cu ochii deschiși, chiar și într-un obiect ca idolul mătușii dumitale. Dacă n-ar fi așa, cum i-ar fi putut ea rămâne fidelă, după ce întreaga fericire a vieții ei s-a năruit? Oare golul acela din inima ei ar fi putut fi umplut de o bucățică de piatră dacă aceasta n-ar fi însemnat nimic? Golul din inima unui om nu poate fi niciodată ocupat decât de un sentiment nemărginit.

Sucharita nu găsea răspuns la toate aceste argumente subtile; și totuși, nu putea pur și simplu să le accepte cu adevărat. Continuă, deci, să se frământe în tăcere, fără a-și putea domoli chinul.

Ori de câte ori Gora își pleda cauza, nu cunoștea mila față de adversarii săi; ba mai degrabă era stăpânit de o cruzime răutăcioasă, asemenea unei fiare în fața pradei. De data aceasta însă, văzând-o cum primește înfrângerea fără a crâcni, inima i se înmuie și începu să vorbească pe un ton mult mai blând:

— Nu vreau să spun nici o vorbă împotriva convingerilor dumitale religioase. Vreau să-ți spun doar că ceea ce în mod abuziv numești un idol este ceva ce dumneata nu poți înțelege dacă-l vezi numai cu ochii. Cei ce-l privesc cu mintea netulburată, cei ale căror inimi își găsesc bucuria într-însul și cei pentru care el înseamnă un refugiu sunt ființele care știu în ce măsură idolul lor este muritor sau nemuritor, mărginit sau nemărginit. De un singur lucru te pot asigura: în țara noastră, nici un om evlavios nu se închină în fața unui lucru mărginit. Bucuria credinței rezidă în dispariția limitelor în interiorul a ceea ce este limitat.

— Dar nu fiecare om este evlavios, remarcă Sucharita.

— Ce importanță are la ce se închină cei ce nu sunt evlavioși? exclamă Gora. Ce fac cei din Brahmo Samaj care nu sunt cu adevărat credincioși? Devoțiunea lor nu este decât o nesfârșită deșertăciune. Ba și mai rău, mai cumplit decât deșertăciunea… Dumnezeul lor este spiritul de partid, mândria lor este preotul comunității! N-ai văzut niciodată cum oamenii din Brahmo Samaj se închină acestei zeități însetate de sânge?

— Ceea ce spui despre religie, zise Sucharita fără a-i răspunde la întrebare, este rezultatul experienței dumitale personale?

— Vasăzică, spuse Gora râzând, vrei să știi dacă l-am căutat vreodată pe Dumnezeu? Ei bine, trebuie să știi că n-am asemenea înclinații!

Gora nu-i dăduse acest răspuns doar cu intenția de a-i face plăcere. Și totuși, Sucharita, fără voie, răsuflă ușurată. Într-un fel se consola la gândul că, asupra acestui subiect, el n-avea dreptul să vorbească cu autoritate.

— N-am pretenții să dau nimănui lecții despre religie, continuă Gora, dar nu admit ca cineva să ia în derâdere evlavia oamenilor din țara mea. Pentru dumneata, compatrioții noștri sunt niște proști și niște idolatri! Dar eu aș vrea să-i adun pe toți și să le spun: „Nu, voi nu sunteți proști și nu sunteți nici idolatri; voi sunteți înțelepți și voi aveți adevărata credință!” Manifestându-mi respectul, vreau să trezesc sufletul țării mele și să-l fac conștient de faptul că principiile noastre religioase își au măreția lor, și credințele noastre, profunzimea lor. Vreau să trezesc în ei mândria pentru tezaurul pe care-l dețin. Nu vreau să-i las umiliți, nu vreau să-i las orbi în fața adevărului din sufletul lor și nu vreau să-i las să se disprețuiască pe ei înșiși. Sunt hotărât să lupt pentru acest scop. Și acesta este motivul pentru care am venit azi aici. Din ziua când te-am văzut pentru prima dată, o idee nouă s-a născut în mintea mea, idee care de atunci m-a preocupat necontenit. Cred că India nu-i poate fi revelată celui care se gândește numai la bărbații din India. Căci India nu se va manifesta complet decât dacă va fi revelată și femeilor noastre. Am fost cuprins de dorința arzătoare de a vedea o dată țara mea alături de dumneata, de a o privi împreună într-o viziune comună. Eu, ca bărbat, nu pot decât să muncesc și, la nevoie, să mor pentru India mea! Dar cine, în afară de dumneata, i-ar putea aprinde candela de bun venit? Dacă dumneata te vei ține la distanță, activitatea în slujba Indiei nu va putea fi niciodată măreață.

Doamne! Unde era India? Și la ce mare depărtare era ea, Sucharita? De unde venise această ființă plină de devoțiune pentru India, acest ascet plin de abnegație? Pentru ce dăduse la o parte toată lumea pentru a-și ocupa locul lângă ea? Pentru ce lăsase totul și făcuse apel la ea?

Fără urmă de șovăială și cu aerul că nu va admite nici un obstacol, Gora îi spuse:

— Fără dumneata, totul este zadarnic…, am venit să te iau cu mine! Dacă vei rămâne departe, sacrificiul nu va fi complet!

Ochii Sucharitei se umplură de lacrimi – nu știa nici ea de ce –, iar Gora, uitându-se la chipul ei avu impresia că privește o floare acoperită cu picături de rouă.

Deși ochii îi erau înlăcrimați, Sucharita îi răspunse cu o privire fermă, uitându-se cu desăvârșire pe sine; și în fața privirilor ei cutezătoare și hotărâte, întreaga ființă a lui Gora se cutremură, ca un palat de marmură în timpul unui

cutremur. Făcând un mare efort să se stăpânească, Gora își adună puterile și-și îndreptă ochii pe fereastră.

Se înserase, și deasupra ulicioarei înguste, stelele străluceau luminoase, pe o fâșie de cer întunecat ca o piatră neagră. Fâșia aceasta de cer și cele câteva stele îl duseră de data aceasta foarte departe de lumea obișnuită a vieții sale, de rutina muncii cotidiene! Stelele acestea vegheaseră veacuri și veacuri la nașterea și stingerea a nenumărate dinastii, la rugăciunile și strădaniile a nenumărate generații – și totuși, la chemarea unei inimi însetate după altă inimă, chemare pornită din adâncurile nesfârșite ale vieții, stelele și cerul parcă vibrau, cu un dor nespus, venit de dincolo de lume! Valul de trecători și zgomotul circulației de pe străzile animate ale Calcuttei i se părură ireale ca niște umbre… nici un sunet din zgomotul orașului nu-i atingea urechea… privea în inima lui… unde totul era liniște, întuneric și tăcere ca însuși cerul; iar aici, privind din eternul trecut spre nesfârșitul viitor, erau doi ochi gingași, plini de lacrimi, dar cutezători și hotărâți…

Deodată răsună glasul lui Harimohini chemându-l să guste niște prăjituri, și Gora întoarse speriat capul.

— Nu, nu, mulțumesc, azi nu iau nimic, răspunse el. Vă rog să mă iertați, trebuie să plec numaidecât; și, fără a mai aștepta, Gora plecă cu pași grăbiți. Mirată, Harimohini se uită la Sucharita, dar fata ieși și ea din odaie. Rămasă singură, Harimohini dădu din cap și-și zise: „Ce s-o fi întâmplat?”

Nu trecu mult, și apăru Paresh Babu. Negăsind-o pe Sucharita în camera ei, urcă la Harimohini și întrebă de ea.

— De unde să știu? îi răspunse Harimohini pe un ton morocănos. A stat destul de multă vreme de vorbă cu Gourmohan Babu în camera de primire; acum cred că e pe terasa de pe acoperiș.

— Pe terasă, într-o noapte atât de rece! exclamă Paresh Babu mirat.

— Las-o să simtă puțin frigul! zise Harimohini cam iritată. Fetelor din ziua de azi nu le face rău frigul.

În ziua aceea, Harimohini fusese prost dispusă și n-o chemase pe Sucharita la cină, iar aceasta nici nu-și dăduse seama când trecuse timpul.

Văzându-l pe Paresh Babu sosind pe terasă, Sucharita exclamă speriată:

— Vino jos, tată, să intrăm în casă. Ai să răcești!

Sucharita avu un șoc când, intrând în cameră, unde era lampa aprinsă, văzu fața răvășită a lui Paresh Babu. Rămasă orfană, el îi fusese tată și guru ani de-a rândul, iar acum simțea cum o mână străină o smulge de lângă el, rupând toate firele ce-o legaseră de Paresh Babu de când era copilă. Sucharita avea mustrări de conștiință și i se părea că nu-și va putea ierta niciodată această purtare. Ostenit, Paresh Babu se așeză într-un fotoliu, iar Sucharita, pentru a-și ascunde lacrimile ce nu se lăsau stăvilite, se opri în spatele lui, trecându-și ușor degetele prin păru-i cărunt.

— Până la urmă, Binoy nu vrea să intre în Brahmo Samaj, zise Paresh Babu, și, cum Sucharita rămânea mută, el continuă: M-am îndoit întotdeauna de autenticitatea dorinței lui Binoy de a fi inițiat, așa că nu sunt prea surprins de întorsătura pe care au luat-o lucrurile… dar din spusele Lolitei, am impresia că acesta nu constituie pentru ea un obstacol în calea căsătoriei cu Binoy. E dispusă să se mărite cu el, chiar dacă el nu intră în Brahmo Samaj.

— Nu! exclamă Sucharita aproape cu violență. Nu, tată, asta niciodată! Niciodată, orice s-ar întâmpla!

De obicei, Sucharita nu vorbea cu patimă, de aceea, Paresh Babu rămase surprins de această explozie neașteptată.

— Ce să nu se întâmple niciodată? o întrebă el.

— Dacă Binoy nu trece la brahmoism, după ce ritual se va face cununia? întrebă Sucharita.

— După ritualul hindus, îi răspunse Paresh Babu.

— Nu, nu și nu! exclamă Sucharita, clătinând violent din cap. Cum poți propune un asemenea lucru, tată? Nici să nu-ți treacă prin gând o asemenea idee. După toate cele petrecute, Lolita să se căsătorească cerând binecuvântarea unui idol! Nu! Nu voi consimți niciodată la așa ceva!

Oare toată această nefirească înverșunare a Sucharitei împotriva unei căsătorii după ritualul hindus nu se explica prin faptul că Gora era pe cale să-i robească sufletul? De fapt, ieșirea violentă a Sucharitei ascundea dorința ei de a rămâne alături de Paresh Babu și de a-i spune: „N-am să te părăsesc niciodată. Sunt și voi rămâne membră a Brahmo Samajului, fidelă opiniilor tale; nimic nu mă va îndupleca să trădez învățăturile tale.”

— Binoy ar fi de acord să renunțe la idol cu prilejul căsătoriei, urmă Paresh Babu; iar când Sucharita, mutându-se din spatele scaunului pe care stătea el, se așeză în fața lui, o întrebă: Care e părerea ta în privința asta?

— Înseamnă că Lolita va părăsi comunitatea noastră, remarcă Sucharita după o clipă de tăcere.

— Această problemă mi-a dat mult de gândit, zise Paresh Babu. Când apare un conflict între individ și societate, trebuie să ținem seama de două lucruri: mai întâi să vedem cine are dreptate, apoi cine este mai tare. Nu încape îndoială că, între cei doi, societatea este mai tare. Așadar, cel ce se răzvrătește împotriva ei va avea de suferit. Lolita, în repetate rânduri, mi-a spus nu numai că este gata să accepte această suferință, ci că o primește cu bucurie. Dacă lucrurile stau astfel și de vreme ce nu văd nimic rău în ceea ce face, pot să-i pun eu piedici în cale?

— Dar, tată, cum se va putea face una ca asta? întrebă Sucharita.

— Știu, zise Paresh Babu, că noi vom avea cu toții de întâmpinat mari greutăți. Dar dacă nu văd nimic urât în căsătoria Lolitei cu Binoy, dacă într-adevăr e bine să devină soția lui, cred că nu este de datoria mea să țin seama de un

obstacol pe care i-l ridică societatea. Nu e drept ca omul să fie meschin și să rămână încătușat de teama societății… cred mai degrabă că societatea trebuie să devină mai liberală și să respecte mai mult individul. De aceea nu-i voi condamna niciodată pe cei ce sunt gata să accepte o suferință ce decurge din propriile lor acțiuni.

— Tată, exclamă Sucharita, în toată această poveste, dumneata vei avea cel mai mult de suferit.

— De asta să nu-ți faci griji, zise Paresh Babu.

— Spune, tată, ți-ai dat consimțământul? întrebă Sucharita.

— Nu, încă nu, răspunse Paresh Babu. Dar va trebui să mi-l dau. Pe calea pe care a apucat-o Lolita, crezi că există, în afară de mine, cineva care să-i dea binecuvântarea? Și cine în afară de Dumnezeu îi poate fi de ajutor?

După plecarea lui Paresh Babu, Sucharita rămase nemișcată. Știa cât de profund o iubea el pe Lolita și înțelegea cât îl mâhnea gândul că fata lui favorită se abătea de pe făgașul obișnuit, pentru a porni spre vastul necunoscut. Și totuși, iată-l la vârsta lui, ajutând-o în răzvrătire și arătându-se atât de puțin înspăimântat! El nu-și arăta niciodată forța, și totuși, cât de uriașă este puterea pe care o ascunde aparent, fără nici un efort, în adâncul sufletului său!

Altădată nu i-ar fi apărut atât de izbitoare revelația caracterului lui Paresh Babu, pe care-l cunoștea de când era mică, dar azi, când simțise până-n adâncul ființei ei loviturile lui Gora, fără să vrea, trebuia să vadă totala diferență dintre cele două tipuri de oameni. Cu câtă violență se impunea voința lui Gora! Iar când își manifesta cu toată puterea voința, cu câtă cruzime îi înlătura pe toți ceilalți, zdrobindu-i fără milă! Oricine voia să fie de acord cu Gora, indiferent asupra cărui subiect, trebuia să se supună complet voinței lui. Astăzi, Sucharita se supusese și avea chiar bucuria acestei umilințe, deoarece își dădea seama cât de mult câștigase prin acest sacrificiu. Totuși, acum, după ce Paresh Babu părăsi odaia luminată și ieși în întuneric cu capul plecat sub povara grijilor, fără să vrea, Sucharita îl compară cu Gora, plin de trufia elanului său tineresc, și simți dorința de a-și depune inima, ca o jerbă de flori, la picioarele lui Paresh Babu. Rămase multă vreme cu mâinile pe genunchi, nemișcată și tăcută ca o statuie.

Capitolul LXIV

A doua zi dimineață, discuțiile începură încă din zori în camera lui Gora. Mai întâi apăru Mohim, pufăind din lulea și întrebându-l:

— Ei, ce părere ai? Ai văzut că până la urmă Binoy și-a rupt lanțurile?

Gora, neînțelegând aluzia, se uită la el nedumerit, până când Mohim îi dădu lămuriri:

— Ce rost mai are să ascundeți adevărul? Intențiile prietenului tău nu mai sunt pentru nimeni un secret… au fost date în vileag cu surle și trâmbițe. Citește asta!

Mohim îi întinse lui Gora un ziar bengalez, care cuprindea un articol foarte caustic în legătură cu cererea lui Binoy de a fi admis chiar în aceeași zi în Brahmo Samaj. Autorul folosea cuvinte foarte dure la adresa unor „bine cunoscuți membri ai Brahmo Samajului” care, având fete de măritat, profitaseră de întemnițarea lui Gora pentru a-l ademeni pe acest tânăr slab de înger și a-l convinge să-și părăsească comunitatea hindusă, pentru a se căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă.

Gora nu spuse decât atât:

— N-am auzit nimic despre această căsătorie.

Mohim însă nu-l crezu. Manifestându-și apoi uluirea față de capacitatea de disimulare a lui Binoy, exclamă:

— De altfel, când am văzut că după promisiunea fermă de a se însura cu Sasi începe să se codească și să dea înapoi, trebuia să ne dăm seama că totul avea să se ducă de râpă.

Curând după Mohim, sosi și Abinash, gâfâind de emoție, și se apucă imediat să peroreze:

— Gourmohan Babu, ce înseamnă asta? Nici în vis n-aș fi crezut să fie cu putință! Să facă Binoy una ca asta? Nu pot…

Abinash era atât de încântat că-l poate critica pe Binoy, încât nu era capabil nici măcar să simuleze îngrijorarea pentru soarta lui.

Nu trecu mult, și toți membrii de seamă ai partidului lui Gora apărură unul după altul, iar după ce se adunară cu toții, începu o discuție aprinsă în legătură cu purtarea lui Binoy. Cei mai mulți se mulțumeau să spună că întâmplarea nu era

deloc surprinzătoare, deoarece observaseră cu toții în repetate rânduri semne de slăbiciune în caracterul lui Binoy. În ultimă instanță, afirmară cu toții că Binoy nu fusese niciodată devotat cu tot sufletul partidului lor. Mulți dintre ei spuseră că erau revoltați de modul în care Binoy încercase într-un fel sau altul, chiar de la înființarea partidului, să stea pe același plan cu Gourmohan. Și în timp ce fiecare dintre ei, din respect față de Gora, căutase să se țină la distanță, Binoy se vârâse în sufletul lui Gora și ajunsese să se creadă egal cu el. Și cum, știind că Gora ține la el, ei se străduiseră să-i tolereze nemaipomenita aroganță. Iar ceea ce se petrecea acum nu era decât consecința deplorabilă a orgoliului său neînfrânat!

Printre altele, iată ce mai spuseră:

— Se prea poate să nu fim atât de instruiți ca Binoy Babu și să nu avem o inteligență atât de deosebită. Dar cel puțin am fost fideli unui principiu, n-am spus una și-am gândit alta. Noi nu putem să facem azi un lucru, și mâine exact pe dos… s-ar putea ca asta să pară prostie, neghiobie… dar așa suntem noi!

La toate aceste comentarii, Gora nu răspunse nimic. Ședea nemișcat fără a lua parte la discuție.

Se făcuse târziu. Unul câte unul, vizitatorii plecară. Gora rămase singur și, într-un târziu, îl văzu pe Binoy urcând la etaj, fără a intra la el. Atunci ieși în grabă și-i strigă:

— Binoy!

Binoy se întoarse și intră la el, iar Gora spuse:

— Binoy, nu știu să-ți fi greșit cu ceva, dar mi se pare că ești pe cale de a te despărți de mine.

Binoy, care se pregătise pentru o ceartă inevitabilă cu Gora, își împietrise inima; dar, văzându-l atât de îndurerat și simțind o nuanță de afecțiune și de mâhnire în glasul lui, renunță pe loc de a fi bătăios și zise:

— Gora, frate dragă, să nu mă înțelegi greșit. Multe lucruri i se pot întâmpla omului în viață, multe schimbări și multe renunțări… dar acestea nu sunt motive pentru a renunța la o prietenie!

După o clipă de tăcere, Gora îi puse întrebarea:

— Ai devenit membru al Brahmo Samajului, Binoy?

— Nu, Gora, n-am intrat și nu voi intra în Brahmo Samaj, răspunse Binoy. Dar nu cred că este o problemă de prea mare importanță.

— Ce vrei să spui? întrebă Gora.

— Vreau să spun, zise Binoy, că, după părerea mea, azi nu mai are o importanță atât de covârșitoare dacă devin brahmoist ori nu.

— Aș vrea să te întreb, spuse Gora, ce păreri ai avut în trecut și ce păreri ai azi?

Auzind tonul cu care Gora îi puse această întrebare, Binoy se înarmă din nou pentru ceartă și începu:

— Mai demult, ori de câte ori auzeam că un hindus trece la brahmoism, mă înfuriam și nădăjduiam din tot sufletul că-și va primi pedeapsa cuvenită. Azi nu mai gândesc la fel și știu că o părere poate fi contrazisă de alta sau un argument de altul. Dar în probleme unde trebuie să faci apel la înțelegere, este o barbarie să recurgi la mânie pentru a pedepsi pe cineva.

— Așadar, acum, dacă vezi că un hindus trece la brahmoism, nu te mai înfurii, remarcă Gora. În schimb, dacă ai vedea un brahmoist căindu-se și devenind hindus, întreaga ta ființă ar fi cuprinsă de indignare. Iată diferența dintre poziția ta actuală și cea din trecut.

— Vorbești cu patimă, Gora, n-ai reflectat destul, îi spuse Binoy.

— Îți mărturisesc că am cel mai mare respect pentru tine, continuă Gora, și-ți spun că așa trebuia să procedezi… Dacă eram în locul tău, la fel aș fi făcut. Numai că noi n-am fost construiți în așa fel încât să ne putem schimba convingerile religioase așa cum cameleonul își schimbă culoarea… și eu nu pot lua în glumă un lucru ce aparține inimii. Dacă n-ar fi existat nici o opoziție și dacă n-ai fi fost silit să-ți dai obolul printr-o anumită pedeapsă, pentru ce, într-o problemă atât de gravă ca acceptarea sau schimbarea credinței religioase, omul face apel la întreaga lui inteligență? Fiecare dintre noi trebuie să se testeze, pentru a vedea dacă acceptă adevărul în mod sincer și cinstit. Fiecare dintre noi trebuie să ia asupra sa consecințele sau pedeapsa cuvenită. În comerțul cu adevărul, nu se poate să capeți giuvaerul fără să plătești prețul.

Astfel controversa porni în plină viteză, scânteile începură să țâșnească din ciocnirea de cuvinte ca din săgețile ce se-ntâlnesc în luptă.

În cele din urmă, după ce bătălia de cuvinte se potoli, Binoy se ridică și zise:

— Uite ce este, Gora: între firea ta și a mea există o diferență fundamentală. Până acum, această deosebire nu a izbucnit pentru că, ori de câte ori era pe cale să se manifeste, eu o înăbușeam, știind că în fața unei nepotriviri tu n-ai pic de îngăduință, ci te repezi la atac cu sabia în mână. De aceea, pentru a salva prietenia noastră, mi-am înfrânat tot timpul cu brutalitate propria-mi natură. Dar, în cele din urmă, am ajuns la concluzia că n-am procedat bine și că o asemenea atitudine nu este sănătoasă.

— Să zicem că-i așa! Dar spune-mi acum ce intenții ai, zise Gora.

— Azi stau pe propriile-mi picioare! exclamă Binoy. Nu mai pot admite ca societatea să fie împăcată ca un demon, prin sacrificii umane de fiece zi. Și indiferent dacă voi trăi sau voi muri, sunt hotărât să nu mai umblu cu lanțurile sale strânse de gâtul meu.

— Poate vrei să ieși în arenă și să ucizi demonul cu un fir de pai, ca băiatul brahman din *Mahabharata*? zise Gora pe un ton ironic.

— Nu știu dacă-l voi răpune ori ba cu firul meu de pai, răspunse Binoy,

dar cel puțin știu că nu-i recunosc dreptul de a mă înșfăca și zdrobi în colții lui… nu, chiar dacă a și început să mă sfâșie.

— Îmi vine greu să te urmăresc dacă ai început să vorbești în alegorii! exclamă Gora.

— Nu, nu ți-e greu să mă urmărești, răspunse Binoy, dar îți vine greu să aprobi ceea ce spun. Știi tot atât de bine ca și mine cât de lipsite de sens sunt lanțurile cu care societatea încearcă să ne încătușeze – în ceea ce privește alimentele, contaminarea și celelalte –, când de fapt omul se bucură de o libertate naturală. Dar tu accepți această samavolnicie pentru că tu însuți ești tiranic. Dă-mi voie să-ți spun răspicat că în asemenea chestiuni nu mă supun tiraniei nimănui! Sunt dispus să recunosc drepturile societății asupra mea numai atâta vreme cât societatea recunoaște drepturile mele asupra ei. Dacă ea refuză să mă considere om și vrea să facă din mine o marionetă, nici eu nu mă voi închina în fața ei oferindu-i flori și lemn de santal… o voi considera doar o mașinărie de fier!

— Cu alte cuvinte, vrei să devii brahmoist! Nu-i așa? îl întrebă Gora.

— Nu! răspunse Binoy.

— Dar vrei să te însori cu Lolita? întrebă Gora.

— Da! răspunse Binoy.

— O căsătorie hindusă?

— Da!

— Paresh Babu și-a dat consimțământul? întrebă Gora.

— Iată scrisoarea lui, zise Binoy întinzându-i o scrisoare, pe care Gora o citi cu atenție de două ori. Paresh Babu își încheia scrisoarea cu următoarele cuvinte:

„N-am intenția să discut în ce măsură aceasta va fi bine sau rău pentru mine personal; nu vreau nici măcar să pun problema dacă voi doi veți avea sau nu de suferit din această cauză. Amândoi cunoașteți credința și concepțiile mele, știți ce înseamnă pentru mine comunitatea mea și știți prea bine educația pe care a primit-o Lolita de când era copil și mentalitatea în care a fost crescută. După ce ați reflectat așa cum se cuvine asupra acestor lucruri, ați ales o altă cale, iar eu nu mai am nimic de adăugat. Dar să nu vă închipuiți că am părăsit cârma din nebăgare de seamă sau pentru că eram incapabil să iau o hotărâre. Am reflectat asupra întregii probleme cum am știut mai bine și am ajuns la următoarea concluzie: pentru că am o deosebită considerație față de tine, Binoy, găsesc că din punct de vedere religios nu există nici un obstacol în calea căsătoriei voastre. Cunoscându-vă cum vă cunosc, admit că nu sunteți obligați să țineți seama de un obstacol creat numai de societate. În această ordine de idei, n-am de spus decât un singur lucru: dacă vreți să treceți peste opreliștile societăților noastre, trebuie să deveniți mai mari decât orice societate. Iubirea și unirea voastră trebuie să nu însemne numai începutul unei destrămări, ci să reprezinte și un principiu de creație și stabilitate. Nu este

suficient din partea voastră că ați îndrăznit în momentele acestea. Va trebui să faceți față și de aici înainte cu eroism sarcinilor de zi cu zi ce decurg din unirea vieților voastre… Altfel, gestul vostru de azi își va pierde orice valoare. De acum înainte, societatea nu vă va susține ca să plutiți la suprafața vieții obișnuite, iar dacă voi, prin propriile voastre puteri, nu vă veți ridica deasupra oamenilor de rând, nu vă rămâne decât să cădeți sub nivelul lor. Sunt foarte îngrijorat în ceea ce privește bunăstarea sau strâmtorarea voastră în viitor, dar n-am dreptul să vă pun piedici din pricina temerilor mele, pentru că, în lumea aceasta, cei ce au curajul să înfrunte și să rezolve probleme noi de viață sunt cei ce contribuie la progresul societății! Cei ce trăiesc după legile ei nu o înalță, ci se mărginesc s-o mențină. Iată pentru ce nu vă împiedic în calea voastră și nu ridic obstacole din teama și timiditatea mea. Mergeți pe făgașul care vi se pare vouă că este drept și înfruntați toate obstacolele. Domnul să vă ajute! Niciodată, în nici o împrejurare, Dumnezeu nu-și leagă creația în lanțuri, ci dimpotrivă, prin neîncetate schimbări, o trezește la viață mereu nouă. Iar voi, ca niște soli ai redeșteptării Lui, ați pornit-o pe acest drum greu în timp ce viețile voastre ard ca niște torțe. Acela care este călăuza lumii vă va arăta calea. Eu nu vă pot cere să mergeți pe cărarea bătută de mine! Odată, când eram și eu de vârsta voastră, mi-am dezlegat barca și am pornit în larg să înfrunt furtuna, nevrând să urmez sfatul nimănui. Până în ziua de azi n-am regretat acest fapt – și chiar dacă aș fi avut motive de regret, ce importanță are? Omul poate comite greșeli, poate ajunge în impas și poate avea necazuri, dar el nu poate sta liniștit; își sacrifică viața pentru ceea ce crede că este datoria lui. Numai astfel apele sfințite din fluviul societății se mențin pure, fiind duse mai departe într-un curent ce nu se sfârșește niciodată. Uneori, pentru scurtă vreme, malurile râului se rup și se macină, dar a încerca să zăgăzuiești curentul de teamă ca nu cumva albia să se strice ar însemna să promovezi stagnarea și moartea. De aceste lucruri sunt convins. De aceea pot să vă încredințez pe amândoi în mâinile Forței ce vă mână cu o putere irezistibilă să treceți peste legile societății și să părăsiți o viață ușoară și comodă. Iar mie nu-mi rămâne altceva de făcut decât să mă închin cu toată devoțiunea în fața acestei Forțe și să mă rog ca Domnul să vă răsplătească pentru toată defăimarea și toate insultele pe care le veți avea de îndurat în viață, pentru că v-ați despărțit de cei ce v-au fost aproape. El v-a chemat să porniți pe acest drum greu și el vă va duce la capătul lui.”

— Dacă Paresh Babu și-a dat consimțământul din punctul său de vedere, zise Binoy după ce Gora citise scrisoarea și reflecta în tăcere asupra ei, cred că și tu, Gora, trebuie să-ți dai consimțământul din punctul tău de vedere.

— Paresh Babu poate consimți, zise Gora, pentru că el plutește în șuvoiul care dărâmă malurile râului. Eu însă nu pot consimți, pentru că șuvoiul pe care plutim noi e cel a cărui menire este să ferească malurile, ca albia să nu se distrugă. Pe malurile fluviului nostru nici nu știm cât de multe sunt relicvele veacurilor

trecute; dar vom proceda după legile naturii. Poți să ne condamni sau poți să ne judeci că ne întărim malurile cu piatră, dar pe acest loc străvechi și sfânt, unde an de an s-a depus mâl proaspăt, n-avem de gând să permitem agricultorilor să treacă cu plugul peste el. Dacă asta înseamnă o pierdere pentru noi, atunci o acceptăm! Este un loc menit așezării noastre, nu arăturilor. Iar când amatorii de agricultură vor începe să hulească pentru că lucrăm cu pietre atât de tari, să știi că nu ne va fi rușine!

— Vasăzică, în concluzie, nu-ți dai consimțământul la căsătoria mea! exclamă Binoy.

— Chiar așa! Nu voi consimți niciodată! răspunse Gora.

— Adică…, începu Binoy, dar Gora îi tăie vorba încheind sentențios:

— Și nici nu mai vreau să am de-a face cu tine.

— Dar dacă aș fi fost unul dintre prietenii tăi musulmani, ce-ai fi făcut? întrebă Binoy.

— Asta e cu totul altceva, zise Gora. Când dintr-un copac se rupe o ramură și cade la pământ, copacul nu mai are ce face cu ea, și ramura nu va mai fi niciodată parte integrantă din el… dar el poate oferi adăpost unei plante cățărătoare ce se ridică pe el. Și chiar dacă o furtună o smulge, ea se poate urca din nou pe trunchiul lui. Dar dacă tu pleci dintre noi, nu ne mai rămâne decât să ne despărțim definitiv de tine! Tocmai din aceste motive are societatea reguli și opreliști atât de severe.

— Tocmai de aceea motivele de despărțire n-ar fi trebuit să fie atât de neserioase, și regulile separației, atât de superficiale, răspunse Binoy. Oasele brațului sunt puternice, pentru că dacă se rup, trebuie să treacă multă vreme până se vindecă. De aceea fracturile la braț nici nu sunt un lucru obișnuit. De ce nu vrei să recunoști că este foarte greu să te miști și să trăiești într-o societate unde o lovitură neînsemnată provoacă o fractură ce nu se poate vindeca niciodată?

— Asta nu mă privește pe mine, răspunse Gora. Societatea își asumă atât de complet și deplin sarcina de a hotărî singură asupra ei înșiși, încât nici măcar nu sunt conștient de acest proces. Am nădejdea că ea nu s-a mărginit numai la a reflecta asupra acestui lucru milenii de-a rândul, ci că își păstrează fără contenire integritatea. Așa după cum niciodată nu mi-am pus problema dacă pământul se învârtește în jurul soarelui pe o orbită rotundă sau sinuoasă, dacă în cursul rotirii săvârșește erori sau nu, absența acestei preocupări necreându-mi nici un fel de neajuns, tot așa mă comport și față de societate.

— Gora, frate dragă, zise râzând Binoy, la fel am vorbit și eu ani de-a rândul. Crezi că mă surprinde să aud azi aceleași vorbe rostite de buzele tale? Îmi dau seama că pedeapsa mea este meritată pentru ticluirea unor asemenea discursuri lungi. Dar n-are nici un rost să mai discutăm azi, pentru că mi s-au deschis ochii asupra unui lucru pe care până acum nu-l pricepusem încă. Azi am înțeles că viața

omului este ca un fluviu mare, care prin forța propriei sale viteze își croiește albii mereu noi și neprevăzute, chiar pe unde n-au mai trecut niciodată ape… Aceste șuvoaie noi și aceste schimbări necontenite fac parte din planurile de viață pe care Dumnezeu le făurește fiecăruia dintre noi. Viața nu este un canal artificial ce poate fi limitat în făgașe dinainte stabilite. Dacă omului i s-a dezvăluit o dată acest adevăr, el nu mai poate fi indus în eroare de născociri artificiale.

— Când un fluture este pe punctul de a se arde la o flacără, remarcă Gora, folosește întocmai genul tău de argumentare… dar azi, n-am de gând să-mi pierd vremea încercând să te fac să înțelegi.

— Foarte bine, zise Binoy ridicându-se. Atunci pot pleca. Mă duc puțin pe la mama.

După plecarea lui Binoy, Mohim intră încetișor, mestecând ca de obicei frunze de betel, și zise:

— Pare-mi-se că n-ai făcut nici o ispravă. Nu ești mulțumit, eh? Eu, din partea mea, ți-am atras la timp atenția să ai grijă… văzusem că nu-i a bună cu el… dar n-ai vrut să m-asculți. Dacă atunci am fi avut curajul să-l silim într-un fel sau altul să se însoare cu Sasi, n-am mai fi avut atâtea supărări. Dar cui îi pasă de mine? În cine să mă încred? Chiar de te-aș bate la cap până-ți găuresc scăfârlia, tu tot nu crezi decât ce vrei. Ce, puțin lucru e ca un tânăr ca Binoy să plece din partidul tău?

Văzând că Gora nu-i răspunde, Mohim continuă:

— Vasăzică nu-i nici o nădejde ca Binoy să rămână cu voi! Dar, oricum ar fi, trebuie să știi că nouă ne-a pricinuit destule necazuri în legătură cu măritișul lui Sasi. Socot că această chestiune nu mai suferă amânare… Tu știi cum este societatea noastră; dacă te prinde în ghearele ei, nu mai cunoaște îndurare. Așa se întâmplă și cu tinerii de însurat… Ah, nu, să nu te sperii, că n-am de gând să te trimit la pețit. Am făcut eu singur totul!

— Pe cine ai ales? întrebă Gora.

— Pe Abinash al tău, răspunse Mohim.

— A consimțit? întrebă Gora.

— Abinash să nu consimtă! strigă Mohim. Păi, ce, el e Binoy? Nu, defel! Orice-ai spune, nu e greu de văzut că, dintre toți membrii partidului tău, Abinash îți este cel mai devotat! De aceea, când i-am propus să devină membru al familiei tale, pur și simplu a început să zburde de bucurie, spunând: „Ah, ce noroc pe capul meu, ce cinste pentru mine!” Iar când i-am pus problema zestrei, și-a astupat urechile cu palmele și a exclamat: „Vă rog să mă iertați, dar nici nu vreau să aud despre aceste lucruri!” Eu i-am răspuns: „Foarte bine, atunci am să discut totul cu tatăl dumitale”, și m-am și dus la el. Dar am văzut că între tată și fiu există o mare diferență. Tatăl nu și-a manifestat deloc intenția de a duce mâinile la urechi când am pus problema banilor: ba dimpotrivă, de îndată ce am deschis vorba, a început

să peroreze cu atâta înfocare, încât mâinile mi-au înlemnit și nici n-am putut măcar să-mi astup eu urechile. Apoi mi-am dat seama că, în chestiunile bănești, băiatul are mare respect față de părerile tatălui său, de parcă taică-său ar fi o autoritate supremă, și deci nu-l voi putea folosi ca mijlocitor. Așadar, trebuie să vând câteva acțiuni, căci altfel nu-mi voi putea duce planul la bun sfârșit. Dar, oricum, va trebui să pui și tu umărul pentru a-l stimula pe Abinash. O vorbă, două, din partea ta…

— Nu va reduce zestrea cu nici o rupie, interveni Gora.

— De asta sunt convins, zise Mohim. Când respectul față de tatăl său aduce și oarecare beneficiu, e greu să-l înfrânezi!

— Chestiunea este definitiv rânduită? întrebă Gora.

— Da, răspunse Mohim.

— Ați fixat și data căsătoriei?

— Sigur că da, zise Mohim. În prima zi cu lună plină din luna *Magh*. Nu mai e mult până atunci… Tatăl băiatului nu ține la diamante și alte giuvaericale; în schimb, vrea găteli foarte masive. Așa că trebuie să mă sfătuiesc cu bijutierul cum să sporim greutatea aurului fără a-i mări prețul.

— Dar pentru ce atâta grabă? întrebă Gora. Cu Abinash nu ne paște primejdia că ar putea trece în curând la brahmoism.

— Ai dreptate, îi răspunse Mohim, dar n-ai văzut că în ultima vreme sănătatea tatei se înrăutățește pe zi ce trece? Cu cât doctorii îi spun mai stăruitor să se îngrijească, cu atât devine mai auster. Acum s-a împrietenit cu un nou *sannyasin* care-l pune să facă zilnic trei băi în Gange, și pe deasupra i-a recomandat niște exerciții care mai că nu-l fac să-și rupă oasele. Ar fi un mare noroc dacă am putea face nunta cât tata mai este în viață… aș scăpa de multe necazuri dacă voi duce la bun sfârșit această chestiune, înainte ca toate economiile din pensia tatei să încapă în ghearele noului *sannyasin*.

I-am vorbit ieri despre această problemă și îmi pare că n-o să fie prea ușor. Aproape că-mi vine să-l narcotizez vreme de câteva zile pe blestematul de *sannyasin*, până va spune ceva ca un oracol. Te asigur de un lucru: că noi, membrii familiei lui, care avem cea mai mare nevoie de bani, nu vom profita de banii tatei! Îmi vine atât de greu să văd cum un tată n-are milă de mine când îmi cere bani, iar tatăl meu, în clipa în care îi vorbesc despre asemenea nevoi, se refugiază în meditație și-și reține chiar și respirația. Îmi vine să cred că fata asta a mea de unsprezece ani e ca un bolovan care îmi stă legat de gât!

Capitolul LXV

— Pentru ce n-ai mâncat nimic aseară, Radharani? întrebă Harimohini.

— Ce vrei să spui, mătușică? Doar am mâncat aseară! exclamă Sucharita mirată.

— Ce-ai mâncat? Uită-te și tu, bucatele sunt neatinse! zise Harimohini arătând cu degetul vasul acoperit cu capac.

Atunci Sucharita își dădu seama că aseară uitase cu desăvârșire să mănânce.

— Asta-i foarte prost! continuă Harimohini cu o voce aspră. Din câte-l cunosc eu pe Paresh Babu, sunt sigură că nu i-ar plăcea să audă asemenea exagerări din partea ta. Când apare el, parcă-ți aduce liniște. Te-ai gândit la ce-ar spune dacă ar afla adevăratele tale înclinații?

Sucharita ghici imediat aluzia lui Harimohini și, pentru un moment, inima i se opri în loc. Nu-și închipuise niciodată că relația dintre ea și Gora ar putea fi atinsă de suflul unui scandal, ca orice legătură obișnuită între o fată și un băiat. De aceea, insinuarea lui Harimohini o sperie. Dar peste câteva clipe, lăsând lucrul din mână, își îndreptă spinarea și, cu un aer ferm, se uită drept în ochii lui Harimohini. În clipele acelea hotărî ca niciodată, în fața nimănui, să nu lase să-i pătrundă în suflet nici cea mai mică urmă de rușine în ceea ce privește prietenia ei cu Gora.

— După cum știi, mătușică, aseară a fost aici Gourmohan Babu, începu Sucharita. Problema pe care am discutat-o cu el m-a absorbit într-atât încât am uitat să cinez. Dacă ieri ai fi fost de față, ai fi avut prilejul să auzi o mulțime de lucruri interesante.

Dar pe Harimohini n-o interesa prea mult conversația lui Gora. Ea voia să audă cuvinte evlavioase; discursurile lui Gora despre credință nu sunau destul de sincer pentru ca ea să le poată gusta cu adevărat. Pe Gora îl vedea parcă mereu stând în fața unui adversar și luptându-se cu el. Dacă cineva nu era de acord cu el, se străduia pur și simplu să-l constrângă să-i accepte părerile. Dar avea oare ceva de spus celor ce gândeau ca el? Harimohini nu era impresionată de zelul cu care Gora își argumenta teza. Dacă oamenii din Brahmo Samaj trăiau după credința lor și nu căutau să intre în comunitatea hindusă, existența lor o lăsa indiferentă… Atâta vreme cât nu intervenea nimic pentru a o despărți de cei care îi erau dragi, ea

nu-şi bătea capul cu alţii. De aceea o conversaţie cu Gora nu-i făcea nici o plăcere. Iar mai târziu, când observă că tânărul începe să aibă influenţă asupra Sucharitei, discursurile lui îi treziră chiar ostilitatea. În chestiunile bănești, Sucharita era absolut independentă, iar în probleme de convingeri, credinţă sau conduită în general, Sucharita era de asemenea liberă, aşa încât Harimohini nu-şi putea exercita în nici o privinţă autoritatea. Harimohini, care nu avea alt sprijin la bătrâneţe, era foarte tulburată văzând că în afară de Paresh Babu mai există cineva care o putea înrâuri pe Sucharita. Despre Gora, Harimohini credea că nu era câtuşi de puţin sincer şi că nu dorea cu adevărat decât s-o atragă prin orice mijloace pe Sucharita. Ba chiar bănuia că scopul lui principal era să pună mâna pe averea Sucharitei. Aşadar, începând să vadă în Gora pe cel mai periculos duşman, îşi adună puterile pentru a-l combate pe toate căile posibile.

Nu fusese vorba ca Gora să vină şi a doua zi şi, de altfel, nici n-avea vreun rost să vină, dar felul său de a fi nu cunoştea noţiunea de ezitare. Când pornea la realizarea unui lucru, nu se gândea la consecinţele actelor sale, ci mergea drept la ţintă, ca o săgeată.

Dis-de-dimineaţă, când apăru Gora, Harimohini îşi făcea tocmai rugăciunile. Când Satish o anunţă pe Sucharita, care rânduia diferite cărţi şi hârtii, că sosise Gora, tânăra fată nu păru prea surprinsă. De altfel, fusese sigură că va veni.

— Iată că, până la urmă, Binoy ne-a părăsit, zise Gora după ce se aşeză.

— Cum? întrebă Sucharita. Pentru ce să ne părăsească? Doar n-a intrat în Brahmo Samaj!

— Dacă s-ar fi alăturat brahmoiştilor, ar fi fost mult mai aproape de noi, răspunse Gora. Tocmai stăruinţa lui de a rămâne în sânul societăţii hinduse este supărătoare. Ar fi fost mult mai bine dacă pleca definitiv din comunitatea noastră.

— Pentru ce acorzi societăţii o importanţă atât de mare? întrebă Sucharita foarte îndurerată. Oare această încredere inexorabilă în societate este o pornire firească a dumitale sau mai degrabă o atitudine pe care ţi-o impui cu forţa?

— În împrejurările actuale, este absolut firesc să-mi impun o asemenea atitudine, zise Gora. Când pământul începe să ţi se clatine sub picioare, trebuie să păşeşti mai apăsat! Acum, când din toate părţile întâmpinăm opoziţie, e natural să fim mai exigenţi în vorbe şi atitudini. Nu văd nimic nefiresc în acest lucru.

— Pentru ce crezi că opoziţia pe care o întâmpinaţi din toate părţile este nedreaptă şi întru totul inutilă? întrebă Sucharita. Dacă societatea pune piedici în calea progresului, este firesc să primească şi unele lovituri.

— Progresul este ca valurile apei, zise Gora. Valurile pot rupe malurile, dar eu cred că principala menire a malurilor este tocmai să nu accepte distrugerea. Să nu crezi că nu m-am gândit şi nu mă gândesc la ce e bine şi ce e rău pentru societate. De altfel, nici nu e prea greu… În ziua de azi, poate s-o facă şi un băiat

de optsprezece ani. Dar ceea ce este cu adevărat greu este să privești lucrurile în ansamblul lor, prin prisma credinței.

— Crezi că prin credință ajungem întotdeauna la adevăr? întrebă Sucharita. Uneori, credința ne poate face să judecăm lucrurile greșit și să susținem o teză falsă. Dă-mi voie să-ți pun o întrebare: dumneata crezi în idolatrie? Crezi că idolatria este credință adevărată?

— Am să încerc să-ți spun adevărul despre atitudinea mea, răspunse Gora după o clipă de tăcere. La început, am acceptat toate acestea ca fiind adevărate. Nu m-am grăbit să le combat, pentru că erau potrivnice obiceiurilor europene și pentru că existau câteva argumente prea facile care puteau fi invocate împotriva lor. În problemele religioase eu n-am ajuns la ceva deosebit, dar nu sunt dispus să închid ochii și să repet – ca o lecție învățată pe de rost – că idolatria este același lucru cu cultul formelor sau că închinarea la imagini este țelul principal al devoțiunii religioase. Imaginația își are locul ei în artă, în literatură, ba chiar și în știință și în istorie, așa că nu voi admite niciodată că doar în religie nu-și are locul. Religia este aceea care descoperă perfecțiunea tuturor capacităților umane. Și dumneata vrei să spui că încercarea făcută în țara noastră de a pune în acord imaginația, înțelepciunea și devoțiunea prin cultul idolilor nu-i dezvăluie omenirii un adevăr mai cuprinzător decât religiile celorlalte țări?

— Grecii și romanii cunoșteau și ei idolatria, zise Sucharita.

— Idolii acelor popoare, replică Gora, aveau mai mult un sens estetic decât religios, în timp ce la noi imaginația este strâns împletită cu filosofia și credința. Krishna și Radha, Shiva și Durga[64] nu sunt simple obiecte de cult tradițional, ci reprezintă forme ale străvechii filosofii a rasei noastre. De aceea devoțiunea lui Ramprashad și a lui Chaitanyadev s-a manifestat sprijinindu-se pe aceste imagini. Unde găsești în istoria grecilor sau a romanilor revelația unei credințe atât de profunde?

— Nu vrei să admiți că, de-a lungul veacurilor, lumea s-a schimbat și că s-au produs, în același timp, transformări și în religie și în societate? întrebă Sucharita.

— Cum să nu vreau? exclamă Gora. Dar nu înseamnă că acele schimbări trebuie să fie cu totul lipsite de sens… Așa, bunăoară, copilul crește încetul cu încetul până ajunge om în toată firea, dar omul nu devine brusc pisică sau câine. Vreau ca transformările ce se produc în India să se desfășoare pe linia dezvoltării ei; pentru că dacă, brusc, am începe să mergem pe calea de evoluție a Angliei, totul, de la început și până la sfârșit, va fi un eșec. Sunt gata să-mi sacrific viața pentru a demonstra tuturor că întreaga forță și grandoare a țării noastre s-a păstrat în însăși ființa ei. Cum de nu poți înțelege acest lucru?

— Te înțeleg foarte bine, îi răspunse Sucharita, dar aceste idei sunt cu totul noi pentru mine și n-am reflectat încă asupra lor. Când schimbi un mediu, îți

trebuie câtăva vreme ca să te adaptezi la noile condiții de viață – și mie îmi trebuie timp ca să mă familiarizez cu aceste idei. Probabil că nu sunt capabilă să realizez ceea ce-mi spui pentru că sunt femeie.

— Oh, nu! exclamă Gora. Cunosc mulți bărbați cu care am discutat îndelung aceste probleme și care sunt convinși că au înțeles perfect aceste idei, dar care – pot să-ți spun cinstit – n-au priceput ceea ce ai priceput dumneata! De când te-am văzut prima dată mi-am dat seama că ai o perspicacitate cu totul excepțională. De aceea am venit atât de des la dumneata și ți-am vorbit fără nici o rezervă. N-am șovăit nici o clipă înainte de a-ți expune toate nădejdile vieții mele.

— Mă simt foarte stingherită când te aud vorbind astfel, exclamă Sucharita, pentru că nu înțeleg ce poți spera de la mine! Ce pot să dau eu, ce muncă aș putea desfășura și cum aș putea exprima sentimentele care mă năpădesc cu atâta rapiditate? Singura mea teamă este ca nu cumva, într-o bună zi, să descoperi că ai greșit când mi-ai acordat atâta încredere!

— De data asta nu m-am înșelat, strigă Gora cu glasul lui de tunet. Am să-ți arăt ce forță grandioasă zace în dumneata. Să n-ai nici o teamă, sarcina de a-ți demonstra valoarea stă pe umerii mei, dumneata nu trebuie decât să ai încredere în mine!

Sucharita nu-i răspunse, dar tăcerea ei dovedea că era gata să se bizuie pe el. Gora tăcea și el, așa că multă vreme nu se auzi nici un zgomot în odaie. Afară, pe ulicioară, răsunau strigătele unui vânzător ambulant, dar încetul cu încetul zăngănitul vaselor de aramă pe care le vindea se stinse, pe măsură ce omul se depărta de casa lor.

Harimohini, care-și isprăvise rugăciunile de dimineață, se îndrepta spre bucătărie fără a-și închipui că în odaia Sucharitei putea fi cineva; dar când, trecând prin fața ușii, aruncă o privire într-acolo și văzu că Sucharita și Gora ședeau unul lângă altul fără a schimba o vorbă, o cuprinse furia. Făcând un efort uriaș să se stăpânească, se apropie de ușă și strigă:

— Radharani!

Sucharita se ridică și veni lângă Harimohini, care-i spuse cu blândețe:

— Azi e ziua mea de post și nu mă simt prea bine. Te rog, du-te tu la bucătărie și aprinde focul în sobă. Până atunci, mai stau și eu puțin cu Gourmohan Babu.

Sucharita, înțelegând gândul mătușii ei, porni cu inima cam strânsă la bucătărie. Gora se aplecă și șterse praful de pe picioarele lui Harimohini, care se așeză pe un scaun fără a spune o vorbă. După ce șezu câteva minute cu buzele încrețite de mânie, rupse în cele din urmă tăcerea spunând:

— Dumneata nu ești brahmoist, nu-i așa?

— Nu, răspunse Gora.

— Și dumneata respecți societatea hindusă? îl întrebă apoi.

— Firește că da, fu răspunsul lui Gora.

— Atunci, cum îți permiți o asemenea purtare? zise Harimohini nemaiputându-se stăpâni.

Gora, care nu înțelegea motivul nemulțumirii ei, tăcu și o privi întrebător.

— Radharani nu mai e copil, continuă Harimohini, iar dumneata nu ești rudă cu ea; atunci ce aveți de vorbit atâta? Ea e femeie, are de lucru prin casă, ce rost are să-și piardă atâta vreme cu pălăvrăgeli? Asta o distrage de la lucruri serioase. Dumneata ești un om inteligent… toată lumea te prețuiește… dar când oare s-a îngăduit o asemenea purtare în țara noastră și unde găsești în cărțile sfinte ceva care să admită asemenea purtări?

Gora se cutremură. Niciodată nu-i trecuse prin minte ca cineva să poată comenta în acest fel prietenia lui cu Sucharita. După câteva clipe de tăcere, îi explică:

— Ea e o membră a Brahmo Samajului și a frecventat fel de fel de oameni, așa că nu mi-am pus niciodată problema că sunt necuviincios.

— O fi, dar chiar dacă ea face parte din Brahmo Samaj, n-o să-mi spui că purtarea dumitale e cea mai indicată, exclamă Harimohini. Prin vorbele dumitale ai trezit conștiința multor oameni, dar cum o să te respecte ei când văd cum te porți? Aseară ai stat de vorbă cu ea până târziu și văd că tot n-ai terminat conversația, ci ai venit și azi – și încă dis-de-dimineață! Deși s-a sculat devreme, n-a dat nici pe la cămară, nici pe la bucătărie… puținul ajutor pe care mi-l dă de obicei în a nouăsprezecea zi a lunii a uitat cu desăvârșire să mi-l dea azi… ce mentalitate e asta? Și în casa dumitale sunt fete tinere… oare și pe ele le iei de la treburile gospodărești pentru a le da asemenea învățături? Nu, desigur că nu, iar dacă altul ar proceda ca dumneata, ai zice că e bine ce face?

Gora nu încercă să se apere, ci se mărgini să spună:

— Având în vedere educația pe care a primit-o ea, n-am privit problema din acest punct de vedere.

— Să lăsăm la o parte educația ei! strigă Harimohini. Atâta vreme cât locuiește în casă cu mine și atâta vreme cât mai sunt în viață, n-o să admit asemenea lucruri. M-am străduit s-o readuc pe calea cea bună. Când mai stăteam în casa lui Paresh Babu, se răspândise zvonul că a devenit hindusă pentru că se ocupa de mine. Apoi, după ce ne-am mutat în casa aceasta, a început să poarte discuții nesfârșite cu Binoy al dumitale, și astfel, tot ce am obținut eu a fost dat peste cap. Acum, pare-mi-se că Binoy se însoară cu o fată brahmoistă! Treaba lui! În sfârșit, după multe necazuri, am izbutit să scap de Binoy. Apoi mai există un individ numit Haran Babu. Ori de câte ori venea pe la noi, o luam pe Radharani sus în odaia mea, ca să nu-i dau prilej s-o influențeze. Astfel, după un zbucium nesfârșit, credeam c-am făcut-o să gândească în ultima vreme mai ca lumea. Când ne-am mutat în casa aceasta, ședea și mânca împreună cu toți ceilalți din casă, dar acum văd c-a

renunțat la această nebunie. Ieri și-a luat singură orezul de la bucătărie și i-a interzis servitorului să-i aducă apă. Te rog, așadar, în genunchi să nu strici ce am realizat până acum. Toți cei care mi-au fost dragi pe lumea aceasta mi-au murit, și ea este singura ființă ce mi-a mai rămas… nu există nimeni despre care să pot spune că este cu adevărat al meu. Lasă fata în pace! Sunt destule fete în casa lui Paresh Babu… sunt Labonya și Lila, amândouă inteligente și instruite. Dacă ai ceva de spus, du-te și le spune lor, nimeni nu te va opri.

Gora rămăsese cu desăvârșire năucit, iar Harimohini, după o scurtă pauză, reîncepu:

— Uite ce este: Sucharita trebuie să se mărite, căci e destul de bătrână. Crezi că va rămâne pe veci nemăritată? Și datoria unei femei este treaba în gospodărie.

De fapt, Gora era cu totul de părerea lui Harimohini, numai că în cazul Sucharitei își uitase principiile. În imaginația lui, el n-o concepea ca pe o soție, ocupată cu munci casnice în *zenana* vreunui cămin, ci își închipuise că va rămâne veșnic așa cum era acum.

— V-ați gândit cumva la căsătoria nepoatei dumneavoastră? întrebă Gora.

— Firește că da, e un lucru la care trebuie să mă gândesc, răspunse Harimohini. Și dacă nu mă ocup eu, cine să se ocupe?

— Credeți că s-ar putea căsători cu un hindus? întrebă Gora.

— O să încercăm, zise Harimohini. Dacă suntem lăsate în pace, și viața noastră se va putea desfășura în liniște, cred că voi putea rândui totul. De fapt, am și luat o hotărâre. Dar atâta vreme cât e în această stare, n-am îndrăznit să pornesc la acțiune. Acum însă, întrucât în ultimele două zile am observat că nu mai e atât de încăpățânată ca în trecut, am din nou speranța că voi izbuti.

Gora își dădea seama că nu are rost să mai pună întrebări, dar nu se putu stăpâni:

— V-ați și gândit la un mire?

— Da, răspunse Harimohini. Este un bărbat foarte bun, pe nume Kailash, cel mai tânăr dintre cumnații mei. Soția lui a murit de curând și ar vrea să găsească o fată bună, de vârstă potrivită. Altfel, un băiat ca el nu putea rămâne neînsurat. Se va potrivi de minune cu Radharani.

Cu cât ghimpele îl înțepa mai tare, cu atât Gora punea mai multe întrebări în legătură cu acest Kailash.

Din spusele lui Harimohini, Kailash părea să fie cel mai instruit dintre cumnații ei. Învățase singur, dar Harimohini nu știa să spună cât de învățat era. În orice caz, familia îl cinstea pentru învățătura lui. Când în satul lor s-a făcut o reclamație la Direcția Generală a Poștelor împotriva șefului oficiului poștal local, Kailash a scris petiția în limba engleză, și unul dintre șefii Departamentului Poștelor a venit personal să cerceteze chestiunea la fața locului. Toți locuitorii

satului erau mândri de iscusința lui Kailash. Dar, cu toată învățătura lui, își păstrase credința și respectul față de vechile obiceiuri.

După ce află cam totul despre Kailash, Gora se ridică, se plecă la picioarele lui Harimohini și ieși fără a spune o vorbă. În timp ce cobora, o zări pe Sucharita pregătind de mâncare în bucătăria din fundul curții. Auzind zgomotul pașilor lui Gora, ea ieși în prag, dar Gora trecu fără a se uita nici în dreapta, nici în stânga, și Sucharita se întoarse la bucătărie suspinând.

Tocmai când ieșea de pe ulicioară pentru a intra pe strada principală, Gora se izbi de Haran Babu, care, râzând ironic, remarcă:

— Atât de devreme?!

Gora nu-i răspunse nimic, dar Haran Babu continuă:

— Cred că ai fost pe acolo, nu-i așa? Sucharita e acasă?

— Da, zise Gora și se îndepărtă grăbit.

În clipa în care Haran Babu intră în casă, o văzu și el pe Sucharita în bucătărie. Fata nu se mai putu ascunde, iar mătușa ei nu era prin apropiere.

— Chiar acum l-am întâlnit pe Gourmohan Babu, zise Haran Babu apropiindu-se de ușă. Presupun c-a fost aici.

Fără a-i răspunde, Sucharita începu să miște încoace și-ncolo cratițele și tigăile, părând să spună că e atât de ocupată încât abia mai are timp să respire. Dar Haran Babu nici nu se gândea să plece. Stând în pragul ușii de la bucătărie, începu o conversație, cu toate că Harimohini tuși de două-trei ori pe scări, pentru a-și vesti prezența. Era cât pe ce să apară în fața lui Haran Babu, dar știa că, dacă i-ar fi îngăduit să dea măcar o dată cu ochii de ea, nici ea, nici Sucharita n-ar mai fi putut scăpa de entuziasmul agresiv al acestui tânăr perseverent. De aceea, ori de câte ori simțea pe aproape până și umbra lui Haran Babu, Harimohini își trăgea vălul pe față mai grijulie ca o mireasă.

— Sucharita, zicea Haran Babu, îți dai seama ce faci? Unde vrei să ajungi? Cred că ai auzit că Lolita se căsătorește cu Binoy după ritualul hindus. Știi cine poartă vina pentru acest fapt?

Neprimind răspuns la întrebare, Haran Babu coborî glasul și spuse pe un ton solemn:

— Vina o porți tu!

Haran Babu nu-și închipuise că Sucharita va suporta lovitura unei învinuiri atât de grave, dar, văzând-o că-și continuă treaba fără a ridica măcar privirea, întinse amenințător degetul spre ea și zise pe un ton și mai solemn:

— Sucharita, îți repet, tu ești vinovată! Poți spune cu mâna pe inimă că nu meriți să fii condamnată de întregul Brahmo Samaj?

Drept răspuns, Sucharita puse o cratiță pe foc, așa încât untdelemnul începu să sfârâie zgomotos.

— Tu i-ai adus în casă pe Binoy Babu și pe Gourmohan Babu; prin

purtarea ta, ei au dobândit în ochii voştri o importanţă mai mare decât cei mai preţuiţi prieteni ai voştri din Brahmo Samaj. Vezi unde a dus această atitudine a ta? Îţi aminteşti că v-am atras atenţia de la bun început? Iar azi vezi rezultatul? Cine o mai poate opri pe Lolita? Şi crezi că primejdia s-a sfârşit? Câtuşi de puţin! Am venit la tine pentru a te preveni! Acum e rândul tău! Nu mă-ndoiesc că te căieşti amarnic de nenorocirea ce s-a abătut asupra Lolitei, dar pare-mi-se că se apropie ziua în care nu vei mai putea să te căieşti pentru decăderea ta! Uite ce este, Sucharita, mai ai timpul să-ţi revii! Gândeşte-te la speranţele măreţe ce ne-au unit… cât de strălucitoare era lumina datoriei ce ne aştepta şi cum întregul viitor al Brahmo Samajului se aşternea în faţa noastră… ce hotărâri am luat împreună şi cu câtă grijă ne adunam puterile pentru marea călătorie a vieţii! Crezi că toate acestea au fost distruse? Nu! Niciodată! Câmpul nădejdilor noastre ne aşteaptă. Întoarce-te şi priveşte încă o dată în urmă! Vino înapoi, Sucharita!

În acest moment, diferitele legume aruncate în untdelemnul încins începură să se prăjească cu un zgomot infernal, în timp ce Sucharita le amesteca după toate regulile culinare. Haran Babu tăcuse, aşteptând rezultatul apelului său la pocăinţă. Sucharita luă cratiţa de pe foc, o puse jos, se întoarse către Haran Babu şi spuse pe un ton ferm:

— Eu sunt hindusă!

— Eşti hindusă! exclamă Haran cu desăvârşire uluit.

— Da, sunt hindusă! repetă Sucharita şi, ridicând cratiţa, o puse din nou pe foc şi începu să mestece de zor legumele.

— Vasăzică Gourmohan Babu te-a iniţiat zi de zi, dimineaţa şi seara! Aşa-i! exclamă Haran Babu cu o voce aspră, după ce-şi reveni puţin din şocul surprizei.

— Da, răspunse Sucharita fără a întoarce capul. Am fost iniţiată de el, pe care l-am ales ca guru.

Până acum, Haran Babu credea că el îi este guru Sucharitei; de aceea, chiar dacă ea i-ar fi spus că-l iubeşte pe Gora, vestea nu l-ar fi durut mai mult; dar să audă din gura Sucharitei că Gora i-a răpit dreptul de a-i fi guru îl ustură ca o lovitură de bici.

— Oricât de mare ar fi acest guru al tău, crezi că societatea hindusă te va accepta? zise ironic Haran Babu.

— Asta n-o ştiu, răspunse Sucharita. Şi nu înţeleg ce vrei să spui prin „societate”! Ceea ce ştiu însă este că sunt hindusă!

— Dar nu-ţi dai seama că simplul fapt de a fi rămas nemăritată până la vârsta asta te exclude din societatea hindusă? o întrebă Haran Babu.

— E inutil să-ţi faci griji din pricina aceasta, zise Sucharita. Un lucru însă pot să ţi-l spun răspicat: sunt hindusă!

— Aşadar, te-ai prosternat la picioarele noului tău guru şi ai părăsit toate învăţăturile religioase primite de la Paresh Babu? exclamă Haran Babu.

— Dumnezeul inimii mele știe ce cred eu în problemele religioase și n-am de gând să le discut cu nimeni, zise Sucharita. Dar poți fi sigur de un lucru, și anume că sunt hindusă!

— Fie! Dar dă-mi voie să-ți spun că, oricât de hindusă te-ai crede, asta nu-ți folosește la nimic. Să nu crezi că Gourmohan Babu e ca Binoy, și deci să nu speri că vei putea pune mâna pe el, chiar dacă ai răguși tot spunând că ești hindusă. I-a fost ușor să-și asume rolul de guru al tău, dar nici prin gând să nu-ți treacă că te va duce vreodată în casa lui și te va face tovarășa lui de viață!

Într-o clipă, Sucharita uită de mâncarea pe care o pregătea și, întorcându-se cu iuțeala fulgerului spre el, exclamă:

— Ce tot vorbești?

— Spun, răspunse Haran Babu, că Gourmohan n-are de gând să se însoare cu tine!

— Să se însoare cu mine? exclamă Sucharita cu ochii aprinși de mânie. Nu ți-am spus că el îmi este guru?

— Firește că mi-ai spus, ripostă Haran Babu, dar noi înțelegem și lucrurile pe care nu ni le spui!

— Pleacă din casa asta! strigă Sucharita. Nu-ți dau voie să mă insulți. Și află o dată pentru totdeauna că n-am să mai apar în fața ochilor dumitale niciodată!

— N-ai să mai apari! zise ironic Haran Babu. Acum ai devenit o femeie care se ascunde în *zenana*! O adevărată femeie hindusă pe care n-o vede nici soarele! Paresh Babu poate culege roadele păcatelor sale! Lasă-l să se bucure la bătrânețe de rodul muncii sale! Iar eu vă zic tuturor „adio”!

Sucharita împinse ușa bucătăriei și se trânti apoi pe jos, încercând să-și înăbușe hohotele de plâns, în timp ce Haran Babu părăsea casa, negru de mânie.

Harimohini ascultase fiecare cuvânt al discuției lor și ce auzise din gura Sucharitei întrecea cele mai mari speranțe ale ei. Îi creștea inima de bucurie.

— De ce n-ar fi cu putință? se întrebă ea. N-au fost zadarnice rugăciunile mele cucernice în fața zeului.

Apoi se duse în camera de rugăciune și, închinându-se până la pământ în fața idolului ei, îi făgădui să-i aducă de azi înainte și mai multe jertfe. Și dacă în ultima vreme rugăciunea i se desfășurase liniștită, sub semnul grijilor care o frământau, astăzi, simțind că speranțele-i egoiste se realizau, înălță rugi pline de elan și ardoare.

Capitolul LXVI

Gora nu vorbise niciodată, nimănui, aşa cum îi vorbise Sucharitei. Până acum expusese în faţa auditorilor săi doar opinii, principii şi fraze. Azi însă, în faţa Sucharitei, îşi dezvăluise întreaga fiinţă. Bucuria acestei destăinuiri a eului său nu-i dădea numai o senzaţie de forţă, ci parcă toate ideile şi hotărârile lui se îmbogăţiseră şi afectiv. Viaţa lui se exalta în frumuseţe şi i se părea că, deodată, zeii îşi revărsaseră nectarul asupra rugăciunilor sale.

Dominat de această bucurie, Gora o vizitase pe Sucharita zile de-a rândul fără a se gândi la consecinţe. Dar azi, surprins de vorbele lui Harimohini, îşi reaminti că nu demult îşi bătuse joc fără milă de Binoy şi-l dojenise pentru o purtare similară. Gora se înfiora înţelegând că ajunsese în aceeaşi situaţie din cauza neatenţiei sale. Ca omul care, dormind într-un loc străin, tresare în somn din pricina unui zgomot neobişnuit şi se înfioară de spaimă, Gora făcu un efort de voinţă pentru a-şi stăpâni simţămintele. Explicase în fel şi chip că, dintre toate popoarele mari care au existat pe lume şi au fost cu desăvârşire nimicite, numai India a supravieţuit biruind veacurile şi forţele potrivnice, datorită disciplinei şi hotărârii cu care şi-a păstrat legile străvechi. Niciodată Gora n-a admis nici cea mai neînsemnată încălcare a acestor legi. Susţinea chiar că, deşi India a fost jefuită de tot avutul, sufletul ei dăinuieşte ascuns tocmai în respectarea acestor dogme rigide, şi de aceea nici un cotropitor, oricât de mare ar fi fost tirania lui, n-a izbutit să altereze adevărata fiinţă a Indiei. Şi că atâta vreme cât India este cotropită de o naţiune străină, ea trebuie să-şi păstreze cu sfinţenie legile, urmând ca abia mai târziu să discute dacă ele sunt bune sau nu. Omul care se îneacă se agaţă de un pai sau de orice alt obiect ce-i poate salva viaţa şi nu stă să se întrebe dacă obiectul este urât sau frumos. Gora susţinuse în repetate rânduri aceste principii. Iar azi, când Harimohini îl dojenise pentru purtarea sa, se simţi ca un elefant împuns cu o ţepuşă.

Ajuns acasă, Gora îl găsi pe Mohim fumând pe banca din faţa porţii. Era fără cămaşă şi avea figura odihnită a omului într-o zi de sărbătoare. Mohim intră în urma lui Gora şi strigă:

— Ascultă, Gora, am ceva de vorbit cu tine.

Intrară împreună în odaia lui Gora şi, după ce se aşezară, Mohim începu:

— Nu te supăra, frate, dar dă-mi voie să te întreb: nu cumva te-ai molipsit și tu de la Binoy? Mi se pare că mergi cam des în casa aceea și ești prieten la toartă cu ei!

— N-ai nici o grijă, zise Gora roșind.

— Ba am grijă după cum văd eu că merg lucrurile, remarcă Mohim. Îți închipui că poți să te duci să mănânci bucate gustoase în altă parte și apoi să te întorci la tine acasă? Din halul în care a ajuns prietenul tău îți poți da seama că momeala are și-un cârlig! Stai, nu fugi! Încă n-am ajuns la esențial. Am auzit că s-a hotărât definitiv căsătoria lui Binoy cu fata aceea brahmoistă și țin să-ți spun că de azi înainte noi nu mai putem avea nimic de-a face cu el!

— Asta se înțelege de la sine, zise Gora.

— Dar, continuă Mohim, dacă mama ne încurcă țițele? Ce ne facem? Eu am o familie, așa că trebuie să am grijă ca să-mi pot căsători copiii. Și pe lângă asta, dacă în casa noastră va prinde rădăcini o ramură a Brahmo Samajului, o să mă mut în altă parte.

— Oh, nu, lucrurile n-o să ajungă până aici! îl liniști Gora.

— Căsătoria lui Sasi este mai mult sau mai puțin rânduită, zise Mohim. Dar viitorului socru nu-i ajunge fata, el vrea mai mult decât greutatea ei în aur… E un om care știe bine că făptura omenească face parte dintre „lucrurile pieritoare” și că aurul durează mult mai mult decât omul. Pentru el nu e o cinste să-i zici socrumare! E tare nerușinat în pretențiile lui! O să mă coste o groază de bani, te asigur, dar am învățat multe de la el și o să-mi fie de folos când o să-mi însor băiatul. Ce n-aș da să mă mai nasc o dată în ziua de azi, să-l am pe tata mijlocitor și să mă ocup eu de însurătoarea mea! Te asigur că aș trage toate foloasele din faptul că m-am născut. Asta se cheamă să fii bărbat! Să-l ruinezi cu totul pe tatăl unei fete! Puțin lucru e ăsta? Orice ai spune tu, frate, nu pot să mă iau de mână cu tine și să preamăresc zi și noapte societatea hindusă; numai la gândul c-aș putea face una ca asta îmi piere glasul. Băiatul meu n-are decât un an și două luni… nevestei mele i-a trebuit cam multă vreme până să-și dreagă greșeala de a fi născut o fată… dar, oricum ar fi, tu și toți prietenii tăi trebuie să vă străduiți din răsputeri să mențineți societatea hindusă în stare de înflorire până când feciorul meu va ajunge la vârsta însurătorii. După aceea, țara poate să treacă la mahomedanism, la creștinism sau mai știu eu la ce, nu-mi mai pasă!

Văzând că Gora se ridică să plece, Mohim continuă:

— După cum spuneam, nu-l voi pofti în nici un caz pe Binoy la nunta lui Sasi. Ar fi o prostie să provocăm încă un scandal. Așa că trebuie să începi s-o convingi de pe acum pe mama să fie prudentă.

Când intră în cameră la Anandamoyi, Gora o găsi așezată la masă, cu ochelarii pe nas, scriind în registrul de socoteli. Cum îl văzu pe Gora, închise registrul și, scoțându-și ochelarii, zise:

— Stai jos.

După ce Gora se aşează, Anandamoyi începu:

— Aş vrea să mă sfătuiesc cu tine într-o chestiune. Ai auzit, desigur, despre viitoarea căsătorie a lui Binoy. Văzând că Gora tace, ea urmă: Unchiul lui e supărat, şi nimeni dintre ai lui nu va veni la nuntă. Apoi nu se ştie nici dacă nunta se va putea face în casa lui Paresh Babu. Aşa că Binoy trebuie să se ocupe singur de toate. M-am gândit că ar fi cel mai simplu dacă i-am oferi etajul al doilea din partea de miazănoapte a casei noastre. Primul etaj e închiriat, dar al doilea e acum liber.

— Nu înţeleg ce vrei să spui, zise Gora.

— Uite ce e: cineva trebuie să se ocupe de toate pregătirile pentru nuntă, şi dacă n-o s-o fac eu, cine o va face? îi explică Anandamoyi. Binoy va fi în mare încurcătură. În schimb, dacă s-ar face căsătoria în casa noastră, eu m-aş putea ocupa de toate fără nici un efort.

— Asta nu se poate, mamă, zise Gora hotărât.

— De ce să nu se poată? întrebă Anandamoyi. Chiriaşul principal şi-a dat consimţământul.

— Nu, mamă, căsătoria asta nu se poate oficia aici, exclamă Gora. Crede-mă, mamă! Ascultă ce-ţi spun!

— Pentru ce nu? întrebă Anandamoyi. Doar Binoy nu se căsătoreşte după ritualul brahmoist.

— Astea sunt argumente inutile, obiectă Gora. În faţa societăţii nu se poate pleda aşa. Lasă-l pe Binoy să facă ce-i place, dar noi nu putem aproba această căsătorie. Nu lipsesc locuinţe în Calcutta. De altfel, el are casa lui.

Anandamoyi ştia prea bine că sunt case libere în oraş, dar suferea la gândul ca Binoy să fie părăsit de toţi prietenii şi rudele sale şi să se cunune ca un biet copil al nimănui, făcând căsătoria ca vai de lume, într-o casă închiriată. De aceea născocise planul de a folosi pentru nunta lui Binoy etajul liber din casa lor. Ar fi fost atât de mulţumită dacă s-ar fi făcut căsătoria în casa ei, fără a întâmpina opoziţia societăţii.

— Dacă te împotriveşti, zise Anandamoyi suspinând, cred că va trebui să închiriem o casă în altă parte. Va însemna un mare efort pentru mine. Dar nu face nimic, dacă planul meu nu poate fi realizat, să nu mai discutăm.

— Mamă, tu nu trebuie să te duci în nici un caz la această cununie, zise Gora.

— Ce spui, Gora? exclamă Anandamoyi. Dacă nu mă duc eu la nunta lui Binoy al nostru, cine să se ducă, aş vrea să ştiu?

— Nu, mamă, nu se poate să te duci, stărui Gora.

— Gora, răspunse Anandamoyi, înţeleg că nu eşti de aceeaşi părere cu Binoy, dar acesta e un motiv să-i devii duşman?

— Ascultă, mamă, zise Gora cam enervat, eşti nedreaptă cu mine! Şi eu sunt mâhnit la gândul că nu mă voi putea bucura la nunta lui Binoy! Dacă nimeni altcineva nu ştie, dumneata însă ştii cât de mult îl iubesc. Dar aici nu-i vorba de iubire… prietenia sau duşmănia nu influenţează întru nimic această problemă. Binoy face acest pas conştient fiind de toate urmările lui. Nu noi suntem cei ce-l părăsim, ci el este cel care se desparte de noi. Aşa că nu va primi alte lovituri decât cele la care se aşteaptă.

— Gora, zise Anandamoyi, Binoy ştie bine că tu nu vrei să ai nimic în comun cu această căsătorie. Dar el mai ştie că eu nu-l pot părăsi într-un moment atât de important al vieţii lui. De un lucru sunt convinsă: dacă Binoy ar şti că eu n-o să-i dau miresei lui binecuvântarea, nimic pe lume nu l-ar convinge să se căsătorească. Crezi că eu nu cunosc sufletul lui Binoy? În timp ce vorbea, Anandamoyi îşi şterse o lacrimă.

Gora, deşi profund mâhnit şi tulburat din pricina lui Binoy, spuse:

— Mamă, nu trebuie să uiţi că faci parte dintr-o societate şi că ai anumite îndatoriri faţă de ea.

— Gora, exclamă Anandamoyi, nu ţi-am spus de atâtea ori că de multă vreme am rupt orice legătură cu societatea mea? De aceea mă urăşte atât de tare societatea mea şi de aceea mă ţin departe de ea.

— Mamă, strigă Gora, vorbele dumitale mă îndurerează mai mult decât orice.

— Copilul meu drag, zise Anandamoyi în timp ce ochii ei scăldaţi în lacrimi nu părăseau o clipă întreaga fiinţă a lui Gora, numai Dumnezeu ştie că e peste puterile mele să te cruţ de această durere!

— Foarte bine, zise Gora ridicându-se, să-ţi spun atunci ce voi face eu. Mă duc la Binoy şi-i spun să-şi aranjeze în aşa fel căsătoria încât să nu te silească să te desparţi şi mai mult de societatea din care faci parte. Altfel, ar fi foarte urât şi egoist din partea lui.

— Bine, zise Anandamoyi zâmbind, fă ce poţi. Du-te şi vorbeşte cu el şi vom vedea apoi ce-o să facem.

După ce Gora plecă, Anandamoyi rămase multă vreme pe gânduri, apoi se ridică încet şi porni spre apartamentul bărbatului ei.

Fiind a unsprezecea zi a lunii, Krishnadayal nu-şi pregătise de mâncare. Primise o nouă traducere bengaleză a unei cărţi religioase hinduse şi o citea aşezat pe pardoseala aşternută cu o piele de căprioară. Când dădu cu ochii de Anandamoyi, păru foarte tulburat. Dar ea se opri la distanţa cuvenită şi, aşezându-se în pragul uşii, zise:

— Vreau să-ţi spun ceva. Părerea mea este că noi procedăm foarte greşit.

Krishnadayal, care se credea cu totul în afara treburilor şi greşelilor lumeşti, întrebă cu un aer indiferent:

— Despre ce greșeală-i vorba?

— N-ar trebui să-i mai ascundem lui Gora adevărul nici o singură zi, îi spuse Anandamoyi. Situația se complică din ce în ce mai tare.

Krishnadayal se gândise și el la asta atunci când Gora îi vorbise despre ceremonia lui de penitență, dar, pe urmă, diferitele exerciții de ascetism îl absorbiseră atât de mult, încât nu mai avusese timp să chibzuiască la această problemă.

— După câte se pare, căsătoria lui Sasi se va face în luna *Phalgun*, continuă Anandamoyi. Până acum, ori de câte ori trebuia să aibă loc o ceremonie în casa noastră, sub un pretext sau altul plecam de acasă împreună cu Gora; dar niciodată n-a avut loc o ceremonie mai importantă. Spune-mi însă ce facem acum, la nunta lui Sasi? Pe zi ce trece, situația devine tot mai gravă. Zi de zi mă rog lui Dumnezeu să mă ierte și să-mi dea puterea de a îndura pedeapsa ce mi se cuvine, oricare ar fi ea. Dar mă chinuiește gândul că nu-i vom mai putea ascunde adevărul – și aceasta va fi o catastrofă pentru Gora. Ceea ce-ți cer acum este să-mi dai voie să-i spun totul fără reticențe, urmând ca după aceea să îndur ce mi-a rezervat soarta.

Krishnadayal se întrebă în sinea lui pentru ce trebuie să îndure această nouă încercare. În ultima vreme, trăise într-un ascetism riguros… realizase performanțe aproape imposibile în exercițiile de respirație și-și redusese atât de mult rațiile alimentare[65], încât stomacul nu mai avea mult până să i se lipească de șira spinării. Și tocmai într-o asemenea perioadă să-i cadă pe cap această nenorocire!

— Ai înnebunit! strigă Krishnadayal. Dacă dai acum în vileag adevărul, voi fi silit să găsesc câteva explicații foarte dificile… aproape sigur că mi se va lua pensia și am putea avea neplăceri chiar și cu poliția. Ce s-a făcut s-a făcut, și pace! Tu caută să mai ții în frâu lucrurile, și, dacă n-ai să reușești, n-o să fie o nenorocire prea mare.

Krishnadayal se gândea că, după moartea lui, ceilalți n-au decât să facă ce-or pofti, dar până atunci voia să fie lăsat în pace. Și apoi, era convins că dacă ignoră ceea ce li se întâmplă altora, până la urmă totul va fi bine.

Anandamoyi, neștiind ce trebuie să facă, îl privi foarte mâhnită, apoi, ridicându-se, zise:

— Nu-ți dai seama cât de prost arăți? Corpul ți-e…

— Corpul! o întrerupse Krishnadayal schițând un zâmbet, dar enervat în fața unei asemenea neghiobii a soției sale. Și cum nu ajunseseră la o concluzie satisfăcătoare, Krishnadayal se așeză din nou pe pielea de căprioară și se adânci în lectură.

Între timp, Mohim ședea în odaia vecină cu *sannyasin*-ul tatălui său, discutând cu seriozitate despre țelul suprem al omului și alte probleme ale vieții

religioase. Îi pusese cu smerenie şi teamă întrebarea dacă pentru un om căsătorit exista mântuire sau nu – şi aştepta de parcă întreaga lui viaţă depindea de răspunsul *sannyasin*-ului. Acesta îşi dădea toată osteneala să-l liniştească şi-i spunea că, deşi pentru un om care trăieşte viaţa de familie mântuirea nu era posibilă, totuşi cerul nu-i este închis; dar Mohim nu se putea mângâia cu această perspectivă. El dorea mântuirea. Ah, dacă şi-ar putea mărita fata aşa cum se cuvine, s-ar devota cu totul *sannyasin*-ului şi s-ar putea mântui. Nimeni nu l-ar putea abate de la acest ideal! Dar măritişul fetei lui nu era lucru uşor. Ce bine ar fi dacă preacinstitului guru i s-ar face milă de el!

65 Exerciţiile de respiraţie şi regimul alimentar reprezintă o parte componentă din disciplina religioasă hindusă.

Capitolul LXVII

Dându-şi seama că în relaţiile cu Sucharita se amăgise destul de mult până acum, Gora hotărî să fie mai prudent. Înţelese că abaterea lui de pe făgaşul obişnuit se datora unei fascinaţii puternice, care îl făcuse să-şi uite obligaţiile faţă de societate.

După ce-şi isprăvi rugăciunea de dimineaţă, Gora intră în camera lui, unde-l găsi pe Paresh Babu aşteptându-l. Tresări. Era de netăgăduit că între el şi Paresh Babu existau relaţii foarte apropiate, de o natură cu totul deosebită.

După ce Gora se aplecă şi îi şterse praful de pe picioare, Paresh Babu zise:

— Ai auzit, desigur, despre viitoarea căsătorie a lui Binoy.

— Da, răspunse Gora.

— El nu este pregătit pentru a se căsători după ritualul brahmoist, adăugă Paresh Babu.

— În cazul acesta, căsătoria ar trebui să nu se facă, remarcă Gora.

— N-are rost să începem discuţia asupra acestei probleme, zise zâmbind Paresh Babu. Nici unul dintre membrii comunităţii noastre nu va lua parte la nuntă şi am auzit că nu va veni nimeni nici din partea rudelor lui Binoy. Aşadar, din partea fetei mele nu voi fi decât eu, iar din partea lui Binoy, cred, nu vei fi decât dumneata. Iată pentru ce am venit să mă sfătuiesc cu dumneata.

— Ce rost are să vă sfătuiţi cu mine? exclamă Gora. Nu vreau să am nimic de-a face cu această chestiune.

— Dumneata nu vrei? zise Paresh Babu privindu-l uluit.

O clipă, Gora se simţi ruşinat văzând surpriza lui Paresh Babu, dar tocmai pentru că îi era ruşine, ripostă cu şi mai multă fermitate:

— Cum aş putea avea ceva comun cu ei?

— Ştiam că eşti prietenul lui, zise Paresh Babu, şi, în asemenea momente, omul are îndeosebi nevoie de un prieten, nu-i aşa?

— Sunt prietenul lui, e adevărat, răspunse Gora, dar prietenia nu e singura legătură pe care o are omul pe lume – şi nici cea mai importantă!

— Gora, urmă Paresh Babu, crezi că în purtarea lui Binoy a existat o atitudine urâtă sau potrivnică religiei?

— Religia are două aspecte, răspunse Gora. Unul este aspectul etern,

celălalt, lumesc. Acolo unde religia se manifestă prin legile societății, nu poți trece peste ea fără a contribui la ruina societății.

— Există nenumărate legi, zise Paresh Babu. Poți dumneata afirma cu certitudine că fiecare lege înseamnă o manifestare a religiei?

Prin aceste cuvinte, Paresh Babu îl atinse pe Gora într-un punct atât de sensibil, încât sufletul îi fu răscolit. Și deodată înțelese. Nu mai avu nici o îndoială și simți că poate vorbi liber despre tot ce-i stătea pe inimă.

Gora spuse că, dacă omul nu se supune întru totul societății, acceptând constrângerea legilor ei, el va împiedica realizarea scopului profund intim al existenței societății, pentru că acest scop este ascuns și nu-i e dat fiecărui om să-l vadă limpede. De aceea, omul trebuie să aibă o anumită putere, independentă de discernământul său, prin care să-și manifeste respectul față de societate.

Paresh Babu urmări cu atenție tot ceea ce spuse Gora, iar când acesta, puțin cam rușinat de îndrăzneala lui, se opri, Paresh Babu zise:

— În linii mari, sunt de acord cu ceea ce ai spus. Nu încape îndoială că Dumnezeu urmărește un anumit scop în fiece societate și că acest scop nu este evident pentru toată lumea. Dar oare datoria omului este să încerce să-l vadă clar? Nu cumva sarcina lui în viață este să se supună inconștient acestor legi, la fel cum ramura se supune copacului?

— După părerea mea, interveni Gora, dacă ne vom supune societății întocmai și în toate privințele, vom deveni până la urmă conștienți de scopul ei real! Dacă intrăm în conflict cu ea, îi punem nu numai piedici în cale, dar o și înțelegem greșit.

— Adevărul nu poate fi verificat decât prin opoziție și obstacole, zise Paresh Babu. Verificarea adevărului nu s-a făcut, o singură dată pentru totdeauna, de oamenii înțelepți din trecut; adevărul trebuie să fie descoperit iarăși și iarăși, prin loviturile și opozițiile pe care le are de întâmpinat din partea oamenilor, în fiecare epocă. Dar nu vreau să încep acum o discuție asupra acestor probleme. Eu respect libertatea individului, pentru că prin loviturile pe care societatea le primește din pricina libertății individului putem vedea cu adevărat ce este adevărul etern și ce sunt iluziile trecătoare. Progresul societății depinde de această cunoaștere sau cel puțin de încercarea noastră de a cunoaște adevărul.

Fără să-și dea seama, amândoi stăteau acum în picioare, iar Paresh Babu continuă:

— Mă gândeam că, din respect față de Brahmo Samaj, trebuie să mă țin la oarecare distanță de această cununie religioasă și că dumneata, ca prieten al lui Binoy, vei avea grijă ca totul să se desfășoare cum se cuvine. În asemenea împrejurări, un prieten se află într-o stare mai privilegiată decât rudele, pentru că el nu trebuie să înfrunte opoziția comunității. Dar dacă și dumneata socotești că trebuie să-l părăsești pe Binoy, îmi voi asuma eu întreaga responsabilitate. Așa că

va trebui să mă ocup singur de toate cele trebuincioase.

Nici Gora nu și-a dat seama că Paresh Babu era „singur”, în adevăratul înțeles al cuvântului. Soția lui era împotrivă, fiicele lui nu erau de acord cu el și, de teama ostilității lui Harimohini, nu voia să facă apel nici la Sucharita pentru a se sfătui cu ea asupra cununiei. Pe de altă parte, toți membri Brahmo Samajului erau cu ochii ațintiți asupra lui, iar de la unchiul lui Binoy primise două scrisori jignitoare, în care era insultat și învinuit că l-a prins în cursă pe Binoy și că este un sfetnic nesincer și rău intenționat.

Când să iasă, Paresh Babu se întâlni cu Abinash și cu încă doi-trei membri din partidul lui Gora. Tinerii, văzându-l pe Paresh Babu, începură să facă glume și chiar să râdă de el, dar Gora se întoarse indignat spre ei și exclamă:

— Dacă nu sunteți în stare să fiți respectuoși față de un om demn de toată stima, ar trebui să vă feriți măcar de josnicia de a-l batjocori.

Iată-l pe Gora absorbit din nou de treburile partidului său și mergând pe vechile făgașuri ale vieții lui. Dar acum parcă totul îi părea lipsit de sens, searbăd, neînsemnat! Îi era cu neputință să spună că „muncește”. Ceea ce făcea el n-avea viață. A ține conferințe și a scrie, a organiza un partid, asta nu e muncă adevărată. I se părea mai degrabă că dă în vileag imposibilitatea de a munci. Niciodată nu simțise acest lucru atât de clar ca acum. Aceste activități nu-l mai atrăgeau. Dorea să găsească o cale absolut nouă prin care viața să i se poată desfășura liber, însuflețită de simțămintele care îl stăpâneau în ultima vreme.

Între timp, pregătirile pentru ceremonia de penitență progresau, dându-i lui Gora un oarecare entuziasm. Credea că ceremonia avea să-l purifice nu numai de pângăririle ființei lui în temniță, ci și din toate punctele de vedere, pentru a-l face să renască cu un trup nou, pregătit pentru o muncă nouă. Se primise autorizația pentru penitență, se fixase și ziua ceremoniei și urma să se expedieze invitațiile către pandiți din răsăritul și apusul Indiei. Membrii mai bogați ai partidului adunaseră bani pentru cheltuieli și cu toții aveau impresia că, în sfârșit, se va realiza o acțiune măreață în țara lor. Abinash purtase în secret discuții să-i convingă pe pandiți ca, atunci când se vor împărți flori, pastă de santal, boabe de orez și iarbă sfințită după datina din bătrâni, să-i acorde lui Gora titlul de „Lumina Religiei Hinduse”. Mai multe versete sanscrite aveau să fie scrise cu litere de aur pe un pergament ce urma să fie semnat de toți pandiții brahmani și oferit apoi lui Gora într-o cutie din lemn de santal. Apoi cel mai bătrân și mai venerabil dintre pandiții aflați de față îi va dărui o ediție de lux a cărții

lui Max Müller[66] despre *Rig Veda*, legată în piele scumpă, ca o mărturie a binecuvântării Indiei înseși. Pe această cale, ei își vor putea exprima prețuirea față de Gora, care, în actuala stare de decădere a hinduismului, făcuse atât de mult pentru conservarea străvechilor forme ale religiei vedice.

Astfel, fără știrea lui Gora, membrii partidului său discutau zi de zi cum să organizeze mai bine ceremonia, așa încât ritualul penitenței să fie cât mai rodnic și mai măreț pentru toată lumea.

66 Orientalistul german Max Müller (1823–1900) este autorul unei celebre ediții comentate a *Rig Vedei*, una dintre cărțile de bază ale hinduismului.

Capitolul LXVIII

Harimohini primi din partea cumnatului ei Kailash o scrisoare care începea astfel:

„Grație binecuvântării dumitale, suntem cu toții bine; sper că ne vei ușura de toată grija ce ți-o purtăm, trimițându-ne veşti bune despre dumneata.”

Aceste cuvinte nu se potriveau câtuşi de puțin cu realitatea, întrucât, din clipa când Harimohini părăsise casa lor, nu făcuseră nici cel mai mic efort să afle cum o duce. După ce-i dădea veşti despre Khudi, Potol, Bhojohari şi alte rubedenii, Kailash încheia scrisoarea astfel:

„Te-aș ruga să-mi dai câteva amănunte despre logodnica de care-mi vorbeai în ultima dumitale scrisoare. Îmi spui că are doisprezece, treisprezece ani, dar că este foarte bine dezvoltată pentru vârsta ei şi că pare o fată în toată firea. N-ar fi acesta un cusur, dar te rog să te interesezi îndeaproape de averea despre care-mi vorbeşti: să afli dacă fata este proprietară în toată legea sau are numai uzufructul averii. După ce voi primi lămuririle necesare, mă voi sfătui cu frații mei mai mari şi cred că ei nu se vor opune. Am aflat cu bucurie că este o adeptă fervent a religiei hinduse, dar trebuie să ne dăm toată osteneala ca nu cumva să se afle că a trăit vreme atât de îndelungată într-o familie brahmoistă – de aceea, te rog să nu mai spui nimănui acest lucru. În curând va fi eclipsă de lună şi va avea loc sărbătoarea scăldătorii în apele Gangelui: cu acest prilej, dacă voi izbuti, mă reped şi până la Calcutta să văd fata.”

Până acum, Harimohini se împăcase cu ideea de a trăi la Calcutta, dar, de îndată ce întrezări o cât de vagă posibilitate de a se întoarce în casa socrului ei, nu-şi mai găsea locul. Exilul ei i se părea din ce în ce mai greu de îndurat, şi, dacă ar fi ştiut cum să deschidă vorba, i-ar fi spus Sucharitei fără întârziere şi ar fi încercat să fixeze chiar şi ziua cununiei! Dar nu voia să se pripească, mai ales că, cu cât se apropia mai mult de Sucharita, cu atât vedea mai desluşit că era incapabilă s-o înțeleagă.

Totuşi, Harimohini începu să pândească o clipă potrivită. O urmărea pe Sucharita cu şi mai multă înverşunare şi, pentru a nu o pierde din ochi, îşi petrecea chiar mai puțin timp în rugăciune.

Sucharita, la rândul ei, văzând că, brusc, Gora încetase să mai vină pe la

ea, înțelese că intervenise Harimohini, dar se mângâia zicându-și: „Nu face nimic dacă nu vine… el îmi va rămâne guru… gurul meu”.

Influența unui guru absent este adeseori mai puternică decât aceea a unui guru prezent, pentru că, în lipsa lui, sufletul se hrănește din resursele și din rezervele lui proprii. În locul discuțiilor contradictorii pe care le-ar fi avut cu el, Sucharita îi citea scrierile, pe care le accepta fără comentarii. De câte ori dădea peste o idee pe care n-o înțelegea, se gândea că, dacă Gora ar fi fost de față, i-ar fi explicat-o, iar ea, până la urmă, ar fi înțeles-o!

Dar dorul de a-i vedea chipul luminos și de a-i auzi glasul puternic deveni atât de arzător, încât i se părea că-i sleiește ființa. Din când în când, chinuită de dor, se gândea la oamenii care-l puteau vedea pe Gora la orice oră din zi și din noapte fără a-și da seama de marele privilegiu de care se bucură.

Într-o după-amiază sosi Lolita și, trecându-și brațul pe după umerii Sucharitei, zise:

— S-a făcut, surioară!

— Ce s-a făcut, Lolita?

— Totul s-a aranjat!

— În ce zi va fi?

— Luni.

— Unde?

— Nu știu nimic, tata a pus totul la cale, răspunse Lolita.

— Ești fericită, surioară? întrebă Sucharita prinzând-o de mijloc.

— Cum să nu fiu fericită? exclamă Lolita.

— Acum, după ce ai obținut tot ce-ai dorit, răspunse Sucharita, și nu vei mai avea pe cine să tachinezi, mă tem că vioiciunea ta va avea de suferit.

— Crezi că n-am să găsesc cu cine să mă cert? zise Lolita râzând. De acum încolo n-o să mai fiu silită să caut în afara casei mele!

— Ah, da, am înțeles! exclamă Sucharita lovind-o ușor peste obraz. Ai și început să-ți faci planuri! Lasă că am să te spun lui Binoy cât mai e timp! Bietul băiat trebuie prevenit!

— Acum e prea târziu ca să-l mai previi pe bietul băiat! exclamă Lolita. Pentru el nu mai există scăpare! Ce i-a fost scris nu mai poate fi ocolit… nu-i mai rămâne decât să plângă și să se căiască.

— Îți spun sincer, Lolita, n-ai idee cât mă bucur pentru voi, zise Sucharita devenind brusc serioasă. Mă rog lui Dumnezeu să fii demnă de un bărbat ca Binoy!

— Asta-i bună! Dar există oare vreun bărbat demn de o soție ca mine? glumi Lolita. Încearcă să-i vorbești o dată lui Binoy despre acest subiect, să vezi ce-o să spună. De l-ai auzi lăudându-mă, ai regreta că atâta vreme n-ai știut să prețuiești dragostea unei ființe atât de extraordinare și de minunate ca mine… că nu ți s-au deschis ochii mai devreme!

— Foarte bine! Slavă Domnului că cel puțin a apărut printre noi un expert, zise Sucharita. Acum nu mai avem motive de supărare. El a obținut ceea ce a dorit – la prețul pe care a fost dispus să-l plătească. Deci nu mai are rost să verifici afecțiunea unor oameni cu atât de puțină experiență ca noi!

— Da, într-adevăr, nu mai are rost! exclamă Lolita. Totuși, cred că o să am mare nevoie de afecțiune! zise ciupind-o de obraz și adăugă, alintându-se: Întotdeauna voi avea nevoie de dragostea ta și nu voi admite niciodată să mă trădezi dăruind-o altcuiva!

— N-am s-o dăruiesc nimănui, zise Sucharita ca pentru a o liniști și lipindu-și obrazul de fața Lolitei.

— Nimănui? întrebă Lolita. Ești absolut sigură? Nimănui?

Sucharita clătină din cap, iar Lolita, așezându-se puțin mai departe, zise:

— Uite ce e, Suchi didi, știi prea bine că n-am să pot îndura niciodată ca tu să iubești pe altcineva. Până acum am tăcut, dar azi am să-ți spun tot ce am pe suflet. Când Gourmohan venea pe la noi pe acasă… nu, didi, n-ai de ce să te rușinezi… vreau să-ți spun totul pe față, pentru că, deși nu ți-am ascuns niciodată nimic, de multă vreme n-am mai vorbit deschis cu tine. Și să știi că de multe ori am suferit din pricina asta. Dar acum îmi iau rămas-bun de la tine și nu mai pot să tac. Când Gourmohan Babu a început să vină pe la noi, eram foarte mânioasă. Pentru ce eram mânioasă? Credeai că nu înțeleg nimic, nu-i așa? Și tu nu mi-ai vorbit niciodată despre el, ceea ce mă înfuria și mai mult! Mă chinuia gândul că va sosi momentul în care vei ajunge să-l iubești pe el mai mult decât pe mine… nu, didi, lasă-mă să-ți spun tot ce am de spus!… Nu-ți poți închipui cât am suferit din pricina asta. Știu că nici acum nu-mi vei vorbi despre el, dar de data aceasta nu mă mai supăr. Trebuie să-ți spun, draga mea, că aș fi foarte fericită dacă tu și cu…

Sucharita însă, acoperindu-i gura, o întrerupse:

— Te implor, Lolita, nu rosti asemenea cuvinte! Când te aud vorbind astfel, îmi vine să intru în pământ!

— Pentru ce nu, surioară, oare el…, începu Lolita, dar Sucharita o opri din nou, strigând cu desperare:

— Nu! Nu! Nu! Vorbești de parcă ți-ai pierdut mințile! Nu-i voie să vorbești despre lucruri la care nici nu-ți este îngăduit să te gândești!

— Dar, surioară, cred că te prefaci, zise Lolita contrariată de ezitarea Sucharitei. Vă urmăresc cu multă luare-aminte și te asigur că…

Sucharita însă n-o lăsă să-și isprăvească fraza, își smulse mâinile din mâinile Lolitei și ieși din odaie. Lolita fugi după ea și-i spuse:

— Bine, n-am să-ți mai vorbesc despre asta.

— Niciodată! o imploră Sucharita.

— Nu-ți pot făgădui un lucru atât de grav, răspunse Lolita. Când va sosi momentul, totuși, am să-ți vorbesc! Mai mult decât atât nu-ți pot făgădui.

În ultimele zile, Harimohini n-o pierduse din ochi pe Sucharita; o urmărea în așa fel încât fetei îi era cu neputință să nu observe. Atmosfera de bănuială o apăsa, o enerva, dar nu-i putea spune nimic mătușii. După ce plecă Lolita, Sucharita, ostenită, se așeză la masă și, acoperindu-și fața cu mâinile, începu să plângă; iar când servitorul veni cu lampa aprinsă, îi spuse să plece. La ora aceea, Harimohini își făcea rugăciunea de seară. Totuși, când o văzu pe Lolita plecând, coborî iute, intră în odaie și strigă:

— Radharani!

Sucharita își șterse în grabă ochii și se ridică în picioare, în timp ce Harimohini porni atacul întrebând-o:

— Ce s-a întâmplat?

Văzând că nu primește răspuns, adăugă cu o voce aspră:

— Nu pricep ce e nebunia asta!

Sucharita, izbucnind în hohote de plâns, zise:

— Mătușică, pentru ce mă pândești și mă urmărești zi și noapte?

— Nu înțelegi pentru ce? întrebă Harimohini. Stai nemâncată, plângi mereu, ce înseamnă asta? Nu mai sunt copil, crezi că nu înțeleg ce se petrece?

— Mătușică, zise Sucharita, te asigur că nu pricepi câtuși de puțin. Greșești atât de mult față de mine, încât pe zi ce trece îmi vine mai greu să îndur purtarea dumitale.

— Foarte bine, răspunse Harimohini, dacă eu greșesc, fii bună și explică-mi totul deslușit.

— Bine, am să-ți explic, zise Sucharita făcând un mare efort să-și înfrângă sfiala. Am învățat de la gurul meu un lucru cu desăvârșire nou și pentru a-l înțelege așa cum se cuvine, îmi trebuie o mare putere de concentrare… simt că-mi lipsește această forță și… îmi vine greu să fiu mereu în conflict cu mine însămi. Dar dumneata, mătușică, n-ai înțeles prietenia noastră și l-ai gonit… după ce l-ai ocărât. Tot ce i-ai spus se bizuia pe exagerările dumitale, și tot ce crezi despre mine este cu desăvârșire greșit. Nu ai fost dreaptă! Dumneata nu poți înjosi un om ca el; și ce ți-am făcut eu ca să mă tiranizezi în halul ăsta?

În timp ce vorbea, plânsul o înneca. Acoperindu-și fața cu mâinile, fugi din odaie.

Harimohini rămase uluită și-și zise: „Doamne, Dumnezeule, cine a mai auzit asemenea vorbe?” Îi lăsă însă Sucharitei răgazul să se reculeagă, și după aceea o chemă la cină.

De îndată ce se așezară la masă, Harimohini începu:

— Uite ce este, Radharani, eu nu mai sunt copil. Din fragedă pruncie am fost crescută în ceea ce tu numești religia hindusă și am auzit o mulțime de păreri despre ea. Tu, de fapt, nu știi nimic, și Gourmohan te înșală zicând că-ți este guru. Din când în când, l-am auzit și eu vorbind și pot să-ți spun că în cele ce-ți îndrugă

nu e nimic din credința noastră strămoșească… El născocește din capul lui, și tot ce-ți spune nu are nici o legătură cu cărțile sfinte. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama de asta, deoarece am și eu un guru. Ascultă-mă pe mine, Radharani, nu te lăsa amăgită de el. Când va sosi ceasul, gurul meu se va ocupa și de tine și te va învăța mantrele pe care trebuie să le știi. El nu te va înșela. Să n-ai nici o grijă, am să fac eu tot ce trebuie ca să intri în comunitatea hindusă; n-are importanță dacă ai crescut într-o familie brahmoistă – n-o să afle nimeni cum ai trăit! Ce-i drept, ești cam vârstnică… dar sunt o mulțime de fete mult mai dezvoltate decât ar trebui să fie la vârsta lor – și apoi cine o să-ți ceară certificatul de naștere? Dacă omul are bani, toate se aranjează! N-o să avem nici o piedică! Am văzut cu ochii mei cum un băiat dintr-o castă inferioară a trecut într-o castă de sus cu ajutorul unei mici sume de bani! Am să te introduc într-o familie brahmană atât de aleasă, încât nimeni n-o să mai cuteze să zică o vorbă. Să știi că cei la care mă gândesc sunt fruntași printre hinduși. Așadar, n-are rost să-ți irosești vremea și lacrimile pentru gurul tău.

În fața discursului atât de bine ticluit al mătușii sale, Sucharitei îi pieri pofta de mâncare și nu mai putu înghiți nici o îmbucătură. Totuși, făcu un mare efort ca să guste ceva, de teamă că, dacă nu mănâncă, va trebui să asculte o nouă dojană și mai greu de suportat.

Văzând că nu-i răspunde, Harimohini își zise: „Of, nu-i înțeleg defel pe oamenii ăștia! Pe de o parte strigă din răsputeri că e hindusă, iar pe de alta, când îi ofer un asemenea prilej, nici nu-l ia în seamă. Nu trebuie să facă penitență, nu i se cer explicații, nu trebuie decât să cheltuiască niște rupii – și societatea ar putea fi ușor împăcată. Dar dacă nu primește cu entuziasm propunerea mea, cum poate zice că e hindusă?”

Harimohini avea convingerea că Gora era un mișel; după ce cugetase îndelung asupra motivului ce-l determinase s-o amăgească pe Sucharita, ajunsese la concluzia că la baza înșelătoriei se află frumusețea și averea fetei. Hotărî, deci, că, cu cât o va salva mai curând pe fată împreună cu banii pentru a o muta în casa socrului ei, cu atât va fi mai bine pentru toți. Dar nu putea face nimic cât timp cât fata nu se arăta mai docilă. De aceea, pentru a o îmblânzi, începu să-i vorbească zi și noapte despre casa socrului ei. Îi tot povestea ce influență mare avea familia lui și ce lucruri aproape neînchipuite puteau face în comunitatea lor. Îi spuse câți oameni absolut nevinovați fuseseră persecutați de comunitate numai pentru că îndrăzniseră să se opună acestei familii și cum o mulțime de oameni care mâncaseră chiar carne gătită de mahomedani au putut merge mai departe, cu chipul zâmbitor, pe drumul trudnic al hinduismului. Iar pentru a o convinge că nu-i spusese decât adevărul, îi descrise totul amănunțit, cu nume și localități.

Doamna Baroda nu-i ascunsese niciodată Sucharitei dorința ei de a o vedea cât mai rar în casa lor – căci îi plăcea să se laude cu ceea ce numea ea sinceritatea

ei. Ori de câte ori avea prilejul să toarne un torent de ocări la adresa cuiva, nu uita să menționeze această calitate a caracterului său. De aceea îi spusese limpede Sucharitei să nu se aștepte la o primire prea călduroasă în casa lor. Iar Sucharita știa bine că, dacă s-ar duce des pe acolo, liniștea și pacea lui Paresh Babu ar avea de suferit. Așa că nu mergea decât dacă era neapărat necesar; în schimb, Paresh Babu trecea o dată sau de două ori pe zi pe la ea.

Iată însă că de câteva zile, prea ocupat și frământat de griji, Paresh Babu nu putuse veni pe la Sucharita, care, cu sufletul tulburat și șovăitor, îl aștepta. Era convinsă că legătura profundă dintre ei, legătură de care depindea liniștea amândurora, nu putea fi ruptă niciodată; și totuși, simțea că există și legături exterioare care o prinseseră, o făceau să sufere și să se frământe neîncetat. Iar, pedeasupra, Harimohini îi făcea viața din ce în ce mai grea. Așadar, în ziua aceea hotărî să înfrunte lipsa de amabilitate a doamnei Baroda și se duse la Paresh Babu. Casa cu trei etaje se profila masivă în razele soarelui ce apunea, iar, în umbra ei, Paresh Babu se plimba încet prin grădină – singur, îngândurat și cu capul plecat.

— Ce faci, tată? întrebă Sucharita apropiindu-se de el.

Paresh Babu, întrerupt brusc din meditație, tresări și, oprindu-se pentru o clipă, se uită la Sucharita:

— Bine, mulțumesc, Radha!

Se plimbară o vreme împreună, apoi Paresh Babu zise:

— Luni se mărită Lolita.

Sucharita se gândi să-l întrebe pentru ce nu-i ceruse vreun sfat sau ajutor în privința căsătoriei Lolitei, dar brusc se răzgândi, dându-și seama că undeva exista un obstacol pe care ea însăși îl crease. Dacă situația ar fi fost alta, Sucharita n-ar fi așteptat să fie solicitată.

Paresh Babu însă aduse vorba tocmai despre problema la care se gândea Sucharita.

— De data asta nu ți-am putut cere sfatul, Radha!

— Pentru ce nu, tată? întrebă Sucharita.

Fără a-i răspunde, Paresh Babu se opri în loc și se uită întrebător în ochii ei, până când Sucharita, nemaiputându-se stăpâni, zise, întorcând ușor fața:

— Ai crezut că s-a schimbat ceva în sufletul meu…

— Da, zise Paresh Babu. De aceea m-am gândit să nu-ți cer nimic, pentru a nu te pune într-o situație dificilă.

— Tată, începu Sucharita, am vrut să-ți spun, dar în ultima vreme nu te-am mai văzut. De aceea am venit azi la dumneata. N-am putere să-ți explic totul clar și mă tem că poate n-ai să mă înțelegi.

— Știu că nu e ușor să vorbești deslușit despre aceste lucruri, zise Paresh Babu pe un ton înțelegător. Ceea ce te frământă ține de domeniul emoțiilor și, cu toate că nu-ți dai seama de asta, problema încă nu s-a concretizat în conștiința ta.

— Așa este, tată! exclamă Sucharita mult mai ușurată. Dar cum să-ți explic cât de puternic este acest sentiment? Mi se pare că m-am născut din nou și că în mine se naște și o nouă conștiință. Niciodată nu m-am privit așa cum mă privesc azi. Până acum n-am avut nici un fel de legătură cu trecutul sau cu viitorul țării mele, dar, în ultima vreme inima mea a trăit revelația minunată a acestei legături mărețe și adevărate care mă copleșește. De aceea, tată, când îți spun că sunt hindusă, să știi că rostesc un adevăr pe care înainte de această revelație nu-l puteam admite. Acum ți-o spun fără șovăială, chiar cu emfază: sunt hindusă! Și, mărturisindu-ți acest lucru, inima mea se umple de bucurie!

— Ai reflectat asupra acestei probleme sub toate aspectele și implicațiile ei? întrebă Paresh Babu.

— Crezi că am puterea s-o privesc din toate punctele de vedere? întrebă Sucharita. Nu pot să-ți spun decât că am citit și am discutat mult despre acest subiect. În vremea când nu știam să văd lucrurile în proporțiile lor reale și exageram toate amănuntele hinduismului, simțeam un fel de ură împotriva hinduismului, în ansamblu.

Auzind-o vorbind astfel, Paresh Babu rămase surprins. Își dădea seama că Sucharita gândea acum altfel și că, înțelegând un adevăr, scăpase de orice îndoială. Era ceva mai mult decât emoția ce o stăpânea, emoție pe care, în starea ei actuală n-o putea descrie.

— Tată, continuă Sucharita, cum aș putea oare să spun că sunt o ființă fără însemnătate, despărțită de casta și de țara mea? De ce să nu spun „Sunt hindusă”?

— Cu alte cuvinte, observă Paresh Babu, vrei să mă întrebi pentru ce nu spun și eu că sunt hindus? Dacă pui astfel problema, să știi că n-am nici un motiv să nu fac și eu ca tine. Numai că societatea hindusă refuză să mă recunoască; iar cei ale căror opinii religioase sunt în acord cu ale mele nu spun că sunt hinduși.

Văzând că Sucharita nu-i răspunde nimic, Paresh Babu continuă:

— Ți-am explicat că nici unul dintre aceste motive nu este serios. Toate sunt de ordin exterior, și omul se poate descurca foarte bine fără a le lua în seamă. Dar mai este și un motiv profund, de ordin interior, și anume că nu există nici o modalitate de a fi admis în societatea hindusă. În orice caz, cert e că nu există o cale dreaptă, și, chiar de-ar exista, ar fi o cale lăturalnică, pe ușa din dos. Societatea hindusă nu este pentru toată lumea… ci numai pentru cei cărora destinul le-a hărăzit să se nască hinduși.

— Dar, tată, toate societățile sunt astfel croite, interveni Sucharita.

— Nu, răspunse Paresh Babu, nici o societate mai importantă nu este așa. Porțile societății musulmane sunt deschise pentru oricine vrea să intre… societatea creștină, de asemenea, primește pe orișicine – chiar și în diferitele ramuri ale creștinismului se petrece la fel. Să zicem că aș vrea să devin englez; ei bine, n-ar fi absolut imposibil. Dacă trăiesc un timp destul de îndelungat în Anglia și urmez

obiceiurile lor, pot fi inclus în societatea engleză chiar fără a mă creştina. E uşor să intri într-un labirint, dar e mai greu să ieşi din el. Pentru un hindus, situaţia este inversă. Căile de a intra în societatea hindusă sunt cu desăvârşire închise, în timp ce există mii de căi de a ieşi dintr-însa.

— Şi totuşi, tată, argumentă Sucharita, hinduismul n-a dispărut de-a lungul veacurilor. Societatea hindusă dăinuieşte.

— Trebuie să treacă mult timp până să-ţi poţi da seama că o societate a dispărut, răspunse Paresh Babu. Odinioară, uşile din dos erau deschise, permiţând accesul în societatea hindusă. În vremea aceea, ţara noastră se fălea cu faptul că un om de origine nearianã putea deveni hindus. Chiar şi în vremea dominaţiei mahomedane, influenţa *rajah*[67]-ilor şi a *zemindar*[68]-ilor hinduşi se resimţea pretutindeni; de aceea au crescut piedicile şi pedepsele pentru cei ce voiau să părăsească societatea hindusă. Acum, întrucât englezii, prin legile lor, îi tratează deopotrivă pe toţi cetăţenii, nu mai există posibilitatea de a opri în mod artificial plecarea cuiva din societatea hindusă. Aşa că, în ultima vreme, numărul hinduşilor din India a scăzut, iar cel al mahomedanilor a crescut. Dacă lucrurile vor continua astfel, încetul cu încetul, musulmanii vor ajunge să predomine şi nu vom mai putea numi această ţară Hindustan[69].

— Dar, tată, exclamă Sucharita cu disperare în glas, nu este oare de datoria noastră, a tuturor, să evităm această situaţie? Părăsindu-i pe hinduşi, nu contribuim şi noi la împuţinarea lor? Acum e momentul să strângem rândurile în jurul hinduismului!

— Îţi închipui că ajunge să doreşti ceva ca să-l şi realizezi? Crezi că putem ţine pe cineva în viaţă numai pentru că-l iubim? întrebă Paresh Babu punându-i cu afecţiune mâna pe spate. Există o lege a conservării naturale, şi cel ce iese de sub ocrotirea acestei legi este în mod firesc părăsit de toată lumea. Societatea hindusă îşi jigneşte şi-şi abandonează membrii – şi de aceea în zilele noastre e din ce în ce mai greu să ne păstrăm respectul faţă de noi înşine. Astăzi nu mai putem să ne ascundem în dosul unui paravan… drumurile sunt deschise înspre toate colţurile lumii, şi societatea noastră este invadată din toate părţile… Zadarnic ridicăm astăzi ziduri şi construim zăgazuri de legi şi dogme religioase – nu ne mai putem izola faţă de răul din afară. Dacă societatea hindusă nu-şi trezeşte degrabă toate forţele acumulate şi lasă frâu liber acestei molime distrugătoare, contactul cu lumea din afară îi va da o lovitură mortală.

— Nu înţeleg ce vrei să spui, zise Sucharita îndurerată. Dacă este adevărat că azi toată lumea părăseşte societatea hindusă, voi căuta măcar eu să rămân în ea. Tocmai pentru că suntem copiii acestor vremuri grele, trebuie să fim uniţi la restrişte.

— Draga mea, zise Paresh Babu, nu vreau să combat ideile ce s-au trezit în sufletul tău. Caută-ţi liniştea în rugăciune şi încearcă să judeci lucrurile punându-le

în armonie cu adevărul și cu ideea binelui, așa cum le simți în inima ta; astfel, cu timpul, vei vedea totul limpede. Nu-l coborî pe El, care este mai presus de toate, în fața țării tale sau a altcuiva – o asemenea atitudine nu e nici spre binele tău, nici spre binele patriei. Cu aceste gânduri în minte, vreau să-i consacru Lui ființa mea întreagă, cu tot sufletul meu… și numai atunci voi putea găsi atitudinea cea mai justă față de țara mea și față de toată lumea.

În acest moment, Paresh Babu fu întrerupt de un servitor, care îi înmână o scrisoare.

— N-am ochelarii la mine, zise Paresh Babu, și a început să se întunece. Fii bună și citește-mi-o tu.

Sucharita luă scrisoarea și i-o citi. Venea din partea unui comitet al Brahmo Samajului și era semnată de mai mulți membri de seamă. Scrisoarea spunea că, întrucât Paresh Babu consimțise ca una dintre fiicele sale să se căsătorească după rituri nebrahmoiste și avea chiar de gând să ia parte la ceremonia cununiei, Brahmo Samajul nu-l mai poate socoti membru al conducerii sale. Dacă voia să spună ceva întru apărarea lui, putea să-și expună argumentele în scris și să le prezinte comitetului înainte de duminica viitoare, când hotărârea definitivă se va lua cu majoritate de voturi.

Paresh Babu luă scrisoarea și o puse în buzunar, iar Sucharita, ținându-l de mână, începu să se plimbe iarăși alături de el prin grădină. Încetul cu încetul, întunericul serii se adânci, și pe ulicioara vecină se aprinse un felinar.

— Tată, zise Sucharita cu gingășie, a sosit vremea meditației dumitale. Aș vrea să mă lași să stau și eu azi cu dumneata.

Și Sucharita îl însoți în casă; intrară împreună în camera de rugăciune, unde covorașul era întins pe jos, ca de obicei, și lumânarea sta aprinsă. În seara aceasta, Paresh Babu rămase în meditație mai mult decât de obicei; după ce spuse cu glas tare o scurtă rugăciune, se ridică să plece. Când deschise ușa să iasă, îi văzu pe Lolita și pe Binoy așteptând tăcuți în fața ușii. Cei doi se aplecară la picioarele lui făcând *pronam*-urile cuvenite, iar el își puse mâinile pe capetele lor în semn de binecuvântare. Se întoarse apoi spre Sucharita și-i spuse:

— Draga mea, mâine am să trec pe la tine. Lasă-mă acum singur să-mi isprăvesc treburile.

Și ieși din cameră.

Sucharita plângea încet, nemișcată ca o statuie, în întunericul de pe verandă. Lolita și Binoy, de asemenea, șezură multă vreme tăcuți.

Când Sucharita se ridică să plece, Binoy îi spuse cu glas rugător:

— Didi, nu vrei să ne binecuvântezi și tu? Și, îngenunchind, îi făcu obișnuitul *pronam*.

Vorbele Sucharitei erau înecate în hohote de plâns, așa încât numai Dumnezeu i le putu desluși.

Între timp, Paresh Babu se dusese în camera lui să răspundă la scrisoarea comitetului Brahmo Samajului. Iată ce scrise el: „Căsătoria Lolitei trebuie să fie făcută sub oblăduirea mea; dacă din acest motiv mă excludeți dintre voi, nu vă condamn. Nu-mi rămâne decât să mă rog lui Dumnezeu ca, după ce voi fi alungat din toate societățile, să mă lase să mă adăpostesc la picioarele Lui!”

67 Principe sau rege

68 Înalt demnitar

69 Adică, „țara hinduşilor“. Hindustanul includea, în timpul stăpânirii engleze, teritoriile Indiei şi Pakistanului de astăzi.

Capitolul LXIX

Sucharita era nerăbdătoare să-i repete lui Gora tot ce vorbise cu Paresh Babu. Oare Gora își dădea seama că India, asupra căreia el îi deschisese ochii și căutase să-i trezească cea mai fierbinte dragoste a inimii ei, era amenințată de ruină și pieire? Vreme îndelungată, India trăise grație unor legi interne proprii, și hindușii nu avuseseră motive de îngrijorare. Dar nu sosise oare momentul? Era bine oare să stea fiecare cu brațele încrucișate la el acasă, la adăpostul unor legi străvechi, așa cum procedaseră în trecut?

Sucharita își zise: „Iată o acțiune la care aș putea participa și eu. Dar cum anume?" Se gândea că sosise timpul ca Gora să vină și să-i spună ce are de făcut, să-i arate drumul. Dacă Gora i-ar înlătura piedicile din cale și ar învăța-o cum să nesocotească disprețul lumii, așezând-o la locul ce i se cuvine, adevărata valoare a muncii ei ar depăși cu mult scandalul și jignirile meschine ale opiniei publice. Sufletul Sucharitei se umplu de mândrie, în timp ce se întreba de ce n-o pune Gora la încercare, dându-i o misiune foarte grea… Era convinsă că în tot partidul lui nu exista nici un om gata să se sacrifice cu totul, fără preget, ca ea! Cum de nu văzuse el cât de utile ar putea fi zelul și puterea ei de sacrificiu? Nu era o pierdere pentru țară dacă ea rămânea inactivă, înconjurată și îngrădită de oprobriul public? Uitând totul, Sucharita își zicea: „E cu neputință să mă părăsească în felul acesta! Trebuie să se întoarcă la mine! Trebuie să mă caute! Până la urmă, se va dezbăra de orice șovăire și sfială. Oricât de mare și de puternic este, are nevoie de mine – mi-a spus-o odată chiar el, cu gura lui… Să poată oare uita toate acestea din pricina unor palavre deșarte?"

Deodată, apăru Satish în goana mare și, oprindu-se lângă ea, zise:

— Didi!

— Ce s-a întâmplat, domnule Vorbălungă? exclamă Sucharita îmbrățișându-l.

— Știi că luni se mărită Lolita didi? îi răspunse Satish cu o întrebare. O să mă mut câteva zile în casa lui Binoy Babu. El m-a poftit.

— Ai întrebat-o și pe mătușica? zise Sucharita.

— Da, i-am spus, răspunse Satish. A fost mânioasă și a spus că nu știe nimic despre toate astea și apoi a zis că trebuie să te întreb pe tine și să fac cum

zici tu! Didi, te rog, lasă-mă să mă duc! Am să-mi fac lecţiile ca şi până acum. Am să citesc în fiecare zi, şi Binoy Babu o să mă ajute.

— Dar ai să-i zăpăceşti pe toţi, mai ales acum, când se fac asemenea pregătiri, obiectă Sucharita.

— Oh, nu, didi, strigă Satish, îţi făgăduiesc că n-am să-i supăr cu nimic.

— Ai de gând să-l iei şi pe Khudè, căţelușul? întrebă Sucharita.

— Sigur că da, răspunse Satish, trebuie să-l iau. Binoy Babu mi-a spus să-l aduc şi pe el. Am primit o invitaţie specială pentru el, tipărită pe hârtie roşie şi adresată pe numele lui, în care scrie că trebuie să vină la ospăţ cu toată familia.

— Dar ce, Khudè are familie? întrebă Sucharita.

— Sigur că are. Binoy Babu zice că eu sunt familia lui! exclamă Satish iritat. Şi mi-a mai spus să aduc şi cutia de muzică. Te rog, didi, dă-mi-o… Îţi promit că n-o stric!

— Ah, ce fericită aş fi dacă ai strica-o! exclamă Sucharita. Acum înţeleg pentru ce a fost atâta vreme prieten cu tine: voia să pună mâna pe muzicuţa ta, ca să nu cheltuiască bani cu taraful la nuntă! Vasăzică, şi-a făcut din vreme socoteala! Nu-i aşa?

— Nu, nici vorbă de una ca asta! strigă Satish supărat. Binoy Babu mi-a spus că vrea să-i fiu cavaler de onoare. Ce are de făcut un cavaler de onoare, didi?

— Trebuie să postească toată ziua, îl păcăli Sucharita.

Dar Satish n-o crezu. Sucharita îl trase lângă ea şi începu să-l întrebe:

— Ia spune-mi tu mie, domnule Vorbălungă, ce-ai să te faci când ai să fii mare?

Satish nu zăbovi cu răspunsul, pentru că îşi dăduse de mult seama cât de deştept era şi văzuse şi câtă putere avea învăţătorul lui. Aşa că răspunse pe dată că voia să se facă şi el învăţător.

— O să ai mult de lucru, zise Sucharita după ce află dorinţa lui Satish. Ce părere ai avea dacă am munci împreună? Trebuie să ne dăm toată osteneala ca ţara noastră să devină măreaţă! Dar oare trebuie s-o facem noi măreaţă? Există oare vreo ţară mai măreaţă ca a noastră? De fapt, viaţa noastră este aceea care trebuie să fie măreaţă! Ştii asta, Satish? Mă înţelegi?

Satish nu era omul care să recunoască incapacitatea sa de a înţelege! De aceea spuse cu emfază:

— Da!

— Tu ştii cât de măreaţă e ţara noastră, cât de măreţ e neamul nostru? continuă sora lui. Cum să-ţi explic? Ţara noastră e minunată! Mii şi mii de ani, vrerea lui Dumnezeu a fost ca ea să întreacă toate ţările lumii! Ştii tu câţi oameni din alte ţări au venit la noi pentru a împlini vrerea Lui? Ştii tu câţi oameni mari s-au născut pe aceste meleaguri? Câte războaie mari s-au desfăşurat pe acest pământ? Câte adevăruri nestrămutate au fost rostite aici! În ce austeritate au trăit

unii oameni la noi! Sub câte aspecte variate a fost studiată religia în această țară! Cât de multe soluții s-au găsit pentru a explica misterul vieții! Aceasta este India noastră! Tu, frățioare, trebuie s-o cunoști în toată măreția ei și niciodată să nu uiți acest lucru sau s-o disprețuiești! Ceea ce-ți spun azi vei înțelege odată, mai târziu… deși cred că și acum înțelegi ceva din cele ce-ți spun. Un lucru trebuie însă să-l știi: te-ai născut într-o țară mare și trebuie să muncești din tot sufletul pentru ea.

— Dar tu, tu ce ai de gând să faci, didi? întrebă Satish după un moment de tăcere.

— Am să muncesc și eu în același scop, răspunse Sucharita. Vrei să mă ajuți?

— Da, vreau! zise Satish umflându-și pieptul cu mândrie.

În casa ei, Sucharita nu avea pe nimeni căruia să-i poată spune tot ce avea pe suflet, de aceea torentul de simțăminte se revărsa cu toată forța asupra frățiorului ei. Limbajul folosit nu se prea potrivea cu mintea unui băiețandru de vârsta lui, dar Sucharita nu ținea seama de acest lucru. Adevărul pe care-l descoperise o entuziasma atât de tare, încât i se părea că, dacă-l va tălmăci limpede, îl vor înțelege deopotrivă bătrâni și tineri, fiecare după posibilitățile lui… și era convinsă că trebuie să spună totul. Pentru că, dacă ar fi încercat să trunchieze ideile, ca să le facă pe înțelesul oamenilor, ar fi deformat adevărul.

Satish, căruia i se aprinsese imaginația, zise:

— Când am să fiu mare, o să am mulți bani…

— Oh, nu, nu, nu! exclamă Sucharita. Nu vorbi despre bani. Nici unul dintre noi n-are nevoie de bani, domnule Vorbălungă. Munca pe care trebuie s-o îndeplinim cere numai devotamentul și viața noastră întreagă.

În acest moment, intră Anandamoyi. Când o văzu, Sucharita se simți cuprinsă de o profundă emoție. Se aplecă și-i șterse praful de pe picioare. Satish încercă s-o imite, dar o făcu cu multă stângăcie, întrucât n-avea o înclinație firească pentru aceste deprinderi.

Anandamoyi îl trase pe Satish lângă ea, îl sărută pe creștet, apoi, întorcându-se spre Sucharita, zise:

— Am venit, măicuță, să mă sfătuiesc cu tine, pentru că n-am pe nimeni căruia să-i pot cere părerea. Binoy m-a rugat să-i îngădui să facă nunta în casa mea. Dar eu l-am întrebat dacă un nabab atât de mare ca el n-ar trebui să facă nunta în casa lui. În fine, cum asta nu se poate, am găsit o casă nu departe de a ta. Vin chiar acum de acolo. Te rog, spune-i lui Paresh Babu și roagă-l să consimtă.

— Tata își va da consimțământul fără ezitare, o asigură Sucharita.

— Bine. Atunci, hai, vino și tu cu mine acolo. Nunta va fi luni, și în cele câteva zile câte ne-au mai rămas trebuie să rânduim casa. Nu prea avem multă vreme! De fapt, m-aș putea descurca și singură, dar știu că lui Binoy i-ar face

plăcere dacă ar şti că m-ai ajutat şi tu. N-a îndrăznit să ţi-o ceară de-a dreptul – adevărul este că nici n-a pomenit numele tău –, dar am înţeles că l-ar mâhni. Cred că nu e bine să stai deoparte… aceasta ar durea-o şi pe Lolita.

— Mamă, dumneata poţi lua parte la această cununie? exclamă Sucharita uluită.

— Ce vrei să spui? întrebă Anandamoyi. Ce vorbă e asta „să iau parte”? Doar nu sunt o străină! E nunta lui Binoy! Eu trebuie să fac toate pregătirile pentru această sărbătoare! Dar lui Binoy i-am spus că la căsătorie nu vin ca ruda lui, ci din partea miresei… o va lua pe Lolita din casa mea!

Anandamoyi simţea o profundă milă faţă de Lolita, pentru că propria ei mamă o părăsise într-un moment atât de însemnat al vieţii ei. De aceea se străduia din răsputeri ca fetei să nu-i lipsească afecţiunea. În grija ei de a o înlocui pe mama Lolitei, Anandamoyi se gândise s-o gătească cu mâinile ei pe fată, să facă toate cele necesare la sosirea mirelui şi să-i primească cum se cuvine pe cei doi sau trei musafiri ce vor veni probabil la nuntă. Hotărâse să rânduiască totul în casă, aşa încât Lolita să se simtă din primul moment în căminul ei.

— N-o să aveţi neplăceri dacă faceţi aceste lucruri? întrebă Sucharita.

— S-ar putea să am, dar ce importanţă are? exclamă Anandamoyi aducându-şi aminte de ceea ce spusese Mohim în legătură cu nunta lui Binoy. Chiar dacă o să fie puţină zarvă, e de ajuns să stau liniştită câtăva vreme, şi apoi totul se uită.

Sucharita ştia că Gora nu va veni la nuntă. Ar fi vrut să afle însă dacă el încercase s-o împiedice şi pe Anandamoyi să ia parte. Numai că îi era peste puteri să pună întrebarea, iar Anandamoyi nici nu pomeni numele lui Gora.

Harimohini aflase de sosirea lui Anandamoyi, dar îşi mai văzu o vreme de treburile casei, şi abia după câtăva vreme veni s-o salute.

— Ce mai faci, didi? o întrebă ea. De mult nu te-am văzut şi nici veşti despre dumneata n-am avut!

— Am venit să-ţi răpesc nepoata, zise Anandamoyi şi îi explică planul ei.

După o scurtă tăcere, cu o expresie de profundă nemulţumire, Harimohini zise:

— Eu nu mă amestec în asemenea chestiuni.

— Nici vorbă, surioară, nu-ţi cer să-mi dai vreun ajutor, zise Anandamoyi. Vreau să-ţi spun doar să nu fii îngrijorată de lipsa Sucharitei, căci va fi tot timpul cu mine.

— Dacă aşa stau lucrurile, dă-mi voie să-ţi spun părerea mea, începu Harimohini. Radharani spune mereu că e hindusă şi, de fapt, purtarea ei din ultima vreme o adevereşte. Dar dacă vrea să intre în comunitatea hindusă, trebuie să fie mai prevăzătoare. Deocamdată, cu toate că se spun destul de multe despre ea… cred că-i voi putea netezi calea, dar de acum încolo ar trebui să fie foarte atentă.

Prima întrebare pe care o va pune lumea va fi: „Pentru ce mai este încă nemăritată?” Răspunsul la această întrebare vom reuși… într-un fel sau altul… să-l ocolim… De altfel, nu mă tem că nu-i vom găsi un bărbat bun dacă-l căutăm, dar dacă începe iar viața din trecut, cum o mai putem salva, spune și dumneata? Faci parte dintr-o familie hindusă, așa că înțelegi foarte bine situația… De aceea, cum poți vorbi astfel? Dacă aveai o fată, i-ai fi cerut să ia parte la nunta asta? N-ai fi fost obligată să te gândești și la măritișul ei?

Anandamoyi rămase atât de surprinsă, încât se uită mirată la Sucharita, care se înroșise de mânie.

— Bine, dar n-o silesc să ia parte, zise Anandamoyi. Dacă ea nu vrea, eu…

— Nu înțeleg deloc ce vrei, exclamă Harimohini. Fiul dumitale i-a umplut capul cu ideile lui despre hinduism, și acum vii și dumneata cu ideile dumitale! Parcă acum ai picat din cer!

Unde era Harimohini din trecut, ființa umilă din casa lui Paresh Babu, care la cel mai mic semn de prietenie din partea cuiva se lipea de el cu atâta sete de apropiere? Azi părea o tigroaică ce-și apăra drepturile. Stătea la pândă, temându-se tot timpul de forțele ostile ce ar încerca să i-o răpească pe Sucharita. Nu mai știa cine e de partea ei și cine îi e potrivnic… și se îndoia de oricine în sufletul său. Inima-i nu-și mai găsea mângâiere în zeul care-i dăduse ajutor în vremea când lumea era pustie pentru ea. Pe vremuri, fusese foarte legată de lucrurile pământești, dar loviturile aprige ale sorții și nenorocirile o detașaseră de lume, încât nici prin gând nu-i trecea că s-ar mai putea lega de bani, case sau rude. Iată însă că acum, după ce rana din suflet începuse să i se vindece, lumea prinse să-și exercite din nou fascinația asupra ei și, după atâta vreme de renunțare, nădejdile și dorințele se treziră în ea cu puterea din trecut. Graba de a reveni la ceea ce renunțase era atât de violentă, încât devenise mai nerăbdătoare decât fusese în vremea când își trăia viața obișnuită în lume!

Anandamoyi, văzând schimbarea ce se produsese într-un timp relativ scurt pe chipul și în ochii, în gesturile și mișcările, în vorba și purtarea lui Harimohini, rămase peste măsură de mirată, iar inima ei caldă și înțelegătoare se umplu de grijă și de milă pentru Sucharita. Dacă ar fi bănuit câtuși de puțin existența acestui pericol ascuns, n-ar fi venit s-o cheme pe Sucharita la nuntă; iar acum singura ei grijă era cum s-o cruțe de o nouă lovitură.

Când Harimohini îl atacase, indirect, pe Gora, Sucharita, fără o vorbă, se ridicase și ieșise din odaie.

— Nu trebuie să te superi, surioară, zise Anandamoyi. Abia acum am înțeles totul și n-am să-i mai cer ajutorul. Nu-i mai vorbi fetei despre asta. Ea a fost crescută într-un anumit fel, și, dacă este supusă brusc unei constrângeri, n-o va putea răbda.

— Crezi că la vârsta mea nu înțeleg acest lucru? zise Harimohini mâhnită. Întreab-o să-ți spună cinstit dacă am supărat-o vreodată cu ceva! A făcut întotdeauna ce-a vrut și nu i-am spus niciodată nici o vorbă. Pentru mine e de ajuns dacă Dumnezeu mi-o ține în viață! Oh! Vai de sufletul meu, că nu pot dormi de grija celor ce mi s-ar putea întâmpla într-o zi!

Când Anandamoyi plecă, Sucharita ieși din camera ei, îi făcu *pronam*-ul cuvenit, iar Anandamoyi, punându-i mâna pe cap, îi zise cu afecțiune:

— Am să vin pe aici și am să-ți povestesc totul, n-ai de ce să fii supărată. Cu ajutorul Domnului, totul se va rândui cum e mai bine.

Sucharita nu răspunse nimic.

A doua zi dis-de-dimineață, Anandamoyi se duse împreună cu servitoarea ei Lachmiya să curețe casa de praful ce se strânsese, și, tocmai când dușumelele erau pline de apă, apăru Sucharita. Văzând-o, Anandamoyi aruncă mătura din mână și o strânse la piept. Apoi începură să frece, să curețe și să spele totul prin casă.

Paresh Babu îi dăduse Sucharitei bani suficienți pentru a acoperi toate cheltuielile, așa că ele întocmiră o listă cu cele de trebuință, apoi se apucară s-o verifice punct cu punct.

Curând după aceea sosi și Paresh Babu împreună cu Lolita. Fata nu mai putuse îndura atmosfera de acasă – nimeni nu îndrăznea să-i vorbească, iar tăcerea aceasta o înnebunea. Când, peste toate acestea, începură să apară nenumăratele prietene ale doamnei Baroda pentru a-și exprima compasiunea față de nenorocirea ce o lovise, Paresh Babu socoti că este mai bine s-o scoată definitiv din casă pe Lolita. La plecare, Lolita se duse să șteargă praful de pe picioarele mamei sale, iar când fata ei ieși, doamna Baroda întoarse capul, cu ochii scăldați în lacrimi. În adâncul inimii lor, Labonya și Lila erau foarte emoționate de căsătoria Lolitei, și, dacă ar fi găsit o scuză sau ar fi putut inventa un pretext, ar fi alergat să participe la nuntă. Dar când Lolita își luă rămas-bun de la ele, își amintiră de datoria lor nestrămutată față de Brahmo Samaj și arborară chipuri solemne. La ușă, Lolita îl zări pe Sudhir, dar cum în spatele lui stăteau mai mulți oameni în vârstă, nu se putu opri să-i vorbească. Odată urcată în trăsură, observă un pachet într-un colț; îl desfăcu și găsi o vază de argint, pe care era gravat „Binecuvântarea Domnului asupra tinerilor căsătoriți”, iar pe vază era prinsă o carte de vizită, cu inițialele lui Sudhir. Lolita hotărâse să nu plângă în ziua aceea, dar când văzu acest unic semn de afecțiune din partea prietenului ei din copilărie, chiar în clipa în care părăsea casa părintească, nu-și putu stăpâni lacrimile, și ele prinseră a curge șiroaie. Paresh Babu își șterse și el ochii, în timp ce ședea tăcut în trăsură.

— Intră, scumpa mea, intră! strigă Anandamoyi prinzând-o pe Lolita de mâini și poftind-o în casă de parcă ar fi așteptat-o.

— De data aceasta, Lolita a plecat definitiv din casa noastră, zise Paresh

Babu, și vocea îi tremura în timp ce vorbea.

— N-o să-i lipsească aici nici dragostea, nici afecțiunea, tată, zise Sucharita luându-l de mână.

Când Paresh Babu era gata de plecare, Anandamoyi, acoperindu-și capul cu sariul, se apropie de el și se înclină în fața lui, iar Paresh Babu, emoționat, îi răspunse și el cu o plecăciune.

— Să nu vă faceți griji pentru Lolita, zise Anandamoyi căutând să-l liniștească. Nu va avea de suferit niciodată nimic din partea celui căruia i-o încredințați. Dumnezeu mi-a dat, în sfârșit, ceea ce-mi doream atât de mult. N-am avut fată – și acum am. Nădăjduisem că mireasa lui Binoy îmi va umple acest gol, și iată că Dumnezeu mi-a împlinit dorința. E minunat că mi-a dăruit o fată atât de deosebită! Nici în vis nu puteam spera să am atâta noroc!

Aceasta a fost prima mângâiere pe care o primea Paresh Babu, primul moment de liniște din ziua în care începuse agitația cu căsătoria Lolitei. Iată, în sfârșit, un loc pe lume unde inima lui se putea odihni!

Capitolul LXX

După ce fusese eliberat din închisoare, Gora primise zilnic atâția vizitatori încât, asaltat de admirația și discuțiile lor, abia mai apuca să respire; simțea că trebuie să plece de acasă. De aceea începu să cutreiere din nou satele din jurul Calcuttei.

De obicei, pleca în zori, după ce lua o mică gustare, și se întorcea noaptea târziu. Se urca în tren la Calcutta, se dădea jos la o gară din apropiere și apoi o pornea pe jos dintr-un sat într-altul. Se oprea prin casele olarilor, ale vânzătorilor de ulei și ale altor oameni din casta de jos. Cei ce-l primeau nu prea înțelegeau pentru ce acest tânăr brahman, cu o statură de uriaș și cu pielea albă, vine pe la ei și îi iscodește despre bucuriile și necazurile lor; adeseori se arătau chiar bănuitori. Dar Gora, neținând seama de bănuielile și șovăiala lor, colinda mai departe satele și, chiar dacă uneori auzea vorbe neplăcute la adresa lui, nu le lua în seamă.

Pătrunzând mai adânc în felul lor de viață, un gând începu să-l urmărească. Își dădu seama că la oamenii de la țară legăturile sociale erau mult mai puternice decât în rândul oamenilor instruiți. În acest mediu, zi și noapte fără contenire, fiecare gest, mâncarea, băutura, sărbătorile, contactul cu oamenii și obiectele erau în toate casele sub controlul vigilent al societății. Fiecare om avea o încredere nezdruncinată în obiceiurile sociale; de altfel, nici prin gând nu le trecea să pună în discuție asemenea probleme. Iar credința nestrămutată în tradiție și robia impusă de societate nu le mai lăsau nici un pic de forță pentru îndeplinirea sarcinilor inerente vieții cotidiene. De fapt, Gora se întreba dacă pe lumea aceasta se mai găsește o specie atât de neajutorată, atât de temătoare, de incapabilă să judece ce-i este de folos ca omul. În afară de respectarea datinilor tradiționale, mintea lor era cu desăvârșire incapabilă să se preocupe de bunăstarea lor, și chiar dacă cineva încerca să-i lămurească, nu înțelegeau. Pentru ei, opreliștile, sub amenințarea pedepselor și în spiritul sectarismului lor, erau cel mai important lucru pe lume… de parcă ființa lor era încătușată din cap până în picioare într-o plasă țesută din diferite pedepse ce s-ar abate asupra lor dacă ar încălca una dintre regulile care le interziceau câte ceva la fiecare pas… Plasa era țesută din datorii, iar robia era creată nu de vreun rege, ci de creditori și de cămătari. Între cei înlănțuiți în robie nu se crease o legătură atât de puternică încât oamenii să se simtă uniți și să stea

umăr la umăr, atât la nenorocire, cât şi la bucurie. Gora se văzu silit să înţeleagă limpede că, sub acest scut al tradiţiei şi datinilor, omul sugea sângele semenilor săi, aducându-i fără milă în cea mai neagră mizerie. Adeseori i-a fost dat să vadă cât de nemiloasă era societatea faţă de oameni. Tatăl unui biet om suferise multă vreme de o boală, fiul îşi cheltuise aproape tot avutul pentru a-i găsi leacuri, a-l duce pe la doctori şi a-i cumpăra o hrană mai bună, şi nimeni nu-l ajutase cu nimic… Ba, dimpotrivă, oamenii din sat stăruiau în a-i spune că boala lungă a tatălui său trebuie să fie pedeapsa pentru vreun păcat neştiut, şi deci trebuie să mai cheltuiască şi alţi bani pentru a face o ceremonie de penitenţă. Tot satul ştia cât de sărac şi neajutorat era sărmanul om, dar nimănui nu-i era milă de el. Aşa se petreceau lucrurile în toate domeniile vieţii sociale. Întocmai cum, după ce o bandă de tâlhari prăda un sat, ancheta poliţiei era, pentru locuitorii acestuia, o nenorocire mai mare decât jaful, ceremonialul obligatoriu de la înmormântarea unui părinte era o nenorocire mult mai mare decât moartea lui. Sărăcia sau incapacitatea de-a face faţă unor obligaţii sociale nu este socotită o scuză. Indiferent cum, datoria faţă de societate trebuie plătită până la ultimul bănuţ. Societatea nu cunoaşte milă şi îndurare. La căsătorie, familia mirelui născoceşte cele mai diferite motive pentru a stoarce cât mai mult de la tatăl miresei, şi nimănui nu-i este milă de bietul om. Gora îşi dădu seama că societatea nu-l ajută pe om la strâmtoare, nu-l îmbărbătează la nenorocire, nu face decât să-l copleşească cu pedepse şi să-l umilească până la distrugere.

În societatea instruită unde crescuse şi trăise, Gora nu avusese prilejul să observe acest lucru, pentru că în lumea lui exista o forţă ce acţiona din exterior şi forma un front unitar în sprijinul binelui obştesc. În această societate văzuse că se făceau multe eforturi spre realizarea unităţii şi că singura primejdie era doar ca nu cumva străduania pentru această unitate să fie zădărnicită prin imitarea altor societăţi.

Dar în mijlocul letargiei vieţii rurale, unde presiunile din afară nu aveau un efect vizibil, Gora înţelese desluşit slăbiciunile patriei sale. Nicăieri nu putu descoperi vreo urmă a religiei lor care prin devotament, iubire, milă, respectul omului faţă de sine însuşi şi faţă de întreaga omenire să dea putere, viaţă şi fericire tuturor. Tradiţia, care se mărginea să-i împartă pe oameni în caste şi să separe o castă de alta înlăturând chiar iubirea, nu căuta să concretizeze rezultatele gândirii raţionale a omului, ci punea la tot pasul piedici în calea acţiunilor umane. Rezultatele nefaste şi brutale ale acestei robii oarbe apăreau atât de limpede în ochii lui Gora şi se manifestau atât de variat în satele prin care colinda (dându-i posibilitatea să vadă cum, sub diferite aspecte, ea distruge însăşi munca, înţelepciunea, sănătatea şi principiile religioase ale oamenilor!), încât nu se mai putea amăgi cu mrejele iluziilor pe care singur şi le făurise.

În primul rând, Gora observă că la sate, în castele inferioare, din cauză că

fetele erau puține la număr sau poate din alt motiv, băiatul nu putea lua în căsătorie o fată decât dacă oferea el o zestre mare. De aceea, mulți bărbați rămâneau neînsurați sau nu se căsătoreau decât la o vârstă înaintată. Pe de altă parte, recăsătorirea văduvelor era strict oprită. Urmarea era că, în multe familii, oamenii aveau sănătatea zdruncinată, și acest neajuns era deopotrivă resimțit de toată comunitatea. Fiecare om trebuia să-și rabde nenorocirea, și nimeni nu știa cum se poate îndrepta răul. Astfel, tocmai Gora, care nu admitea în lumea lui nici o slăbire a legilor tradiționale, era gata să dea tradiției lovitura de grație aici, în mediul rural. Izbutise să-i convingă pe preoți, dar poporul refuza să-i accepte teoriile. În simplitatea lor, oamenii exclamau furioși:

„Toate bune și frumoase, dar ar trebui ca voi, brahmanii, să admiteți recăsătorirea văduvelor, și numai după aceea vă vom urma și noi."

Ceea ce îi irita cel mai mult era impresia că Gora îi disprețuia pentru că făceau parte din casta de jos și că sfaturile pe care le dădea erau bune numai pentru oamenii de rând.

În cursul peregrinărilor sale prin diferite sate, Gora observă că în rândul mahomedanilor domina un spirit de unire. Ori de câte ori o nenorocire sau o calamitate se abătea asupra unui sat, mahomedanii se uneau, așa cum hinduși nu o făceau niciodată; și adeseori stătea să se întrebe pentru ce exista o deosebire atât de mare între două comunități ce trăiau atât de aproape una de alta. Gora nu voia să accepte răspunsul pe care i-l dădea mintea, pentru că îl durea prea mult să admită că musulmanii erau uniți prin religia lor, și nu numai prin obiceiuri și tradiție. Pe de altă parte, datinile mahomedanilor aveau și ele un rol pozitiv în societate, iar religia consolida legăturile dintre ei. Unindu-se laolaltă, își creaseră o legătură constructivă: deveniseră nu numai debitori, ci și posesori ai unei bogății, la a cărei chemare omul își putea chiar jertfi viața pentru a sta alături de ai săi.

În mediile instruite, Gora scrisese, discutase și ținuse conferințe cu intenția de a-i influența pe alții; era, deci, firesc să descrie în culori trandafirii ideile pe care imaginația sa le crease, pentru a-și convinge auditoriul. Lucrurile simple le învăluise în explicații subtile și, în lumina semiobscură a propriilor sale emoții, zugrăvise un tablou fascinant, în locul realității care era, de fapt, o ruină. Deoarece unii dintre compatrioții săi își detestau țara și pretindeau că tot ce există e rău, Gora, din dragoste nețărmurită pentru patrie, se străduise zi și noapte să ascundă toate lipsurile în dosul paravanului creat de sentimentele sale înălțătoare, pentru a-și salva țara de la insulta unui asemenea dispreț. Gora își învățase pledoaria pe de rost. Nu s-ar putea spune că voia să demonstreze ca un avocat că totul e perfect; el era într-adevăr convins că ceea ce e socotit de unii greșit poate fi văzut de alții ca o virtute. Chiar în situațiile cele mai grele, Gora se străduise ca în fața partidului advers să țină capul sus, mândru de credința lui, purtată ca un drapel al victoriei. Lozinca lui era: „Poporul trebuie să fie readus la cultul adevărat al patriei, și numai

după aceea se poate trece la alte acțiuni”.

Dar când ajunse în mediul rural, unde nu mai găsi auditori și unde nu mai putu demonstra nimic, unde nu trezea nici o opoziție pentru a-i nimici apoi pe toți cei ce-și disprețuiau țara, Gora nu mai putea privi adevărul prin nici un fel de văl. Tocmai pentru că nutrea o dragoste atât de fierbinte pentru țara lui, văzu adevărul în toată goliciunea lui.

Capitolul LXXI

Kailash, cu mijlocul încins de un brâu, îmbrăcat într-o tunică de mătase, și în mână cu un sac de pânză, apăru în fața lui Harimohini și-i făcu *pronam*-urile cuvenite. Părea de vreo treizeci și cinci de ani; mic de statură, avea capul mare și pielea bine întinsă pe obraz. Nu se bărbierise de câteva zile, și fața lui părea o mirişte țepoasă.

Harimohini, fericită că vede, după atâta amar de vreme, un membru din familia socrului ei, exclamă încântată:

— Ah, ce bucurie! Iată-l pe Kailash al meu! Stai jos, stai jos! Și întinse numaidecât o rogojină pe pardoseală. Apoi îl întrebă dacă nu dorește să bea puțină apă.

— Nu, mulțumesc, îi răspunse Kailash și adăugă: Arăți foarte bine.

— Bine! exclamă Harimohini contrariată. I se părea o insultă să i se spună că arăta bine. Cum poți spune una ca asta? Începu a-i enumera metehnele de care suferă și adăugă: Of, de-aș muri, să scap odată de trupul acesta prăpădit!

Kailash protestă și, vrând să-i arate că, deși fratele lui murise, întreaga lor familie dorește din tot sufletul ca Harimohini să trăiască cât mai mult, îi zise:

— Nu trebuie să vorbești astfel. Dacă n-ai fi în viață, eu n-aș fi acum la Calcutta. Așa cel puțin am unde găsi un adăpost.

După ce-i dădu toate veștile despre rudele și vecinii din sat, Kailash privi în jurul lui și întrebă:

— Vasăzică, asta-i casa, nu-i așa?

— Da, răspunse Harimohini.

— E o casă *pukka*[70], după câte văd, observă Kailash.

— Și încă cum! Păi uite ce bine clădită e! exclamă Harimohini încercând să-i trezească entuziasmul.

Kailash începu să examineze totul cu atenție: văzu că grinzile erau din lemnul cel mai tare, iar ușile și cercevelele nu erau din lemn simplu de mangotier. Avu grijă să măsoare și grosimea zidurilor, ca să știe dacă erau numai de o cărămidă și jumătate sau de două. Întrebă, de asemenea, câte camere erau la parter și câte la etaj. În general, se arătă mulțumit de cele ce văzu. Nu prea cunoștea prețurile la cărămidă, mortar și altele, așa că nu putea face o evaluare nici măcar

aproximativă a clădirii; totuși, în timp ce ședea mișcându-și degetele de la picioare, își făcu socoteala că valoarea casei trebuie să fie de cincisprezece până la douăzeci de mii de rupii. Dar, făcând pe prostul, întrebă:

— Ce crezi, cumnată, casa aceasta o fi costat vreo șapte sau opt mii de rupii?

— Ce vorbești? exclamă Harimohini surprinsă de lipsa lui de pricepere. Șapte sau opt mii?! A costat sigur peste douăzeci de mii!

Kailash cerceta cu luare-aminte tot ce vedea în jurul lui. Se gândi satisfăcut că, printr-o simplă mișcare aprobatoare a capului, poate deveni unicul stăpân al acestei case frumoase, atât de bine construite. Apoi zise:

— Ei, astea toate mai merg, dar unde-i fata?

— A fost chemată pe neașteptate la o mătușă a ei și o să lipsească două sau trei zile, răspunse grăbită Harimohini.

— Atunci, n-am s-o pot vedea? își manifestă regretul Kailash. Poimâine am un proces, așa că mâine trebuie să plec.

— Mai bine amână procesul, zise Harimohini, și stai aici până isprăvești treaba asta.

Kailash se gândi puțin și-și zise: „Dacă nu mă prezint la proces, ce se poate întâmpla?… Se pronunță sentința în contra mea. Ei, și? Mai bine văd ce fac aici, cred că îmi iese mult mai mult.” În clipa aceea, privirea i se opri pe o băltoacă de apă ce se strânsese într-un colț al odăii lui Harimohini. În odaia aceea nu era canalizare sau vreo țeavă de scurgere, iar Harimohini obișnuia să spele zilnic pe jos și se strângea totdeauna puțină apă într-un colț. Kailash, tulburat de ceea ce văzuse, exclamă:

— Asta nu e bine, cumnată!

— Ce nu e bine, ce s-a întâmplat? întrebă Harimohini.

— Uite, apa de colo! Nu se poate s-o lași să se adune așa! îi zise Kailash.

— Ce vrei să fac? zise Harimohini iritată.

— În nici un caz nu e bine s-o lași! protestă Kailash. Are să putrezească dușumeaua! Uite ce e, soră, ascultă ce-ți spun: în odaia asta să nu mai torni apă pe jos.

Harimohini nu mai zise nimic. Apoi Kailash începu s-o descoasă cum arată Sucharita.

— Ai s-o vezi singur, zise Harimohini. Un singur lucru pot să-ți spun: în familia voastră, n-a mai fost până azi mireasă ca ea.

— Ce spui? strigă Kailash. Uiți de soția fratelui meu mijlociu?

— Pfff! îl întrerupse Harimohini. Nici nu se poate asemui cu Sucharita noastră! Și-apoi, orice ai spune, nevasta fratelui celui mic este mult mai frumușică decât a celui mijlociu.

Adevărul este că această din urmă cumnată nu se bucura de simpatia lui

Harimohini.

Lui Kailash nu-i spunea prea mult comparația dintre viitoarea lui logodnică și cele două cumnate ale sale, întrucât el se lăsa furat de imaginea unei făpturi ideale, plăsmuite în visurile sale: cu ochii migdalați, nasul drept, sprâncenele arcuite și părul lung până la mijloc.

Harimohini avu impresia că planul ei are șanse de reușită.

Capitolul LXXII

Binoy știa că, în ultima vreme, Gora pleca de acasă în zorii zilei. Așa că luni, înainte de a se lumina de ziuă, se duse la el; urcă de-a dreptul la ultimul etaj și intră în odaia lui. Dar nu-l găsi. Întrebă pe un servitor și află că Gora se afla în templul casei. Binoy, cam surprins de această veste, se duse într-acolo și-l găsi făcându-și *puja*[71]. Gora purta un *dhuti* de mătase și un halat tot de mătase, dar corpul său imens era în mare parte gol, lăsând să i se vadă pielea albă. Binoy era peste măsură de surprins că Gora practica *puja* rituală.

Auzind zgomot de pași, Gora întoarse capul și, când îl văzu pe Binoy, zise tulburat:

— Nu intra, te rog!

— Nu te teme, îl liniști Binoy. Nu intru. Am venit doar să te văd.

După ce ieși din templul casei și-și schimbă hainele, Gora îl pofti pe Binoy în odaia lui. Acolo, odată așezați, Binoy începu:

— Frate Gora, știi că azi e luni?

— Sigur că e luni, zise Gora râzând. Calendarul n-are obiceiul să greșească, iar tu știu că nu te poți înșela asupra zilei de azi. În orice caz, e sigur că azi nu e marți.

— Gora, probabil că nu vei veni, zise Binoy cu glas tremurător, dar nu pot face acest pas fără să fi vorbit măcar cu tine. Iată pentru ce am trecut pe la tine atât de devreme.

Gora rămase nemișcat și nu-i răspunse nimic. Binoy continuă:

— Așadar, ai hotărât să nu vii la cununia mea?

— Nu, Binoy, nu pot veni, răspunse Gora.

Binoy tăcu, iar Gora, căutând să ascundă durerea ce-i copleșea inima, zise râzând:

— Și, la urma urmei, ce importanță are dacă nu voi veni eu? În fond, ai obținut totul de vreme ce ai atras-o pe mama. Mi-am dat toată osteneala s-o opresc, dar n-a fost chip. Trebuie să recunosc că ai fost mai tare decât mine, chiar față de mama mea! Știi, Binoy, așa cum toate statele de pe hartă se colorează unul după altul în roșu, pe harta mea în curând voi rămâne singur!

— Nu fi supărat pe mine, frate! zise Binoy pe un ton rugător. I-am spus nu

o dată să nu vină la nunta mea, dar mama mi-a răspuns: „Uite ce este, Binoy, cei ce nu vor să vină la nunta ta nu vor veni chiar dacă-i poftești, iar cei ce vor să vină vor veni chiar dacă-i oprești; așa că vezi-ți de treabă și lasă lumea în pace!” Zici că am fost mai tare decât tine. În realitate, mama ta a fost mai tare decât tine, și nu o singură dată, ci de mii de ori! Spune, Gora, mai există undeva o mamă ca ea?

Deși Gora încercase s-o convingă pe Anandamoyi să nu se ducă la nunta lui Binoy, în adâncul inimii lui nu era prea supărat că, neținând seama de mâhnirea sau de furia lui, ea nu-l ascultă; de fapt, Gora se bucura. Era convins că, oricât de adâncă ar deveni prăpastia dintre el și Binoy, nimeni și nimic nu-i va răpi prietenului său dragostea nemăsurată pe care mama lui o revărsa asupra lui ca o ploaie de nectar; de aceea, în sufletul lui, Gora era satisfăcut și liniștit. Știa că, dacă aparent ei s-ar despărți, prietenia lor de totdeauna va dăinui, grație dragostei nepieritoare a unei mame care-i unește pe viață, prin cele mai trainice și mai profunde legături.

— Atunci, frate, eu plec, zise Binoy. Dacă-ți este cu neputință să vii, n-am să te aștept, dar, te rog, nu lăsa să-ți pătrundă în suflet gânduri potrivnice mie. Dacă ți-ai putea da seama ce scop măreț al vieții mele s-a realizat prin această uniune, n-ai admite nici o clipă ca această căsătorie să fie un motiv de ruptură în prietenia noastră. Ți-o pot afirma cu toată certitudinea.

Și, zicând acestea, Binoy se ridică să plece, dar Gora îl opri:

— Stai jos, Binoy! Momentul solemn e abia diseară… de ce te grăbești?

Binoy se așează din nou, profund emoționat de această caldă și neașteptată invitație.

Și astfel, după o întrerupere atât de îndelungată, începură o discuție intimă, ca în trecut. Gora atinse struna caldă ce vibra în ziua aceea și în inima lui Binoy, iar acesta începu a vorbi fără contenire. O mulțime de întâmplări neînsemnate, pe care dacă le-ar fi scris negru pe alb i s-ar fi părut inutile și ridicole, i se păreau acum, când le povestea, pline de poezie și de armonie. Drama minunată ce se desfășurase în inima sa, Binoy o povesti cu atâta măiestrie încât apăru profund emoționantă și de o frumusețe neîntrecută. Ce era oare această trăire unică în viața lui? Acest sentiment ce nu putea fi tălmăcit și care îi umplea inima… oare fiecărui om îi era dat să-l trăiască? Oare fiecare om avea puterea să se bucure atunci când devenea conștient de el? Binoy era convins că în viața de toate zilele era cu neputință ca relația dintre bărbat și femeie să vibreze la o tonalitate atât de nobilă – și iarăși și iarăși îi spunea lui Gora că legătura dintre el și Lolita nu poate fi asemuită cu legătura dintre alți oameni. Ba chiar se întreba dacă ceea ce i se întâmplase lui i se mai întâmplase cuiva pe lume! Pentru că, dacă toți oamenii ar fi trecut prin asemenea stări, ar urma ca întreaga societate omenească să nu-și mai găsească astâmpăr, să fie asaltată din toate părțile de talazurile unei vieți noi, așa cum odată cu venirea primăverii pădurile își manifestă bucuria prin frunze

proaspete și flori. Dacă toți oamenii ar fi simțit ceea ce simte el, oamenii nu și-ar mai petrece viața atât de monoton, dormind și mâncând, ci toată forța și frumusețea vieții s-ar manifesta firesc, sub diferite forme și culori. El descoperise bagheta minunată de aur, iar cine se atingea de ea nu putea rămâne indiferent. Prin această atingere, chiar oamenii de rând deveneau excepționali, și dacă o dată măcar gustau din forța acestei rare trăiri, cunoșteau adevărul vieții.

— Gora, zise Binoy extaziat, pot să-ți afirm cu certitudine că singurul mijloc prin care, într-o clipă, întreaga ființă a omului poate fi deșteptată este iubirea… Motivul n-are importanță, dar, fără îndoială, la oamenii de rând manifestarea acestei iubiri este slabă, așa că ei nu-și pot înfăptui Eul lor. Nu știm ce zace în noi, nu putem descoperi ce este ascuns în tainițele ființei noastre și nu putem consuma forța acumulată în inimile noastre… De aceea e atâta lipsă de bucurie în jurul nostru și de aceea lumea caută cu înverșunare distracțiile! Iată pentru ce, în afară de unul sau doi oameni ca tine, nimeni nu-și dă seama de sufletul măreț ce trăiește în fiecare dintre noi… Conștiința comună este oarbă în fața acestui adevăr.

Torentul entuziasmului lui Binoy fu întrerupt de Mohim, care se trezise din somn și acum căsca de zor în timp ce se pregătea să se spele. Binoy se ridică și-și luă rămas-bun de la Gora.

Rămas singur, Gora ieși pe terasa de pe acoperișul casei și suspină adânc privind spre cerul trandafiriu în zorile ce se apropiau. Multă vreme măsură terasa în sus și-n jos. În ziua aceea nu mai plecă să cutreiere satele ca de obicei.

Toată dimineața, Gora simți în inimă un dor și un pustiu ce nu puteau fi domolite prin nici un fel de activitate. I se părea că nu numai ființa lui, ci întreaga putere a vieții lui întinde mâinile și le înalță spre cer spunând: „Vreau lumină, o strălucitoare și sublimă lumină”. I se părea că totul îi stătea la îndemână, că diamantele și nestematele nu erau scumpe, că fierul și zalele se găseau ușor… Dar unde era lumina gingașă și minunată a zorilor, purtând cu sine speranța și mângâierea? Pentru a dezvolta ceea ce omul posedă, nu trebuie o strădanie prea deosebită, căci ființa tinde spre strălucire și dragoste.

Când Binoy îi spusese că, dacă în anumite momente prielnice, bărbatul își găsește refugiu în iubirea unei femei, o trăire rară ce nu poate fi tălmăcită în vorbe îi luminează viața, Gora nu l-a putut lua în derâdere, așa cum ar fi procedat mai demult. Recunoscuse în sinea lui că aici nu era vorba despre o unire obișnuită între două suflete, ci despre o împlinire a vieții omului, o legătură în care totul căpăta o valoare mai mare, fantezia devenea realitate, și trupul se umplea de o nouă viață. Prin acest sentiment, trupul și sufletul dobândeau o forță îndoită, iar viața, un suflu nou.

În ziua aceea, Binoy urma să fie ostracizat din punct de vedere social, și tocmai în ziua aceea simțământul din inima lui trezi în inima lui Gora o armonie

desăvârșită. Binoy plecase, dar acordurile melodioase pe care le lăsase în urmă nu conteneau. Așa cum două fluvii se unesc în drumul lor spre ocean, curentul iubirii lui Binoy se unea cu iubirea din inima lui Gora, cântând ca valurile ce se rostogolesc peste valuri. Ceea ce încercase Gora să-și ascundă prin toate mijloacele și pe toate căile, micșorând, sugrumând și tăinuindu-șisimțămintele, acum se revărsa și, rupând malurile, i se dezvăluia clar și deslușit. Gora nu mai avea puterea să pretindă că ceea ce simte el este necuviincios sau demn de dispreț.

Ziua întreagă și-o petrecu frământat de aceste gânduri. În cele din urmă, când lumina înserării se topi în întuneric, Gora își aruncă un șal peste umeri și ieși pe stradă zicându-și: „Am să cer ceea ce mi se cuvine. Altfel am să-mi irosesc viața fără rost pe lumea aceasta.”

În sufletul lui, Gora nu avea nici cea mai mică îndoială că, în lumea aceasta, Sucharita era aceea care-i așteaptă chemarea și se hotărî să facă apel la ea, definitiv, fără înconjur și imediat.

Trecând pe străzile înghesuite ale Calcuttei, Gora avea senzația că nimeni și nimic nu-l atinge. Mintea lui era atât de concentrată asupra unui singur subiect, încât nu-și mai dădea seama de ființa lui fizică. Plutea.

Când ajunse în fața casei Sucharitei, Gora își reveni brusc. Niciodată nu găsise ușa închisă. De data aceasta însă, ușa era închisă, iar când apăsă pe clanță, văzu că este încuiată. Pentru moment, se opri șovăitor, apoi începu să bată cu putere, până când apăru un servitor, care, văzându-l pe Gora în întuneric, zise fără a fi întrebat:

— Domnișoara nu e acasă!

— Unde e? întrebă Gora.

Servitorul îi spuse că plecase de acasă de două, trei zile ca să ajute la pregătirile pentru nunta Lolitei.

În clipa aceea, Gora era aproape hotărât să se ducă la nuntă, dar în timp ce stătea încă locului, ezitând, un bărbat necunoscut ieși din casă și îl întrebă:

— Ce este, domnule? Ce doriți?

— Nimic, mulțumesc de întrebare, îi răspunse Gora după ce-l măsură din cap până-n picioare.

— Intrați, vă rog, și stați puțin cu noi. Nu vreți să fumați o lulea? stărui Kailash.

Kailash se plictisea singur și i-ar fi făcut plăcere să schimbe o vorbă cu cineva. În timpul zilei, vremea trecea într-un fel: se plimba cu luleaua în mână, se ducea până la capătul ulicioarei și privea trecătorii de pe strada principală, dar când se înnopta, trebuia să se retragă în casă, și plictiseala punea stăpânire pe el. Discutase cu Harimohini toate problemele care-l interesau, și alte subiecte de conversație nu mai găsea, deoarece preocupările ei erau foarte limitate. Kailash își așternuse un pat în cămăruța de lângă intrarea principală și, pufăind din când în

când din lulea, mai stătea de vorbă cu servitorul ca să-i treacă vremea.

— Nu, mulțumesc, acum nu pot intra, răspunse Gora, și până să repete Kailash invitația ajunsese pe celălalt trotuar.

Gora era ferm convins că majoritatea întâmplărilor din viața lui nu erau accidentale și nu erau nici măcar determinate de dorințele lui. Credea că se născuse în această lume pentru a împlini vrerea Celui care ținea în mână destinul țării sale.

De aceea, cele mai neînsemnate situații din viața lui îi apăreau ca având o semnificație specială. Văzând, deci, că în ziua în care se trezise în inima lui o dorință atât de puternică găsise casa Sucharitei închisă, iar când auzi că Sucharita nu era acasă, avu convingerea că această zădărnicire a nădejdilor sale avea un sens profund. Cel ce îi călăuzea pașii îi arătase că nu este de acord cu intențiile lui. I se păru clar că, în această viață, ușa Sucharitei îi va rămâne închisă și că ea nu-i este hărăzită lui. Un om ca Gora nu-și permitea să se lase amăgit de propriile-i dorințe… trebuia să rămână nepăsător la bucurie sau durere. El era un brahman indian care trebuie să se închine Ființei Divine pentru binele Indiei, și rostul lui era să se dedice unei vieți religioase pline de austeritate. Dorința și plăcerile nu erau pentru el. „Dumnezeu mi-a dezvăluit limpede ce sunt plăcerile pământești și mi-a arătat că ele nu sunt pure și nu-ți pot da pacea. Ca și vinul, ele te atrag și te amețesc, dar nu-ți lasă mintea limpede și te fac să vezi lucrurile cum nu sunt. Eu sunt un *sannyasin*, și ele nu-și găsesc locul în credința și în mântuirea mea”, își zise în sinea lui.

71 Rugăciune sau serviciu divin închinat unui anumit zeu, în prezența idolului respectiv

Capitolul LXXIII

Sucharita, după ce îndurase tirania lui Harimohini, se simți uşurată ca niciodată în timpul celor câteva zile petrecute alături de Anandamoyi. Aceasta ştiu să şi-o apropie în mod atât de natural, încât Sucharitei i se părea că o cunoştea de când lumea şi că întotdeauna a fost în preajma ei. Anandamoyi avea darul să înţeleagă gândurile chiar fără o vorbă şi se pricepea să-i liniştească frământările. Niciodată încă Sucharita nu rostise din tot sufletul cuvântul „mamă” aşa cum o făcea acum şi căuta mereu felurite pretexte pentru a spune „mamă” – chiar când nu era nevoie. După ce toate pregătirile pentru nunta Lolitei se isprăviră, Sucharita se întinse obosită pe patul ei, frământată de gândul că va trebui să se despartă de Anandamoyi. Cu inima copleşită de durere, începu să zică cu glas tare „Mamă! Mamă! Mamă!”, iar lacrimile îi curgeau şiroaie. În clipa următoare, Anandamoyi apăru şi se opri lângă patul ei.

— M-ai strigat? îi zise ea mângâind-o pe creştet.

Când Sucharita îşi dădu seama că strigase cu glas tare „Mamă!”, nu-i putu răspunde nimic şi, ascunzându-şi faţa în poala lui Anandamoyi, începu să plângă în hohote; şi plânse aşa până când mângâierile lui Anandamoyi o liniştiră. În noaptea aceea, dormiră în aceeaşi odaie.

Anandamoyi nu voia să plece din casă imediat după nunta lui Binoy şi zise:

— Amândoi sunt nepricepuţi… cum să-i las singuri înainte ca întreaga lor gospodărie să fie pusă pe roate?

— Atunci, mamă, am să mai stau şi eu cu dumneata câteva zile, zise Sucharita.

— Sigur că da, interveni Lolita, să mai stea şi Suchi didi câteva zile cu noi.

Satish, auzind noutatea, începu să sară-n sus de bucurie şi, îmbrăţişând-o pe Sucharita, exclamă:

— Didi, să ştii că rămân şi eu!

— Tu trebuie să-ţi vezi de lecţii, domnule Vorbălungă, se împotrivi Sucharita.

— Dar mă poate ajuta Binoy Babu! protestă Satish.

— Acum Binoy nu se poate ocupa de tine, zise Sucharita.

— De ce să nu pot? se auzi glasul lui Binoy din camera vecină. Cum îți închipui că am devenit într-o singură zi atât de ocupat încât să uit tot ce-am învățat noapte de noapte în timpul studiilor?

— Bine, spuse Anandamoyi. Dar ascultă, Sucharita, mătușa ta va consimți?

— Am să-i trimit o scrisoare, răspunse Sucharita.

— Nu, nu-i scrie tu, am să-i scriu eu, propuse Anandamoyi.

Anandamoyi se gândi că, dacă Sucharita își exprima dorința de a mai rămâne, Harimohini va fi supărată pe ea, în schimb, dacă ea o roagă s-o mai lase, mânia mătușii se va îndrepta asupra ei.

În scrisoare, Anandamoyi spunea că, pentru a rândui toate cele trebuincioase în noua gospodărie, trebuia să mai rămână câteva zile, iar dacă Harimohini ar consimți ca și Sucharita să-și prelungească șederea, i-ar fi de mare ajutor.

Când Harimohini primi scrisoarea, nu numai că se mânie, ci deveni și bănuitoare. Își zise că, după ce pusese capăt vizitelor lui Gora în casa lor, acum mama lui căuta s-o prindă în cursă pe Sucharita și era convinsă că se afla în fața unei conspirații urzite de fiu și de mamă. Ba își aduse aminte că, de la prima vedere, Anandamoyi nu i-a fost simpatică și-și dăduse seama în ce ape se scaldă.

Dacă ar putea-o vedea pe Sucharita căsătorită și pusă la adăpost în renumita familie Roy, i s-ar ridica o piatră de pe inimă! Dar oare Kailash sau oricare alt bărbat de însurat poate aștepta atât? Bietul om afumase pereții pufăind zi și noapte din lulea!

A doua zi după primirea scrisorii, Harimohini luă un servitor și un palanchin și o porni dis-de-dimineață spre locuința lui Binoy. Ajungând acolo, le găsi la parter pe Sucharita, Lolita și Anandamoyi pregătind mâncarea. Sus, la etaj, se auzea glasul ascuțit al lui Satish repetând cuvinte englezești și traducerea lor în limba bengaleză, de răsuna tot cartierul. Acasă nu striga atât de tare, dar aici, pentru a demonstra că-și face conștiincios lecțiile, își dădea toată osteneala ca glasul său să se audă cât mai departe.

Anandamoyi o primi cu multă căldură pe Harimohini, dar aceasta, neținând seama de obligațiile de politețe, începu fără nici o introducere:

— Am venit s-o iau pe Radharani!

— Foarte bine, dar stai puțin și cu noi, îi zise Anandamoyi.

— Nu, mulțumesc, răspunse Harimohini, mai am de făcut întreaga *puja* și nici rugăciunile de dimineață nu mi le-am isprăvit. Trebuie să mă întorc acasă numaidecât.

Sucharita tocmai tăia un dovleac și nu spuse nici o vorbă, până când Harimohini, adresându-i-se direct, îi zise:

— Nu mă auzi? Se face târziu!

Lolita și Anandamoyi tăcură, iar Sucharita se ridică și zise:

— Vin acum, mătușică!

Și, prinzând-o de mână pe Harimohini, o trase într-o altă cameră, unde îi zise cu glas hotărât:

— De vreme ce ai venit să mă iei, nu vreau să te contrazic de față de toată lumea. Plec acasă cu dumneata, dar la prânz mă întorc aici.

— Auzi vorbă! exclamă Harimohini revoltată. De ce nu spui că vrei să rămâi aici pentru totdeauna?

— Nu pot să rămân chiar dacă aș vrea, răspunse Sucharita. Tocmai de aceea nu plec de tot, atâta vreme cât mai pot sta cu Anandamoyi.

Această remarcă o înfurie pe Harimohini, dar socoti că nu e momentul să-i răspundă și nu zise nimic.

— Mă duc acasă, mamă, pentru o oră, două, dar mă întorc curând, zise Sucharita zâmbind către Anandamoyi.

— Foarte bine, draga mea, răspunse Anandamoyi, fără a o mai întreba ceva.

— La prânz sunt aici, îi șopti Sucharita Lolitei.

— Satish? zise Sucharita privind-o întrebător pa mătușa ei când se opri în fața palanchinului.

— Lasă-l aici, zise Harimohini, convinsă că băiatul nu putea decât să tulbure atmosfera casei – era, deci, mai bine dacă rămânea departe.

După ce se instalară amândouă în palanchin și o porniră la drum, Harimohini încercă să facă introducerea la discursul pe care-l pregătise:

— Iată că și Lolita s-a măritat! Foarte bine! Paresh Babu a scăpat de grija uneia dintre fete.

După această introducere, zugrăvi pe larg povara ce o reprezenta într-o casă o fată nemăritată și câtă grijă înseamnă pentru cei ce o ocrotesc.

— Ce să-ți mai spun? zise Harimohini. Nici nu mă pot gândi la altceva. Chiar și când repet numele lui Dumnezeu, numai grija asta o am în minte. Îți spun drept, nici nu mă mai pot ruga așa cum mă rugam în trecut. Mereu îmi zic: „Oh, Doamne, după ce mi-ai luat tot ce am avut, pentru ce mi-ai făurit un nou laț care să mă sugrume?”

Așadar, Harimohini părea să-i spună că Sucharita nu-i pricinuia numai griji lumești, ci era chiar o piedică în calea mântuirii ei. Dar în fața unor asemenea probleme grave, Sucharita tăcu. Harimohini nu putea pricepe prea bine gândurile Sucharitei, dar, conform proverbului „Cine tace spune da”, socoti că atitudinea nepoatei era în acord cu intențiile sale și avu impresia că fata se mai îmblânzise puțin.

Apoi Harimohini începu să-i spună că izbutise în misiunea ei grea de a deschide porțile societății hinduse în fața unei fete ca Sucharita și că-i netezise

calea, așa încât, chiar dacă va fi invitată la ospețe în casa unor brahmani de seamă, va putea sta la rând cu ceilalți oaspeți, fără ca cineva să cuteze a face vreo aluzie, nici chiar în șoaptă.

În acest punct al discursului, palanchinul se opri în fața casei lor. Când să urce la etaj, Sucharita observă că, în odăița de lângă intrarea principală, servitorul ungea cu ulei corpul unui bărbat necunoscut, pregătindu-l pentru baia de dimineață. Musafirul nu manifestă nici un fel de sfială dând cu ochii de Sucharita, ci, dimpotrivă, o privi cu multă curiozitate.

Când ajunseră sus, Harimohini îi spuse că musafirul era cumnatul ei, și Sucharita ghici numaidecât despre ce era vorba. Harimohini încercă apoi să-i explice că, având un musafir în casă, ar fi din cale afară de nepoliticoasă dacă ar pleca la prânz, dar Sucharita clătină din cap și exclamă:

— Ah, nu, mătușică, trebuie să plec.

— Uite ce e, zise Harimohini, rămâi azi aici și întoarce-te mâine la ei.

— După ce fac baie, mă duc să dejunez cu tata, și de acolo plec la Lolita, zise răspicat Sucharita.

— Dar el a venit să te vadă pe tine, izbucni în cele din urmă Harimohini.

— Ce rost are să mă vadă pe mine? întrebă Sucharita.

— Auzi vorbă! exclamă Harimohini. În ziua de azi nu se mai fac asemenea treburi fără vedere! În vremea tinereții mele era cu totul altfel. Tu știi că unchiul tău nu m-a văzut la față până la cununie?

După această aluzie, începu să-i povestească amănunțit cum se desfășuraseră pregătirile pentru căsătoria ei. Îi explică cum, după prima propunere de căsătorie, au sosit în casa tatălui ei doi venerabili reprezentanți ai renumitei familii Roy însoțiți de doi servitori, purtând turbane mari și toiege în mână ca să vadă fata. Îi povesti apoi cât erau de emoționați părinții ei și câte pregătiri se făcuseră pentru a-i primi și a-i ospăta cum se cuvine pe trimișii familiei Roy. În sfârșit, suspină adânc și încheie:

— În ziua de azi, totul s-a schimbat. Să nu-ți faci prea multe griji, stai de vorbă cu el cinci minute și atâta tot.

— Nu! zise Sucharita apăsat.

Uluită de tonul și hotărârea cu care rostise Sucharita cuvântul „Nu!”, Harimohini zise:

— Foarte bine, nu e nici o supărare dacă nu vrei să apari în fața lui. Nu e neapărat nevoie să vă vedeți… Știi, Kailash e un tânăr modern și învățat care nu respectă datina… și zicea că ar vrea să vadă mireasa cu ochii lui… Mă gândisem că, de vreme ce tu apari în public și te poate vedea orișicine, de ce nu te-ai întâlni și cu el? Dar dacă te sfiești, nu face nimic că nu te poate vedea la față.

Apoi începu să-i vorbească despre înalta lui pregătire intelectuală; îi povesti cum, dintr-o singură trăsătură de condei, l-a înfundat pe șeful oficiului

poștal din sat și cum toți țăranii din satele învecinate veneau la el pentru procese și jalbe și că nimeni nu făcea un pas fără să se sfătuiască cu Kailash. Iar despre caracterul și firea lui, nici nu mai era cazul să-i vorbească. După moartea primei sale soții, n-a mai vrut să se căsătorească și, deși prietenii și rudele au încercat în repetate rânduri să-l convingă, a preferat să asculte de ce l-a sfătuit gurul său. Acum Harimohini se străduise mult pentru a-l face să primească propunerea ei.

— Crezi c-a vrut să mă asculte? De altfel, face parte dintr-o familie importantă! Și se bucură de mare considerație în societate!

Sucharita însă îi spuse că nu voia să fie pricina vreunei știrbiri a acestei mari considerații – ea nu era egoistă și nu urmărea nimic pentru ea. Dacă așa a fost să fie, ca în comunitatea hindusă să nu se găsească un loc pentru ea, asta nu o supăra câtuși de puțin.

Harimohini era revoltată că nepoata ei nu pricepea cât de mare cinste îi făcuse Kailash consimțind la această căsătorie. Ea se ostenise atât, și Sucharita avea aerul să se simtă jignită, ceea ce o făcu pe Harimohini să spună că e scârbită de mentalitatea modernă.

Apoi, mânioasă cum era, începu să facă diferite insinuări în legătură cu Gora. Întrebă ce situație o fi având el în societate de se fălește atât cu hinduismul lui. Cine îl respectă? Și cine ar avea influența necesară pentru a-l feri de sancțiunile pe care comunitatea hindusă i le va aplica dacă se căsătorește din interes cu o fată din Brahmo Samaj? Toți banii se vor irosi pentru a închide gura oamenilor. Și așa mai departe, trăncăneala ei nu se mai isprăvea.

— De ce vorbești astfel, mătușică? izbucni în cele din urmă Sucharita. Știi prea bine că cele ce spui n-au nici un temei!

— La vârsta mea, zise aceasta pe un ton batjocoritor, nimeni nu mă mai poate păcăli. Ochii îmi sunt deschiși, și urechile sănătoase. Eu văd, aud și înțeleg totul, dar, deși purtarea ta mă surprinde, tac!

Apoi își exprimă convingerea fermă că, împreună cu mama lui, Gora urzise o conspirație ca să se căsătorească cu Sucharita și că motivul principal al acestei uneltiri nu era dezinteresat. În concluzie, îi spuse că dacă ea, mătușa ei, nu o va putea salva măritând-o cu acest bărbat din familia Roy, conspirația lui Gora va reuși până la urmă.

În acest punct, chiar și răbdarea Sucharitei ajunse la capăt:

— Cei pe care dumneata îi ponegrești sunt oameni pe care eu îi respect, dar fiindcă văd că nu poți înțelege câtuși de puțin prietenia mea cu ei, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să plec din casa aceasta. Când gândurile dumitale vor fi mai binevoitoare, am să pot locui din nou cu dumneata și am să mă întorc.

— Dacă nu te simți atrasă spre Gourmohan, stărui Harimohini, și dacă zici că n-ai de gând să te măriți cu el, ce ai împotriva lui Kailash? Doar nu intenționezi să rămâi nemăritată?

— De ce nu? strigă Sucharita. Chiar așa! N-am de gând să mă mărit.
Harimohini făcu ochii mari și strigă mirată:
— Și vrei să rămâi așa până la bătrânețe?…
— Da, până la moarte! zise Sucharita.

Capitolul LXXIV

Lipsa Sucharitei de acasă, tocmai când dorea atât de mult să-i vorbească, aduse în sufletul lui Gora o profundă schimbare. Ajunse la concluzia că Sucharita izbutise să aibă înrâurire asupra lui pentru că el intrase în relații prea apropiate cu familia ei și că, fără să-și dea seama, se lăsase prins în mrejele lor. Trufia îl făcuse să treacă dincolo de limitele permise și, nerespectând opreliștile, încălcase obiceiurile țării sale. Dacă oamenii nu respectă regulile de conduită, nu numai că își fac rău, conștient sau inconștient, lor înșiși, ci pierd și puterea de-a face bine altora. Relațiile și apropierea de alți oameni fac ca o mulțime de sentimente dăunătoare să capete forță și, până la urmă, să întunece înțelepciunea și credința omului.

Gândindu-se la prietenia lui cu fete dintr-o familie brahmoistă, își dădu seama că greșise față de convingerile sale. Dar, mai mult decât atât, Gora constată că simpla frecventare a oamenilor de rând îi dădea senzația că se pierde într-un vârtej. La fiecare pas se trezea în el un sentiment de milă și mereu se gândea că cutare și cutare lucru e rău, că altul era greșit și trebuie îndreptat. Oare acest sentiment de milă nu-i deformase capacitatea de a discerne între bine și rău? Cu cât omul este mai înclinat să privească lucrurile cu milă, cu atât își pierde puterea de a concepe adevărul întreg și nealterat. Prin milă, omul întunecă lumina, așa cum fumul întunecă focul.

„De aceea”, își zise Gora, „în țara noastră, religia cerea ca aceia ce au misiunea de a purta de grijă binelui obștesc să trăiască izolați. Cine ar pretinde că un rege își poate ocroti supușii dacă trăiește în strânsă intimitate cu ei? Înțelepciunea de care are nevoie un rajah în raporturile sale cu supușii este alterată dacă-i frecventează prea des. Poporul, de bunăvoie, creează în jurul regelui un nimb și se ține la distanță de el, pentru că oamenii își dau seama că, dacă regele intră în viața lor de toate zilele, dispare însăși rațiunea existenței lui.

Brahmanul, de asemenea, trebuie să se țină la distanță, ca să poată apăra detașarea de care are nevoie. Brahmanul care se lasă atras printre oamenii de rând și se amestecă în viața de zi cu zi este asemenea celui care, în lăcomia lui de bani, își leagă de gât funia și moare spânzurat – și este demn de dispreț aproape tot atât cât cel din urmă ticălos… nedemn chiar pentru *sudri*[72], care, cel puțin, sunt cinstiți

față de casta lor, în timp ce un asemenea brahman e mort pentru casta brahmanilor, și deci impur. Din pricina acestui soi de brahmani trece India acum printr-o perioadă de decădere."

În ziua aceea, Gora era gata să se dăruiască fără rezervă realizării mantrei dătătoare de viață a brahmanilor și hotărî să se mențină absolut pur. „Nu am voie să trăiesc la același nivel cu alții", își zicea el. „Mie nu-mi trebuie prietenie: eu nu fac parte dintre oamenii de rând cărora le este necesară tovărășia unei femei ca să le dea bucurie în viață; trebuie să mă feresc cât mai mult de relațiile strânse cu gloata. Așa cum pământul privește spre cer, în așteptarea ploii, oamenii de rând ridică privirea spre brahman. Dacă mă apropii prea mult de ei, cine le va mai putea da viață?"

Până azi, Gora se închinase din toată inima zeilor, dar acum se simțea atât de nenorocit, încât nu se mai putu stăpâni: munca lui i se părea fără sens, iar viața, aproape distrusă. Se refugie în cultul idolilor. Ședea nemișcat în fața idolului său și căuta să-și concentreze mintea numai asupra lui. Dar asta nu izbuti să-i trezească în suflet nici cea mai mică urmă de devoțiune. Putea concepe idolul prin rațiune, dar, dacă nu făcea apel la imaginație, totul rămânea sterp. Numai că imaginația nu poate umple inima de devoțiune, iar rugăciunea nu se bizuie pe argumentări metafizice. Gora constată că, atunci când voia să-i convingă pe alții, sufletul i se umplea de bucurie, și ființa lui era cuprinsă de o devoțiune pe care n-o cunoștea când încerca să practice *puja* în templu. Se străduise mult și practicase în ultima vreme zi de zi *puja*, împlinind toate rânduielile prevăzute în cărțile sfinte. Căutase să se convingă că, atunci când îți lipsește forța de a te uni cu omenirea prin sentiment, îți rămâne posibilitatea de a o face prin obiceiuri și dogme. De aceea, ori de câte ori intra într-un sat, se ducea la templu și, așezându-se să mediteze, își zicea că aici e locul lui… de o parte zeul, de alta, omul ce i se închină, iar între ei, brahmanul – puntea de legătură care-i unea. Încetul cu încetul, Gora începuse să creadă că brahmanului nu-i este necesară devoțiunea. Devoțiunea, își zicea el, era o însușire a oamenilor de rând, iar puntea ce-l unea pe omul evlavios de credința lui era o legătură a cunoașterii care îi unea, dar care în același timp stabilea și anumite limite între ei. Dacă n-ar exista o prăpastie de înțelepciune nepătrunsă între omul evlavios și zeitatea lui, totul ar fi deformat. De aceea confuzia creată prin devoțiune nu era pe măsura brahmanilor. Rolul lor era să stea deoparte, pe culmile înțelepciunii, iar prin viața lor de austeritate să păstreze credința – pură și neîntinată – spre folosul oamenilor de rând. Așa după cum brahmanii nu-și pot găsi liniștea în viața pământească, tot așa lor nu le este dat să se bucure de devoțiune. Aceasta este gloria brahmanului. În viața lumească, brahmanul trebuie să respecte constrângerea și să se supună legilor trasate de cărțile sfinte, iar în practicile sale religioase, să caute cunoașterea. Pentru că se lăsase biruit de inima lui, Gora hotărî să-și pedepsească inima rebelă prin izolare. Dar oare cine îl va duce pe vinovat în

exil? Unde este soldatul care va împlini această sarcină?

72 Membrii castei celei mai de jos în sistemul hindus al castelor

Capitolul LXXV

Pregătirile pentru ceremonia de penitență a lui Gora se apropiau de sfârșit. În grădina de pe malul Gangelui, totul era gata. Abinash regreta mult că locul ales pentru ceremonie era atât de departe de centrul Calcuttei – și, deci, nu va stârni prea mare vâlvă. Abinash știa că Gora n-avea nevoie de această penitență… că ea îi era necesară țării și poporului asupra căruia trebuia să producă un efect moral. De aceea socotea că ceremonia trebuie să se desfășoare în mijlocul mulțimii.

Gora însă nici nu voia să audă, întrucât focul penitenței și cântarea mantrelor vedice nu erau potrivite în mijlocul unui oraș aglomerat cum era Calcutta. Pentru această ceremonie ar fi fost mult mai potrivită o sihăstrie în mijlocul pădurii. Pe malul pustiu al Gangelui, în acompaniamentul imnurilor vedice și în lumina flăcărilor ce se înălțau din focul rugului, Gora avea de gând să evoce străvechea Indie, muma lumii întregi, să se scalde în apele Gangelui și să se purifice pentru a se iniția în vederea unei vieți noi. Pe Gora nu-l interesa defel „efectul moral”.

Negăsind altă cale de a-și satisface dorința de publicitate, Abinash făcu apel la presă și, fără a-i spune nimic lui Gora, trimise la toate ziarele câte un reportaj despre ceremonia ce va avea loc. Ba mai mult, scrise mai multe articole în care arăta că, deși un brahman spiritualizat și pur ca Gora nu putea fi pângărit de nici un păcat, el luase asupră-și toate păcatele izvorâte din decadența Indiei de azi și că se supunea ceremoniei de penitență spre folosul țării întregi. Iată ce scria, printre altele: „Așa cum țara noastră suferă sub jugul unui neam străin din cauza propriilor ei păcate, tot astfel și Gourmohan Babu a avut de îndurat în viața lui cătușele închisorii. Așa cum poartă el pe umeri durerea patriei și este gata să facă penitență pentru păcatele țării, la fel voi, frați bengalezi, milioane de copii ai Indiei, trebuie să…” și așa mai departe.

Când Gora citi toate aceste efuziuni sentimentale, se înfurie peste măsură, dar Abinash nu mai putea fi domolit. Ocările lui Gora nu-l impresionau… de fapt, cearta îi făcu chiar plăcere. Era de părere că gurul lui trăiește în sfere mai înalte decât ceilalți, și de aceea nu se pricepea la lucrurile lumești. Vishnu[73] a fost cel care a creat Gangele sfânt; dar ca fluviul să coboare pe pământ și să curgă printre muritori, a trebuit să intervină un rege pământesc, pentru că aceasta nu-i privea pe

cei din ceruri. Erau două lucruri cu desăvârşire distincte. De aceea, când Gora se înfurie la exagerările lui Abinash, acesta zâmbi în sinea lui, şi admiraţia lui faţă de Gora crescu şi mai mult. Abinash îşi zise: „Gurul nostru nu pricepe nimic, n-are simţ practic, se înfurie la cel mai mic fleac, dar într-o clipă se potoleşte”.

În urma eforturilor lui Abinash, ceremonia de penitenţă a lui Gora începu să facă vâlvă, şi numărul celor care veneau să-l vadă sau cereau să-i fie prezentaţi ajunse neînchipuit de mare. Zi de zi primea atâtea scrisori de pe cuprinsul ţării, încât, în cele din urmă, renunţă să le mai citească. După părerea lui Gora, publicitatea în jurul penitenţei sale nimicea solemnitatea ceremoniei şi o transforma într-o simplă festivitate socială. „Acesta este de altfel”, zicea el, „marele neajuns al vremurilor de azi!”

În ultima vreme, Krishnadayal nu mai deschidea ziarele, dar zvonul pregătirilor pătrunse şi în izolarea lui, iar ortacii săi îşi exprimară nădejdea că demnul fiu al prietenului lor admirat va ajunge într-o bună zi asemenea venerabilului său tată. Îi spuneau că băiatul calcă pe urmele tatălui şi-i povestiră cu exaltare pregătirile pentru ceremonia ce se apropia, la care Gora avea să fie sărbătorit cu mare strălucire.

Ar fi greu să spună cineva câtă vreme trecuse de când Krishnadayal nu mai pusese piciorul în camera lui Gora. Dar în ziua aceea îşi dezbrăcă veşmintele de mătase, îşi puse o haină de toate zilele şi intră la Gora. Numai că Gora nu era acolo, şi servitorul îi spuse că este în templul casei.

— Dumnezeule! Ce caută el în templu? exclamă Krishnadayal.

Când află că era în rugăciune, se alarmă şi mai tare şi porni de-a dreptul spre uşa templului. Văzându-l pe Gora înăuntru, cum îşi făcea *puja*, îl strigă fără să intre:

— Gora!

Surprins la vederea tatălui său, Gora se ridică în picioare.

Krishnadayal îşi rezervase în partea casei pe care o ocupa el un sanctuar pentru zeitatea lui tutelară. Membrii familiei sale erau *vaishnabi*[74], el însă devenise *shakta*[75], şi de multă vreme nu mai lua parte la rugăciunile celorlalţi.

Krishnadayal strigă din nou:

— Gora, ieşi afară! Iar după ce Gora ieşi, exclamă: Ce-nseamnă asta? Ce cauţi tu în templu? *Puja* se face numai de către brahmani, continuăKrishnadayal văzând că Gora nu-i răspunde. Ei se ocupă de ceremonialul necesar… ei se roagă pentru întreaga familie. Ce te amesteci tu în treburile astea?

— Crezi că fac ceva rău? întrebă Gora.

— Sigur că da! exclamă Krishnadayal. Mai întrebi? Faci foarte rău! Ce rost are ca oameni care n-au acest drept să se amestece în asemenea lucruri? E o crimă ce faci, ascultă-mă pe mine! O crimă nu numai pentru tine, ci pentru întreaga familie!

— Dacă privești lucrurile prin prisma devoțiunii sincere, atunci sunt foarte puțini la număr cei ce au dreptul să practice *puja*, îi răspunse Gora. Sau poate vrei să spui că eu n-am dreptul să fac ceea ce face preotul nostru?

Pe moment, Krishnadayal nu găsi răspuns. Dar după o scurtă tăcere, spuse:

— Uite ce este: *puja* nu poate fi făcută decât de oameni din casta preoților. Nu cred că e un păcat dacă te amesteci în misiunea lor, dar, în felul acesta, dispare rațiunea lor de a fi, și munca socială nu mai poate continua. Așa că n-ai nici o scuză. Ce rost are să intri în încăperea asta?

Întrucât din partea lui Krishnadayal se putea aștepta la orice, Gora nu se simțea mirat că îi interzice lui, un brahman în toată legea, să intre în templul unde se făcea *puja*. Primi observația fără a protesta. Krishnadayal însă continuă:

— Am mai auzit ceva, Gora. E adevărat că ai invitat toți pandiții mai cunoscuți la ceremonia ta de penitență?

— Da, recunoscu Gora.

— Atâta vreme cât sunt în viață, n-o să permit asta! spuse Krishnadayal scos din fire.

— Pentru ce? întrebă Gora revoltat.

— Mai întrebi? strigă Krishnadayal. Nu ți-am spus deunăzi că tu nu poți face ceremonie de penitență?

— Ba da, mi-ai spus, zise Gora, dar nu mi-ai dat nici o explicație.

— Nu văd pentru ce trebuie să-ți dau și explicații, răspunse Krishnadayal. Noi, bătrânii și învățătorii voștri, o spunem, și toată lumea știe că fără consimțământul nostru n-aveți dreptul să luați parte la nici o ceremonie religioasă. Cred că ai aflat despre ceremoniile ce se fac în memoria strămoșilor!

— Da, și există vreo piedică pentru mine? întrebă Gora uluit.

— Este absolut imposibil să participi la ele! exclamă Krishnadayal mânios. Nu-ți permit să iei parte la aceste ceremonii.

— Uite ce este, tată, zise Gora cu glas apăsat, simțindu-se jignit. E un lucru care mă privește pe mine. Mă supun acestei penitențe pentru a mă purifica. Nu înțeleg de ce te frământi și te neliniștești în mod inutil din pricina mea.

— Ascultă, Gora, răspunse Krishnadayal, nu căuta să faci din orice problemă un subiect de discuție. Aceasta nu este o chestiune ce se poate discuta. Există o mulțime de lucruri pe care tu încă nu ești în stare să le înțelegi. Dă-mi voie să-ți spun încă o dată: te înșeli dacă îți închipui că ai fost admis în sânul religiei hinduse. Asta nu stă în puterea ta, pentru că fiecare picătură de sânge ce-ți curge prin vine, întregul tău trup din cap până-n picioare se opune acestui lucru. Nu poți deveni deodată hindus; oricât ți-ai dori, nu stă în puterea ta. Totul începe de la fiecare naștere a omului.

— Nu pricep ce vrei să spui prin „fiecare naștere”, zise Gora roșind, dar cred că pot beneficia de drepturile pe care originea mea mi le acordă.

— Iar începi să discuți! strigă Krishnadayal. Nu ți-e rușine să mă contrazici? Pretinzi că ești hindus, dar când ai de gând să te dezbari de firea asta, care nu-i defel hindusă? Trebuie să asculți ce-ți spun și să te supui.

— Dacă nu fac penitență, zise Gora după o scurtă tăcere, stând cu capul plecat, n-am să pot sta alături de ceilalți oaspeți la nunta lui Sasi.

— Ei, și? exclamă Krishnadayal mai ușurat. E vreo supărare? Îți vom pune o masă separat.

— Asta înseamnă că trebuie să stau deoparte și în comunitatea noastră, adăugă Gora.

— Așa este, consimți Krishnadayal, dar în fața figurii surprinse a lui Gora, se grăbi să-l liniștească: Uită-te la mine. Eu nu mănânc niciodată cu nimeni la masă, chiar dacă sunt poftit. Ce legătură am eu cu comunitatea mea? Și cum tu dorești să fii cât mai puțin contaminat, e mult mai bine dacă procedezi ca mine. După părerea mea, asta ar fi spre folosul tău!

Pe la vremea prânzului, Krishnadayal trimise să-l cheme pe Abinash la el și-i spuse:

— Ce-i cu conspirația asta care-l va face pe Gora să se dea în spectacol?

— Ce vreți să spuneți? întrebă Alinash. Gora al dumneavoastră a vrut-o! La urma urmei, pentru el o facem!

— Dar, zise Krishnadayal supărat, vă spun că toată această zarvă în jurul penitenței este nelalocul ei. Eu nu o permit sub nici un motiv. Trebuie să renunțați la ea.

Abinash rămase surprins de îndărătnicia bătrânului. De altfel, cunoștea din istorie o mulțime de exemple de părinți ai unor oameni de seamă care n-au avut înțelegere față de fiii lor, așa că-l clasă și pe Krishnadayal în aceeași categorie. Totuși, ar fi fost mai bine dacă, în loc să-și petreacă zilele și nopțile în tovărășia unor *sannyasin*-i escroci, ar fi învățat câte ceva de la fiul său!

Având însă destul bun-simț, Abinash își dădu seama că nici un argument n-ar putea avea vreun rezultat în acest caz; neputând, deci, spera să producă vreun „efect moral”, nu-și pierdu vremea în discuții inutile și zise:

— Foarte bine, domnule, dacă dumneavoastră nu aprobați, ceremonia nu va avea loc. Dar întrucât s-au făcut toate pregătirile, ba chiar au fost expediate și invitațiile, nu mai putem contramanda… așa că vă rog să ne îngăduiți ca, fără Gora, să facem ceremonia de penitență pentru păcatele țării noastre… care sunt destul de multe.

Astfel Abinash îl potoli pe Krishnadayal.

Gora nu ținuse niciodată prea mult seama de ceea ce spunea Krishnadayal, așa că nici de data aceasta nu-l ascultă cu adevărat. Într-o problemă mai presus de viața societății, socotea că nu este obligat să respecte opreliștile fixate de părinți. În

ultima vreme, totuși, ceva îl frământa și nu-i dădea pace. În mintea lui se născu o vagă bănuială că în dosul cuvintelor lui Krishnadayal se ascundea un adevăr tainic. Un fel de coșmar confuz începu să-l urmărească zi și noapte. Avea senzația că e înghesuit dintr-odată din toate părțile. Singurătatea lui îi apăru în proporții uriașe. În față îi stătea un vast câmp de acțiune, munca ce-l aștepta era imensă, dar n-avea pe nimeni lângă el.

73 Una dintre cele mai importante zeități ale trinității hinduse, formate din Brahma (creatorul vieții), Vishnu (cel care o menține) și Shiva (distrugătorul ei)

74 Adoratori ai lui Vishnu, în diferitele sale forme de încarnare

75 În sistemul hinduist, aceasta reprezintă o treaptă superioară, dând dreptul la alegerea și adorarea unei anumite zeități, care devine tutelară.

Capitolul LXXVI

Ceremonia de penitenţă urma să aibă loc a doua zi şi se hotărâse ca Gora să plece de cu seară la cabana de pe malul Gangelui. În momentul în care era gata să iasă din casă, apăru Harimohini. Această vizită neaşteptată nu-i făcu plăcere lui Gora.

— Oh, ai venit la noi…, îi spuse el. Eu trebuie să plec neapărat. Nici mama nu e acasă de câteva zile… dacă vreți s-o vedeți, trebuie să…

— Nu, mulţumesc, răspunse Harimohini. Am venit la dumneata. Stai, te rog, jos un moment, n-am să te reţin mult.

Gora se aşeză, iar Harimohini deschise imediat vorba despre Sucharita. Îi spuse că nepoata ei profitase foarte mult de pe urma minunatelor învăţături primite de la Gora. Ajunsese atât de departe, încât în ultima vreme nu mai primea apă din mâna nimănui şi era binevoitoare faţă de toată lumea. Apoi exclamă:

— Doamne, Dumnezeule, dumneata nu ştii câte griji mi-am făcut pentru ea. Dacă ai putea-o călăuzi şi mai departe pe calea cea bună, ţi-aş rămâne îndatorată pe viaţă. Deie Domnul să ajungi cârmuitorul unei împărăţii! Deie Domnul să-ţi găseşti o fată de neam, demnă de strămoşii dumitale nobili, deie Domnul să ai o casă prosperă, norocoasă, îmbelşugată şi plină de copii!

Şi aşa mai departe, îi spuse că Sucharita ajunsese acum femeie în toată firea şi că nu mai putea pierde nici o singură zi: trebuia să se mărite. Dacă ar fi trăit într-o familie hindusă, la vârsta ei ar fi fost mamă cu mai mulţi copii. Harimohini îşi exprimă convingerea că Gora împărtăşea întru totul părerea ei şi că ar fi o mare greşeală să se amâne căsătoria Sucharitei. De aceea, după o îndelungă frământare, sub povara acestei griji, izbutise în sfârşit, cu multă greutate şi după multe rugăminţi, să-l aducă pe cumnatul ei, Kailash, la Calcutta. Cu ajutorul lui Dumnezeu, toate obstacolele care-i pricinuiseră atâta teamă şi îngrijorare fuseseră înlăturate. Totul se rânduise. Ginerele nu cerea zestre şi nu ridica obiecţii în legătură eu felul de viaţă al Sucharitei de până acum… Harimohini ţinu să-i spună că reuşise toate acestea graţie tacticii sale iscusite – şi iată că tocmai în acest moment, spre marea ei surprindere, Sucharita refuză cu îndârjire propunerea. Harimohini nu putea ghici gândurile Sucharitei… numai Dumnezeu ştie dacă cineva o influenţează sau dacă este atrasă cumva de un alt bărbat.

— Dacă vrei să-ți spun, continuă Harimohini, fata nu e demnă de dumneata! O să se mărite și o să se mute într-un sat unde nimeni nu va afla nimic despre trecutul ei, și viața va continua în liniște. Dar dumneata trăiești într-un oraș, și, dacă te căsătorești cu ea, niciodată n-ai să poți apărea în fața oamenilor!

— Ce tot vorbiți? exclamă Gora mânios. Cine v-a spus că aș vrea să mă însor cu ea? De unde ați aflat așa ceva?

— Cum de unde? Din ziare, zise Harimohini scuzându-se. Când am auzit ce s-a scris în ziare, îmi venea să mor de rușine!

Din vorbele ei, Gora ghici că fie Haran Babu, fie vreun alt membru al Brahmo Samajului scrisese în ziar despre acest lucru și, încleștându-și pumnii, strigă:

— E o minciună!

— Știu, exclamă Harimohini speriată de tunetul glasului lui Gora. De aceea am să-ți fac o rugăminte și te rog să nu mă refuzi. Trebuie să vii la noi să stai de vorbă cu Radharani.

— Pentru ce? întrebă Gora.

— Ca să-i explici cum stau lucrurile, îi răspunse Harimohini.

Gândul de a o vedea pe Sucharita îl umplu de bucurie pe Gora. Îi venea să zboare spre ea. Inima îi spunea: „Du-te azi ca s-o vezi pentru ultima oară! Mâine e ziua penitenței tale… și după aceea vei deveni ascet. N-a mai rămas decât puțină vreme… nu o vei mai vedea decât câteva clipe! Desigur că nu e o crimă și, chiar dacă păcătuiești, mâine totul ți se va ierta.”

— Spuneți-mi ce trebuie să-i explic, zise Gora după o scurtă tăcere.

— Nimic mai mult decât cele ce-ți spun eu, îi răspunse Harimohini, și anume că, după idealurile hinduismului, o fată de vârsta Sucharitei trebuie să se mărite fără zăbavă, iar pentru ca o fată în situația ei să poată intra în comunitatea hindusă, un bărbat bun cum e Kailash înseamnă un noroc nemaipomenit.

Gora își simțea deja inima străpunsă de săgeți, iar când își aminti de bărbatul pe care-l văzuse în poarta Sucharitei, parcă-l înțepă un scorpion. Nu putea admite nici pentru o clipă ca un bărbat precum acela s-o ia de nevastă pe Sucharita. Sufletul i se revoltă și își zise în sinea lui: „Nu, asta nu se poate”.

Era cu neputință ca Sucharita să se înțeleagă cu vreun alt bărbat. Inima ei profundă, calmă, plină de gânduri și simțăminte atât de adânci nu se dezvăluise niciodată în fața altui bărbat și nici nu se va dezvălui vreodată! Cât de minunată a fost întâlnirea lor! Cât de sublimă! Ce prezență de nedescris se manifestase în acel moment tainic! De câte ori poate avea omul o asemenea trăire în viață și câți bărbați au asistat la o asemenea minune? Bărbatul căruia soarta i-a hărăzit să descopere adevăratul caracter al Sucharitei, bărbatul care i-a simțit prezența cu toată ființa lui – acel bărbat poate spune că Sucharita i-a fost dăruită lui! Cum ar putea pune altul stăpânire pe ea?

— Crezi că Radharani trebuie să rămână toată viaţa nemăritată? Se poate să aibă ea această soartă? exclamă Harimohini.

Într-adevăr, avea dreptate! Mâine el îşi face penitenţa! După aceea va deveni un brahman absolut pur! Iar Sucharita să rămână nemăritată până la sfârşitul vieţii? Are cineva dreptul să-i impună o asemenea soartă? Era cu putinţă ca o femeie să ducă o povară atât de grea?

Harimohini continuă pălăvrăgeala, dar Gora n-o mai asculta. Gândurile i se învolburaseră şi-şi zicea: „Tata mi-a interzis să fac ceremonia de penitenţă… oare interdicţia lui n-are nici o valoare? Poate că tot ce cred despre rostul vieţii mele pe pământ nu e decât produsul imaginaţiei mele şi, de fapt, nu mi-a fost hărăzită nici o misiune. Voi fi un infirm toată viaţa dacă încerc să port o povară ce nu mi-e dată în mod firesc; sub greutatea unei asemenea poveri nu voi putea realiza nimic. Văd că inima îmi este învăluită de dorinţe! Cum să dau la o parte acest bolovan ce mă apasă? Tatăl meu ştie că în adâncul inimii mele nu sunt brahman, nu sunt ascet şi de aceea mi-a interzis cu atâta fermitate penitenţa.”

Gora hotărî să se ducă în aceeaşi seară la Krishnadayal să-l întrebe pentru ce îi spusese că nu are dreptul să facă penitenţă. Dacă l-ar putea convinge să-i explice totul deslușit, poate că ar găsi o cale de scăpare! Scăpare către Sucharita!

— Aşteptaţi-mă puţin, vă rog, mă întorc numaidecât, zise Gora şi o porni în grabă spre apartamentul tatălui său. Simţea că Krishnadayal ştia ceva ce-l poate elibera din suferinţă.

Dar uşa tatălui său era închisă şi, chiar după ce bătu de două, trei ori, nu se deschise. Nimeni nu-i răspunse. Din odaie răzbătea miros de tămâie şi de lemn de santal; în ziua aceea, Krishnadayal şi un *sannyasin* erau absorbiţi de nişte exerciţii noi – în asemenea ocazii, închideau toate uşile, pentru ca nimeni să nu-i poată tulbura. În noaptea aceea, nimeni, sub nici un pretext, nu putea intra la Krishnadayal.

Capitolul LXXVII

„Nu!” exclamă Gora în sinea lui, „penitența mea nu este mâine! A început de azi! Azi arde în mine un foc mai puternic decât cel ce urmează să fie aprins mâine. La începutul noii mele vieți trebuie să aduc o jertfă mare, și de aceea Dumnezeu a trezit în mine o dorință atât de arzătoare. Ce rost ar avea altfel să mi se dea o asemenea încercare? Nu era normal ca eu să mă apropii atât de mult de oamenii aceia; o legătură strânsă între firi opuse nu se întâlnește în mod obișnuit. Și apoi, nimeni n-ar fi putut visa ca o asemenea dorință copleșitoare să se nască în inima unui om detașat ca mine. Până acum, tot ce i-am dăruit țării mele i-am dat ușor și niciodată n-am fost pus în situația de-a face un sacrificiu care să fie cu adevărat un sacrificiu pentru mine! Niciodată n-am înțeles pentru ce unii oameni sufereau renunțând la anumite lucruri de dragul țării lor. Dar când omului i se cere să renunțe, trebuie să facă un sacrificiu real. Sacrificiul este însoțit de suferință, și noua mea naștere nu se poate produce decât dacă inima-mi se răsucește de durere! Mâine-dimineață, ceremonia de penitență se va desfășura în fața comunității mele. Iar azi, în ajun, Dumnezeul vieții mele a venit și a bătut la ușa inimii mele. Cum aș putea primi mâine purificarea dacă nu săvârșesc azi penitența în adâncul inimii? Numai jertfind acum ceea ce îmi este cel mai scump pe lume, numai renunțând complet și cu adevărat voi deveni într-adevăr sărac și sfânt… voi fi un adevărat brahman.”

Când Gora reveni la Harimohini, aceasta îi spuse:

— Vino, te rog, chiar acum cu mine! Dacă vii și-i spui o vorbă, totul va fi bine.

— Pentru ce să vin? protestă Gora. Ce legătură am eu cu ea? Nici una, absolut nici una!

— Cum poți vorbi astfel? Doar te admiră ca pe un idol și te respectă ca pe un guru, răspunse Harimohini.

Inima lui Gora tresări la aceste vorbe, dar protestă din nou:

— Nu văd pentru ce să merg acolo. Este foarte probabil că nu o voi mai vedea niciodată!

— Ai dreptate, zise Harimohini zâmbind încântată. Nu e bine să te întâlnești prea des cu o fată de vârsta ei. Totuși, n-o să plec până nu-mi ating

scopul. Te rog încă o dată să vii și să nu mă refuzi.

Gora însă clătină din cap cu violență. Nu, niciodată! Acum totul s-a isprăvit. A adus jertfa cuvenită lui Dumnezeu și nu-și mai putea pângări cu nimic neprihănirea. Deci, nu poate da ochii cu Sucharita.

Când Harimohini pricepu că nu-i chip să-l convingă, îl rugă:

— Dacă nu poți merge la ea, te rog, scrie-i o scrisoare.

Gora clătină din nou din cap. Nu! Îi era cu neputință să-i scrie o scrisoare.

— Bine, zise Harimohini, dar scrie măcar două rânduri, pentru mine! Cunoști bine cărțile sfinte, dă-mi măcar o îndrumare.

— Îndrumare? Pentru ce? întrebă Gora.

— Oare principala datorie a unei fete de o anumită vârstă dintr-o casă hindusă nu este să se mărite și să vadă de treburile gospodăriei? îi explică Harimohini.

— Uite ce este, zise Gora după un moment de tăcere, nu mă amestecați pe mine în treburile acestea. Eu nu sunt pandit, ca să dau ordine.

— De ce nu spui deslușit care-i dorința dumitale adevărată în adâncul inimii? se răsti Harimohini cu asprime. La început ai prins-o în laț, și acum, când a sosit ceasul să-l dezlegi, îmi spui „Nu mă amestecați!” Ce vorbă e asta? Adevărul este că nu vrei s-o dezlegi pe Sucharita.

Altădată, la o asemenea vorbă, Gora ar fi fost cuprins de o indignare violentă; n-ar fi putut accepta o asemenea învinuire chiar dacă ar fi fost adevărată. Dar azi, fiindcă își începuse penitența, nu se înfurie. Și apoi, în adâncul inimii, își dădea seama că Harimohini spusese adevărul. Fusese destul de brutal cu el însuși când rupsese firele puternice care-l legau de Sucharita, dar voia să mai păstreze măcar un singur fir – firul invizibil al unei scuze.

De fapt, nu era pregătit să se despartă complet și pentru totdeauna de ea.

Dar acum înțelese că orice urmă de atașament trebuia smulsă și că nu era cinstit să ofere cu o mână, iar cu cealaltă să mai rețină ceva.

Luă, deci, o hârtie și începu să scrie plin de curaj și hotărâre:

„Pentru femei, calea adevăratei realizări a vieții este fericirea tuturor. Lumea poate fi plină de bucurie sau plină de durere… femeia pură și plină de virtute acceptă totul și este convinsă că principala ei datorie este să-și realizeze religia în propriul cămin.”

— Ar fi bine dacă ai putea adăuga câteva vorbe în favoarea lui Kailash, îi sugeră Harimohini după ce citi cele scrise.

— Nu-l cunosc, obiectă Gora. Nu pot scrie nimic despre el.

Harimohini împături hârtia cu cea mai mare grijă și, legând-o în colțul sariului ei, se întoarse acasă.

Sucharita era la Lolita împreună cu Anandamoyi. Harimohini socoti că nu e cuminte să discute cu nepoata ei acolo, ca nu cumva Lolita sau Anandamoyi să

fie potrivnice planurilor ei și s-o influențeze pe Sucharita. Pentru a evita această primejdie, îi trimise un bilet Sucharitei, chemând-o acasă pentru a doua zi la vremea prânzului, întrucât avea de discutat cu ea o chestiune foarte importantă. Îi făgădui că în aceeași după-amiază o va lăsa să se întoarcă la Lolita.

A doua zi, Sucharita apăru, ferm decisă să-i reziste. Prevedea că mătușa ei va deschide din nou vorba despre căsătorie. Era hotărâtă să pună capăt întregii povești, refuzând categoric și definitiv propunerea ei.

După ce luară masa, Harimohini începu:

— Ieri-seară am trecut pe la gurul tău.

Sucharita se sperie. Oare mătușa o chemase numai pentru a-l insulta din nou pe Gora?

— Nu te speria, zise Harimohini căutând s-o liniștească. Nu m-am dus să mă cert cu el. Mă simțeam atât de singură și m-am gândit să trec pe la el, să-i cer unul dintre sfaturile lui înțelepte. În timpul convorbirii noastre, am pomenit și numele tău și mi-am dat seama că e de aceeași părere cu mine. Și el crede că nu e bine ca fetele să rămână prea multă vreme nemăritate. De fapt, el spune că după cărțile sfinte este chiar un păcat. În familiile europene poate să fie bine, dar în cele hinduse nu este îngăduit. I-am vorbit pe față despre Kailash al nostru și am văzut că el a înțeles foarte bine situația.

Sucharitei îi venea să intre în pământ de rușine, dar Harimohini continuă:

— Tu îl respecți ca pe un guru! Trebuie să-i urmezi sfatul!

Sucharita rămase mută, iar Harimohini adăugă:

— I-am spus: „Vino, te rog, și vorbește-i dumneata, pentru că de mine nu ascultă!”, dar el mi-a răspuns: „Nu, eu nu trebuie s-o mai văd… Mi-o interzice societatea hindusă”. Atunci l-am întrebat: „Ce este de făcut?” Și, în sfârșit, el mi-a scris ceva cu mâna lui ca să-ți aduc ție. Iată! Încetișor, dezlegă colțul sariului și, despăturind hârtia, i-o întinse Sucharitei.

În timp ce citea, Sucharita avu senzația că nu mai poate respira și rămase încremenită, rigidă ca o statuie.

Nimic din cele scrise de Gora nu era nou sau lipsit de rațiune. Sucharita era întru totul de acord cu acele idei. Dar faptul că rândurile îi fuseseră trimise prin Harimohini aveau o semnificație care o îndurera peste măsură. Pentru ce tocmai azi îi trimisese Gora această scrisoare? Nu încăpea îndoială că va veni ziua în care Sucharita va trebui să se mărite… dar pentru ce se grăbește Gora să-i dea acest sfat? Să-și fi terminat misiunea față de ea? Îl împiedica ea pe Gora să-și îndeplinească chemarea sau să-și ducă munca la capăt? Nu mai avea nimic s-o învețe, nu mai aștepta nimic din partea ei? Dar nu, nu putea să fie așa: ea, în ceea ce o privește, mai așteaptă… Sucharita își dădu toată osteneala să lupte împotriva durerii cumplite ce-i cuprinse inima, dar nu-și găsi mângâierea.

Harimohini îi lăsă răgaz să reflecteze. Se duse să-și facă siesta de după

masă, iar când se deșteptă, se întoarse la Sucharita, pe care o găsi nemișcată, întocmai cum o lăsase.

— Radha, îi zise, de ce ești atât de îngândurată, scumpa mea? La ce chibzuiești atât de profund? Oare în cele scrise de Gourmohan Babu este ceva greșit?

— Nu, răspunse Sucharita cu blândețe, tot ce a scris este adevărat!

— Atunci, copila mea, ce rost are să mai zăbovim? exclamă Harimohini prinzând curaj.

— Nu, nu vreau să amân nimic, îi răspunse Sucharita, mă duc să stau puțin de vorbă cu tata.

— Uite ce este, Radha, obiectă Harimohini, tatăl tău nu va accepta niciodată să te căsătorești cu un bărbat dintr-o familie hindusă… dar gurul tău, el…

— Mătușică, exclamă Sucharita iritată, pentru ce vorbești astfel? Nu mă duc la tata să discut despre măritișul meu. Vreau să-l văd, atâta tot!

Acum simțea că numai lângă Paresh Babu își mai putea găsi mângâiere.

Ajunsă la el, îl văzu strângându-și niște rufe într-un cufăr.

— Ce s-a întâmplat, tată? întrebă Sucharita.

— Mă duc pentru câtăva vreme la Simla[76], draga mea, îi spuse zâmbind Paresh Babu. Plec cu trenul mâine-dimineață.

Zâmbetul lui Paresh Babu ascundea o imensă revoltă ce nu-i scăpă Sucharitei. Nu mai avea liniște în căminul lui lângă soție, nici în afara casei lângă prietenii săi – și dacă nu pleca undeva, departe de ei, s-ar fi trezit în mijlocul unui adevărat vârtej. Sucharita se simți profund mișcată când îl văzu strângându-și singur lucrurile, pentru a pleca a doua zi în călătorie. Era îndurerată că nimeni din familia lui nu-l ajută să-și pregătească bagajele. De aceea îl dădu cu blândețe la o parte și se apucă de lucru: scoase totul din cufăr și începu să aşeze ea fiecare bucată, împăturită cu grijă. Cărțile lui preferate le împachetă aşa încât să nu se strice pe drum și, în timp ce bătrânul își vedea de treabă, îl întrebă cu glas cald:

— Pleci singur, tată?

— Nu o să-mi fie prea greu, Radha! îi răspunse el pe un ton liniștitor, deoarece îi ghicise mâhnirea.

— Tată, am să te însoțesc eu, zise Sucharita.

Paresh Babu se uită în ochii Sucharitei, iar ea adăugă:

— Îți făgăduiesc, tată, că n-am să te supăr cu nimic.

— Cum poți vorbi astfel? întrebă Paresh Babu. M-ai supărat tu cândva, copila mea?

— Dacă mă lași singură, nu știu dacă am să pot rezista, stărui Sucharita. Sunt o mulțime de lucruri pe care încă nu le înțeleg… și dacă nu mi le explici dumneata, nu voi ajunge niciodată la liman. Tată, mi-ai spus să mă bizui pe rațiunea mea… dar eu n-am destulă rațiune… mintea mea nu are destulă forță.

Trebuie să mă iei cu dumneata, tată!

După aceste vorbe, întoarse capul, se aplecă peste cufăr, și lacrimile începură să-i curgă șiroaie.

76 Cunoscută stațiune balneoclimaterică de la poalele Himalayei

Capitolul LXXVIII

Înmânându-i lui Harimohini scrisoarea, Gora avu sentimentul că-i trimite Sucharitei o scrisoare ce distruge pe veci prietenia lor. Numai că, aşternând câteva rânduri pe o hârtie, omul nu rezolvă o problemă. Inima lui nu voia să consimtă şi, cu toate că Gora îşi semnase numele de bunăvoie, inima nu-i pusese iscălitura şi nu voia să se supună. De fapt, inima-i era atât de nesupusă, încât Gora hotărî să alerge la Sucharita în aceeaşi seară! Dar tocmai când voia să plece, ceasul din turnul bisericii învecinate bătu ora zece şi îşi zise că era prea târziu ca să se mai ducă într-o casă străină. Rămase de veghe şi urmări fiecare bătaie a ceasului. Nu se mai duse în grădina de pe malul Gangelui. Trimise un bilet în care le spunea că va sosi dimineaţa în zori.

A doua zi se duse la locul ceremoniei. Dar unde erau forţa şi puritatea spirituală cu care hotărâse să intre în ceremonia de penitenţă?

Mulţi dintre pandiţi sosiseră, alţii mai erau aşteptaţi. Gora le făcu o primire călduroasă, iar ei elogiară devotamentul neclintit al lui Gora faţă de religia ţării lor.

Încetul cu încetul, grădina se umplu de lume, şi Gora umbla de colo până colo, supraveghind totul. Dar în mijlocul agitaţiei şi emoţiei, un singur gând îi revenea mereu în minte, pornind din străfundul inimii lui. Parcă un glas îi tot murmura: „Ai greşit!” În momentele acelea n-avea timp să reflecteze temeinic şi să descopere unde era greşeala. Totuşi, îi era cu neputinţă să potolească acest sentiment profund. În vâltoarea marilor pregătiri pentru penitenţă, parcă un duşman ascuns în tainiţele inimii lui îl acuza strigând: „Ai făcut o greşeală!” Nu era vorba de o încălcare a legilor şi a regulilor, nu era un păcat faţă de *Shastra*[77] sau ceva făptuit împotriva ritualurilor religioase… era un păcat săvârşit faţă de fiinţa lui. De aceea, sufletul lui Gora se revolta împotriva pregătirilor pentru ceremonie.

În curând, trebuia să înceapă. Locul pentru serviciul divin fusese pregătit, un baldachin fusese înălţat, înconjurat cu un gard de bambus. Dar tocmai când Gora îşi schimba veşmintele după ce se scăldase în Gange, se observă o tulburare în rândurile mulţimii. Toţi păreau neliniştiţi. În cele din urmă, Abinash veni la Gora şi-i spuse desfigurat de spaimă:

— Am primit vestea că Krishnadayal este grav bolnav. A trimis o trăsură

să te ducă imediat acasă.

Gora porni în grabă, iar când Abinash voi să-l însoțească, îi spuse:

— Nu, rămâi aici și ocupă-te de invitați. N-are rost să pleci și tu!

Când intră în camera lui Krishnadayal, îl găsi întins pe pat, iar Anandamoyi îi freca ușor picioarele. Gora se uită la ei speriat, iar Krishnadayal îi făcu semn să se așeze pe un scaun ce părea anume pregătit pentru el.

— Cum se simte? o întrebă Gora pe Anandamoyi după ce se așeză.

— Puțin mai bine, îi răspunse. Am trimis după doctorul sahib.

În odaie mai erau Sasi și un servitor. Krishnadayal le făcu semn să iasă. Când văzu că nu mai rămăsese altcineva în odaie, se uită la Anandamoyi și apoi, întorcându-se către Gora, îi spuse cu glas stins:

— Mi-a sosit ceasul să mor, dar înainte de a părăsi lumea asta, trebuie să-ți spun un lucru pe care ți l-am ascuns. Numai astfel mă pot simți descătușat.

Gora păli și rămase mut și nemișcat. Multă vreme, nici unul nu spuse o vorbă. Apoi Krishnadayal continuă:

— Pe atunci, Gora, eu n-aveam nici un respect față de societatea noastră… de aceea am putut săvârși o înșelătorie atât de gravă. Iar după ce am săvârșit-o, nu mai puteam da înapoi…

Urmă iarăși o tăcere. Gora rămăsese mut, fără a pune vreo întrebare…

— Am crezut că nu va trebui să afli niciodată, continuă Krishnadayal, și că lucrurile își vor urma cursul normal. Dar acum văd că este cu neputință… Nu poți lua parte nici măcar la ceremonia funerară după moartea mea…

La acest gând, Krishnadayal se crispă.

Gora, tremurând de nerăbdare să afle despre ce era vorba, se întoarse spre Anandamoyi și o întrebă:

— Spune-mi, mamă, ce înseamnă vorbele astea? N-am dreptul să particip la ceremonia funerară?

Până în acest moment, Anandamoyi stătuse nemișcată, cu capul plecat, dar la întrebarea lui Gora ridică privirea și, uitându-se drept în ochii lui, zise:

— Nu, copilul meu, n-ai dreptul.

— Vasăzică, nu sunt fiul lui? întrebă Gora cutremurându-se.

— Nu, răspunse Anandamoyi.

Cu violența unui vulcan în erupție, Gora rosti întrebarea următoare:

— Mamă, nici dumneata nu ești mama mea adevărată?

Anandamoyi simți că îi este smulsă inima din piept, dar răspunse cu un glas reținut:

— Gora, copilul meu, tu ești singurul meu fiu. N-am avut copii, dar tu ești fiul meu mai mult decât ar fi fost un copil născut din pântecele meu.

— Atunci, de unde m-ați luat? întrebă Gora uitându-se din nou la Krishnadayal.

— Era în timpul răscoalei, începu Krishnadayal… eram la Etawa. Mama ta, de frica șipailor, s-a refugiat în casa noastră. Tatăl tău fusese ucis în timpul luptelor din ajun. Îl chema…

— Nu vreau să-i știu numele! răcni Gora. Nu vreau să-l știu!

Krishnadayal, văzând emoția lui Gora, tăcu. Apoi adăugă:

— Era irlandez. În aceeași noapte, după ce te-a născut, mama ta a murit. Din ziua aceea ai crescut în casa noastră.

Într-o clipă, Gora avu senzația că viața lui întreagă fusese un vis, un vis uluitor. Temelia pe care îi era clădită viața se prăbuși, și el nu mai era în stare să înțeleagă cine e și pe ce lume se află. Ceea ce credea a fi trecutul i se păru ireal, iar viitorul spre care tindea cu atâta elan, ca spre lumina soarelui însuși, dispăruse cu totul. Se simțea ca o picătură de rouă ce trăiește doar o clipă pe o frunză de lotus. N-avea mamă, n-avea tată, n-avea patrie, n-avea naționalitate, n-avea strămoși, n-avea nici măcar un Dumnezeu. Nu-i rămânea decât un singur lucru: o imensă negație. Pe ce se putea bizui? De ce să se apuce? De unde să-și reînceapă viața? Încotro să-și ațintească privirile? De unde să-și adune zi de zi forța pentru o muncă nouă? Gora rămase mut în mijlocul acestui pustiu straniu în care-și pierduse simțul orientării – și cei din jurul lui se uitau amuțiți la expresia de pe fața lui.

În acest moment, sosi medicul englez, însoțit de medicul bengalez. Englezul se uită la Gora cu același interes ca și la pacient și se întrebă cine putea fi acest tânăr extraordinar. Gora avea pe frunte semnul castei făcut cu mâl de Gange și purta veșmintele de mătase pe care și le pusese după ce se scăldase în apele Gangelui. N-avea cămașă, iar trupul voinic i se vedea bine prin halatul subțire aruncat peste umeri.

Până acum, la vederea unui englez, Gora resimțea o antipatie instinctivă, dar, de data aceasta, urmări cu o deosebită atenție pe medic în timp ce acesta îl examina pe bolnav. Și în sinea lui se întreba: „Să fie oare aceasta singura ființă care mi-e rudă apropiată?”

După ce medicul îl examină pe pacient, puse câteva întrebări și zise:

— Nu văd nici un simptom primejdios. Pulsul nu e îngrijorător și nu găsesc nici o afecțiune organică. Cu îngrijirea cuvenită, cred că starea aceasta nu se va mai repeta.

După ce ieși doctorul, Gora se ridică fără vorbă și dădu să plece. Anandamoyi, care-l condusese pe doctor, se apropie repede de el și, prinzându-l de mână, îi spuse:

— Gora, scumpul meu, dacă te superi pe mine, mă distrugi.

— Pentru ce m-ați lăsat în întuneric atâta vreme? întrebă Gora. Ar fi fost mult mai bine dacă-mi spuneați.

— Copilul meu drag, începu Anandamoyi hotărâtă să-și asume toată vina, am săvârșit acest păcat de frică să nu te pierd. Dacă până la urmă tot asta se va

întâmpla, dacă azi mă părăseşti, nu pot condamna pe nimeni în afară de mine. Dar să ştii că asta înseamnă moartea mea! Eşti tot ce am mai scump pe lume!

— Mamă! fu singurul răspuns al lui Gora.

La auzul acestui cuvânt, toate lacrimile pe care Anandamoyi şi le reţinuse începură să se reverse.

— Trebuie să mă duc la Paresh Babu, mamă, zise Gora.

— Foarte bine, dragul meu, du-te! zise Anandamoyi şi simţi cum i se ridică o piatră de pe suflet.

Între timp, Krishnadayal se alarmă peste măsură înţelegând că moartea nu era iminentă şi că îi dezvăluise lui Gora taina. De aceea, înainte ca Gora să iasă, zise:

— Gora, n-are rost să spui cuiva ce ai aflat. Cred că, dacă eşti prudent, poţi să-ţi vezi de treburi ca şi până acum. Nimeni n-are să bănuiască nimic.

Gora ieşi fără a-i răspunde nimic; de fapt, se simţea descătuşat, nemaisimţind între el şi Krishnadayal nici o legătură.

Tocmai când Gora ieşea din casă, sosi şi Mohim. Acesta nu putea lipsi de la serviciu fără o motivare, aşa că, după ce luase toate măsurile cuvenite, trimiţând doctori pentru a-l îngriji pe Krishnadayal, se dusese la birou şi obţinuse concediu.

— Unde pleci? îl întrebă Mohim.

— Veştile sunt bune, spuse Gora. L-a văzut doctorul şi a zis că e în afara oricărui pericol.

— Slavă Domnului! exclamă Mohim. Poimâine urmează să aibă loc nunta lui Sasi. Gora, ocupă-te, te rog, puţin de pregătiri! Şi încă ceva – ai grijă să-i spui lui Binoy ca nu cumva să dea pe-aici în ziua nunţii. Abinash este un hindus cu principii rigide şi mi-a atras atenţia în mod special să nu-l poftesc la nuntă. Şi încă ceva. L-am invitat şi pe sahibul de la birou şi te rog să nu te legi de el sau să te repezi cu pumnii şi cu palmele! Să-l laşi în pace. N-ai altceva de făcut decât să dai din cap şi să zici „Bună seara, domnule”. Cărţile sfinte nu-ţi interzic acest lucru. În cazul în care crezi că e necesar, poţi cere o dezlegare specială de la panditii tăi. Trebuie să înţelegi, băiete, că ei sunt clasa dominantă şi că nu e o înjosire dacă renunţi puţin la trufia ta în faţa lor!

Fără a-i răspunde nimic lui Mohim, Gora îşi văzu de drum.

77 Una dintre cărţile sfinte ale hinduşilor, care conţine principii religioase, juridice, medicale etc.

Capitolul LXXIX

Sucharita tocmai încerca să-şi ascundă lacrimile aplecându-se peste cufăr, când un servitor anunţă vizita lui Gourmohan Babu. Îşi şterse în grabă ochii şi lăsă lucrul din mână, iar în clipa următoare Gora intră.

Purta şi acum pe frunte semnul făcut cu mâlul Gangelui şi era îmbrăcat cu halatul de mătase. Nu se gândise defel la înfăţişarea lui, şi de aceea venise îmbrăcat cum nimeni n-ar fi îndrăznit să apară la o vizită. Sucharita îşi reaminti ţinuta lui Gora când sosise prima dată în casa lor. Ştia că atunci apăruse în ţinută de război şi se întreba dacă nu cumva şi de data aceasta era gata de luptă.

Cum intră, Gora îngenunche în faţa lui Paresh Babu şi, plecându-şi capul până la pământ, îi şterse praful de pe picioare. Paresh Babu se dădu jenat la o parte şi, ridicându-l, exclamă:

— Vino, vino, copilul meu, şi stai jos!

— Paresh Babu, nu mai sunt încătuşat! strigă Gora.

— Despre ce cătuşe vorbeşti? întrebă Paresh Babu surprins.

— Nu sunt hindus! îi explică Gora.

— Nu eşti hindus? strigă Paresh Babu.

— Nu, nu sunt hindus, continuă Gora. Azi am aflat că sunt un copil găsit, că am fost luat în timpul răscoalei… tatăl meu a fost irlandez! Dintr-un capăt al Indiei până în celălalt, uşile tuturor templelor sunt închise în faţa mea; de azi încolo, în toată ţara nu mai am loc la nici o sărbătoare hindusă.

Paresh Babu şi Sucharita rămaseră atât de uluiţi, încât nici unul nu putu scoate o vorbă.

— Sunt liber, Paresh Babu! exclamă Gora. Nu trebuie să îmi mai fie teamă de contaminare, nu trebuie să mă mai tem că aş putea deveni un proscris… nu trebuie să cobor ochii în pământ la fiece pas pentru a-mi păstra puritatea.

Sucharita se uita la chipul aprins al lui Gora, iar el continuă:

— Paresh Babu, vreme îndelungată am încercat să realizez India… cu toată fiinţa mea… şi la fiece cotitură am întâmpinat obstacole… pe care zi şi noapte m-am luptat să le transform în obiecte ale devoţiunii mele. Dar pentru ca această devoţiune să aibă temelii trainice, am muncit ca un rob… singura mea preocupare a fost această luptă. De fiecare dată când am întrezărit India aşa cum

este ea în realitate, am dat înapoi și mi-am făurit o Indie imaginară, pe baza ideilor mele rigide și lipsite de simț critic. Am luptat neîncetat împotriva a tot ce mă înconjura, străduindu-mă să-mi păstrez credința, întreagă și nestrămutată, în această fortăreață de nepătruns! Azi, într-o singură clipă, fortăreața plăsmuită de mine s-a năruit ca un vis și, devenind absolut liber, m-am trezit brusc în mijlocul unui vast adevăr! Tot ceea ce este bun sau rău în India, toate bucuriile și necazurile ei, întreaga ei înțelepciune și toate erorile ei au pătruns așa cum sunt în inima mea. Acum, într-adevăr, am dreptul s-o servesc, pentru că în fața mea se întinde un adevărat câmp de activitate… nu mă mai aflu în fața unei plăsmuiri a imaginației mele… ci în fața luptei pentru bunăstarea celor trei sute de milioane de copii ai Indiei!

Înflăcărat de revelația pe care o avusese, Gora vorbea cu atâta entuziasm, încât Paresh Babu se emoționă și nu mai putu rămâne pe scaun. Se ridică și îl asculta acum stând în picioare pe Gora, care urmă:

— Puteți înțelege ceea ce încerc să tălmăcesc în cuvinte? Zi și noapte am urmărit un lucru și nu l-am putut realiza; azi, în sfârșit, am izbutit să devin ceea ce am dorit. Azi sunt cu adevărat un indian! În sufletul meu nu mai există opoziție între hinduși, musulmani și creștini! Azi fac parte din toate castele Indiei și pot mânca din toate bucatele ei! Să știi că am cutreierat multe ținuturi din Bengal și am fost găzduit în cele mai mizerabile case țărănești… să nu credeți că am vorbit numai în fața auditorilor de la orașe… și totuși niciodată nu m-am simțit egal cu toți, deopotrivă cu ei… tot timpul am simțit că între mine și ei există o prăpastie nevăzută, peste care n-am putut trece niciodată cu adevărat! De aceea în sufletul meu era un gol pe care am încercat să-l înlătur pe diferite căi. Am încercat să înfrumusețez acest gol și l-am împodobit cu felurite artificii artistice. Pentru că iubeam India mai mult decât viața însăși, nu admiteam nici cea mai măruntă critică la adresa Indiei mele. Acum s-a terminat cu toate încercările zadarnice de a născoci podoabe lipsite de sens! Paresh Babu, am în sfârșit senzația că încep să trăiesc!

— Când realizăm adevărul, spuse Paresh Babu, sufletul nostru își găsește satisfacția chiar și în insuficiențele și imperfecțiunile sale… ba mai mult decât atâta, nici nu mai căutăm să-l învăluim în lucruri false.

— Paresh Babu, aseară m-am rugat lui Dumnezeu ca să mă ajute să încep azi o viață nouă! I-am cerut ca tot ceea ce fusese greșit și lipsit de puritate în viața mea să fie cu desăvârșire nimicit și să fiu un om nou! Dumnezeu mi-a ascultat ruga, dar nu așa cum i-o făcusem eu… El m-a făcut să mă cutremur, și într-o clipă mi-a dăruit Adevărul Lui! Nici în vis nu mi-am închipuit că El îmi va șterge pe deplin toate impuritățile. Azi am devenit atât de pur încât nu mă mai tem de contaminare nici în casa oamenilor din castele cele mai de jos. Paresh Babu, cu inima absolut liberă mă aștern acum la pământ, la picioarele Indiei mele… După atâta căutare am înțeles, în sfârșit, ce înseamnă să te lipești de sânul mamei!

— Gora, zise Paresh Babu, ia-ne și pe noi cu tine… ca să dobândim dreptul de a ne adăposti la sânul mamei tale!

— Dar știți că azi, azi, când am devenit liber, zise Gora, primul meu gând a fost să vin la dumneavoastră? Și știți pentru ce?

— Pentru ce? întrebă Paresh Babu.

— Pentru că dumneavoastră dețineți mantra acestei libertăți, îi explică Gora. De aceea nu vă găsiți locul în nici o societate. Primiți-mă ca discipol! Învățați-mă și pe mine mantra acelei zeități care le aparține tuturor – hindușilor, musulmanilor, creștinilor și brahmoiștilor deopotrivă… acelei zeități al cărei templu nu are niciodată ușile închise în fața nimănui, indiferent de castă… acelei zeități care nu este numai Dumnezeul hindușilor, ci Dumnezeul Indiei!

Chipul lui Paresh Babu se lumină de o caldă devoțiune și, coborând privirea, rămase câteva clipe în tăcere.

Gora se întoarse către Sucharita, care ședea nemișcată pe scaun, și-i spuse cu un zâmbet:

— Sucharita, nu mai sunt gurul tău! Îți fac însă o rugăminte: ia-mă de mână și du-mă la gurul tău. Vrei?

Cu aceste vorbe, îi întinse mâna dreaptă. Sucharita se ridică, îi dădu mâna, iar Gora se întoarse către Paresh Babu, și amândoi se înclinară în fața lui.

Epilog

Seara, când Gora se întoarse acasă, o găsi pe Anandamoyi şezând liniştită pe veranda din faţa camerei ei.

Gora se apropie, se aşeză jos şi-şi rezemă capul de picioarele ei. Anandamoyi îl ridică şi-l sărută.

— Mamă, să ştii că eşti mama mea! exclamă Gora. Mama pe care am căutat-o pretutindeni a fost tot timpul acasă, în odaia mea. Dumneata nu ai castă, nu faci deosebire între oameni şi nu urăşti pe nimeni… dumneata eşti imaginea fericirii noastre! Dumneata eşti India! După o clipă de tăcere, Gora continuă: Mamă! Vrei s-o chemi pe Lachmiya să-mi aducă un pahar cu apă?

Atunci, cu glasul blând înecat încă în lacrimi, Anandamoyi spuse în şoaptă:

— Gora, lasă-mă să trimit după Binoy!